I 8122

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

LIMBA ROMÎNĂ

1

ANUL VIII
1959

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

0 ' !!!! 2005

(57)

COMITETUL DE REDACŢIE

Acad. IORGU IORDAN — *redactor responsabil*; ION COTEANU, *redactor responsabil adjunct*; acad. M. SADOVEANU; EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; prof. G. ISTRATE; prof. D. MACREA; GH. BOLOCAN; VL. DRIMBA; VALERIA ROMALO-GUŢU; MIRCEA MITRAN; C. OTOBÎCU; FLORA ŞUTEU.

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacţia revistei *LIMBA ROMÎNĂ*

Bucureşti, Raionul I. V. Stalin, Calea Victoriei nr. 194

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ. ACADEMIA R.P.R., Telefon 13.85.05

I 8122

LIMBA ROMÎNĂ

Anul VIII 1959 Nr. 1

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU

SUMAR

Tematica noastră 3

LINGVISTICĂ GENERALĂ

I. COTEANU, Criteriile de stabilire a dialectelor limbii romîne 7

FILOLOGIE

J. BYCK, Sarcinile actuale ale filologiei romîne 17
F. ASAN, GH. BULGĂR, şi C. CĂPLESCU, Proiect de transcriere a textelor cu caractere latine din secolul al XIX-lea 21

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

IORGU IORDAN, Contribuţii şi note lexicologice 25
VLADIMIR DRIMBA, Contribuţii lexicologice 26
C. MANECA, Terminologia ştiinţifică şi tehnică în Dicţionarul general al limbii romîne 33
C. OTOBÎCU, Lexicul graiurilor şi istoria limbii 45
VALERIU RUSU, Formule de adresare în limba romînă *(mă, măi)* 52
*** Glosar regional 61
C. CĂPLESCU, Pentru studierea vocabularului meseriilor 66

LIMBĂ LITERARĂ

I. C., Pentru studierea stilurilor limbii noastre literare 69
GH. BOLOCAN, Despre traducerea aspectelor verbale din rusă în romînă (Consideraţii de ordin stilistic) 74
V. HRISTEA, Abateri de la normele ortografice în unele publicaţii literare . . . 81

CRITICĂ ŞI BIBLIOGRAFIE

*** Dicţionarul limbii romîne moderne, Ed. Academiei R.P.R., 1958, în 4°, 961 p. *(M. Seche)* 95
GH. BULGĂR, Un dicţionar al limbii lui Creangă 97
LOUIS DEROY, L'emprunt linguistique, Paris, 1956, în 8°, 470 p. (*I. Rizescu*) 98
M. SECHE, Cîteva păreri despre limba romînă literară în prima jumătate a secolului al XIX-lea 102
M. M., Consfătuirea cu cititorii 106

2882

1964

TEMATICA NOASTRĂ

Orice publicaţie are datoria să-şi facă din cînd în cînd un examen critic spre a vedea în ce măsură şi-a atins obiectivele propuse, în ce măsură colectivul de redacţie s-a îndepărtat de ele, dacă lucrul acesta s-a întîmplat, şi, bineînţeles, cum trebuie să se acţioneze în viitor.

Revista noastră a pornit la drum cu gîndul de a servi construirea socialismului în R.P.R. prin popularizarea concepţiei marxist-leniniste în lingvistică şi în filologie. O apreciere generală a felului cum s-au îndeplinit aceste sarcini nu poate fi decît pozitivă. Revista s-a străduit să dea cititorilor ei informaţii utile, să le comunice stadiul în care se găsesc problemele de specialitate, să le pună la îndemînă material în legătură cu aceste probleme. Mai mult chiar, în unele domenii, în gramatică şi în dialectologie dacoromînă, *Limba romînă* a adus, după părerea noastră, cîteva contribuţii ştiinţifice importante, precizînd, de exemplu, prin articolele acad. Emil Petrovici şi ale colaboratorilor săi, structura dialectală a dacoromînei sau punînd în discuţie de pe poziţii noi sistemul fonetic şi fonologic al limbii romîne. Prin studiile de limbă literară revista a urmărit să umple un gol supărător în cultura noastră, iar prin articolele care înfăţişau viaţa şi operele înaintaşilor noştri în lingvistică şi filologie, s-a încercat reconsiderarea ideilor despre lingvistică şi în special despre limba romînă. Ca să fie folositoare unui cît mai larg cerc de cititori, revista noastră a introdus tema cultivării limbii, începută printr-un articol de principii semnat de acad. Iorgu Iordan şi continuată de tinerii săi colaboratori.

Au apărut, deşi mai rar decît s-ar fi cuvenit, importante contribuţii de lingvistică generală. Acad. Al. Graur a publicat pentru prima dată în *Limba romînă* articolul său despre legile interne de dezvoltare a limbii.

Tot în *Limba romînă* acad. Al. Rosetti a întărit prin fapte istorice noi teza apariţiei textelor romîneşti în secolul al XVI-lea.

Fără îndoială că nu se poate cuprinde întreg aportul lingvistic şi filologic al revistei în articolul de faţă, dar exemplele cu care am ţinut să ilustrăm în fugă aspectul pozitiv al drumului parcurs pînă acum sînt semnificative.

Limba romînă a înaintat însă uneori pe dibuite, deschizîndu-şi coloanele unor articole discutabile. În multe din numerele sale nu s-a văzut dorinţa de aprofundare a problemelor tratate. Adesea cititorii au avut motive să rămînă cu impresia că se confundă popularizarea cu informarea, în special cînd a fost vorba să se recenzeze lucrări scrise de lingviştii romîni. Nu o dată în revistă au apărut articole cu caracter pur tehnic, din care nu putea să se vadă cum se încadrează faptele într-o concepţie lingvistică mai cuprinzătoare, avînd la bază filozofia materialist-dialectică. Desigur, nu se poate cere ca fiecare articol să discute şi, mai ales, să rezolve o problemă de aplicare a marxism-leninismului în lingvistică şi — de ce să n-o spunem? — nu orice autor se încumetă s-o facă. Dar aceasta nu înseamnă că revista în ansamblul ei trebuie să se lase influenţată de asemenea greutăţi, rostul unei publicaţii ştiinţifice fiind în primul rînd să mobilizeze energiile şi capacităţile în direcţia rezolvării de pe poziţii marxist-leniniste a temelor ştiinţifice de care se ocupă.

Iată de ce, comitetul nostru de redacţie a hotărît să publice în primul număr al fiecărui an tematica revistei pe anul în curs. La consfătuirea cu cititorii din 18 decembrie 1958, lucrul acesta a fost salutat cu interes, dîndu-mi-se sugestii pe care le-am şi inclus în înşirarea de teme care urmează.

I. *Lingvistică generală*

Probleme de lingvistică generală privite din punctul de vedere al materialismului-dialectic şi istoric.

Definirea şi interpretarea critică a şcolilor şi curentelor lingvistice actuale.

Definirea şi interpretarea critică a unor metode de cercetare. Metoda matematică aplicată la limbă, metoda mecanizării traducerilor.

Stabilirea criteriilor generale de delimitare şi definire a dialectelor, graiurilor şi limbilor.

II. *Filologie*

Principiile de editare a textelor vechi şi a operelor clasicilor literaturii romîne (sec. XIX).

Editare de texte scurte din limba romînă veche.

Studii despre limba romînă în secolele XVI, XVII şi XVIII.

III. *Gramatică şi vocabular*

Studii despre morfologia şi sintaxa limbii literare, în comparaţie cu sintaxa populară şi dialectală.

Vocabular regional neconsemnat pînă acum.

Vocabularul meseriilor.

Probleme de lexicografie şi lexicologie. Discutarea marelui dicţionar al limbii romîne, în pregătire. Unităţile frazeologice ale limbii romîne. Note şi contribuţii lexicologice.

IV. *Limbă literară*

Definirea şi delimitarea stilurilor limbii romîne literare actuale.

Istoria stilurilor limbii romîne literare.

Cultivarea limbii. Metode de îmbogăţire a vocabularului vorbitorilor, de clarificare şi simplificare a sintaxei, greşeli curente în scris (presă, lucrări literare şi ştiinţifice, afişe, firme, reclame etc.) şi în vorbire (radio, şedinţe publice, conversaţii particulare etc.), probleme de ortografie şi ortoepie. Tendinţe actuale în limbă.

V. *Istoria limbii romîne şi gramatica istorică*

Studii despre istoria vocabularului romînesc, primele atestări de cuvinte, cuvinte străine intrate în limba romînă în diverse epoci, evoluţia semantică a unor termeni şi expresii etc.

Influenţe suferite de limba romînă în morfologie, sintaxă şi fonetică în decursul timpului.

Probleme de structură dialectală a limbii romîne în trecut şi astăzi.

VI. *Istoria lingvisticii şi filologiei romîneşti*

Concepţiile despre originea şi dezvoltarea limbii romîne. Locul şi importanţa lor în cultura romînească.

Istoria gramaticii romîneşti. Contribuţia gramaticilor romîni la stabilirea diferitelor părţi, capitole sau categorii gramaticale.

Lexicografia istorică. Dicţionarele romîneşti din trecut. Evoluţia concepţiilor despre lexicografie şi lexicologie.

VII. *Critică şi bibliografie*

★

Revista urmăreşte prin temele alese să contribuie la clarificarea unor chestiuni importante pentru cunoaşterea şi cultivarea limbii romîne. Considerînd totodată că nu ne este îngăduit să neglijăm actualitatea ştiinţifică, am introdus printre preocupările noastre şi probleme care se găsesc astăzi în centrul atenţiei generale : lingvistica matematică şi traducerea mecanizată.

Multe din temele propuse vor da rezultate practice imediate, fiind legate de activitatea Institutului de lingvistică din Bucureşti şi de activitatea

comisiei care studiază formarea limbii şi poporului romîn. Astfel, bună parte dintre cuvintele care se vor înregistra în rubricile dedicate vocabularului regional şi vocabularului meseriilor vor trece în marele dicţionar al limbii romîne, în curs de pregătire. Articolele şi studiile de lexicografie şi lexicologie vor contribui, la rîndul lor, la precizarea structurii, volumului şi formei aceluiaşi dicţionar.

Analiza morfologiei şi sintaxei făcută comparativ va arăta pe de o parte cum s-a ajuns la normele morfologice şi sintactice ale limbii literare actuale, iar pe de altă parte va servi la stabilirea structurii gramaticale a diverselor dialecte şi graiuri romîneşti, ceea ce va aduce după sine şi înţelegerea mai aprofundată a felului cum s-au dezvoltat şi cum se contopesc aceste dialecte şi graiuri cu limba literară.

Prin capitolul de cultivare a limbii, revista intenţionează nu numai să explice şi să ia atitudine faţă de abaterile de la normele limbii literare prin studii şi note, ci să explice şi să aprecieze în acelaşi timp tendinţele actuale ale limbii noastre.

Pe lîngă studii despre istoria vocabularului, am inclus în rubrica „istoria limbii şi gramatica istorică" şi probleme de structură dialectală a limbii noastre, problemă despre care s-a vorbit mai mult în ultima vreme, plecînd de la ideea că dialectologia nu este decît o disciplină auxiliară, destinată în cele din urmă să explice istoria limbii şi gramatica istorică.

În sfîrşit, „istoria lingvisticii şi filologiei romîneşti", care are nevoie, după părerea noastră, de multe puneri la punct, reprezintă un început de valorificare temeinică a tuturor ideilor avansate exprimate în trecut de lingviştii şi filologii noştri.

Despre metoda de cercetare nu vom mai spune aici multe lucruri, pentru că am arătat în prima parte a articolului de faţă că datoria revistei noastre este să contribuie în sectorul său special la eforturile generale de construire a socialismului în R.P.R., la dezvoltarea marxist-leninistă a ştiinţei romîneşti, iar acest obiectiv se va putea atinge numai dacă la baza tuturor studiilor noastre va sta filozofia marxist-leninistă.

Revista speră că toţi colaboratorii şi cititorii ei o vor sprijini în acest sens prin articole şi studii, prin sugestiile şi criticile lor.

CRITERIILE DE STABILIRE A DIALECTELOR LIMBII ROMÎNE

DE

I. COTEANU

Una dintre problemele grele ale ştiinţei limbii este stabilirea unităţilor lingvistice locale : limbă, dialect, grai. Spre a deosebi limba de dialect, căci graiul se defineşte relativ uşor dacă celelalte două noţiuni sînt clare, specialiştii au recurs la analiza structurii limbilor, considerînd că un număr mare de asemănări fonetice, gramaticale şi lexicale dintre două idiomuri arată indiscutabila lor înrudire. Şi cu cît înrudirea este mai mare, cu atît pare mai legitim să se dea numele de limbă idiomului celui mai răspîndit şi mai cultivat şi numele de dialect sau de grai idiomului mai puţin răspîndit şi mai puţin cultivat.

Primei părţi a raţionamentului de mai sus nu i se poate aduce nici o obiecţie. Într-adevăr, cu cît numărul asemănărilor lingvistice dintre două idiomuri este mai mare, cu atît gradul lor de înrudire este mai sigur. Cît priveşte însă denumirea unităţilor lingvistice locale înrudite, aceasta este altceva. Specialiştii pun astăzi între limbile romanice şi limba catalană, care pînă în secolul al IX-lea ţinea de provensală. În urma creării comitatului Barcelona în anul 801, catalana s-a despărţit de provensală [1], dezvoltîndu-se independent faţă de limba din care făcuse parte. Deşi catalana are şi astăzi trăsăturile lingvistice esenţiale ale provensalei, ea nu mai este un dialect. Dar, dacă nu am ţine seama de istoria ei exterioară şi ne-am bizui numai pe numărul şi importanţa asemănărilor cu provensala, ar trebui s-o declarăm dialect.

Din punct de vedere teoretic, din cazul analizat mai sus, rezultă că structurile a două unităţi lingvistice înrudite nu reprezintă un criteriu sigur de precizare a calităţii de limbă ori de dialect. Altminteri, sîntem obligaţi să declarăm catalana dialect, de pildă, al provensalei şi atunci este necesar

[1] A. Dauzat, *L'Europe linguistique*, Paris, 1940, p. 67. Vezi şi M. Cohen, A. Meillet, *Les langues du monde*, Paris, 1952, p. 48.

să se stabilească numărul și calitatea faptelor care ne dau dreptul să spunem că un idiom este limbă sau dialect.

Încercarea s-a făcut cu dacoromîna, cu aromîna, meglenoromîna și istroromîna, dar tendința generală a fost de a se găsi cît mai multe asemănări prin care să se demonstreze caracterul latin al acestor idiomuri, ca și cînd originea lor comună ar fi făcut și proba că sînt dialecte. Cum însă un dialect ține de o limbă, lucru atît de bine înțeles încît are valoarea unei axiome, căci nimeni, după cîte știm, nu a pretins vreodată că există dialecte de sine stătătoare, trebuia să se găsească o unitate căreia să i se subordoneze aromîna, meglenoromîna, istroromîna și dacoromîna. Așa s-a născut conceptul de romînă comună din care se susține că s-au dezvoltat aromîna, dacoromîna și celelalte. Ca limbă concretă, romîna comună a durat numai cîteva sute de ani pînă la apariția aromînei. Nici un lingvist nu mai ține seama de romîna comună după acest moment, pentru bunul motiv că aromîna și dacoromîna nu se mai dezvoltă împreună, nu depind una de alta și nici de un trunchi comun, cum se întîmpla cînd formau o singură limbă, mai mult sau mai puțin unitară [1].

★

Așa-zisele dialecte sudice ale limbii romîne au început să fie ceva mai bine cunoscute către sfîrșitul secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea, dar studierea lor științifică este mai recentă, datînd de-abia de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Mai întîi a atras atenția aromîna, apoi istroromîna și, ultima, meglenoromîna.

Editînd, în anul 1774, un vocabular aromîn de Theodor Anastas Cavallioti, aromîn din Moscopole, Johann Thunmann afirmă că aromîna este aceeași limbă ca dacoromîna, dar mai puternic amestecată cu cuvinte grecești, că aromînii nu provin din Dacia și că în limba lor au rămas urme încă din secolul al VI-lea[2]. După ce Gh.C.Roja, medic aromîn din Budapesta, a publicat, în 1808, o lucrare despre „romînii" sau „așa-numiți vlahi care locuiesc de cealaltă parte a Dunării", apoi, în 1809, o încercare de unificare a aromînei cu dacoromîna [3], Petru Maior a socotit că e preferabil ca limba romînă să ia elemente latinești din aromînă fiindcă după cum observă el, în aro-

---

[1] Acad. Al. Graur a deschis cel dintîi discuția despre caracterul așa-ziselor dialecte romînești din sud în *Studii de lingvistică generală*, București, 1955, p. 112—127, unde a și emis ideea că singurul criteriu de definire a limbii sau dialectului este dependența sau independența unui idiom față de altul. Pentru întreaga problemă vezi apoi : D. Macrea, *Despre dialectele limbii romîne*, în *Limba romînă*, V (1956), nr. 4, p. 66—69 și D. Macrea, *Cîteva precizări în legătură cu problema dialectelor limbii romîne*, în același loc, p. 70—74 ; R. Todoran, *Cu privire la o problemă de lingvistică în discuție : limbă și dialect*, în *Cercetări lingvistice* I (1956), Cluj, p. 91—102 ; acad. Al. Rosetti, *Limbă sau dialect?* în *SCL*, IX (1958), nr. 3, p. 101 ; I. Coteanu, *Și totuși istroromîna e limbă*, în *SCL*, IX (1958), nr. 3, p. 390 ; Al. Rosetti, *Limbă sau dialect?*(II), în *SCL*, IX (1958), nr. 3, p. 395.

[2] Informațiile acestea se găsesc la Th. Capidan, *Aromînii*, București, 1932, p. 49, unde se citează fragmentele cele mai caracteristice privind pe aromîni din cartea lui J. Thunmann, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, I, Leipzig, 1774.

[3] Prima lucrare a lui Gh. C. Roja este *Untersuchungen über die Romanier oder sogenannten Wlachen, welche jenseits der Donau wohnen*, Pesth, 1808, a doua : *Măestria ghiovăsirii romînești cu litere latinești, care sînt literele Romînilor ceale vechi*, Buda, 1909, vizibil influențată de școala ardeleană. Pentru alte date, vezi Th. Capidan, *op.cit.*, p. 67.

mînă sînt multe cuvinte de origine latină binepăstrate [1]. În *Dialogul pentru începutul limbii romîne*, el nu vorbește despre aromîni decît numindu-i romîni din Dacia lui Aurelian, față de daco-romîni, care sînt romîni din Dacia lui Traian. Și unii și ceilalți folosesc, după P. Maior, dialecte romînești (*Lexiconul budan*, p. 74). După Gh. C. Roja și Petru Maior, I. Heliade Rădulescu susține că aromîna este un dialect al limbii romîne, alături de dialectul dacoromîn și cel „al romînilor din Elveția, Istria.... sau al romandilor" [2], confundînd istroromîna cu retoromana. Prima cercetare temeinică a aromînei o face Fr. Miklosich [3] în 1881. Și după cunoscutul slavist, aromîna și dacoromîna formează două ramuri ale aceleiași limbi, amîndouă născute în sudul Dunării.

Din aceste date sumare se poate ușor vedea că încă de la început există cîteva idei care marchează pînă în zilele noastre poziția lingviștilor în această chestiune.

Dacă în secolul al XIX-lea, cunoașterea superficială a istoriei, îmbinată cu o mîndrie națională rău înțeleasă, explică ușurința considerării populației aromîne ca parte a poporului romîn, căci de aceea li se spune romîni, același fapt ia o semnificație mult mai gravă în secolul al XX-lea la cei care propagă în continuare această idee. Th. Capidan, unul dintre bunii cunoscători ai aromînei și meglenoromînei, afirma, în 1925, că „limba romînă a fost la bază aceeași pentru toate dialectele" și că „din această unitate a limbii și a teritoriului rezultă pînă la un punct și *unitatea etnică* a poporului romîn, oricare ar fi locurile unde se găsesc ei (sic !) astăzi, în Dacia Traiană, Peninsula balcanică sau Istria" [4] (sublinierea mea).

Toată literatura științifică privitoare la aromîni, meglenoromîni și istroromîni conține într-o formă mai mult ori mai puțin explicită această părere. De vreme ce aromînii, meglenoromînii și istroromînii vorbesc dialecte romînești, ei sînt romîni. Există deci romîni din nordul și romîni din sudul Dunării. În felul acesta teza apariției limbii romîne în sudul Dunării prin care adversarii școlii ardelene voiau să arate că dacoromînii au venit de curînd în Dacia este răsturnată după părerea oficială, căci romînii ocupau în trecut teritorii mult mai întinse decît astăzi, cum spune de fapt Th. Capidan.

Ar fi puțin folositor să înșir aici pe toți adepții acestei păreri. Mai important este să analizăm justețea punctului lor de vedere. În primul rînd, aromînii fac parte din poporul romîn ? Chiar după cea mai binevoitoare concepție despre perioada de dezvoltare comună a lor cu dacoromînii, ei nu au mai

---

[1] Vezi Th. Capidan, *loc. cit.*

[2] *Curier de ambe sexe*, periodul II (1838—1840), București, 1862, ed. II, p. 37. Vezi și Th. Capidan, *op. cit.*, p. 87.

[3] În *Beiträge zur Lautlehre der Rumunischen Dialekte*, Wien, 1881.

[4] Th. Capidan, *Meglenoromînii*, I, București, 1925, p. 60. Și mai clar se exprimă autorul în primele pagini ale lucrării sale, *Aromînii*. Constatînd că aromînii se numesc pe sine cu termenul *romanus*, el scrie : „Această singură constatare din domeniul lingvistic ajunge ca să ne arate mai mult decît orice dovadă istorică, că, în veacurile de mijloc... [aromînii] au trăit în nemijlocită unitate teritorială cu frații din stînga marelui fluviu, formînd un singur popor și simțindu-se întotdeauna deosebiți de slavii, albanezii și grecii cu care au venit în atingere..." (*loc. cit.*, p. 3). Cu același argument se poate susține că retoromanii sînt și ei ... romîni, ceea ce a și făcut, de altfel I. Heliade Rădulescu înaintea lui Capidan.

avut legături cu aceştia din urmă din secolul al X-lea. Dacă poporul romîn exista ca atare înainte de anul 1000, atunci aromînii sînt o parte a acestui popor. Dacă nu, atunci ei sînt urmaşii unei populaţii romanizate din sudul Dunării. Nu este nevoie să intrăm în detalii pentru a ne da seama că populaţiile romanizate care locuiau în Dacia şi în Peninsula Balcanică înainte de anul 1000 nu erau încă atît de bine sudate între ele pentru a le putea considera un popor după cum nici alte grupări de oameni nu atinseseră încă acest stadiu în restul Europei, de exemplu germanii, englezii, francezii etc. Vremea aceasta reprezintă o epocă de consolidare a elementelor caracteristice viitoarelor popoare din Europa.

Aromînii nu au avut niciodată conştiinţa că fac parte din acelaşi popor cu dacoromînii, nici măcar în perioada cînd scriitori de ai lor ca Gh. Constatin Roja şi Mihail C. Boiangi, influenţaţi de şcoala ardeleană, s-au străduit să le arate că ei sînt tot una cu dacoromînii.

Cu toate încercările insistente făcute din Romînia în cursul secolelor al XIX-lea şi al XX-lea [1], o mişcare populară în direcţia aceasta nu s-a produs printre aromîni, dar nu atît fiindcă ei sînt nişte bieţi păstori lipsiţi de orice preocupare mai înaltă şi profund înapoiaţi, cum sînt consideraţi de unul dintre apărătorii ideii că limba lor este un dialect romînesc, ci pentru că nu aveau nici un fel de tradiţie în acest sens.

Limba aromînilor seamănă foarte bine cu cea a dacoromînilor, ceea ce este perfect normal, de vreme ce amîndouă au aceeaşi origine, amîndouă s-au dezvoltat pe un fond trac şi au suferit o serie de influenţe similare, influenţa slavă meridională, greacă şi turcă. Este de la sine înţeles că în aceste condiţii numărul de particularităţi comune din perioada cînd cele două idiomuri formau o unitate lingvistică[2], este mai mare decît, de exemplu, numărul de particularităţi comune dintre dialectele italiene şi limba romînă care formau şi ele la un moment dat o unitate lingvistică, denumită de acad. Al. Rosetti „grupul apenino-balcanic".

Înainte de găsirea criteriului dependenţei, pentru a se defini starea de dialect a unui idiom, s-a considerat că se poate folosi criteriul înţelegerii. Dacă cel care vorbeşte nu este înţeles, înseamnă, probabil că el utilizează altă limbă. De la prima vedere acest criteriu apare ca fiind prea vag, în ciuda faptului că priveşte una din funcţiile fundamentale ale limbii, funcţia de comunicare. După cum spune Al. Philippide în *Originea romînilor*, II, p. 339: „. . . faptul însuşi de *a pricepe* e variabil. Care pricepere ori lipsă de pricepere hotărăşte : Trebuie să nu pricepi nimic pentru ca să ai a face cu o limbă deosebită ? Ori, dacă admiţi o cantitate oarecare de pricepere, care e cantitatea aceea ? Care-i cantitatea de nepricepere, de la care în sus nu mai poţi zice că ai a face cu un dialect al unei limbi, ci cu o limbă deosebită ?"

Prin urmare criteriul înţelegerii este subiectiv şi nu serveşte la stabilirea diferenţei dintre limbă şi dialect. De aici nu decurge că funcţia de comunicare a limbii este neimportantă, căci pentru a-i judeca valoarea,

[1] Vezi Th. Capidan, *Aromînii*, p. 47 şi urm., în special p. 124—132.

[2] Vezi Al. Rosetti, *Istoria limbii romîne, IV, romîna comună*, Bucureşti, 1941, unde se dă şi bibliografia. În *Limba romînă*, V (1956), nr. 1, p. 8, în articolul intitulat *Despre dialectele limbii romîne*, D. Macrea înşiră principalele caracteristici ale romînei comune, după O. Densusianu, Al. Philippide, S. Puşcariu şi Al. Rosetti.

trebuie să-i fixăm mai întîi condițiile. Astfel, funcția de comunicare a unei limbi nu este același lucru cu funcția de comunicare a limbii în general. Aspectul ei concret depinde de timp — deși romîna este o limbă latină, totuși vorbitorii limbii romîne nu înțeleg latina, dacă nu au învățat-o ca pe o limbă străină — depinde de caracterele generale ale comunității sociale care vorbește o limbă sau un dialect, de istoria acestei comunități etc. Cu toate că importanța criteriului înțelegerii este foarte mică în situația care ne interesează, s-a mai făcut apel la el în discuțiile din ultima vreme, pentru a se demonstra că aromîna, meglenoromîna și istroromîna se înțeleg ușor de un vorbitor al dacoromînei [1]. Pentru a ilustra cît de subiectiv este acest fel de a vedea lucrurile, amintim în fugă rezervele pe care le aveau primii dacoromîni care au cunoscut ceva mai bine aromîna, P. Maior și I. Heliade Rădulescu, cărora aromîna nu li se părea ușor de înțeles [2].

Respingînd criteriul înțelegerii, căci, cum se vede, el nu merită reținut, Al. Philippide credea că problema se rezolvă prin criteriul înrudirii, înțeles de el într-un anumit fel. „Pentru mine, spune el, lucrul principal nu este de a constata că limbile cutare derivă din aceeași limbă primitivă, ci de a constata cum în felul de a fi al limbilor se manifestează înrudirea etnică a neamurilor care le vorbesc și ceea ce mă preocupă este de a arăta cum se poate proba că cutare limbi, cîteodată foarte deosebite la un moment dat una de alta, sînt vorbite de același neam de oameni" [3]. Opunîndu-se ideii lui A. Meillet că limba este organul unei societăți, autorul declară că, pentru el, limba este și organul unui neam de oameni și înrudirea limbilor este mai de grabă o chestiune biologică. O chestiune pusă însă fundamental greșit, în opoziție totală cu școala sociologică și, în această privință, și cu școala lingvistică marxistă. Trecerea limbii din domeniul cercetării științifice a societății în acela al înrudirii etnice este o renunțare la orice obiectivitate lingvistică. De aceea, autorul citat se înșeală profund cînd vrea să decidă prin criterii etnice de ce se pronunță *c'* în unele dialecte dacoromîne și de ce *t'* în aromînă. Dar cum Philippide a întrebuințat statistica în scopul propus și cum el trage concluzii asupra calității de limbă sau dialect a aromînei, meglenoromînei și istroromînei, după numărul de asemănări și deosebiri, dînd astfel criteriului înrudirii o formă concretă și o aparență obiectivă, este necesar să supunem unei judecăți critice atît metoda cît și concluziile ei. Lucrul devine și mai necesar cînd constatăm că și alți lingviști conchid că aromîna, meglenoromîna sau istroromîna sînt dialecte ale limbii romîne și pentru că din unitatea limbii romîne comune și a teritoriului ei „ rezultă pînă la un punct unitatea etnică a poporului romîn" [4]. Este interesant că Th. Capidan procedează ca Philippide pentru a-și ilustra teza, adică înregistrează asemănările și deosebirile dintre aromînă, dacoromînă, meglenoromînă și istroromînă și se oprește la un număr de particu-

1 D. Macrea, *Despre dialectele limbii romîne*, în *Limba romînă*, V (1956), nr. 1, p. 17, unde se compară texte din acest punct de vedere. Vezi răspunsul acad. Al. Graur, în *Limba romînă*, V (1956), nr. 5, p. 66.

2 Vezi citatele anterioare.

3 Al. Philippide, *Originea romînilor*, II, p. 339, în notă.

4 Th. Capidan, vezi citatul în întregime la p. 9, nota 4.

larități specifice pe care încearcă să le speculeze științific [1]. Aceste particularități sînt mai ales de natură fonetică. Să ne oprim puțin asupra lor.

Pronunțarea unui sunet depinde de atît de mulți factori, încît a socoti că asemănările de rostire se datoresc din principiu unei comunități etnice înseamnă a face o exagerare riscantă. În dialectele dacoromînei, dentalele se pronunță variat; în Banat ca africate, în Crișana sînt numai înmuiate, în Muntenia și Moldova sînt dentale dure. La această situație s-a ajuns prin influențe străine[2], cum a arătat de curînd I. Pătruț. Asemenea cazuri nu pot fi utilizate ca argument în favoarea caracterului de limbă sau de dialect al unui idiom, și nici nu spun mare lucru — se înțelege de la sine — despre unitatea etnică. Structura gramaticală, ca dovadă a înrudirii dintre idiomuri, este și ea un criteriu insuficient pentru stabilirea stadiului de limbă sau dialect, căci din constatarea că toate limbile romanice au structură gramaticală latină nu se vede de ce spaniola, italiana sau romîna sînt limbi, și nu dialecte.

Analiza atentă a asemănărilor și diferențelor dintre idiomuri, chiar cînd este făcută prin aplicarea fără greșeală a metodei istorico-comparative, nu poate da decît gradul de înrudire a acestor idiomuri, nu și diferențele limbii față de dialect.

Se impune deci concluzia că valoarea de limbă sau de dialect a unui idiom nu poate rezulta decît din aplicarea criteriului dependenței și că, prin urmare, un idiom se transformă în limbă din clipa cînd începe să se dezvolte în mod independent și rămîne dialect atîta vreme cît depinde de alt idiom. Dependența sau independența lingvistică nu are legătură obligatorie cu hotarele politice. Provensala și catalana sînt limbi, deși prima se vorbește în statul francez, a doua în cel spaniol. În schimb engleza din Statele Unite este tot engleză, deși se află în afara granițelor Angliei, italiana din Elveția este tot italiană etc. Dependența sau independența unui idiom față de altul este în funcție de gruparea mai mult sau mai puțin permanentă a indivizilor care îl vorbesc în jurul anumitor centre economice sau sociale, de existența sau inexistența unei tradiții culturale, a unei forme scrise literare a idiomului, de existența sau inexistența unei tendințe de unificare etc. Sînt, de fapt, două cauze principale datorită cărora o limbă transplantată într-o regiune deosebită de aceea în care se vorbește în mod curent sau cuprinsă în alt stat își păstrează totuși calitatea originară. În primul rînd, contactul dintre două populații de aceeași limbă nu se asigură numai prin conviețuire. El poate fi continuat, de exemplu, prin literatură. În al doilea rînd, cînd o limbă este adusă într-o regiune nouă de coloniști de felul celor care au emigrat din Anglia în Statele Unite sau din Spania în Argentina, limba aceea are, în principiu aceleași dialecte ca și limba metropolei, pe lîngă faptul incontestabil că metropola își exercită influența lingvistică multă vreme. De aceea nu formele de organizare politică, statul sau regimul social-politic decid, ci raportul lingvistic de dependență sau independență.

---

[1] Vezi în această privință Th. Capidan, *Meglenoromînii*.

[2] I. Pătruț, *Influences slaves et magyares sur les parlers roumains*, în *Romanoslavica*, I, București, 1958, p. 36.

Întemeindu-se numai pe principiul genealogic, susținătorii tezei și ai termenului de romînă comună pentru latina balcanică tîrzie împing problema într-un impas. Potrivit cu principiul genealogic, romîna este latina vorbită neîntrerupt în regiunea Dunării, franceza este latina vorbită neîntrerupt în Galia ș.a.m.d. Dar, spre a decide cînd merită latina vorbită neîntrerupt în regiunea Dunării numele de romînă, cînd merită latina vorbită neîntrerupt în Galia numele de franceză ș.a.m.d. nu avem decît o alternativă. Sau considerăm că din momentul cînd în regiunile respective a început să se vorbească latinește am și avut limbă romînă, limbă franceză etc. — o soluție consecventă cu principiul genealogic — sau admitem că aducerea limbii latine în Dacia ori în Galia nu înseamnă încă nimic pentru latină, care nu se schimbă prin acest act. În cazul din urmă sîntem obligați să ne hotărîm de cînd și de ce latina a devenit altceva.

Unii romaniști consideră că latina din orient a devenit altceva „după ce, *printr-o serie de împrejurări politice, economice și sociale*, latina vulgară și-a pierdut unitatea, fărămițîndu-se în limbile ce erau să devină limbile romanice de astăzi, deci după secolul al IV-lea, pentru provinciile orientale ale imperiului roman, *cînd Dacia este separată de lumea romanică occidentală și romîna capătă trăsăturile sale caracteristice*... Așadar, începînd din secolul al V-lea, latina din provinciile dunărene își accentuează trăsăturile proprii, dezvoltîndu-se în mod independent de celelalte limbi romanice, chiar și de dalmată, cu care formase odinioară grupul oriental al limbilor romanice"[1] (sublinierile mele).

Criteriul fundamental este deci un fapt din afara limbii, separarea Daciei din lumea romanică occidentală în secolul al IV-lea. După această dată am avea dreptul să numim latina balcanică limbă romînă, deși efectele lingvistice ale izolării latinei orientale nu reprezentau atunci decît niște simple posibilități. Trebuie să recunoaștem că nu există alt mod convingător de a rezolva problema. Numai un fapt exterior față de structura generală a limbii ne poate ajuta să fixăm în cursul evoluției ei neîntrerupte un moment care, prin consecințele sale ulterioare, dă acestei evoluții o direcție nouă. După unii lingviști acest moment ar fi venirea slavilor în regiunea Dunării, deci tot un element din afara limbii[2]. Oricum, ceea ce contează este dezvoltarea independentă a latinei orientale de cea occidentală determinată de ruperea contactului dintre cele două ramuri ale ei, care pînă atunci se dezvoltau în comun.

Ceea ce este valabil pentru latina orientală este valabil și pentru aromînă. Din momentul cînd aceasta din urmă este independentă, ea se află exact în situația latinei orientale față de cea occidentală, așadar începînd din secolul al X-lea, aromîna, accentuîndu-și o serie de trăsături proprii, devine o limbă romanică. Criteriul fundamental al fixării caracterului de limbă sau dialect nu poate fi, cum a arătat din punct de vedere teoretic acad. Al Graur, decît criteriul dependenței sau independenței[3].

[1] Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 18—19, vezi și vol. I², p. 32, al aceleiași lucrări.

[2] Al. Philippide, *Originea romînilor*, II, p. 404, vezi și O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, I, Paris, 1901, p. 324.

[3] Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, București, 1955, Ed. Academiei R.P.R., p. 112—127.

Pe acest temei, istroromîna, care, după O. Densusianu şi acad. Al. Rosetti, reprezintă un dialect al dacoromînei [1], iar după S. Puşcariu un dialect al limbii romînilor apuseni[2], s-a constituit în limbă prin secolul al XII-lea sau al XIII-lea, cînd s-a despărţit de dacoromînă[3].

Meglenoromîna, asupra căreia părerile sînt de asemenea împărţite[4] nu constituie o limbă, pentru că vorbitorii ei se află mereu în contact cu aromînii şi sînt influenţaţi de aceştia. Ea nu se dezvoltă deci independent, fiind, alături de dialectul de nord, de cel de sud şi de dialectul fărşerot, un dialect aromîn a cărui situaţie este demnă de toată atenţia, pentru că, spre deosebire de celelalte, se apropie mai mult de dacoromînă.

Limba latină orientală s-a scindat nu prin înfiinţarea unor state romanice, ci prin despărţirea lingvistică a populaţiilor romanizate. Din ea s-au format întîi trei limbi romanice : dalmata, care nu interesează aici, aromîna (cu patru dialecte între care punem meglenoromîna) şi dacoromîna (cu patru sau cinci dialecte)[5]. Din dacoromînă s-a despărţit apoi o nouă limbă romanică, istroromîna, atît de puternic influenţată de sîrbocroată şi slovenă încît trebuie considerată o limbă mixtă pe cale de dispariţie. Schematic, lucrurile se prezintă astfel (nu ţinem seama de evoluţia latinei occidentale după secolul al IV-lea) :

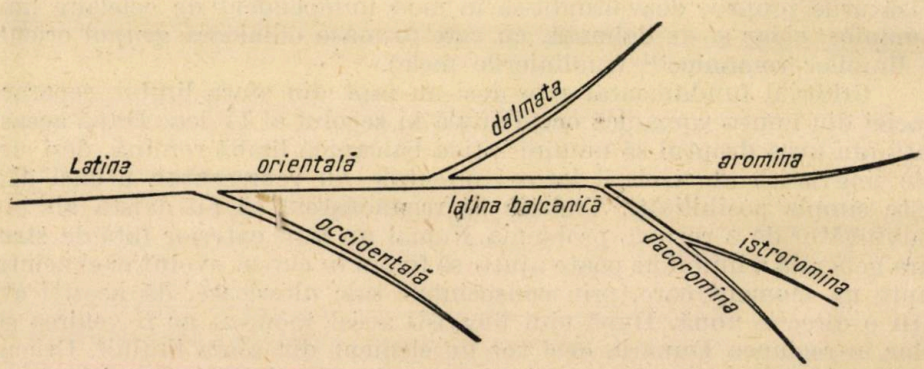

Fig. 1

[1] O. Densusianu, *op. cit.*, p. 288 ş. urm., Al. Rosetti, *Sur la répartition dialectale de l'istro-roumain*, în *Mélanges linguistiques*, Bucureşti, 1947, p. 425.

[2] S. Puşcariu, *Studii istroromîne*, II, Bucureşti, 1926, p. 311.

[3] I. Coteanu, *Cum dispare o limbă (istroromîna)*, Bucureşti, 1957, p. 7 ş. urm. Acelaşi, *A propos des langues mixtes (sur l'istroroumain)*, în *Mélanges linguistiques publiés à l'occasion du VIIIe Congrès international des linguistes à Oslo*, Bucarest, 1957, p. 129 ş. urm.

[4] Th. Capidan, *Meglenoromînii*, I, Bucureşti, 1925, p. 72—75, susţine că meglenoromîna este un dialect de acelaşi fel ca aromîna şi dacoromîna, O. Densusianu, *loc. cit.*, vede în meglenoromînă un dialect al dacoromînei, Al. Philippide, *op. cit.*, p. 565, vezi şi p. 398, şi Al. Rosetti, *Istoria limbii romîne, IV, romîna comună*, Bucureşti, 1941, p. 6, socotesc meglenoromîna o ramură a aromînei.

[5] Utilizez terminologia tradiţională, cu toate că mai potrivit ar fi să numim dacoromîna romînă, meglenoromîna meglenită şi istroromîna istriană. Aromîna ar trebui numită tot astfel fiindcă vorbitorii ei îşi spun *armîn*.

După concepția aceasta, cele două ramuri principale ale latinei balcanice, aromîna și dacoromîna, nu s-au putut transforma în limbi decît după ce o împrejurare oarecare, dar nu de ordin lingvistic, le-a făcut să fie independente una față de cealaltă. În istoria popoarelor balcanice, această împrejurare nu putea să fie decît venirea slavilor și organizarea lor politică, fenomene anterioare secolului al X-lea. Prin urmare, data apariției dacoromînei și aromînei trebuie să fie mai veche.

Afară de momentul despărțirii, ar trebui revizuite și părerile privitoare la așezarea geografică a vorbitorilor celor două limbi în momentul despărțirii lor, în sensul că ruperea contactului dintre populațiile romanizate din stînga Dunării și cele din dreapta Dunării s-a produs, desigur, după direcțiile de așezare a slavilor în peninsula balcanică. Se prea poate că, în timp ce în partea de răsărit a peninsulei balcanice populațiile acestea să nu mai fi fost în contact, în partea de apus legăturile dintre ele să se fi menținut vreme ceva mai îndelungată.

Constatările în legătură cu evoluția generală a latinei orientale duc și la concluzii de metodologie. Pentru a studia raporturile dintre cele patru limbi ieșite din latina orientală este necesar să se constituie în cadrul romanisticii o ramură nouă, care ar avea ca obiect principal stabilirea modului cum a evoluat latina orientală și desprinderea legăturilor, a gradului de înrudire și a tendințelor de dezvoltare a celor patru limbi neolatine orientale. În felul acesta, aromîna, care ar fi una din preocupările de bază ale lingvisticii romanice orientale, alături de dacoromînă, nu ar mai fi tratată în studiile de limbă română ca ceva cunoscut pentru că este, din punctul de vedere pe care l-am respins mai înainte, un dialect al românei și își va găsi specialistul care va întocmi o gramatică istorică la fel ca pentru orice altă limbă și o gramatică descriptivă mai clară decît cele care s-au făcut pînă acum, prea mult dominate de dorința de a dovedi că aromîna este dialect romîn. Altfel se vor contura, în aceste condiții, structura dialectală a aromînei, încă insuficient de bine cunoscută, și influențele exercitate asupra acestei limbi. Altfel vor apărea și diversele aspecte ale evoluției dacoromînei, căci, aplicînd un criteriu obiectiv la relațiile dintre aceasta și aromînă, multe din vederile anterioare se vor clarifica sau schimba. Limba română ar fi deci mai bine prezentată în evoluția ei, iar romanistica ar cîștiga multe precizări, mai ales că în ramura ei orientală s-ar cuprinde și studiile de dalmată. Ar fi, în fine, nevoie, din cauza modului de dezvoltare a limbilor romanice orientale, de discipline auxiliare. Studii de limba albaneză, greacă și bulgară ar completa cunoștințele noastre actuale despre dezvoltarea aromînei și dacoromînei. Toate acestea la un loc vor decide în mod mai competent decît pînă acum asupra teritoriului pe care s-au vorbit aromîna și dacoromîna în îndepărtatul ev mediu, asupra diferențierilor dialectale din acea epocă etc.

Constituirea acestei ramuri a lingvisticii romanice este așadar o necesitate pentru limba română.

SARCINILE ACTUALE ALE FILOLOGIEI ROMÎNE

DE

J. BYCK

Făcînd, în paginile acestei reviste[1], o schiță de istorie a filologiei romîne, am arătat că această disciplină a cunoscut cîndva momente de strălucire și mi-am exprimat surprinderea și durerea că în zilele noastre, cînd cercetarea limbii romîne se face cu atîta stăruință, pasiunea pentru studiile filologice e pe cale să se stingă. Observînd că tot mai puțini sînt aceia care li se consacră și tot mai slab interesul cercurilor largi pentru ele, afirmam în concluzie că, în condițiile create astăzi pentru cercetările științifice, filologia romînă nu va întîrzia să-și reia elanul și-și va reocupa locul de cinste printre disciplinele istorico-sociale.

Optimismul meu s-a dovedit a fi fost întemeiat. În ultima vreme, preocupările filologice și-au deschis drum larg în activitatea Institutului de lingvistică din București și știu că nici filialele din Cluj și Iași nu se găsesc mai prejos. Se pare că și în învățămîntul superior se acordă tot mai multă atenție problemelor de filologie și tineretul universitar primește cu interes îndrumările legate de studiul textelor și al limbii vechi.

Trebuie să vedem o izbîndă în faptul că Institutul de lingvistică din București pune la dispoziția cercetătorilor în ale filologiei o însemnată porțiune din paginile revistei *Limba romînă*, iar Editura Academiei R.P.R. așteaptă ca filologii să-i îndrepte cît mai multe lucrări spre tipărire.

Acest reviriment își găsește explicația în concepția marxistă care stă la baza întregii noastre activități științifice de astăzi. Aplicînd metoda dialectică la studiul limbii și literaturii noastre, cercetătorii s-au izbit de marile lacune ce stăruie de mulți ani în materie de documentare și au făcut mari eforturi în vederea unei informări cît de aproximative. Fără-

[1] *Limba romînă*, VI (1957), nr. 1, p. 11 ș. urm.

mițată în investigații de amănunt, energia oamenilor de știință se îndreptase prea puțin către lucrările de sinteză, iar cei care, concentrîndu-și atenția spre problemele generale, au neglijat o mare parte din fapte, au dat opere cu multe lacune și cu interpretări desprinse de realitate.

Chiar cei care nu și-au cruțat puterile și s-au străduit să strîngă atît de mult material încît să poată construi o imagine cît mai desăvîrșită a limbii sau literaturii unei epoci nu au fost mai norocoși. Astfel, lucrarea lui O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, al cărei volum al II-lea este consacrat studiului limbii din secolul al XVI-lea, a fost considerată și mai poate fi considerată și astăzi nu numai ca cea dintîi operă care să îmbrățișeze o epocă întreagă din desfășurarea limbii romîne, dar și una dintre cele mai metodice lucrări în materie de istorie a limbii noastre.

Această lucrare, a fost compusă aproape în întregime cu materialul cules de însuși autorul ei. Monografii privitoare la limba unui text sau la problemele particulare ale foneticii, gramaticii sau vocabularului secolului al XVI-lea nu i-au prea stat la îndemînă. Utilizată ca singurul izvor de informație pentru faptele de limbă prezente în textele din această vreme și apreciată pentru ordonarea metodică a datelor și justa interpretare a celor mai multe dintre ele, scrierea lui O. Densusianu este astăzi departe de a mai putea satisface exigențele cercetătorilor.

Faptul nu ne poate surprinde, dacă ținem seama că volumul al II-lea din *Histoire de la langue roumaine* a fost elaborat acum o jumătate de veac (prima lui fasciculă a apărut în 1914, publicarea totală întîrziind pînă în 1938). De atunci izvoarele limbii secolului al XVI-lea s-au îmbogățit considerabil și se simte tot mai mult nevoia atragerii lor în cîmpul cercetărilor.

Nici *Dicționarul limbii romîne* editat de vechea Academie Romînă nu e la înălțimea concepțiilor noastre de astăzi. Construit pe baze istorice, el nu a fost ajutat de lucrări pregătitoare, iar autorii lui s-au folosit de un material cules pe sărite. Nu încape îndoială că un asemenea dicționar nu poate fi complet, după cum nu ne putem aștepta ca interpretările cuprinse într-însul să fie totdeauna întemeiate. Utilizîndu-l și astăzi ca singurul dicționar general al limbii romîne, cercetătorii își dau însă seama la fiece pas de lacunele lui.

Conștienți de scăderile frumoaselor începuturi ale lingvisticii românești, oamenii de știință de astăzi simt nevoia să înlăture greșelile înaintașilor și să-și fixeze metode de lucru impecabile. În vederea împlinirii acestui comandament, tinerii noștri filologi au un rol de căpetenie.

Ei trebuie, mai întîi, să scoată la lumină acele monumente de limbă romînă ce stau ascunse în biblioteci la dispoziția a prea puțini curioși. Spre deosebire de vremea cînd cutare manuscrise sau tipărituri vechi constituiau — cum se plîngea N. Iorga — „un secret de birou al Academiei Romîne", sau cînd dr. M. Gaster își exprima regretul că nu poate examina manuscrisul unei cărți populare fiindcă el se află acasă la unul din membrii marcanți ai Academiei, arhivele noastre țin la îndemîna cerce-

tătorilor cele mai de preț exemplare tipărite sau manuscrise. Se fac chiar înlesniri de procurare a fotocopiilor de pe manuscrise și tipărituri aflate în bibliotecile de peste hotare.

E nevoie de cît mai multe ediții, fie că e vorba de texte inedite, fie că se reiau texte editate în mod nesatisfăcător. În vederea elaborării acestora se impune însușirea celei mai sigure metode de editare, a unei metode care să asigure folosirea textelor de către orice om de știință.

Paralel cu editarea textelor, filologii noștri vor trebui să întreprindă lucrări privitoare la istoria fiecărui text, la împrejurările în care a apărut, la grafia lui și, mai cu seamă, la limba lui. Studiul limbii textelor trebuie să fie cît se poate de meticulos, să epuizeze problemele de gramatică particulare și generale, să analizeze elementele vocabularului și să se încheie cu un indice general și analitic al cuvintelor.

Studiile și glosarele întocmite pe texte sau pe grupe de texte, vor deschide calea elaborării de studii și glosare pe autori și pe epoci. Vom avea astfel studiul limbii lui Coresi însoțit de Lexicul lui Coresi, studiul limbii secolului al XVI-lea și Lexicul secolului al XVI-lea, studiul limbii lui Varlaam, Dosoftei, a Bibliei lui Șerban, Lexicul fiecăruia dintre scriitorii epocii sau a operelor mai de seamă, încheiate cu studiul limbii secolului al XVII-lea și cu Lexicul secolului al XVII-lea ș.a.m.d.

Prin inițierea acestei campanii de editare și de analiză amănunțită a celor mai vechi monumente de limbă romînească, — începînd cu cele mai îndepărtate înregistrări de elemente romînești în toponimie și onomastică, în actele și scrierile redactate în alte limbi, și oprindu-se în preajma secolului al XIX-lea — Academia R.P.R. și Institutele de lingvistică pe care le tutelează deschid, o dată pentru totdeauna, calea celei mai sigure documentări. Această documentare e cu atît mai necesară astăzi cu cît se lucrează la dezvăluirea tainelor începuturilor limbii romîne și la întocmirea istoriei vocabularului romînesc, pe care o va cuprinde viitorul Dicționar general al limbii romîne.

Pentru ca eforturile noii generații de filologi să dea roade cît mai bune, e necesar să se stabilească o unitate de muncă nu numai în interiorul aceleiași instituții, dar și între instituțiile similare din diversele centre. Experiența de pînă acum ne-a format convingerea, pe care ne-o întărim cu fiece zi ce trece, că activitatea în colectiv e capabilă să atingă țeluri considerate pînă acum ca inaccesibile.

Colaborarea trebuie chiar extinsă. Studiul textelor noastre vechi este strîns legat de istoria romînilor și în special de istoria literaturii romîne. Filologul face mereu apel la datele pe care i le pun la dispoziție istoricii tuturor domeniilor vieții sociale, iar aceștia au nevoie de experiența filologului. Nu se poate concepe istoria fără cercetarea izvoarelor, nici elaborarea istoriei literaturii fără analiza tuturor operelor literare, iar publicarea izvoarelor istorice, acte, scrisori, cronici, pravile, inscripții, pretinde o serioasă pregătire filologică.

Institutele de istorie, de istorie a literaturii și celelalte, ale căror preocupări sînt legate de cercetarea izvoarelor scrise, trebuie atrase în

cercul de activitate filologică și nu încape îndoială că cercetătorii își vor fi de folos unii altora.

Unitatea de vederi se poate stabili doar pe cale de discuții și aș fi bucuros să văd desfășurîndu-se în paginile revistei *Limba romînă* dezbaterile specialiștilor legate de problemele filologiei romîne. În ceea ce mă privește, mă înscriu, între altele, cu expunerea concepției mele privitoare la transcrierea textelor vechi.

PROIECT DE TRANSCRIERE A TEXTELOR CU CARACTERE LATINE DIN SECOLUL AL XIX-LEA

DE

F. ASAN, GH. BULGĂR, şi C. GĂPLESCU

Cu ocazia începerii lucrărilor pregătitoare în vederea elaborării *Dicţionarului general al limbii romîne* s-a discutat în cadrul colectivului de lexicologie al Institutului de lingvistică din Bucureşti felul cum trebuie redate citatele din textele secolului trecut (prin transliteraţie sau prin transcriere interpretativă?). Principiul transliteraţiei nu a fost adoptat, deoarece el ar fi dus la păstrarea aspectului grafic cu preţul renunţării la realitatea lingvistică.

În urma discuţiilor a fost adoptat proiectul de mai jos, alcătuit de tov. F. Asan, Gh. Bulgăr şi C. Găplescu.

Publicăm acest proiect spre discutare, considerînd că va interesa pe cei care se ocupă de editarea operelor clasicilor romîni din secolul al XIX-lea.

Principala dificultate în transcrierea citatelor din autorii secolului al XIX-lea se datorează imensei varietăţi de principii ortografice aplicate de scriitori, editori şi tipografi.

Principiul general pe care l-am adoptat în proiectul de faţă este acela al interpretării grafiilor pentru restabilirea realităţii lingvistice. Pe baza acestui principiu propunem următoarele :

1. Se vor păstra acele particularităţi care corespund unei pronunţări învechite sau regionale, fie că ele corespund intenţiei autorului de a caracteriza prin particularităţi de grai un personaj, de a obţine anumite efecte artistice etc., fie că ele sînt proprii vorbirii autorului însuşi.

2. Se vor înlătura particularităţile grafice, aplicîndu-se în mod obligatoriu normele ortografice în vigoare. De exemplu : ḑ = z ; ç = ţ ; â = î ; œ = ă ; ó = oa ; é = ea ; ŏ = ă ; ô = î ; dela = de la ; înegri = înnegri etc.

Observaţie. Se vor înlătura grafiile etimologiste, chiar dacă ele au determinat o pronunţare pedantă[1]. De exemplu : *resare* = *răsare* ; *rezbi* =

[1] Chiar Cipariu recunoaşte că : „Se pronunţă *vediendu* cu ъ în silaba *ve*", iar mai departe, *reu, reci, respundu* sînt date ca exemple de pronunţare cu ъ a lui *e*. (*Analele Societăţii Academice*, 1867, p. 92).

= *răzbi*; *reu* = *rău*; *seu* = *său*; *zimbet* = *zîmbet*; *zină* = *zînă*; *sin* = = *sîn* etc.

3. Se vor aplica regulile de punctuație în vigoare.

Detalii în legătură cu aplicarea principiilor adoptate:

a se păstrează în: *barbat*, *pacat*, *tatar*, *daca* cînd corespunde unei pronunțări regionale.

ă, *ĕ*, *î*, care puteau reda pe *ă* și *î*, se vor transcrie *ă* sau *î* conform cu pronunțarea literară actuală, în afara cazurilor în care se cunoaște o pronunțare diferită (regională) de cea literară. De exemplu: *întĕmplări* = *întîmplări*; *vĕzănd* = *văzînd*; *cănd* = *cînd* etc., dar *pănă*, *întăi*.

ă se transcrie *e* în cazuri ca: *patriă* = *patrie*; *filologiă* = *filologie*.

e la început de silabă se transcrie *ie*, conform ortografiei actuale[1]. De exemplu: *boer* = *boier*; *întemeere* = *întemeiere*; *eși* = *ieși*; *epure* = *iepure* etc.

e se păstrează în: *beutură*, *flecău*, *strein*, *pasere*, *omet*, *țipet*, *gemet*, *șepte*, *jele* etc. și în: *ușe*, *mătușe*, *jeratic* etc., conform pronunțării regionale.

e după labiale se păstrează conform pronunțării nordice în: *fer*, *peri*, *pept* etc.

i final se transcrie *i*, cînd notează pronunțarea muiată a consoanei. De exemplu: *grajdi*, *cuptori* etc.

i se înlocuiește cu *î* în: a) gerunziile și participiile verbelor în *î*; de exemplu: *urind* = *urînd*; *urit* = *urît* etc.; b) inițial, urmat de o nazală, potrivit ortografiei actuale. De exemplu: *imbăta* = = *îmbăta*; *imbrăca* = *îmbrăca*; *impăca* = *împăca*; *inapoi* = *înapoi*; *intreg* = *întreg* etc.

ii se păstrează în *priimi*.

u și *ŭ* la finală se suprimă, conform ortografiei actuale.

sunt se înlocuiește peste tot cu *sînt*.

ea (sau *iea*) se transcriu *ia*, conform ortografiei actuale. De exemplu: *earbă* = *iarbă*; *eată* = *iată*; *trebuea* = *trebuia*; *sfătuiea* = *sfătuia* etc.

oă, *ue*, se transcriu *uă* în: *zioă* = *ziuă*; *doă* = *două*; *noue* = *nouă*; *doue* = *două*.

Consoanele duble nu se păstrează decît în cazurile prevăzute de ortografia actuală.

ch, în cuvinte ca: *Christos*, *chor*, *character* etc., se transcrie *c* (*Cristos*, *cor*, *caracter*).

qu se transcrie *c*. De exemplu: *qualitate* = *calitate*; *quantitate* = = *cantitate*; *quare* = *care*.

---

[1] „Ca *ie* se rostește *e* la începutul fiecărei silabe" (I. C. Massim, *Analele Societății Academice*, 1867, p. 82).

Consoanele nemuiate în cazuri ca : *ț-am*, *ș-a*, *acelaș* etc. se transcriu ca atare.

s intervocalic, urmat de sonore sau final se transcrie *z*, conform ortografiei actuale. De exemplu : *poesie* = *poezie* ; *rosă* = *roză* ; *tesă* = *teză* ; *isvor* = *izvor* ; *desbrăca* = *dezbrăca* ; *frances* = *francez* ; *engles* = *englez* etc. *S* se păstrează în : *filosof*, *basin* etc., unde corespunde pronunțării.

s se păstrează în : *esemplu*, *espunere*, *estract* etc. unde corespunde pronunțării.

s se păstrează în pluralele : *albastri*[1], *ministri*, *povesti*, *acesti* etc.

Grupurile *ti* (pentru *ț*) și *si* (pentru *ș*) se vor transcrie *ț* și *ș*. De exemplu : *fatia* = *fața* ; *asia* = *așa* etc.

Grupurile *sci*, *sce* se transcriu *ști*, *ște*. De exemplu : *sciu* = *știu* ; *pesce* = *pește* etc.

Genitiv-dativul substantivelor feminine de tipul : *casii*, *grădinei*, *vii*, *viii* se păstrează.

Este de la sine înțeles că nu am putut prevedea toate cazurile care pun probleme. Aceste cazuri vor fi rezolvate în spiritul principiilor enunțate mai sus, pe baza unei documentări prealabile.

Dăm mai jos — în text paralel (original și transcris) — cîte un fragment din I. Heliade Rădulescu, V. Alecsandri și I. Slavici, pentru a exemplifica aplicarea normelor din proiectul nostru.

Toamna

Salutare ! lemne triste, que verḍi galbene 'nnegriți,
Frunḍi, que căḍênd risipite pe liveḍi ve vesteḍiți !
Salutare ! voi frumose ḍille que ați mai remas,
În voi tanguirea Firii urmeaḍă c'un slab, trist pas.

(*Curs întreg de poezie generale*, de I. Heliade Rădulescu, vol, I, București, 1868, p. 90)

Toamna

Salutare, lemne triste, ce verzi galbene-nnegriți,
Frunzi ce căzînd risipite pe livezi vă vestejiți !
Salutare ! voi frumoase zile ce ați mai rămas,
În voi tînguirea Firii urmează c-un slab, trist pas.

Leonaș. Ha, ha, ha, ha ! ... încă așa babă strechietă !...Auḍi ? ...ha, ha, ha... Cică sĕ nu fac abus ! (imitând pe Chirița), Ah, Leonaș...dacă mĕ iubești...menajarisește-mĕ...lasă-mĕ, sĕ fug... mĕ muncește cugetul... Ha, ha, ha...bine că ĭ-am prins potretu la mînă...de-acum îi la cheremul

Leonaș. Ha, ha, ha, ha ! ... încă așa babă strechietă !...Auzi ? ...ha, ha, ha... Cică să nu fac abuz ! (imitînd pe Chirița), Ah, Leonaș... dacă mă iubești... menajarisește-mă... lasă-mă să fug... mă muncește cugetul... Ha, ha, ha... bine că i-am prins portretu la mînă... de-acum îi

[1] Cf. dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. București, 1903—1924, s.v.

meŭ ... A ! Chiriţoae, m'ai alungat de la Bârzoĭeni ?... te-oĭu învĕţa eŭ ... Am gĭurat sĕ-ĭ gĭoc feste peste feste ... şi vĕd că păn-acum'mi merge bine ... Baba nu mĕ cunoaşte sub uniforma asta militărească... ea mĕ crede că-s ofiçer ... minunat ! ... De m'aşĭ putea încalte întêlni cu Luluţa ... A !... eato ... (se trage maĭ deoparte în fund şi privesce cu dragoste la Luluţa).

(Vasile Alecsandri, *Opere complete*. Teatru, vol. II, Bucureşti, 1875, p. 513)

la cheremul meu ... A ! Chiriţoaie, m-ai alungat de la Bîrzoieni ? ... te-oi învăţa eu ... Am giurat să-i gioc feste peste feste ... şi văd că păn-acum-mi merge bine ... Baba nu mă cunoaşte sub uniforma asta militărească ... ea mă crede că-s ofiţer ... minunat ! De m-aş putea încalte întîlni cu Luluţa...A !... iat-o !... (se trage mai deoparte în fund şi priveşte cu dragoste la Luluţa).

Ciasurile treceau şi în trecerea lor ea tot mai mult se ameţea, încât, sosind zioa de Sâmbătă, ea umbla buiguită, fără de a-şi mai putea da samă despre vre-un gând hotărit.

(*Novele din popor* de Ioan Slavici, Bucureşti, 1881, p. 63)

Ceasurile treceau şi în trecerea lor ea tot mai mult se ameţea, încît, sosind ziua de sîmbătă, ea umbla buiguită, fără de a-şi mai putea da samă despre vreun gînd hotărît.

CONTRIBUŢII ŞI NOTE LEXICOLOGICE

DE

ACAD. IORGU IORDAN

Cu numărul de faţă, revista noastră inaugurează o rubrică nouă, avînd titlul de mai sus. Rostul acestei rubrici este să dea cititorilor prilejul de a comunica, sub formă de material brut sau prelucrat în articole destinate tiparului, informaţii de tot felul cu privire la lexicul limbii noastre şi să ajute astfel pe colaboratorii Dicţionarului general al limbii romîne, a cărui elaborare a fost reluată acum de curînd, la îmbogăţirea conţinutului acestei opere prin cuvinte, sensuri, etimologii etc. neconsemnate încă în operele lexicografice romîneşti întocmite pînă acum.

Munca în această direcţie este relativ uşoară, întrucît nu cere un efort deosebit. Contactul cu limba vorbită, sub toate aspectele ei, precum şi lecturile lingvistice, literare etc. pun pe oricare dintre noi în situaţia de a înregistra cuvinte noi în sens strict, nuanţe semantice noi ale cuvintelor existente în dicţionare, locuţiuni necunoscute acestora şi de a găsi etimologii pentru cuvintele încă neexplicate sau absente în lucrările noastre lexicografice.

Prima serie de „contribuţii lexicologice" are de autor, cum se vede din ceea ce urmează, pe tov. Vl. Drimba, un bun cunoscător al limbii şi graiurilor romîneşti, precum şi al unora dintre limbile care au influenţat pe a noastră. D-sa continuă, de fapt, o tradiţie pe care nu ştiu de ce au părăsit-o chiar cei ce au participat la crearea ei. Printre aceştia mă număr eu însumi, care am publicat, în *BJFR*, de-a lungul cîtorva ani, un număr mare de „Note lexicologice", în ordine alfabetică (ultima literă prelucrată de mine a fost M). Exemplul dat de tov. Drimba mă determină să reiau munca întreruptă acum 12 ani şi să vin cît de curînd, cu continuarea însemnărilor mele lexicologice de la litera N încolo.

Trebuie să mai arăt, înainte de a termina această scurtă introducere la contribuţiile tov. Drimba, că şi alte periodice lingvistice romîneşti dinaintea celui de-al doilea război mondial (în frunte cu *Dacoromania*) au avut o rubrică oarecum asemănătoare, a cărei greutate principală cădea însă pe latura etimologică a materialului lexical în discuţie.

CONTRIBUȚII LEXICOLOGICE

DE

VLADIMIR DRIMBA

academic, ca substantiv, cu sensul 'membru al unei academii, academician', este înregistrat numai de *SDLR*[1], fără nici o indicație cu privire la frecvența lui. Îl găsim la A. Odobescu, *Scrieri literare și istorice*, III, București, 1887, p. 622 : *Mi-am îndeplinit ... datoriile mele către țară, și ca academic romîn, și ca divulgator al cunoștințelor de arheologie romînească.* Cuvîntul, împrumutat din it. *accademico* sau din rus. *академик*, este azi ieșit din uz.

adăurat este înregistrat în *BL*, V, p. 144 din valea Almăjului (Banat) cu sensul de 'nou' ; ca exemplu se citează expresia *tat-adăurat* 'tată vitreg' (sau 'socru' ? ; cuvîntul e explicat prin 'beau-père'). Este un derivat de la locuțiunea *a doua oară* sau, mai degrabă, de la varianta ei *adăoară* (atestată în graiul romînilor din Serbia, vezi V. Bogrea, *DR*, IV, p. 786, n. 1). La început se va fi spus *tată de-a doua oară* sau *tată de-adăoară*, adică 'tată de-al doilea', de unde s-a ajuns apoi, prin analogie antonimică cu *tată adevărat*, la forma *tată adăurat*.

alifie apare cu sensul, curios și neobișnuit, 'pastă (comestibilă)', în următorul pasaj din M. Sadoveanu, *Frații Jderi*, ESPLA, București, 1953, p. 659 : *O oaie întreagă ... tăiată felii ... tăvălită prin seu și printr-oleacă de alifie de ai* (= mujdei), *căruia i se zice și usturoi.* Acest sens nu e înregistrat în nici unul din dicționarele romînești, nici chiar în *DLRC*, unde citatul de mai sus este folosit totuși (s.v. *ai*[4]).

anaforniță este înregistrat în *DA* cu două sensuri foarte diferite : 'vas (de metal sau de lemn) în care se păstrează anafura' și (considerat ca fiind dezvoltat „prin analogie" din acesta) 'vîltoare'. Explicația etimo-

[1] *SDLR* = August Scriban, *Dicționaru limbii romînești*, Iași, 1939. Celelalte abrevieri sînt cele uzuale.

logică, dată pentru ambele accepțiuni, și anume *anaforă* + sufixul instrumental *-niță*, este valabilă doar pentru primul sens; cel de-al doilea constituie un cuvînt cu totul deosebit, rezultat al unei contaminări între *anafor* 'idem' (< ngr. ἀναφόρι, cf. *SDLR*) și *viforniță* 'vijelie', 'viscol'.

aolicăí (vb. refl.) 'a se văieta 'a se boci' : *Aoleo ! Păi să fi văzut atunci cum să zvîrcolea și să aolicăia dracul, ca-n ghearele morții* (*Șezătoarea*, XIII (1913), p. 163—164). Dicționarele nu-l înregistrează, dar dau alte două forme, foarte asemănătoare, *olecăi* și *olicăi*, cu același sens și cu o răspîndire destul de mare. Pentru explicarea lor, *TDRG* trimite la bg. *olelikam* și sîrb. *lelekati*, iar *SDLR* completează : „din *oleo*, ca și sîrb. *lelekati* din *lele* 'aoleu' și bg. *olelikam* din *olelé*". Cele trei forme sînt, evident, variante ale aceluiași cuvînt : *aolicăi* este un derivat de la interj. *aolică*, paralel cu *a se aoli*, explicat bine de dicționare din interj. *aoleo* ; iar *olicăi* și *olecăi* rezultă din *aolicăi*, prin contragerea grupului vocalic inițial (asemănătoare cu aceea pe care o prezintă *oleo*, variantă a lui *aoleo*).

arar (adj.) 'rar' : *Și după atîta trudă, — o viață amară, plină de zbucium, cu veșnice neplăceri și arare bucurii* (D. Anghel, *Opere complecte. Proză*, București, 1924, p. 59). Cuvîntul nu figurează în dicționare cu această funcție.

arc 'arcuș' este înregistrat de *DA* s.v. II 4° cu atestări din Banat și Oltenia, reproduse după *HEM*. Sensul acesta e cunoscut și în Transilvania ; îl întîlnim în poeziile lui O. Goga : *Se-ndoaie, se frînge și tremură arcul, Și lemnul prelung se-nfioară. Și două mărgele, ca mirul de limpezi, Din gene se scurg pe vioară* (*Poezii*, București, 1907, p. 66) ; *Lîngă fruntea lui de ceară Ostenit se-ntinde arcul pe grumazul de vioară* (*ibid.*, p. 70). Ultimul citat apare și în *DLRC* s.v. *ceară*, deși la *arc* nu se dă sensul 'arcuș'.

argintăresc 'privitor la arta argintăriei, de orfevrerie' ; vezi citatul dat mai jos s.v. *aurăresc* și observația făcută în legătură cu acest cuvînt.

aurăresc 'de orfevrerie' : *Din acest studiu variat și complet... am cercat să reconstituiesc, pe tărîmul arheologic al țărei noastre, ca și o istorie a artelor ei din vechime, coprinsă și înlănțuită într-un conspect general al industriei aurărești și argintărești* (A. Odobescu, *Scrieri literare și istorice*, III, București, 1887, p. 633). Cuvîntul nu figurează în nici unul din dicționarele existente, nici chiar în *DLRC*, unde acest citat e totuși dat la sensul al doilea a lui *conspect*.

baș-boier 'boier mare, boier de rangul întîi' e considerat în general (începînd cu L. Șăineanu, *Influența orientală*, II-1, p. 39) ca fiind un compus pe teren romînesc cu pseudoprefixul *baș-* (prin analogie cu cuvinte ca *baș-caimacam*, *baș-ceauș* etc., primite direct din turcește) și, deci, e inclus în categoria compuselor *baș-bătăuș*, *baș-calic*, *baș-marghiol* etc. (vezi *DA*). În cazul de care ne ocupăm, compunerea s-a făcut chiar în limba turcă :

într-un firman din 21—30 noiembrie 1770 întîlnim forma *baş-boyar* (v. H. Dj. Siruni, *Acte turceşti privitoare la hotarele dunărene ale Ţării Romîneşti*, Bucureşti, 1942, p. 23 şi planşa nr. 7). Este foarte probabil ca rom. *baş-boier* să fie doar o adaptare a cuvîntului turcesc, prin „romînizarea" lui *boyar*.

băbulică 'băbuţă' e atestat de *CADE*, fără nici un citat; putem da aici unul: *Aoleu! Sărac de mine! Oameni buni! Auzi! Ruşine! Eu, o biată băbulică ... eu ... în cîrcă? Vai de mine!* (Victor Eftimiu, *Înşir' te mărgărite!* Bucureşti, 1922, p. 67).

beşte, atestat din fostul judeţ Alba cu sensul 'stricat, destrăbălat' (*Cum vorbim*, II, nr. 4, p. 32), vine din magh. *beste* sau *bestya*, care, pe lîngă sensul propriu 'animal', are şi sensul figurat 'prostituată' (v. Gombocz Z.—Melich J., *Magyar Etymologiai Szótár*, Budapesta, 1914, col. 380).

bidi (vb. intranz.) 'a trăi cu chiu cu vai, în obidă' (*DA*), atestat din Maramureş, e considerat ca fiind derivat de la *bidă* 'nevoie, necaz, pacoste, calamitate' (<ucr. *бідa* 'idem'). Verbul a fost, mai probabil, împrumutat direct din ucr. *бідumu*, care are acelaşi sens (v. E. Onatskyj, *Vocabulario ucraino-italiano*, Roma, 1941, p. 65).

birjă: *DLRC* dă, în continuarea citatelor ilustrative ale sensului 'trăsură de piaţă' (unicul sens înregistrat), şi „expresia" învechită *droşcă de birjă*, fără definiţie, de unde se deduce că „expresia" e sinonimă cu cuvîntul simplu. Corect ar fi fost să se procedeze aşa cum s-a făcut la *DA*, unde se dă ca prim sens acela de 'piaţă unde aşteaptă trăsurile', ilustrat întîmplător tot cu un citat cu *droşcă de birjă*. Desigur că aceasta nu este singura „expresie" posibilă, cum lasă de înţeles *DLRC*; *SDLR* dă *trăsură de birjă*, iar la Alecsandri am întîlnit şi *sanie de birjă*, în pasajul următor: *Hai să lăsăm harabagiul şi să ne suim într-o sanie de birjă* (*Opere complete*. Partea întîia: *Teatru*, I, Bucureşti, 1875, p. 116). Faptul este cu atît mai surprinzător cu cît citatul pe care l-am reprodus mai sus apare chiar în *DLRC*, s.v. *harabagiu*.

bluzar 'muncitor', întrebuinţat de Odobescu, derivă nu de la *bluză* (cu suf. *-ar*), cum propune *DA*, ci din fr. *blousard* sau *blousier* 'idem'; cuvîntul francez a fost asimilat în categoria termenilor romîneşti derivaţi cu sufixul de nomen agentis *-ar*, care a înlocuit sufixul fr. *-ier* (sau *-ard*, care în romîneşte se păstrează în forma *-ard*: *cumulard*, *patriotard* etc.).

bogăgie 'bagaj', atestat în *Lexiconul Budan* şi la Şincai, e explicat de *DA* din germ. *Bagage* (<fr. *bagage*). Cuvîntul german a fost însă împrumutat în romîneşte prin intermediul magh. *bagázsia* 'idem'.

burcut (variantă a lui *borcut*) e cunoscut numai cu sensul de 'apă minerală, borviz' (şi, prin extensiune, 'sticlă cu apă minerală', *DA*). Într-un pasaj din M. Sadoveanu îl găsim cu sensul de 'izvor de apă minerală':

Zbiară-n Prislop, la burcuturile reci, Binecuvîntarea magarilor (în *Gazeta literară* din 9 sept. 1954, p. 1, col. 5).

chinzái 'tortură, muncă' este dat de *DA* printre derivatele lui *chinzui* 'a chinui' (<magh. *kínozni*); explicația aceasta ridică însă dificultăți atît din punct de vedere fonetic, cît și din acela al derivației. În realitate este vorba de un împrumut din magh. *kínzás* 'idem' (iar acesta derivat din *kínozni*), cu terminația schimbată, probabil, sub influența interjecției *vai* (sau *ai*). În sprijinul acestei ipoteze se poate invoca următorul citat din literatura populară, pe care-l găsim în dicționarul amintit: *Alta nu mai auzeam, Fără numai ai! și vai! De amar și de chinzai.*

cihótcă 'tuberculoză' (*ALRM* I, vol. I, h. 167, puncte din R.S.S. Moldovenească) vine din rus. *чахотка* 'idem' (pronunțat aproximativ *čehotka*, de unde s-a ajuns ușor la forma românească cu *ci-*).

ciumerlechín 'indigestie' nu se găsește în dicționare și n-a fost înregistrat nici în cursul anchetei pentru Atlasul lingvistic român (cf. *ALR* II, p. 40, chest. 2217 'ciumurluială'). Se întîlnește într-un descîntec cules în împrejurimile orașului Vașcău, reg. Oradea (deci în apropiere de pct. 80 din *ALR* I): *Ciumerlechinul secăcios, ciumerlechin prin beutură, ciumerlechin prin mîncare, ciumerlechin prin restăneală* (?), *chiumurlechin prin potcă, ciumerlechin de 99 de feluri, te opresc cu puterea lui Dumnezeu și cu cuvîntul meu* (Vasile Sala, *Descîntec de mărit*, București, Biblioteca Vașcăului, nr. 45, f.a., p. 15). Cuvîntul derivă din magh. *csömörlékeny* 'idem' (neînregistrat de dicționare, dar care circulă în graiul maghiar din regiunea Crișurilor); forma *ciumurlechin* a rezultat prin apropiere de verbul, din aceeași familie, *a se ciumurlui* 'a căpăta o indigestie' (<magh. *csömörlik* 'idem', *DA*).

cladovcă 'cămară de alimente', *ALRM* II, vol. I, h. 292, pct. 463 (R.S.S. Moldovenească): din rus. *кладовка* 'idem'.

cneághină 'soție sau fiică de boier (în Moldova)': *roabele prielnice băteau în pumni la chiliile lor și pîndeau pe cneaghină cum întinde brațele printre curpeni de roruscă* (M. Sadoveanu, *Nicoară Potcoavă*, Ed. Tineretului, [București, 1952], p. 172; sensul este explicat în glosarul de la sfîrșitul volumului, p. 408). Cuvîntul vine din rus. *княгиня* 'prințesă'.

colbac, dat de *DLRC* ca variantă a lui *calpac* (desigur la sensul 'căciulă ostășească, cilindrică, de stofă, împodobită cu blană'), trebuia tratat separat, deoarece are altă origine, anume germ. *Kolback*, după cum arată atît forma lui, cît și contextul în care apare și pe care-l reproducem aici în întregime: *Unul din cele mai frumoase regimente din țară, care defilase de multe ori pe Podul Mogoșoaiei prin fața regelui, aidoma vreunui regiment de ulani din Brandemburg, pe care-l admirase suveranul în tinerețe la el acasă, în aceeași ordine perfectă ca și acum. Între gulerele roșii și colbacul de blană cu ciucure roșu și aurării, fețele ostașilor erau, ca și la paradă,*

pămîntii, feţe de ţărani tineri (P. Dumitriu, *Bijuterii de familie*, Bucureşti, 1949, p. 127).

cram 'recepţie, primire sărbătorească oficială', cu un citat din E. Kogălniceanu (*DA*),nu are nimic comun cu *hram*, la care face trimitere acel dicţionar, ci este, evident, identic cu *icram* 'cinstire, primire bună', explicat bine de acelaşi dicţionar din turc. *ikram* 'idem'. În ceea ce priveşte afereza lui *i-*, cf. *şlic* faţă de *işlic* ş.a.

cruce : expresia *a da cu crucea peste cineva* ' a întîlni pe cineva din întîmplare, pe neaşteptate', folosită de Creangă, este dată de *DA* s.v. III 1° (şi, după el, de *DLRC* s.v.8°) la sensul 'răscruce, răspîntie', deşi se vede numaidecît că nu are nici o legătură cu acesta. Este vorba, fără îndoială, de o creaţie metaforică al cărui punct de plecare îl constituie obiceiul de *a umbla* (în ajunul bobotezei) *cu crucea* (sau *cu iordanul*, *cu botezul* etc., cf. *ALR* II, h. 199) : în această împrejurare, omul nu prevede momentul cînd soseşte preotul în casa lui, sau se poate întîlni cu el, pe neaşteptate, pe drum.

dareavere, forma din care s-a dezvoltat cuvîntul *daraveră*, este citată de *DA*, printre variantele acestuia, numai după dicţionarul lui Polizu. O găsim folosită de M. Millo, *Un poet romantic*, Iaşi, 1850, p. 2 : *Ţ-ai închiat catastihul, lumea de tine-au scapat. Ş-aşa dar între-amăndouă dareaverea s-au curmat.*

flisv, folosit în secolul trecut, îl întîlnim în scrierile lui I. Heliade Rădulescu, de exemplu în următoarele versuri : *Ca unde-ntărîtate cînd stă o vijelie... Aşa munţii de flacări, dup-astă grozăvie, În flisv plesnesc, se nalţă, iar cad şi iar plesnesc* (*Opere*, I, ediţia D. Popovici, Bucureşti, 1939, p. 198), sau în următoarele : *Fîntîne, sorginţi vergini, uniţi susurul vostru... Cu gravul flisv al mării ş-al valurilor muget* (*loc. cit.*, p. 359). Originea cuvîntului trebuie căutată în limba greacă modernă, anume în φλοΐσβος 'murmur (al apei care curge, al valurilor)' şi 'vuiet' (Hépités, III, p. 631), iar sensul lui *flisv* este, cel puţin în aceste citate, 'vuiet'. Din cuvîntul romînesc pare a se fi dezvoltat onomatopeea *flis*, întîlnită tot la Heliade : *Alţi munţi va nălţa, unda volborînd — Blan, bluc colcăind, flis, vluc, lung plesnind...* (*loc. cit.*, p. 601).

ha, interjecţie cu valoare de adverb, este atestat în exemple ca : *îl certă bine ha* ! (B. Delavrancea, ap. *DA*), *l-am bătut bine-ha* (T. Pamfile, *ibid.*), *am mîncat bine-ha* (idem, *ibid.*), *l-am văzut bine-ha* şi *îl prinsese bine-ha* (G. F. Ciauşanu, *Glosar de cuvinte din judeţul Vîlcea*, Bucureşti, 1931). În legătură cu această valoare a lui *ha*, în *DA* se spun următoarele : « Din cazuri ca cel din exemplul ultim [este vorba de un citat din Alecsandri : *Ian spuneţi ce-aţi mai cerut ? Fote şi inele ? Sau numai drăgostele, ha ? Şi drăgostele numai cu cei tineri, ha ?* — deci unde *ha* are valoare interogativă] se naşte întrebuinţarea de a adăoga pe *ha* la adverbul exprimat la sfîrşitul propoziţiei spre a-i da un înţeles mai intensiv, aşa că *ha* =

'foarte, de tot, cum se cade' ». Dacă această accepțiune a lui *ha* este bine definită, în schimb originea ei este explicată nesatisfăcător : pe de o parte e greu de explicat trecerea de la valoarea de particulă interogativă la aceea de particulă intensivă, iar pe de altă parte rămîne nelămurită poziția enclitică a lui *ha* ca particulă intensivă. Această valoare s-a dezvoltat mai degrabă din aceea de interjecție care exprimă o surpriză. Dar poziția enclitică în frază a lui *ha* ne face să credem că avem a face cu o influență turcă : în limba turcă *ha*, adesea în construcție cu adverbul *amma* 'dar, însă', servește de asemenea ca particulă coroborativă, fiind întrebuințată de obicei ca enclitică : *amma obur imişsin ha* ! 'mais comme tu es gourmand !', *amma yaptın ha* ! 'tu en fais de belles !' (cf. J. Deny, *Grammaire de la langue turque*, Paris, 1921, §§ 982 și 1024, de unde am luat cele două exemple).

ivalist 'ciung' (*ALRM* II, vol. I, h. 127, pct. 872) este fără îndoială, din punct de vedere semantic, o restricție a sensului 'invalid' (forma *ivalist*, cu acest sens, este atestată, din com. Reviga-Ialomița, de Al. Graur, *BIFR*, V, p. 167), iar din punct de vedere formal — o variantă a lui *invalid*, rezultată prin denazalizarea vocalei (considerînd că la început cuvîntul se va fi pronunțat *īvalid*, de unde *ivalid*, ultima formă atestată de Al. Graur, *ibid.*) și prin înlocuirea terminației cu sufixul *-ist*. Termenul fiind introdus din vorbirea militarilor (mai bine zis de către persoane care și-au făcut stagiul militar), sufixul *-ist* a putut fi împrumutat din termeni militari ca *infanterist*, *artilerist*, *rezervist* etc., adică din cuvinte folosite în același mediu.

mandulă este înregistrat de *CADE* (accentuat *mándulă* în loc de *mandúlă*) cu sensul 'migdală', indicîndu-se originea lui maghiară. Cuvîntul este folosit, în Transilvania și Banat, la plural, și cu sensul de 'amigdale' (v. *ALRM* II, vol., I, h. 88). *DA* atestă și el forma *mandúlă* (s.v. *amigdală*) cu același sens, cu explicația : „după germ. *Mandel*". Avem însă a face și în acest caz cu un împrumut din maghiară, unde *mandula* are ambele sensuri.

măreleț, derivat diminutival cu valoare puternic afectivă de la interjecția *măre*, neînregistrat în dicționare, apare la S. Fl. Marian, *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor*, București, 1903, p. 49 : *Povestea bătrînească spune, măreleț, că în vremea veche lumea era mai bună și pămîntul mai curat.*

picior de porc înseamnă, în argoul pușcăriașilor, 'pistol', iar *picior de porc mare*, 'pușcă' (Al. Vasiliu, *GS*, VII, p. 122) ; expresia se găsește, cu același înțeles, și în argoul francez : *pied de cochon* (*ibid.*) Cele două expresii sînt totuși, foarte probabil, creații metaforice independente. În limba română metafora este relativ veche ; o întîlnim în *Cronograful* lui Dionisie Ecleziarhul, în următorul pasaj : *A doua zi dimineață, văzînd turcii că sînt turci mulți, iar muscalii sînt... cu arme chiloame, lănci, giumege* (= ciomege) *și cu cîte o pușcă ruginită, și la altul fără oțele, la*

altul cîte un pistol ca un picior de porc la brîu, s-au gătit să între în oraş... (v. A. Papiu Ilarian, *Tezaur de monumente istorice pentru Romînia*, II, p. 164). În ceea ce priveşte vechimea celor două expresii argotice romîneşti, ele au fost semnalate încă în 1861 de N. T. Orăşanu (cf. I. Verbină, *DR*, XI, p. 144), după care le-a reprodus G. Baronzi (*Limba romînă şi tradiţiunile ei*, Brăila, 1872, p. 149), iar după acesta din urmă, însuşi Al. Vasiliu. Merită să fie amintite aici diferitele metafore identice (sau formate cu alte nume de animale) care denumesc, în unele argouri străine, diferite feluri de pîrghii sau unelte asemănătoare : it. *piede di porco*, catal. *peu* (*de porc*), sp. *pié de cabra*, fr. *pied-de-biche* (M. L. Wagner, *Notes sur l'argot barcelonais*, Barcelona, 1924, p. 84).

puşcărie 'artilerie' este ilustrat în *TDRG* şi *DA* cu cîte un citat din Nicolae Costin. Cuvîntul a fost folosit cu acest sens şi mai tîrziu, de N. Bălcescu : *Călărimea Europei adoptînd armele cu foc, se depărtă de menirea ei, care stă în izbire cu arma albă, iar nu în puşcărie* (*Opere*, I, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1953, p. 25).

vulpean 'viclean', neînregistrat de dicţionare, se întîlneşte în *Mihaida* lui I. Heliade Rădulescu : *E rea acea vulpeană, ascunsă despoţie Ce-n planuri şovăite, c-o mînă lungă, lungă Sub mască de credinţă confrate se preface Şi-ţi sapă din temeie străbunul edifiţiu...* (*Curier de ambe sexe*, V, ed. a II-a (1862), p. 81). Este, evident, un derivat de la *vulpe*, care are şi accepţiunea figurată de 'om şiret', dar folosirea sufixului *-ean* cu valoare adjectivală, pentru indicarea calităţii atribuite cuiva, este neobişnuită ; el a fost împrumutat, desigur, de la sinonimul său *viclean* (în prima redactare Heliade folosise *hicleană* în loc de *vulpeană*, vezi *Opere*, vol. I, ediţia D. Popovici, Bucureşti, 1939, p. 227).

vulpenie 'şiretenie, viclenie' este înregistrat de *TDRG* (cu un citat din Gr. M. Jipescu), de *CADE* (cu un citat din Ispirescu) şi de *DLRC* (cu acelaşi citat din Ispirescu). Toate aceste dicţionare îl dau ca fiind accentuat *vulpénie* ; pornind de la această accentuare, *CADE* îl consideră ca fiind un derivat de la *vulpe*, cu suf. *-enie* împrumutat de la cuvîntul *şiretenie*. Explicaţia aceasta pare inatacabilă, însă modul de accentuare a cuvîntului nu reiese din citatele reproduse în dicţionarele citate şi nu poate fi controlat astăzi, deoarece cuvîntul nu se mai foloseşte. De aceea se poate pune întrebarea dacă accentuarea reală nu era cumva *vulpenie*. Şi într-adevăr, această ipoteză este confirmată de următorul pasaj în versuri din opera lui I. Heliade Rădulescu, unde pl. *vulpenii* rimează cu *vii* : *S-au dus zilele voastre, zile de asuprire, De dol* [= fraudă], *de nedreptate, de crime, vulpenii, De ură, de discordii, de sîngiuri, de murire, Căci va domni viaţa şi morţii vor fi vii* (*Curs întreg de poesie generale*, I, Bucureşti, 1868, p. 233). Aşadar, ne găsim în prezenţa unui derivat abstract de la *vulpean* (despre care vezi mai sus), la crearea căruia este posibil să fi intervenit influenţa cuvîntului *viclenie*. În sfîrşit, merită să fie relevat aici interesantul paralelism pe care-l prezintă cuvîntul fr. *renardise* 'idem' (derivat de la *renard* 'vulpe').

TERMINOLOGIA ȘTIINȚIFICĂ ȘI TEHNICĂ ÎN DICȚIONARUL GENERAL AL LIMBII ROMÎNE

DE

C. MANECA

În sens larg, terminologia tehnică este un domeniu foarte întins. Ea cuprinde totalitatea termenilor care denumesc noțiuni din știință și tehnică în general ; aici intră prin urmare toate cuvintele specifice vocabularului special al agricultorilor, al păstorilor, al meseriașilor de tot felul și al oamenilor de știință. În felul acesta putem vorbi în egală măsură de termeni tehnici de cismărie, de stupărit, de termeni tehnici în teoria literaturii, în fizică, în științele naturii etc. În general fiecare ramură de activitate omenească, fiecare disciplină își are terminologia ei specială.

În lucrarea de față mă voi ocupa mai ales de termenii din domeniul științelor clasice (fizică, științele naturii etc.) și tehnicii moderne, luată în sensul de deprindere de a mînui uneltele și a produce bunuri necesare traiului[1].

Evident că o parte din observațiile și concluziile care se desprind din lucrare se pot aplica prin extensiune și problemelor de terminologie din alte domenii.

Terminologia științifică și tehnică constituie astăzi o preocupare serioasă pentru numeroase cercuri din lumea întreagă. În țara noastră problemele acestea sînt studiate aprofundat de diferite foruri dintre care amintim : Colectivul Lexiconului tehnic romîn, Comisia de stat pentru standarde și invenții, Colectivul de terminologie al Academiei R.P.R. și altele. O dată cu apariția LTR[2] s-a făcut primul pas către precizarea și sistematizarea termenilor din multe domenii ale științei și tehnicii. Cu prilejul altor două articole[3] am arătat care sînt problemele fundamentale în legătură cu terminologia științifică actuală. Ceea ce trebuie să reținem este că sforțările specialiștilor tind să dea termenilor din știință și tehnică

[1] Cf. *Dicționar politehnic*, Ed. tehnică, 1958, s. v.

[2] *Lexiconul tehnic romîn*, Ed. tehnică (6 vol.), 1949—1955.

[3] Cf. *Limba romînă*, IV (1955), nr. 6, p. 16 ș. urm și V (1956), nr. 4, p. 46 ș. urm.

un caracter sistematic care să corespundă sistemelor de noțiuni pe care le denumesc. Problemele de terminologie nu aparțin exclusiv domeniului științific respectiv, ele interesează și sub aspect lingvistic. Termenii aceștia fac parte, în general, din sectorul cel mai mobil al vocabularului și ridică multe chestiuni în legătură cu sensul, forma și folosirea lor.

Cele mai importante lucrări de lexicologie și lexicografie românești din trecut nu au dat suficientă atenție acestui domeniu al vocabularului. Preocupări, studii asupra termenilor speciali nu au fost prea multe. Lucrări ca *Încercare de terminologie poporană romînă* a lui Frederic Damé (București, 1898) — singura lucrare mai mare și izbutită în acest sens — și *Plantele cunoscute de poporul romîn* de Zach. C. Panțu (București, ed. I, 1906, ed. a II-a, 1929) — operă cu alt caracter și care numai prin tangență poate fi amintită aici — sînt meritorii însă cu totul insuficiente în raport cu vastitatea materialului.

În cele ce urmează să vedem cum ar trebui tratați acești termeni în Dicționarul general al limbii române.

În principiu explicațiile date cuvintelor trebuie să corespundă caracterului dicționarului, concepției care îi stă la bază. Plecînd de la ideea că avem a face cu un dicționar general explicativ, istoric și etimologic, tezaur al vocabularului românesc, cred că modul de tratare al cuvintelor tehnice trebuie să reflecte preocuparea de a explica clar din punct de vedere lexicologic sensul acestor cuvinte, de a arăta evoluția lor istorică și de a da indicații asupra folosirii lor.

Pînă acum nu-mi dau seama în ce măsură Dicționarul general va avea un caracter normativ, în ceea ce privește termenii tehnici, însă cred că el va trebui să arate norma de folosire, deoarece avem a face, cum am mai spus, cu un domeniu al vocabularului în necontenită transformare și primenire unde nu este încă destulă ordine și unde însăși esența lucrului cere o normă.

Din punct de vedere lexicologic de la început trebuie să facem o distincție între cuvintele cu sensuri tehnice : de o parte sînt cuvintele folosite în terminologia meșteșugărească care denumesc obiecte în legătură directă cu diferite ocupații, ca agricultura, stupăritul etc. și de altă parte termenii speciali din știință și cei din terminologia tehnică modernă, legată de marea producție, al cărei proces tehnologic este complex, cu operațiuni multiple efectuate cu ajutorul unor mașini și aparate complicate, denumite în special prin neologisme. Distincția aceasta este necesară, deoarece cele două categorii de termeni mi se pare că trebuie tratate diferit în anumite privințe.

Prima chestiune care se pune în legătură cu termenii speciali este aceea a alegerii lor. Aici avem alternativa : ori trecem în dicționar toți termenii cunoscuți, ori procedăm la o selecționare a lor. În caz că înregistrăm în dicționar tot, avem avantajul de a evita arbitrariul în alegere, omisiunile posibile de termeni de aceeași importanță din domenii deosebite sau neegalitatea reprezentării în dicționar a terminologiei din diferite discipline. În același timp însă ne expunem la pericolul de a înregistra cuvinte puțin viabile, străine, termeni folosiți impropriu sau incorect, unele formații ridicole și greșite. Cred că este bine să adoptăm unul sau

celălalt procedeu după cum avem a face cu cuvinte din terminologia meșteșugărească sau populară ori cu cuvinte din terminologia științifică.

Prima categorie de termeni este bine să fie inclusă în dicționar în întregime, deoarece avem a face cu cuvinte vechi, populare, dintre care unele sînt pe cale de dispariție, iar altele au fost adoptate de terminologia modernă. O lucrare lexicografică ca aceea pe care o pregătim este bine a consemna și a explica aceste cuvinte care fac parte din tezaurul vocabularului romînesc în legătură cu viața și dezvoltarea economică și socială a poporului. Cuvinte ca : *obadă*, *butuc*, *butea*, *perinoc*, *lambă*, *plaz*, *brăcinar*, *raliță*, *strungăreață* etc. trebuie să figureze într-un dicționar general. Alta este însă situația cuvintelor din terminologia științifică și tehnică modernă. Aici din motivele pe care le-am arătat mai sus, cred că se impune o selecționare. Un dicționar nu poate să cuprindă toți termenii tehnici existenți la un moment dat în vorbire. Dicționarul unei limbi nu trebuie să cuprindă decît cuvintele care fac parte din vocabularul limbii respective, care au circulație fie chiar și într-un cerc mai restrîns. Acest principiu ne oprește să introducem termeni de foarte mică circulație, adesea împrumuturi luate tale quale din alte limbi, care nu sînt folosite decît de unii specialiști sau numai în cazuri cu totul particulare. Cuvinte ca : *dinitroortocresol* (= substanță chimică), *dinisbog* (= țeavă care se folosește în construcția conductelor de petrol), *dryobalanops* (=arbore exotic), *drillcollar* (= prăjină grea, în industria petrolieră) etc. nu este cazul să fie introduse în dicționar. Selecționarea cuvintelor ne ferește de asemenea a înregistra formații ridicule ca *sfîrșeală* (pentru *feding*) sau *cui spintecat* (pentru *splint*). Operația de selectare este dificilă. Ea trebuie făcută cu multă prudență și potrivit unor criterii dinainte stabilite care să fie strict respectate.

În primul rînd este nevoie să se stabilească pe specialități pînă la ce punct din sistemul noțiunilor respective urmează să se explice cuvintele care le denumesc. De exemplu : în ceea ce privește termenii din geologie ar trebui să se hotărască dinainte pînă unde se va merge cu explicațiile în ceea ce privește împărțirea erelor și subdiviziunilor lor. Ar trebui să hotărîm prin urmare dacă urmează să definim numai cuvintele care denumesc erele, perioadele sau epocile geologice (*cuaternar*, *glaciar*, *paleolitic* etc.) sau mergem mai departe și explicăm și pe cele care reprezintă numai vîrste sau etaje geologice (*magdalenian*, *solutrean* etc.). În cazuri ca acestea cred că ar fi utilă și o variantă a principiului și anume să dăm explicații mai multe, înaintînd în sistemul respectiv de noțiuni, atunci cînd este vorba de noțiuni în legătură cu situația din țara noastră — cum este cazul în exemplul dat, de etaje sau vîrste geologice întîlnite pe teritoriul Republicii Populare Romîne. Astfel, ar urma să definim cuvinte ca *dacian* și *pontian* dar nu altele ca *aquitanian* sau *londonian*. Același principiu s-ar putea aplica la plante, domeniu în care cred că este necesar să explicăm toate speciile existente în țara noastră și să lăsăm deoparte numele plantelor din alte țări, necunoscute la noi, a căror denumire se găsește accidental în vreo traducere sau în vreun tratat de specialitate. Cu alte cuvinte cred că este bine să includem în dicționar toți termenii tehnici pe care colective mixte de lexicografi și specialiști din ramura respectivă îi socotesc necesari caracterului lucrării. În ceea ce privește neologismele, un criteriu bun

care ne-ar putea folosi la determinarea circulaţiei lor în limbă îl constituie faptul dacă ele apar sau nu în manualele şcolilor medii unde se studiază disciplina respectivă. Cred că manualele şcolilor medii de toate categoriile ar trebui cercetate cu multă grijă, deoarece ele conţin vocabularul pe care îl folosesc în meseria lor unele categorii de vorbitori. Asupra acestui punct voi reveni atunci cînd va fi vorba de bibliografie. În orice caz cu prilejul muncii de alegere a cuvintelor tehnice trebuie să se procedeze în aşa fel încît variatele ramuri ale ştiinţei şi tehnicii să fie reprezentate în mod egal şi să nu se dea o prea mare extensiune unora în dauna altora[1].

Tot în legătură cu alegerea termenilor se pune problema formei care urmează să fie consemnată în titlul articolului şi a ortografierii cuvintelor străine, recent intrate în limbă. De multă vreme specialiştii noştri tind să unifice terminologia ştiinţifică eliminînd o serie de cuvinte sinonime şi înlocuind unii termeni cu alţii[2]. Încă demult, într-o broşură a fostei Academii Romîne[3] se spunea : „în felul acesta se va pune capăt unei stări de lucruri creatoare de confuziuni în predarea ştiinţelor exacte prin întrebuinţarea de termeni cu semnificaţie diferită şi chiar în discordanţă cu spiritul limbii romîneşti. Astfel, de exemplu, în interiorul aceloraşi instituţii de învăţămînt şi chiar de învăţămînt superior se întrebuinţează azi cu semnificaţie ştiinţifică cu totul diferită termenii de *forţă*, *putere*, *putinţă*". Potrivit acestui principiu LTR şi alte dicţionare tehnice nu înregistrează la cuvîntul *putere* şi sensul „forţă" tocmai pentru a arăta că nu este bine să se folosească *putere* cu acest sens. Procedeul acesta nu poate fi adoptat de dicţionarul nostru şi cred că nu e recomandabil nici pentru un lexicon. Dicţionarul general trebuie să arate istoria cuvintelor şi el urmează să înregistreze în consecinţă faptul că la un moment dat un cuvînt a avut un sens tehnic care apoi a căzut în desuetudine sau a dispărut. De asemenea el trebuie să înregistreze şi cuvintele care astăzi tind să fie înlocuite de tehnicieni cum sînt : *ghivent*, *nut*, *feder* etc. Fără aceşti termeni istoria vocabularului romînesc ar fi incomplet prezentată în dicţionar. Caracterul normativ al dicţionarului ar trebui să constea numai în faptul de a da indicaţii referitoare la folosirea cuvîntului sau a sensului respectiv. Normele de lucru ale dicţionarului ar trebui să prevadă indicaţii speciale în acest sens. În ceea ce priveşte alegerea formei din titlu în raport cu eventualele variante, cred că ar trebui să se dea în fruntea articolului forma cea mai nouă, general acceptată de specialişti şi potrivită structurii limbii romîne, consemnîndu-se însă şi variantele cunoscute, la care ar fi bine să se indice, în măsura posibilului, şi izvorul de unde au fost luate[4].

Referitor la ortografierea termenilor tehnici trebuie să spunem că aplicarea riguroasă a fonetismului nu este posibilă în acest domeniu.

---

[1] Aşa cum s-a făcut, de pildă, în *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane* al Academiei R.P.R., fapt arătat de prof. R. Rădulet în articolul său intitulat *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane*, publicat în *Contemporanul*, 1955, nr. 21 (451), p. 5.

[2] Cf. Ana Canarache şi Constant Maneca, *Limba romînă*, IV (1955), nr. 6, p. 47.

[3] Cf. Academia Romînă, *Terminologia ştiinţifică romînească*, vol. I, Bucureşti, 1940, p. 1—2.

[4] Indicarea izvoarelor ar putea fi utilă şi pentru determinarea etimoanelor cuvintelor mai noi.

Cei mai mulți termeni pot, și este bine să fie scriși așa cum se pronunță. Se impune însă o excepție : cuvintele care reprezintă nume de persoane (*watt*, *ohm*, *röntgen*, *newton* etc.) sau unități de măsură consacrate într-o anumită formă (*yard*, *inch*, *kilowattoră*) trebuie scrise în așa fel încît să se mențină unitatea lor grafică internațională. În aceeași categorie intră și numele care pot fi reprezentate prin simboluri. Ar fi absurd să ortografiem *Kaliu* cu *c*, cînd simbolul lui este *K*.

Chestiunea definirii termenilor speciali este una dintre cele mai spinoase, în special atunci cînd este vorba de un dicționar. Într-un dicționar cuvîntul trebuie definit în așa fel încît să fie ușor înțeles sensul lui și în același timp să se prezinte toate elementele esențiale care intră în sfera noțiunii respective. Lipsa unor elemente face ca aceeași definiție să se poată potrivi în egală măsură pentru două cuvinte[1], ceea ce este regretabil. În același timp un dicționar nu poate folosi unele elemente de definiție greu de înțeles, expresii matematice etc. Acestea toate trebuie evitate în așa fel încît să nu sufere nici definiția, dar nici să nu existe formulări ermetice. Unele din cuvintele folosite astăzi în știință și tehnică reprezintă noțiuni care nu pot fi definite prin procedeul clasic al genului proxim și al diferenței specifice[2]. Aceste noțiuni primitive trebuie definite potrivit unui alt procedeu care arată relația dintre o asemenea noțiune și altele asemănătoare. O definiție de acest fel este mai greu de înțeles și de aceea ea urmează să fie alcătuită în așa fel încît să dea posibilitatea cititorului să o înțeleagă, aducîndu-i în minte cît mai multe elemente ajutătoare. La cuvintele polisemantice sensurile se întrepătrund și se confundă uneori încît este greu să deosebim accepțiunea exactă în care a fost folosit un cuvînt. Așa este cazul, de exemplu, la cuvîntul *direcție* care în uzul comun se confundă uneori cu *sens*, în timp ce în știință cele două cuvinte nu sînt sinonime. Cu toate acestea nu se poate despărți sensul științific de cel comun În asemenea cazuri este bine să se definească întîi sensul tehnic și apoi după o paranteză explicativă sensul mai larg din vorbirea obișnuită. Atunci cînd sensul din vorbirea obișnuită se deosebește clar de cel tehnic, primul trebuie explicat întîi și după aceea cel special.

În cele ce urmează să analizăm cîteva tipuri de definiții pentru a putea desprinde felul cum ar trebui să alcătuim noi explicațiile cuvintelor. Iată cîteva exemple : în LTR găsim următoarea definiție pentru *bariu* :

„Metal alcalino-pămîntos, bivalent, de culoare albă-argintie, moale ca plumbul. Se găsește în cantități mici în natură, sub forma de sulfat (baritină $BaSO_4$) și carbonat (witherit $BaCO_3$). Se obține prin transformarea sulfatului de bariu în clorură, care apoi se electrolizează. Bariul se oxidează repede la aer și, în contact cu apa, o descompune, cu formare de hidrat de bariu și cu degajare de hidrogen. Este întrebuințat uneori în unele aliaje de cuzineți.

---

[1] Cum s-a arătat că s-a întîmplat adesea în DLRC ; cf. R. Rădulet, *art. cit.*

[2] Iată ce spune despre ele Bailly, autorul Dicționarului de sinonime (*Dictionnaire des synonimes*, Larousse, Paris, 1957) : „Sînt alte (cuvinte) care exprimă idei *sui-generis* care sînt ele însele genul lor și pe care noi nu le putem înțelege decît cu ajutorul intuiției imediate. Acesta este cazul unor cuvinte ca *spațiu*, *întindere*, noțiuni pe care noi le înțelegem în mintea noastră, dar pentru care ne lipsesc mijloacele de exprimare".

Compuşii mai importanţi ai bariului sînt :
azotat de ~ " etc.

Deşi foarte corectă din punct de vedere ştiinţific şi redactată clar, cred că nu este potrivită pentru dicţionarul nostru. Are prea multe elemente (numele compuşilor, modul de obţinere, ceea ce se obţine prin oxidare etc.) care nu pot interesa pe cineva care vrea să ştie numai ce înţeles are cuvîntul *bariu*. Cu mult mai bună găsesc definiţia din DLRC[1] unde sensul cuvîntului este bine explicat şi în acelaşi timp mult mai succint :
„Metal moale, alcalino-pămîntos, de culoare albă-argintie aflat în natură sub formă de sulfat şi carbonat ; compuşii lui se întrebuinţează la fabricarea vopselelor, a sticlei şi în pirotehnie".

Pentru că sîntem la cuvinte din domeniul chimiei să vedem şi o definiţie care produce confuzie. La cuvîntul AZOT găsim în DA[2] : „Corp simplu gazos, fără gust, nici miros, impropriu pentru ardere şi respiraţie, intră în compoziţia aerului şi formează unul din elementele esenţiale ale ţesuturilor vegetale şi animale ; zis şi n i t r o g e n". Aici pe de o parte se spune că este *impropriu pentru ardere şi respiraţie*, iar pe de altă parte că *formează unul din elementele esenţiale ale ţesuturilor vegetale şi animale*. Şi cea de-a doua afirmaţie este rău formulată, deoarece ţesuturile vii sînt formate din compuşi ai azotului şi nu din azot ca element. De altfel întreg stilul definiţiei este pretenţios.

Cu toate defectele ei această explicaţie are ceva ce trebuie reţinut : indică sinonimia. O chestiune foarte importantă este aceea a sinonimiei cuvintelor tehnice. În acest sector al vocabularului rar, aş putea spune chiar foarte rar, întîlnim cazuri de sinonimie perfectă, care să fie acceptate de specialişti. Specialiştii în general fug de sinonime pe care le socotesc creatoare de confuzii în ştiinţă. Problema este foarte delicată şi lexicograful trebuie să aibă în vedere o serie de factori care schimbă uneori complet raportul dintre două sinonime. Un cuvînt ca ATMOSFERĂ, deşi are la un anumit sens acelaşi înţeles ca şi VĂZDUH, nu poate fi explicat numai prin sinonimul său (recte *văzduh*), deoarece în multe contexte *atmosferă* nu poate fi înlocuit cu *văzduh* fără să se strice echilibrul lexical al frazei[3]. Dicţionarul general, la fiecare sens, ar trebui să indice sinonimele şi, în măsura posibilului, analogiile. Aceste indicaţii ajută mult la înţelegerea precisă a sensului şi, mai ales, folosesc ca puncte de orientare în ceea ce priveşte circulaţia şi folosirea cuvîntului respectiv.

Să vedem mai departe şi felul în care sînt tratate alte cuvinte tehnice. Tot în LTR găsim următoarele definiţii :
„ATMOSFERĂ[4] Masa de vapori şi de gaze care îmbracă materialul supus unei operaţiuni fizico-chimice. Exemple : ~ de protecţiune ; ~ oxidantă, neutră reductoare". Şi la alt sens :
„Unitate de presiune : Deosebim ~ standard, ~ tehnică".

---

[1] *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane* (4 vol.), Ed. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1955—1957.

[2] Academia Romînă, *Dicţionarul limbii romîne*, Bucureşti, 1913—1940.

[3] Cf. Al. Graur, *Neologismele*, Bucureşti, 1937, p. 16 şi urm. şi Sextil Puşcariu, *Limba romînă*, I, Bucureşti, 1940, p. 389 şi urm.

[4] La unele din sensuri.

„DIRECŢIE. Proprietatea comună tuturor dreptelor paralele cu o dreaptă fixă. Se spune că un punct care se mişcă pe o dreaptă se deplasează în direcţia determinată de o dreaptă fixă, dacă dreapta definită prin poziţiile iniţială M şi finală M′ ale punctului aparţin fasciculului de drepte paralele cu dreapta fixă...".

„MĂRIME **1.** Mat. Fiecare din elementele A_1, A_2, A_3... ale unei mulţimi între cari sunt definite relaţiile de egalitate, de ordonare şi de compunere (adunare). **2.** Fiecare din sistemele de mărimi în sensul de sub 1. în cari fiecare din acestea ocupă un anumit loc...".

„Şt. Element al unei mulţimi de obiecte, căruia i se poate asocia în mod biunivoc o mărime în sensul din Matematice, prin alegerea, în concret a unei unităţi".

Două din aceste definiţii (DIRECŢIE şi MĂRIME) caută să explice noţiunea ştiinţifică respectivă în termenii cei mai proprii, fără să reuşească însă să o lămurească pentru cineva mai puţin pregătit. Este clar că un cititor cu o cultură medie, fără studii superioare în specialitate, în urma consultării LTR nu ar putea să rămînă cu o idee deslușită asupra acestor sensuri.

Prima definiţie (ATMOSFERĂ) este formulată în termeni mai uşor de înţeles (de altfel şi noţiunea este mai concretă în raport cu celelalte două), însă nu este suficient de clară şi potrivită pentru un dicţionar explicativ. Oricine citeşte o astfel de definiţie trebuie să fie obişnuit cu o anumită terminologie (*masă de vapori, operaţiune fizico-chimică* etc.) şi trebuie să facă un serios efort mintal pentru a putea să vadă cam ce s-ar putea înţelege prin *material supus unei operaţiuni fizico-chimice.*

Ceea ce se desprinde clar din cele cîteva definiţii reproduse din LTR este, cred, faptul că într-un dicţionar explicativ nu pot fi reproduse definiţii dintr-un lexicon (şi mai ales din primele 3 volume ale LTR[1]) deoarece în astfel de lucrări se urmăreşte definirea noţiunilor şi nu explicarea cuvintelor.

Tot astfel de definiţii găsim în LTR şi pentru cuvintele :

„MASĂ. Termen comun pentru masa grea (v) şi pentru masa inertă (v). **Masă grea** = mărime scalară m_g care reprezintă în greutatea unui corp factorul care depinde numai de acel corp... **Masă inertă** = mărime scalară a unui corp care măsoară opunerea lui faţă de tendinţa forţelor de a-l accelera în raport cu sistemele de referinţă iniţială. Masa inertă a unui corp e numeric egală cu valoarea reciprocă a cîtului vitezei sale prin viteza opusă cu care trebuie să rămînă, după ciocnirea şi unirea lor în repaos în sistemul inerţial faţă de care li s-au considerat vitezele (în ipoteza că experimentul se face foarte departe de orice alte corpuri..."

„MAŞINĂ. Corp solid sau sistem de corpuri solide cu mobilitate mutuală, care transmite forţe sau momente, cu sau fără modificarea lucrului mecanic corespunzător (forţa şi deplasarea, momentul şi unghiul de rotire). Exemple...".

---

[1] Începînd cu vol. al IV-lea LTR are pe lîngă definiţiile cu caracter strict tehnic şi explicaţii care pot fi înţelese de cercuri mai largi de cititori.

Explicaţia generală dată la MASĂ este insuficientă şi nu lămureşte în nici un fel conţinutul cuvîntului care rămîne mai departe neclar. Nici după lectura celorlalte două definiţii (*masă grea* şi *masă inertă*) nu apare limpede sensul cuvîntului. Este adevărat că tipul acesta de explicaţie se aseamănă cu acela care se practică în DA la cuvintele polisemantice cu multe subsensuri ca GRIPCĂ[1], dar felul în care sînt date explicaţiile în cele două lucrări fac ca acestea să se deosebească profund în ceea ce priveşte caracterul lor. Ceea ce am putea reţine este că la acest gen de cuvinte în care unul din sensuri se împarte în mai multe subsensuri, este bine să se pornească de la o definiţie cu caracter general în care să se descrie sfera cea mai largă a noţiunii denumite de cuvîntul respectiv şi numai după aceea să se treacă la explicarea subsensurilor sau a eventualilor termeni speciali.

În ceea ce priveşte definiţia dată pentru MAŞINĂ trebuie să spunem că, oricît de corectă ar fi din punct de vedere ştiinţific, ea nu poate face pe cineva să înţeleagă accepţiunea din fizică a cuvîntului.

Potrivită pentru un dicţionar este definiţia dată la cuvîntul MAŞINĂ în DLRC : „Sistem tehnic alcătuit din piese cu mişcări determinate care transformă o formă de energie în energie mecanică a unor solide mobile sau invers". Şi mai potrivite pentru un dicţionar găsesc definiţiile date în ССРЛЯ[2] : „Mecanism sau ansamblu de mecanisme pentru efectuarea unui lucru util cu ajutorul energiei transformate cheltuite pentru punerea lui în mişcare" şi în Larousse[3] : „Aparat combinat pentru a transmite şi adesea pentru a modifica mişcarea suprimată a uneia din părţile sale de o forţă motoare, cu scopul de a se produce un anumit efect".

Este adevărat că aceste definiţii se depărtează puţin de la sensul strict din tehnică (unde *aparat* şi *mecanism* nu sînt sinonime cu *maşină*), în schimb au avantajul că explică bine sensul cuvintelor, încît cititorul îşi dă seama perfect despre ce este vorba.

Tot în aceste dicţionare găsim definiţii bune şi accesibile pentru MASĂ. În ССРЛЯ[4] : „Una din mărimile speciale ale mecanicii care măsoară cantitatea materiei dintr-un corp ; măsura inerţiei corpului prin raportul dintre forţele care acţionează asupra lui".

În Larousse[5] : Cîtul rezultat din împărţirea intensităţii unei forţe constante la acceleraţia mişcării pe care o produce, aplicată unui anumit corp. Acţiunea gravităţii asupra unui corp este o forţă constantă în fiecare parte a globului, dar variabilă de la pol la ecuator.

---

[1] Unde găsim : „1. Instrument cu tăiş, întrebuinţat la strungărit, la răzuit şi curăţit, a) de rotari : o lamă lungăreaţă de metal ascuţită la un capăt, cu care se strungăreşte ; b) de dogari ; o lamă mică triunghiulară, ascuţită la o parte şi înţepenită într-un mîner lung de lemn cu care se răzuiesc doagele murdare ; c) de dulgheri : serveşte la curăţitul şi răzuitul grinzilor ; avînd forma unei dalte cu capătul ascuţit întors ; d) de fierari...".

[2] *Словарь современного русского литературного языка* (7 vol.), Москва-Ленинград 1949—1959.

[3] *Nouveau petit Larousse illustré*, Paris, 1952.

[4] Articolul *масса*.

[5] Articolul *masse*.

Și în DLRC[1] : „(Uneori determinat prin *inertă*) Mărime caracteristică pentru un corp, dată de cîtul dintre forța care se exercită asupra corpului și accelerația pe care o are corpul". Cam în același gen este definită și *masa grea*.

În legătură cu structura și conținutul definiției trebuie să arătăm că atunci cînd se definește un sens (și în special un sens tehnic) este bine să se arate întîi ceea ce se înțelege direct prin acel termen și apoi ceea ce este dependent de sensul respectiv. În DA, ATMOSFERĂ „unitate de măsură" este definită : „Greutatea unei coloane de mercur avînd înălțimea de 76 cm și baza de 1 cm^2 (1.033 gr) luată ca unitate de măsură a presiunii".

Aici se începe cu explicare echivalentului unității de măsură și după aceea se vorbește despre unitatea respectivă. Cu alte cuvinte, genul proxim (unitatea de măsură) este pus tocmai la sfîrșitul definiției, cînd de fapt ar fi trebuit să fie în primul rînd. În asemenea cazuri trebuie să se procedeze așa cum s-a făcut în DLRC[2] unde găsim : „Unitate de măsură a presiunii gazelor (echivalentă cu greutatea unei coloane de mercur înaltă de 76 cm, cu o secțiune de 1 cm^2 și corespunzînd unei presiuni de 1.033 gr pe cm^2)".

Mare atenție trebuie să se dea și despărțirii subsensurilor. De multe ori lexicografii sînt tentați să scoată mai multe subsensuri la un cuvînt decît acesta are în realitate.

Astfel în DLRC la articolul *stîlp*, găsim : „Lemn lung și gros, de obicei cioplit și fixat în pămînt, care servește (mai ales în construcții) pentru a susține ceva ; p. ext. orice element de construcție (de fier, de ciment, de piatră etc.) așezat vertical și servind la susținerea construcției (v. coloană)".

În această explicație tot ceea ce urmează după p. ext. nu este altceva decît înțelesul general în care se include și noțiunea explicată în fraza întîi. Elementele acestei explicații au fost rău alese : faptul că grinda este făcută din lemn, din ciment sau din piatră, cît și faptul că este cioplită sau nu, nu ne îndreptățesc să formăm două subsensuri. Ceea ce s-ar fi putut face aici ar fi fost ca după partea a doua a explicației (devenită partea întîi) să se dea ca sens special (*spec.*) și explicația că de obicei avem a face cu o piesă de lemn.

Termenii tehnici compuși sau formați prin compoziție sintactică trebuie explicați în legătură cu sensurile cuvintelor care în sintagma respectivă au un sens deosebit. În dicționar legarea compuselor la cuvintele componente trebuie făcută în așa fel încît compusele să ilustreze sensuri și să ajute astfel la îmbogățirea conținutului articolelor, scoțîndu-se în evidență ceea ce interesează din punct de vedere lexicologic. Astfel un termen ca *apă agresivă* cred că ar trebui tratat la adjectivul AGRESIV pentru a arăta că acest cuvînt apare și în formații de acest gen. Alegerea acestor termeni trebuie făcută cu multă prudență, mai cu seamă cînd avem a face cu formații relativ recente. Multe sintagme de acest fel au fost create

[1] Articolul *masă*[2].
[2] Articolul *atmosferă*.

pentru a înlocui cuvinte mai vechi şi uneori ele nu au reuşit să se impună[1]. Pe lîngă compusele propriu-zise, în dicţionar nu ar trebui să fie incluşi decît termenii care figurează ca elemente în diferite definiţii ale dicţionarului. Ex. *mărime de stare*, *element de construcţie*, *organ de maşină* etc.

O altă problemă în legătură cu definiţiile dicţionarului este aceea a alegerii cuvintelor cu ajutorul cărora este formulată definiţia.

O primă observaţie în această direcţie este că la formularea definiţiilor trebuie folosite cuvinte cunoscute cu sensuri care să sugereze imediat ceea ce urmează să se explice. Astfel, la cuvîntul STÎLP în DLRC[2] nu trebuia dat *lemn lung*... căci *lemn* are aici un sens prea vag şi mai bine s-ar fi putut spune : *bucată*, *piesă lungă de lemn* etc., rezolvîndu-se în felul acesta genul proxim printr-un element mai sugestiv, care dă o imagine mai clară a obiectului.

O altă observaţie este în legătură cu justa folosire a cuvintelor în raport cu conţinutul definiţiei. Un exemplu nerecomandabil în acest sens îl găsim în LTR la cuvîntul — deja citat — ATMOSFERĂ[3], unde *îmbracă* spus despre o masă de aer nu este prea potrivit. Îmbinarea cuvintelor în definiţie trebuie astfel făcută încît şi sub acest aspect definiţia să se prezinte ca ceva armonios, formulat în termeni cît mai nimeriţi.

În ceea ce priveşte explicarea numelor anumitor lucruri sau unelte mai importante (*car*, *plug*, *sanie*, *automobil*, *strung* etc.) cred că este bine să se indice (prin conferiri) şi numele părţilor lor componente. Faptul acesta îmi pare că prezintă un dublu folos : grupează la un loc termeni i secundari referitori la un anumit obiect şi uşurează în felul acesta înţelegerea (şi explicarea) acestora.

Un bun exemplu în acest sens este felul cum este explicat de exemplu cuvîntul *căpeţea* în DA :

„CĂPEŢEA. Parte a frîului alcătuită din curele (sau sfori) care trec peste capul (cf. c e a f ă ş i c o m a r), fruntea (cf. f r u n t a r ş i o c h e l a r i) şi botul (cf. b o t n i ţ ă) calului şi de ale cărui capete de jos sînt prinse zăbalele".

Nu tot aşa apare în DA cuvîntul CAR. La acest cuvînt se face o trimitere pentru terminologie la lucrarea lui Damé. Aceste trimiteri sînt foarte bune, dar îngreuiază consultarea dicţionarului şi cred că ar trebui date numai ca indicaţii suplimentare. Este drept că prin aceste referiri la terminologia legată de obiectul respectiv se măreşte mult conţinutul unor articole, totuşi ele ar trebui date în mod egal la toate cuvintele. Utilitatea acestui lucru întrece neajunsurile care vin o dată cu el. Şi împotriva măririi exagerate a întinderii articolelor există un remediu. La cuvintele care necesită prea multe conferiri, s-ar putea face o alegere în urma căreia să rămînă numai trimiterile cele mai importante, care s-ar referi la părţile principale ale obiectului respectiv[4].

[1] Cf. p. 5.

[2] Unde găsim : „Lemn lung şi gros, de obicei cioplit şi fixat în pămînt care serveşte (mai ales în construcţii) pentru a susţine ceva.

[3] Cf. p. 38.

[4] Aplicîndu-se strict acest procedeu, cuvintele care nu denumesc părţi principale în legătură cu cel explicat, s-ar găsi la rîndul lor explicate la alte cuvinte cu care sînt în directă legătură.

În același fel s-ar putea proceda și cu verbele care denumesc acțiuni cu caracter tehnic. La aceste verbe ar trebui să se amintească și cuvintele care denumesc fragmente din procesul tehnologic respectiv.

În concluzie cred că definițiile acestor cuvinte trebuie să fie exacte din punct de vedere științific, formulate în așa fel încît să poată fi ușor înțelese și în același timp să cuprindă elementele interesante sub raport lexicologic. Indicațiile etimologice pot să ajute și ele la înțelegerea cuvintelor. În acest scop la cuvintele tehnice trebuie să se dea mai multe informații în legătură cu etimologia, indicîndu-se elementele componente ale formațiilor savante și etimoanele primitive.

Urmînd principiile expuse mai sus cred că s-ar putea alcătui explicații clare și bune. La cuvintele tehnice în special mai există un mijloc de a lămuri sensul : citatele. Citatele la aceste cuvinte trebuie să întregească definiția, să lămurească și mai bine conținutul cuvîntului. Ele ar trebui astfel alese încît cel puțin o parte din ele să fie adevărate exemple cu care să se completeze explicațiile. Nu este recomandabil însă ca în loc de definiție să dăm numai citatul[1].

Așa cum am mai spus, dicționarul nostru trebuie să cuprindă și prezentarea istoriei cuvintelor. Ceea ce ne ajută în special să cunoaștem istoria unui cuvînt sînt exemplele. În cele ce urmează să vedem ce condiții trebuie să îndeplinească citatele care exemplifică cuvinte sau sensuri tehnice.

Prima condiție, cu caracter general, care se potrivește pentru toate citatele, este aceea de a ilustra sensul respectiv. În al doilea rînd ele trebuie să întregească definițiile, așa cum am arătat mai sus, iar a treia condiție este ca citatele să arate folosirea cuvintelor în context. Pentru aceasta, în cazul discutat de noi, este necesar în primul rînd ca acestea să fie corecte din punct de vedere științific. Un citat care conține o inexactitate sau o aberație nu este bun. Nu mai este cazul să insistăm aici asupra acestui punct. Numeroasele citate greșite din punct de vedere al conținutului lor științific au fost semnalate în recenziile apărute în *Contemporanul* în cadrul discuției inserate în coloanele acestei reviste timp de mai multe luni[2].

Extragerea citatelor din operele de știință trebuie făcută cu multă grijă, respectîndu-se strict conținutul general al frazei și evitînd cît mai mult trunchierile care pot duce la aberații. Cuvintele tehnice pot fi ilustrate și cu citate din literatura beletristică. Este bine însă ca sensurile strict tehnice să nu fie exemplificate astfel, deoarece în scrierile literare se găsesc uneori greșeli[3].

Pentru a evita greșelile în legătură cu citatele trebuie să alcătuim o bibliografie de texte științifice corespunzătoare acestor condiții. Bibliografia dicționarului nostru cred că ar trebui să cuprindă lucrări cu un dublu caracter : științific și literar. Numai acele opere merită să figureze în

---

[1] Așa cum se proceda adesea în DA (cf. cuvîntul ATMOSFERĂ, unde definiția este un citat din *Fizica* lui P. Poni).

[2] Și asupra acestei chestiuni cf. în special R. Rădulet, *art. cit.*

[3] Cf. articolele publicate cu ocazia discuției deschise de *Contemporanul* în 1955.

bibliografie care au un conţinut de un înalt nivel ştiinţific şi sînt scrise îngrijit, potrivit normelor limbii literare.

Bibliografia lucrărilor de ştiinţă trebuie să fie astfel întocmită încît cu ajutorul ei să putem urmări evoluţia istorică a cuvintelor tehnice. Pentru aceasta este necesar să includem aici toate lucrările de seamă apărute în domeniile ştiinţelor respective : tratate, manuale şi lucrări cu caracter monografic, revistele de specialitate cele mai bune, colecţii de documente care ne pot ajuta la lămurirea evoluţiei istorice a cuvintelor tehnice. Trebuie dată o atenţie specială manualelor vechi, în special primelor noastre manuale cu ajutorul cărora s-a introdus în limba română terminologia ştiinţifică şi tehnică.

O atenţie deosebită la alegerea cărţilor trebuie să dăm formei în care sînt scrise. Oricît ar fi de mari autorii unor astfel de lucrări şi oricît de multă consideraţie am avea pentru ei, nu îi putem cita în Dicţionarul general al limbii române, dacă stilul, limba scrierilor lor nu corespund normelor limbii noastre literare. Opere care conţin construcţii străine de limba română, greşeli de gramatică sau de lexic trebuie excluse din bibliografie.

În vederea alcătuirii bibliografiei lucrărilor ştiinţifice, este necesar să se facă liste pe specialităţi în care să fie incluse operele de bază din trecut şi de astăzi, care au contribuit la formarea şi precizarea terminologiei. Pentru aceasta şi în general pentru rezolvarea problemelor terminologiei ştiinţifice este necesară o colaborare strînsă între lingvişti şi oamenii de ştiinţă din celelalte sectoare.

În colaborarea dintre tehnicieni şi lingvişti trebuie să se aibă în vedere totdeauna că nu este vorba să facem o enciclopedie, ci un dicţionar şi prin urmare normele potrivit cărora vom explica cuvintele din terminologia tehnică în general trebuie să fie potrivite acestei situaţii.

În încheiere să vedem ce formă ar fi bine să ia colaborarea aceasta. Cred că întreaga terminologie ştiinţifică din dicţionar ar trebui încredinţată unui colectiv restrîns de 2—3 lexicografi pentru a se asigura unitatea lucrării. Aceşti lexicografi urmează să revizuiască cuvintele tehnice de tot felul cu ajutorul unui colectiv de specialişti, în care să fie reprezentate toate ramurile mari ale ştiinţelor. Este bine ca pentru fiecare disciplină mai importantă (fizica, chimia, dreptul, medicina, economia politică etc.) să existe un specialist care să-şi asume răspunderea pentru exactitatea explicaţiilor cuvintelor tehnice din domeniul respectiv. În felul acesta numai se poate asigura unitatea şi sistematizarea lucrării.

Pe măsură ce se va redacta dicţionarul, cuvintele cu sensuri tehnice ar urma să treacă la colectivul de lexicografi care, în colaborare cu specialiştii respectivi, le-ar da forma definitivă.

Competenţa acestor colective este bine să se extindă şi asupra listei de cuvinte, care ar urma să fie întocmită pe domenii, potrivit unor principii dinainte stabilite în sensul în care am vorbit.

Iată, în mare, principalele chestiuni referitoare la terminologia ştiinţifică, care se pun o dată cu începerea lucrului la Dicţionarul general.

LEXICUL GRAIURILOR ŞI ISTORIA LIMBII

DE

C. OTOBÎCU

Deosebirile de pronunţare, de structură gramaticală şi de lexic pe care le prezintă, de la o regiune la alta, orice limbă, au constituit şi constituie încă obiectul de cercetare al multor lingvişti. Motivele pentru care graiurile şi dialectele s-au impus cu precădere atenţiei cercetătorilor sînt numeroase. Mai importante mi se par două.

a) Graiurile şi dialectele reprezintă documente preţioase ale evoluţiei istorice a limbii. În ele se păstrează încă multe fapte şi fenomene lingvistice dispărute din limba comună, care confirmă sau completează datele oferite de cele mai vechi documente scrise. Astfel sînt pentru istoria limbii romîne : rostirea ca *dz* a lui *z* (*frundză*, *budză*, să *vadză*, tu *cadz*), *ń* intervocalic netrecut la *i* (*vińe* „vie", *clańe* „claie", *călcîń* „călcîi"), caracterul moale al lui *r* final în anumite cuvinte (*un lemnar'*, *un morar'*, *un cărturar'*), formele vechi de perfect simplu (*fuş* „fuseşi", *dzîş* „zisei", *şezum* „şezurăm"), cuvinte vechi de origine latină (*brîncă* „mînă" < lat. *branca*, păstrat în unele graiuri ca atare, iar în altele în expresii ca „munceşte de dă-n *brînci*", stă pe *brînci*, a *custá* < lat. *cousto,-are* păstrat în expresia *zo te custe* „Dumnezeu să te ţie", *vîrtute* < lat. *virtutem* în expresia *om în vîrtute* „om în putere [1]") etc. Toate aceste fenomene şi fapte lingvistice sînt mărturia unor stadii mai vechi ale evoluţiei limbii noastre.

b) În graiurile teritoriale se observă cel mai bine, şi în toată complexitatea lui, procesul natural de dezvoltare a limbii. Aici se întrepătrunde acţiunea celor mai variaţi factori care determină evoluţia. Faptul că cei mai mulţi locuitori ai unei ţări vorbesc unul sau altul din graiurile limbii respective, iar vorbirea lor este mai puţin îngrădită de normele limbii literare, imprimă procesului de transformare a graiurilor un caracter deosebit de complex şi prin urmare oferă cele mai variate probleme de cercetare lingvistică. Astfel se explică marea dezvoltare pe care au luat-o

[1] Cf. acad. E. Petrovici, *Unele probleme de dialectologie şi geografie lingvistică*, în *Limba romînă*, III (1954), nr. 1, p. 14—15.

în ultima vreme cercetările de dialectologie. În lingvistica romînească ele urmăresc delimitarea teritorială a graiurilor pe baza trăsăturilor specifice de structură gramaticală, sistem fonetic şi lexic.

În acest articol vom discuta cîteva probleme legate de studiul lexicului graiurilor şi vom face unele propuneri în ce priveşte metoda.

După apariţia *Atlasului lingvistic romîn*, lingvistul sovietic S. V. Bernstein a spus că „se poate afirma cu toată convingerea că fără datele acestui atlas nu se poate crea o istorie ştiinţifică a limbii romîne" [1]. Afirmaţia este cu atît mai importantă cu cît *Atlasul lingvistic romîn* are un caracter, în primul rînd, lexical. Aceasta înseamnă că cercetarea lexicului graiurilor are o importanţă deosebită pentru elaborarea unei istorii ştiinţifice a limbii. O dovadă elocventă în acest sens ne-o oferă două studii relativ recente, unul al acad. E. Petrovici : *Repartiţia graiurilor dacoromîne pe baza Atlasului lingvistic romîn*[2], şi altul al lui R. Todoran : *Cu privire la repartiţia graiurilor dacoromîne* [3]. În aceste două studii, fără a se nega importanţa particularităţilor fonetice, se ia în consideraţie, într-o măsură mai mare decît pînă la ele, elementul lexical în repartiţia graiurilor limbii romîne. Hărţile lexicale întocmite de acad. E. Petrovici confirmă teza lui Gustav Weigand că Transilvania nu are un grai propriu[4], dar arată, în acelaşi timp, că în afară de cele trei graiuri [5] stabilite de Weigand (bănăţean, muntean şi moldovean), mai este un al patrulea (cel crişean) şi poate un al cincilea. (Trăsăturile specifice acestuia din urmă — este vorba de graiul maramureşean — sînt mai bogat ilustrate în studiul citat mai sus al lui R. Todoran). Cercetînd răspîndirea teritorială a cuvintelor care denumesc noţiunea *zăpadă* şi *os*, acad. E. Petrovici a stabilit că Transilvania nu constituie o unitate lingvistică independentă. Ea merge cînd cu Muntenia, cînd cu Moldova, cînd cu Banatul, cînd cu Crişana, fiind împărţită în mai multe arii lexicale : într-o parte se foloseşte cuvîntul *zăpadă*, în alta *nea*, în alta *omăt* ; într-o parte se foloseşte cuvîntul *os*, în alta *ciolan*, în alta *ciont*. Pe baza ariilor lexicale sinonimice: *burtă — foale — pîntece — pîncete, a ciupi — a pişca — a piţiga — a pişcura, cimitir — ţintirim — morminţi — temeteu, plapumă — oghiol — iorgan — poplon* [6], teritoriul ţării se împarte în patru arii dialectale. Luînd în consideraţie mai multe elemente lexicale, acad. E. Petrovici a stabilit că vestul şi nord-vestul ţării noastre (regiunile Arad, Oradea, Baia Mare, partea de vest a regiunii Cluj şi cea de nord-vest a regiunii Hunedoara) constituie o unitate dialectală caracterizată printr-o serie de cuvinte care nu se întîlnesc în celelalte părţi ale ţării : *abua* „nanănani", *brîncă* „mînă", *chefe* „perie", *ciont* „os", *cotătoare* „oglindă", *goz* „gunoi în ochi", *ic* „pană de despicat lemne", *nari* „nas", *a piţiga* „a ciupi", *pîncete* „burtă", *prunc* „copil" (în aria lui prunc, *copil* înseamnă „bastard"). La acestea R. Todoran a mai adăugat : *bolînd* „bolnav", *a se ciumurli* „a

[1] Citat după acad. E. Petrovici, *Limba romînă*, III (1954), nr. 5, p. 5.
[2] Vezi *Limba romînă*, III (1954), nr. 5, p. 5—11.
[3] *Ibidem*, V (1956), nr. 2, p. 38—50.
[4] Vezi *Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebiets*, Leipzig, 1909, Harta nr. 65 şi *Introducerea*, coloanele 8—12.
[5] Weigand le numeşte dialecte.
[6] Ultimele două serii au fost stabilite de R. Todoran, *op. cit.*, p. 41.

se îmbolnăvi", *cîtingan* „încet", *a custuli* (custăli) „a gusta", *iagă* „sticlă", *mașini* „chibrituri", *moimă* „uimă", *poplon* „plapumă", *a scopi* „a scuipa", *scopit* „scuipat", *șogor* „cumnat", *temeteu* „cimitir" etc.

Dar cunoașterea mai aprofundată a materialului lexical nu servește numai la delimitarea teritorială a graiurilor limbii. Ea ne ajută în același timp să rezolvăm și alte probleme importante ale istoriei limbii.

Una dintre acestea este stabilirea mai exactă a raporturilor reciproce dintre limba întregului popor — unică pentru societate și comună pentru toate clasele — și graiurile locale, diferențiate teritorial. Cele mai numeroase deosebiri dintre acestea, și totuși cele mai puțin studiate, sînt de natură lexicală.

În lexicul graiurilor sînt încă bine reprezentate elementele arhaice, care aparțin unor epoci mai vechi din istoria evoluției limbii noastre și fără cunoașterea cărora nu putem înnoda firul acestei evoluții. Delimitarea elementelor arhaice de cele regionale nu se poate face fără o cunoaștere cuprinzătoare a lexicului graiurilor și fără raportarea la limba comună. Nu toate cuvintele ce caracterizează lexicul unui anumit grai sînt regionalisme; o parte dintre ele intră în categoria arhaismelor. Acestea sînt cuvintele care odinioară aparțineau limbii comune, iar în prezent duc o existență efemeră în unul dintre graiuri. Regionalismele sînt acele cuvinte specifice graiurilor care n-au pătruns încă în limba literară, cu toate că unele dintre ele sînt mai mult sau mai puțin cunoscute și aici, dar nu se folosesc decît în condiții speciale și cu scopuri anumite.

Deși delimitarea arhaismelor nu este întotdeauna ușor de făcut, totuși studierea lor este necesară pentru a putea afla care dintre cuvintele unei limbi vor trece cu timpul în această categorie. Cunoașterea sferelor lexicale în care intră cele mai multe arhaisme și a categoriilor gramaticale la care aparțin : verbe, substantive, adjective etc. își are deci importanța ei. Pentru scrierile lui Sadoveanu, G. Istrate [1] a arătat că cele mai multe arhaisme sînt nume de obiecte concrete și aparțin terminologiei tehnice și administrative : *buciumaș*, *hotnog*, *junghi*, *săcăluș*, *pală*, *sîneață*, *sotnie*, *stol* (*de oaste*) etc.

Raportarea graiurilor la limba comună trebuie să se facă atît pe baza elementelor care le apropie de aceasta, cît și pe baza elementelor care le deosebesc. Unul dintre elementele esențiale ale comparației, în domeniul lexicului, îl constituie fondul principal de cuvinte. Pe baza acestei comparații s-ar putea preciza mai bine structura fondului principal și s-ar stabili care dintre graiuri este mai apropiat sau mai depărtat de limba comună și în ce măsură graiurile se apropie sau se depărtează de limba literară, prin componența și structura vocabularului. Cercetarea lexicului graiurilor ne pune la dispoziție date numeroase pentru caracterizarea procesului de diferențiere, care în vremea noastră poate fi considerat încheiat [2], și a celui de integrare a graiurilor în limba comună, proces care se află în

[1] Vezi *Despre însemnătatea cercetărilor dialectale*, în *Studii și cercetări lingvistice*, VI (1955), nr. 2, p. 110.

[2] Vezi acad. Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, Ed. Academiei R.P.R., 1955, p. 127—130.

plină desfăşurare. S-ar putea astfel verifica ipoteza că anumite graiuri nu se varsă direct în limba literară, ci în unul dintre graiurile vecine, cu mai mult prestigiu decît ele, iar acesta, la rîndul său, în limba literară. Unele date obţinute pînă acum, e drept destul de puţine, vin în sprijinul acestei ipoteze. Relaţiile strînse între provinciile învecinate fac adesea ca vocabularul graiurilor să capete o mare bogăţie şi varietate lexicală. De exemplu în graiul din nordul Moldovei (influenţat de graiul din Bucovina şi Transilvania) numeroase noţiuni sînt denumite prin două-trei şi patru sinonime : *a plînge — a se cînta, jgheab — scoc, urît — hîd, horn — hogeag, oişte — rudă, prisacă — stupină, mai — ficat, culeşă — mămăligă, glajă — sticlă, culişări — mămăligari — melesteu, o leacă — o ţîră — un pic, căuaci — fierar — potcovar — ţigan — covali, corceriţă — bucătărească — stolnică — socăciţă, cartof — nap — barabulă — bulughenă*[1] etc. Este regretabil că ne lipsesc datele necesare pentru a putea stabili care dintre aceste sinonime se vor impune pînă la urmă în graiul respectiv.

S-ar putea vedea, de asemenea, cît de mare este numărul elementelor specifice fiecărui grai, care sînt elementele comune mai multor graiuri şi căror sfere lexicale aparţin ele.

Cunoaşterea aprofundată a lexicului regional ar contribui la rezolvarea unei probleme fundamentale a istoriei limbii : răspîndirea pe teren romînesc a elementelor lexicale de origine străină. Importanţa elementelor slave, maghiare, turceşti etc. pentru limba romînă nu se poate preciza fără a cunoaşte repartiţia lor teritorială şi raportul în care se află faţă de cuvintele neaoşe.

O altă problemă, care merită studiată, este locul pe care îl ocupă în lexicul unui grai elementele de origine străină, în care sfere ale lui au pătruns mai adînc şi dacă aparţin mai multor graiuri sau numai unuia singur. Fără cunoaşterea acestor elemente nu se poate caracteriza natura relaţiilor dintre poporul nostru şi popoarele cu care el a venit în contact.

O altă problemă de mare însemnătate pentru elaborarea istoriei limbii romîne, dar nestudiată îndeajuns, o constituie mijloacele de formare a cuvintelor, specifice graiurilor, valoarea sufixelor şi a prefixelor în vorbirea populară. Referirile sporadice la această problemă au dus totdeauna la constatări interesante. S-a arătat, de exemplu, că în unele cazuri se poate vorbi de sufixe specifice anumitor graiuri[2]. Sufixul diminutival *-uţ* caracterizează vorbirea din partea de vest şi nord-vest a Transilvaniei, unde se foloseşte aproape în mod exclusiv. Datorită frecvenţei neobişnuit de mare, el a pătruns şi în graiul maghiarilor de pe valea Crişului Negru.

O constatare care se conturează din ce în ce mai bine cu fiecare cercetare dialectală este că unele cuvinte au sensuri total diferite de la un grai la altul : *lotru* (în Moldova „hoţ", în Transilvania „frumos, fudul, îngîmfat, mîndru"), *tocană* (în Muntenia „un anumit fel de mîncare", în Ţara Oaşului „mămăligă") etc.

Multe din transformările semantice oglindesc locul pe care-l ocupă noţiunea respectivă în viaţa economică, psihică şi intelectuală a oamenilor.

[1] Vezi G. Istrate, *op. cit.*

[2] Vezi Vl. Drimba, *Influenţe romîneşti în graiul maghiar din Valea Crişului Negru*, în *Fonetică şi dialectologie*, vol. I, Ed. Academiei R.P.R., 1958, p. 119.

Cuvîntul *fructus*, care în latină avea înţelesul de „produs, folos, poamă", a căpătat în romîneşte, în forma moştenită *frupt*, sensul de „produse pe care le obţinem de la oi", iar mai tîrziu şi „de la vaci", în special lapte şi brînză. În Moldova se mai păstrează şi astăzi expresia *a mînca de frupt* „a mînca produse lactate în post". Această transformare semantică ne arată marea dezvoltare pe care a cunoscut-o la noi păstoritul şi creşterea vitelor. La Şvabii din Banat şi în unele regiuni din Germania, unde agricultura, şi în special creşterea grîului, este o ocupaţie de căpetenie a oamenilor, *Frucht* are sensul de „grîu"[1]. Multe din transformările semantice sînt oglinda fidelă a condiţiilor de viaţă ale unei societăţi, a prefacerilor istorice din trecut şi din prezent, a concepţiilor şi a modului de gîndire al oamenilor. Cuvintele specific regionale, prin evoluţia lor semantică ne arată felul de afirmare a sufletului poporului în diferite împrejurări.

Varietatea aceasta de probleme legate de lexicul graiurilor deschide largi perspective cercetării lingvistice şi arată că studiul lexicului trebuie să ocupe un loc important în procesul de elaborare a istoriei ştiinţifice a limbii romîne.

★

Pentru a pune la dispoziţia lingviştilor care se ocupă de elaborarea istoriei limbii romîne şi a dicţionarului ei general un material lexical bogat, comitetul de redacţie al revistei *Limba romînă* a hotărît să publice în revistă *vocabular regional*. Sperăm că cititorii şi colaboratorii revistei *Limba romînă*, şi în special profesorii şi învăţătorii din mediul rural, vor acorda tot sprijinul acestei acţiuni, deosebit de importantă pentru scopurile arătate mai sus.

Ca vocabularul regional pe care îl vom publica să poată fi folosit la rezolvarea problemelor indicate în prima parte a acestui articol şi deci să permită formularea unor concluzii care să reflecte just procesul dezvoltării limbii noastre, el trebuie cules şi înregistrat ţinîndu-se seama de anumite indicaţii :

A. *Categoriile lexicale care interesează în primul rînd*

1. Cuvintele (şi formele gramaticale) vechi, care mai pot fi întîlnite, din cînd în cînd, în graiul bătrînilor.

2. Toate cuvintele care pot fi considerate specifice pentru graiul respectiv.

3. Toţi termenii legaţi de anumite meserii şi îndeletniciri ale oamenilor : cizmărie, fierărie, croitorie, olărie, agricultură, păstorit, pescuit, stupărit, lucrul la pădure etc.

4. Expresiile specifice sau cele care, deşi cunoscute în limba comună, au în anumite graiuri o formă particulară sau un sens diferit.

[1] Vezi I. A. Candrea, *Constatări în domeniul dialectologiei*, în *Grai şi suflet*, vol. I, fasc. 2, 1924, p. 173—174.

5. Cuvintele care se formează cu anumite sufixe : *-aş* (*copilaş, băieţaş, îngeraş*), *-os* (*căpos, norocos, porcos*), *-oi* (*măturoi, căldăroi, fătoi*), *-ar* (*stupar, stînjenar, lemnar, porumbar*) etc.

6. Cuvinte din limba literară care au pătruns recent în graiul locuitorilor din regiunea respectivă şi sînt folosite curent.

Toate cuvintele înregistrate trebuie să caracterizeze, cel puţin dintr-un anumit punct de vedere, graiul respectiv.

B. *Modul de culegere şi înregistrare a materialului*

1. Termenii specifici anumitor meserii se vor culege prin discuţii cu meseriaşii respectivi, folosindu-se pe cît posibil metoda indirectă. Li se indică obiectul şi li se cere să spună cum îl numesc. Metoda directă : „Ce denumiţi cu cuvîntul...?", este mai puţin indicată.

2. Cuvintele auzite întîmplător trebuie verificate dacă circulă în vorbirea mai multor oameni şi dacă, prin urmare, sînt caracteristice pentru graiul localnicilor.

3. În ce priveşte modul de înregistrare, cuvintele se transcriu aşa cum se rostesc în graiul respectiv[1].

4. Ele se vor înregistra după metoda obişnuită în tehnica lexicografică de dicţionar : verbele la infinitiv, substantivele la nominativ singular etc. Cînd au forme de conjugare sau declinare diferite de cele din limba literară, ele trebuie indicate (de ex : *casă*, gen. *casî* ; *a face*, perf. comp. per. I pl. *am fapt* etc.). Pentru substantive şi adjective se vor indica totdeauna formele de plural şi genul. Cînd cuvîntul are mai multe forme pentru aceeaşi categorie, acestea trebuie specificate.

5. Dacă cuvîntul are două variante fonetice, una caracteristică celor mai în vîrstă şi alta specifică vorbirii tineretului, se vor înregistra amîndouă, cu indicaţiile respective.

6. Cînd cuvîntul este folosit mai mult în graiul bătrînilor sau în al tinerilor, al femeilor sau al bărbaţilor, se va indica : „frecvent în vorbirea bătrînilor", „frecvent în vorbirea tinerilor" etc.

7. Dacă cuvîntul respectiv are sinonime, acestea trebuie indicate, cu menţiunea care este mai frecventă.

8. Cînd e vorba de cuvinte de argou sau de jargon se va indica mediul în care sînt folosite. (De ex. *sugător, pilangiu*, a *linge o halbă* etc. în limbajul beţivilor).

9. În ce priveşte înţelesul, se vor indica toate sensurile pe care cuvîntul le are în graiul respectiv, indiferent că unele dintre ele sînt cunoscute şi în limba comună, menţionîndu-se care este mai frecvent. În cazul că bătrînii folosesc un cuvînt cu un înţeles, iar tinerii cu altul, aceasta trebuie menţionat. (Pentru termenii care denumesc obiecte puţin cunoscute, sau părţi ale lor, este indicat să se desemneze obiectul şi să se arate ce parte este denumită prin cuvîntul respectiv).

---

[1] Recomandăm folosirea următoarelor semne : *d', t', ń* pentru *d, t, n* muiaţi, de ex. transilv. *d'int'e* „dinte", bănăţeanul *călcíń* „călcîi" ; *ḑ* pentru *dz*, de ex. moldovenescul *ḑic* „zic" ; *è* şi *ò* pentru *e* şi *o* deschişi, de exemplu moldovenescul *vède* „vede", transilv. *pòte* „poate". Restul sunetelor se vor transcrie aşa cum se pronunţă în graiul respectiv.

10. Se vor da toate indicaţiile care pot contribui la înţelegerea deplină a cuvîntului, în aşa fel încît fiecare înregistrare să constituie o scurtă biografie.

C. *Alte date care trebuie să însoţească lista de cuvinte trimisă redacţiei revistei*

1. Informaţii despre vechimea populaţiei din satul respectiv (acolo unde se cunoaşte).

2. Dacă există în sat şi populaţie care vorbeşte altă limbă decît cea românească sau dacă peste populaţia băştinaşă au venit romîni din altă parte a ţării.

3. Care sînt îndeletnicirile principale ale oamenilor şi dacă muncesc în cadrul satului respectiv sau în afara lui.

4. Dacă satul este departe sau aproape de vreun tîrg sau oraş.

5. Pentru cuvintele legate de anumite obiceiuri este necesară o descriere mai amplă a obiceiului respectiv.

Materialele primite vor fi publicate în paginile revistei sub semnătura culegătorului.

Întrucît vocabularul regional publicat în acest număr nu a fost cules după indicaţiile redacţiei, el nu poate servi ca model celor care doresc să sprijine acţiunea de cunoaştere cît mai amplă a vocabularului graiurilor limbii noastre.

FORMULE DE ADRESARE ÎN LIMBA ROMÎNĂ
(*mă, măi*)

DE

VALERIU RUSU

Materialul lexical înregistrat în harta 201 [bătrînule !] a *Atlasului lingvistic romîn* I, vol. II, prezintă un interes deosebit datorită faptului că în folosirea diferiților termeni intervine factorul afectiv, care determină o diferențiere semantică a lor. Exemplul cel mai elocvent în acest sens este răspunsul pe care l-a dat subiectul din punctul 846 : „[moș(i cutáre] : *măi bătrînule nu zicem*, că atunci zice că-l *măiim*, adică îi zicem *tu* sau *măi*".

Verbul *a măi* (neatestat în dicționare) este o creație pe teren românesc de la interjecția *mă(i)*[1] și poate fi comparat cu *a tutui* „a zice cuiva „tu" în vorbire ... A zice unul altuia „tu" în vorbire" (etimologia acestuia din urmă, fr. *tutoyer*, modificat după *tu*)[2].

A măi amintește și de alte verbe care au fost formate, în vorbirea populară, în același fel, de la aceeași categorie de cuvinte. Cf. *a răscucăi*[3], *a se lerui*[4] etc. De asemenea, nota înregistrată în punctul 846, semnalată mai sus, referitoare la *a măi*, arată că vorbitorii analizează și folosesc formele de adresare în funcție de atitudinea pe care o au față de colocutor.

★

[1] În general interjecțiile formează bază pentru derivate. Cf. S. Pușcariu, *Din perspectiva dicționarului*. I. *Despre onomatopee în limba romînă*, în *DR*, I (1920—1921), Cluj, 1921, p. 73—108. Deși se referă mai ales la onomatopee, este interesantă următoarea precizare : „Verbele...formează contingentul principal de cuvinte onomatopeice", p. 96 (pentru exemple se trimite la Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, 2209—2211). Cf. și Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romîne*, București, 1954, p. 166.

[2] Cf. *CADE*, s.v. *tutui*[1]. Cf. și *DLRC*, s.v. *tutui*[1] : „A spune cuiva „tu" cînd i te adresezi, a vorbi cuiva în mod familiar, ca unui prieten".

[3] Cf. *Texte dialectale*, culese de E. Petrovici, Sibiu-Leipzig, 1943, 7/20 (primul număr indică pagina iar al doilea rîndul) ; „[vaca o] *răscucăiím*". Așa se cheamă descîntecul care se face atunci cînd strigoii iau laptele vacii. Un băiat și o fată stau de amîndouă părțile ale vacii și băiatul zice : „cucu" iar fata „răscucu". De aici verbul *a răscucăi*.

[4] Cf. Ov. Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, București, 1915 : „[*a să lerui*]" a se cînta o colindă după melodia ei : „*așa să lerue*", p. 16-17 și *Glosar*, s.v. *lerui*.

Întrebarea 346 (harta 201), din *ALR* I, a fost formulată de către anchetator în acest fel : „Pe un om bătrîn puteți să-l strigați (chemați) BĂTRÎNULE sau MĂI BĂTRÎNULE?" Datorită felului în care a fost pusă această întrebare, mai multe subiecte au ținut să precizeze în diferite feluri că nu folosesc interjecția *mă* sau *măi* cînd se adresează unui om pe care îl respectă[1]. În unele regiuni chiar cuvîntul *bătrîn* este simțit și folosit de vorbitori cu o puternică coloratură afectivă (ironie, batjocură etc.). Așa de exemplu în punctul 96 s-a răspuns : „*Bîtrîn*^{u} se zice *de ĉiufală* (în batjocură) și *d'e dós*^{u}" ; în punctul 370 subiectul, după ce a răspuns cu termenii *móșule, bádi*, a făcut observația că „*E mai̯ mîndru moșule* ca *bătrînuli*. BĂTRÎNULE e ca și cînd i-ai zice TU", iar în punctul 360 subiectul a precizat că „[bătrînule !] se zice către care *e mai slăbănog* și nu vrei să-l cinstești cu *moș*". În sfîrșit amintim că, pentru unii vorbitori, și vocativul este o formă nepoliticoasă : în punctul 160 subiectul a răspuns „Se zice numai : *tu i̯ĕșt*^{i}, *bătrîn*^{u}" ; în notă se arată că subiectul a relatat că nu se spune ca vocativ[2].

★

Pentru a putea face cîteva observații în ceea ce privește valoarea interjecției *mă(i)*, dăm mai jos precizările pe care le-au făcut unele subiecte referitoare la diferitele forme de adresare pe care le-au folosit. Aceste note le împărțim în trei grupe :

a) În punctul 434 s-a răspuns cu termenul : „*bătrînule* !", iar în notă : „*Nu se zice* cu MĂI pus înainte" ; în punctul 512 s-a răspuns : „*móșule* !", iar în notă : „cu MĂI *nu se zice* niciodată" ; în punctul 645 : „*moș bătrînule* !", iar în notă : „*Nu se zice* cu MĂ sau MĂI".

b) În punctul 249 s-a răspuns cu termenul : „*t'ę̆ĉĕ cutáre*" iar în notă : „*Măi̯ bătrînule* numai *în batjocură*" ; în punctul 394 s-a răspuns : „*móșulę* !", iar în notă : „De-i zici *măi̯ moșulę*, e ca și cînd i-ai da cu ciomagul în cap" ; în punctul 406 s-a răspuns : „*moșuli* !", iar în notă : „MĂI MOȘNEGE *e rușine* de zis" ; în punctul 885 : „*bît*^{u}", iar în notă : „*i̯ă rușîñĕ* să zici *mă bătrînule*".

c) În punctul 803, după ce a răspuns cu termenul „*măi̯ néne* !", subiectul a ținut să precizeze că „*mă* i se zice unui tînăr, iar *măi* la unul bătrîn"[3].

Răspunsurile din prima grupă ne dau posibilitatea să constatăm doar că diferiți termeni nu se folosesc cu *mă* sau *măi* înainte ; răspunsurile din grupa a doua dau indicații în ceea ce privește cauzele acestei atitudini a vorbitorilor (polițetea etc.). În sfîrșit, răspunsul din ultima grupă

---

[1] Pentru obiectivitatea reacției subiectului vorbitor față de faptele de limbă, cf. B. Cazacu, *Reacția subiectului vorbitor față de faptul lingvistic*, în *SCL*, VIII (1957), nr, 4, p. 455 și urm.

[2] Vezi, pentru discuția generală a problemei, Iorgu Iordan, *Stilistica limbii romîne*, București, 1944, p. 116.

[3] Cf. și datele pe care le aflăm înregistrate în harta 205 [*bărbáte* !] *ALR* I, vol. II. În punctul 402 s-a dat următorul răspuns : „Nici femeia nici bărbatul *nu poate chema* cu MĂI" ; în punctul 573 s-a răspuns că bărbatul se cheamă așa : „*n-áuz duńiatá?*" ; în notă s-a arătat că „nu poate zice femeia nici MĂ, nici TU" ; în punctul 890 s-a răspuns că pe bărbat îl cheamă„ *pă lúme* [= pe nume]", iar în notă : „cu MĂ se cheamă *numai* un *străin*".

arată că subiectul simte că există o deosebire semantică între cele două variante : *mă* şi *măi*[1].

În dicţionarele limbii romîne (cf. *TDRG*, *CADE*, *DLRC*, s.v. *măi*) sînt amintite cele două variante, dar nu se arată că între ele ar exista vreo diferenţă de natură semantică[2]. În limba romînă actuală, aşa cum arată de altfel şi nota de la punctul 803, semnalată mai sus, varianta *mă* este folosită mai ales atunci cînd acela căruia vorbitorul i se adresează este inferior (ca vîrstă, poziţie socială etc.) ; cu nuanţă de batjocură, de ironie, varianta *mă* este folosită şi atunci cînd te adresezi unui colocutor cu care te afli în raporturi de egalitate. Varianta *măi* este folosită mai ales cînd vorbitorul are, faţă de cel căruia i se adresează, atitudine de respect. O dovadă în acest sens ar putea fi faptul că varianta *mă* este folosită îndeosebi de scriitorii care descriu medii familiare, adesea de mahala (I. L. Caragiale, A. Pann etc.). Varianta *măi* este folosită aproape în mod general de M. Sadoveanu, de exemplu, scriitor înclinat cu deosebire către formele politicoase ale exprimării[3] (pentru amănunte, vezi p. 57—60).

O diferenţiere semantică constată acad. Iorgu Iordan şi între *tu* pe de o parte şi *mă(i)* şi *fă* pe de altă parte : „De multe ori acest *tu* (care stă pentru apelativul sau numele propriu respectiv) este un echivalent aproximativ (mai „politicos") al lui *mă(i)*, eventual şi al lui *fă*"[4]. Se face de asemenea precizarea că, cu această valoare semantică, *tu* este folosit mai ales în Muntenia. Această diferenţă între *tu*, *mă* şi *fă* este minimă. Unele note de la diferite hărţi ale *Atlasului lingvistic romîn* arată că *mă* şi *tu* exprimă *aproape* acelaşi raport între vorbitori. Vezi nota de la punctul 573 al hărţii 205 [*bărbáte!*], din *ALR* I, vol. II : „[*n-áuz dun'ítă?*] *Nu poate zice* femeia nici MĂ, nici TU" ; nota de la punctul 846, h. 201 [*bătrînule!*] din *ALR* I, vol. II : „*măi bătrînule nu zicem*, că atunci zice că-l *măiim*, adică îi zicem *tu* sau *măi*" ; în punctul 45, h. 199 [*fă!*] din *ALR* I, vol. II a fost dat următorul răspuns : „*măi tu!*", iar în notă subiectul a precizat că „aşá ń-i nátura noástră, adică aşa e obiceiul să se spună", iar în punctul 476, h. 198 [*măi!*] s-a răspuns : „şî *măi* şi *tu*" ; aşa cum reiese din notă, subiectul arată că „se zice şi : *măi tú!*" Faptul că interjecţia *măi* şi pronumele *tu* sînt folosite în acest caz ca o singură unitate lexicală de adresare îl arată şi locul accentului : *măi tú!* (cu rezerva că acest fapt să nu fie o greşeală de cartografiere). Cf. şi răspunsul din punctul 680, h. 199 [*fă!*], *ALR* I, vol. II : „*făi tú!*"

---

[1] O diferenţiere semantică, în alt sens însă, semnalează acad. Iorgu Iordan în *Limba romînă contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 491 : *mă* se întrebuinţează numai pentru a adresa cuiva vorba, pentru a-l striga, pe cînd *măi* îndeplineşte, pe lîngă această funcţie, şi una asemănătoare cu a interjecţiilor emoţionale. În această ultimă funcţie apare totuşi şi *mă*. Cf. exemplul : „Mă,... că mare minune-i şi asta !", Creangă, în *DA ms*.

[2] Vezi, pentru o situaţie asemănătoare, S. Puşcariu, *op. cit.*, p. 102, unde autorul combate părerea lui Wundt că onomatopeele nu suferă dezvoltări semantice.

[3] Intervin însă în aceste cazuri şi fapte care se explică, în parte, prin referire la date de geografie lingvistică (apartenenţa scriitorului prin origine, formaţie etc., la o anumită arie lexicală) sau de stilistică. Cf. discuţia noastră de la p. 57—60.

[4] Iorgu Iordan, *Stilistica limbii romîne*, Bucureşti, 1944, p. 125.

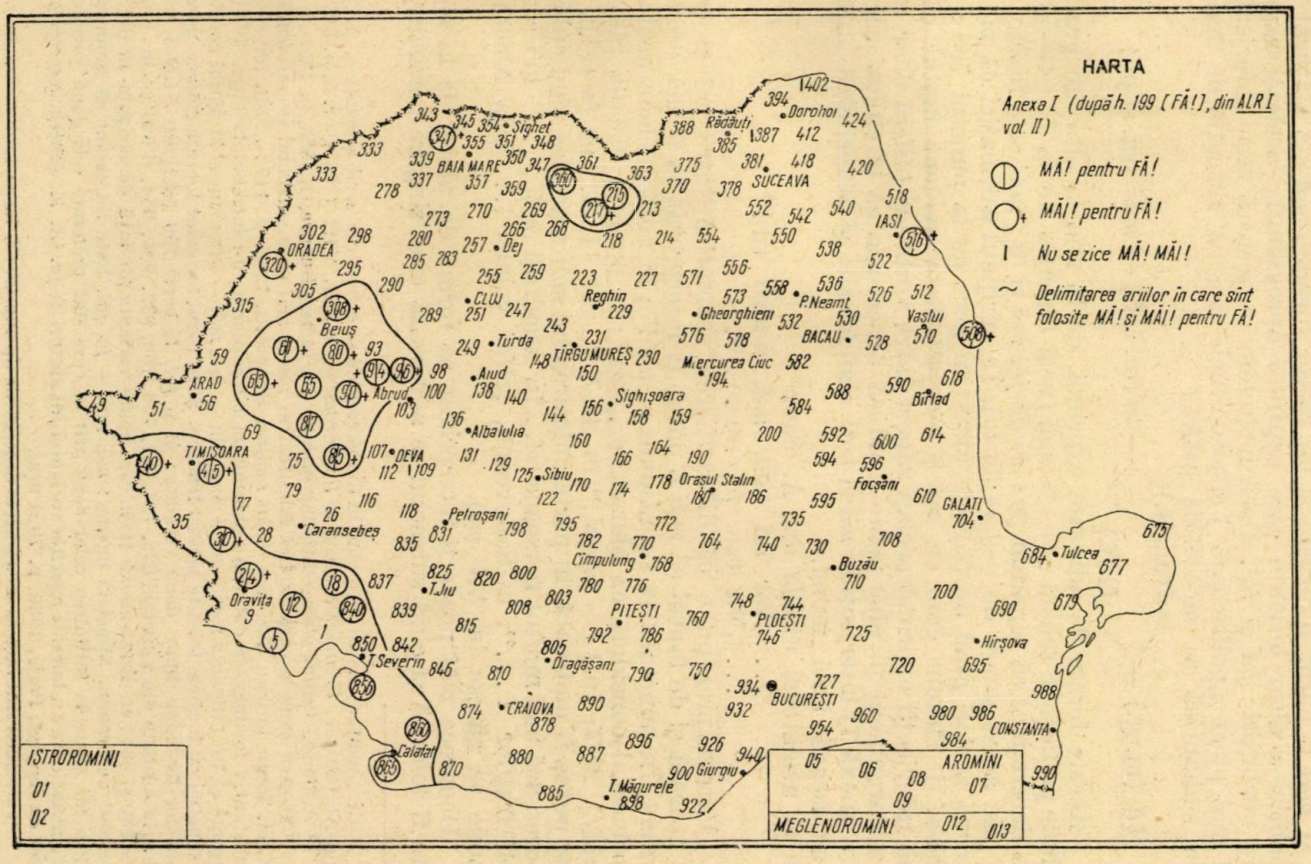
HARTA
Anexa I (după h. 199 [FĂ!], din ALR I vol. II)
MĂ! pentru FĂ!
MĂI! pentru FĂ!
Nu se zice MĂ! MĂI!
Delimitarea ariilor în care sînt folosite MĂ! și MĂI! pentru FĂ!
ISTROROMÎNI
01
02
AROMÎNI
MEGLENOROMÎNI
BAIA MARE
SUCEAVA
IASI
ORADEA
ARAD
TIMIȘOARA
DEVA
CLUJ
TÎRGUMUREȘ
BACAU
GALAȚI
PITEȘTI
PLOEȘTI
BUCUREȘTI
CRAIOVA
CONSTANȚA
Sighet
Dorohoi
Rădăuți
Dej
Reghin
Gheorghieni
P. Neamț
Vaslui
Beiuș
Turda
Aiud
Miercurea Ciuc
Birlad
Abrud
Sighișoara
Albalulia
Sibiu
Orașul Stalin
Focșani
Caransebeș
Petroșani
Cîmpulung
Buzău
Tulcea
Oravița
T. Jiu
Hîrșova
T. Severin
Dragășani
Calafat
Giurgiu
T. Măgurele

Putem presupune că în procesul de diferenţiere semantică dintre *mă* şi *măi* a putut interveni şi un factor formal : *mă* s-a alăturat seriei semantice a altor cuvinte care exprimă aproximativ aceleaşi raporturi între vorbitori : *bă* şi *fă*[1]. Dacă includem în această serie interjecţia *bă* (cel mai puţin „politicoasă") şi pronumele *tu* (vezi discuţia de mai sus), seria semantică se constituie astfel :

bă (m.sg.) — *mă* (m.şi f.) / *fă* (f.) — *tu* (m. şi f.) — *măi* (sg. şi pl.)

Aceste forme de adresare exprimă, de la una la alta, un grad mai înalt de politeţe în sensul *bă* — > *măi* (vezi discuţia de la p. 54—58 care ne-a determinat să separăm pe *măi* de *fă*, *mă* şi *tu* ; *măi* este foarte apropiat din acest punct de vedere de *tu*). În sprijinul afirmaţiei că *mă* şi *fă* exprimă acelaşi grad de politeţe, amintim nota de la punctul 768 : „[*mă bărbăte !*] Sîntem cam cu *mă* şi cu *fă*". Este evident faptul că cele două interjecţii exprimă acelaşi raport între vorbitori (diferă doar sexul). Ca un argument în plus poate fi adusă observaţia că în cîteva arii (vezi harta anexă I) interjecţiile *mă* şi *măi* sînt folosite şi atunci cînd subiectul se adresează unei femei.

Vezi şi următorul dialog din A. Pann[2] :

... „Dar nu taci, *mă*, n-auzi tu !"
... „Nu tac, *fă*, nu ..."[3].

Putem presupune că diferenţierea semantică între *mă* şi *măi* a fost uşurată şi de faptul că *măi* a putut fi interpretat ca formă de plural a lui *mă*. În punctul 289 s-a răspuns : „*mă* !" ; în notă anchetatorul arată că subiectul consideră că pluralul e „*măi*" ; în punctul 280 s-a răspuns : „[*mîă !*]. *Mîăi* [p.] [= plural]", în *ALR* I, vol. II, h. 198 [*măi* !][4]. Astfel ar putea fi motivată, în parte, folosirea lui *măi* mai ales cînd subiectul se adresează mai multor persoane (cf. „Ia ascultaţi ,*măi* , ..." la Creangă, „*Măi* fraţilor ! ...", la Sadoveanu, „*Măi* voinici !...", la Alecsandri. Citatele se găsesc în *DA ms*).

Deoarece *măi* poate fi interpretat ca forma de plural de la *mă*, ea poate fi folosită şi cînd subiectul se adresează unei singure persoane, dar

---

[1] Cf. , pentru alte situaţii cînd în limba romînă se constituie serii semantice, Al. Niculescu şi Al. Roceric, *Pronumele dînsul în limba romînă*, în *SCL*, VIII, (1957), nr. 3, p. 315—343.

[2] A. Pann, *Pagini alese*, ediţie îngrijită de I. Fischer, Bucureşti, 1953, p. 155.

[3] Pentru cauzele care explică folosirea lui *mă* şi *măi* cînd subiectul se adresează unei femei, cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii romîne*, Bucureşti, 1944, p. 117 : „*Măi*, împreună cu un substantiv feminin, se datoreşte obişnuinţei bărbaţilor de a-l întrebuinţa între ei". Putem presupune că tot influenţa formelor de masculin — *mă*, *măi* — intervine şi în sensul constituirii unei simetrii cu formele folosite pentru feminin. Şi în cazul formelor folosite cînd se adresează persoanelor feminine apar două variante : *fă* şi *făi*. În harta 199 [fă !] din *ALR* I, vol. II, apare aria formată din punctele 695, 720, 727, 746, 750, 932, 934, 954, şi 960 (şi în punctele izolate 680 şi 691 ; cf. harta anexă II) în care apare varianta *făi* faţă de varianta *fă* din restul teritoriului dacoromîn. Simetria devine : *mă*, *măi* — *fă*, *făi*. Este interesant să semnalăm că varianta *făi* apare la întîlnirea celor două arii în care sînt preferate cele două variante *mă* şi *măi*, situaţie care a înlesnit apariţia variantei *făi* alături de *fă*. Cf. K. Jaberg, *Aspects géographiques du langage*, Paris, 1936, p. 70 şi urm.

[4] Vorbitorii sînt în general atenţi la deosebirile de număr. Cf. Iorgu Iordan. *Limba romînă contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 281.

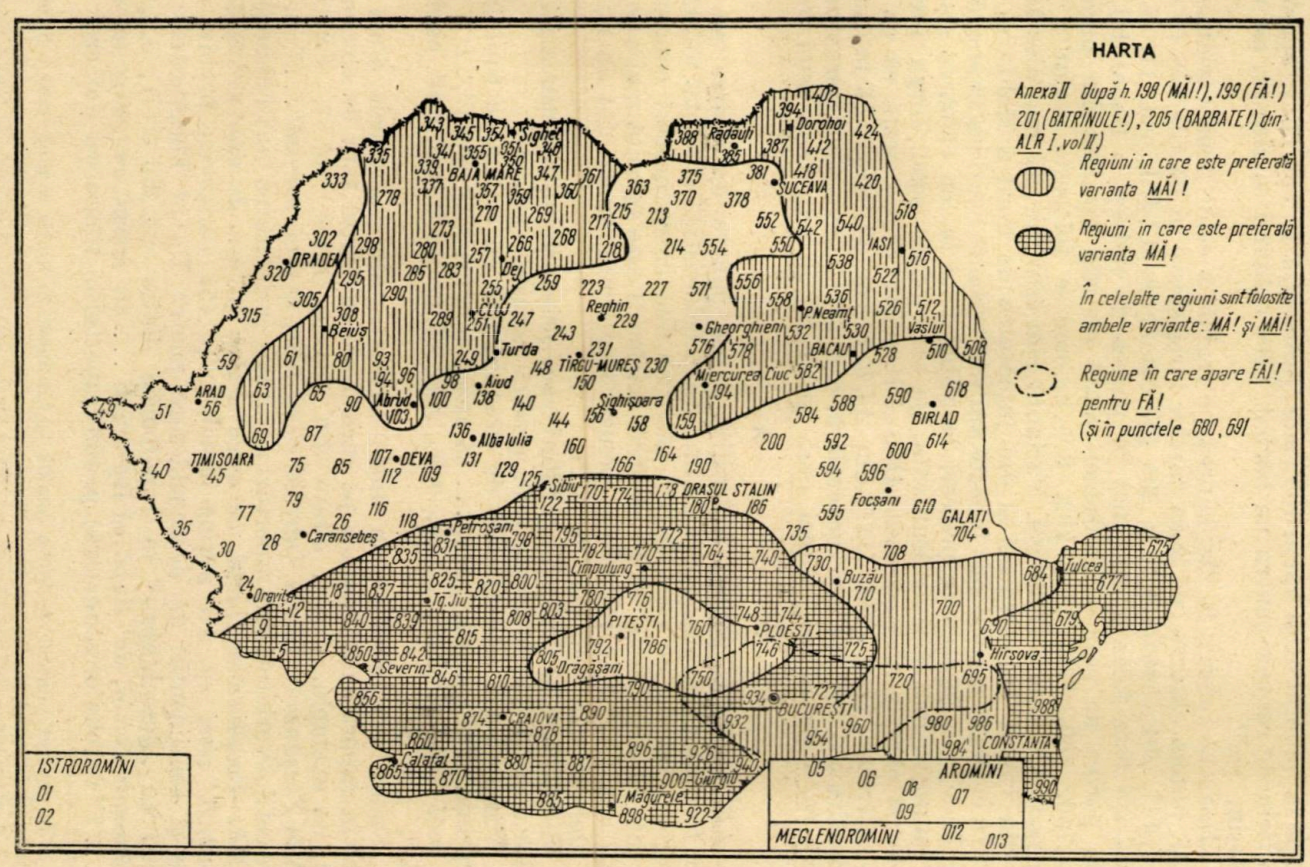
HARTA
Anexa II după h. 198 (MĂI!), 199 (FĂ!) 201 (BATRÎNULE!), 205 (BARBATE!) din ALR I, vol II)
Regiuni în care este preferată varianta MĂI!
Regiuni în care este preferată varianta MĂ!
În celelalte regiuni sînt folosite ambele variante: MĂ! și MĂI!
Regiune în care apare FĂI! pentru FĂ!
(și în punctele 680, 691
ISTROROMÎNI
01
02
AROMÎNI
MEGLENOROMÎNI
ORADEA
ARAD
TIMISOARA
DEVA
Caransebeș
Oravița
Tg. Jiu
T. Severin
Calafat
CRAIOVA
Drăgășani
PITEȘTI
Cîmpulung
Petroșani
Sibiu
Alba Iulia
Aiud
Turda
CLUJ
Dej
Beiuș
Abrud
Sighet
BAIA MARE
Reghin
TÎRGU-MUREȘ
Sighișoara
Gheorghieni
Miercurea Ciuc
P. Neamț
BACAU
Vaslui
IASI
SUCEAVA
Dorohoi
Rădăuți
BIRLAD
Focșani
GALAȚI
Tulcea
Hîrșova
CONSTANȚA
Buzău
PLOEȘTI
BUCUREȘTI
Giurgiu
T. Măgurele
DRAȘUL STALIN

față de care are un sentiment de respect[1]. Este concludentă, de exemplu, nota de la punctul 01 al hărții 198 [*măi!*] din *ALR* I, vol. II : „[*bădrba* !]. Este titlu de respect pentru un bărbat. Cînd e tînăr i se zice *tu*, iar dacă e bătrîn, *voi*".

Dacă ne referim la răspîndirea pe regiuni a celor două variante *mă* şi *măi*, putem observa, pe baza datelor înregistrate în hărțile 198 [*măi* !], 199 [*fă* !], 201 [*bătrînule* !] şi 205 [*bărbate!*] din *ALR* I, vol. II, că varianta *mă* este folosită mai ales în partea de sud-est a Banatului, Oltenia, partea de vest a Munteniei (afară de aria formată din punctele 746, 750, 760, 776, 786, 792, 805 în care se foloseşte varianta *măi*) şi în partea de est a Dobrogei. Varianta *măi* este folosită mai ales într-o arie din vestul Transilvaniei şi din jumătatea de nord a Moldovei.

În celelalte regiuni sînt folosite ambele variante (vezi harta anexă II).

În sfîrşit, în ceea ce priveşte localizarea lui *tu*, cu valoarea semantică amintită mai sus, în Muntenia, pe care o face acad. Iorgu Iordan, datele pe care le înregistrează *Atlasul lingvistic romîn* arată că ea este prea restrînsă. Harta 199 [*fă!*] din *ALR* I, vol. II, arată că în Ardeal se constituie o arie aproape generală în care *tu*, ca echivalent aproximativ al lui *fă*, este folosit atunci cînd subiectul se adresează unei femei.

★

Am cercetat, pentru a verifica unele puncte de vedere pe care le-am formulat mai sus, opere de literatură beletristică şi cîteva materiale folclorice. Datele pe care le-am găsit ne duc către aceeaşi concluzie[2]. Se poate observa astfel că în creațiile folclorice este folosită mai ales varianta *măi* (cf. „Măi, mîndruțo, pentru tine/Multă inimă ră-i la mine", Ov. Densusianu, *op. cit.*, p. 172).

Sadoveanu şi Creangă, scriitori care prin origine aparțin ariei din Moldova în care se foloseşte *măi*, preferă această variantă.

Varianta *mă* este folosită de Creangă mai cu seamă cu funcția de a exprima uimirea (Cf. „*Mă*, ... că mare minune-i şi asta !", *DA ms.*, s. v. *măi*; dar şi *măi* : „*Măi*, *măi*, *măi*, că multe-ți mai văd ochii !", *DLRC*, s.v. *măi*).

Sadoveanu foloseşte, în unele contexte, alternativ cele două variante în raport cu atitudinea pe care o are subiectul față de colocutor. Dăm, ca exemplu, cîteva citate din *Şcoala*, *Opere*, vol. 7, *ESPLA* : 1. „**Măi** *Focşăneanu David, întrebai eu pe băiet, ce faci tu acasă?...*", p. 451 (între cei doi vorbitori sînt raporturi normale ; curiozitatea de a-l cunoaşte) ; 2. „**Mă**, *Focşăneanu David, de aceea dezlegi tu aşa de uşor socotelile de aritmetică! zisei eu*, **cu puțină invidie**", p. 451 (intervine invidia care naşte şi sentimentul de desconsiderare pentru David Focşăneanu ; ele produc un „dezechilibru" în raporturile dintre cei doi eroi) ; 3. „**Măi** *Focşăneanu David, da' după ce isprăveşti ... nu mergi cu mine la scăldat ...?*" (sublinierea noastră), p. 458 (raporturile dintre cei doi eroi sînt

[1] În general, pluralul, în limba romînă, şi nu numai în limba romînă, este o formă de exprimare politicoasă.

[2] Menționăm că observațiile care vor urma nu trebuie să fie considerate ca date definitive ; va trebui ca această cercetare să fie extinsă.

„restabilite"; calităţile incontestabile ale lui Focşăneanu David au intervenit în acest sens; eroul şi-a dat seamă că are şi el o lume a lui, pe care prietenul său nu o cunoaşte şi care îi dă sentimentul cel puţin al „egalităţii" între „lumea" lui Focşăneanu David şi a sa)[1].

Uneori varianta *măi* este folosită chiar în contexte care exprimă un sentiment de înţelegere, alinare, duioşie etc. Vezi *Neculai şi prietenul său*, *Opere*, vol. 7, *ESPLA*. Neculai se adresează astfel gînsacului, prietenul său, cu care petrece necazurile iernii: „*Ce mai faci tu*, măi *Căţelu?*", p. 487; „**Măi**, *tare eşti tu prost! Vrei să te tai la clonţ?*", p. 487; cf. şi „**Măi** *Dăvidel*, măi *Boghene*, *răspunse moşneagul*, *pîn'ce n-a da un pospai de ninsoare*, *noi nu punem carne de capră la afumat*", p. 411.

Alţi scriitori, ca de pildă I. L. Caragiale şi A. Pann, folosesc aproape exclusiv varianta *mă*. Se poate explica această preferinţă prin faptul că cei doi scriitori aparţin, prin origine şi formaţie, regiunii în care este folosită mai ales varianta *mă*: Muntenia. Explică însă, în bună măsură, această situaţie şi tematica generală a operei celor doi scriitori — păturile sociale din care sînt recrutaţi eroii (mahalagii şi mica burghezie, mai ales la Caragiale; dar şi lumea satelor).

Este semnificativ pentru a susţine diferenţierea semantică dintre variantele *mă* şi *măi* pe care am semnalat-o mai sus, faptul că am observat la Caragiale (în teatru, schiţe şi nuvele), numai pe baza unei analize foarte sumare, că varianta *mă* apare într-un număr foarte mare de contexte: am numărat 50—60 de exemple (cele mai multe din ele se află în *O noapte furtunoasă*, *La conac*, *Calul dracului*). *Mă* este folosit atunci cînd se simte nevoia de a insista asupra raportului de dependenţă, de supunere, de inferioritate, în care se află cel căruia i se adresează vorbitorul. Dăm doar cîteva din aceste exemple: „*Ce poftești*, mă *musiu*?" (expresia, datorită potenţialului stilistic deosebit, s-a generalizat în unele stiluri ale limbii), *T*[2], VI, p. 7,49, „*Dar mai mult nu puteai să vezi*, mă?", *id.*, p. 11, „*Ce făcea cucoana*, mă?", *id.*, p. 12, „mă *ţîngăule*", „mă, *secule*" *NS*[3], I, p. 222, „*Bine*, mă, *puşlama*"..., *id.*, II, p. 248 etc. O dată varianta *mă* apare şi în *Năpasta*: „*De ce omorîşi creştinul*, mă?, *T*, VI, p. 298. Varianta măi am înregistrat-o doar într-un singur context care se deosebeşte din punctul de vedere al atmosferei generale de exemplele citate mai sus. Cu simţ şi ştiinţă deosebită a faptelor de limbă, Caragiale şi-a dat seama că în atmosfera unei convorbiri dintre Trahanache şi Tipătescu, „luptători" pentru apărarea neîntinării familiei, uniţi

---

[1] Cf. în acest sens, şi textul folcloric CCXXXI din Ov. Densusianu, *op. cit.* Varianta *măi* este folosită atunci cînd povestitorul se adresează eroului: „Măi, Gruiuţo, fătul mieu,
Dźi śe şăz tu supărat..." (p. 183).
În pasajul următor, cînd povestitorul se adresează corbului, este folosită varianta *mă*:
Mă, puiţuţ d'źe corb,
Tu dźe ńimic nu ests'i bun..." (p. 186).
În pasajul imediat următor, cînd povestitorul se adresează din nou lui Gruia, apare din nou varianta *măi*:
„*Măi*, Gruiuţo, fătul mieu" (p. 186, 188);
Cf. şi „*Măi* tu, Novac bătrîn", (p. 187).

[2] I. L. Caragiale, *Opere VI, Teatru*, Bucureşti, 1939.

[3] I. L. Caragiale, *Opere, Nuvele şi schiţe*, I, II, Bucureşti, 1930—1931.

prin interese şi concepţii, folosirea lui *mă* ar fi „zdruncinat" această alianţă care presupune aceeaşi poziţie socială.

Rezolvarea acestei probleme care priveşte forma dar şi conţinutul, căci ea afectează eroi şi situaţii, Caragiale a găsit-o în folosirea variantei *măi*. Varianta *măi*, totodată, corespunde „intimităţii" şi solidarităţii, sentimente care caracterizează raporturile dintre cei doi eroi : „**Măi** *omule, ai puţintică răbdare...*", *T*, VI, p. 86. Este momentul culminant, sub raportul tensiunii, care cere unirea forţelor lui Trahanache şi Tipătescu.

Aceeaşi observaţie o putem face dacă ne referim la A. Pann. Varianta *mă* este folosită aproape exclusiv : „**mă** ! *ce bătrîn nătărău...*", *op. cit.*, p. 123, 124, „*Ce dai tu în mine*, **mă** ?"... / „*Na !*" — *poc !*— „**Mă** !" — *plici, şap !* — „*Na*" ! — *buf !*/„*Aolio !*" — „*Stăi !*" — „**Mă** !" — „*Uf !*", p. 291, 292 etc. Doar în cîteva contexte apare varianta *măi*. Dăm un exemplu din care se poate observa uşor că varianta *măi* este folosită datorită atmosferei oarecum solemne a contextului în care ea apare : „*Cîntă* **măi** *frate romîne, pe graiul şi limba ta*" *op. cit.*, p. 129[1].

★

Pe baza consideraţiilor sumare pe care le-am făcut despre unele forme de adresare folosite în limba romînă, se poate observa că în lexic se produce o mişcare în sensul organizării lui mai sistematice. Ca o dovadă poate fi adus faptul că se constituie, într-o anumită parte a lui, aşa cum am arătat pentru formele de adresare, serii semantice. Genul masculin este, în acest sens, elementul care contribuie la sistematizarea lexicului. (Cf., de exemplu, notele despre simetria *mă, măi — fă, făi*).

[1] Este sugestiv, în ceea ce priveşte discuţia generală pe care am făcut-o despre *mă(i)*, următorul citat din I. Teodoreanu (în *DA ms.*) : „Şi capitala i se arătase cu faţa ei veridică : vulgară ca un „*mă*" în gura unui om". Potenţialul stilistic-afectiv pe care îl are interjecţia *mă* a permis personificarea ei.

GLOSAR REGIONAL

Începînd cu acest număr, revista *Limba romînă* inițiază rubrica „Glosar regional", în care se va publica material lexical regional inedit, sub raportul sensului sau al formei, ori neatestat înainte în regiunea de unde este el comunicat. Redacția revistei își rezervă dreptul de a tria materialul care i se va trimite și de a reține și publica numai ceea ce nu e înregistrat în dicționarele existente, prin urmare ceea ce este în primul rînd util pentru completarea fișierului *Dicționarului general al limbii romîne*, a cărui elaborare a fost reluată.

REGIUNEA CRAIOVA
(Raioanele Balș, Caracal și Craiova)

ágost s.m. = august (Popînzălești, r. Balș).
aleștéu, *aleșteie*, s. n. = helești (Balș, r. Balș).
apțiguít, *-ă*, adj. = amețit de băutură, afumat, cherchelit (Balș, r. Balș).
áște-zî'ua expr. = spor la lucru ! (urare făcută unei femei care urzește pînza sau care țese) (Amărăștii de jos, r. Caracal).
berbeác, *berbeci*, s. m. = berbec (Balș, r. Balș).
beu, *bei*, s. m. = persoană care trăiește în belșug, în huzur : *trăiește ca un beu* (Popînzălești, r. Balș).
bistiríu, *bistirie*, s. n. = cuțit cu două tăișuri, șiș (Mărgăritărești, r. Balș).
bîrcăí, *bî'rcăi*, vb. tranz. = a căuta (ceva) scotocind : *bîrcăie banii acolo* (Amărăștii de jos, r. Caracal).
bîză s. f. sg., în expr. *a lua (pe cineva) în bîză* = a lua peste picior, a lua în balon (Balș, r. Balș).
boácă, *boace*, s.f. = pîinișoară (cam de mărimea unei chifle) coaptă în cuptor (Robănești, r. Balș).
boáșcă, *boști*, s. f. = bordei în care să păstrează proviziile (Balș, r. Balș).
borác, *boraci*, s. m. = copil mic, copilaș (Morunglav, r. Balș).
bunghilă'u, *bunghilăie*, s. n. = pantă de deal, costișă (Morunglav, r. Balș).

caciorî, *caciorăsc*, vb. tranz. = a executa defectuos (un lucru) : *o caciorîşi, n-o vopsîşi* (Balş, r. Balş).

cadî'n,*-ă*, adj. = rău la suflet, cînos : *ce cadî'n eşti la suflet* ! (Robăneşti, r. Balş).

cafteálă s. f. sg. = bătaie : *a luat caftealâ* (Bîrza, r. Balş).

caíc, *caice*, s .n. = săniuţă fără picioare, la care scîndurile sînt fixate direct pe tălpi (Robăneşti, r. Balş).

cajlî'p, *cajlîpi*, s. m.= bucată mare : *un cajlîp de săpun* (Balş, r. Balş).

căldări, *căldăresc*, vb. refl. = a se murdări de funingine : *nu te-apropia de ceaun, că te căldăreşti* (Balş, r. Balş).

călibănós, *-oásă*, adj. = (despre peşti) mare (Balş, r. Balş).

chilóm, *chiloame*, s. n. = tîrnăcop (Balş, r. Balş).

chiomp, *chioámpă*, adj. = tont, nătărău (Morunglav, r. Balş).

chití, *chitesc*, vb. refl. = a se duce undeva în mare grabă : *doar îmi luai şapca şi mă chitii la tine* (Balş, r. Balş).

ciofî'c, *ciofîcuri*, s. n. = sticlă mică cu care se bea ţuică, ţoi (Popînzăleşti, r. Balş).

ciongărî', *ciongărăsc*, vb. tranz. = a crîmpoţi (Balş. r. Balş).

ciórbă s. f. sg. = pămînt amestecat cu apă, care se aşterne între rîndurile de cărămizi ale unei construcţii (spre deosebire de *ceamur*, care e amestecat şi cu paie) (Robăneşti, r. Balş).

cîi, *cîie*, s. n. = podul palmei (Robăneşti, r. Balş).

cî'rmă, *cîrme*, s. f. = sîrmă îndoită la un capăt, cu care copii conduc cercul de joc (Robăneşti, r. Balş).

cloncăní, *cloncănesc*, vb. tranz. = a mînca seminţe de floarea soarelui sau de dovleac : *cloncănea la seminţe* (Robăneşti, r. Balş).

codiní, *codinesc*, vb. tranz. = a tunde lîna de pe coada şi de pe burta oilor ; (figurat) a tunde rău pe cineva : *am codinit oile ; cine te codini aşa?* (Bîrza, r. Balş).

cosoáie s. pl. = flori cusute cu lînă colorată pe cojoace : *poartă numai cojoace în cosoaie* (Pîrşcoveni, r. Balş).

dăinăiúş, *dăinăiuşe*, s. n. = scrînciob, leagăn (Morunglav, r. Balş).

dehălát, *-ă*, adj. = neîngrijit, dezordonat, în dezordine : *cameră dehălată* (Popînzăleşti, r. Balş).

desfălăurát, *-ă*, adj. = îmbrăcat (prea) subţire (Popînzăleşti, r. Balş).

dîrzî'nă, *dîrzîni*, s .f. = sfoară groasă, din păr de capră, cu care se legau ţăranii peste mijloc (Pîrşcoveni, r. Balş).

drugán, *drugani*, s. m. = bîrnă plată, întrebuinţată în construcţii (în loc de cărămidă) : *casă de drugani* (Morunglav, r. Balş).

drugánă, *drugane*, s. f. = fată nepriceputâ în ale gospodăriei (Balş, r. Balş).

dujdúc, *dujduci*, s. m. = bucată mare de pîine (Drăgoteşti, r. Balş).

fî'znă s. f. sg., în expr. *într'o fîznă* = dintr-o dată, pe neaşteptate : *a făcut-o într-o fîznă* (Balş, r. Balş).

flişc, *flişti*, s. m. = papuc (Amărăştii de jos, r. Caracal).

foc s.n. sg., în expr. *la foc* = în bucătărie : *face treabă la foc* (Robăneşti, r. Balş).

ghiorsî', *ghiorsăsc*, vb. tranz. = a cosi iarba măruntă : *n-o las să mai crească, mîne o ghiorsăsc* (Robăneşti, r. Balş).
gioárlă s. f. = noroi subţire (Balş, r. Balş).
giormăní, *giormănesc*, vb. tranz. = a scormoni în mîncare (cînd nu-ţi place sau nu ţi-e foame) : *giormăniși ghiveciu de parc-au rîmat porcii-n el* (Balş, r. Balş).
gî'lmă, *gîlme*, s. f. = om neserios, ticălos : *nu stau de vorbă cu gîlme* (Balş, r. Balş).
glojdeán, *glojdeni*, s. m. = partea din tulpina porumbului rămasă în pămînt după tăierea tuleului (Morunglav, r. Balş).
glojdoní, *glojdonesc*, vb. tranz. = a morfoli : *tot glojdonea un os.*
gúlă, *gule*, s. f. = minge făcută din păr de animal ; numele unui joc cu această minge (jucat de 4—6 persoane) (Popînzăleşti, r. Balş).
hándără s. f., în expr. *a fi* (*făcut*) *handără* = a fi încurcat, răvăşit : *via e făcută handără* (Morunglav, r. Balş).
hănţăí, *hănţăi*, vb. tranz. = a vorbi mult şi fără rost, a trăncăni (Robăneşti, r. Balş).
hoárcă, *hoarce*, s. f. = contrabas (Cîrcea, r. Craiova).
împănă, *împănez*, vb. tranz. = a completa cuiburile de porumb, punînd sămînţă unde n-a răsărit de loc sau unde a ieşit numai cîte un fir : *să împănezi porumbii după ploaia asta* (Balş, r. Balş).
împunghelí, *împunghelesc*, vb. tranz. = a coase rău : *tu ai împunghelit cămaşa asta?* (Popînzăleşti, r. Balş).
încoteţi, *încoteţesc*, vb. tranz. = a aduce (un animal) într-un loc strîmt pentru a-l prinde : *am încoteţit cocoşu' după casă şi l-am prins* (Morunglav, r. Balş).
îndrèvenít, *-ă*, adj. = înţepenit, anchilozat (Amărăştii de jos, r. Caracal).
marí[ţ]ă, *mariţe*, s. f. = unealtă cu ajutorul căreia se trag cizmele din picioare (Balş, r. Balş).
năruzát, *-ă*, adj. = portocaliu : *basma năruzată* (Amărăştii de jos, r. Caracal).
ozdróbs n. sg. = joc între opt copii, împărţiţi în două echipe de cîte patru : o echipă „stă căpriţă" în formă de cruce (doi spate la spate, iar ceilalţi doi cu capetele sub aceştia) şi jucătorii din echipa cealaltă se dau de-a berbeleacul peste căpriţă, pînă cînd un jucător nu reuşeşte şi cînd „căpriţa" se schimbă (Balş, r. Balş).
parníu, *parnie*, adj. = capiu, zăpăcit : *găină parnie* (Morunglav, r. Balş).
pistocí, *pistocesc*, vb. tranz. = a strivi, a stropşi : *s-a aşezat pe traistă şi a pistocit prunele* (Radomir, r. Caracal).
pleáznă, *plezne*, s. f. = aşchie, ţandără : *i-a intrat o pleaznă sub unghie* (Balş, r. Balş).
polomotí, *polomotesc*, vb. intranz. = a vorbi în somn (Morunglav, r. Balş).
poloveác, *polovece*, s. n. = căldare folosită pentru spălat rufe, pentru făcut săpun etc.(Armărăştii de jos, r. Caracal).
pricurîi s. f. pl. = pistrui (Lăcriţa, r. Balş).
răulí, *răulesc*, vb. tranz. = a înjura, a drăcui (Balş, r. Balş).
sabáş, *sabáşe*, s. n. = chip, aspect, făptură (Robăneşti, r. Balş).

scî'rje, *scîrje*, s. f. = sîrmă îndoită la un capăt, cu care se conduce cercul de joc (Balş, r. Balş).
scîrlete, *scîrleți*, s. m. = săniuță (Morunglav, r. Balş).
scîrtáş, *scîrtaşe*, s.n. = unealtă de pescuit formată dintr-o pînză de cînepă sau de sîrmă întinsă pe două lemne încovoiate (Popînzăleşti, r. Balş).
stănoşí, *stănoşesc*, vb. refl. = a se stabili : *s-a stănoşit aici* (Popînzăleşti, r. Balş).
şabác, *şabace*, s. n. = broderie (Pîrşcoveni, r. Balş).
şiníc, *şinice*, s. n. = baniță, dublu-decalitru (Amărăştii de jos, r. Caracal).
şmec, *şmeci*, s. m. = şmecher (Balş, r. Balş).
ştolf, *ştolfi*, s. m. = încălțăminte uzată (Balş, r. Balş).
ştórmină, *ştormini*, s. f. = băltoacă de noroi subțire (Balş, r. Balş).
tapálcă, *tapălci*, s. f. = lopată (Amărăştii de jos, r. Caracal).
tăráş, *tărași*, s. m. = stîlp de telegraf (Morunglav, r. Balş).
tărăbúşcă, *tărăbuşti*, s. f. = sticuță de un decilitru (Găvăneşti, r. Balş).
tecár, *tecari*, s. m. = arbore înalt, ale cărui fructe seamănă cu roşcovele, nefiind însă comestibile (Lăcrița, r. Balş).
tíză, *tize*, s. f. = nasture de metal întrebuințat mai ales la uniformele militarilor şi ale ceferiştilor (Robăneşti, r. Balş).
trambúc, *trambuce*, s. n. = rest de țigară, muc, chiştoc (Măgărităreşti, r. Balş).
truşíe, *truşii*, s. f. = putinică : *truşie cu murături* (Morunglav, r Balş).
ţăcăliş s. n. sg. = aşchii, surcele : *ado niște ţăcăliş să aprindem focu'* (Morunglav, r. Balş).
ţepelegí, *ţepelegesc*, vb. tranz. = a curăța răzoarele de buruieni, cu ajutorul săpăligii (Balş, r. Balş).
ţîr, *ţîri*, s. m. = varietate de ardei mici, subțiri şi foarte iuți (Pîrşcoveni, r. Balş).
ţîvnă s. f., în expr. *a-i sări ţîvna* = a se înfuria, a-i sări țandăra, a-i sări țîfna (Balş, r. Balş).
ţop, *ţopuri*, s. n. = ață mai groasă, întrebuințată ca şiret la pantofi (Popînzăleşti, r. Balş).
ududói, *ududoaie*, s. n. = torent, şuvoi de apă (Robăneşti, r. Balş).
vángăr, *vangăre*, s. n. = cantitate mare dintr-o marfă oarecare : *un vangăr de cărți* (Popînzăleşti, r. Balş).
vălóg, *vălogi*, s. m. = mănunchi de cînepă de calitate inferioară, mai mică şi mai subțire, căzută la pămînt din cauza ploilor (Drăgoteşti, r. Balş).
zaár / **zăcăr** } s. n. sg. = zahăr (Balş, r. Balş).
zătărî, *zătărăsc*, vb. tranz. = a distruge, a devasta (Balş, r. Balş).
zdrenci s. n. sg. = joc cu ciomegele, jucat între patru inşi (Popînzăleşti, r. Balş).
zgîmşí, *zgîmşesc*, vb. tranz. = a căuta porumbii verzi de boabe, desfăcîndu-le păpuşile : *să nu măi zgîmşeşti porumbii, că te omor* (Balş, r. Balş).

REGIUNEA PITEȘTI
(Raionul Slatina)

adăúță, *adăute*, s. f. = musafir nepoftit : *să termenăm mai degrabă, că iar mai vine vro adăuță* (Brîncoveni).

bífte s. f. sg. = zăvoi cu iarbă multă (Piatra-Olt).

calonfíră, *calonfire*, s. f. = sticlă de un litru (Piatra-Olt).

codelíe, *codelii*, s. f. = coada biciului sau a biciuștii, codiriște (Brîncoveni).

farfúză, *farfuze*, s. f. = fată sau femeie iute, vrednică la lucru (Brîncoveni).

hărămig, *hărămiguri*, s. n. = așchie, vreasc (Piatra-Olt).

panc, *-ă*, adj. = prost (Piatra-Olt).

pițúr, *pițuri*, s. m. = ardei gras, ciușcă (Piatra-Olt).

rimíg, *rimiguri*, s. n. = așchie, vreasc (Brîncoveni).

scorníci s. m. sg. = mîncare preparată din mălai prăjit în untură (Brîncoveni).

șumigái s. m. sg. (colectiv) = pești mici : *sînt și pești mari, dar mai mult șumigai* (Piatra-Olt).

tîrșí, *tîrșesc*, vb. tranz. și intranz. = a mătura superficial, de mîntuială, cu tîrșul (Brîncoveni).

sbăncănítă adj. f. = (despre vacă) fără strop de lapte, din cauză că vițelul a supt prea mult : *cum de-i așa de zbăncănită vaca?*

zdîrnăiúș, *zdîrnăiușe*, s. n. = scîndură suspendată cu frînghii sau lanțuri, pe care se așază cineva ca să se balanseze ; leagăn, scrînciob (Piatra-Olt).

Material adunat de elevii clasei a XI-a a Școlii medii teoretice din Balș, după indicațiile și sub controlul profesorului GH. TRANDAFIR.

Notă. În materialul trimis de prof. Gh. Trandafir se găsește și cuvîntul ***giurélnic***, *giurelnice*, s.n. (Piatra-Olt), glosat „ștircă". Deoarece cuvîntul *ștircă* este atestat, în fișierul nostru, cu mai multe sensuri, rugăm să ni se comunice definiția precisă sau sinonimul exact din limba literară.

PENTRU STUDIEREA VOCABULARULUI MESERIILOR

DE

C. CĂPLESCU

Ne-am propus în articolul de față să semnalăm cercetătorilor, şi cu precădere celor ce vor elabora Dicționarul general al limbii romîne, un sector important al vocabularului pentru care nu s-a făcut încă o culegere sistematică de material [1] şi, în consecință, lipsesc studiile pe care acesta, fără îndoială, le-ar cere. Aflîndu-ne aşadar pe un teren insuficient „explorat" ne permitem numai să indicăm unele metode de strîngere a materialului (folosite pentru alte sectoare ale vocabularului) şi totodată să sugerăm studierea problemelor pe care bănuim (de la nivelul actual al cercetărilor) că le-ar ridica acest material.

E bine ca, din capul locului, să lămurim ce înțelegem prin vocabularul meseriilor. Lexiconul Tehnic Romîn dă, pentru termenul *meserie*, următoarea definiție: *Activitate profesională desfăşurată cu scopul de a prelucra şi a transforma materialele. Uneori se numeşte meserie activitatea profesională desfăşurată cu scopul de a prelucra şi a transforma materialele, exclusiv activitatea industrială; alteori exclusiv gospodăria şi producția primă (agricultură, silvicultură, minerit şi pescărit, iar alteori exclusiv industria, gospodăria şi producția primară.* Rezultă din această definiție că termenul *meserie* are mai multe accepțiuni. Sîntem deci obligați, pentru delimitarea sferei noțiunii de terminologie a meseriilor aşa cum o înțelegem, să precizăm că ne oprim asupra ultimei accepțiuni a termenului, observînd totodată că socotim necesară completarea definiției cu elemente permițîndu-i includerea unor „activități profesionale" ca manichiura sau coafatul care, deşi nu au „scopul de a prelucra şi a transforma materialele" sînt totuşi, incontestabil, meserii. Excludem aşadar industria, gospodăria şi producția primară din sfera noțiunii de meserie şi, în consecință, din aceea a preocupărilor noastre. Terminologia industriei, legată de tehnica modernă se răspîndeşte (şi ne este cunoscută) prin tratate,

[1] ALR (serie nouă) anchetează numai termenii cîtorva meserii şi-i urmăreşte numai în mediul rural. Materialul rămîne totuşi, fără îndoială, prețios.

cursuri şi manuale de specialitate. Comisii speciale lucrează la fixarea termenilor, ba chiar îi creează. E de la sine înţeles că terminologia aceasta are un caracter pronunţat neologic, savant[1] şi că ridică în studierea ei probleme aparte. Nu vom urmări nici termenii gospodăriei şi ai producţiei primare, cunoscuţi[2] şi în parte studiaţi. Restricţiile pe care le-am făcut privesc adunarea materialului. După depăşirea acestei etape, cînd se va trece la studii lexicologice, compararea terminologiei meseriilor cu aceea a domeniilor menţionate se impune. Există meserii care se exercită şi astăzi atît în micul atelier cît şi în fabrică (cizmăria, croitoria, tăbăcăria, olăria etc.) şi va trebui studiat dacă şi în ce măsură terminologiile caracteristice fiecăruia dintre cele două moduri de practicare a meseriei respective se influenţează reciproc. În fabrică, *forjă* a înlocuit pe *cujniţă*. Rămîne de văzut dacă *forjă* nu cîştigă teren şi în micul atelier de fierărie la oraş sau poate chiar la ţară.

Culegerea materialului de terminologie a meseriilor se poate realiza cu metodele folosite şi pentru alte ramuri ale vocabularului. În cele ce urmează, le vom discuta pe rînd încercînd să le adaptăm la obiectul care ne interesează şi să scoatem în evidenţă valoarea fiecăreia.

La elaborarea lucrărilor lexicografice fundamentale ale limbii romîne (DA, CADE, DLRC) s-au extras termeni de meserii din unele lucrări tehnice[3]. Această cale de culegere a terminologiei meseriilor prezintă avantajul de a furniza termeni cu conţinutul bine definit şi explicat, dar şi dezavantaje mari. În primul rînd sînt lucrări care răspîndesc terminologia „savantă" de care aminteam la început. Materialul acesta trebuie cernut cu grijă şi comparat cu acela obţinut pe alte căi, pentru a ne asigura de circulaţia efectivă a termenilor. Ştim de pildă că terminologia oficială recomandă termeni ca *şurub de lemn* şi *cui spintecat* pentru — respectiv — *hol(ţ)şurub* (cuvînt curent care lipseşte din dicţionare) şi *şplint*, termenii uzuali[4]. Riscăm, folosind exclusiv metoda despuierii lucrărilor de acest gen, să pierdem tocmai termenii care ne interesează. Apoi, nu toate meseriile sînt reprezentate — fie chiar în LTR — cu toată terminologia lor. Din LTR lipsesc de pildă cuvintele *mesadă*, folosit curent de blănari, *pantalonar* din vocabularul croitorilor etc. Această metodă este aşadar utilă mai ales pentru lămurirea sensurilor termenilor obţinuţi pe alte căi, atunci cînd răspunsul la chestionar nu ne este suficient (presupunem că nu vom reuşi să ne închipuim cum arată o anumită unealtă, cum are loc o anumită operaţie).

---

[1] E vorba de majoritatea termenilor, luaţi în ansamblu. Nu uităm că industria este legată istoric de meserii, de micul atelier, de manufactură. Modernizarea procesului tehnologic a impus neologisme, dar nu a înlăturat toţi termenii vechi, din care s-au păstrat adesea acei care denumeau unelte sau metode principial asemănătoare cu cele noi.

[2] Vezi ALR, DA, CADE, Damé, *Încercare de terminologie poporană romînă*. Bucureşti, 1895.

[3] Cf. bibliografiile aşezate în fruntea acestor dicţionare. Au fost, de exemplu, folosite: LTR, Molin, *Vocabularul tipografului*, *Nomenclatura profesiunilor şi întreprinderilor*, *Nomenclatura minimală a produselor şi utilajului*, diferite manuale etc.

[4] Nepopularizarea termenilor oficiali menţionaţi se explică în parte prin lungimea pe care o au. Dar ea este şi o dovadă a viabilităţii celorlalţi termeni, în ciuda caracterului lor neologic. Nu înţelegem folosul înlocuirii lor artificiale.

Tot cu prilejul lucrului la dicţionare, cînd s-a scos material din operele literare, au fost extraşi, la rînd cu celelalte cuvinte, unii termeni de meserii. Această metodă are lacune (nu există opere literare cu subiect din viaţa tuturor felurilor de meşteşugari, nu avem întotdeauna certitudinea că termenii sînt bine folosiţi de scriitori), dar este o cale prin care putem lua cunoştinţă de pătrunderea termenilor meşteşugăreşti în limba comună, de intrarea lor în expresii (problemă care va trebui neapărat studiată).

Aceste două căi nu pot duce, cum s-a văzut, la un studiu monografic asupra terminologiei meseriilor. Materialul pe care-l furnizează este incomplet. Cercetătorul care ar voi să urmărească, pe baza termenilor, istoria meseriilor în ţara noastră sau istoria relaţiilor meşteşugăreşti între sat şi oraş, între poporul nostru şi popoarele vecine, lingvistul care ar dori să studieze răspîndirea acestor termeni au nevoie de un material cules pe baza unei metode ştiinţifice, în mod exhaustiv. Singura metodă care întruneşte aceste calităţi este ancheta lingvistică. Pe baza cunoaşterii amănunţite a procesului tehnologic specific fiecărei meserii[1] se pot întocmi chestionare complete. Dintre termenii meşteşugăreşti pe care îi cunoaştem cei mai mulţi sînt substantive : nume de unelte, nume de produse, nume de meserii şi de meseriaşi. Trebuie obţinute în răspunsurile la chestionar şi verbe corespunzătoare anumitor operaţii, adverbe şi adjective. E bine ca chestionarul să fie alcătuit în aşa fel încît să primim ca răspuns numai termeni uzuali, pentru a nu cădea în greşeala de a considera termen meşteşugăresc cu circulaţie un cuvînt savant[2]. Chestionarele vor fi adresate meşteşugarilor — vechi sau noi în meserie — (pentru a se urmări eventuala evoluţie, chiar de la o generaţie la alta de vorbitori, a terminologiei) şi trimise la sate şi oraşe (cele referitoare la meserii ca dărăcitul, dogăria, cojocăria etc., care se practică în ambele medii).

Menţionăm o ultimă cale de culegere a terminologiei meseriilor şi anume lansarea unui apel către toţi cei care cunosc diferiţi termeni şi au putinţa să ni-i comunice. Materialul comunicat (cuvîntul, definiţia şi un exemplu într-o propoziţie) purtînd datele asupra regiunii în care e folosit şi asupra persoanei care-l comunică ar putea fi publicat în revista *Limba romînă*. E o metodă care s-a mai utilizat.

Dicţionarul general al limbii romîne va putea include materialul provenind pe toate aceste căi. Lexicograful va examina cu prudenţă termenii care-i parvin altfel decît prin chestionare (în special cînd va da indicaţiile stilistice sau de regiune). Credem că ar fi util, pentru viitorii cercetători ai acestei ramuri de vocabular, ca articolele din dicţionar privitoare la termenii meşteşugăreşti să menţioneze sinonimele savante sau regionale. Aspectul general al terminologiei meseriilor în cadrul terminologiei tehnice romîneşti ar fi astfel oglindit cu fidelitate.

---

[1] Un număr aproximativ de 100 după o listă extrasă din *Nomenclatura profesiunilor şi întreprinderilor*.

[2] Interesează şi faptul că meşteşugarul cunoaşte, pe lîngă termenul pe care îl foloseşte în mod curent, şi pe cel savant. Dar situaţia trebuie să se oglindească ca atare.

PENTRU STUDIEREA STILURILOR LIMBII NOASTRE LITERARE

În legătură cu limba literară, care formează de cîtăva vreme un domeniu de cercetare aparte și pentru lingvistica noastră, s-a scris mult în ultimii ani. Rînd pe rînd, celor mai importanți scriitori romîni li s-a făcut portretul stilistico-lingvistic, arătîndu-ni-se cum folosesc arhaismele, neologismele sau regionalismele, dacă au creat sau nu cuvinte, cum au folosit morfologia și sintaxa, ce particularități fonetice au în opera lor ș.a.m.d. Modul de a cerceta limba literară a fost deci puternic dominat de limba și stilul scriitorului. S-a strîns în felul acesta material și s-au făcut nenumărate referințe și reflecții de detaliu.

După ce am aflat multe lucruri interesante despre structura vocabularului la Miron Costin, D. Cantemir, Anton Pann, Dinicu Golescu și alții, după ce știm ce păreri au avut o serie de scriitori romîni despre limba literară, după ce am văzut uneori și în ce constă tehnica lor stilistică, într-un cuvînt după o muncă în multe privințe utilă, s-ar părea că avem condițiile necesare stabilirii unor sinteze din care să reiasă structura și evoluția în ansamblu a limbii noastre literare. Cu toate acestea, semnele îndreptării cercetărilor în această direcție nu se văd încă și probabil că nu se vor vedea prea repede nici de aici înainte, dacă în metoda de lucru nu se vor produce unele schimbări.

Înainte de a justifica cele spuse mai sus, țin să completez tabloul general al studiilor de limbă literară printr-o observație care explică totodată și titlul acestui articol. De peste șase ani, de cînd se fac analize de limbă și stil, nimeni nu a încercat să definească și să delimiteze măcar unul din stilurile limbii literare. Este greu să credem că lucrul nu s-a putut realiza pentru că nu s-a terminat încă cercetarea limbii și stilului tuturor scriitorilor romîni. Totuși, dacă argumentul ar fi adus în discuție am fi în drept să-l respingem de la început, pe de o parte pentru că cercetarea aceasta nu se va termina niciodată, pe de altă parte pentru că limba literară nu este numai opera scriitorilor. Într-adevăr, și în acest punct toată lumea declară că are aceeași părere, la dezvoltarea limbii literare contribuie, pe lîngă scriitori, savanții, oamenii politici, activiștii

culturali, gazetarii, profesorii, inginerii, medicii etc. Ar trebui deci ca şi limba şi stilul lor să fie analizate într-un mod asemănător cu cel folosit pentru scriitori, ceea ce ne-ar îndepărta însă şi mai mult — dacă se mai poate — de termenul la care urmează să avem o privire de ansamblu asupra limbii literare. Este evident că metoda de cercetare conţine un viciu care o face să nu tindă spre realizarea unor sinteze şi că limba şi stilul scriitorilor a devenit scop în sine. Dar a reduce totul la limba şi stilul scriitorilor înseamnă a restrînge domeniul limbii literare numai la stilul literar-artistic, care, oricît de important ar fi, reprezintă totuşi numai un stil.

El pare însă atît de important încît unii cercetători nici nu se învoiesc să-i dea numele de stil, ci îi zic „limbă" a literaturii artistice, sub motiv că el cuprinde elemente din toate stilurile. Dar pentru limba romînă, căci nu voi intra aici în discutarea valabilităţii generale a acestei idei, însuşi conţinutul noţiunii de „limbă" a literaturii artistice, concepută în felul arătat mai înainte, implică în mod necesar şi analiza stilurilor, căci cum s-ar putea şti ce este exact „limba" literaturii artistice dacă nu se cunosc în prealabil elementele stilurilor limbii literare care pătrund în mod obişnuit în această „limbă"; cum să definim oare ceva eterogen decît stabilind proporţiile şi calitatea amestecului? Situaţia se rezumă aşadar într-o alternativă foarte simplă : dacă ceea ce s-a făcut la noi pînă acum nu reprezintă decît o încercare de definire şi delimitare a stilului literaturii artistice, atunci a venit momentul să se studieze şi celelalte stiluri. Dacă limba literară conţine o „limbă" a literaturii artistice, caracterizată în primul rînd prin capacitatea ei de a îngloba părţi din stilurile limbii, atunci sîntem obligaţi — ca să ştim exact ce este această „limbă" — să-i analizăm componentele, adică tot stilurile limbii literare. Se vede de aici clar că a continua să privim limba literară numai prin prisma creaţiei literare nu înseamnă numai a studia o parte a ei, ci a studia chiar această parte trunchiat, insuficient. Iată de ce ne socotim îndreptăţiţi să credem că, atîta vreme cît cercetările se vor face în acest fel, nu vom ajunge la o imagine de ansamblu, care nu se poate realiza pe baza unui singur stil, chiar foarte important, cum este cel al literaturii artistice.

Este deci cazul să ne întrebăm ce reprezintă în fond studiul limbii literare, cum trebuie să se facă şi ce rezultate trebuie să dea el. Din capul locului se cuvine să arătăm că din punct de vedere lingvistic analiza limbii literare serveşte la precizarea evoluţiei generale a limbii şi la stabilirea structurii ei actuale. Considerînd că limba literară este cel mai important dintre aspectele limbii comune, celelalte fiind graiuri şi dialecte, rezultă că de limba literară trebuie să ne ocupăm cu deosebită atenţie fiindcă în ea se caracterizează linia şi tendinţele evolutive generale ale limbii. De aceea, studii ca cele publicate în *Limba romînă* de B. Cazacu, V. Guţu, G. Istrate, G. Ivănescu şi acad. Al. Rosetti despre felul cum se studiază fonetica, morfologia şi sintaxa limbii literare ni se par a fi singurele care au răspuns la această preocupare. În definitiv, pe lingvist îl interesează să raporteze cu cea mai bună metodă părţile limbii literare la cele ale limbii comune, istoria limbii literare nefiind decît istoria dezvol-

tării părților ei și a legăturilor dintre ele în funcție de istoria societății. Cine deschide, de exemplu, cartea lui L. A. Bulahovski, *Limba rusă literară în prima jumătate a secolului al XIX-lea* (Moscova, 1954), observă fără greutate că pe autor îl preocupă să descopere în ce direcție evoluează rusa în prima jumătate a secolului trecut, ce forme se impun și din ce cauze. Chiar și A. I. Efimov care are un punct de vedere deosebit în oarecare măsură de cel precedent, în sensul că el dă mare importanță rolului jucat de scriitori în dezvoltarea rusei literare, se ocupă totuși pe larg în cursul său de *Istoria limbii ruse* (Moscova, 1954) de nașterea și evoluția stilurilor, vorbind, de exemplu, despre cele *două grupuri de stiluri în limba rusă literară veche*, despre *organizarea noilor stiluri ale limbii ruse literare, în perioada de formare a poporului rus și a statului moscovit* etc. Pentru el, istoria limbii literare este mai degrabă o istorie a stilurilor, însă, după cum se vede, în nici un caz nu istoria unui stil. De altminteri, A. I. Efimov, după ce, în *Istoria limbii ruse literare*, înclina spre o anumită rezolvare a problemei, și-a precizat mai bine pozițiile în 1957, scriind o carte de peste 400 de pagini, din păcate puțin utilizată de cercetătorii noștri, unde autorul stabilește diferențele principale dintre stilistica vorbirii artistice și stilistică pur și simplu. Mă refer la *Стилистика художественной речи*, apărută la Moscova în 1957. Aici, A. I. Efimov, consideră că una dintre sarcinile fundamentale ale stilisticii artistice este, firește, să-și definească obiectul, dar că aceasta nu se poate face decît după ce se cunosc stilurile limbii și locul pe care limba creațiilor literare îl ocupă între ele. Autorul ține să sublinieze în repetate rînduri cît este de necesar să se compare tot timpul elementele lingvistice din limba operelor literare cu corespondentele lor din stilurile limbii. Și E. Riesel, care nu a dat prea mare importanță stilurilor limbii în 1954 cînd a scris *Abriss der deutschen Stilistik*, neurmărind nici criteriile generale de definire, nici sistemul stilurilor limbii germane, a spus totuși foarte net la pagina 31 a cărții sale că „obiectul stilisticii ca disciplină lingvistică este studierea diverselor stiluri ale limbii naționale comune ca și studierea stilului beletristicii, ținînd seama de evoluția lor istorică". A. I. Gvozdev are aceeași părere în *Schița de stilistică rusă* (ed. II, Moscova, 1955). Așadar, încă înainte de încheierea dezbaterilor despre stilistică din revista *Voprosî iazîkoznaniia*, specialiștii considerau descrierea și delimitarea stilurilor drept obligația metodologică fundamentală a oricărei stilistici.

Evoluția ideilor în această privință mi se pare că se ilustrează foarte bine prin recenta *Schița de stilistică a limbii engleze* de I. R. Galperin (Moscova, 1958). Într-un capitol special, *Stilurile limbii engleze literare*, I. R. Galperin analizează pe larg stilul gazetăresc, stilul publicistic, cel oratoric, stilul prozei științifice, stilul documentelor oficiale (vezi p. 342 și urm.).

Prin urmare, indiferent de felul cum concepem istoria limbii literare, ca o istorie a stilurilor ei sau ca o istorie a lexicului și structurii ei gramaticale, pentru a putea continua în condiții mai bune studiul limbii noastre literare, se impune cunoașterea stilurilor ei, a împrejurărilor în care au apărut, a modului cum se influențează unele pe altele etc.

Printre cercetătorii noştri circulă însă păreri, a căror fundamentare o formează considerarea limbii ca un tot cu părţi care nu se diferenţiază prin funcţia lor, ci prin criterii de alt ordin. Astfel, deosebirile făcute în limba literară nu sînt destinate caracterizării stilurilor, ci fie descoperirii procedeelor psihologice care determină intensificarea expresivităţii tropilor, vechi figuri de retorică, analizate acum cu un bogat aparat lingvistic, fie descoperirii esenţei estetice a exprimării scriitorilor şi astfel aflăm o mulţime de lucruri interesante : din ce domeniu de viaţă preferă scriitorul să-şi aleagă imaginile, cum le face mai pregnante, ce preferinţe lexicale sau sintactice are şi de ce etc. Metoda seamănă însă foarte bine cu ceea ce făcea G. Lanson în stilistică la începutul secolului. Redusă la ultima sa expresie, ea reprezintă descoperirea principalelor procedee de utilizare artistică a limbii, clasificarea lor într-o ordine oarecare şi apoi aplicarea schemei astfel obţinute la un scriitor sau altul, scoţînd în evidenţă unele detalii caracteristice prin aspectul lor mai mult ori mai puţin concret. Aşa caracterizează, de pildă, W. v. Wartburg stilul lui Voltaire în *Evoluţia şi structura limbii franceze* (Paris, 1956) din care citez : „Prin stilul său caracteristic, Voltaire a influenţat profund spiritul francez. El [Voltaire] ştie să exprime o gîndire cu minimum de efort sensibil. Mijloacele lui sînt antiteza şi inegalitatea ritmului. Aceste două mijloace existau deja în La Bruyère. Dar Voltaire le transpune în toate domeniile, în toate discuţiile, el le scoate aşadar din cadrul psihologic în care, la autorul *Caracterelor*, sînt mai mult sau mai puţin limitate. Voltaire întrebuinţează cît mai puţin conjuncţiile care marchează opoziţia şi celelalte raporturi dintre două gîndiri..." etc. (p. 219). Acest fel de a înţelege lucrurile duce inevitabil la părăsirea lingvisticii şi trecerea la critica literară, chiar dacă aprecierile se datoresc unui lingvist, cum este cazul mai sus, căci interpretarea este impusă de metodă, nu de calitatea cercetătorului.

La începutul secolului cînd Ch. Bally scria tratatul său de stilistică, nici el nu voia să descopere stilurile limbii, ci să găsească mecanismul oricărui stil, procedeele stilistice fundamentale, caracterul general al faptului de stil, spre a folosi apoi datele acestea la analiza literară. Aşa se explică de ce scopul final al studiilor sale a fost pînă la urmă tot interpretarea textului literar, şi nu o dată, în loc de lingvistică, el face psihologie literară, de exemplu, cînd arată efectul frazelor unui scriitor asupra cititorului, măsurîndu-le de fapt forţa expresivă.

Autorii celor mai multe studii despre limba şi stilul scriitorilor romîni scrise în ultima vreme nu se declară adepţi ai acestei metode. Dar din modul cum urmăresc valorificarea expresivităţii, de îndată ce trec de la descrierea faptelor la interpretarea lor, se impune concluzia că ei pornesc în realitate de la procedeele stilistice generale pe care le aplică apoi la cazul dat, făcînd legături din ce în ce mai firave cu lingvistica.

Totuşi o oarecare îmbunătăţire se vede. În al doilea volum de *Contribuţii la istoria limbii romîne literare din secolul al XIX-lea*, apărut anul trecut sub redacţia acad. T. Vianu, sînt două studii cu caracter general, primul tratează despre lexicul unor documente de la 1848

(Elena Şerban), celălalt despre limba şi stilul primelor periodice romîneşti (Gh. Bulgăr). Deşi începutul este încă timid, el merită salutat. Este semnificativ, de pildă, că cercetătorul limbii şi stilului primelor periodice romîneşti, după ce încearcă o serie de generalizări, făcînd observaţii utile, evită comparaţia pe care am fi aşteptat-o între stilul publicistic actual şi cel din primele decenii ale secolului trecut, tocmai fiindcă nu s-au arătat caracteristicile stilului publicistic. Dar cît de mult n-ar fi cîştigat cercetarea sa, dacă s-ar fi făcut pe baza cunoaşterii stilurilor limbii!

Iată de ce, redacţia revistei *Limba romînă*, analizînd problema modului cum se studiază limba literară, s-a hotărît să ceară colaboratorilor săi ca, în anul 1959, să contribuie la stabilirea şi delimitarea stilurilor limbii literare, căci numai după ce se vor cunoaşte caracteristicile şi evoluţia lor se vor contura mai limpede istoria şi stilistica limbii noastre literare, despre necesitatea cărora nu este nevoie, credem, să se mai insiste.

I. C.

DESPRE TRADUCEREA ASPECTELOR VERBALE DIN RUSĂ ÎN ROMÎNĂ.

(CONSIDERAŢII DE ORDIN STILISTIC)

DE

GH. BOLOCAN

Ceea ce face ca două limbi să nu semene sînt mai ales deosebirile de structură gramatic lă care se manifestă fie prin absenţa unor categorii gramaticale într-o limbă şi prezenţa lor în alta, fie numai prin coincidenţa lor formală. Redarea categoriilor gramaticale dintr-o limbă în alta prezintă greutăţi cu atît mai mari cu cît asemănările celor două limbi sînt mai mici.

Traducerea este însă totdeauna posibilă, pentru că prin ea nu se urmăreşte reproducerea categoriilor gramaticale, ci redarea conţinutului, a ideilor. Prin urmare şi la traducerea formelor gramaticale nu poate fi vorba de modele rigide. Adesea, unele categorii morfologice, spre exemplu, se pot reda în traducere prin mijloace sintactice sau lexicale. Verbul, de pildă, are o serie de categorii gramaticale care nu există în toate limbile şi care, pe de altă parte, nu se găsesc niciodată concentrate în structura gramaticală a unei singure limbi. Aceasta nu înseamnă însă că în procesul comunicării o limbă în care o anumită categorie gramaticală lipseşte nu poate să exprime conţinutul acestei categorii prin alte mijloace. Limbile dispun de mijloace capabile să compenseze lipsa unei anumite categorii gramaticale.

În cele ce urmează vom încerca să arătăm raportul dintre timpurile verbale romîneşti şi trecutul perfectiv şi imperfectiv din limba rusă.

Limba romînă, deşi nu are pentru aspectul verbal o expresie gramaticală, dispune de o serie de mijloace care compensează această lipsă. Ele sînt de ordin gramatical (sistemul timpurilor), lexical (întrebuinţarea adverbelor de timp şi mod, derivarea cu unele prefixe), semantic (ideea de aspect e inclusă în sensul verbului). Alteori, contextul în întregimea lui redă nuanţa aspectuală. Dintre toate aceste mijloace cel mai important pentru problema de care ne ocupăm este primul.

Acad. Al. Graur constată în *Limba română*, nr. 5 din 1954 că: "Problema aspectelor stinghereşte şi ea adesea pe traducător. În linii mari, trecutul imperfectiv corespunde imperfectului nostru, dar poate exista în romîneşte un trecut imperfectiv care nu e imperfect, mai cu seamă dacă durata acţiunii e exprimată printr-un adverb : *acolo am stat multă vreme la îndoială*. Traducătorii, în asemenea situaţii, folosesc adesea imperfectul, greşit".

Observaţia este interesantă şi plină de sugestii. În manualele de limbă rusă, apărute la noi, se spune lapidar că trecutul imperfectiv din limba rusă corespunde imperfectului din limba romînă, iar trecutul perfectiv, mai ales perfectului compus. Afirmaţia este numai în parte adevărată. Ea se bazează pe constatarea generală că în limba romînă unele forme verbale, deşi nu au expresie gramaticală specială, conţin totuşi şi nuanţe de aspect. Astfel, imperfectul arată nu numai o acţiune simultană cu altă acţiune trecută, dar şi o acţiune sau stare fără început şi fără sfîrşit, de durată, o acţiune prezentată în forma unui proces în desfăşurare, fără legătură cu prezentul. Aceste caracteristici apropie imperfectul romînesc de trecutul imperfectiv din rusă, care indică şi el tot o acţiune desfăşurată în trecut, fără legătură cu prezentul, o acţiune durativă, nerezultativă.

În plus, şi în romînă şi în rusă, cele două forme verbale sînt prin excelenţă timpuri descriptive.

Perfectul compus exprimă o acţiune trecută raportată la momentul vorbirii, o acţiune terminată al cărei rezultat e vizibil, indiferent dacă durează mai mult sau mai puţin. Prin aceasta perfectul compus se apropie de trecutul perfectiv din limba rusă. Aceste trăsături fac ca în ambele limbi cele două timpuri să fie prin excelenţă narative.

Pînă aici chestiunea pare simplă. Ea se complică însă în raport cu stilurile limbii şi cu rolul stilistic pe care îl au aceste categorii verbale în diferite contexte. Pentru analiza care urmează am luat în consideraţie texte ştiinţifice, ideologice şi beletristice, alegînd în acest scop cîteva traduceri bine făcute din domeniul fizicii, economiei politice şi literaturii[1].

Textele din domeniul ştiinţelor exacte nu ne oferă material care poate fi luat în consideraţie, întrucît în ele, trecutul perfectiv sau imperfectiv este ca şi inexistent. Puţinele cazuri în care cele două forme de trecut apar totuşi nu sînt concludente pentru că valoarea lor funcţională este foarte puţin variată. Pentru a controla această situaţie am făcut o incursiune şi în lucrări din alte domenii ale ştiinţelor exacte (anatomie, geologie şi astronomie). În textele de economie politică, trecutul perfectiv sau imperfectiv se întîlneşte, de asemenea, destul de rar, ceva mai des însă decît în domeniile menţionate mai înainte, căci aici consideraţiile cu caracter istoric sînt mai frecvente. Iată cîteva rezultate statistice la care am ajuns. În general trecutului imperfectiv din rusă îi corespunde în limba romînă imperfectul (70,27% din totalitatea cazurilor analizate).

[1] В. А. Красильников, *Звуковые волны*, 1954 (V. A. Krasilnicov, *Unde sonore*, Ed. tehnică, Bucureşti, 1957); *Политическая экономия*, Москва, 1954 (*Manual de Economie politică*, Editura de stat pentru literatură politică, Bucureşti, 1954); Л. Н. Толстой, *Война и мир* (L. N. Tolstoi, *Război şi pace*, traducere de I. Frunzetti şi N. Parocescu, Ed. Cartea rusă, 1955).

În 29, 73% din cazuri, trecutul imperfectiv este tradus în românește prin perfectul compus. Trecutul perfectiv din limba rusă este redat în română, în majoritatea cazurilor (96,34%), prin perfectul compus, iar în restul (3,64%) prin prezentul istoric.

În textele beletristice situația se schimbă radical în sensul că posibilitățile de redare în românește a aspectului verbal rusesc devin extrem de variate. Astfel, trecutul imperfectiv este tradus în textul analizat de noi prin : imperfect (35,52%), perfectul simplu (25,34%), perfectul compus (19,37%), mai mult ca perfectul (15,08%), prezentul istoric (5.63%); uneori prin gerunziu sau prin diferite mijloace lexicale (7,04%). Trecutul perfectiv este și el tradus în românește prin procedee variate; prin perfectul simplu (50,43%), prin prezentul istoric (20,73%), prin perfectul compus (17,07%) și, în restul cazurilor, prin mai mult ca perfect, imperfect și participiul trecut.

Cifrele de mai sus au valoare aproximativă fiind stabilite pe baza unui număr mic de exemple (procentul maxim la fiecare categorie a fost calculat pe baza a cel mult 100 de cazuri). Totuși chiar așa, se pot trage unele concluzii interesante.

Redarea în limba română a celor două forme de trecut din rusă aproape exclusiv prin imperfect și perfectul compus în stilul științific și, prin procedee foarte variate în stilul beletristic ne arată că, în raport cu stilurile limbii, categoriile gramaticale au valori inegale. Acest fapt reiese mai clar tocmai din compararea a două limbi. În limba română, care dispune de o mai mare varietate de timpuri decît limba rusă, întrebuințarea cu precădere a unei anumite forme în stilul științific, este concludentă în acest sens. În rusă, deși, acest lucru nu se vede prea ușor din cauza imposibilității de a marca formal valoarea unui anumit timp într-un stil sau altul, fără îndoială, există diferență de valoare ale timpurilor în raport cu stilurile limbii.

Cu toate că, atît în cazul stilului științific cît și al celui beletristic, traducerea trebuie să însemne în primul rînd redarea conținutului, problemele puse de aceste două stiluri sînt diferite. Conținutul operei beletristice este mult mai complex. La conținutul logic se adaugă în mod organic cel emoțional, care dă operei beletristice un anumit colorit stilistic. În acest stil formele gramaticale îndeplinesc și ele o funcție stilistică destul de importantă. Trebuie să avem în vedere două aspecte ale rolului stilistic al formelor gramaticale : a) posibilitatea de înlocuire a unor categorii gramaticale cu alte categorii gramaticale (acest procedeu dă aproape întotdeauna comunicării o nuanță stilistică pregnantă [1]) și b) alternarea formelor gramaticale într-un anumit fel în contexte diferite. Este vorba aici fie de preferința pentru anumite categorii gramaticale în narațiune, în dialog sau în descriere, fie de modul în care se îmbină ele într-un anumit context.

Înlocuirea unui timp cu altul este posibilă atît în limba rusă cît și în limba română tocmai pentru că în ambele limbi timpurile verbale

[1] În această chestiune, pentru limba română, cf. Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, București, 1944, p. 143—158 ; idem, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 422—431, pentru limba rusă, vezi А. Н. Гвоздев, Очерки по стилистике русского языка, Москва, 1955, p. 137—148.

au valori multiple. În mod concret, într-o anumită limbă acest procedeu stilistic este determinat întotdeauna de context. Cînd este vorba de a traduce o anumită formă verbală dintr-o limbă în alta, chestiunea se complică tocmai prin faptul că sensul unui anumit timp poate fi mai restrîns sau mai larg într-o limbă decît în cealaltă, în funcție de context. Iată un exemplu : atît în limba rusă cît și în romînă trecutul poate fi înlocuit cu prezentul. Dăm mai jos două fragmente din „Război și pace" în traducerea citată mai sus :

„Oricît de ciudate ar fi descrierile istorice în care vreun rege sau împărat, certîndu-se cu alt împărat sau rege, *strînge* oștire, *se războiește* cu oastea vrăjmașului, *izbîndește*, *ucide* trei, cinci, zece mii de oameni și, drept urmare, *subjugă* atît statul cît și poporul întreg..."

Război și pace (vol. IV, p. 99).

„Как ни странны исторические описания того, как какой-нибудь король или император, поссорившись с другим императором или королем, *собрал* войско, сразился с войском врага, *одержал* победу, *убил* три, пять, десять тысяч человек и вследствие того *покорил* государство и целый народ..."

Л. Н. Толстой, Собрание сочинений. (том VII, р 123).

sau :

„Să ne închipuim doi oameni care se bat la duel cu floretele după toate regulile artei scrimei ; duelul *durează* destul de multă vreme : deodată unul din cei doi adversari simțindu-se rănit și înțelegînd că nu-i glumă și că îi este viața în joc, aruncă floreta și, apucînd cea dintîi bîtă, care îi cade sub mînă, începe s-o rotească".

Război și pace (vol. IV, p. 100).

„представим себе двух людей, вышедших со шпагами на поединок по всем правилам фехтовального искусства: фехтование *продолжалось* довольно долгое время; вдруг один из противников, почувствовав себя раненым, поняв что дело это не шутка, а касается его жизни, *бросил* шпагу и взяв первую попавшуюся дубину, *начал* ворочать ею".

Л. Н. Толстой, Собрание сочинений (том VII, р. 125).

În ambele exemple, în original, se întrebuințează formele trecutului perfectiv (într-un singur caz un verb imperfectiv). În limba rusă formele de trecut pot fi înlocuite în toate aceste cazuri cu prezentul. În limba romînă înlocuirea prezentului cu orice timp trecut este imposibilă în contextul de față pentru faptul că aici prezentul arată o acțiune cu caracter permanent. În rusește și trecutul poate uneori exprima o astfel de acțiune.

„Karataiev se uită la Pierre cu ochii lui buni și rotunzi, înecați de lacrimi și se vedea bine că îl chema : voia să-i spună ceva. Dar Pierre era sătul pînă peste cap de ale

„Каратаев смотрел на Пьера своими добрыми круглыми глазами, поддернутыми теперь слезою, и, видимо, подзывал его к себе, хотел сказать что-то. Но Пьеру

sale. Se făcu deci că nu bagă de seamă şi se îndepărtă în grabă.

Cînd convoiul de prizonieri se urni iarăşi din loc, Pierre se uită înapoi. Karataiev încă *stătea* pe marginea drumului, proptit de mesteacăn şi doi francezi, aplecaţi asupra-i tot vorbeau ceva între ei. Pierre nu se mai uită; îşi continuă mersul la deal, şchiopătînd.

Îndărăt, dinspre locul unde *stătuse* Karataiev, răsună un foc de armă, Pierre auzi clar detunătura, dar chiar în clipa cînd o auzi îşi aminti că nu sfîrşise încă numărătoarea etapelor ce le mai rămăseseră pînă la Smolensk, socoteală pe care o începuse înainte de trecerea mareşalului. Şi începu iar să calculeze...

Un cîine urla de undeva, din spatele lor, dinspre locul unde *rămăsese* Karataiev".

Război şi pace, (vol. IV, p. 129).

слишком страшно было за себя. Он сделал так, как будто не видал, и поспешно отошел.

Когда пленные опять тронулись, Пьер оглянулся назад. Каратаев *сидел* на краю дороги, у березы; и два француза что-то говорили над ним. Пьер не оглядывался больше. Он *шел* прихрамывая, в гору.

Сзади того места, где *сидел* Каратаев, послышался выстрел. Пьер слышал явственно этот выстрел, но в то же мгновение, как он услыхал его, Пьер вспомнил, что он не кончил еще начатое перед проездом маршала вычисление о том, сколько переходов оставалось до Смоленска. И он стал считать ...

Собака завыла сзади, с того места, где *сидел* Каратаев".

Л. Н. Толстой, Собрание сочинений (том VII, p. 163).

Din cele 24 de forme verbale ruseşti majoritatea sînt imperfective. Ele au fost redate aproape întotdeauna prin perfectul simplu şi mai mult ca perfectul. Verbele perfective sînt traduse mai ales prin perfectul simplu. Mai mult, unul şi acelaşi verb *сидел* este redat în pasajul analizat în două feluri: *stătea* (imperfect), *stătuse*, *rămăsese* (mai mult ca perfect). În cazul de faţă situaţia este tocmai inversă faţă de exemplul precedent. Limba rusă are un singur mod de exprimare a acestei acţiuni (întrebuinţarea formei perfective nu este posibilă în nici unul din aceste trei cazuri). În limba romînă ultima formă, *rămăsese*, ar putea fi eventual redată prin *a rămas*. Contextul cere însă mai mult ca perfectul. În cazul acesta noţiunea gramaticală de timp în limba rusă este mai îngustă decît reprezentarea ei logică, în primul rînd pentru faptul că în acest context nuanţa aspectuală a verbului *сидел* se mişorează simţitor. Limba romînă, dimpotrivă, are posibilitatea de exprima printr-o formă gramaticală specială conţinutul logic şi stilistic din limba originalului.

Dimpotrivă, în versul *увы! злой дух торжествовал* aspectul este pe primul plan, de aceea în traducerea „Vai duhul rău e-n izbîndire" (M. I. Lermontov, *Poeme* — în romîneşte de George Lesnea), redarea acţiunii printr-un timp trecut nu este obligatorie. Deci, conţinutul logic şi stilistic imprimat de aspect nu poate fi tradus în limba romînă, în cazul de faţă, cu ajutorul sistemului timpurilor verbale.

Din ultimele două exemple rezultă că raportul între aspect şi timp este foarte complex. Într-un anumit context pe primul plan poate fi ideea de timp, iar în alt context ideea de bază este exprimată de aspect.

Presupunem că în acest din urmă caz, aspectul din limba rusă trebuie redat în romînă, de cele mai multe ori, prin mijloace lexicale.

Înțelegerea acestui fapt de natură teoretică este foarte necesară pentru traducători.

Traducătorul trebuie să țină de asemenea seamă de faptul că alegerea formelor verbale trebuie făcută în raport cu caracterul contextului. Astfel, în narațiune și dialog limba romînă preferă perfectul compus. În dialog faptele povestite de autor sînt redate prin perfectul simplu. Aceeași formă verbală se întrebuințează și pentru a arăta o acțiune trecută care a durat foarte puțin, numai o clipă. În aceste cazuri limba rusă întrebuințează trecutul perfectiv.

Următoarea traducere păcătuiește din acest punct de vedere:

„Mi-am amintit de duel și am priceput că eram rănit. În clipa aceea ușa a scîrțîit.

— Cum îi merge — șopti un glas, și eu am tresărit auzindu-l".

Am arătat mai sus că în stilul beletristic felul în care se succed și alternează între ele timpurile verbale reprezintă un procedeu stilistic de seamă. În acest sens vom analiza mai jos poezia lui A. S. Puşkin Обвал în traducerea acad. Al. Philippide. Iată cele două texte:

AVALANȘA	ОБВАЛ
În mohorîte stînci izbind	Дробясь о мрачные скалы,
Nahlapii *spumegă mugind*	*Шумят* и *пенятся* валы,
Și vulturi horă-n cer *întind*	И надо мной *кричат* орлы,
Și *gem* păduri	И *ропщет* бор,
Și piscuri albe *se desprind*	И *блещут* средь волнистой мглы
Din nouri suri.	Вершины гор.
Cîndva *se prăbuși* din deal	Оттоль *сорвался* раз обвал
O avalanșă pe prăval;	И с тяжким грохотом *упал*,
În chei legară mal de mal	И всю теснину между скал
Nămeții grei	*Загородил*,
Și Terecul cu iute val	И Терека могучий вал
Se-*opri* în chei.	*Остановил*.
Deodată slab și cuminţit,	Вдруг, истощав и присмирев,
O, Terec, tu *au amuțit*.	О, Терек, ты *прервал* свой рев,
Dar apele *au sfredelit*	Но задних волн упорный гнев
Troianul gros	*Прошиб* снега...
Și tu din matc-*ai năvălit*	Ты *затопил*, освирепев,
Spumînd ciudos.	Свои брега.
Și *mult timp* pătura de nea	И долго прорванный обвал
Zăcu așa. Nu se *topea*.	Неталой грудою *лежал*,
Și Terecul ciudos sub ea	И Терек злой под ним *бежал*
Trecea șuvoi	И пылью вод
Și spuma-i deasă *se izbea*	И шумной пеной *орошал*
În bolți de sloi.	Ледяный свод.

A fost şi-un drum peste nămeţi
Treceau cai iuţi şi boi înceţi
Şi cu cămila lui, răzleţ
Vreun negustor
Azi *trece* doar Eol, drumeţ
Din cer, în zbor.

И путь по нем широкий *шел:*
И конь *скакал*, и влекся вол,
И своего верблюда *вел*
Степной купец,
Где ныне *мчится* лишь Эол,
Небес жилец.

A. S. Puşchin ne dă un tablou din natură, un peisaj dinamic, impresionant. Elementele gramaticale esenţiale care creează dinamismul strofelor sînt fără îndoială verbele, cu ajutorul cărora sînt schiţate plastic patru momente importante. Din punct de vedere gramatical aceste momente sînt redate prin prezent, perfectul simplu, perfectul compus şi imperfect. În original întîlnim prezentul, trecutul perfectiv şi trecutul imperfectiv.

Comparînd strofa a II-a şi a III-a din original cu versiunea romînească ne dăm seama de caracterul complex al aspectului verbal în limba rusă. Înţelegînd profund raportul dintre aspectul rusesc şi sistemul timpurilor din limba romînă, Al. Philippide a dat o traducere plină de măiestrie artistică. Cele două strofe se caracterizează printr-un remarcabil dinamism prezentat într-o gradaţie temporală descendentă prin întrebuinţarea a două forme verbale : perfectul simplu şi perfectul compus, amîndouă corespunzînd trecutului perfectiv rusesc.

În ultimele două strofe dinamismul poeziei scade simţitor, acţiunea devine oarecum imprecisă, de durată, neterminată : verbele perfective sînt înlocuite cu cele imperfective. Schimbarea aceasta în modul de desfăşurare a acţiunii în timp (nuanţa aspectuală) este făcută cu o pricepere deosebită :

„Şi mult timp pătura de nea
Zăcu aşa..."

Aspectul este redat aici prin mijloace lexicale. Păstrarea perfectului simplu ni se pare pe deplin motivată. Aici perfectul simplu face legătura cu strofa precedentă. În textul rusesc această legătură o face primul vers :

„И долго прорванный обвал"

Din cele de mai sus reiese clar necesitatea abordării unor probleme teoretice ale traducerii. Experienţa din ultimii ani, mai ales în ce priveşte traducerea din limba rusă în romînă, dă posibilitatea de a se face generalizări foarte utile.

ABATERI DE LA NORMELE ORTOGRAFICE ÎN UNELE PUBLICAȚII LITERARE*

DE

V. HRISTEA

Nimeni nu susține, desigur, că actuala noastră ortografie n-ar fi susceptibilă de unele obiecții. Acestea privesc însă exclusiv fapte de amănunt, nu sistemul ortografic în ansamblul lui. De altfel existența unei ortografii cu norme care să mulțumească pe toată lumea este, practic, o imposibilitate din mai multe motive, asupra cărora nu este cazul să ne oprim aici. Ceea ce se impune pînă la o nouă modificare oficială a ortografiei este respectarea celei în vigoare, care, cu toate lipsurile ei inerente, rămîne totuși prima noastră ortografie cu caracter științific. Nerespectarea normelor ei e de natură să reediteze situația din trecut, cînd fiecare editură, fiecare revistă și fiecare scriitor aveau (sau puteau avea) o ortografie adesea mult deosebită de cea pretins „oficială". Consecința acestei stări de lucruri era „haosul ortografic", care deruta pe cititori și-i împiedica să-și însușească o scriere unitară.

În actualele condiții, cînd dispunem de o ortografie elaborată pe baze științifice și aprobată de Consiliul de Miniștri lipsa de unitate în scriere nu mai poate fi tolerată. Cercetînd publicațiile de limbă romînă ale Uniunii scriitorilor din R.P.R. am fost surprinși tocmai de această lipsă de unitate în scriere. Ea se datorește faptului că unii colaboratori nu stăpînesc, încă, în întregime noua noastră ortografie, iar alții manifestă rezerve față de unele norme ale ei. Pentru a ușura înțelegerea discuției care urmează, cele mai multe dintre abaterile înregistrate vor fi grupate după principiile cărora le aparțin normele ortografice încălcate.

---

* Abrevierile pe care le vom folosi sînt următoarele : GL = „Gazeta literară" ; IL = „Iașul literar" ; L = „Luceafărul" ; SB = „Scrisul bănățean" ; ST. = „Steaua" și VR = „Viața romînească". Numerele din care provin greșelile semnalate în prezentul articol sînt în cea mai mare parte din a doua jumătate a anului 1957 și din prima jumătate a anului 1958. La fiecare fapt citat am notat în paranteză : titlul abreviat al publicației, anul (indicat de cifra romană), numărul (indicat de prima cifră arabă), pagina și, uneori, coloana.

După cum se ştie, ortografia în vigoare are la baza ei anumite principii a căror aplicare a apropiat scrierea de pronunţare şi a înlăturat fluctuaţiile care caracterizau vechile sisteme ortografice.

Cel mai important dintre principiile pe care se bazează noile norme ortografice ale limbii romîne este PRINCIPIUL FONETIC, conform căruia scrierea actuală reproduce cît mai fidel cu putinţă rostirea literară. În virtutea acestui principiu au fost suprimate, de pildă, consoanele duble din cuvinte cum ar fi : *casă* (de bani), *masă* „mulţime", *rasă* etc. Al doilea dintre aceste cuvinte apare scris în „Viaţa romînească" şi în „Steaua" cu dublu *s* : „ Dar iarăşi nici aici nu trăieşte *massa*" (VR, XI, 6, 109) ; „în faţa acestei minorităţi entuziaste se ridica însă marea *massă* a oficialilor..." (ST., VIII, 7, 15). Cf. şi : *condottier* (SB, VIII, 12, 3) ; *esseist* (SB, VII, 10, 81) şi *perennitate* (ST., VIII, 11, 67) — scrise tot cu consoane duble, ca în limbile din care am împrumutat cuvintele respective (∠ it. *condottiere*, fr. *essayiste* şi fr. *perennité*).

Grafia cu consoane duble nu se mai păstrează decît acolo unde ea corespunde unei realităţi fonetice generale (de exemplu în cazul cuvintelor formate cu unele prefixe a căror consoană finală este identică cu consoana iniţială a rădăcinii). Vom scrie deci corect *transsiberian(ă)*, nu *transiberiană*, ca în „Steaua" (VIII, 10, 31). Tot cu consoană dublă (*nn*) trebuie scrise şi următoarele cuvinte : *înăscute* (ST., VIII, 12, 99) ; *înebunite* (VR, XI, 3, 94) ; *înegrite* (IL, IX, 6, 47) ; (*se*) *înoadă* (VR, XI, 6, 179) ; *înobilat* (ST., VIII, 10,9) ; *înoit* (GL, V, 37, 1, 3) ; *înorat* (ST., VIII, 10, 28) ; *reînoit* (IL, IX, 6,104) ; *reînoire* (ST., IX, 3,40) ; *se-negurară* (ST., IX, 4, 55) etc. Trebuie totuşi scrise cu un singur *n* : *se înneacă* (SB, VIII, 12, 48) ; *înnotînd* (SB, VII, 10, 9) etc.

În aceste cazuri şi în altele scrierea cu un singur *n* este corectă, întrucît nu se mai simte cuvîntul primitiv (începător cu *n*) la care s-a adăugat prefixul *în-* [*îneca* (∠ *în-* + lat. *nĕcāre*) faţă de *înnoda* (*în-* ∠ + + rom. *nod*, existent în limbă)].

O altă regulă, izvorîtă tot din aplicarea principiului fonetic, arată că prefixul *des-*, înainte de *b,d,g,l,m,n,r* şi *v* (deci înainte de consoanele sonore) şi înainte de vocale trebuie scris *dez-*[1], nu *des-*, ca în exemplele : *desbătute* (IL, IX, 5, 61) ; *desbinare* (ST., VIII, 11, 71) ; *desbrăcaţi* (ST., VIII, 10, 62) ; *desgust* (ST., IX, 1,16) ; *deslegarea* (VR, XI, 6,105) ; *desnădejdea* (GL, V, 37, 1, 4) ; *desnodămînt* (ST., VIII, 11, 33) ; *desrădăcinarea* (VR, XI, 6,174) ; *desvăluirea* (L, I, 1, 2, 2) ; *desvelite* (ST., VIII, 11,100) ; *desarmonie* (ST., VIII, 9, 99) ; *desarticulat* (ST., IX, 4, 34) ; *desiluzie* (ST., VII, 12,101) ; *desinteresat* (VR, XI, 5, 207, 2) ; *desumanizat* (ST., IX, 4, 70) etc.

Uneori ne întîmpină scrieri inconsecvente pe aceeaşi pagină : *desvoltare* — (*al*) *dezvoltării* (ST., VIII, 12, 66) sau chiar în aceeaşi frază : „(opere) emoţionante mai ales prin capacitatea cu care au surprins *deslănţuirea* maselor de ţărani, asemeni unei *dezlănţuiri* a forţelor naturii..." (ST., IX, 1, 83).

[1] Vezi *Mic dicţionar ortografic*, ed. a II-a, Ed. Academiei R.P.R., p. 7 şi 35.

Preferința pentru scrierea cu *s* se observă și în cazul acelor cuvinte în care, deși nu mai avem prefixul *des-*, *s* se află în aceeași situație, adică precedă o consoană sonoră. În limba romînă, datorită fenomenului numit „acomodare" sau „asimilare consonantică în contact", *s* se sonorizează, în această poziție, devenind *z*, sub influența pe care o exercită asupra lui consoana sonoră următoare. Din această cauză scrierea cu *s* este considerată necorectă și neconformă cu rostirea și în numeroasele exemple de acest fel : *asvîrli*(ST., VIII, 10, 50) ; *ciosvîrte* (L, I, 1, 6, 1) ; *isbucniri* (ST., VIII, 10, 140) ; *isvorul* (L, I, 1,7, 3) ; *se sbate* (L, I, 1,7, 3) ; *sborul* (SB, VII, 10, 51)[1] ; *sbucium* (ST., VIII, 10, 85) ; *sburd* (ST., VIII, 11,125) ; *sdravăn* (ST., VIII, 11,40) ; *sgomotos* (ST., VIII, 10, 53) ; *sgribuliți* (IL, IX, 5, 8) ; *sguduitoare* (IL, IX, 5, 60) ; *sgură* (ST., VIII, 11, 88) *sveltă* (VR, XI, 6, 17) ; *svîntate* (L, I, 1, 12, 2) ; *svîrle* (VR, XI, 3, 81) ; *svonul* (IL, IX, 5, 30) etc.

Așa cum nu putem pronunța *s* înainte de o consoană sonoră, la fel nu se poate rosti *n* înainte de consoanele bilabiale *p* și *b*. De aceea sîntem surprinși cînd citim în „Steaua" : *inpediment* (VIII, 11,122) și (ne vom) *plinba* (VIII, 10, 84). Aceste grafii nu sînt etimologice, deoarece cuvintele respective provin din lat. ***impĕdīmentum*** și *perambŭlāre*. Cf. și ***inpracticabil***, tot în „Steaua" (VIII, 7, 96) format din *in-* + *practicabil* (după fr. *impracticable*). Și aici a avut loc „acomodarea" despre care am vorbit, așa încît cuvîntul trebuie ortografiat ***impracticabil***.

O altă normă ortografică foarte puțin respectată este cea care preconizează scrierea *ie*, nu *e* „la început de cuvînt sau de silabă care urmează după o vocală"[2]. Scrierea cu *e* în loc de diftongul *ie* ne întîmpină, în publicațiile de care ne ocupăm, la tot pasul : *alcătuesc* (ST., VIII,11, 25) ; *caet* (ST., VIII, 10, 81) ; *constitue* (VR, XI, 3, 80) ; *creer* (ST., VII, 10, 81) ; *să cutreere* (VR, XI, 6, 157) ; *eri* (IL, IX, 5, 30) ; *foae* (ST., VIII, 10, 157) ; *să iee* (IL, IX, 5,28) ; *înghesue* (ST., VIII, 12, 109) ; *se mistue* (ST., IX, 3, 38) ; *noembrie* (ST., VIII, 10, 20) ; *ploae* (IL, IX, 5, 16) ; *Ploești* (L, I, 3, 9, 1) ; *reese* (VR, XI, 6, 106) ; *șuerat* (ST., VIII, 10, 48) ; *trăesc* (ST., VIII, 10, 33) ; *trebue* (ST., IX, 1, 89) ; *vuet* (ST., VIII, 10, 6) etc.

Datorită tendinței de evitare a hiatului, diftongul *ie* apare, în schimb, în unele dintre acele cuvinte care constituie excepții de la regula enunțată mai sus : ***aier*** (ST., VIII, 10, 28) în loc de *aer* ; ***ideie*** (ST., VIII, 10, 137) în loc de *idee* ; ***maiești*** (ST., VIII, 10,146) în loc de *maești*, ***tranșeie*** (ST., IX, 3, 121) în loc de tranșee (sing. și pl.) etc.

Deși, în virtutea aceluiași principiu fonetic, se preconizează ortografierea celor mai multe neologisme așa cum se pronunță, unele dintre ele (cu o circulație destul de mare) sînt scrise ca în limba de origine : *abatjour* (ST., VIII, 1, 24) ; *bonjour* (VR, XI, 6, 52) ; *errata* (ST., VIII, 8) ; *gobelinuri* (VR, XI, 3, 77) ; *interview* (ST., IX 3, 3) ; *jongleur* (ST., VIII, 11, 67) ; *menu* (IL, IX, 5, 9) ; *merçi* (VR, XI, 6, 52) ; *spleen* (GL, V, 39, 2,6) ; *squar* (SB, VII, 10, 91) ; *vis-à-vis* (SB, VIII, 12, 22) etc. Altele apar

[1] Pe aceeași pagină, la distanță de numai trei rînduri, citim : „după *zborul* cocorilor încă mai strig".

[2] Vezi *Mic dicționar ortografic*, p. 31.

scrise într-o ortografie hibridă, cu predominarea (într-o măsură mai mică sau mai mare) a tendinței etimologizante : *avantgărzile* (L, I, 3, 8, 2); *avantposturi* (ST., VIII, 10, 20); *buddhismul* (ST., IX, 1, 54); *coherență* (VR, XI, 6, 153); (normele) *filosofice* (ST., VIII, 12, 8); (imaginația) *helenă* (ST., VII, 12, 87); *hipostaze* (ST., IX, 1, 52); (exagerările) *pejorative* (ST., IX, 1, 22); *qvazidementă* (VR, XI, 5, 155); *sensuală* (SB, VII, 10, 79); *sympozioane* (SB, VII, 12, 52); (deasupra) *terasementului*[1] (ST., IX, 5, 56); *vestmînt* (L, I, 1, 2, 2) și *se-nvestmîntează* (GL, V, 38, 8, 1) în loc de *veșmînt* și *se-nveșmîntează* (cum pronunță cei mai mulți vorbitori).

Și în scrierea neologismelor ne întîmpină fluctuații și contradicții, pe aceeași pagină : *umor — humorului* (ST., VIII, 10, 141); *regisor — regizorul* (ST., IX, 4, 96) sau chiar în aceeași frază : „el recomandă perfecta colaborare dintre *regizor* și pictura decorativă : *regisorul* contribuind la unificarea ansamblului, pictorul — la înviorarea perspectivei scenice" (IL, IX, 5, 64).

Iată și un exemplu de scriere inconsecventă a două neologisme aparținînd aceleiași familii : „...despre cari (sic) scria cu atîta *umor*.... profesorul polonez Thadeus Zielinski, cunoscutul *humorist* și animator al clasicismului " (ST., VIII, 11, 67).

Un alt principiu deosebit de important, pe care se bazează noua noastră ortografie, este PRINCIPIUL MORFOLOGIC. Recomandînd păstrarea unei unități a desinențelor și a sufixelor, în cursul flexiunii și al derivației, acest principiu gramatical ne dă posibilitatea să înlăturăm o serie de inconsecvențe în scriere, să realizăm o simetrie formală și să recunoaștem, astfel, unități morfologice[2]. Cu ajutorul lui a fost reglată, de pildă, scrierea diftongilor *ia* și *ea* care au, în anumite împrejurări, aceeași valoare fonetică. Recurgerea la pronunțare fiind de data aceasta inoperantă, principiul fonetic a fost sacrificat și s-a ținut seamă de alternanțele fonetice : scriem *gheață*, *cheamă* etc., deși rostim *ghiață* și *chiamă* pentru că *ea* alternează în cursul flexiunii cu *e* (*ghete*, *chem*, *chemăm* etc.). Din această cauză, în toate substantivele și formele verbale pe care le înșirăm mai jos, diftongul *ia* trebuie înlocuit, în scris, cu *ea* : *chiag* (IL, IX, 5, 25); *ghiață* (VR, XI, 3, 58); *ochiade* (IL, IX, 5, 9); *se cheamă* (IL, IX , 5, 14); *îngenunchiați* (VR, XI, 5, 93); *înmănunchiate* (SB, VIII, 11, 86); *supraveghia* (ST., IX, 5, 109) etc.

În mod aproape regulat este înlocuit *ea* cu *ia* în sufixul flexionar *-ează*: *accentuiază* (ST., IX, 3, 62); *se atenuiază* (ST., IX, 5, 26); *efectuiază* (ST., VIII, 12, 52); *evoluiază* (SB, VIII, 11, 83); *înmănunchiază* (GL, V, 39, 2, 4); *se perpetuiază* (ST., IX, 5, 109); *se situiază* (SB, VII, 10, 88) etc. Aceste forme verbale trebuie scrise ca și *ucrează*, *izolează* etc. (rădăcină+*ează*). Nu aceeași situație este în cazul verbului *a* (*se*) *așeza*, care (avînd rădăcina *așez-*) trebuie scris la pers. a III-a sing. și pl. (*se*) *așază*, nu *așează* (VR, XI, 5, 154; SB, VIII, 12, 47); (*se*) *așează*

[1] Pentru explicarea acestei variante, în afară de influența grafiei franceze (*terrassement*), mai poate fi invocată disimilarea vocalică (*a — a > a — e*) și mai ales influența asimilatoare a lui *e* accentuat din silaba ultimă (a-è Δ e-è).

[2] Pentru detalii, vezi acad. I. Iordan, *Limba romînă contemporană*, ediția a II-a, Ed. Ministerului Învățămîntului Public, 1956, p. 214 și urm. și M. Grigorescu, *Principii gramaticale în ortografie*, în *Limba romînă*, III (1954), nr. 1, p. 45 și urm.

(GL, V, 38, 1, 3) etc. Și aceasta fiindcă în rădăcina cuvintelor, după literele *ș*, *j*, nu se scrie niciodată *ea*, ci *a*[1].

Scrierea cu triftongul *iea* în exemplul (*se*) *insinuiează* (ST., VIII, 12, 104) este complet lipsită de temei. Corect e : *se insinuează* (ca și *accentuează*, *evoluează* etc.).

Diversele forme flexionare ale verbului *crea* apar adesea scrise greșit : *a creia* (ST., VIII, 11, 74) ; *a creea* (VR, XI, 5, 192) ; *creează* (IL, IX, 5, 52) ; *să creem* (ST., IX, 4, 12) ; *îi cree* (ST., VIII, 12, 65) ; (*el*) *creea* (SB, VII, 10, 82) ; *creind* (VR, XI, 5, 203, 1) ; *creiat* (ST., VIII, 11, 110) etc. Pentru participiul trecut am întîlnit și forma *creeat* : „Pe lîngă faptul că Macarenco (sic) *a creeat* o operă documentară,... Poemul pedagogic este și o lucrare de artă". (ST., IX, 3, 97).

Dacă scrierile : *să creem*, *îi cree* etc. reproduc rostiri curente (explicabile prin analogie) forma participială *creeat* nu poate fi interpretată decît ca un hiperurbanism grafic, la care s-a ajuns datorită reacției față de scrierea cu un singur *e* a formei de pers. a III-a sing. și pl. (*crează* în loc de *creează*).

Verbele *a suferi* și *a descoperi* se scriu la indicativ prez. persoana a III-a sing. și pl. *suferă* și *descoperă*, nu *sufere* (ST., IX, 5, 97) și *descopere* (ST., IX, 1, 85) ; verbul *a avea* face la conjunctiv prez. pers. a III-a sing. și pl. *să aibă*, nu *să* (*nu*) *aibe* (VR, XI, 6, 77) ; *preceda* (la fel ca toate verbele de conjug. I) are pers. a III-a sing. și pl. *precedă*, nu *precede* (ST., IX, 1, 115) ; *profera* face la imperfect, pers. a III-a pl. *proferau*, nu *profereau* (ST., VIII, 10, 88) — formă analogizată după unele verbe de conjug. a IV-a (*sufereau*, *acoperau* etc.) ; *coborî*, în schimb, face la aceeași persoană a subjonctivului : *să coboare* (ca și *să doboare*), nu *să coboară* : „cît aș vrea *să coboară* mai în jos nopțile albe ale polului..." (ST., VIII, 10, 28).

În cazul pronumelui (și adjectivului) demonstrativ de identitate trebuie făcută distincția între fem. sing. *aceea*, *aceeași* (cu diftongul *ea*) și între masc. pl. *aceia*, *aceiași*, care, deși se pronunță la fel, se scriu totuși diferit tocmai pentru evitarea eventualelor confuzii. Prin urmare la nominativ sing. este corect : *aceeași* mină, nu *aceași* mină (ST., VIII, 10, 50) sau *aceiași* zi (ST., VIII, 10, 56) ; *aceiași lume* (VR, XI, 5, 16) etc. Gen. și dat. sing. este *aceleiași*, nu ca în exemplele următoare : „*datorate aceleași* „concepții" (ST., VIII, 10, 121) ; două lu i ale *aceleași* urbe cosmopolite" (SB, VII, 10, 83) ; „sub semnul *aceleeași* inspirații"[2] (ST., IX, 4, 69).

Tot conform unei reguli care ilustrează aplicarea principiului morfologic în ortografie trebuie să scriem : *clujean*, *greșeală*, *înfricoșător* etc., nu *clujan* (ST., VIII, 11, 107) ; *ieșan* (ST., IX, 1, 80) ; *lipovan* (SB, VIII, 12, 33) ; *năsăudan* (SB, VII, 10, 84) ; *reșițan* (SB, VI, 10, 92) ; *someșanul* (IL, IX, 6, 47) ; *greșală* (ST., VIII, 12, 97 ; SB, VII, 10, 92) ; *zăpușală* (L, I, 4, 3, 2) ; (puteri) *înfricoșetoare* (ST., IX, 5, 56) etc. Aceasta fiindcă

[1] Vezi *Mic dicționar ortografic*, p. 5 și 77.

[2] *Aceleași* este pluralul lui *aceeași*. Cît privește grafia eronată *aceleeași* ea trebuie explicată invocîndu-se influența lui *aceeași*.

în cuvintele respective avem sufixele : *-ean*, *-eală* şi *-ător* (cf. : *mureşean*, *amețeală*, *culegător* etc.).

De multe ori unele substantive şi adjective nu sînt articulate la nominativ şi acuzativ plural cu articolul definit *i* : „*Copii* purtaseră vitele la păscut pe aceleaşi coclauri" (ST., IX 4, 20) ; „*Albaştri* lui ochi pierduți sînt şi goi" (GL, V, 40, 3, 6) ; „Fie pe străini, fie pe *proprii* lor copii sau nepoți" (ST., IX, 3, 28). Iată şi un exemplu de substantiv feminin nearticulat cu *i* la genitiv singular : „Procedeele stilistice şi componistice... nu alterează cu nimic coloritul spaniol al *lucrări* ei, dimpotrivă, îl subliniază şi îl evidențiază" (ST., IX, 3, 102).

Dacă în cazurile citate articolul enclitic lipseşte, în următorul exemplu el este absolut de prisos : „Şi tu prin *codrii*-ți alungai/Ardoarea ta vînătorească" (L, I, 7, 9, 2).

Următoarele cuvinte compuse trebuie scrise împreună, nu separat sau cu liniuță, din cauză că elementele lor alcătuitoare şi-au pierdut individualitatea morfologică : *adese ori* (VR, XI, 6, 153) ; *alte ori* (IL, IX, 5, 64) ; *anti-metafizice* (ST., VIII, 12, 69) ; *anti-național* (IL, IX, 6, 97) ; *aşa dar* (VR, XI, 5, 119 ; L, I, 3, 10, 2) ; *atot-puternic* (ST., VIII, 8, 74) ; *atot ştiutor* (VR, XI, 6, 187) ; *auto-analiză* (ST., IX, 1, 73) ; *avant-gardă* (ST., IX, 1, 121) ; (atacuri) *bine-venite* (VR, XI, 6, 141) ; *bună oară* (VR, XI, 6, 144) ; *bună stare* (VR, XI, 3, 77) ; *ci-că* (ST., IX, 3, 83) ; *cinci zeci* (IL, IX, 6, 58) ; *cîte-odată* (L, I, 3, 1, 2) şi *cîte o dată* (SB, VII, 10, 47) ; *contra reformă* (ST., VIII, 8, 74) ; *de-asupra* (L, I, 1, 1, 3) ; *de plin* (ST., VIII, 12, 84) ; *de-ocamdată* (ST., VIII, 11, 34) ; *dese ori* (ST., IX, 1, 100) ; *de sigur* (L, I, 1, 7, 1) ; *don-juanul* (SB, VII, 10, 67) ; *fie ce* (VR, XI, 6, 103) ; *hidro-avionul* (SB, VII, 10, 73) ; *miază zi* (ST., VIII, 1, 12) ; *ne-alterată* (ST., IX, 3, 102) ; *nici o dată* (SB, VII, 10, 67) ; *ne la locul* (SB, VII, 49, 10) ; *neo-greacă* (ST., IX, 1, 103) ; *ori cine* (VR, XI, 6, 25) ; *pre-socialiste* (ST., VIII, 11, 117) ; *post-față* (ST., VIII, 9, 99) ; *sacro-sancte* (SB., VIII, 11, 87) ; *semi-consoane* şi *semi-vocale* (ST., IX, 1, 84) ; (regiunea) *sub-Carpatică*[1] (ST., IX, 3, 95) ; *sub-sol* (VR, XI, 3, 82) ; *tot odată* (ST., 11, 70) ; *vice-amiralului* (ST., VIII, 10, 44) ; *vre-un* (ST., VIII, 10, 22).

Trebuie scrise, în schimb, cu liniuță între elementele lor componente : *ad hoc* (VR, XI, 6, 153) ; *astă vară* (GL, V, 40, 7, 3) ; *aşa numită* (ST., IX, 3, 86) ; *aşa zisa* (ST., VIII, 11, 92) ; *aşa zişii* (L, I, 1, 11, 2) ; *calea valea* (IL, IX, 6, 60) ; (*din*) *fir a păr* (ST., IX, 3, 50) ; *întrun* (ST., VIII, 12,63) ; *întradevăr* (ST., VIII, 11, 84) ; *propriu zis* (Gl, V, 42, 7, 1) ; *propriu-zise* (ST., VIII, 10, 75) etc. Cît priveşte îmbinările : (de) *atîteaori* (ST., VIII, 11, 118) ; (de) *astădată* (ST., IX, 3, 79) ; *deîndată ce* (ST., VIII, 12, 105) ; *deobicei* (VR, XI, 5, 12) ; *însfîrşit* (IL, IX, 6, 61) ; *întrutotul* (ST., VIII, 11, 66) şi *oridecîteori* (VR, XI, 6, 12) ele trebuie scrise separat (*de atîtea ori* ; *de astă dată* etc.), deoarece gradul de compunere este puțin avansat.

În sfîrşit, trebuie înlăturate şi în cazul cuvintelor compuse inconsecvențele grafice — atît de numeroase şi de supărătoare mai ales în

[1] Partea a doua a acestui cuvînt compus nu se scrie cu majusculă.

paginile revistei „Steaua" : *auto-portret* și *autoportretului* (ST., VIII, 9, 85); *de-a lungul* și *dealungul* (ST., IX, 4, 48) *nici un* și *niciun* (ST., IX, 4, 83); *post-scriptum* și *postscriptum* (ST., VIII, 11, 82—83)[1] etc.

În scrierea cuvintelor compuse trebuie să mai avem în vedere și PRINCIPIUL SINTACTIC, care ne recomandă să ținem seama de sensul și de valoarea gramaticală pe care o are cuvîntul compus în context. Astfel adverbul *altădată* cu sensul de „odinioară" este incorect scris în următoarele cazuri : „Oamenii au ieșit din făgașurile lor de *altă dată* ..." (VR, XI, 6, 110); „*Altă dată* nu se putea trece pe acolo decît sărind din bolovan în bolovan..." (GL, V, 38, 1, 5); „...chipul în care se făceau *altă dată* judecățile ..." (IL, IX, 5, 37); „Radu D. Rosetti își conduce... cititorul prin lumea de *altă dată* ..." (ST., IX 5, 99) etc. În următorul exemplu însă, *altă dată* trebuia scris în două cuvinte fiindcă are sensul de „în altă împrejurare" : „... am să-ți explic eu *altădată* cum devine —..." (VR, XI, 6, 38).

Tot în două feluri se mai scriu și alte cuvinte compuse. *Odată*, de pildă, trebuie scris împreunat cînd este adverb de timp și înseamnă „cîndva" („a fost *odată*") și trebuie scris în două cuvinte cînd este numeral adverbial și înseamnă „o singură dată". Indiferent de sensul pe care-l are, cuvîntul este scris de unii colaboratori numai împreună, iar de alții numai separat. Notăm mai întîi exemple de scriere într-un singur cuvînt a lui *o dată* — numeral adverbial : „Mai citi *odată* cererea... cu aceeași desfătare..." (VR, XI, 6, 42); „S-au răsculat nu *odată*, ..." (GL., V, 39, 2, 7); „Ai mai fost *odată*" (IL, IX, 6, 37); „Ziarul apărea *odată* pe săptămînă" (ST., VIII, 10, 54); „Nu *odată* am pornit spre tine" (L, I, 7, 5, 2) etc. Uneori cuvîntul în discuție apare scris împreunat chiar atunci cînd valoarea lui de numeral este cu totul evidentă : „și-o lovi cu sete, *odată*, de zece ori, de o sută de ori" (ST., VIII, 11, 42).

Notăm și cîteva exemple de scriere în două cuvinte a lui *odată* — adverb de timp : „Un scriitor francez ... deplîngea *o dată* plăcerea stupidă pe care o simțise în copilărie citind diferite inepții" (VR, XI, 6, 148); „*O dată*, un prieten mi-a povestit că a luat parte și el, ... la luptele pentru curățirea Capitalei ..." (L, I, 3, 9, 3); „Îmi arată o fotografie făcută cînd a venit el *o dată*, în permisie". (SB, VIII, 12, 23).

Tot într-un cuvînt trebuia scris *odată* și în următoarele două exemple, în care valoarea lui este de adverb de mod : „*O dată* s-a făcut galben vecinul. Ce roată?" (GL, V, 40, 7, 3); „Sărind treptele cîte trei *o dată*, a ajuns într-o nouă încăpere ..." (SB, VII, 10, 17).

Trebuie să se facă, de asemenea, distincție între *demult* (avînd sensul de „odinioară" și răspunzînd la întrebarea „cînd?") și între prepoziția de + adv. *mult* („de mult timp") : „Asta fac *demult*" (ST., VIII, 12, 13); „... de care m-am despărțit nu *demult*" (ST., VII, 10, 21); „... s-a urcat nu *demult* ..." (ST., 10, 27); „Ajuns *demult* la vîrsta maturității artistice ..." (ST., IX, 5, 100) etc. În toate aceste cazuri *de mult* trebuia scris în două cuvinte.

---

[1] Formele corecte sînt : *autoportret*, *de-a lungul*, *nici un* și *post-scriptum*.

Pentru a putea fi deosebit de adverbul de loc „*deoparte*" (scris împreunat şi pronunţat în trei silabe), „*de o parte*", care se opune lui „*de altă parte*", trebuie scris separat, nu ca în următoarele contexte: „gîndiţi-vă, în acest sens, la tabăra alcătuită de Cozieni, Lascarizi şi Vorvoreni, pe *deoparte*, ..." (ST., VIII, 10, 93); „... prin promovarea acelor lucrări care — pe *deoparte*, îşi sorb conţinutul din realitatea vieţii contemporane, iar pe de alta din interpretarea fenomenelor ..." (SB, VII, 10, 88) etc. Alteori este greşit scris adverbul: „Cît trebuie să pun *de-o parte* la chenzină ... ?" (VR, XI, 6, 43); „... o interpretare care nu lasă *de o parte* nimic ..." (VR, XI, 5, 145) etc.

Incorect scris apare şi adverbul restrictiv *numai* (sinonim cu *doar*): „Cu atît mai mult cu cît de lipsurile semnalate nu sînt responsabili *nu mai* artiştii ci şi o anumită tendinţă practicistă îngustă ..." (VR, XI, 2, 191). Scrierea în două cuvinte este justificată atunci cînd după adverbul de negaţie *nu* urmează *mai*: *nu mai* vorbi!; *nu mai* ştiu nimic etc.

Într-un cuvînt trebuie scris şi adverbul *totuna* „la fel, acelaşi lucru": „... aprecierea unei cărţi bune nu e *tot una* cu tămîierea unei cărţi presupuse a fi bună,..." (IL, IX, 6, 77).

Numeroşi colaboratori ai revistei „Steaua" (în frunte cu unii membri ai colegiului redacţional) nu respectă PRINCIPIUL TRADIŢIONAL-ISTORIC atunci cînd este vorba de scrierea formelor flexionare ale verbului *a fi* la persoana I sing. şi pl. şi la persoanele a II-a şi a III-a pl. ale modului indicativ prezent. Astfel, într-un singur număr al revistei amintite (10/1957) am întîlnit de 89 de ori forma *sunt* (pers. I sing. şi a III-a pl.), de 6 ori forma *suntem* şi de 2 ori forma *sunteţi*.

Nu vom zăbovi prea mult arătînd în mod detaliat de ce s-a optat pentru *sînt* şi nu pentru *sunt*, deoarece această problemă a fost pe deplin elucidată[1]. Ceea ce trebuie reţinut e faptul că scrierea *sînt*, *sîntem* etc. este justificată din punct de vedere istoric (deoarece continuă o veche tradiţie grafică) şi pe deasupra oglindeşte şi pronunţarea cea mai răspîndită chiar în zilele noastre[2]. Probabil că chiar acei care se străduiesc să scrie în mod cît mai regulat *sunt*, mai pronunţă uneori şi *sînt*. Spre această concluzie ne conduce alternanţa formelor *sunt*, *suntem*, *sunteţi* cu *sînt*, *sîntem*, *sînteţi* pe aceeaşi pagină (VIII, 10, 20; VIII, 10, 21; VIII, 10, 33; VIII, 10, 66; VIII, 10, 97; VIII, 10, 122; VIII, 10, 143; VIII, 10, 146;

---

[1] În afară de lămuririle care se dau în „Introducerea" la *Micul dicţionar ortografic*, ediţia a II-a, p. 20—21 vezi şi articolul intitulat *Noua ortografie şi istoria limbii literare*, de J. Byck, unde se dezbate pe larg problema în discuţie (*Limba română*, III (1954), nr. 6, p. 31 şi urm.). În acest articol se arată în mod convingător că pers. I sing. şi a III-a pl. de la verbul *a fi* nu provin din lat. *sunt*, ci din *sint* — formă de pers. a III-a pl. a conjunctivului prezent, care a devenit în mod normal, în limba noastră, *sînt*. Aşa s-a şi scris pînă în sec. al XIX-lea cînd latiniştii, în dorinţa lor de a aplica şi în cazul de faţă principiul etimologic, au încercat să impună scrierea *sunt*, nejustificată tocmai din punct de vedere etimologic. Această scriere (care a influenţat în parte şi pronunţarea) n-a fost niciodată folosită în mod consecvent. Mai mult: marii noştri scriitori şi cărturari (cum se arată în articolul citat, pe baza unui material foarte bogat) au scris şi au rostit în mod consecvent: *sînt*, *sîntem*, *sînteţi*.

[2] Pentru verificarea afirmaţiei că şi astăzi rostirea celor mai mulţi vorbitori este *sînt* şi nu *sunt*, vezi *Micul atlas lingvistic romîn*, partea I, vol. al II-lea, harta nr. 261 „(Formele lui sînt în „aceştia sînt copiii mei").

VIII, 12, 25; VIII, 12, 84; VIII, 12, 106; IX, 3, 6; IX, 4, 45) sau chiar în aceeaşi frază: „Analizele făcute unor romane cum *sunt*... La Medeleni, Concert din muzică de Bach, Maidanul cu dragoste, Craii de Curtea-Veche sau Enigma Otiliei... *sînt* destul de edificatoare... (ST., VIII, 11, 89); „Cele mai categorice reuşite ale acestei arte *sunt* aşa numitele copii după natură — opere ale observaţiei, inteligenţei şi sentimentului, aşa cum *sînt* majoritatea poeziilor din volumul „Vîrstele anului" (ST., VIII, 11, 81).

Cînd cei mai statornici dintre colaboratorii revistei „Steaua" vor renunţa la scrierea *sunt, suntem, sunteţi*, problema acestor supărătoare inconsecvenţe se va rezolva de la sine.

Tot în virtutea principiului tradiţional-istoric trebuie să menţinem în scriere articolul enclitic *-l*, chiar dacă în vorbire (la nominativ şi acuzativ singular) nu mai articulăm în mod obişnuit substantivele masculine şi neutre terminate în consoană, *u* plenison sau *u* şi *i* semivocalici. Voind să-şi caracterizeze presonajele, nu numai prin acţiunile pe care le săvîrşesc, ci şi prin limba pe care o vorbesc, unii scriitori utilizează acest procedeu grafic, constînd în suprimarea articolului *definit -l*: „... nu s-ondurat n meni să vadă ce-i în *grajdu* ăsta..." (VR, XI, 5, 38); „*Pămîntu* îţi trebuie, n-ai vrut să intri cu el la colectiv. Ai vrut să-ţi îngropi *copilu* în el. O să rămîi cu *pămîntu* singur pe lumea asta..." (ST., VIII, 11, 42) etc.

Fenomenul constînd în suprimarea articolului hotărît, în situaţiile arătate, constituie de fapt o caracteristică a limbii vorbite în general, nu numai a celei populare. De aceea socotim că diferenţierea care se face, pe această cale, între vorbirea personajelor şi a scriitorului trebuie evitată, întru cît nu corespunde unei realităţi lingvistice.

Datorită neglijenţei, absenţa articolului definit *-l* ne întîmpină, uneori, chiar în limba unor p eţi, scriitori şi publicişti: „... ori (sic) conţinutul romanelor dovedeşte tocmai *contrariu*" (SB, VII, 10, 83); „— Nici una, nici alta, bădiţă Nicolae, răspunse *brăileanu*" (IL, IX, 6, 47); „Ilinca trecu *şopru* de fîn, lăsîndu-l pe Mircea singur" (ST., IX, 3, 26). Iată şi un exemplu dintr-o poezie:

„Luminile le deapănă din pomi
. . . . . .
Şi *vîntu* cîntă-n şoaptă:
Frunză dormi".

(IL, IX, 5,4)

Este de la sine înţeles că folosirea articolului definit *-l* este absolut obligatorie şi în versuri, unde prezenţa lui nu aduce o silabă în plus.

Ne mai rămîne să arătăm în continuare greşelile legate de nerespectarea PRINCIPIULUI SIMBOLIC, care ne recomandă să scriem acelaşi cuvînt cînd cu majusculă, cînd cu literă mică (după împrejurări). Astfel, cînd un cuvînt se foloseşte în accepţia lui obişnuită el se scrie cu literă mică (*scînteie*), iar cînd are un sens cu totul deosebit de cel comun se scrie cu majusculă „Scînteia" (ziarul). Tot cu iniţială majusculă se scriu şi numele unor epoci istorice (cum ar fi de pildă, *Renaşterea*) sau al unor evenimente (*Unirea* etc.). Sensul acestor substantive este un sens special faţă de cel al abstractelor

verbale : *renaștere* „faptul de a renaște" și *unire* „acțiunea de a (se) uni". Din această cauză, cele două cuvinte sînt greșit scrise cu minusculă în următoarele contexte : „om al renașterii" (VR, XI, 6, 152) ; „goi ca îngerii *renașterii* italiene..." (IL, IX, 5, 15) ; „Ștefan zugrăvit de Sadoveanu, are ceva de precursor de *renaștere*..." (GL, V, 37, 2, 6) ; „Kogălniceanu a demascat ... acțiunea antiunionistă ... și a înfrînt piedicile puse în calea *unirii* ..." (ST., VIII, 10, 103).

Cînd intră ca element component într-o sintagmă care denumește o instituție, cuvîntul *facultate* se scrie și el tot cu majusculă pentru a fi diferențiat de *facultate* cu sensul de „aptitudine". Sînt eronate grafiile : *facultatea* de filologie (ST., IX, 5, 123) ; absolvirea *facultății* de teologie..." (ST., VIII, 4, 72) ; absolvent al *facultății* de construcții (IL, IX, 6, 50) etc.

Numele punctelor cardinale se scriu cu inițială minusculă, exceptînd împrejurările cînd exprimă noțiunea de „ținut" : „învățătura Răsăritului"[1]. Există destui colaboratori care încalcă această regulă și mai ales excepția ei : „O invazie a geto-dacilor de la *Nordul* Dunării" (ST., VIII, 11, 72) ; „... în Italia și alte țări din *apus*..." (ST., IX, 1, 123) ; „cu mult în urma societăților contemporane ei din *apusul* european" (GL, V, 37, 2, 4) ; „ ... în *apus* nu se poate concepe astăzi un studiu de oarecare seriozitate fără referire la Marx ..." (VR, XI, 3, 105) etc.

Deși *Micul dicționar ortografic* nu ne dă nici o indicație, în virtutea aceluiași principiu simbolic trebuie să scriem cu literă mare și cuvîntul compus care denumește sărbătoarea „*Anul nou*". În „Iașul literar" (singura revistă în care am întîlnit o dată cuvîntul) el apare scris cu inițială minusculă :„ ... în timp ce licoarea care așteaptă nebăută în noaptea de *anul nou* îi prilejuește versul : ..." (IL, IX, 5, 77).

Tot cu inițială majusculă trebuiau scrise și numele următoarelor sărbători : *7 noiembrie* (ST., VIII, 12, 55) ; *1 mai* (ST., VIII, 10, 125) ; *23 august* (IL., IX, 6, 94 ; L, I, 1, 7, 1 ; ST., VIII, 10, 129) ; *30 decembrie* (ST., VIII, 12, 115) ; *24 ianuarie* (ST., VIII, 10, 103) și *9 mai* (ST., IX, 5, 7). În împrejurări obișnuite (deci cînd nu simbolizează nimic) numele lunilor ca și al zilelor săptămînii trebuie scrise cu inițială minusculă, nu ca în exemplele : „Cluj, *August*, 1956 (ST., IX, 3, 33) ; „ ... la sfîrșitul lui *Octombrie* 1915, ..." (ST., IX, 4, 114) ; „... în fiecare *Marți* la Bruxelles" (ST., [X 4, 118) etc".

★

În cele ce urmează semnalăm o serie de greșeli care nu pot fi încadrate în nici unul dintre principiile amintite. De exemplu : cuvintele *vacs* (< germ. *Wachs*) și *eczemă* (< fr. *eczéma*) nu se scriu cu *x* (ca în IL, IX, 6, 67 și ST., VIII, 10, 57) ; pronumele și adjectivul demonstrativ *același* se scrie cu *i* final, nu ca în exemplele : *acelaș* sculptor (SB, VIII, 11, 65) ; *acelaș* an (ST., IX, 1, 115) ; *aceluiaș* drum (VR, XI, 3, 47) etc. ; auxiliarul persoanei I sg. a modului condițional-optativ se scrie *aș*, nu *ași* : *ași* vrea (IL, IX, 5, 10) ; *ași* zice (ST., IX, 1, 80) ; nu m-*ași* teme (ST., VIII, 11, 50) ; *ași* fi vrut (VR, XI, 6, 22) ; *ași* fi dorit (VR, XI, 5, 83) etc. ; persoana a

[1] Vezi *Mic dicționar ortografic*, p. 56.

II-a sg. de la *a fi* se scrie la imperativul negativ cu un singur *i*, nu cu doi : „Hai nu *fii* rău". (ST., VIII, 12, 62) ; verbul *a face* apare greșit scris cu prepoziția *a*, aglutinată infinitivului scurt : „... s-ar părea că avea de *a face* cu un cadru rectiliniu" (SB, VII, 10, 83) ; „Și de această dată avea de *a face* cu o confuzie, ..." (SB, VIII, 11, 69). Tot prin aglutinație se explică și scrierea *oțîră* în loc de *o țîră* „așa e meseria, mai pui *oțîră de* apă dacă vrei să faci un ban" (ST., IX, 3, 28). Cf. și omidă (< gr. ὁ μίδας).

Fenomenul opus aglutinației (adică deglutinația) poate fi ilustrat prin scrierea *o leacă* în loc de *oleacă* (< ngr. ὀλιγάκι) : „Cu taică-său m-am încontrat *o leacă* (ST,. IX., 4, 33) ; „Și vin *o leacă* toamna colo-n cramă" (IL, IX, 5, 5) [1].

Dintre toate greșelile de ortografie, întîlnite în publicațiile de care ne ocupăm, cele mai grave ni se par a fi următoarele : „*Prinde-ți* hoțul ! (ST., IX, 3, 32) î. l. d. „*Prindeți* hoțul !" ; „*Firar el* al dracului" (ST., IX, 3, 32) î. l. d. „*Fir-ar* el al dracului" ; „... vinul *iar* fi murdărit pantalonii..." (ST., IX, 3, 23) î. l. d. „... *i-ar* fi murdărit ...[2]" ; „reintră în același timp în istoria ca și în caracterul *a-lor* noștri" (ST., IX, 1, 123) î.l.d. „*alor* noștri" ; „*Dîndui-se* o cumpănită dozare" (SB, VIII, 12, 101) î.l.d. *dîndu-i-se* ; „*Părîndui-se* mai transparentă" (ST., VIII, 11, 84) î.l.d. „*părîndu-i-se*" ; „Va cere *să-i* se înființeze o catedră de istorie a științelor..." (ST., VIII, 12, 68) î.l.d. „... *să i se* înființeze..." ; „*Ți-se* luminează sufletul, *ți-se* deschide inima" (ST., IX, 4, 33) î.l.d. *ți se luminează* sufletul, *ți se* deschide inima ; „(Reviste) care nu *și-au* aci nici o mențiune" (ST., VIII, 12, 114) î.l.d. *nu-și au* aci ; „Te uită ciocîrliei *nu i-e* jenă" (ST., VIII, 11, 4) î.l.d. *nu-i e* jenă ; „La fel și ție *ți-s-alină* dorul" (SB, VII, 10, 65) î.l.d. *ți s-alină* dorul etc.

Cînd în rostire lipsesc în mod accidental unele sunete din interiorul sau de la sfîrșitul cuvîntului, absența lor trebuie marcată prin apostrof, nu prin cratimă [3] : „*Las-că-i* bine" (ST., VIII, 10, 67) ; „*Las-că* nu pleci" (ST., IX, 18, 3) ; „*Las-că* n-o să mor acolo" (ST., IX, 3, 23) ; „Și cu boii *cin-se* duce? (ST., IX, 3, 31). Corect „Las'că-i bine" ; „Cin'se duce"? etc.

---

[1] Așa cum în *oțîră* aglutinarea lui *o* la substantiv a fost, probabil, ușurată de existența în limbă a lui *oleacă*, tot astfel și analizarea acestui din urmă adverb în *o* (articol nehotărît) + *leacă* (substantiv) a fost neîndoielnic înlesnită de influența sinonimului său *o țîră*. Scrierea *o leacă* este atît de răspîndită, încît, la o nouă reformă a ortografiei ea ar trebui acceptată. Cf. și diminutivele : *o lecuță* și *o lecuțică* (scrise în două cuvinte) — din care se vede și mai clar că *o* este simțit de vorbitori ca articol iar *leacă* e considerat ca substantiv.

[2] Primele trei greșeli apar la același autor, ceea ce nu este, desigur, o întîmplare. În legătură cu scrierea *Prinde-ți* î. l. d. *Prindeți* (voi), putem afirma cu destulă siguranță că nu este o eroare de tipar. Această greșeală este foarte frecventă și se datorește faptului că *-ți* este considerat de mulți pronume, cînd în realitate (la pers. a II-a plural a imperativului și indicativului prezent) este desinență. Prin falsă analogie cu „*scrie-ți* (tu) numele" ; „*prinde-ți* (tu) haina" etc., unde *-ți* este într-adevăr pronume, s-a putut scrie și „prinde-ți (voi) hoțul". Cf. și : „*Bate-ți* la ușă" ; „*Șterge-ți* picioarele" sau „Bine *a-ți* venit" — greșeli curente, care pot fi ușor înregistrate de către oricine.

[3] Pentru această excepție de la regula care prevede înlocuirea apostrofului prin liniuță, vezi *Mic dicționar ortografic*, p. 66 și *Limba romînă* (Fonetică-Vocabular-Gramatică), Ed. Academiei R.P.R., 1956, p. 64—65.

Numeroase sînt şi greşelile prilejuite de scrierea unor nume proprii (romîneşti sau străine): *Bielinski*[1] (VR, XI, 6, 12, 13) î.l.d. *Belinski*; *Boliac* (GL, V, 37, 1, 2) î.l.d. *Bolliac*; *Alexandru Davilla* (ST., VII, 1, 117) î.l.d. *Davila*; *B. Şt. de la Vrancea* (ST., VIII, 10, 157) î.l.d. *Delavrancea*; *O. Densuşianu* (L, 1, 7, 7, 2; ST., VIII, 7, 19) î.l.d. *Densusianu*; *B. P. Haşdeu* (IL, IX, 6, 109) î.l.d. *B.P. Hasdeu*; *Hemingvay* (GL, V, 37, 8, 6) î.l.d. *Hemingway Kiseleff*[2] î.l.d. *Kiselef*; *Lafontaine*[3] (L, I, 3, 7, 1) î.l.d. *La Fontaine*; *Lasalle* (SB, VIII, 11, 60) î.l.d. *Lassalle*; *Macedonschi* (VR, XI, 5, 119; ST., IX, 5, 99) î.l.d. *Macedonski*; *Marius Chicoş Rostogan* (VR, XI, 5, 19; ST, VIII, 11, 98) î.l.d. *Mariu*[4] *Chicoş Rostogan*; *Shoppenhauer* (VR, XI, 6, 12, 13) î.l.d. *Schopenhauer*; *D. A. Sturza* (IL, IX, 5, 105) şi *Mihail Sturza* (ST., IX, 5, 71) î.l.d. *D. A.* şi *Mihail Sturdza*; *Lew*[5] *Tolstoi* (ST., VIII, 10, 37) î.l.d. *Lev Tolstoi* şi *Ulysse* (SB, VII, 10, 72) î.l.d. *Ulise*[6]. Tot aici menţionăm şi pe *Mississippi*, greşit scris, în „Gazeta literară", cu doi de *p* (V, 38, 8, 6).

O serie de nume proprii şi de alte cuvinte ruseşti sînt incorect scrise, din cauză că nu se respectă normele de transcriere din limba rusă în limba romînă. Astfel *k* este redat adesea prin *c* din alfabetul latin: *Cutuzov* (ST., VIII, 10, 35) î.l.d. *Kutuzov*; *Macarenco* (ST., IX, 3, 97) î.l.d. *Makarenko*; *Mascovski-Prospect*[7] (ST., VIII, 10, 6) î.l.d. *Moskovski-Prospekt*; *Necrasov* (IL, IX, 5, 83) î.l.d. *Nekrasov*; *Petropavlovsc* (ST., VIII, 10, 4) î.l.d. *Petropavlovsk*; *Tarscoe-Selo* (ST. VIII, 10, 5) î.l.d. *Ţarskoe-Selo* etc. Ezitările şi inconsecvenţele nu lipsesc nici în transcrierea cuvintelor din ruseşte în romîneşte: *Korolenco* (ST., VIII, 10, 33) î.l.d. *Korolenko* sau: „Ultima gară din *Zabaicalia* este *Petrovsk-Zabaikalskii*, ..." (ST., VIII, 10, 24).

Uneori grupul rusesc *кий* este redat în romîneşte prin *chi* în loc de *ki* *Gorchi* (ST., VIII, 10, 24); *Puşchin* [„Elegie în parcul de la Puşchino"[8] (ST., VIII, 10, 5)] etc.

În mod sistematic *kc* este transcris prin *x*, deşi după *Micul dicţionar ortografic* ar trebui redat prin *ks*: *Alexandr Bek* (GL, IV, 47, 2, 3); *Alexeev* (L, I, 7, 16); *Alexei Maximovici* (L, I, 7, 11, 3); *Maxim Gorki* (GL, V,

---

[1] Această grafie redă, de fapt, o pronunţare curentă, dar nejustificată, întrucît în limba rusă cuvîntul se scrie şi se citeşte *Белинский*.

[2] Astfel apare scris acest nume propriu la sfîrşitul fiecărui număr al periodicelor de care ne ocupăm: „Administraţia: Bucureşti, Soseaua *Kiseleff*, 10". Alte variante grafice, întîlnite aiurea sînt *Kisselef* şi *Kisseleff*. Dintre toate acestea este corectă cea mai puţin uzitată: *Kiselef* (< rus. *Киселёв*).

[3] Scris astfel după modelul lui *Larousse*, *Laplace*, *Lafayette* etc.

[4] Aşa scria I. L. Caragiale numele acestui personaj.

[5] Scrierea cu *w* în loc de *v* s-ar putea datora influenţei germane.

[6] Grafia cu y şi cu dublu *s* e „franţuzită". Cf. şi *Odissea* (ST., IX, 5, 115) î. l. d. *Odiseea* sau Don *Quijotte* (VR, XI, 5, 12), care reprezintă un compromis între fr. Don *Quichotte* şi span. *Don Quijote*. Tot influenţei franceze se datoresc şi forme ca: *Aristot* (L, I, 1, 13, 4) î. l. d. *Aristotel*; *Crist* (L, I, 3, 14, 3) î. l. d. *Christos* sau *Hristos*, *Ovid* (ST., VIII, 11, 59) î. l. d. *Ovidius* şi altele. Ori de cîte ori avem de scris un nume străin, provenit dintr-o limbă care foloseşte alfabetul latin, trebuie să-i păstrăm ortografia din limba respectivă. Este corect deci: *Don Quijote*, *Ovidius* etc.

[7] Numele unui cartier.

[8] Titlul unei poezii.

39, 2, 4 ; L, I, 7, 13, 3 ; ST., VIII, 10, 12) etc. De asemenea litera rusească *ё* n-am întîlnit-o măcar o dată redată prin *e*, ci prin *io* sau *eo* : *Nicolai Gribaceov* (L, I, 3, 12, 1) ; *N. S. Hrușciov* (GL, V, 37, 8, 3) ; *Pugaciov* (L, I, 7, 13, 3)

Avînd în vedere că ultimele două norme de transcriere nu sînt respectate în practică decît de unii lingviști, socotim ca, la o nouă ediție, *Micul dicționar ortografic* ar trebui să renunțe la ele. În concordanță cu scrierea celor mai mulți și cu pronunțarea corectă propunem ca *ё* să fie redat prin *io* iar *kc* prin *x*, așa cum se scrie de fapt, în toată presa și literatura actuală : *Hrușciov* (nu *Hrușcev*) ; *Maxim Gorki* (*nu Maksim Gorki*) etc [1].

★

În urma cercetării întreprinse desprindem următoarele concluzii :

1. Publicațiile Uniunii scriitorilor din R.P.R. conțin un mare număr de greșeli de ortografie, care se datoresc în primul rînd insuficientei cunoașteri a noilor norme ortografice. Deși abaterile de la regulile ortografiei în vigoare ne întîmpină și în publicațiile literare din Capitală, acestea sînt totuși mai îngrijit scrise decît revistele din provincie (în special „Steaua" și „Scrisul bănățean").

2. În afară de greșelile propriu-zise am mai înregistrat și o mulțime de inconsecvențe ortografice, prezente în special în paginile revistei „Steaua" și datorate mai ales neglijenței. Uneori însă neglijența se conjugă cu neștiința, cum se întîmplă în cazul unui autor care a putut să scrie (pe aceeași pagină) în trei feluri diferite titlul cunoscutei opere a lui A. S. Makarenko : *Poemul Pedagogic*, *Poemul pedagogic* și *poemul Pedagogic* (ST., IX, 3, 97).

3. În scopul respectării normelor actualei noastre ortografii, precum și în vederea înlăturării fluctuațiilor grafice, comitetele de redacție ale publicației Uniunii scriitorilor ar trebui să intervină în textul colaboratorilor ori de cîte ori este nevoie. Numai astfel se poate ajunge la o scriere unitară — caracteristică fundamentală a oricărei limbi literare.

[1] De altfel, în scrierea și în transcrierea ultimului nume propriu, însuși *Micul dicționar ortografic* se dovedește inconsecvent. După ce la p. 51 ne recomandă să transcriem *Aleksandr* < rus. *Александер* (deci și *Maksim* < rus. *Максим*), la p. 55 (unde se discută scrierea cu litere majuscule) printre alte exemple de nume proprii ne dă și pe acel al lui *Maxim Gorki* (nu *Maksim Gorki*, cum ne-am fi așteptat). Caducitatea regulii în discuție este indiscutabilă.

Dicţionarul limbii romîne moderne
Ed. Academiei R.P.R., 1958, in 4°, 961 p.

Dicţionarul limbii romîne moderne într-un volum a fost conceput, iniţial, ca o ediţie prescurtată a *Dicţionarului limbii romîne literare contemporane*, lucrare în 4 volume apărută între anii 1955 şi 1957. Pentru ca materialul lexical cuprins în cele 4 volume ale Dicţionarului amintit să poată încăpea în limitele unui singur volum, s-au adoptat trei hotărîri generale preliminare :

1 — renunţarea la citate ; prin excepţie, s-au păstrat citate numai la cuvintele fără sens lexical propriu (conjuncţii, prepoziţii etc.), precum şi la unele cuvinte şi sensuri învechite, regionale ori figurate, unde ilustrarea cu texte era absolut necesară ;

2 — reducerea proporţiilor la definiţii, concentrarea sensurilor înrudite, renunţarea la unele sensuri puţin cunoscute şi la aşa-numitele „creaţii personale" ;

3 — folosirea la tipar a unui corp mic de literă, cu care s-a cîştigat un spaţiu de mai multe sute de pagini.

Faţă de varianta în 4 volume, *Dicţionarul limbii romîne moderne* într-un volum şi-a propus să fie mai *unitar* şi să ofere *definiţii mai accesibile* pentru masele largi de cititori.

Mai *unitar* — în sensul că a adoptat definiţii-tip obligatorii pentru cuvinte care, făcînd parte din aceeaşi „serie semantică", puteau şi trebuiau să fie supuse unor tratamente similare. Astfel, categoriile de cuvinte - nume de zile şi de luni, de popoare, de grade (militare, sociale), de litere, de numere, abstractele verbale şi diminutivele etc. au fost lucrate după definiţii-tip prevăzute în normele tehnice de redactare.

Mai *accesibil* — în sensul că a încercat să renunţe la definiţiile prea savante, prea tehnice, înlocuindu-le, în măsura în care adevărul ştiinţific nu trebuia sacrificat sau vulgarizat, cu explicaţii mai clare, într-un limbaj mai general. De exemplu — cuvîntul *progesteronă*, definit în *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane* prin „hormon din corpul galben, necesar în procesul de reproducere" are, în noul Dicţionar, definiţia mai accesibilă „hormon care se formează în ovare şi care este indispensabil în procesul de reproducere".

Urmînd după *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane* — şi avînd în parte aceiaşi autori — *Dicţionarul limbii romîne moderne* într-un volum a profitat considerabil de experienţa recentului său înaintaş ; noua lucrare lexicografică a luat în consideraţie nenumărate observaţii, sezisări sau propuneri publicate în presă sau comunicate Institutului de lingvistică din Bucureşti cu ocazia apariţiei primelor volume ale operei amintite. În acest fel, nivelul *Dicţionarului limbii romîne moderne* într-un volum a fost îmbunătăţit simţitor. S-au refăcut, pornind de la aceste observaţii, definiţiile unor cuvinte ca *abordaj, abţibild, acadea, accent, accept, acreditiv, acromegalie, cabestan, cal(-putere, cala, calorifer*

etc. şi s-au adăugat sensuri noi la cuvintele *cahlă, calendar, cameleon, caracatiţă* etc. (exemplele sînt luate de la începutul fiecărei litere).

Noul Dicţionar s-a străduit să respecte într-o măsură mai mare decît predecesorul lui principiul circulaţiei în alegerea formelor-titlu ale cuvintelor. Astfel, faţă de cuvinte-titlu ca *autobus, cerşitor* (şi *cerşitori, cerşitorie*), *competinţă, omogeneitate* (şi *omogeneiza*), *troleibus* etc., din *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane*, care făceau concesii principiului etimologist, *Dicţionarul limbii romîne moderne* într-un volum a adoptat formele lexicale mai uzuale *autobuz, cerşetor* (şi *cerşetori, cerşetorie*), *competenţă, omogenitate* (şi *omogeniza*), *troleibuz*.

Dicţionarul limbii romîne moderne într-un volum a fost redactat iniţial cu aceeaşi listă de cuvinte ca şi varianta în 4 volume. În cursul redactării lui s-a constatat însă că această listă este necorespunzătoare. De aceea lucrarea a fost îmbogăţită. Peste 1000 de noi cuvinte şi-au găsit loc în noul Dicţionar; citäm (de la începutul literelor A şi C) cuvinte ca *abiotic, abitaţie, abortiv, absenteist, absidial, acantacee, accelerando, accidenta, acropolă, cadastrare, calce, calcedonie, calcifiat, calcinaţie, calomniere, calţavetă, calvinesc*. Lista a fost îmbogăţită şi cu numeroase regionalisme sau arhaisme mai puţin cunoscute — dar care apar la marii noştri scriitori; din opera lui Mihail Sadoveanu s-au atestat, de exemplu, în *Dicţionarul limbii romîne moderne*, cuvinte ca *aldui, autocrator, bicaş, biţă, bîrnui, botcă, canara* etc., absente în Dicţionarul anterior. Dimpotrivă — recent apăruta lucrare a renunţat la unele cuvinte de strictă specialitate; *acroter, actinometrie, aerofotogrammetrie, Batagă* (toponimic, în oraşul Hunedoara !), care figurează în *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane*, nu mai apar în recentul Dicţionar. Credem totuşi că noua operă lexicografică ar fi putut fi completată mai radical; cu lista actuală de cuvinte regionale, mai ales, ea este concurată încă de cunoscutul Dicţionar al lui I. A. Candrea.

Am arătat la începutul prezentării de faţă că *Dicţionarul limbii romîne moderne* într-un volum urma să devină o simplă ediţie rezumată a *Dicţionarului limbii romîne literare contemporane*. Puţin după începerea redactării acest punct de vedere s-a schimbat; două mari inovaţii fac din noul Dicţionar o lucrare independentă. Aceste inovaţii sînt:

1 — introducerea ilustraţiilor;

2 — indicarea etimologiei cuvintelor.

Circa 3000 de ilustraţii şi mai multe zeci de planşe îmbogăţesc forma tipărită a *Dicţionarului limbii romîne moderne* într-un volum. Ilustraţiile aduc o notă variată, atrăgătoare în Dicţionar şi îndeplinesc în primul rînd un scop practic esenţial: ele clarifică mai exact, mai concret numeroasele noţiuni care au, în lucrare, definiţii sumare. Să ne gîndim, de pildă, la cuvintele-nume de plante ale căror definiţii, oricîte note specifice ar cuprinde, se aseamănă totuşi între ele. Completarea definiţiei cu ilustraţii e de mare folos la asemenea cuvinte, mai ales dacă ţinem seamă de publicul larg căruia i se adresează lucrarea. Numărul de ilustraţii este mult mai redus ca în opera, din multe puncte de vedere similară, a lui I. A. Candrea. Dar acesta exagerase, după părerea noastră, deoarece ilustrase numeroase noţiuni concrete banale, arhicunoscute (de exemplu *scaun, masă* etc.). În *Dicţionarul limbii romîne moderne* s-au dat ilustraţii la cuvintele - nume de animale şi de plante, la numele de instrumente şi de aparate tehnice, la substantivele concrete regionale şi învechite.

Indicarea etimologiei cuvintelor reprezintă, după părerea noastră, principala inovaţie a Dicţionarului faţă de lucrarea anterioară. Ţinînd seamă de faptul că *Dicţionarul limbii romîne moderne* este în primul rînd un dicţionar explicativ şi numai în al doilea rînd unul etimologic, indicaţiile etimologice se dau în general în mod sumar. S-au indicat atît etimologiile sigure cît şi unele etimologii probabile; nu a fost neglijat nici principiul „etimologiei multiple" enunţat de academicianul Al. Graur: cuvîntul romînesc a fost explicat prin două sau mai multe filiere ori de cîte ori nu s-a putut opta în mod categoric pentru una singură. Faţă de lucrările anterioare, *Dicţionarul limbii romîne moderne* într-un volum

aduce în acest sector unele contribuţii proprii. Se pot cita aici cuvinte ca *habaciu*, *haihui*, *hapcă*, *haplologie* (toate de la începutul literei H), care au indicaţii etimologice deosebite de ale celorlalte dicţionare romîneşti. Din păcate — la începutul aceleiaşi litere se omit etimologiile cuvintelor *ha* şi *hă*, onomatopee clare. Alte lipsuri sau erori vor fi desigur semnalate de cei care vor parcurge lucrarea. Dar utilitatea indicaţiilor etimologice este de netăgăduit: aceste indicaţii fac din noul Dicţionar un instrument indispensabil pentru anumite categorii de cititori, mai ales pentru elevi, studenţi şi profesori.

În încheierea prezentării de faţă vrem să ne exprimăm regretul pentru absenţa din Dicţionar a unei notiţe pentru îndrumarea cititorilor. Lipsa nu este incidentală; ea provine din părerea eronată — împărtăşită de o parte a colectivului de autori — că noua lucrare este în totul dependentă de *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane*. Din cauza acestei lipse credem că folosirea *Dicţionarului limbii romîne moderne* nu va fi scutită de unele dificultăţi.

Mircea Seche

Un dicţionar al limbii lui Creangă

Prof. N. Corlăteanu a publicat recent un amplu articol informativ despre lucrările începute pentru întocmirea unui *Dicţionar al limbii lui Creangă*[1] Acest dicţionar, alături de *Dicţionarul limbii poetice a lui Eminescu*, va ajuta cunoaşterea mai adîncă a limbii noastre literare dintr-o epocă de intensă creaţie artistică în domeniul limbii romîne. Cele două dicţionare care se lucrează acum vor constitui o sursă de documentare asupra lexicului întrebuinţat de cei doi mari scriitori, asupra originalităţii prelucrării artistice a graiului comun, vor fi o oglindă a mijloacelor lui expresive, a capacităţii limbii noastre de a exprima cele mai subtile nuanţe ale ideii şi sentimentului. Cercetarea limbii scriitorilor este o preocupare de necontestată importanţă pentru mai buna cunoaştere a evoluţiei istorice şi estetice a limbii naţionale. În U.R.S.S. aceste cercetări sînt azi în plină dezvoltare, încurajate de cei mai de seamă lingvişti, în frunte cu acad. V. V. Vinogradov. Contribuţiile teoretice şi studiile de amănunt ale acestui învăţat au stimulat atît cercetarea limbii artistice ruse cît şi întocmirea unui vast Dicţionar al limbii lui Puşkin din care au apărut pînă acum primele două volume.

*

Dicţionarul limbii lui Creangă va fi o lucrare lexicografică de mare importanţă: ea ne va arăta detaliat lexicul, construcţiile gramaticale şi stilistice specifice povestitorului moldovean şi, în acelaşi timp, fiindcă acest scriitor oglindeşte în opera sa cu o excepţională originalitate graiul popular romînesc, Dicţionarul va fi un preţios auxiliar al cunoaşterii limbii populare. M. Sadoveanu consideră pe Creangă „drept cel mai original şi cel mai autentic scriitor artist" (*Evocări*, 85—86).

Autorul articolului, N. Corlăteanu, ne informează şi despre primele rezultate ale cercetării limbii artistice a lui Creangă. De pildă tabloul conjuncţiilor cauzale, studiate în 10 poveşti, ne indică neta predominare a conjuncţiei populare *că*, folosită de 145 de ori; *căci* de 46 ori, *pentru că* 1, *din pricină că* 1. Scriitorul nu foloseşte niciodată pe *din cauză că*, o locuţiune conjuncţională literară inexistentă în graiul popular. Frecvenţa unor cuvinte şi a unor forme gramaticale şi stilistice ilustrează caracterul popular al construcţiilor artistice. Cît despre valorile lui *că*, atît de frecvent la Creangă, pe primul loc, mult înaintea

[1] În nr. 8, 1958, al revistei *Nistrul*, organ al Uniunii scriitorilor din R. S. S. Moldovenească, Chişinău.

altor sensuri, stă valoarea de conjuncţie completivă în 65 %, apoi sensul cauzal 33,6 % şi abia 1,6 % *că* e conjuncţie consecutivă.

Dicţionarul va arăta volumul şi structura vocabularului lui Creangă şi totodată şi modul în care se îmbină în forme noi acest lexic al limbii populare. „Se va vedea astfel — scrie N. Corlăteanu — în ce măsură opera marelui povestitor moldovean a transmis limbii literare diferite expresii, construcţii stabile, proverbe ş. a., contribuind la mărirea expresivităţii acesteia" (p. 121). La baza lucrării lexicografice stă ediţia de la Iaşi din 1890, confruntată cu cea a acad. G. Călinescu (ESPLA, 1953), a lui Kirileanu (1939 şi 1957), toate mai fidele decît textul, atît de alterat uneori, din *Convorbiri literare*. O parte a ediţiei din 1890 a fost revăzută chiar de autor ne spune N. Corlăteanu, deci prezintă mai multe garanţii de autenticitate.

Desigur că în cursul redactării se vor ivi multe probleme de amănunt. E de la sine înţeles că o strînsă legătură între colectivele de lucru ale celor două dicţionare (Eminescu şi Creangă) va fi de mare folos ambelor lucrări. Practic, ne interesează cum va fi ilustrată în *Dicţionarul limbii lui Creangă* frecvenţa cuvintelor, variantele fonetice şi morfologice, sintagmele, expresiile ; ce şi cum se va selecta pentru a exemplifica prin citate anumite particularităţi de limbă ; cum vor fi explicate variantele fonetice, lexicale, stilistice atît de bogate în opera lui Creangă.

Se pun deci multe probleme de organizare, de concepţie ştiinţifică şi de sistematizare, tehnică, clare abia atunci cînd munca de redactare va începe efectiv, cu fişele de lucru în faţă. Articolul prezentat aici pune în lumină unele aspecte ale importanţei *Dicţionarului limbii lui Creangă* şi formulează principii despre care am mai vorbit şi noi la începerea lucrărilor *Dicţionarul limbii lui Eminescu*. Cunoscător temeinic al operei lui Creangă, N. Corlăteanu enunţă cîteva adevăruri şi le exemplifică printr-o documentare minuţioasă, fapt care garantează seriozitatea muncii la *Dicţionarul limbii lui Creangă*. Activitatea noastră paralelă, la două dicţionare atît de înrudite ca structură, ca organizare, ca scop, va avea de cîştigat din schimbul cît de des de informaţii şi de experienţă, în spiritul unei colaborări rodnice, al unei stimulări ştiinţifice pentru realizarea unor opere de necontestată importanţă pentru cercetările viitoare în domeniul dezvoltării limbii literare moderne.

Gh. Bulgăr

LOUIS DEROY, L'emprunt linguistique

(thèse d'agrégation de l'enseignement supérieur), Paris, Les Belles Lettres, 1956, 470 p., in 8° (Bibl. Fac. Phil. et Lettres, Univ. Liège, fasc. CXLI)

Studiul împrumutului lingvistic a preocupat pe lingvişti şi filologi încă din cele mai vechi timpuri. Cei mai mulţi însă au analizat acest fenomen într-o singură limbă sau într-un grup de limbi. Este meritul lui L. Deroy de a studia împrumutul lingvistic în toată complexitatea lui, studiu care cuprinde ideile cele mai importante, în această problemă, ale unor lingvişti de seamă, cît şi părerile personale ale autorului.

În introducere, L. Deroy face cîteva consideraţii generale asupra împrumutului, de pe poziţiile lingvisticii saussuriene. El consideră acest fenomen ca un fapt de vorbire, care leagă sincronia limbii de diacronie şi care modifică echilibrul ei momentan.

Autorul distinge *împrumutul* de *„pérégrinisme"*, susţinînd că al doilea fenomen se poate include în categoria celui dintîi în cazul în care cuvîntul respectiv „este perfect asimilat şi greu de recunoscut la prima vedere". Criteriul de delimitare a acestor două categorii este însă cu totul arbitrar.

Trebuie să arătăm de asemenea că autorul nu distinge, în tot cuprinsul lucrării, *calcul* de *împrumut*, deşi sînt două fenomene distincte.

Astfel, ceea ce L. Deroy numeşte *împrumut semantic* (de ex. după germ. *Stadt* „loc", apoi „oraş" şi dan. *stad*, pol. *miaste*, ceh. *město* au adăugat la sensul de „loc" şi pe acela de „oraş"), este de fapt un *calc*, deoarece nu se ia şi materialul sonor din altă limbă (ca în cazul împrumutului), ci se grefează un sens nou pe un cuvînt existent, după modelul din altă limbă.

De asemenea nu înţelegem de ce cuvintele moştenite se supun regulilor limbii, în timp ce împrumuturile „scapă acestor reguli, în totalitatea lor sau în parte". Dar şi împrumuturile se supun regulilor limbii ca urmare a presiunii sistemului luat în ansamblu. Adaptarea împrumutului la sistemul limbii nu are loc o dată cu primirea noului cuvînt, ci mai tîrziu, în alt stadiu. Astfel cuvîntul rom. *studio*, care provine din italiană, a fost probabil la început accentuat pe silaba iniţială şi, apoi din cauza dificultăţilor morfologice, s-a pronunţat *studió* (artic. *studioul*, plur. *studiouri*) (Acad. Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, 1956, p. 88).

În privinţa structurii acestei lucrări, cartea lui Deroy cuprinde cinci părţi. Prima parte este consacrată definiţiei şi importanţei împrumutului. În a doua, se analizează trăsăturile acestui fenomen, categoriile gramaticale la care aparţin cuvintele care se împrumută de obicei, izvoarele din care provin. A treia şi a patra parte se ocupă de cauzele materiale şi psihice care determină împrumutul şi de schimbările suferite de cuvinte din momentul în care pătrund într-o limbă pînă cînd se adaptează sistemului ei.

În sfîrşit autorul studiază atitudinea puriştilor faţă de cuvintele noi, insistă asupra importanţei studiului împrumuturilor pentru lingvist şi pentru istoric şi se ocupă de problema limbilor mixte.

În privinţa definiţiei, autorul admite definiţia lui V. Pisani, după care împrumutul este „o formă de expresie pe care o comunitate lingvistică o primeşte de la altă comunitate". Împrumutul este, în genere, „un împrumut fără restituire". Există totuşi şi împrumutul *aller-retour*, destul de rar însă, ca de ex. v. fr. *bougette* intrat în eng.. sub forma *budget* iar apoi reprimit în franceză cu o valoare cu totul diferită.

Este interesantă incursiunea pe care o face Deroy în istoria diferitelor limbi pentru a dovedi că există un grad diferit de receptivitate pentru împrumut. Astfel limba greacă veche, clasică şi postclasică, a primit, spre deosebire de latină, foarte puţine împrumuturi.

Autorul acordă o importanţă deosebită — aşa cum e şi firesc — *împrumutului lexical*, deoarece vocabularul primeşte cele mai multe *inovaţii*. În acest sens s-a dovedit că chiar în fondul principal lexical al limbii romîne se găsesc relativ numeroase împrumuturi din diverse limbi.

Ar fi fost totuşi necesar ca autorul să fi studiat într-o măsură mai mare împrumuturile gramaticale şi cele fonetice, cărora le acordă un loc prea mic.

Spre a identifica originea *împrumutului*, autorul propune patru criterii : *fonetic* (foarte des folosit), *morfologic*, *semantic* (cel mai nesigur) şi *istoric*. În legătură cu ultimul criteriu, autorul arată că analiza fonetică a cuvintelor gr. κάναβις, lat. *cannabis*, germ. v. super. *hanaf*, engl. *haenep* ar fi putut duce la concluzia că aceste cuvinte continuă forma indo-europeană unică *Kannabis în cazul în care n-ar fi existat indicaţiile lui Herodot asupra originii orientale a *cînepii*.

Pe baza acestor criterii pot fi precizate sursele împrumutului pe care autorul le împarte în : *adstrat*, *substrat*, *superstrat*, cel mai frecvent izvor fiind primul „care are la bază simplul contact regulat şi constant între două limbi vecine, ca franceza şi germana contemporană". Existenţa acestor surse presupune uneori *bilingvism*, deci ar fi fost necesar ca să se fi analizat diferitele categorii de bilingvism şi urmările lui asupra împrumuturilor.

Vorbind despre cauzele care determină *împrumutul*, autorul aminteşte întîi *necesitatea practică*, prin care înţelege împrejurările în care se introduc noţiuni noi, ceea ce face să se simtă implicit nevoia unor cuvinte care să le denumească (*împrumut necesar*). Pe baza

unui bogat material lingvistic, se arată că pot fi împrumutate cuvintele care se referă la meserii, metale, plante, animale, noţiuni ştiinţifice etc.

În opoziţie cu *împrumutul necesar*, Deroy denumeşte *împrumut de lux* — pe acelea care corespund unor nevoi „afective" şi nu unor nevoi materiale. Fără a arăta în ce raport se găsesc cele două categorii în ceea ce priveşte răspîndirea lor, situaţia lor faţă de sinonime, durata în limbă, autorul susţine că cele mai multe *împrumuturi de lux* se datoresc faptului că se imită limba unui popor mai civilizat, socotită „mai elegantă". Astfel se ştie că romanii imitau pe greci denumind marea *pontus* şi *pelagus*, unele vînturi, *eurus* şi *zephyrus* Germanii au luat în secolul XVI de la francezi cuvintele : *Papa, Mama, Onkel, Tante, Cousine.* Germanii din Austria folosesc *ich küss die Hand*, după fr. *je vous baise la main.* Unele dintre aceste împrumuturi — destul de puţine — au devenit cuvinte internaţionale : după fr. *manière* s-a format în germ. *Manier*, rus. *maner* şi *manera* etc.

Cele mai multe împrumuturi de acest fel sînt determinate de snobismul claselor exploatatoare („rafinate" le numeşte Deroy) din dorinţa de „a se distinge" de popor. Acest fapt apare şi la noi sub forma galomaniei care a existat mai ales între cele două războaie mondiale, a anglomaniei în Franţa (v. *De l'anglomanie en Français* în *Français moderne*, 1954, nr. 22 p. 188 şi urm.).

Autorul arată că poate exista şi situaţia contrară şi anume să se dea unor împrumuturi un sens peiorativ ca o reacţiune împotriva popoarelor cotropitoare. Astfel, în lucrarea sa dă ca exemplu cuvîntul rom. *tertip* care în turceşte avea sensul de „plan, proiect" iar în romîneşte a căpătat pe cel de „vicleşug, truc".

O bună parte a lucrării este consacrată proceselor pe care le suferă împrumutul o dată intrat în limbă. Factorii intermediari prin care împrumuturile pătrund dintr-o limbă în alta constituie o cauză importantă a acestor schimbări.

Aceşti factori pot fi o limbă vorbită în afara graniţelor ţării (de ex. cuvîntul maghiar *hussard* a intrat în franceză prin filieră germană), limba unei minorităţi naţionale (populaţia germanică stabilită în Galia în sec. al V-lea al erei noastre a introdus germanisme în limbile galo-romanice), dialectele marginale (germ. *Sauerkraut* a devenit în fr. *choucroute*, prin intermediul dialectului alsacian *surkrut*, francizat *sorcrote*, apoi schimbat prin etimologie populară). Se arată de asemenea rolul administraţiei centrale, al ziarelor, al scriitorilor, al legăturilor culturale internaţionale.

Există grade diferite de pătrundere a împrumutului în limbă, cum ne arată grafia şi pronunţarea. O dată ce cuvîntul a fost adoptat într-o limbă şi a ajuns să fie folosit atît de mult încît vorbitorul neavertizat nu mai simte originea lui străină, împrumutul va evolua după fonetismul şi flexiunea cuvintelor din vechiul fond.

Socotim că este justă părerea autorului că un împrumut a intrat definitiv în limbă atunci cînd el poate forma derivate şi compuse (de ex. împrumuturile franceze în olandeză : *vernegligeren, vernineren* etc.).

Dintre cuvintele împrumutate, cele mai repede se adaptează la sistemul limbii cele „populare".

Adaptarea se face în primul rînd din punct de vedere fonologic şi are loc pe următoarele căi : îndepărtarea fonemelor necunoscute sau nepronunţabile, înlocuirea cu foneme uzuale, introducerea de noi foneme pentru a da cuvîntului un „aer familiar", deplasarea accentului după regulile limbii care împrumută. Uneori grafia poate aduce o schimbare în pronunţare (engl. *chic, garage* sînt pronunţate popular „tchic", „garadje", pentru că *ch, j*, au aceste valori în engleză). Alteori împrumuturile se adaptează la grafia limbii respective.

O problemă interesantă în ce priveşte adaptarea morfologică a împrumuturilor este aceea a trecerii unor cuvinte dintr-o limbă care are genuri gramaticale în alta lipsită de această categorie (de ex. turca, japoneza) şi invers.

Din păcate interpretarea datelor aduse în lucrare este insuficientă.

Dacă în ce priveşte numele de fiinţe problema e mai simplă (în rom. se zice *un paşă*), în schimb, pentru obiecte (neînsufleţite) lucrurile se complică.

Pentru o persoană familiarizată cu limba germană cuvîntul corespunzător noţiunii de trăsură este masculin (*der Wagen*), dar pentru un francez este feminin (o marcă cunoscută de automobil este denumită popular *une Wolkswagen*, ca şi *une Chevrolet*). Un rol important în această chestiune îl joacă analogia care a fost aproape cu totul neglijată de autor (în germ. *die Mauer* lat. *murus*, după *die Wand*).

Sînt interesante observaţiile autorului în legătură cu unul şi acelaşi împrumut intrat în diferite stadii de dezvoltare a unei limbi date.

Un capitol întreg este consacrat acţiunii etimologiei populare asupra împrumuturilor, ca o consecinţă firească a faptului că omul încearcă să înţeleagă tot ce i se comunică.

În ultima parte a cărţii se studiază, printre alte probleme, şi felul în care reacţionează vorbitorii faţă de împrumut. Nu putem fi de acord cu autorul că la baza împrumutului dintr-o limbă ar sta caracterul de „superioritate" al unei alte limbi ,ci superioritatea culturii pe care o exprimă limba din care se iau cuvintele (v. I. Coteanu, *A propos des langues mixtes (sur l'istro-roumain)* p. 131, în *Mélanges linguistiques* publiées à l'occasion du XIII-e Congrès international des linguistes à Oslo).

După ce arată felul în care puriştii acţionează faţă de împrumuturi şi le înlocuiesc prin calcuri, autorul susţine, în mod just, că gradul de receptivitate a împrumuturilor variază după limbă, popoare, epoci, condiţii social-politice, după felul cuvintelor. Autorul citează de ex. franceza care în sec. XVI a adoptat multe împrumuturi. (Despre aceasta Ronsard spunea : „Cu cît vom avea mai multe cuvinte în limbă, cu atît ea va fi mai perfectă").

Ultimul capitol se ocupă de problema limbilor mixte şi internaţionale, fără a aduce date noi. Autorul porneşte de la teza că împrumuturile lexicale, fonetice, dar mai cu seamă cele morfologice şi sintactice duc la o „alterare" a limbii ceea ce are ca urmare „un amestec sau o fuziune a limbilor". După ce arată diferitele teorii în legătură cu limbile mixte H. Paul, M. Müller, A. Schleicher, W. D. Whitney, A. Meillet, J. Vendryes etc.), autorul susţine că pot fi considerate limbi mixte cele de felul *creolei*, *pidgin-english* etc. În ce priveşte aceste „limbi" ne unim cu părerea lui I. Coteanu care le socoteşte jargoane, născute din nevoi comerciale şi nu limbi, deoarece au un caracter artificial, o întrebuinţare limitată, lipsite de literatură (I. Coteanu, *lucr. cit.*, p. 132).

Lucrarea discutată are două merite incontestabile : tratarea împrumutului sub toate aspectele lui, studierea acestui fenomen în strînsă legătură cu istoria societăţii omeneşti din diverse epoci şi ţări, punct de vedere prezent de la un capăt la altul al lucrării.

La baza lucrării se găseşte un bogat material privitor la diferite limbi, de la indoeuropeană pînă la grupurile mai puţin studiate ca dravidiana din India, khmer din Cambodgia, eschimosa, japoneza etc.

Este regretabil însă că autorul se mulţumeşte uneori să prezinte doar unele date fără să le comenteze (v. de ex. tabloul statistic al frecvenţei împrumuturilor diferitelor părţi de vorbire).

Este suficient să amintim că pentru limba romînă, autorul a parcurs 45 de lucrări. Întreaga bibliografie se referă la cele mai diferite domenii : lingvistică, beletristică, presă, tehnică etc.

Cu toate lipsurile semnalate, lucrarea lui Louis Deroy *L'emprunt linguistique* este o carte valoroasă. Dacă ţinem seama şi de faptul că studiile de lingvistică generală sînt „foarte rare în Belgia" (v. Jean Loicq, *L'emprunt linguistique d'après l'ouvrage de M. L. Deroy*, în *Association des classiques de l'Université de Liège*, 1958, nr. 1, p. 35) valoarea acestei cărţi este cu atît mai mare.

I. Rizescu

Cîteva păreri despre limba romînă literară în prima jumătate a secolului al XIX-lea *
(III)

— Problema traducerilor —

Primele două note ale ciclului de faţă au încercat să dea o imagine cît mai fidelă a frămîntării scriitorilor romîni din prima jumătate a veacului al XIX-lea în jurul problemelor limbii literare. Reamintim că în această epocă s-au formulat cele dintîi concluzii clare despre :

— *conceptul de limbă literară* ;

— *existenţa şi starea limbii romîne literare* ;

— *raporturile limbii romîne literare cu limba comună şi cu graiurile regionale* ;

— *unificarea limbii romîne literare* ;

— *conceptul de stil al limbii* ;

— *existenţa şi caracterizarea stilurilor limbii romîne literare* ;

— *raportul dintre stilurile limbii* ;

— *limba scriitorului* ; *aportul scriitorilor la dezvoltarea limbii romîne literare.*

Nota de faţă, care încheie ciclul propus de noi, este consacrată uneia dintre cele mai discutate probleme ale vremii : *problema traducerilor* în limba romînă.

★

Fizionomia culturii romîneşti se schimbă radical în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Dacă veacul anterior, continuînd o lungă tradiţie, mai fusese încă un veac al cărţilor religioase, secolul al XIX-lea impune deopotrivă literatura beletristică şi literatura ştiinţifică, aducînd totodată în discuţie probleme de limbă literară specifice noilor genuri în dezvoltare. Ca şi literatura religioasă, cărţile beletristice şi ştiinţifice sînt, în primele decenii ale veacului trecut, cu rare excepţii, simple traduceri sau prelucrări. Cele mai multe dezbateri au fost purtate, în această perioadă, tocmai în jurul *problemei traducerilor*. Această problemă se pune, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în mod diferit pentru textele religioase, pe de-o parte, şi pentru cele literare şi ştiinţifice, pe de alta.

Traducătorii de cărţi religioase sînt preocupaţi acum, ca şi în secolele anterioare, în primul rînd (uneori chiar exclusiv) de *problema fidelităţii traducerii* lor faţă de originalul „sfînt". „Fidelitate" însemnează, în cazul traducerilor religioase, conformitate mecanică, dogmatică faţă de un original care nu poate fi schimbat în nici un fel fără greşeala oricînd posibilă, de a viola canoanele bisericeşti. Este semnificativă în această privinţă afirmaţia lui Filaret Scriban din precuvîntarea unei astfel de traduceri : „Tălmăcitorul — scrie el — s-au sîrguit a urma dupre putinţă orighinalului" ; în acest scop traducătorul foloseşte „rostiri şi cuvinte din limba slavonă şi rosiană" deoarece „prin învăpăiata rîvnă religioasă a măritei naţii ce le vorbeşte, *au căpătat un feliu de putere sfinţitoare în rostirile bisericeşti ce nu să pot schimba în limba noastră fără a face greşele*" [1]. Efortul pentru traducerea *fidelă* a textului religios este vădit în numeroase afirmaţii din această epocă. Astfel, prefaţatorul unui Octoih din 1811 afirmă că traducătorii textului au pus „scopos spre îndreptare" şi „au îndreptat pre cît au fost cu putinţă *a se apropia limba noastră la orighinalul grecesc*" [2]. Chiar mitropolitul Veniamin Costache, spirit înaintat în multe privinţe, rămîne robul acestei concepţii. El dezaprobă, e drept, unele traduceri mai vechi

* Nota de faţă a folosit o parte din materialul adunat de colectivul care întocmeşte, în prezent, la Institutul de lingvistică din Bucureşti, *Bibliografia limbii romîne literare.*

[1] *Epistolii sau scrisori despre datoriile sfinţitei diregătorii preuţăşti*, Iaşi, 1843, vol. I, *precuvîntare.*

[2] *Octoih...*, Buda, 1811 ; cf. aceeaşi idee în *prefaţa* la *Didahiile* lui Ilie Miniat, Iaşi, 1837.

ale Liturghiei, în primul rînd pe temeiul că traducătorii *„temîndu-se ca să nu greşască, pre unele ziceri le au lăsat întru aceaiaşi limbă de pre carea au tălmăcit"*; dar, pe de altă parte, făcînd el însuşi o nouă traducere a Liturghiei, Veniamin Costache afirmă că se vede obligat să păstreze multe cuvinte slave şi greceşti de uz bisericesc, nu numai „din neajungerea cuvintelor în limba noastră", ci şi *„pentru mai încuviinţata* [= fidela, exacta] *grăire"*, cu toate că unele dintre aceste cuvinte *„s-ar fi putut a să numi chiar cu a noastre cuvinte"* [1].

Din fericire, traducătorii de texte religioase renunţă uneori la ideea traducerii fidele —în sens dogmatic —, în favoarea *principiului accesibilităţii textului tradus*. Desigur, traducerea nu trebuie să strice „noima sfintelor scripturi" [2] ea trebuie însă să satisfacă şi dezideratul, la fel de important, al accesibilităţii. Această idee, exprimată în mai multe rînduri şi în secolele trecute, îşi face drum tot mai larg în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Afirmaţii ca aceea de mai jos — aparţinînd unui oarecare Grigorie din cinul călugăresc — se pot întîlni la tot pasul: *„Cea dentîi grij'a mea au fost ca să scriu deslușit să mi înţeleagă fieşcare"* [3].

Tot o problemă a secolelor trecute, mult dezbătută şi în primele decenii ale veacului al XIX-lea, este *problema dificultăţii traducerii textelor în limba romînă din cauza sărăciei limbii noastre*. Ideea apare atît în traducerile religioase cît şi în cele ştiinţifice sau beletristice. Mai sus-pomenitul „igumen" Grigorie scria în acest sens: „Nu pot tăgădui că n-am întîmpinat într-aceasta tălmăcire mari greutăţi, pentru multă felurimea pricinilor... şi *pentru lipsa şi sărăcia limbii noastre"* [4]. Încercatul traducător Grigore Pleşoianu afirma într-una din primele sale transpuneri din limba franceză în cea romînă: *„În multe rînduri am vrut să mă las de tălmăcirea aceştii cărţi frumoase, din pricina greutăţilor ce-am cercat pentru multe ziceri neobicinuite în limba rumînească*. Lipsa dicsionerului rumînesc în care le-aş fi putut găsi hotărîte după cele mai multe glasuri şi învoiri, îmi rădica toată nădejdea" [5]. Iar Mihail Mavrodi, traducînd din limba franceză pe Marmontel, avea să completeze: *„tălmăcind în limba romînească, carea acum au început a se cultivi, întîmpină traducătoriul multe greutăţi, precum este bine ştiut tuturor celor ce s-au îndeletnicit întru aceasta"* [6]. Printre numeroasele păreri emise, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, asupra dificultăţilor de traducere pricinuite de sărăcia limbii romîne, se află şi una în versuri, deosebit de interesantă; o redăm aici în întregime:

„Dumnezeu fie slăvit
Care bine au voit
Aceasta d-am tălmăcit.
Vă rog dar, o, cititori,
Şi pre voi ascultători,
Să-m fiţi lesne ertători
Dacă ieu voi fi grăşit
Vrun cuvînt la tălmăcit
Şi l-am pus nepotrivit.
Ştiind bine cum că voi
Cunoaşteţi cîte nevoi
Avem la tălmăcit noi" [7].

Primele decenii ale secolului al XIX-lea sînt frămîntate însă de idei contradictorii.

---

[1] *Liturghiile a sfinţilor ierarhi...*, Iaşi, 1818, *prefaţă*.

[2] Veniamin Costache, *D-zeeştele liturghii...*, Iaşii, 1834, *prefaţă*.

[3] Igumenul Grigorie, *prefaţă* la traducerea *Prescurtarea istorii universale...* de Athanasie Staghiritul, 1826, vol. I.

[4] *Ibidem*.

[5] Franţisc de Salignac... Fenelon, *Întîmplările lui Telemah fiul lui Ulise*, 1831, tomul al IV-a, p. 210.

[6] Marmontel, *Istorisire moralnică întitulată Tripodul Elenei*, Eşii, 1838, în *Bine voitorule cetitoriu*; pentru idei similare, cf. Gh. Asachi, *Norma*, tragedie de F. Romani, Eşii, 1838, în *Înainte cuvîntare*, precum şi I. Roset, *Eraclie împărat*, tragedie în cinci acturi de Corneil, 1841, în *Către cititori*.

[7] Azanoglu Lesviodacs, *Noaptea şi zioa Rosii...*, traducere din alte limbi de..., Bucureşti, 1836, p. 71.

Alături de ideea sceptică a incapacităţii limbii romîne pentru traduceri, din cauza sărăciei mijloacelor ei de exprimare, se conturează tot mai puternic o părere diametral opusă, optimistă, care poate fi astfel rezumată: *limba romînă dispune de mijloace pentru traduceri bune.* Părerea aceasta, de neregăsit în veacurile anterioare, se leagă deocamdată numai de traducerea operelor beletristice. Ea a fost, se pare, exprimată pentru prima oară în 1831, de Heliade Rădulescu, cu prilejul traducerii „Imnului nopţii" al lui Lamartine. Faptul că s-a putut traduce cu succes o asemenea operă de nuanţe constituie — pentru Heliade — dovada *„putinţii şi destoiniciei limbii noastre"* [1]. Subliniind marile merite ale lui Aristia în traducerea Iliadei, pe care o califica drept o „frumoasă şi eczactă traducţie", domnitorul Alexandru Dimitrie Ghica conchidea, la 1837, ca şi Heliade, că traducerea arată clar *„destoinicia limbii rumîneşti subt pană de artist"* [2]. Aristia a dat, într-adevăr, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, foarte bune traduceri din literatura greacă şi italiană; în mai multe rînduri el şi-a afirmat încrederea în posibilităţile expresive deosebite ale limbii noastre. Traducînd în 1836 din Alfieri, Aristia scria în precuvîntare că limba romînă dispune de *„construcţii robuste, măsuri, eczactitate, cadenţă şi expresii energice, a căror frumuseţi din limba grecească veche, italiană şi altele, nu se pot strămuta în altă limbă cu analogia originalului ca-n limba rumînească"* [3]. Iar Vasile Pogor, combătînd şi în mod practic pe pesimişti, dă o bună transpunere a Henriadei în limba romînă şi dovedeşte *„că se poate / Să se scrie romîneşte a lui Volter frumuseţi toate"* [4]. Nu relativa sărăcie a limbii noastre explică, după Pogor, nivelul scăzut al unor traduceri, ci lipsa de cultură şi de talent a traducătorilor determină, în ultimă instanţă, acest nivel:

„Că nu atît de cuvinte limba ne iaste lipsită
Cît de minţi, care să ştie, dintr-acea părăginită,
A lucrînd-o, să-o facă grădină înfrumuţăşată" [5].

Secolul al XIX-lea pune pentru întîia oară şi *problema traducerii libere* în domeniul literaturii beletristice. În transpunerea romînească a „Imnului nopţii" de Lamartine, amintită şi mai sus, Heliade îşi mărturisea procedeul la care a apelat: *„în multe locuri geniul şi însuşirea limbii m-au făcut să schimb o frumuseţe pe alta analoagă"*; traducătorul crede, de aceea, că traducerea lui trebuie considerată *„slobodă şi nicidecum robească"*. Dar, după cum uşor se poate vedea din însăşi afirmaţia sa, Heliade avea despre traducerea „slobodă" o concepţie diferită faţă de aceea actuală. El opunea, de fapt, noţiunea de *traducere liberă* noţiunii de *traducere fidelă, dogmatică,* specifică (şi chiar obligatorie) pentru textele religioase; în acest sens, adică prin comparaţie cu literatura bisericească tradusă, Heliade vedea că literatura beletristică poate fi considerată domeniul traducerii „slobode", observaţie fără îndoială întemeiată.

De altfel — *problema modului cum trebuie făcute traducerile din literatura beletristică* a preocupat pe foarte mulţi scriitori din prima jumătate a secolului al XIX-lea. A circulat ideea, în totul justă, că traducerea beletristică trebuie să redea specificul, stilul, armonia, atmosfera textului original. Sînt semnificative în acest sens următoarele afirmaţii ale unui traducător din opera lui J. J. Rousseau: *„De a fost acesta cugetul autorului cînd a întrebuinţat un asemenea stil la o astfel de scriere, nu ştiu; însă am hotărît să i-l păstrez; şi cu toate că ar putea cineva să facă o traducţie slobodă şi să întrebuinţeze un stil potrivit cu materia sa... n-am vrut să dau ruminilor o imitaţie din Ruso şi un scriitor romîn, ci, cît îmi va fi prin putinţă, pe Ruso însuşi şi însuşi nuoa sa Eloiză cu toate amănuntele şi nuansele*

---

[1] *Curierul romînesc,* 1831, nr. 16, martie 19, p. 63—64.

[2] *Ibidem,* 1837, nr. 8, aprilie 10, p. 29-30.

[3] *Din operile lui Alfieri,* tomul I, Bucureşti, 1836, *precuvîntare.*

[4] *Henriada* lui Voltaire, Bucureşti, 1838, *Către cititoriu.*

[5] *Ibidem.*

stilului în care s-a scris în original" [1]. Aceeaşi idee apare şi în comentariile făcute, în *Curierul romînesc*, pe marginea traducerii în romîneşte a tragediei Saul, de Alfieri : „*Mlădierea şi energia limbei* [originalului], *justeţea fraselor şi a zicerilor, armonia şi cadenţa versurilor, aerul acelii poezii sfinte... toate a ştiut artistul* [traducător] *să le păzească subt pana sa*" [2]. Transpunerea dintr-o limbă străină — citim altundeva — trebuie să se facă „*cu vre o fineţă mai asemănată cu a autorului*" ; în acest scop — traducătorului „*ii trebuie o limbă ca aceea a autorului şi cel ce nu o are, acela se sileşte a şi o forma după putinţa sa*" [3]. Aşa se şi explică laudele adresate lui Aristia care, traducînd Iliada lui Omer, şi-a făurit o adevărată „*limbă omerică*" [4]. Cu o fină ironie vorbea Costache Negruzzi despre diferenţa calitativă între traducerile „*mehanice*" şi *traducerile artistice* : „Un fabulist, nu ştiu care — scria Negruzzi — aseamănă traducţia cu originalul ca pe lună cu soarele. Poate că într-un fel are dreptate pentru acele traduceri în care unii din lene sau din neştiinţă cu dicsionarul în mînă aduc mehaniceşte zicerile cîte una una dintr-un dialect [= limbă] în altul fără a să îngriji de stil şi de idiotizm... *alta este a scri păpăgăleşte călăuzit de un dicsionar şi alta a arăta în limba sa cineva chear ideea şi simţul autorului strein*" [5]. Traducere bună este aceea pe care cititorul o „*ia cît să poate mai puţin ca tălmăcire*" [6]. Asemenea afirmaţii susţin, în fond, ideea că specificul textului original trebuie redat cu posibilităţile expresive ale limbii romîne. De aceea, „*pentru ca să tălmăcească cinevaşi din limbă streină, trebuie neapărat să cunoască prea bine limba maicii sale în care tălmăceşte şi această cunoştinţă nu se poate dobîndi decît după o lungă îndeletnicie la condei*" [7]. În aceeaşi problemă — G. Bariţ scria că nu este suficient ca un traducător să cunoască „*oricum doă limbi*" ; în opera sa, traducătorul trebuie să respecte două condiţii esenţiale şi la fel de obligatorii : „*sensul cuvintelor scriitoriului totdeodată şi armonia limbei noastre*" [8].

Circulă în această epocă şi ideea că *limba romînă din textele traduse trebuie să fie sinteza limbii literare din toate provinciile romîneşti*. Cu prilejul apariţiei în versiune romînească a piesei Maria Tudor de Victor Hugo, Heliade acorda traducerii epitete dintre cele mai favorabile, găsind că meritul esenţial al limbii traducătorului, Costache Negruzzi, consta în acel „*amestec fericit*" de cuvinte, construcţii şi fonetisme luate „*şi din Ţara Romînească şi din Moldova*" [9].

Numeroşi oameni de cultură recunosc, de altfel, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, *aportul însemnat pe care îl aduc traducerile la dezvoltarea generală a limbii romîne literare*. „*Traducţia* — scria G. Bariţ la 1843 — *este unul din cele mai puternice mijloace de a ne îmbogăţi limba şi de a o face mult mai mlădioasă*" [10]. Mai explicit încă, Heliade Rădulescu afirma : „Cu traducţia scrierilor arătate în alăturata tablă, limba noastră trecînd prin toate dominiurile cunoştinţelor umane, esprimînd ideile tuturor autorilor celebri, *va legiui vorbe, frase şi espresii, se va lăţi şi întinde în toate laturile orizonului ştiinţific... făcîndu-se capabilă a esprima orice cugetare*" [11]. Iar profesorul I. Genilie arăta, la 1835, înaintea celorlalţi doi, că „*întiiul pas, din zilele noastre,*

[1] J. J. Rousseau, *Julie sau nuoa Eloise*, Bucureşti, 1837, tomul I, *Însemnare a traducătorului*.

[2] *Curierul romînesc*, 1836, nr. 70, octombrie 23, p. 280.

[3] C. Donescul, în *Curierul romînesc*, 1840, nr. 30, aprilie 4, p. 118.

[4] I. Eliade, *prefaţă* la Omer, *Iliada*, Bucureşti, 1837.

[5] *Alăuta romînească*, 1837, aprilie 25, p. 143-144.

[6] S. Marcovici, în *precuvîntare*, p. XII, la *Istoria lui Gil Blas...* de Lesage, tomul I, partea I, Bucureşti, 1837.

[7] S. Tîmpeanu, în *Vestitorul romanesc*, 1845, nr. 25, martie 27, p. 98.

[8] G. Bariţ, în *Foaie pentru minte, inimă shi literatură*, 1843, nr. 51, decembrie 20, p. 406.

[9] I. Eliade, în *Către d. Negruţti*, la *Din operile lui Victor Hugo, Maria Tudor*, tradusă de d. C. Negruţti, Bucureşti, 1837.

[10] *Ibidem*.

[11] *Albina romînească*, 1846, nr. 25, martie 28, p. 97-98.

în cultura limbei şi a învăţăturilor... este datoare atîtor bărbaţi tradicători [1].

În încheierea observaţiilor de faţă ni se pare interesant să semnalăm că, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, numeroase traduceri romîneşti erau însoţite de *glosare* sau de subsoluri care serveau la explicarea neologismelor. Existenţa acestor glosare şi subsoluri arată că multe împrumuturi recente nu fuseseră încă asimilate de limbă, iar unele nu erau cunoscute bine nici de traducătorii înşişi, care le explică greşit [2]. Dar, pe de altă parte, *aceste glosare şi subsoluri au avut în veacul trecut un mare rol pozitiv: ele au ajutat enorm la popularizarea neologismelor în limba romînă, arătînd totodată tendinţa înaintată a traducătorilor, efortul lor de a face accesibilă transpunerea într-o limbă încă nu îndeajuns de „cultivită"*.

Mircea Seche

Consfătuirea cu cititorii

În cadrul săptămînii cărţii romîneşti, Editura Academiei R.P.R. şi comitetul de redacţie au organizat joi, 18 decembrie 1958, o consfătuire cu cititorii revistei noastre. A participat un mare număr de cititori: cadre didactice din învăţămîntul superior şi mediu, lucrători din presă, tehnicieni, cercetători ştiinţifici etc. Deschizînd dezbaterile, acad. Iorgu Iordan, redactorul responsabil al revistei, a subliniat importanţa deosebită pe care o au discuţiile între comitetul de redacţie şi cititori; în asemenea ocazii cei care publică revista pot să afle cum este apreciată munca lor şi să-şi orienteze activitatea în viitor — pe cît posibil — după cerinţele cititorilor. Totodată consfătuirea e un mijloc în plus de a preciza atitudinea şi planul comitetului de redacţie în diverse probleme ale studiului limbii romîne.

Din dorinţa de a face ca revista să contribuie cît mai eficace la rezolvarea sarcinilor celor mai actuale ale lingvisticii romîneşti, comitetul de redacţie a luat hotărîrea ca începînd din anul acesta să stabilească tematica anuală a revistei pe care s-o publice în primul număr al anului respectiv. În felul acesta eforturile colaboratorilor revistei vor fi îndreptate spre acele probleme ale studierii limbii romîne, care sînt mai importante într-un moment sau într-altul.

Din partea comitetului de redacţie, tov. redactor responsabil adjunct I. Coteanu, după ce a arătat că precizarea problemelor de profil era demult o necesitate, a prezentat darea de seamă şi tematica revistei pe anul 1959. Cu mici diferenţe de amănunt, conţinutul cuvîntării d-sale este redat de articolul redacţional de la p. 3 şi urm. în numărul de faţă.

În discuţiile care au urmat, toţi vorbitorii au subliniat oportunitatea consfătuirii şi au salutat iniţiativa redacţiei de a stabili o tematică anuală.

Gheorghe Bulgăr a arătat că studiile de limbă literară apărute pînă acum în *Limba romînă* şi în alte publicaţii se caracterizează, în marea lor majoritate, printr-o greşeală de metodă: se studia un scriitor luat aparte, fără să se urmărească raportarea contribuţiei lui la stadiul respectiv al limbii întregului popor şi la limba literară a epocii respective. De aceea se observă că în asemenea studii şi-au făcut loc subiectivismul şi impresionismul în interpretarea cutărui sau cutărui scriitor.

---

[1] *Geografie istorică, astronomică, naturală şi civilă...*, Bucureşti, 1835, p. IV—V.

[2] Cf. Ianache Papazoglu, *Patru moralnice cuvinte*, Bucureşti, 1840, unde găsim următoarele glosări: *alterarisesc* = „să zice traducîndu-se pă scurt, cînd firească stare şi simţirile ceale sufleteşti sau ale cugetului, să pătrund şi să bîntuesc de vreo deosebită vremelnicească schimbare" (p. 202); *comun* = „părtaş" (194); *drama* = „să tălmăciaşte pă rumînie, faptă, lucru, slujbă, lucrare pe care ar săvîrşi cineva" (197); *triumf* = „loc de biruinţă" (193) etc.

Pe lîngă aceasta — aşa cum s-au făcut pînă acum — studiile asupra limbii unor scriitori nu au ajutat decît în mică măsură elucidarea problemelor istoriei limbii literare în ansamblu. De aceea, d-sa consideră că e binevenită hotărîrea comitetului de redacţie de a publica în viitor studii asupra tuturor stilurilor limbii noastre literare. Gh. Bulgăr crede că nu trebuie totuşi să se renunţe la publicarea unor articole despre limba şi stilul scriitorilor, dacă vor fi corectate în sensul de mai sus. Experienţa de pînă acum dă cercetătorilor posibilitatea unei investigaţii solide care va duce şi la o bună interpretare a materialului obţinut. Pe lîngă aceasta — după părerea sa — asemenea articole sînt căutate şi folosite în şcoala medie de profesori şi elevi. În continuare Gh. Bulgăr a arătat că rubrica de critică şi bibliografie a revistei nu a reuşit să cuprindă lucrările de lingvistică, măcar cele mai importante, apărute în ţară sau în străinătate. Se observă că lingviştii cu mai multă experienţă şi cu prestigiu nu scriu de loc recenzii, lăsînd această muncă în seama tinerilor. Propune ca în viitor să se publice multe articole scurte sub forma unor note despre diverse fapte mărunte de limbă.

Andrei Avram a propus să se creeze o rubrică pentru probleme de dialectologie. *Limba romînă* nu a publicat pînă acum studii asupra graiului ; ar fi bine ca în anul viitor să se publice mici note sau informări despre diverse graiuri locale care au rămas neconsemnate în Atlasul lingvistic romîn. Avînd în vedere că în prezent se lucrează la întocmirea Arhivei fonogramice a limbii romîne, revista ar putea să ajute această operă a Institutului prin publicarea unor scurte note şi informări despre diverse particularităţi de grai care ar merita să fie înregistrate.

Maria Gabrea a susţinut propunerea tov. Gh. Bulgăr de a se publica în continuare articole despre limba şi stilul scriitorilor ; menţinerea acestui tip de articole în revistă ar fi de mare folos profesorilor de limba romînă întrucît, după părerea sa, menţinerea acestui tip de articole în revistă ar completa o lipsă a manualelor. Rubrica de metodică nu trebuie scoasă din revistă, deoarece era un preţios ajutor pentru profesori. Prin această rubrică revista ar putea să-şi asume ţelul de a indica o singură linie în predarea unor probleme de gramatică în discuţie ; acest lucru e foarte necesar, deoarece felul de tratare a uneia şi aceleiaşi probleme diferă de la un profesor la altul ca în cazul predării auxiliarelor de mod. În continuare vorbitoarea a semnalat faptul că în unele articole de gramatică apărute în limba romînă, se amestecă gramatica, logica şi semantica. Asemenea articole nu fac decît să producă confuzii în rîndurile cititorilor ; aşa de exemplu articolul despre delimitarea subiectului, care desfiinţează categoria atributului.

Chiosa Clara Georgeta a fost de părere că cea mai mare parte din cititorii revistei o constituie profesorii din învăţămîntul mediu ; prin *Limba romînă* ei menţineau contactul cu problemele ştiinţei limbii. Scoaterea rubricii de metodică, care îi interesa cel mai mult pe profesori nu este indicată. Tinerii absolvenţi ai falcultăţilor de filologie, în procesul de acomodare la problemele predării limbii romîne în şcoală, au mare nevoie de indicaţii metodologice de felul celor publicate pînă acum în revistă.

În Uniunea Sovietică, şi în alte ţări, se acordă acestui lucru o importanţă deosebită şi se editează reviste speciale pentru metodica predării limbii şi literaturii. Ar fi deosebit de util dacă, în ţara noastră, măcar o rubrică a revistei *Limba romînă* ar fi dedicată acestor probleme. La această rubrică — pe lîngă articolele de metodică — ar fi bine să se publice recenzii asupra manualelor de limbă romînă şi articole despre limba şi stilul scriitorilor.

În continuare, vorbitoarea propune să se păstreze tradiţia de a se publica răspunsuri la întrebările cititorilor.

Laura Vasiliu a considerat că temele propuse sînt destul de largi şi dau posibilitatea ca diverse articole să se încadreze în tematica generală. A fost de părere ca, la capitolul de gramatică, tematica să fie orientată spre acele probleme care sînt nesatisfăcător tratate în *Gramatica* Academiei R.P.R. În felul acesta

revista ar ajuta mult colectivul care va pregăti ediţia a II-a a *Gramaticii*. În acest sens ar putea fi mai bine folosite scrisorile trimise redacţiei de către cititori ; unele întrebări primite la redacţie impun cercetări speciale pentru rezolvarea problemei la care se referă.

Trebuie mult îmbunătăţită calitatea recenziilor ; ar fi bine ca redacţia să nu aştepte recenzii la întîmplare, ci, pe baza unui plan dinainte stabilit, să ceară de la diverse persoane recenzii pentru lucrările noi.

I. Nistor, ca lucrător în presă, a urmărit revista noastră în special pentru problemele de cultivare a limbii. După părerea sa această rubrică e de interes general şi trebuie mult îmbunătăţită ; în presă, în reclame şi anunţuri, la radio, se întîlnesc nenumărate greşeli de limbă. Revista este datoare să facă tot ce îi stă în putinţă pentru combaterea lor.

N. Murafa s-a referit la diverse aspecte ale muncii de cultivare a limbii, arătînd că ar fi necesar ca revista *Limba romînă* să apară mai des şi cu un tiraj mai mare. Propune ca în decembrie 1959, într-o consfătuire cu cititorii, să se analizeze felul cum a fost respectat planul tematic expus acum.

Mioara Avram a propus să fie folosită experienţa unor publicaţii anterioare. Astfel, pentru ca revista să fie mai vie, mai atractivă şi să atragă un număr mai mare de cititori, Comitetul de redacţie ar putea lansa întrebări către cititori, înfiinţarea unei rubrici de greşeli curente etc.

I. Coteanu a răspuns la unele probleme ridicate în discuţii.

Acad. Iorgu Iordan consideră că unii tovarăşi exagerează într-o oarecare măsură importanţa metodicii. Mult mai important decît formele de predare este conţinutul învăţămîntului. Ar fi bine ca profesorii să acorde acestui aspect al muncii lor cea mai mare atenţie. Referindu-se la problemele cultivării limbii acad. Iorgu Iordan a arătat că în multe publicaţii limba romînă este uneori de-a dreptul maltratată. De aceea d-sa, pe lîngă faptul că a iniţiat o rubrică specială în revista *Limba romînă*, a propus ca ziarele să publice în numerele lor de duminică note de cultivare a limbii.

În încheiere acad. Iorgu Iordan a mulţumit participanţilor pentru propunerile interesante arătînd că redacţia va ţine seama de ele.

M. M.

ERATĂ

Pagina	rîndul	în loc de:	se va citi:
11	14 de sus	merită reţinut,	merită să fie reţinut,
49	7 „ „	Şvabii	şvabii
71	9 „ „	*Istoria limbii ruse*	*Istoria limbii ruse literare*
72	coloncifru	2	72
73	„	7	73
73	2 de sus	merită salutat.	merită să fie salutat.
74	2 „ „	gramatic lă	gramaticală
77	coloncifru	—	77
77	18 de sus	Л. Н. олстой,	Л. Н. Толстой,
78	6 „ „	у березы;	у березы,
78	11 de jos	de exprima	de a exprima
78	12 „ „	simţitor	simţitor.
79	11 „ „	tu *au amuţit*	tu *ai amuţit*
84	4 „ „	*ucreazã*	*lucreazã*
85	9 „ „	lu i	lumi
89	19 de sus	n meni	nimeni
89	20 de jos	p eţi	poeţi
89	7 „ „	SIMBO IC	SIMBOLIC
107	2 „ „ coloana 1	menţinerea acestui tip de articole în revistă	ele

c. 241. — Limba romînă, nr. 1/1959.

ÎNTREPRINDEREA
POLIGRAFICĂ nr. 3
BUCUREȘTI

Lei 3.—

I 8143

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

LIMBA ROMÎNĂ

3
ANUL VIII
1959

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

0 IUL 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

Acad. IORGU IORDAN — *redactor responsabil*; ION COTEANU, *redactor responsabil adjunct*; acad. MIHAIL SADOVEANU; EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; prof. G. ISTRATE; prof. D. MACREA; GH. BOLOCAN; VL. DRIMBA; VALERIA GUȚU-ROMALO; MIRCEA MITRAN, (*secretar*); C. OTOBÎCU; FLORA ȘUTEU.

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacția revistei *LIMBA ROMÎNĂ*

București, Raionul I. V. Stalin, Calea Victoriei nr. 194

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, ACADEMIA R.P.R., Telefon 15.07.91

I 8123

-- UEL 2014

LIMBA ROMÎNĂ

Anul VIII 1959 Nr. 3

BIBLIOTECA CENTRALĂ STATUL

2022

SUMAR

ISTORIA LINGVISTICII ROMÎNEŞTI

D. GAFIŢANU, Alexandru Philippide 3
G. ISTRATE, Dialectele limbii romîne în concepţia lui Alexandru Philippide 12
I. I. RUSSU, Contribuţia lui Alexandru Philippide la cunoaşterea elementului autohton în limba romînă 16

LIMBĂ LITERARĂ

T. VIANU, Statistica lexicală şi o problemă a vocabularului eminescian . . . 25
L. GÁLDI (Budapesta), Observaţii asupra poeziei *O, mamă...* de M. Eminescu 34
I. COTEANU, Note de cultivare a limbii 48
FLORA ŞUTEU, Expresii „la modă" 55

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

N. CORLĂTEANU (Chişinău), Problema studierii substantivelor din *Poveştile* lui I. Creangă 59
* * * Glosar regional 64

CRONICĂ

B. CAZACU, Lucrările celui de-al IX-lea Congres internaţional de lingvistică romanică 73
GH. BOLOCAN, Prima Conferinţă unională de lingvistică matematică, Leningrad — aprilie 1959 75
V. GUŢU-ROMALO, Crestomatia de texte romanice 80

RECENZII ŞI BIBLIOGRAFIE

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE, INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI, *Dicţionarul limbii romîne moderne*, Editura Academiei R.P.R. [Bucureşti], 1958, 961 p. (*Th. Hristea*) . . . 83
ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE, INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI, *Dicţionarul limbii romîne moderne*, Editura Academiei R.P.R. [Bucureşti], 1958, 961 p. (*Nestor Camariano*) . 91
G. GOUGENHEIM, R. MICHÉA, P. RIVÈNE şi A. SAUVAGEOT, *L'Elaboration du français élémentaire*, Didier, Paris, 1956, 256 p. (*C. Otobicu*) . 96
RECUEIL D'ÉTUDES ROMANES publié à l'occasion du IXe Congrès international de linguistique romane à Lisbonne du 31 mars au 3 avril 1959, Bucureşti, 1959, 344 p. (*M. Sala*) 102

2883

1964

ALEXANDRU PHILIPPIDE

(1 mai 1859 — 12 august 1933)

DE

D. GAFIȚANU

Alexandru Philippide s-a născut în ziua de 1 mai 1859, în orașul Bîrlad. În același oraș a urmat cursurile școlii primare și ale liceului. În 1878, se înscrie la Facultatea de filozofie și litere a Universității din Iași. Aici, pe lîngă cursurile prevăzute în programa Facultății, a avut posibilitatea să frecventeze și un curs liber de istoria limbii romîne ținut de Alexandru Lambrior. În 1881, își trece licența cu o teză despre starea socială a poporului romîn în trecut.

În același an e numit subbibliotecar la Biblioteca centrală, post în care funcționează pînă în 1884, cînd trece la catedra de limbă romînă de la Liceul național, devenită vacantă prin moartea lui Alexandru Lambrior.

În 1888, pleacă pentru studii în Germania, la Halle an der Saale, unde stă doi ani, în care timp frecventează, la Universitatea de acolo, cursurile și seminariile de filologie romanică ale lui Hermann Suchier, cursurile și seminariile de fonetică ale lui Eduard Sievers, cel mai de seamă fonetist al vremii ; pe lîngă acestea, și alte cursuri și seminarii : de istorie, filologie clasică, arheologie, filozofie greacă.

În 1892, este numit profesor la Catedra de filologie romînă, atunci înființată la Universitatea din Iași, la care va funcționa pînă la sfîrșitul vieții (12 august 1933).

Pregătirea lui Alexandru Philippide era deopotrivă de temeinică atît în domeniul filologiei romanice, cît și în acel al filologiei clasice. Cu aceeași competență cu care a predat limba romînă, ar fi putut preda și limba latină și limba elină. La fel de temeinică era pregătirea lui în domeniul foneticii, al istoriei și al filozofiei.

În vremea cînd își făcea studiile de specialitate, începuse să se manifeste în lingvistică o nouă direcție. Apăruse școala neogramaticilor,

datorită căreia disciplina noastră face încă un pas important pe drumul constituirii ei ca știință.

Fenomenele lingvistice, spre deosebire de felul cum erau privite altădată, erau acum asimilate întru totul fenomenelor din natură și, ca și acestea, erau considerate ca stăpînite, în desfășurarea lor, de legi, fără excepție.

Philippide împărtășește ideile neogramaticilor și, prin contribuția pe care o aduce la studiul cauzelor schimbărilor din limbă și la precizarea concepției despre legea fonetică, poate fi considerat ca un teoretician al noii școli.

Adăugăm că, în formularea învățatului romîn, concepția despre lege în lingvistică apare fără punctul ei vulnerabil — și anume acela de a considera schimbarea fonetică drept lege — care a dat prilej neolingviștilor să-i atace pe neogramatici.

De altminteri, un pozitivist în sensul metodologic al termenului, cum a fost învățatul nostru, preocupat de exactitate, nu putea fi în dezacord nici cu principiile și nici cu metoda de lucru, cea istoric-comparativă a neogramaticilor. Asemenea teoreticianului școlii neogramatice, Hermann Paul, învățatul romîn nu se limitează la înregistrarea, descrierea și clasificarea fenomenelor lingvistice, nu se mulțumește nici cu stabilirea legilor după care se produc schimbările în limbă, ci caută să pătrundă esența lor, să le cerceteze cauzele. Spirit înclinat să-și pună mereu probleme, Philippide introduce uneori, în expunerile sale, considerații filozofice. Acestea însă nu-l fac să piardă contactul cu realitatea faptelor concrete.

Chemat la catedra de la care avea să predea filologia română, Philippide își alcătuiește de la început un plan — materii, cursuri, ore — pe care-l va urma cu consecvență tot timpul celor 41 ani de activitate didactică.

Cursul de *Introducerea în știința limbii* și cel de *Fiziologia sunetelor*, ambele predate în același an, ofereau studentului ceea ce-i era necesar : inițiere și orientare, pentru a înțelege o problemă de lingvistică, precum și pentru a întreprinde o muncă științifică proprie.

Cursul din alt an îi prezenta problema *originii poporului și limbii române*, iar cel din al treilea an — *istoria fonologiei și morfologiei limbii române*.

Cursurile lui Philippide erau de un înalt nivel științific. Primele două au fost litografiate, iar părți din cel de-al treilea și din cel de-al patrulea formează fie capitole, fie note în cuprinsul operei *Originea românilor*.

Cine citește cursurile litografiate sau capitolele respective din *Originea românilor* își poate da seama numai de valoarea științifică a acestor cursuri, nu, însă, și de farmecul pe care personalitatea profesorului îl dădea lecțiilor sale.

Philippide își trăia intens lecțiile. Oricît de aridă ar fi fost materia, lecțiile deveneau atrăgătoare.

Studenții îi urmăreau expunerea, pătrunși de un sentiment de veneрație pentru profesorul lor, pentru știința lui, pentru munca devotată

catedrei şi ştiinţei, pentru conştiinciozitatea ce ducea pînă la sacrificiul sănătăţii.

Exemplul profesorului care, cu o regularitate şi punctualitate rar întîlnite, ţinea un număr de ore dublu faţă de ceea ce, după normele de atunci, ar fi trebuit să facă, ca şi punctualitatea cu care răspundea tuturor celorlalte obligaţii profesionale, erau de o înaltă valoare educativă.

Activitatea ştiinţifică a lui Philippide se prezintă sub două aspecte : al criticii ştiinţifice şi al creaţiei ştiinţifice.

Critica a fost, în primul rînd, una de specialitate, avînd ca obiect lucrările de filologie — în parte şi de istorie — ale vremii ; în al doilea rînd, a fost o critică culturală şi socială în general.

Spiritul critic foarte dezvoltat, temperamentul polemic prin excelenţă, temeinica pregătire de specialitate, cunoştinţele enciclopedice — toate acestea, asociate, au determinat caracterul de polemică al unei însemnate părţi din opera acestui învăţat.

Rînd pe rînd au fost supuse observaţiei sale critice şi condeiului său necruţător, uneori prea necruţător, aproape toate operele de filologie şi o parte dintre cele de istorie privitoare la originea romînilor apărute la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea.

Articolele : *Specialistul romîn*, publicat în volumul *Lui Titu Maiorescu — Omagiu*, apoi *Specialistul romîn*, *Cum se apără specialistul romîn*, *Un specialist romîn la Lipsca*, *Pseudoştiinţă contemporană*, *Prejudiţii* publicate în revista *Viaţa romînească* sînt numai o parte din studiile critice ale lui Al. Philippide.

Atitudinea lui faţă de lipsuri era aceeaşi — chiar dacă autorul lucrării de care se ocupa, era considerat o mare autoritate în ştiinţa romînească — cum a fost Hasdeu — sau în ştiinţa europeană — cum a fost W. Meyer-Lübke, Gaston Paris, H. Schuchardt.

Critica lui lua accentul indignării atunci cînd pe lîngă erori şi lipsuri, mai constata suficienţa, prezumţia şi aroganţa.

Procedeul lui Hasdeu de a nu ţine seama, la stabilirea etimologiilor, de istoria sunetelor romîneşti şi, ca urmare, de a atribui origine dacică unor cuvinte care niciodată n-au fost dacice, precum şi faptul de a fi scris un tratat de fiziologia sunetelor, fără să posede noţiunile fundamentale ale acestei ştiinţe, sînt aspru criticate în *Principii de istoria limbii* şi în studiul intitulat *Specialistul romîn* (din *Lui Titu Maiorescu — Omagiu*).

Lipsurile dicţionarelor lui Cihac, Tiktin, Puşcariu sînt arătate : ale celui dintîi în *Principii de istoria limbii*, ale celui de-al doilea în *Specialistul romîn* (*Viaţa romînească*, 1906—1907), ale celui de-al treilea în *Specialistul romîn* (*Viaţa romînească*, 1906—1907) ; în *Cum se apără specialistul romîn* (*Viaţa romînească*, 1908) şi în *Un specialist romîn la Lipsca* (*Viaţa romînească*, 1909—1910).

Pe o întindere de 191 de pagini din volumul întîi al operei *Originea romînilor*, sînt supuse unei minuţioase analize critice lucrările lui Xenopol, Onciul, Densusianu, Iorga şi ale altor vreo 30 de autori romîni şi străini, mai vechi şi mai noi, care au scris despre originea poporului romîn.

Critica lui Philippide nu este însă numai negativă, ci și constructivă, a arată nu numai ceea ce este eronat sau incomplet în opera de care se ocupă, ci și care-i adevărul, interpretarea justă și completările necesare. Astfel, unele paragrafe din *Gramatica limbii romîne* a lui Weigand ar putea fi înlocuite cu părți din studiul critic al lui Philippide — *Un specialist romîn la Lipsca* — în care chestiunile respective sînt tratate într-un mod cu adevărat științific.

Critica lui Philippide este și pozitivă, în sensul că valorifică opera și personalitatea unora dintre învățații romîni din trecut.

Iată cu ce cuvinte vorbește despre Timotei Cipariu : « Pe vremea aceea [a lui V. A. Ureche] era un om T. Cipariu, și omul acela și zi și noapte era numai cu cartea în mînă, și cînd dormea, dormea pe scaunul de la masa de lucru. Știa multe limbi, atîtea cîte toți specialiștii romîni de astăzi, la un loc luați, nu știu, și citise toți scriitorii romîni din secolul al XVI-lea și XVII-lea din scoarță în scoarță, și un rezumat din această muncă de erou a publicat într-o capodoperă „Principii de limbă și de scriptură" ».

La fel îl descrie pe A. Lambrior în contrast cu specialistul romîn — adică cu specialistul improvizat : „Pe cît specialistul romîn e înfumurat și sec, pe atîta acela [adică Lambrior] era modest ; pe cît specialistul romîn ne apare cu citații pentru a ascunde o remarcabilă sărăcie de cunoștințe, cu atîta acela cita puțin, însă tot cărți importante, citite și meditate din scoarță în scoarță ; pe cît specialistul romîn se arată că știe tot, măcar că știe puțin..., pe atîta acela își mărturisea singur lipsurile măcar că avea o vastă cultură. La Lambrior — aceeași sinceritate de știință ca și la cei din faza I-a".

Ce înțelege Philippide prin învățații din faza I, despre a căror „sinceritate și iubire de știință" vorbește în finalul fragmentului despre Lambrior ?

Înțelege pe învățații din generația precedentă : Kogălniceanu, Cipariu, Al. Papiu-Ilarian, Aug. Treb. Laurian care „au scris opere bogate în cuprins, însă fără formă, care voiau sincer să știe ; erau modești și pe lîngă iubirea de știință, mai aveau și patriotismul".

În contrast cu aceștia îi prezintă pe „epigoni" — pe „specialiști" — cum, vădit, cu nuanță ironică, îi numește Philippide — oameni ai pedantismului, ai afirmațiilor necontrolate.

Este interesant că între reprezentanții „formei fără fond", Philippide îl include și pe Maiorescu, numindu-l chiar „leader al formei goale".

„Maiorescu — scrie Philippide — e specialist în logică — adică în forma goală". « Șef al diletanților de la „Convorbiri literare", în afară de poezie... el nu știe decît metafizica și logica » (*Specialistul romîn*, în *Viața romînească*, 1907, nr. 3, p. 422).

În alt loc recomandă :

„Să ne emancipăm de tirania verdictelor lui Maiorescu, care măcar că cu bune intenții, se lasă înșelat de aparențele științei".

„Nimeni să nu se amestece unde nu se pricepe" (*Specialistul romîn*, în *Viața romînească*, 1907, nr. 3, p. 427).

De la critica operelor cu conținut filologic și de la cea cu caracter general cultural, Philippide trece uneori la critica socială.

Pentru dînsul, anul 1866 este o piatră de hotar între două epoci.

Despre epoca imediat anterioară, a domniei lui Cuza, vorbește favorabil, apreciind : „începuturile solide... care pe terenul activității politice s-au făcut prin secularizarea averilor mănăstirești și împroprietărirea țăranilor".

Nu la fel, însă, vorbește despre epoca domniei regelui Carol I și a coaliției burghezo-moșierești : „Noi, romînii... cu toate progresele enorme pe care le-am făcut de 40 ani, am progresat numai pe terenul datoriei publice, pe acel al înălțimii clădirilor de pe Calea Victoriei și pe acel al adîncimii sărăciei țăranului".

Și în alt loc :

„Pe terenul activității publice n-am făcut... altceva de la 1866 încoace decît că am risipit averea publică, am ruinat starea și fizică și psihică a țăranului...".

„...am ascuns această mizerie cu ... părăzi, cu manevre, cu laude ridicule, cu exagerări" (*Specialistul romîn*, în *Viața romînească*, 1907, nr. 3, p. 424).

Asemenea rînduri apăreau în paginile aceleiași reviste — *Viața romînească* în același an cu poezia *1907* a lui Vlahuță.

Dragostea pentru popor, Philippide și-a manifestat-o încă din prima lucrare — *Încercări asupra stării sociale la romîni* : „Cîte lupte s-au dat în cutare împrejurare, cine a comandat trupele, cine a provocat războiul, care a fost ambiția șefilor și curajul soldatului... cît de mare a fost abilitatea unui ministru ori cruzimea unui tiran, iaca ce s-a considerat ca important și demn de scris mai totdeauna și pretutindeni.

Nimic despre popor, vreau să zic despre masa cea mare pe spinarea căreia apăsau și războaiele și intrigile și cruzimile".

Operele lui Philippide nu sînt prea numeroase, cu toate că nu ușor s-ar putea cita vreun om de știință care să se fi devotat studiului în mai mare măsură decît învățatul nostru. Faptul acesta nu este de mirare, dacă ne gîndim că în cercetările sale, dînsul nu se oprea la primele rezultate... ca să le considere definitive, că aprofunda pînă la ultimile limite problemele pe care le studia și că nici o muncă nu i se părea prea grea sau prea îndelungată cînd era de stabilit adevărul. „Realitatea lucrurilor, spune dînsul, este complexă, iar adevărul se află greu și numai după multe sforțări".

În 1888, apare *Introducere în istoria limbii și literaturii romîne*, operă care constituie dovada unei concepții juste despre munca științifică, a unei metode de lucru sistematice și a unei informații bogate în domeniul de care se ocupă.

În 1894, apare opera *Principii de istoria limbii*, importantă prin problemele de lingvistică generală și de lingvistică romînească, pe care le tratează. Autorul reia în studiu problema cauzelor schimbărilor din limbă, de care cu cîțiva ani mai înainte se ocupase germanistul Hermann Paul în lucrarea cu titlul identic : *Prinzipien der Sprachgeschichte.*

Departe de a fi o simplă adaptare, lucrarea lui Philippide are trăsăturile gîndirii originale a celui care a elaborat-o. Romanistul H. Suchier (în *Literarisches Zentralblatt für Deutschland*, 1895, col. 1051—1053) spune că „modul de a vedea al lui Philippide este cu totul original. Nu este nici un capitol în care problema pusă să nu fi progresat atît prin modul de a o privi cît și prin exemplele aduse".

În opera aceasta se află nu numai o reluare și o tratare personală a problemelor discutate de H. Paul, ci — așa cum arată Gartner, alt romanist al vremii (în *Zeitschrift für romanische Philologie*, XIX, 1895, p. 282—288) — sînt cercetate probleme, adică cauze de schimbare a limbii, pe care Hermann Paul nu le văzuse de loc : ritmul, lămurirea psihică a cunoștințelor (baza psihologică) limbii scrise sau nu le văzuse decît parțial : diferențierea. W. Meyer-Lübke, recenzînd-o (în *Literaturblatt für germanische und romanische Philologie*, XVI, 1895) o consideră ca o „excelentă introducere în studiul limbii".

Interesantă și prețioasă este următoarea afirmație a lui Philippide însuși : „Cine va ceti... cu băgare de samă amîndouă cărțile va pricepe îndată asemănările dar și deosebirile" (*Principii de istoria limbii*).

Materialul faptic care, în fiecare capitol, vine să susțină partea teoretică, este de o bogăție neobișnuită.

Numeroase fenomene fonetice, morfologice, sintactice și lexicale românești sînt explicate aici pentru prima oară, iar considerații cu privire la raporturile dintre limbă și gîndire — ca cele cuprinse în capitolele : „Discordanțe între membrele psihologice și cele gramaticale ale propoziției", „Lămurirea psihică a cunoștințelor" — nu se mai făcuseră pînă atunci în literatura românească de specialitate.

Apărută cu 65 ani în urmă, această carte prezintă și astăzi un deosebit interes științific.

Cercetătorul domeniului limbii române — oricare ar fi problema ce-l interesează : etimologie, fonetică, gramatică — nu se poate lipsi în studiile sale de această carte. Pe drept cuvînt e considerată ca prima operă — de mai mare întindere — din lingvistica românească la nivelul științei epocii.

Principiile, apărute în 1894, erau numai primul volum dintr-o operă de mai mare întindere, în care Philippide avea de gînd să trateze întreaga istorie a limbii române și în vederea căreia a alcătuit și o gramatică : *Gramatică elementară a limbii române*, 1897. (Deși intitulată *elementară*, această gramatică cuprinde multe observații de adîncime asupra sintaxei.) Celelalte volume din proiectata operă n-au mai apărut, iar materialul ce le era destinat a intrat, în parte, mai tîrziu, în volumul al doilea din *Originea românilor*, în parte, însă, a rămas în manuscrisul unuia din cursurile ținute la Universitate. Ceea ce l-a determinat pe învățatul nostru să înceteze lucrul în vederea continuării acestei opere, a fost sarcina pe care și-a luat-o în 1897, la stăruințele Academiei Române, — în care fusese ales — de a elabora dicționarul limbii române — dicționar început și apoi părăsit de Hasdeu.

Pentru adunarea materialului, Philippide și-a asociat patru foști elevi — între care și pe Ibrăileanu.

În doi ani a fost adunat un material imens.

Apoi, a început redactarea, lucru — cum se ştie — foarte anevoios, care reclamă nu numai temeinică pregătire de specialitate şi cunoştinţe enciclopedice, dar şi mare putere de muncă şi multă răbdare.

Philippide le avea pe toate acestea. Lucrînd cîte 14 ore pe zi, fără alte întreruperi decît acelea pentru a-şi face orele de curs, şi fără a-şi lua vreo zi de vacanţă sau de concediu, izbutise în timp de 5 ani să redacteze mai mult de un sfert din dicţionar — 11 744 pagini *in folio*.

Nici Littré — căruia i-au trebuit 35 ani pentru redactarea Dicţionarului limbii franceze (cam de aceleaşi proporţii trebuia să fie şi al lui Philippide) — nici Quicherat care a lucrat la Dicţionarul limbii latine 32 ani, fără să-l fi terminat — nici Tiktin, nu realizaseră, proporţional cu timpul, atît cît a realizat Philippide.

Academia, însă, era grăbită să vadă Dicţionarul apărut, cît mai curînd, sub auspiciile sale.

În 1906 încep discuţiile între Philippide şi Comisiunea dicţionarului.

Academia recunoştea „marea valoare a dicţionarului", însă cerea „să fie terminat mai degrabă".

Philippide cerea 15 ani — ca să-l poată termina ; Academia îi acordă numai 5 ani.

În cele din urmă, Philippide se hotărăşte să renunţe la Dicţionar, predînd Academiei un imens material adunat.

Renunţînd la lucrările de redactare a dicţionarului, Philippide îşi îndreaptă preocupările spre cea mai importantă şi, totodată, mai dificilă problemă a istoriei noastre, spre problema originii poporului romîn, studierii căreia îi va dedica, timp de aproape douăzeci de ani, toată inteligenţa şi puterea sa de muncă.

Fiind de natură istorică, această problemă atrăsese, în primul rînd, atenţia istoricilor — de la Bonfinius la Cantemir, de la Cantemir la Sulzer, Engel şi Petru Maior, de la aceştia la Roesler, Xenopol, Onciul, Iorga — care, studiind-o cu mijloace ce au variat de la unul la altul, şi nu totdeauna cu suficientă obiectivitate, ajunseseră la concluzii nu numai diferite, dar şi contradictorii.

Dintre filologi, puţini (Kopitar, Miklosich, Densusianu), şi numai în treacăt, se pronunţaseră în această problemă.

Philippide este primul care aduce în mod efectiv contribuţia lingvisticii, singura în stare să vină cu lămuriri acolo unde — cum e cazul cu epoca respectivă din istoria poporului nostru — lipsesc ştirile istorice.

Cele patru puncte ale problemei :

1. Care a fost teritoriul pe care s-au format poporul şi limba romînă ?

2. Care au fost populaţiile romanizate — şi care au reprezentat, prin urmare, componenţa etnică a poporului romîn în prima epocă a istoriei sale ?

3. Care au fost factorii romanizării ?

4. Cînd s-au separat romînii unii de alţii — formînd cele patru grupuri deosebite şi ocupînd teritoriile pe care se află astăzi ? sînt pe larg şi foarte documentat tratate în opera *Originea romînilor*, în 2 volume, apărute în 1925 şi 1928, însumînd 1768 de pagini şi cuprinzînd 3 părţi intitulate :

I. Ce spun izvoarele istorice.
II. Ce spune limba romînă.
III. Ce spune limba albaneză.

Răspunsul la întrebarea : Care a fost teritoriul de formare a poporului și limbii romîne ? autorul îl dă în urma unei minuțioase cercetări a tuturor inscripțiilor latine descoperite pe teritoriul romanității orientale și publicate pînă atunci.

Pe baza inscripțiilor, el delimitează teritoriul — din nordul și sudul Dunării — ale cărui populații au fost supuse romanizării, modificînd linia de demarcație stabilită ceva mai înainte de Const. Jirecek. Acest teritoriu cuprinde — dacă ne referim la provinciile romane : Moesia superior și Moesia inferior, Scythia minor, Dacia, Pannonia inferior.

Pentru a răspunde la întrebările a doua și a treia, autorul folosește nu numai rezultatele obținute din cercetarea inscripțiilor, a toponimiei și onomasticii, ci și relatările celor vechi : istorici și cronicari contemporani cu evenimentele de care e vorba, sau apropiați în timp de ele — relatări dintre care unele au fost scoase la lumină, pentru prima oară, de învățatul nostru.

La întrebarea : Care au fost populațiile romanizate ? răspunsul pe care-l dă este următorul : componența etnică a populației romanizate a fost foarte variată : iliri, panoni, celți, iranieni, germani etc., etc., cărora tracii ca popor predominant le dăduseră o trăsătură uniformă.

La întrebarea : Care au fost factorii romanizării ? el răspunde că elementele romanizatoare au fost civilii și militarii, proveniți mai puțin din Italia și mai mult din celelalte provincii ale Imperiului.

Cu privire la cea de-a patra întrebare — Formarea dialectelor și continuitatea populației romanice în Dacia — izvoarele istorice tac sau spun prea puțin. Dar ce nu spun acestea, ar putea spune limba.

Pornind de la această idee, Philippide întreprinde (în volumul al II-lea) un studiu comparativ al tuturor graiurilor romînești, în urma căruia, pe baza caracterelor esențiale comune, izbutește să determine direcția migrației unor părți din populația romanizată și să stabilească următoarea concluzie : separarea romînilor în grupuri a început să se producă în a doua jumătate a secolului al VI-lea sub presiunea slavilor așezați în număr mare în sudul Dunării.

O parte dintre romîni s-au deplasat mai spre sud, mai devreme și mai repede : aceștia erau strămoșii aromînilor de astăzi ; altă parte, mai numeroasă, a trecut Dunărea în nord, unii în Banat, alții în Muntenia (Oltenia a primit populație și dintr-o direcție și din alta) ; cei din Banat s-au răspîndit mai departe, în Ardeal, Maramureș, Bucovina, Moldova ; cei din Muntenia au trecut și în sudul Ardealului. Această migrare sub formă de valuri a avut loc treptat-treptat între secolele VII—XIII.

Teoria lui Philippide, pe care și-a însușit-o în ultimul timp și Sișmarev, fostul profesor de filologie romanică de la Universitatea din Leningrad, nu exclude teza continuității.

Învățatul nostru admite că, după părăsirea Daciei de către Galienus (268), a rămas pe teritoriul acestei provincii o populație romanizată destul de numeroasă și nu exclude posibilitatea ca ea să se fi menținut — tot

romanică — pînă la venirea din sud a celeilalte populații romanice, cu care apoi să se fi asimilat.

În partea a III-a a acestei opere, intitulată : Ce spune limba albaneză, este studiată problema raporturilor lingvistice albano-române. Autorul ajunge la concluzia că albanezii sînt urmașii panonilor și că cele mai multe dintre trăsăturile comune celor două limbi nu se datoresc vecinătății geografice și relațiilor de la popor la popor, ci substratului etnic comun albanezilor și românilor.

Conținutul acestei opere, scrisă în scopul lămuririi unei probleme de istorie, trebuie considerat și în cadrul strict al lingvisticii. Privind lucrurile sub acest aspect, vom constata că în cele două volume se află cel mai amplu studiu comparativ asupra graiurilor românești, cea mai cuprinzătoare istorie a foneticii românești și singura gramatică științifică a dialectului aromîn.

Aici se lămuresc multe lucruri obscure din istoria limbii române și se aduc puncte de vedere noi, în probleme de lingvistică teoretică.

Unele note care însoțesc textul acestei opere — cum sînt cele despre latina populară, limba comună, limbă și dialect, societate și limbă, lege fonetică, geografie lingvistică — sînt adevărate studii și numai ele singure ar fi suficiente să aducă prestigiu științific autorului.

Într-una din aceste note, Philippide, situîndu-se pe poziții materialiste, combate cu o amplă argumentație ideile lui K. Vossler, șeful școlii idealiste din lingvistică.

Originea românilor cuprinde tot ceea ce știința putea afirma despre problema capitală a istoriografiei noastre, pe baza datelor cunoscute pînă în momentul redactării ei.

Originea românilor este, după cum spune academicianul I. Iordan, „cea mai însemnată operă din toată literatura noastră istorico-filologică" apărută pînă în prezent, iar munca depusă de autor pentru elaborarea ei, trebuie „să impună — cum spunea Sextil Pușcariu — cel mai profund respect orișicui".

DIALECTELE LIMBII ROMÎNE ÎN CONCEPȚIA LUI ALEXANDRU PHILIPPIDE

DE

G. ISTRATE

Alexandru Philippide, de la a cărui naștere s-au împlinit, la 1 mai 1959, o sută de ani, a fost un savant în cea mai frumoasă accepțiune a cuvîntului. Pregătirea lui temeinică în specialitate, seriozitatea cu care știa să privească pînă și cele mai puțin importante fapte lingvistice, vederile largi în ceea ce privește concluziile care pot fi trase din studierea îndelungată a diferitelor „izvoare", fac din Alexandru Philippide una dintre cele mai reprezentative și originale personalități științifice din țara noastră. Concluziile sale referitoare la originea poporului și a limbii noastre, emise acum mai bine de treizeci de ani, nu s-au perimat cîtuși de puțin. Cercetări recente, în domeniul limbii și al istoriei, domenii pe care Philippide le stăpînea în gradul cel mai înalt, nu fac decît să confirme justețea punctelor sale de vedere.

Deși s-ar putea spune că activitatea lui Philippide se desfășoară, în întregime, în direcția istoriei limbii, cărțile sale cuprind numeroase idei, ele pun și în mare măsură rezolvă probleme dintre cele mai importante și în alte domenii cum ar fi limba romînă contemporană, lingvistica generală, fonetica descriptivă, dialectologia etc. Mai mult decît atîta. El nu s-a rezumat, niciodată, numai la simpla interpretare lingvistică a faptelor, ci a căutat să tragă din studierea acestora concluzii de ordin general. Așa, spre exemplu, studiul comparativ al celor patru dialecte romînești l-a dus pe Philippide la concluzia că strămoșii dacoromînilor au venit, în cea mai mare parte, din sudul Dunării, după cum studierea atentă a dialectului dacoromîn l-a ajutat să stabilească o serie de corespondențe între graiul moldovenesc și cele din Transilvania, să afirme că strămoșii moldovenilor sînt de proveniență ardelenească.

Philippide a fost unul dintre primii învățați romîni care au pus problema împărțirii dialectale a Daciei. Cu toate că nu s-a ocupat în mod special de dialectologie, în sensul că n-a făcut niciodată anchete pe teren,

el a vorbit de subdiviziunile dialectului dacoromîn în cadrul preocupărilor mai largi de istorie a limbii romîne.

Considerațiile referitoare la dialectele și subdialectele limbii noastre nu pleacă, la Philippide, din dorința de a delimita strict subdiviziunile respective. El analizează limba contemporană, sub aspect fonetic mai ales, din nevoia de a găsi răspunsul cuvenit în problema originii romînilor, pentru care documentele istorice și arheologice se dovedesc cu totul insuficiente. Epoca în care s-au stabilit strămoșii noștri în regiuni locuite astăzi de romîni ne este prea puțin cunoscută, din lipsă de izvoare. Pentru aceasta, Philippide a recurs la studiul limbii.

Spre deosebire de Gustav Weigand, care distingea trei subdialecte în nordul Dunării (muntenesc, moldovenesc și bănățean) sau de academicianul Emil Petrovici, care avea să vorbească, mai tîrziu, de patru subdialecte (la cele cunoscute de Weigand se adaugă subdialectul crișan), Philippide consideră că dialectul dacoromîn nu cunoaște decît două subdiviziuni. El vorbește de un subdialect muntenesc și de altul moldovenesc. Subdialectul bănățean, la care se oprise Weigand, conține, după părerea lui Philippide, pe lîngă cîteva trăsături într-adevăr fundamentale, dar prea puține la număr pentru a ne da dreptul să vorbim de o subdiviziune bine determinată, numeroase alte caractere comune cu unul dintre celelalte subdialecte. Philippide dădea a înțelege că majoritatea fenomenelor fonetice[1] din vorbirea bănățenilor se întîlnesc în celelalte două subdialecte, că subdialectul bănățean se confundă cînd cu cel muntenesc, cînd cu cel moldovenesc. Ideea aceasta a putut fi sprijinită, în concepția lui Philippide, tocmai de concluzia la care ajunsese el în legătură cu originea locală a dacoromînilor. După ce poporul nostru s-a format „mai mult în sudul decît în nordul Dunării", pe un teritoriu al cărui centru era prin preajma Timocului, strămoșii dacoromînilor s-au orientat spre locurile pe care ne găsim astăzi, dar nu au urmat cu toții același drum. Unii au trecut Dunărea prin părțile Banatului și s-au ridicat mereu spre nord, prin Crișana, Maramureș, Transilvania propriu-zisă (cu excepția sudului acestei provincii) și Moldova, ceilalți au trecut fluviul mai spre răsărit, prin părțile Munteniei, populînd, în special această provincie și sudul Transilvaniei. Oltenia, care se găsea între căile străbătute de cele două ramuri, a fost populată și cu strămoși de-ai bănățenilor, ardelenilor, moldovenilor și cu cei ai muntenilor. Din cauza aceasta Philippide numește graiul oltenesc grai de *tranziție*, grai care face trecerea de la una din subdiviziunile importante ale dialectului dacoromîn, la cealaltă.

Întocmai ca Weigand și ca atîția alți lingviști care au avut aceleași preocupări, Philippide nu distingea o subdiviziune aparte pentru vorbirea din Transilvania. Pentru el, anumite caractere comune vorbirii moldovenilor și romînilor din Bihor leagă cele două regiuni peste secole, în sensul că strămoșii celor dintîi au conviețuit pe aceleași locuri cu strămoșii celorlalți.

Mișcarea strămoșilor dacoromînilor înspre nord nu s-a făcut dintr-o dată, ci ea a avut loc în valuri succesive. O populație atît de numeroasă

[1] El a avut în vedere, la delimitarea subdialectelor noastre, aproape exclusiv fapte de natură fonetică, întocmai ca și Weigand.

a avut nevoie de timp îndelungat pînă să ajungă din Moesia Superior, în nordul Transilvaniei şi al Moldovei. Faptul acesta ni se pare bine întemeiat, dacă ne gîndim că în vremea aceea ocupaţia de bază a poporului romîn era păstoritul care nu presupune, în mod obligator, aşezări temeinice, sate bine închegate, ci, dimpotrivă, se caracterizează printr-o veşnică mişcare de populaţie.

Teoria lui Philippide corespunde, mai mult decît oricare alta, cu informaţiile istorice referitoare la întemeierea Principatelor şi mai ales la crearea statului moldovenesc.

Preocupările de istorie a limbii l-au făcut pe Philippide să mediteze şi asupra „împărţirii" limbii romîne în dialecte. Aşa cum strămoşii dacoromînilor au trecut Dunărea şi au început să populeze Dacia, actualul teritoriu al Republicii Populare Romîne, strămoşii aromînilor şi meglenoromînilor s-au orientat înspre sud, iar cei ai istroromînilor înspre vest. Punctul său de vedere se deosebeşte net de al lui Ovid Densusianu, dar se apropie mult de cel al lui Sextil Puşcariu, în această problemă. Într-adevăr, dacă Densusianu vorbeşte numai de două ramuri distincte de romîni în trecutul îndepărtat şi consideră pe istroromîni desprinşi din grupul dacoromînilor, Philippide, întocmai ca Puşcariu, dar independent de el, ajunge la concluzia că istroromînii sînt o ramură aparte, deosebită şi de aromîni şi de dacoromîni, că ei sînt urmaşii direcţi ai aşa-numiţilor romîni apuseni.

Nu pot să nu subliniez şi aici faptul că Philippide nu urmăreşte să scoată în evidenţă diferenţierile dialectale ale limbii noastre ca un scop în sine, ci numai pentru lămurirea problemelor de natură istorică, de istorie a limbii pe care le are în vedere.

Aşa cum atunci cînd a studiat drumurile parcurse de strămoşii dacoromînilor în nordul Dunării, Philippide s-a oprit la două ramuri principale, după căile străbătute, tot aşa el vorbeşte numai de trei dialecte romîneşti (dacoromîn, aromîn şi istroromîn), după direcţiile de orientare ale celor trei grupuri de romîni pomenite deja. Pentru Philippide, meglenoromîna nu are caracter independent, ca pentru Th. Capidan, spre exemplu, ci este numai un subdialect al aromînei, în apropierea căreia s-a dezvoltat şi a trăit.

Am prezentat, aici, într-o formă cu totul sumară, părerile lui Alexandru Philippide într-o problemă foarte actuală în lingvistica romînească. N-a fost în intenţia mea să impun specialiştilor de astăzi punctul de vedere al învăţatului autor al *Originii romînilor*. Cred însă că avem datoria să nu uităm că Philippide şi-a formulat concluziile într-o vreme cînd studierea dialectelor limbii noastre era abia la început, cînd nu existau nici studii monografice, nici reviste de autoritate, în specialitatea noastră. Nu exista, mai ales, *Atlasul lingvistic romîn*, operă indispensabilă tuturor acelora care îşi îndreaptă atenţia spre cercetarea dialectelor limbii noastre.

Philippide n-a întreprins cercetări proprii pe teren, ci a folosit în studiile sale materialul cules de alţii. Cu toate acestea, el a ştiut să formuleze o serie de concluzii care vor putea constitui, multă vreme de acum înainte nu numai puncte de plecare pentru investigaţii viitoare, ci şi for-

mulări cu caracter definitiv. Cu puterea sa neobișnuită de sinteză, cu capacitatea rară de a lega verigile rupte ale unui lanț în vederea reconstituirii întregului, el continuă să ne uimească prin cunoștințele-i vaste, prin seriozitatea cu care urmărește descoperirea adevărului științific, prin munca de o viață întreagă pusă în slujba cercetării celei mai ispititoare probleme : originea poporului și a limbii noastre.

Într-o vreme în care preocuparea pentru dialectele românești este foarte vie, am crezut că nu este lipsit de interes să reîmprospătez, în memoria specialiștilor, părerile emise în această problemă de unul dintre marii lingviști români.

La un veac de la nașterea lui, Philippide continuă să ne fie profesor și îndrumător. Activitatea lui continuă să stîrnească admirație și respect în rîndurile tuturor specialiștilor.

CONTRIBUȚIA LUI ALEXANDRU PHILIPPIDE LA CUNOAȘTEREA ELEMENTULUI AUTOHTON ÎN LIMBA ROMÎNĂ

DE

I. I. RUSSU

În problema fundamentală a formării limbii și poporului romîn, o deosebită importanță lingvistică și istorică are chestiunea substratului autohton, a idiomului vorbit de populațiile băștinașe înainte de ocupația romană și în prima fază a acesteia, în teritoriile balcano-dunărene și carpatice, unde s-a produs fenomenul romanizării. Unii filologi și lingviști au contestat, alții au admis existența unor elemente preromane în structura limbii romîne, interpretîndu-le în chip variat. Dar, într-un punct, aproape toți eruditii, de la J. Thunmann (1774) și J. B. Kopitar (1829) pînă astăzi sînt de acord : limba romînă are (ori cel puțin „ar trebui să aibă") în fondul ei arhaic *elemente nelatine*, anteromane. Acel ceva neroman, dar specific romînesc, a fost definit, interpretat și valorificat istoricește în feluri diferite, după atitudinea, mijloacele și orizontul științific al fiecărui erudit față de valoarea și puterea substratului lingvistic și etnic-social din Peninsula balcanică și Dacia carpatică. Este cunoscut și recunoscut că, de la începutul secolului al XIX-lea și chiar de la Thunmann pînă azi, a existat o preocupare permanentă pentru acel aspect caracteristic, care — nu mai puțin decît elementul slav — deosebește limba romînă de celelalte limbi romanice și care i-a imprimat un colorit deosebit, numit de cei mai mulți „balcanic". La 1829, Kopitar semnala marea asemănare dintre romînă, bulgară și albaneză, convins că în teritoriile romînești, în Bulgaria și în restul Peninsulei balcanice ar exista o singură formă de grai, dar cu trei materiale de limbă, căci cele trei limbi sînt identice sub raport gramatical, fiind deosebite numai din punctul de vedere al lexicului. Albanezii, bulgarii și romînii nu sînt decît vechii traci, iar Kopitar vorbește chiar de „schimbarea sunetelor romane în gura tracă". Ideea lui, deși exagerată, mai mult o intuiție, s-a dovedit fecundă, formînd punctul de plecare al celor care, în frunte cu marele slavist vienez F. Miklosich (1813—1891), au adîncit

problema substratului limbii române, înzestrați cu o cunoaștere mai bună a ei și a limbilor vecine, cu metode științifice mai temeinice. Kopitar, Miklosich și Hugo Schuchardt, urmați de B. P. Hasdeu, au stabilit în mod neîndoielnic că limba română conține numeroase elemente și trăsături neromanice care nu puteau veni decît din substrat, limba anteromană, numită traco-dacă de unii, traco-illyră de alții.

Elementele neromane (autohtone) ale limbii române au rezultat în primul rînd din compararea ei cu limba albaneză, căci trăsăturile fonetice și morfologice, dar mai ales cuvintele „balcanice", vechi, anteslave, din română se găsesc identice sau foarte asemănătoare în limba albaneză. Încît întreaga discuție privind problema substratului la noi s-a grupat în chip firesc în jurul raporturilor lingvistice albano-române, de la care trebuie să pornească cercetarea științifică. Aceste raporturi nu sînt deplin clarificate nici astăzi, dar rezultatele cercetărilor din trecut oferă o bază sigură pentru elucidarea lor în viitor. Contribuția lui Alexandru Philippide la această problemă, la clarificarea raporturilor lingvistice, etnice și istorice albano-române, ca și la problema elementului neroman (albano-român) este de cea mai mare importanță și utilitate în studiul comparativ-istoric al substratului autohton în limba română.

La noi în țară, problema substratului și a înrudirii românilor cu albanezii (șkipetarii) a preocupat mult timp pe cel mai mare filolog și erudit din secolul al XIX-lea, Bogdan Petriceicu Hasdeu (1836—1907), a cărui contribuție la elucidarea elementului autohton, justă și perfect îndreptățită în principiu, nu este însă lipsită de erori, dintre care unele grave. Întreaga activitate a lui Hasdeu privind elementele dace din limba română și relațiile ei cu albaneza a fost analizată critic și prezentată obiectiv de Al. Philippide în anul 1894, în tratatul său de *Istoria limbii române*[1], unde se dă o expunere sintetică a metodei și rezultatelor lui Hasdeu cu privire la substratul traco-dac al limbii. Expunerea tînărului filolog ieșan era și a rămas un instrument indispensabil pentru înțelegerea justă a poziției și rezultatelor lui Hasdeu, risipite în miile de pagini ale cărților și revistei lui (*Columna lui Traian*), mai ales între anii 1873—1883. Acest mare erudit și vizionar[2] pleca de la principiul just că între români și albanezi există o veche comunitate de limbă, în baza căreia a încercat identificarea elementelor lexicale autohtone în limba română; cuvintele comune albano-române erau considerate ca resturi din substratul traco-dac, nu împrumuturi ulterioare, iar cu ajutorul limbii albaneze Hasdeu refăcea arhetipurile dace. „Particularitățile comune limbilor română și albaneză, întrucît nu se explică prin elemente latine, slavice sau altele, aparțin sorgintei trace, din care albanejii s-au adăpat prin dialectul traco-epirotic, iar românii prin dialectul traco-dacic"[3]. El nu se mulțumea să considere traco-dace numai elementele albano-române (nelatine), ci voia să identifice și alte cuvinte dace, care lipseau la albanezi, dar care „trebuie să se fi găsind cu grămada în limba română" (!). Cîteva cuvinte albano-române (autohtone)

[1] Alexandru Philippide, *Istoria limbii române*. I. *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894

[2] Cf. *Analele Acad. Rom.*, mem. secț. liter., III, tom. VI, 1932/3, p. 199—206; *Revista clasică*, IX—X, 1937—1938, p. 25—50; *Limba română*, III/1, 1954, p. 5—21.

[3] *Columna lui Traian*, 1876, p. 4.

sînt recunoscute de Hasdeu ca traco-dace[1]; dar alături de acestea figurează ca autohtone, adică „dace", unele cuvinte ce nu pot fi dace, explicate prin etimologii populare, complet neverosimile[2], care au discreditat în bună parte ideea justă a existenței elementelor autohtone în limba română. Etimologiile, lipsite de temei științific, au provocat o energică reacțiune din partea lui Al. Philippide, care a arătat erorile lingvistice ale lui B.P. Hasdeu, adesea copleșit de exaltarea romantismului patriotic și de fantezia sa exuberantă, necontrolată critic. Critica incisivă, dar justă și necesară, a tînărului filolog Al. Philippide a contribuit în cea mai mare măsură la eliminarea și elucidarea multor erezii etimologice și lingvistice, deci la îndreptarea unor concluzii istorice eronate.

În analiza și critica rezultatelor lui Hasdeu, Philippide admitea că „pentru cercetarea unei părți din așa-numitele cuvinte dace tot dă el un punct de sprijin, macar că greșit în aceea că cuvintele românești sînt asemănătoare cu cele albaneze". Timp de trei decenii, maestrul școlii filologice ieșene nu s-a mai pronunțat în problema discutată cu multă pasiune la 1894. În opera de vastă documentare, *Originea românilor* [3] — grandioasă acumulare de material istoric, epigrafic, filologic-lingvistic și bibliografic — Philippide a așezat bazele istorice și lingvistice ale studiului romanității balcano-dunărene și carpatice, ilustrînd caracterele autohtone, illyro-trace ale fondului etnic-social al acestei romanități. Problema substratului în sens strict filologic-lingvistic al limbii române este tratată în vol. II, *Ce spun limbile română și albaneză*. Aici a dat Philippide, pe lîngă un tratat de gramatică istorică românească, cea mai vastă cercetare asupra legăturilor dintre cele două idiomuri: fonetice, morfologice, sintactice, lexicale, relevînd în amănunte atît elementele comune (de asemănare), cît și cele deosebitoare; concluziile lui sînt importante și utile pentru problema elementului autohton în limba română (OR II, p. 571—802). După cercetătorii mai vechi (Miklosich, Schuchardt, Mayer, Gaster, Sandfeld ș.a.), sînt expuse din nou sistematic toate elementele c o m u n e albano-române în *fonetică*: *a* neaccentuat > *ă*; *á* + *n* ori *m* > *ă* (*î*) + *n*, *m*; *e* neaccentuat > ă; *é* urmat de *n* și *m* > *ă* + *n*, *m*; *én* + dentală > *in* + dentală; *én* + spirantă > *in* + spirantă; *i* neaccentuat > *ă*; *i* neaccentuat final de la terminația plur. masc. a căzut; *o* neaccentuat > *u* de cele mai multe ori; *ó* înainte de grup consoane > *u*; *ú* n-a devenit *ó*; *-u* final cade; *l* + *i* + vocală și *l* + *i* final fix > *l'*; rotacismul (*n* > *r*); *b* intervocalic cade; grupul intervocalic *br* > *ur*; *kl* > *k'*; *gl* > *g'*; intervocalic, *v* cade etc. Ce valoare poate fi atribuită acestor note comune albano-române s-a arătat în legătură cu „lingvistica balcanică" [4], și chiar

[1] Fără însă a le da etimologia justă: *argea, baciu, barză, brad, brînză, bunget, mal, măgură, mazăre, melc, mînz, mugure, simbure, urdă, vatră, viezure* (*genune*).

[2] De ex. *zîrnă* ar fi... dac *dierna, tierna* (!), *ortoman, mire* (= alb. *mirë*), *rîmf* (= dac *romphaia*), *doină, cvlbec* (dac *miliku, kadmiliku*) etc. Alte exemple de „etimologii" ale lui Hasdeu: „Basarabii" din *ban* + *sarab* — („*sarabi* e numele castei nobiliare la daci"); „statu-palmă-barba-cot"; „la daci cot înseamnă ceva foarte mic, un rien, presque rien" etc. sînt sever criticate de Philippide, ILR, p. 290.

[3] Alexandru Philippide, *Originea românilor*, I. *Ce spun izvoarele istorice*, Iași, 1923, 889 p.; II. *Ce spun limbile română și albaneză*, Iași, 1927, 829 p.

[4] A. Graur, *Coup d'œil sur la linguistique balkanique*, în *Bulletin linguistique*, București, IV, 1936, p. 31—45.

Philippide — după ce trăsese niște concluzii asupra legăturilor istorice și etnice ale românilor cu șkipetarii [1] — releva faptul că „fenomenele înșirate mai sus ca asemănătoare au acest caracter numai dacă le consideră cineva în general și cu aproximație. La o mai apropiată cercetare, ele prezintă — toate, se poate zice — mai mult sau mai puțin remarcabile deosebiri de la o limbă la alta" și înșiră cîteva din acestea (OR II, 589); „dar apoi sînt fenomene de diftongare, de umlaut și de accent în albaneză care constituie o prăpastie între această limbă și română" (p. 590). „Cea mai mare deosebire există însă între limbile română și albaneză din punct de vedere al accentului. Deosebirea este importantă nu numai prin faptul că altfel este accentul în aceste două limbi, ci mai ales prin acela că accentul e cel mai sigur fenomen fiziologic, după care poți conchide că ai a face cu altă bază de articulație. Dintre elementele unei limbi accentul e acel care se pierde mai greu, care se împrumută mai greu. Totul se poate împrumuta din limbă, pînă la completa imitație, și cuvinte, și forme, și sunete. Numai accentul persistă cu cea mai de pe urmă tenacitate. În albaneză vocalele sonante din silabele accentuate ale cuvintelor sînt de șase feluri de lungimi" etc. (OR II, p. 592); „asemenea lucruri sînt total străine firii limbii române" (p. 594). Apoi, „în vreme ce în română, contrariu de ceea ce se întîmplă în celelalte limbi romanice, grupurile intervocalice de consoane nu se asimilează complet decît rar, în albaneză, din contra, ele se asimilează complet mult mai des (lucru relevat de Meyer-Lübke)..." (p. 595); în sfîrșit, „înrudiți vor fi ei românii cu albanezii mai mult decît cu neamurile italice, de pildă, ori cu celții, dar înrudirea este foarte îndepărtată" (p. 596). Examinînd apoi (p. 596—629) asemănările morfologice și sintactice dintre albaneză și română, ca și deosebirile mult mai mari, rezultă că „dacă oarecare asemănări pe acest teren ne-ar îndreptăți să stabilim o apropiere genetică între români și albanezi, deosebirile mult mai mari ne obligă să despărțim aceste popoare".

În privința aspectelor gramaticale, concluziile lui Philippide sînt clare, categorice, deplin justificate de fapte: „dacă sînt asemănări fonetice între limbile română și albaneză, deosebirile sînt mult mai mari" (OR II, p. 587); în morfologie și sintaxă: „față cu aceste cîteva asemănări morfologice și sintactice, deosebirile pe acest teren sînt foarte mari" (p. 629).

În capitolul lexicului comun albanez și românesc, deci în problema substratului lexical românesc, Philippide a adus cîteva precizări și contribuții pozitive tot atît de importante și utile. După ce relevă cuvintele latine în albaneză și română (OR II, p. 631—694), el cercetează cu multă răbdare și migală cu adevărat filologică, elementele lexicale comune albano-române ce nu sînt romanice, de origine latină (p. 694—760). „Limbile română și albaneză au comune de fapt, ori numai în aparență, multe cuvinte ce nu sînt de origine latină; unele de origine obscură, altele în albaneză băștinașe, altele în română băștinașe, la altele există numai o întîmplătoare

[1] Philippide, OR II, p. 586: „dacă admitem cu oarecare probabilitate că asemănările fonetice dintre limbile română și albaneză își au origine într-o oarecare afinitate a bazei de articulație, adecă într-o afinitate etnică, apoi se poate admite că între poporul român și albanez a existat o coheziune geografică"... etc.

corespondență fonetică, fără ca originea să fie aceeași..." (p. 694). După niște criterii personale, care azi nu apar clare și justificate, Philippide face un mare tabel de 211 cuvinte, din care (după convingerea sa) „rămîn 185 ce nu sînt de origine latină și la care există o corespondență de origine, ori reală ori posibilă și cît de îndepărtată, între limbile romînă și albaneză"; le împarte, „aproximativ în cel mai mare grad și în mod necesar arbitrar" (p. 744), în șase categorii [1]. În general, el considera că întrucît unele cuvinte românești nu sînt împrumuturi din albaneză, trebuie să fie băștinașe la noi. „Un lucru este sigur, că împrumuturile de cuvinte făcute dintr-o limbă în cealaltă sînt puține" (p. 753), iar dacă se admite că romîna a făcut 136 împrumuturi din albaneză (sau mai puține, după alți filologi), rămîne de neînțeles cum aceasta din urmă a luat din romînă numai trei cuvinte (p. 754). După aceste socoteli, Philippide relevă din nou „numărul infim de mic de cuvinte pe care le-au împrumutat cele două limbi una de la alta" (p. 757). În realitate însă împrumuturile de cuvinte din albaneză în romînă și invers sînt de dată recentă (între albaneză și dialectul aromîn), iar dintre elementele semnalate de Philippide ca fiind comune albaneze și românești, numai vreo 58 au (ori pot avea) o legătură de comunitate etimologică indo-europeană, provenind din fondul autohton comun, balcano-carpatic [2].

Filologul ieșan se pronunța, deci, în principiu pentru realitatea efectivă a elementelor lexicale din substrat, fără a fi încă în măsură să precizeze forma și natura bazelor etimologice autohtone (afară de 4—5 cuvinte) în limba romînă, și nici vechimea legăturii de înrudire cu corespondentele albaneze. Sub influența mentalității epocii, a unei puternice tradiții în filologia „balcanică", Philippide admitea împrumuturile vechi de cuvinte din romînă în albaneză și mai ales din aceasta din urmă în cea dintîi. „Este evident că, în afară de acele puține împrumuturi de cuvinte ca schelet, pe care le-au făcut cele două limbi (albaneza și romîna) una de la alta, toate asemănările pe terenul lexical între romînă și albaneză nu pot fi interpretate ca împrumuturi". Intuiția lui justă arăta că „împrumutarea" nu explică totul, ba chiar prezintă dificultăți peste care nu este de trecut și din care se poate ieși într-un singur fel: „singura interpretare posibilă este aceea a unui fond etnic și limbistic comun. Cuvintele schelete — care au același etimon băștinaș, trebuie interpretate ca rămășițe băștinașe, pe teren romî-

[1] *1*) cuvîntul albanez e băștinaș, cel romîn nu-i băștinaș ori e de origine obscură, 27 de cuvinte, ca *abur, cioară, copil, găsesc, mare, mire, țarc*; *2*) cazul invers, 2 cuvinte: *stăpîn, stînă*; *3*) cuvintele romîn și albanez sînt ambele băștinașe, 25 ca *argea, bucur, bunget, codru, mazăre*; *4*) cuvintele romîn și albanez sînt ambele de origine obscură, 62 ca *baciu, baltă, ciut* (*șut*), *cursă, gard, scrum*; *5*) cuvîntul romînesc e împrumutat din albaneză, 25: *călbează, cătun, curpăn, groapă, razim* etc.; *6*) cuvîntul albanez e împrumutat din romînește, 3: *ciocan, mînzat, toacă* (OR II, p. 743—749).

[2] Cuvintele albano-romîne relevate de Philippide și care sînt de fapt autohtone în ambele limbi: *abur, argea, baciu, balaur, baligă, baltă, barz(ă), bască, brad, briu, bucur, bunget, buză, căciulă, călbează, căpușă, căpută, cătun, cioară* (?), *copac, copil, curpăn, cursă, druete, fărîm, gard, gata, ghimpe, ghionoaie, grapă, gresie, groapă, grumaz, grunz, gușă, mal, mazăre, măgură, mînz, moș, mugur, murg, năpîrcă, părău, rînză, sîmbure, scapăr, scrum, strepede, strungă, șopîrlă, șut* (*ciut*), *țap, țarc, vatră, viezure*. La acestea adăugăm: *curma* (?), *cruța, dărîma, daș, gardină, ghioagă, mărat, mătură, păstaie, pururea, sarbăd, scula, spînz, vătui, zgardă*. De altă origine sînt cuvintele considerate „albano-romîne" de Philippide: *bilc, ceafă, coacăză, drastă* (grecesc), *mușcoi* (slav?), *pupăză, stăpîn* (recent în albaneză).

nesc și albanez" (OR II, p. 759). În legătură cu una din grupele de cuvinte albano-romîne, în care „cuvintele romîn și albanez sînt ambele băștinașe (25 de cuvinte)", Philippide aduce o serie de precizări în fonetica și etimologia romînă și traco-dacică de cea mai mare importanță, care trebuiau să figureze nu într-o „notă de subsol", ci în fruntea unui capitol, oferind criterii precise pentru explicarea fazelor de trecere a cuvintelor autohtone romîne de la bazele indoeuropene prin filiera limbii substratului traco-dacic ; sînt observații și sugestii metodologice care este necesar a fi relevate, după ce au fost trecute cu vederea de cei care s-au ocupat cu problema substratului limbii romîne : „la limba romînă lucrul se complică prin faptul că acel etimon a existat poate și în limba tracă, în care va fi căpătat poate acea dezvoltare, din care s-a putut naște ulterior cuvîntul romînesc. De pildă, pentru albanezul *viedhullë* presupune G. Mayer un radical primitiv indogerman **veg'h-*. Dacă te pui din punct de vedere al limbii romînești, din *g'* nu se putea dezvolta în romînește *z*, pe care sunet îl găsim în corespondentul romînesc *viezure*, dar un asemenea *z*, ori africata *dz*, s-a putut dezvolta în limba tracă, limbă *satem*, în care explozivele afone și fonice palatale se prefăcuse în africatele *ts*, *dz*, ori eventual în anumite împrejurări *tš*, *dž*, din care africate vor fi rămas numai spirantele *s*, *z*, *š*, *ž*" (OR II, p. 744—745, nota). Observația lui Philippide este din punct de vedere comparativ justificată și întru totul necesară : ea respectă întocmai legile fonetice istorice ale limbii romîne și ale idiomului satem traco-dac, prin care o bază indoeuropeană de forma **u̯eg'h-ol-*, rad. **u̯eg'h-* „a mișca, a duce, a căra", a dat **vezol-*, trecut direct în limba romînă (romanică, balcano-dunăreană), unde a devenit *viezure*, fără intermediar albanez. „Tot asftel pentru albanezul *bardhë* presupune Mayer un etimon i.-e. **bherg'*, dar un asemenea etimon se va fi dezvoltat poate ca *bherdz-*, *bherz-* în limba tracă, de unde a putut ieși apoi cuvîntul romînesc *barză* ; tot astfel lui *modhullë* albanez îi va fi corespuns în limba tracă un *módzula*, *mózula*, de unde a putut ieși apoi cuvîntul romînesc *mazăre*" (OR II, p.745). Nimic mai simplu și evident : sînt bazele i.-e. **bhereg'-* „a sclipi, alb", care a dat în tracică un adjectiv **barzo-* sau **berzo-*, romînesc *barz* „de culoare alburie, surie" (despre păsări, capre etc.) și subst. *barză* „pasăre cu pene albe". Intermediarul albanez este cu totul de prisos ; filiația etimologică directă apare limpede. Foarte bine a întrezărit această realitate lingvistică — fără să fie comparatist, ci un mare filolog — Alexandru Philippide : „de multe ori singură limba romînă este suficientă pentru a explica dezvoltarea cuvîntului romîn dintr-un etimon admis ca băștinaș pentru limba albaneză. De pildă albanezul *brës* s-ar fi dezvoltat dintr-un primitiv albanez *brenz-*, în care *-z-* ar fi un sufix analog ori chiar același cu actualul sufix diminutival albanez *-z* (Treimer) ; dar dintr-un radical **bren-*, fără *-z*, care va fi existat ca element autohton la baza limbii romîne, s-a putut dezvolta, conform cu alunecarea sunetului românească,actualul romînesc *brîu*" (OR II, p. 745). Această afirmație este nu numai „probabilă", ci întru totul obligatorie : actualul rom. *brîu* nu poate veni decît dintr-o formă **brenu-* (ca *frîu* din *frenu-* ; sau **branu-*, ca *grîu* < *granu-*), paralelă și cu totul independentă (de aspect mai vechi) decît cea albaneză, avînd ambele la bază un i. -e. **bh(e)r-en-*. Al cincilea exemplu instructiv

și la fel de concludent : „albanezul *g'ëmp* s-ar fi dezvoltat după Mayer și Pedersen dintr-un primitiv albanez **glemp-* ; dar dintr-un asemenea **glemp-*, care va fi existat ca element autohton la baza limbii române, s-a putut dezvolta, conform cu alunecarea sunetului românească, actualul *ghimpe*, vechi român *ghimp*" (OR II, p. 745).

Aceste două pagini din *Originea românilor* (II, 744—745) valorează mai mult decît alte zeci sau chiar sute, prin marile adevăruri lingvistice pe care autorul lor le prezenta cu autentica modestie a unui mare savant. Sînt realități cu aspect de amănunt, care însă chiar ca „amănunte" comportă o importanță și semnificație deosebite, cîtă vreme prin ele se stabilesc fapte, principii și criterii ce au nu numai o valoare etimologică, ci sînt hotărîtoare pentru întreaga problemă lingvistică și istorică a elementului lexical autohton al limbii române, a cărui existență și valoare a fost just întrevăzută și postulată de Al. Philippide.

Pentru a ilustra nu numai posibilitatea, dar și necesitatea existenței elementelor lexicale din substrat în limba română, Philippide invocă pe bună dreptate analogia altor limbi romanice, „numai dacă va voi cineva să tăgăduiască posibilitatea existenței de elemente autohtone în limba română. Dar această tăgăduială n-ar avea nici o bază. Elemente lexicale autohtone se găsesc și în alte limbi romanice — puține, dar se găsesc. Cu atît mai mult ar trebui să se aștepte cineva să găsească elemente lexicale autohtone în limba românească, care este limba romanică cea mai tîrziu născută, dezvoltată la niște neamuri de oameni asupra cărora agenții romanizatori au lucrat cel mai tîrziu și cel mai scurt timp" (OR II, p. 745). Această idee a lui Philippide află o strălucită confirmare în constatarea impusă de studiul critic al lexicului și etimologiilor românești, care arată nu numai existența elementelor lexicale (vreo 70 de termeni) albano-române, atribuite just de Philippide și alți învățați substratului autohton traco-dacic, ci și a altor 80—90 de cuvinte necunoscute în albaneză și care împreună formează fondul lexical autohton în limba română [1], ilustrînd în chip semnificativ puterea și vitalitatea lingvistică și etnic-socială a substratului preroman carpato-balcanic, care a fost transmis direct, în procesul romanizării, fără intermediu albanez ori de alt fel. Încît adevărul bine întrevăzut de Philippide rămîne deplin valabil : „în asemenea împrejurări nu este nimic mai neștiințific decît să consideri cu toptanul toate cuvintele românești, cărora corespund cuvinte mai mult sau mai puțin sigur autohtone albaneze, ca împrumutate din albaneză și să cauți încă să stabilești corespondențe de sunete între cele două limbi, ca de pildă că *th* albanez ar fi devenit în românește *s* ori *ț* etc. (Asemenea corespondențe stabilesc, între alții, O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, I, 355—356 și Treimer, *Zeitschrift f. roman. Philol.*, 1914, 398 etc.)" (OR II, p. 746).

Adevărurile mari și durabile, formulate clar și sugestiv de marele dascăl al școlii filologice ieșene, trebuie să devină un bun comun al științei filologice-lingvistice, în primul rînd din țara noastră, care acum are posibi-

[1] Cf. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, București, Ed. Academiei R.P.R., 1959, p. 119—131.

litatea și datoria să le aprofundeze, să le dezvolte, îmbogățindu-le și valorificînd întreaga moștenire pozitivă și valabilă a cercetării din trecut, în spirit critic mereu mai sever și exigent. Astfel va fi elucidat integral substratul lingvistic în structura limbii romîne, procesul formării acesteia în funcție de romanizarea provinciilor balcano-dunărene și carpatice, ca și etnogeneza romînilor pe temelia etnic-socială autohtonă. Aceste probleme fundamentale vor fi apropiate de soluția justă întrevăzută de Al. Philippide și de alți mari învățați din trecut.

STATISTICA LEXICALĂ ŞI O PROBLEMĂ A VOCABULARULUI EMINESCIAN

DE

ACAD. TUDOR VIANU

Tendinţa către exactitatea matematică şi, prin urmare, considerarea fenomenelor din punctul de vedere al cantităţii lor, sînt comune tuturor ştiinţelor. Nu numai ştiinţele naturii, dar şi acele sociale, într-un anumit punct al dezvoltării lor, manifestă tendinţa de a supune faptele studiate de ele aprecierii cantitative şi de a da rezultatelor lor gradul mai înaintat al certitudinii matematice. Lingvistica, cu toate ramurile ei, a ajuns printre cele din urmă pe acest drum. Nu urmăresc nicidecum să aduc o soluţie în problema valorii metodelor matematice în studiul fenomenelor de limbă. Este probabil că există încă mari dificultăţi în aplicarea unor astfel de metode în domeniul lingvisticii, dar nu pot decide dacă aceste dificultăţi pornesc din natura fenomenelor studiate de ele. Mă mulţumesc deocamdată să semnalez aplicarea punctului de vedere statistic în studiul vocabularului poetic, în două lucrări ale lui P. Guiraud, profesor la Groningen (Olanda): *Langage et versification d'après l'œuvre de Paul Valéry*, Paris 1953 şi *Les caractères statistiques du vocabulaire*, Paris 1954, pe care îmi propun să le înfăţişez în rezultatele lor cele mai generale, înainte de a le lega de unele din problemele impuse nouă de lucrările *Dicţionarului limbii poetice a lui Eminescu*.

Guiraud porneşte de la constatarea însemnătăţii pe care o are frecvenţa cuvintelor în vorbire asupra caracterelor lor de formă şi conţinut. Se ştie de mult că frecvenţa unor cuvinte alterează forma lor fonică şi le îmbogăţeşte semnificaţiile. Deşi o astfel de constatare a fost făcută de multă vreme, lingviştii au ţinut rareori seama de frecvenţa întrebuinţării cuvintelor, atunci cînd a fost vorba să studieze fie schimbarea sunetelor, fie derivările lor semantice. Este adevărat că problema frecvenţei relative a cuvintelor într-o limbă a fost pusă de multă vreme. Guiraud aminteşte de gramaticii alexandrini care stabileau aşa-zisele *hapax legomena* ale lui Homer, de masoreţii ebraici care numărau toate cuvintele Bibliei, de încercările mai noi de a stabili „concordanţe" în operele marilor autori, încercări

întreprinse mai ales de către lingviștii anglo-saxoni. Astfel de lucrări, grupate de Guiraud într-o *Bibliographie de la statistique linguistique*, s-au înmulțit în momentul în care pedagogii au arătat preocuparea de a stabili vocabularul de bază al limbilor vii, în vederea însușirii lor rapide. Studiul statistic al lexicului poate conduce însă și către alte rezultate, printre care unele însemnate pentru stilistică.

Cine face studii statistice asupra vocabularului unui poet poate să-și propună, mai întîi, stabilirea cuvintelor mai des întrebuințate de el, așa-zisele *cuvinte-temă*, adică acele care arată direcția oarecum constantă a gîndirii sau a sensibilității lui. Dar statistica vocabularelor poetice poate să urmărească și stabilirea așa-numitelor *cuvinte-cheie*, adică acele care reprezintă, pentru fiecare scriitor, o abatere de la rangul frecvenței lor în limba epocii respective. O dată cu această lucrare, cercetătorul atinge problema stilului, deoarece, ne lămurește Guiraud, ceea ce se numește *stilul* unui scriitor ar reprezenta totdeauna o abatere (*écart*) de la norma întrebuințării comune a limbii. Este evident că o astfel de cercetare nu poate fi întreprinsă decît dacă dispunem de o listă de frecvență a cuvintelor unei limbi într-o anumită epocă, cu indicarea rangului frecvenței acestor cuvinte. O astfel de listă a găsit Guiraud, propunîndu-și să studieze vocabularul mai multor poeți moderni, în lucrarea lui G. E. Vander Beke, *French Word Book*, 1929. Trebuie să spunem îndată că Vander Beke a stabilit lista sa nu prin observarea limbii vorbite, ci a limbii scrise în secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea. Vander Beke a compilat 88 texte de cîte 13 000 cuvinte, adică aproximativ 1 200 000 cuvinte, printre care 600 000 cuvinte-pline. Printre aceste texte se găsesc romane, piese de teatru, jurnale și reviste, opere de istorie și critică, de știință și filozofie. Lista lui Vander Beke se întrerupe la rangul de frecvență 6000 și, prin urmare, nu pătrunde în zonele frecvențelor celor mai rare ale lexicului francez. Pe de altă parte, după cum observă și Guiraud, Vander Beke n-a pornit de la studiul structurii lexicale a textelor compilate, astfel încît rangul frecvenței cuvintelor introduse în lista sa nu ține seama de caracteristicile acestor texte. Diferitele ranguri de frecvență, stabilite de Vander Beke, reprezintă deci medii aritmetice care se depărtează de rangul real în limbă, pe măsură ce numărul de ordine în frecvența cuvintelor devine mai mare, adică pe măsură ce aceste cuvinte sînt mai rare. Guiraud face, în această privință, observația că dacă admitem că variația întîmplătoare (*aléatoire*) în rangul frecvenței unui cuvînt este egală cu rădăcina patrată a frecvenței, atunci această variație crește pe măsură ce înaintăm în listele lui Vander Beke. Așa se face că, într-un anumit text, putem să nu găsim nicăieri cuvintele cu rangul 6000, dar să aflăm cuvinte cu un rang mai depărtat, de pildă rangul 7000 sau 8000. Deci, conchide Guiraud, faptul că lista lui Vander Beke cuprinde cu indici de raritate cuvintele *fanatisme* și *zouave*, în timp ce *resplendir* sau *adorable* nu se găsesc în listă, nu arată de loc că aceste două cuvinte din urmă ar apărea mai rar în limbă decît celelalte două cuvinte amintite mai înainte. Cu toate aceste critici pe care le aduce statisticii lui Vander Beke, cercetătorul francez îi acordă totuși o relativă încredere, mai ales pentru indicii de frecvență mai mare, și o acceptă ca bază a lucrărilor sale.

Pentru a da îndată un exemplu de folosul pe care-l poate aduce utilizarea listei lui Vander Beke, trebuie să arătăm că, în timp ce în această listă, cuvintele *ange* și *parfum* ocupă un rang foarte îndepărtat și, anume, rangul 2420 și 1810, aceleași cuvinte apar la Baudelaire (în *Fleurs du mal*) foarte des, adică la rangul 27 și 44. O astfel de comparație ne arată într-un chip foarte lămurit felul de care dispune un poet simbolist de lexicul limbii, tendința sa de a căuta și de a accentua raritatea vocabularului.

Studiul statistic pune în lumină două tendințe prezente în constituirea unui vocabular. Este vorba de tendința *dispersării* și de tendința *concentrării*. Aceste două tendințe sînt antagoniste și par a se exclude, deoarece ele răspund unor nevoi contrarii ale comunicării. În adevăr, întrucît vorbitorul (prin urmare și scriitorul) tind să economisească efortul lor, ei vor întrebuința numărul cel mai mic posibil de cuvinte. Ascultătorul are însă nevoie să înțeleagă bine comunicarea ce i se face și această exigență a preciziunii impune vorbitorului să extindă sfera lui verbală, să înmulțească numărul cuvintelor. Dispersarea și concentrarea vocabularului mai sînt determinate și de alte două nevoi de comunicări, pe care Guiraud ni le lămurește de asemenea. Subiectul vorbitor, ni se spune, este solicitat de două nevoi : mai întîi de nevoia de a sublinia *motivul* comunicării sale, ceea ce se poate obține prin repetarea unui mic număr de cuvinte-temă și, ca o consecință, prin concentrarea vocabularului ; apoi de nevoia de *a caracteriza*, adică de a înmulți amănuntele cu privire la motivul comunicării și, prin urmare, de a îmbogăți vocabularul, de a recurge la un vocabular dispersat. Sînt autori, cum este Corneille, la care vorbirea este puternic motivată, prin repetarea unui număr mic de cuvinte-temă, ca *gloire* sau *honneur*. Dimpotrivă, la alți autori, cum este Rimbaud, frecvența cuvintelor mai mult întrebuințate este foarte redusă, așa încît n-avem ocazia să subliniem *cuvintele* lui *temă*, în timp ce înmulțirea detaliilor caracterizării și deci a cuvintelor corespunzătoare este foarte izbitoare.

Deși cele două tendințe semnalate mai sus în constituirea unui vocabular, al concentrării și al dispersării, al motivării și al caracterizării, par opuse și exclusive, ele pot fi semnalate împreună în vocabularul unora dintre scriitorii studiați de Guiraud. Pentru a dovedi această împrejurare, de mare însemnătate pentru caracterizarea stilului, Guiraud constituie un tablou statistic, pe care îl reproducem într-o formă simplificată și în care r = indicele bogăției vocabularului prin raport cu norma și c = indicele concentrării vocabularului în raport cu norma. Iată acest tablou :

	r	c
Baudelaire	+1,53	1,16
Mallarmé	+2,10	1,03
Rimbaud	+4,10	0,71
Apollinaire	+1,60	1,11
Claudel	+1,52	1,5
Valéry	−1,23	1,10

Din examinarea acestui tablou rezultă că la toți autorii studiați de Guiraud, în afară de Valéry, vocabularul este bogat, adică *dispersat* și că,

de asemenea, vocabularul tuturor acestor scriitori, în afară de Rimbaud, este *concentrat*. Iată deci că atît Baudelaire, cît şi Mallarmé, Rimbaud, Apollinaire şi Claudel folosesc un vocabular bogat ; numai la Valéry bogăţia vocabularului scade sub normă (—1,23). Tot astfel, toţi poeţii citaţi mai sus au un vocabular concentrat, adică toţi folosesc procedeul repetării cuvintelor-temă, în timp ce numai la Rimbaud concentrarea scade sub normă (0,71). Dacă în ciuda faptului că cele două tendinţe semnalate coexistă adeseori, la unii autori se poate constata o predominare a uneia din aceste tendinţe, împrejurarea este explicată de Guiraud prin aceea că scriitorii foarte interiorizaţi înclină spre motivaţia excesivă şi deci spre repetarea obsesivă a aceloraşi cuvinte, în timp ce scriitorii cu o structură mai intelectuală, mai discriminativă, înmulţesc expresia nuanţelor gîndirii şi ale sensibilităţii şi îmbogăţesc astfel vocabularul lor. Evident, astfel de generalizări sînt prea largi pentru a putea fi aplicate în toate cazurile concrete ; ele trebuie privite mai degrabă ca nişte simple ipoteze de lucru.

O altă problemă atinsă de Guiraud în cercetările sale statistice este aceea a frecvenţei relative a părţilor vorbirii la autorii studiaţi de el în raport cu norma aceleiaşi frecvenţe la ceilalţi poeţi simbolişti. Instituind această comparaţie, cercetătorul urmăreşte să ajungă la o caracterizare mai precisă a autorilor studiaţi de el : trăsăturile proprii unui scriitor apar cu un relief mai puternic atunci cînd se detaşează pe fundalul mediului literar apropiat. Înaintăm în cunoaşterea lui Hugo atunci cînd ajungem a-l diferenţia lingvistic şi stilistic de Corneille şi de Racine, dar cunoaşterea lui Hugo face mari progrese şi ajunge a atinge esenţialul, atunci cînd izbutim să surprindem trăsăturile de limbă şi stil care-l deosebesc de contemporanii lui, de pildă de Balzac sau de Michelet. Aşadar, metoda statisticii părţilor de cuvînt în opera poeţilor studiaţi de Guiraud, în comparaţie cu alţi poeţi din aceeaşi epocă, este justă şi poate da rezultate interesante, după cum o dovedeşte următorul tablou statistic (în care norma frecvenţei părţilor de cuvînt în poezia simbolistă este egală cu 1) :

	substantiv	adjectiv	verb	adverb
Baudelaire	1,01	1,15	0,90	0,94
Rimbaud	1,20	0,86	0,75	0,89
Mallarmé	0,99	1,06	0,98	1,00
Apollinaire	1,08	0,72	1,05	1,05
Claudel	1,06	0,70	1,05	1,22
Valéry	0,99	1,02	1,05	0,88

Studierea acestui nou tablou arată că, pe cînd frecvenţa substantivului creşte prin raport cu norma la Claudel, Apollinaire şi mai ales Rimbaud (1,06 ; 1,08 ; 1,20), o creştere asemănătoare a adjectivului se remarcă la Valéry, Mallarmé şi Baudelaire (1,02 ; 1,06 ; 1,15) şi a verbului la Apollinaire, Claudel şi Valéry (1,05). Creşterea mai importantă a adverbului la Claudel (1,22) se explică prin faptul că acest autor scriind în proză, el nu evită, aşa cum fac poeţii în versuri, adverbele de structură (*si, comme, ainsi que, alors* etc.). Interpretînd mai departe tabloul, se arată că accentul

frecvenței cade asupra numelui (substantiv și adjectiv), nu asupra verbului, ceea ce corespunde situației generale în poezia lirică, unde cuvintele-temă sînt mai ales substantive și adjective : poeții lirici tratează teme exprimabile prin substantive (*natură*, *patrie*, *iubire*) sau prin adjective, atunci cînd poetul exprimă reacțiile sensibilității lui în fața realității. Verbul apare cu mai multă frecvență atunci cînd realitatea este prezentată ca proces, ca devenire, ceea ce, evident, se întîmplă mai ales în poezia sau în proza narativă. Studiul statistic al frecvenței părților de cuvînt apare deci ca o metodă interesantă pentru cunoașterea stilului, adică a atitudinii și chiar a viziunii depre lume a diferiților scriitori.

În legătură cu această din urmă problemă, Guiraud introduce o noțiune nouă și anume noțiunea : *cuvinte de caracterizare*, adică de fapt acele cuvinte asupra cărora, într-un context, cade accentul semnificației poetice. Într-un text poetic, cuvintele de caracterizare sînt acele care constituie imagine. Astfel în aceste versuri spicuite din Baudelaire :

Sois sage o ma douleur et tiens-toi plus tranquille
. . . . . .
Quand vers toi mes désirs partent en caravane
. . . . . .
Tes yeux sont la citerne ou boivent mes ennuis
. . . . . .

nu verbele sînt cuvintele de caracterizare și aceasta, nu numai din pricină că aceste verbe (*sois*, *tiens-toi*, *partent*, *boivent*) sînt dintre cele mai obișnuite în limbă, dar și pentru motivul că ele nu formează imagine. Cuvîntul imagistic în cele trei versuri citate sînt adjectivele *sage*, *tranquille* sau substantivele *caravane*, *citerne*. Observația corespunde situației generale în poezie, unde mai totdeauna cuvintele generatoare de imagini și metafore sînt mai ales substantivele și adjectivele. Guiraud ar fi putut face chiar observația că, judecate din punctul de vedere sintactic, imaginile și metaforele împlinesc de obicei funcțiunea unor determinative și ocupă prin urmare locul unui atribut adjectival sau substantival sau al unui complement. Așa, de pildă, metafora *regina moartă a nopții* în versurile lui Eminescu :

Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă
Prin care trece albă regina nopții moartă,

metafora aceasta joacă pe lîngă substantivul căruia i se substituie (*luna*) rolul unui determinativ, ca de pildă în această redare prozaică a versurilor eminesciene, în care metafora respectivă apare ca o apoziție : *Luna, regina moartă a nopții, trece prin poarta care pare a se fi deschis printre nori.* Dar dacă mai ales categoria numelui furnizează cele mai multe dintre imaginile și metaforele poeziei, nu este exclus ca uneori acestea să fie generate de verbe, ca în aceste versuri ale lui Valéry, citate de Guiraud :

Une source complaisante
Où *je bois* ce frêle bruit.

Guiraud nu dă o întrebuințare dogmatică metodei statistice în studiul vocabularului poetic. El este conștient de limitele acestei metode ; încă de

la începutul cercetării sale a simțit nevoia să precizeze atitudinea sa, scriind : „Studiul de față a avut ca punct de plecare năzuința de a analiza mecanismul distribuției cuvintelor și rădăcinile lui psiho-sociale. Mi s-a părut în același timp că pe aceeași cale se putea obține un instrument eficace în analiza stilului. Desigur, stilul unui scriitor în ceea ce are el original și concertat, pare a ieși de sub legile abstracte ale numerelor, încît va persista totdeauna repulsia instinctivă de a reduce operele literare la o numărătoare de forme vide. O astfel de metodă nu poate să nu trezească obiecții și primejdii, dar cine îi simte în chip clar limitele, poate afla în ea un remarcabil aparat critic pentru studiul stilului".

Metoda statistică în studiul vocabularelor poetice n-are însă numai limite, dar și deficiențe mai grave, la care a trebuit să ne gîndim parcurgînd fișierul, devenit destul de bogat, al *Dicționarului limbii poetice a lui Eminescu*. În acest fișier fiecare din cuvintele poeziilor și prozei literare a lui Eminescu ocupă cîte o fișă. Cu toate acestea nu se poate spune că fiecare fișă reprezintă o unitate de aceeași însemnătate și aceasta, nu numai pentru că există o diferență de importanță între cuvintele-pline și cuvintele-instrumente gramaticale, dar și pentru că, într-un text poetic oarecare, cuvintele au accente de semnificație poetică deosebită. Astfel, dacă pe baza fișierului constituit în momentul de față, am proceda la statistica părților de cuvînt în poezia lui Eminescu, n-ar fi de loc potrivit să numărăm toate substantivele, adjectivele, verbele și adverbele și să vedem care este raportul dintre ele, deoarece accentul semnificației poetice poate, într-un text anumit, să apese mai puternic asupra unora din aceste părți de cuvînt. Așa, în strofa eminesciană :

Cu mîne zilele-ți adaugi,
Cu ieri viața ta o scazi
Și ai cu toate astea-n față
De-a pururi ziua cea de azi

este inutil să spunem că întîmpinăm trei verbe (*adaugi*, *scazi*, *ai*) și trei adverbe substantivate (*mîne*, *ieri*, *ziua de azi*), deoarece accentul semnificației poetice cade asupra acestora din urmă și nu asupra celorlalte, încît este cu totul nepotrivit să le tratăm ca pe niște unități egale între ele.

De asemenea este imposibil a considera vocabularul unui poet ca o unitate omogenă, adică la fel structurată în toate punctele ei. Statistica vocabularelor poetice, așa cum o preconizează Guiraud, se sprijină pe o asemenea ipoteză. Această ipoteză este însă ușor de înlăturat, dacă studiem limba unui poet în dezvoltarea ei temporală. Este știut că orice poet își culege cuvintele sale dintr-unul sau, mai deseori, din mai multe sectoare ale lexicului general al limbii. Identificarea acestor sectoare este una din metodele cele mai productive pentru caracterizarea stilistică a operelor poetice. Stabilind sectorul sau sectoarele lexicale ale unui poet aflăm lumea în care el se mișcă, impresiile care l-au urmărit mai cu dinadinsul, ideile și tendințele lui, felul culturii sale etc. În ce-l privește pe Eminescu, fișierul limbii lui poetice pune în lumină două sectoare lexicale importante ale creației lui : *sectorul cuvintelor care exprimă realități ale naturii* (de pildă : *cer*, *stele*, *grădini*, *noapte*, *ziuă*, *primăvară*,

fagure de miere, *cerb*, *vulpe*, *furtună*, *nour*, *lebădă*, *munţi*, *brazi*, *frunză*, *stîncă*, *deal*, *cîmpie*, *ploaie*, *ţărmuri*, *maluri*, *flori*, *mare*, *sori*, *ţărînă*, *lună*, *valuri*, *unde*, *snop*, *pustie*, *deşert*, *izvor*, *crîng*, *trunchi*, *vînt*, *nisip*, *vijelie*, *pomi* etc., etc., tot atîtea cuvinte culese la întîmplare şi care denumesc plante, animale, fenomene meteorologice, corpuri cereşti, anotimpuri, forme de relief etc.), apoi *sectorul terminologiei artistice*.

Cineva poate observa că existenţa unui mare număr de cuvinte din sectorul natural, în poezia lui Eminescu, este un fapt cu totul firesc, deoarece natura este una din temele cele mai însemnate ale oricărei poezii lirice. Nu tot aşa stau însă lucrurile cu sectorul terminologiei artistice. Numărul cuvintelor aparţinînd acestui sector este cu totul redus la unii poeţi, chiar atunci cînd te-ai fi aşteptat ca, prin cultura lor întinsă, impresii de artă să li se prezinte adeseori. Astfel, în 1000 de versuri de G. Coşbuc (numărate în poeziile *El Zorab*, *Un cîntec barbar*, *Romanţă*, *Nunta Zamfirei*, *Nu te-ai priceput*, *Numai una*, *Moartea lui Fulger*, *Lupta vieţii*, *Toamnă*, *Pe lîngă boi*) nu există decît 9 cuvinte care exprimă obiecte artistice, şi anume : *colos*, *cîntec*, *muzică*, *trîmbiţă*, *tact*, *icoană*, *tragedie*, *epopee*, *comediant*. Cultura lui Coşbuc era mai ales filologică şi nu este de loc de mirare că numărul impresiilor sale provenind din artele plastice, din arhitectură sau din muzică, a rămas atît de sărac, după cum ne arată primul sondaj făcut în vocabularul lui.

Numărul cuvintelor aparţinînd sectorului artistic la Coşbuc pare cu atît mai mic, atunci cînd îl comparăm cu numărul termenilor aceluiaşi sector în 1000 de versuri ale lui Eminescu, aparţinînd fazei următoare poeziilor din *Familia*, de la poezia *Venere şi Madonă* pînă la *Dorinţă*, în *Opere*, I, ed. Perpessicius. Întîmpinăm aici cuvinte din domeniul arhitecturii : *arc*, *arhitectonic*, *castel*, *colonade*, *dom*, *mausoleu*, *Memfis*, *palat*, *piramide*, *temple*, *zidiri*, al artelor plastice : *coloare*, *icoană* (= imagine artistică), *imagine*, *juvaer*, *marmură* (=statuie), *pînză* (= tablou), *Rafael*, *sfinx*, *statuie*, *tablou*, *Veneră* (ca temă plastică), *a zugrăvi* (= a picta), al muzicii : *armonie*, *cînt*, *a cînta*, *cîntare*, *cîntec*, *coarde*, *corn*, *a doini*, *fluier*, *harfă*, *liră*, *simfonie*, *sunet*, al poeziei : *bard*, *basm*, *cronice*, *enigmă*, *epopee*, *frază*, *Homer*, *Byron*, *a heiniza* (= a cînta ca Heine), *mit*, *odă*, *pană* (= putere poetică), *poet*, *poezie*, *poveste*, *proverbe*, *Rege Lear*, *scald*, *scripture*, *stihuri*, la care se adaugă termenii în legătură cu facultăţile sau categoriile artei : *fantazie*, *frumos*, *geniu*, *a inspira*, *jocul* (= dansul), *măiestrit*, *romantic*, *simbol*, *tragic* în fine *Garrick* (actorul), în total 66 de cuvinte din domeniul artelor. Se poate spune, observînd densitatea terminologiei sale artistice, că Eminescu trăia în lumea artei, mai ales în această fază mai veche a activităţii lui, cînd scriind la Viena sau curînd după părăsirea acestei capitale, poetul trebuie să se fi resimţit de mulţimea impresiiior culese într-un mediu în care prilejurile artistice erau foarte dese.

Numărul cuvintelor împrumutate terminologiei artistice ar creşte încă mai mult dacă am întinde cercetarea noastră asupra întregii creaţii poetice a lui Eminescu. Dar deşi, pînă la sfîrşitul carierei sale, impresiile de artă au continuat să genereze imaginile, comparaţiile şi metaforele eminesciene, nu putem spune totuşi că sectorul terminologiei artistice continuă să-şi menţină aceeaşi importanţă. Numărînd cuvintele aparţinînd

acestui sector în alte 1000 de versuri ale lui Eminescu, urmărite de data aceasta în poeziile epocii finale, de la *S-a dus amorul* pînă la *Kamadeva* în ediția Perpessicius, numărul termenilor de artă scade la 30 și anume : din domeniul arhitecturii (*portaluri, scări*), al artelor plastice (*daltă, marmură*), al muzicii (*armonie, bucium, cînt, cîntec, cor, a doini, gamă, liră, sunet*), al poeziei (*actor, basm, ghicitori, imagini, piesă, povești, teatru, versuri*), apoi o serie de simboluri artistice împrumutate mitologiei sau altor creații artistice (*Endymion, Hercul, Kamadeva, Nessus, Pasărea Phoenix, O mie și una de nopți, Okeanos, Sybile, San Marco*).

Retragerea terminologiei artistice se produce în folosul terminologiei naturii, după cum ne-o dovedește, poate mai bine decît statistica vocabularului, observația modului cum compune poetul un peisaj cu temă asemănătoare în prima și în cea de-a doua fază studiată aici. Iată, în această privință, alăturarea semnificativă dintre peisajul de noapte în *Melancolie* și *Mai am un singur dor* :

Părea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă regina nopții moartă. —
O dormi, o dormi în pace printre făclii o mie
Și în mormînt albastru și-n pînze argintie,
În maosoleu-ți mîndru, al cerurilor arc,
Tu adorat și dulce al nopților monarc !

. . . . . .

Și nime-n urma mea
Nu-mi plîngă la creștet,
Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted.
Pe cînd cu zgomot cad
Izvoarele-ntr-una,
Alunece luna
Prin vîrfuri lungi de brad.
Pătrunză talanga
Al serii rece vînt,
Deasupră-mi teiul sfînt
Să-și scuture creanga.

În *Melancolie* peisajul apare ca o construcție, ca o întruchipare de artă ; în *Mai am un singur dor* el se compune din impresii culese direct din natură, fără nici o transfigurare a obiectelor naturale prin apropierea lor de plăsmuirile artei. Deosebirea dintre procedeul artistic în zugrăvirea celor două peisaje este evidentă și ea se exprimă în contrastul dintre cele două serii lexicale : *poartă, mormînt, mausoleu, arc* (termeni arhitectonici care dau peisajului de noapte în *Melancolie* caracterul monumental al unei construcții) și *toamnă, frunziș, izvoare, luna, vîrfuri de brad, talanga, vîntul serii, teiul, creanga* (cuvinte din terminologia naturii, care dau peisajului nocturn din *Mai am un singur dor* însușirea unui mediu natural difuz, cu elemente de idilă).

Statistica vocabularului, așa cum o practică Guiraud, nu ține seama nici de intensitatea accentului de semnificație poetică primit de fiecare

cuvînt, nici de evoluția vocabularului poetic în opera unui poet. Cuvintele sînt pentru metoda statisticii lexicale unități egale cu ele însele și opera unui poet o totalitate imobilă. Observațiile făcute mai sus, în legătură cu un aspect al poeziei lui Eminescu, ne previn împotriva postulatelor contestabile ale statisticii lexicale, așa cum am văzut-o practicată mai sus. Dacă însă printr-un adaos de principii metodice, s-ar putea ajunge la introducerea unor criterii ca acele asupra cărora am atras atenția, statistica lexicală poate da rezultate în lucrarea de caracterizare stilistică a operelor poetice.

OBSERVAȚII ASUPRA POEZIEI *O, MAMĂ...* DE M. EMINESCU

DE

L. GÁLDI (Budapesta)

Pentru a evoca perioada în care — de la 1876 pînă la 1880 — s-au cristalizat particularitățile de fond și de formă ale elegiei puse în titlul articolului de față, trebuie să schițăm pe scurt unele fapte din viața lui M. Eminescu. Ele ne permit să ne închipuim calea pe care poetul, lăsînd în urma lui un „cri de détresse" neuitat, poezia postumă *Pierdută pentru mine, zîmbind prin lume treci* ![1] a ajuns în sfîrșit, în ajunul unui an nou (1880), la opera, poate cea mai desăvîrșită, a „armoniei eminesciene".

Poezia postumă pe care am menționat-o a fost scrisă fără îndoială sub impresia imediată a înmormîntării Ralucăi Eminovici [2]; prin urmare, nu e de mirare că ea oglindește, cu un realism neobișnuit, desperarea unui fiu care, fiind de mult neînțeles de tatăl său [3], pierde, o dată cu moartea mamei singurul sprijin al vieții sale zbuciumate. Din această dezolare extremă au izbucnit și versurile :

> Nu știam ce-i de mine și cum pot să rămîn
> *În lume-atît de singur* și atîta de strein...

---

[1] Publicată întîi în *Revista fundațiilor*, VI, 7, iulie, 1939, apoi în ed. Perpessicius, IV, p. 269—272 ; note : *ibid.*, V, 229—230. Despre relațiile acestei poezii postume cu *O, mamă* ... cf. ed. Perpessicius, II, p. 169—170.

[2] Ultimii ani ai bietei mame a lui M. Eminescu îi caracterizează G. Călinescu în modul următor : „La desele supărări ce se vor fi ivit din pricina firii violente a lui Eminovici și a pedagogiei sale sumare, s-a adăugat moartea unora din copii și mai ales a doi din cei mari (Șerban și Iorgu), morți în plină vigoare bărbătească, aproape unul după altul. Aceasta trebuie să fie și pricina boalei sale (cancerul) și a morții întîmplate curînd după moartea băiatului mai mare, Șerban (15 august 1876)". (*Viața lui M. Eminescu*, p. 34—35).

[3] Vezi de ex. începutul unei scrisori de la Berlin care datează poate din primăvara anului 1874 : „Dacă nu ți-am scris pîn-acum — cauza a fost neîncrederea cu care întîmpini orișice voință proprie a oricărui din fiii Dumitale ... Ești un părinte nenorocit ... pentrucă vrei ca fiecare să trăiască și să-și măsure pașii după cum dorești D-ta". (I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, IV, p. 119).

Totuși poetul nu se lasă învins : aproape imediat caută un nou sprijin și speră a-l găsi la o femeie care — cel puțin după părerea acestui tînăr pasionat — ar fi în stare să înlocuiască cu generozitatea ei afecțiunea maternă. La această încercare desperată, la această căutare de refugiu, face aluzie poetul într-o scrisoare adresată Veronichii după moartea soțului ei [1]. Firește, tocmai o atare înțelegere nu prea era de sperat din partea ușuratecei doamne Micle despre care, de altfel, nici Eminescu nu vorbea totdeauna pe același ton entuziast [2]. La urma urmei, rezultatul încercărilor de apropiere a fost o crudă dezamăgire, care s-a suprapus suferințelor cauzate de moartea mamei sale. Tocmai nereușita acestei tentative ne obligă să spunem că trăsăturile mamei dispărute n-au pălit nici o clipă în sufletul poetului ; chiar cînd el a reînnoit încercările de a-și găsi un sprijin și un refugiu — de pildă pe lîngă prietena sa Mite Kremnitz, încercările de acest fel se combinau aproape în mod obligatoriu cu o evocare dureroasă a mamei dispărute. Ca și cînd mama ar fi rămas un ideal feminin pe care poetul căuta să-l regăsească în femeile care-l înconjurau. Pentru a dovedi acest fapt, în care nu trebuie să descoperim neapărat ceva anormal, e destul să citățm cîteva rînduri din însemnările (Flüchtige Erinnerungen) prietenei amintite, Mite Kremnitz :

« Manchmal schloss er die Augen, wenn wir einander gegenüber auf dem Confidente sassen und sagte : „ich habe sie zu lieb", oder er erzählte mir von seiner Mutter, nach der er sich oft sehnte »[3].

De la 1876, pînă la 1879, în atmosfera acestei nostalgii „dureros de dulce" și înrudite psihicește de la început cu dorul de moarte [4], motivele poeziei *O, mamă ...* au trecut fără îndoială printr-o lungă perioadă de incubație, deși deocamdată nu se știe dacă existau și ciorne anterioare ultimelor două copii, care sînt aproape identice cu textul definitiv. În orice caz, cînd la 1 ianuarie 1880 poetul se hotărăște să-și așternă elegia pe hîrtie, el o avea de mult gata ; de aceea poate să scrie atît de repede cele trei strofe, aproape fără nici o ștersătură importantă [5]. Dar să nu uităm că, în toamna anului precedent, adică în 1879, s-a mai întîmplat ceva. Veronica, imediat după moartea soțului ei, sosise la București pentru a-i da în sfîrșit lui Eminescu fericirea de mult așteptată. Despre aceste zile (după care se va cristaliza textul definitiv al elegiei) ne înștiințează din nou Mite, cu autenticitatea unui martor ocular :

---

[1] „Văzîndu-te — citim într-o scrisoare din vara anului 1880 — am știut că tu ești singura ființă în lume, care în mod fatal, fără să vrea ea, fără ca eu să voiesc, are să determineze întreaga mea viață". Tot acolo : „Zîmbetul tău, privirea ta au resfrînt-o [fericirea] asupra unei vieți atît de izolate și de lipsite de fericire, precum este a mea". (Torouțiu, *op. cit.*, IV, p. 136—137).

[2] Cf. și versurile finale din *Pierdută pentru mine ...* : „Spuneți de ea tot răul, de vreți să-nnebunesc/Că-i hetera, un monstru, că-i Satan — o iubesc !" O atitudine dîrză și pasionată ca aceea pe care o găsim de multe ori și la Ady față de iubitele sale.

[3] *Studii și doc. lit.*, IV, p. 13. « Cîteodată el închidea ochii în timp ce stăteam față în față pe canapea (?) și spunea : „o iubesc prea mult" sau îmi vorbea despre mama lui de care îi era dor adesea ».

[4] Vezi versul „Și aș fi vrut cu dînsa ca să mă pue-n groapă" în poema *Pierdută pentru mine ...*

[5] După părerea lui Perpessicius, ms. A „are toate caracterele unei improvizații repede așternută pe hîrtie".

„Gegen Abend kam J. Negruzzi und erzählte, er sei Eminescu und Frau Micle auf der Strasse begegnet und Eminescu habe sie ihm als seine Braut vorgestellt — obgleich kaum sechs Wochen seit ihres Mannes Tode vergangen wären. Übrigens sähe das Brautpaar so strahlend aus, dass man ihm nicht böse sein könne; sie verlebten augenscheinlich schon ihre Flitterwochen" [1].

Fericirea fu însă de scurtă durată și numai aparentă [2], iar poetul, rămas din nou singur și chinuit de împrejurările vieții, de bănuieli penibile în privința sănătății sale[3], nu mai avea altă scăpare decît să-și caute un refugiu suprem într-o nouă manifestare a dorului de moarte [4], adică a unei nostalgii strîns legate de umbra singurei femei la sînul căreia, în copilărie, se simțise într-adevăr fericit.

Din această stare sufletească izvorăște, în pragul unui an nou, adică în momentul predestinat cugetărilor retrospective, o improvizație [5] genială care se va transforma imediat în text definitiv : elegia *O, mamă* ...

Toate acestea sînt, firește, fapte binecunoscute, deși în vremea cînd G. Călinescu scria *Viața lui M. Eminescu*, nu-i stătea încă la îndemînă ediția lui Perpessicius care ne călăuzește atît de bine în labirintul variantelor manuscrise. În orice caz, am crezut necesar să pun în relief această îndelungată oscilare a sentimentelor poetului, fiindcă sînt convins că în lipsa unor antecedente de acest fel n-ar fi luat niciodată ființă tripticul solid construit, care constituie planul elegiei în chestiune și în cadrul căruia — ca pe un monument funerar roman, cu frontispiciul separat în trei părți de ghirlande mlădioase — sînt înscrise numele a trei morți : mama, fiul și iubita, ca la sfîrșitul atîtor balade populare. Cu aceasta am ajuns la a doua problemă, și anume la forma particulară a acestei elegii.

★

După părerea noastră, și geneza formei poate fi „circumscrisă — ca să reluăm expresia lui Perpessicius — în sfera biografiei poetului" [6].

Unitatea cea mai mică a structurii pe care o prezintă poezia *O, mamă*... e fără îndoială strofa de 6 versuri, adică sextina [7]. Cînd apare însă sextina pentru prima oară în opera lui Eminescu ? În legătură

[1] *Op. cit.*, IV, p. 17. „Spre seară a venit J. Negruzzi și ne-a povestit că s-a întîlnit pe stradă cu Eminescu și cu d-na Micle și că Eminescu i-a prezentat-o drept logodnica lui, deși nu trecuseră nici șase săptămîni de la moartea soțului ei. De altfel logodnicii păreau atît de fericiți, încît nu puteai fi supărat pe ei ; după cît se pare, își petreceau atunci luna de miere".

[2] „Tu nu m-ai făcut fericit, și poate că nu sînt nici capabil de a fi", scrie Eminescu iubitei sale, după săptămînile petrecute împreună în toamna anului 1879 (*op. cit.*, IV, p. 137).

[3] Despre aceste bănuieli sugerate poetului de Veronica însăși, vezi G. Călinescu, *Viața*, p. 360—361.

[4] Vezi *Rugăciunea unui dac* (1 septembrie 1879, *Conv. lit.*) și *Dorința unui dac*, poezia publicată, ca var. E, la *Mai am un singur dor*, și var. E[1] care, după Perpessicius, „e dedusă de-a dreptul din E", și care „anticipează și pregătește poemul *O, mamă* ..." (III, p. 240).

[5] Să nu uităm ceea ce spune Perpessicius, în legătură cu var. E[1] (menționată mai sus), despre ms. datat din 1 ianuarie 1880 : „*O mamă*..., improvizată, cu aceeași peniță, cîteva file mai departe" (III, p. 240).

[6] Ed. critică, II, p. 169.

[7] Despre acest termen, care lipsește din *Dicționarul limbii române literare contemporane* vezi G. Călinescu, *Opera*, IV, p. 295.

cu această formă, G. Călinescu retrimite la *Epigonii* și la *Memento Mori* (cu *Egipetul*), stabilind totodată că modelul sextinei cu ordinea *aabccb* a rimelor e de căutat la Gr. Alexandrescu (vezi de ex. *Unirea Principatelor*) [1].

Poeziile semnalate de G. Călinescu sînt însă scrise în versuri trohaice de 16 (15) silabe, iar *O , mamă* ... în „alexandrine romîne" (cu o cezură feminină neelidată la mijlocul versului și cu rime sau clauzule masculine). De cînd datează în istoria versului romînesc obiceiul de a grupa și alexandrinele în sextine? Prima poezie a lui Eminescu scrisă în această formă, cu ordinea *aabccb*, e *La Heliade* (1867), în care Perpessicius a recunoscut cu dreptate unele ecouri din *Poetul murind*, traducerea lui Heliade din culegerea *Nouvelles méditations* a lui Lamartine [2]. Din elegia lamartiniană care, din cauza conținutului ei, pare a fi lăsat o pecete neștearsă pe sextina eminesciană, merită să cităm măcar o strofă :

Lamartine: Le poète mourant

La coupe de mes jours s'est brisée encor pleine :
Ma vie en longs soupirs s'enfuit à chaque haleine,
Ni larmes, ni regrets ne peuvent l'arrêter,
Et l'aile de la mort, sur l'airain qui me pleure,
En sons entrecoupés frappe ma dernière heure :
Faut-il gémir? faut-il chanter?...

Heliade: Poetul murind

A vieții mele cupă se sparse încă plină ;
În lungi suspine viața-mi se duce și declină ;
Nici lacrem', nici regrete n-o pot întîrzia.
În bronzul ce mă plînge, în sonuri precurmate,
A morții mînă rece ultima-mi oră bate,
Să gem oar'? sau mai bine să caut a cînta?

La această strofă elegiacă, în care mai regăsim și alternarea clasică a rimelor feminine și masculine [3], să adăugăm imediat o altă aplicare a formei moștenite de la Heliade : în 1868 Eminescu însuși a tradus în astfel de sextine *Hektors Abschied*, micul dialog liric scris de Schiller în versuri trohaice de 10 și 9 silabe :

Schiller

Will sich Hektor ewig[4] von mir wenden,
Wo Achill mit den unnahbar'n Händen

[1] *Op. cit.*, IV, p. 295—296.

[2] Cf. Perpessicius, ed. crit. ,I, p. 257—258. Despre forma traducerii lui Heliade vezi declarațiile lui Heliade însuși în *Cursu întregu de poesie generale*, 1868, I, p. XLVIII.

[3] Transformarea versului al 6-lea într-un alexandrin normal e o modificare pe care Heliade a introdus-o sub influența lui Alexandrescu în traducerea lui citită în 1866 la Ateneul Romîn. Despre efectul ce a produs această „poesie inedită" a bătrînului poet, vezi mărturiile citate de D. Popovici în Heliade, *Opere*, I, p. 533. La Alexandrescu, prima poezie scrisă în această formă e probabil *Așteptarea* (1842). Octosilabul final al lui Lamartine a dispărut și din traducerea anterioară (1845) a lui C. Boliac, fiind înlocuit, în mod ciudat, de un vers trohaic de 11 silabe (cf. Popovici, *op. cit.*, p. 537).

[4] Cuvîntul *ewig* lipsește din textul reprodus de Perpessicius (ed. crit., V, p. 20), ceea ce denaturează cu totul ritmul primului vers din textul german.

Dem Patroklus schrecklich Opfer bringt?
Wer wird Künftig deinen Kleinen lehren
Speere werfen und die Götter ehren,
Wenn der finstre Orkus dich verschlingt?

Eminescu

Vrea Ector în vecie să meargă de la mine
Unde Ahil cu-a sale neapropiali[1] mîne
Aduce lui Patroclu jertfiri pe ori-ce zi,
Cine-o-nvăța copilu-ți în vremea viitoare
S-arunce lănci și zeii Olympului s-adoare,
Cînd Orcul de-ntuneric în sinu-i te-o-nghiți.

La leagănul sextinei eminesciene stăteau deci de la început două umbre : un „poet murind" și un erou gata să coboare „la rîul stygic de glorie urmat". Prezența acestor figuri aproape simbolice explică în mod convingător de ce reapare tocmai această formă și în *Memento mori*. În toate aceste cazuri ordinea rimelor — moștenită din literatura franceză[2] — rămîne însă neschimbată. Pentru a explica geneza fazei a doua, caracterizată de apariția rimelor împerecheate, trebuie să ne gîndim — afară de influența posibilă a unor modele străine[3] — la o interesantă evoluție interioară. Ar fi o greșeală să nu presupunem un fel de încrucișare între sextina originală cu ordinea *aabccb* și anumite alexandrine de tip dramatic cu rime împerecheate. Alexandrinele dramatice de acest fel le găsim la Eminescu în anii 1868—1869 (epoca traducerii poeziei lui Schiller) și în fragmentele piesei *Mira*, iar mai tîrziu și în *Melancolie*, care nu e decît o nouă variantă a monologului lui Ștefan din piesa amintită[4]. Cu *Melancolie* „genul" monologului liric scris în alexandrine cu rime împerecheate pătrunde în mod statornic în opera poetului (cf. *Departe sînt de tine*, *Despărțire*, *Din valurile vremii* etc.). Totodată preferința rimelor împerecheate începe să-și exercite acțiunea și asupra sextinelor care se nasc în această perioadă, în preajma anului 1876 — 1877. Din toamna anului 1876 datează, precum am văzut, poema postumă *Pierdută pentru mine* ... (sextine cu ordinea *aabbcc*), iar în cursul anului 1877 s-au redactat primele ciorne în sextine ale *Rugăciunii unui dac*[5] . De forma acestor poeme (faza a doua) se deosebesc sextinele din care se va țese *O, mamă*... (faza a treia) numai prin trei particularități :

a) o simplificare extremă a metrului, adică a alexandrinului romînesc ;
b) predominanța rimelor masculine ;
c) ivirea unui fel de refren la sfîrșitul fiecărei strofe.

Să examinăm pe scurt fiecare din aceste particularități.

---

[1] Despre acest cuvînt și accentul său datorit lui Perpessicius, vezi *ibid.*

[2] Despre sextinele franceze cu rime alternate (*aabccb*, *aabaab*, *ababcc*, *aabcbc*) vezi W. Suchier, *Französische Verslehre auf historischer Grundlage*, Tübingen, 1952, p. 187—188.

[3] Sextinele cu ordinea *aabbcc* sînt rare la francezi (Suchier, *op. cit.*), însă destul de frecvente în literatura germană, de ex. la Lessing (*An die Kunstrichter*, *Der Schlaf* etc.), la Herder (*Das neue Lied*, *Palästina*), la Bürger (*Das Mädel*, *das ich meine*) etc.

[4] Despre filiația textelor, vezi ed. Perpessicius, I, p. 368 și urm.

[5] *Ibid.*, II, p. 75 și urm.

a) *Ritmul.* — Vom împărți alexandrinele în emistihuri. Metrul însuși, cu ritmul lui iambic, e reprezentat de realizarea A, adică

˘ ´ ˘ ´ ˘ ´ ˘
O, mamă, dulce mamă (acatalectică)

˘ ´ ˘ ´ ˘ ´
la tine tu mă chemi (catalectică).

E interesant de notat că emistihul catalectic se identifică perfect cu ritmul iambic ˘´˘´˘´ pe care-l cunoaștem din *Mai am un singur dor*[1], ceea ce a și permis poetului să intercaleze în *O, mamă*... unele expresii și formule ritmice aplicate anterior în var. E [1] a poeziei amintite, ms. 2276, 41 : „Simțind cum teiul meu / Asupră-mi umbrește,/ Eu voiu dormi mereu / Mereu el va crește" (vezi p. 244).

Ritmul iambic binar (˘´˘´˘´[˘]) predomină în poezia întreagă; afară de realizarea perfectă a metrului, nu găsim în *O, mamă* ... decît o singură variantă deosebită, și anume aceea în care sînt numai două silabe accentuate : a 2-a și a 6-a. Astfel se obține realizarea B, adică

˘ ´ ˘ ˘ ˘ ´ ˘
Pe freamătul de frunze (acatalectică)

˘ ´ ˘ ˘ ˘ ´
de toamnă și de vînt (catalectică).

Aceste două variante[2] dau naștere la 4 combinații, dintre care combinația mixtă AB e atestată de 7 ori (vezi 1, 3, 7—10, 14), combinația omogenă AA de 5 ori (vezi 5—6, 12, 18), cealaltă combinație omogenă, adică BB de 4 ori (vezi 4, 14, 15, 16), în sfîrșit combinația mixtă BA numai de 2 ori (vezi 2, 17). Din punctul de vedere al armoniei eminesciene, faptul cel mai important e fără îndoială predominanța realizărilor pur iambice la sfîrșitul fiecărei strofe și numărul ridicat al pasajelor de o remarcabilă omogenitate ritmică (vezi 5—6, 7—10, 11—2, 13—4, 15—6). E interesantă și repartizarea diferitelor posibilități după emistihuri. În emistihul I realizarea A e atestată de 12 ori, iar B de 6 ori, pe cînd în emistihul II

---

[1] Vezi indicațiile ritmice ale poetului însuși : III, p. 241, 280, modelul metrului aplicat în această elegie pare să fi fost unul din cîntecele lui Mignon, de Goethe :

Nur wer die Sehnsucht kennt, ˘ ´ ˘ ´ ˘ ´
Weiss, was ich leide, ´ ˘ ˘ ´ ˘
Allein und abgetrennt ˘ ´ ˘ ´ ˘ ´
Von aller Freude. ˘ ´ ˘ ´ ˘

Corespondența în chestiune am semnalat-o în treacăt în studiul meu *Le origini italo-greche della versificazione rumena* (Roma, 1939, p. 27).

[2] Firește, nu toate „ictus"-urile sînt de aceeași intensitate. În emistihul „tu *vei* dor*mi* mere*u*", „ictus"-ul întîi e desigur mai slab decît al 2-lea sau al 3-lea. Totuși aceste deosebiri secundare joacă un rol relativ redus în „fonologia" versului ; Eminescu însuși, precum o știm din notațiile sale de ritm, deosebea numai silabe neaccentuate și scurte (˘), pe de o parte, și silabe accentuate și ceva mai lungi (´), pe de alta. Se înțelege de la sine că, pentru a adînci cunoașterea versului romînesc, ar fi necesar să se studieze cel puțin cîteva poezii mai scurte (ca cea de față), cu instrumentele foneticii experimentale (durata silabelor, intensitatea accentului etc.). Să nu se uite însă niciodată observația lui Meillet : „La langue opère, non avec des durées objectives, mais avec le sentiment qu'ont les sujets parlants d'une opposition entre syllabes brèves et syllabes longues" (*Les origines indo-européennes des mètres grecs*, Paris, 1923, p. 26).

proporția e inversă : unui total de 11 realizări de tipul B se opun aici numai 7 realizări de tipul A. Toate aceste amănunte oglindesc în mod curios elementele obiective ale unui ritm corespunzător notei dominante „Posa per sempre..." [1].

b) *Natura rimelor.* — Ajungem la concluzii asemănătoare și analizînd rimele. Poate că niciodată Eminescu n-a recurs numai la rime masculine. În poeziile anterioare, pe care le-am amintit în legătură cu evoluția formei strofice, se constată o tratare dublă a rimelor. În toate cazurile, cînd Eminescu adoptă o formă strofică fixă, repartizarea rimelor e determinată de însăși această formă : în oda *La Heliade*, de exemplu, structura strofei cere ca rimele *aa* și *cc* să fie neapărat feminine, iar rimele *bb*, masculine. Aceeași repartizare riguroasă caracterizează *Epigonii*, *Memento mori*, *Egipetul* etc. De altă parte, alexandrinele de origine dramatică nu admit de loc o alternanță atît de regulată : în cele 38 de versuri din *Melancolie*, găsim 22 de rime feminine și numai 16 rime masculine. Proporția se schimbă în mod semnificativ în monologul interior *Departe sînt de tine*, unde unui total de 16 rime masculine i se opun numai 2 rime feminine foarte caracteristice (*picuri / nimicuri*). De la 1876, descoperirea efectelor legate de o aplicare exclusivă a rimelor masculine sau feminine [2] pătrunde treptat și în sextinele compuse din versuri împerechiate : în *Pierdută pentru mine*...6 sextine — între altele și una din cele două în care se evocă înmormîntarea mamei (vezi 73—78) — conțin numai rime masculine. După părerea noastră, toate aceste „prefigurații" au pregătit terenul pentru rimele exclusiv masculine care delimitează în mod atît de hotărît fiecare vers din *O, mamă* ... Însă ce rime sugestive s-au ales pentru acest prilej ! De mult s-a insistat asupra valorii expresive a lui *i* final — sau mai bine-zis, a palatalizării — în versurile :

O mamă, dulce mamă, din negură de *vremi*,
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi [3],

dar nu s-a subliniat destul faptul că la aceste rime „muiate" de la început se asociază, pe de o parte, alte rime „muiate" (cf. *plîngi / frîngi* ; *s-o-n-gropi / stropi*) și pe de altă parte, unele rime tot atît de expresive care conțin un diftong terminat cu semivocala *u̯*. Toate aceste efecte fonetice estompează în mod considerabil clauzula iambică obligatorie (⏑ –), comunicînd ceva

[1] În alte poezii repartizarea variantelor ritmice poate fi, chiar și în această perioadă a activității lui Eminescu, cu totul diferită. În *Departe sînt de tine*, de pildă, măsura iambică a emistihului al doilea e mai evidentă : toate accentele (tipul A) sînt păstrate în 11 cazuri, iar numai două accente (tipul B), în 7 cazuri. Unele versuri prezintă trei silabe neaccentuate la începutul versului : „În sărutări uniim : noi / sărmanele viești". Astfel de versuri mai neregulate sînt frecvente și în *Pierdută pentru mine* ...., ca bunăoară următoarele : „*Fii binecuvîntată* / și fericită tu !" (v. 7). „Și-n a *mea* socotință mă *simt atît* de *mic*" (v. 11) etc. Toate aceste divergențe ar trebui examinate într-un studiu amănunțit despre tehnica alexandrinului la Eminescu. Din punct de vedere metodologic, vezi cercetările asemănătoare ale specialiștilor prozodiei ruse (citați în parte de L. Timofeev, Очерки теории и истории русского стиха, Moscova, 1958).

[2] Ca exemplu al predominanței rimelor feminine amintim, în primul rînd, sonetele ; despre expresivitatea rimelor exclusiv feminine din *Afară-i toamnă*, vezi studiul meu aflat sub tipar.

[3] Vezi discuția la Al. Rossetti, *Mélanges de linguistique et de philologie*, București, 1947, p. 100 și urm.

din „morbidezza" lor și rimelor pur consonantice *mormînt/de vînt*; *murim/ țintirim*. În *mormînt/de vînt* poetul ne impresionează cu timbrul curat romînesc al vocalelor tonice[1], iar în *murim/țintirim* [2], găsim la sfîrșitul rimei un *m*, adică una din consoanele cele mai apropiate de vocale. Efectul cumulativ al acestor rime — aproape inimitabile în celelalte limbi romanice — justifică întru toate părerea lui Slavici, după care Eminescu „avea multă slăbiciune pentru muzica limbii romînești; ceea ce-i atingea plăcut urechea, erau mai ales sunetele *ea*, *oa*, *ie*, *ă* și *î*"[3].

c) *Refrenul.* — Repetarea „parțială" a aceluiași vers la sfîrșitul fiecărei strofe dă acestei elegii ceva din structura unui „lied" german sau a unei „chanson" francez. Acest curios refren, care reia numai începutul și sfîrșitul versului final, constituie, cu ritmul său riguros binar, un element stilistic aproape unic în arta lui Eminescu :

Mereu se vor tot bate, tu vei *dormi mereu*.
Mereu va crește umbra-i, eu voiu *dormi mereu*[4].
Mereu va plînge apa, noi vom *dormi mereu*.

Deși se întîlnesc refrene (întregi sau parțiale) și în istoria europeană a sextinei [5], refrenul inventat de Eminescu e probabil o „trouvaille" absolut originală care, cu paralelismul conținut în el, rezultă în mod organic din desfășurarea gîndurilor. De aici funcțiunea nu numai afectivă, ci și logică a refrenului : acest vers deosebit de expresiv e menit să sublinieze caracterul tripartit al expunerii. Totodată el contrabalansează curgerea uniformă a alexandrinelor împerechiate „κατὰ στιχόν".

Mai e de amintit că ritmul poeziei lui Herder (vezi nota 1) e identic cu al versurilor catalectice din *Mortua est* („Un *vis* ce își *moa*ie a*ri*pa-n a*mar*"), iar rimele sînt, și la Herder, toate masculine, ca la Eminescu în *O, mamă* ... Totuși, în loc de a propune o filiație concretă, e mai pru-

[1] Obiecția că sunetul *î* există de pildă și în rusește nu e valabilă, deoarece în limba rusă nu găsim niciodată o silabă care s-ar termina cu *-înt*; efectul produs de *î* romînesc e potențat de interdependența vocalei și a mediului consonantic.

[2] Pentru a ilustra efectul acustic al rimelor terminate cu *-m*, să cităm o strofă din *Dorința unui dac* (var. E) și una din var. E[1] :

a) „S-aud cu ochiu-nchis / *Cîntare de bucium* / Să uit ca și în vis / Durere și *sbucium*".
b) „Și-n visurile-adînci / Lipsite de *sbucium* / Mi-a răsuna din stînci / Cîntare de *bucium*" (III, p. 243—244).

Am putea cita și minunatul vers „Sînt însetat de somnul pămîntului *s-adorm*" din *Apari să dai lumină*. Poezia aceasta, începută sub titlul *Cine ești*, e cu atît mai importantă, cu cît ea prezintă — ca și *O, mamă,..* — sextine cu ordinea *aabbcc*, cu rime exclusiv masculine. Primele ciorne datează tot din anii 1879—1880 (vezi p. 490 și urm).

[3] Vezi I. Slavici, *Amintiri*, 1924, p. 37, citat de Al. Rosetti, *Limba poeziilor lui M. Eminescu*, în volumul *De la Varlaam la Sadoveanu*, f.d. [1958], p. 350. — Tot Slavici face elogiul muzicalității primelor versuri din *O, mamă* ... (vezi ed. crit., III, p. 352).

[4] Cf. în var. E[1] la *Mai am un singur dor* (ed. Perpessicius, III, p. 245) : „*Eu voiu dormi mereu / Mereu el va crește*".

[5] Refrene încheind o sextină se găsesc atît la Chamisso (*Blauer Himmel, Don Quijote, Es ist nur so der Lauf der Welt*), cît și, mai devreme, la Herder (*Das neue Lied, Der Eistanz*) În poezia din urmă, și refrenul lui Herder e „parțial", ca acela al lui Eminescu :

So gleiten wir, Brüder, mit fröhlichem Sinn
Auf eherner Tiefe *das Leben dahin.*
.....
So schwebenwir, Brüder, mit fröhlichem Sinn
Im himmlischen Saale *das Leben dahin.*

dent să afirmăm că tehnica versului eminescian a absorbit în genere numeroase îndemnuri venite din poezia germană, fără să se poată indica în toate cazurile şi izvorul direct al „împrumuturilor". Cam la aceeaşi concluzie a ajuns şi G. Călinescu, în observaţiile sale asupra genezei versificaţiei eminesciene (*Opera*, IV)[1].

*

Mulţumită elementelor ritmice pe care le-am descris sumar mai sus, Eminescu creează o atmosferă în care fiecare cuvînt, chiar şi cele mai simple, primesc o rezonanţă deosebită. Sîntem fireşte departe de acea „Kunstsprache" meşteşugită şi plină de neologisme, cu care debutase adolescentul de 16 ani[2]. S-ar putea afirma, fără exagerare, că poetul împărtăşea părerile — formulate aproape la aceeaşi epocă de Macedonski — în privinţa sobrietăţii vocabularului poetic: „Zi *privighetoare*, iar nu *filomelă* ... zi *trandafir*, iar nu *roză* ... *miros*, iar nu *parfum*, şi, în niciun caz, nu zice *profum*. *Aură*, în loc de *adiere*, nu mai merge. Uită *zefirii* şi zi *vîntulețe* ... *Azur* şi *pur* se iartă uneori, în hatîrul rimelor ..." [3].

Nici Eminescu, în perioada lui de maturitate, nu mai zice *profum* [4], şi totuşi ştie că creeze, cu cuvintele sale adînc „trăite", un farmec acustic demn de a fi comparat cu al lui Shelley sau Keats, în momentele lor cele mai inspirate ... Auzul e atît de captivat de aliteraţiile expresive de tot felul („ Pe *fr*eamătul de *fr*unze", „*Se s*cutură *s*alcîmii", „de-*apu*rurea *apr*oape", „ *m*ereu va *pl*îngе *ap*a" etc.[5]) şi mai ales de frecvenţa consoanei *m* — adevărat „punct de orgă", ca plînsul unui mi bemol într-un preludiu de Chopin[6]— încît, în mod spontan, nu prea se observă schimbările de sens şi inovaţiile de ordin frazeologic. Totuşi, sub vălul melancolic al eufoniei se ascund fel de fel de alte efecte; să încercăm deci a le scoate pe

---

[1] Refrenul pe care l-am descris pare a fi lăsat şi alte urme în poezia lui Eminescu. Refrenul tot „parţial", care se găseşte în unele strofe din poema *Apari să dai lumină*, s-a închegat probabil sub influenţa refrenului din *O, mamă*... Totuşi funcţiunea logico-expresivă a celor două refrene e deosebită: în *O, mamă*... refrenul, mulţumită părţilor sale variabile, prezintă oarecare dinamism, pe cînd refrenul din *Apari să dai lumină*, din cauza „insistenţei" cu care se repetă cuvintele „O, marmură, ai milă", revelează aproape o idee fixă, o obsesie.

[2] Despre limba din prima epocă a lui Eminescu vezi Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 314 şi urm., p. 341 şi urm.

[3] A. Macedonski, *Opere*, ed. T. Vianu, IV, p. 44. Originile acestui „realism lexical" trebuie căutate nu numai la Victor Hugo, ci şi la unii poeţi englezi romantici, ca de exemplu Wordsworth; despre idealurile stilistice ale acestuia, vezi îndeosebi excelenta teză a lui Albert Gérard, *L'idée romantique de la poésie en Angleterre*, Paris, 1955, p. 283 şi urm. (cap. *La diction poétique. Le langage des humbles*).

[4] Cuvînt regăsit de Al. Rosetti şi la G. Baronzi, v. *op. cit.*, p. 314.

[5] Totodată să nu uităm că aliteraţiile amintite se stabilesc totdeauna între membrele unei sintagme; prin urmare, ele sînt perfect motivate, din punct de vedere logic şi gramatical. Despre majoritatea aliteraţiilor eminesciene, se poate spune ceea ce A. Meillet a scris despre aliteraţiile vedice (care, de altfel, nu erau cu totul necunoscute nici lui Eminescu): „Le rapprochement de mots ayant même initiale qu'on observe dans beaucoup de formules védiques... a un tout autre caractère [que l'allitération latine]: c'est un f a i t d e p a r o n o m a s e, l i é e à u n e c o m m u n a u t é d e s e n s... (A. Meillet, *Les origines indo-européennes des mètres grecs*, Paris, 1923, p. 15).

[6] Cf. versurile 11—12: „Simţi-o-voiu odată, *um*brind *mor*mîntul *m*eu ... *M*ereu va creşte *um*bra-i, eu voi dor*mi* *m*ereu".

rînd la iveală, studiind mai întîi cîteva fapte lexicale, apoi cîteva morfologice și oprindu-ne, drept încheiere, la unele fenomene sintactice.

Pentru a arăta în ce măsură a reușit Eminescu să-și „sublimeze" lexicul și frazeologia (mărginindu-se totuși la mijloacele de expresie cele mai simple !), nu e fără interes să stabilim o paralelă între două strofe din *Pierdută pentru mine* ... și strofa I din *O, mamă*... :

Pe maică-mea sărmana atîta n-am iubit-o
Și totuși cînd pe dînsa cu țărnă-a coperit-o
Părea că lumea-i neagră, că inima îmi crapă
Și aș fi vrut cu dînsa ca să mă pue 'n groapă...
Cînd clopotul sunat-au, plîngea a lui aramă,
Și rătăcit la minte strigam : unde ești mamă?
Priveam în fundul gropii și lacrimi curgeau rîu
Din ochii mei nevrednici pe negrul ei sicriu ;
Nu știam ce-i de mine și cum pot să rămîn
În lume-atît de singur și-atîta de strein
Și inima-mi se strînse și viața-mi stă în gît
Dar ca de-a ta iubire tot nu am plîns atît.

Nimic asemănător cu această redare tragică a impresiilor imediate în prima strofă din *O, mamă* ... chiar dacă ținem seama de încercările conținute în ms. 2276 [1], 46 (reprodus în facsimile : II, p. 171). Să citățm deci și acest text, sub forma unor interpolări :

O [1] mamă, dulce mamă, din negură de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi.
[De asupra] Deasupra criptei negre [2], a sfîntului mormînt
[Salcîmii-își scutur] Se scutură salcîmii de toamnă și de vînt,
Se bat încet din ramuri [ș-ascultă] îngînă glasul [meu] tău,
Mereu [ei se vor] se vor tot bate, tu vei dormi mereu.

E evidentă deosebirea, chiar în ce privește chemarea mamei. *Maică-mea sărmană* e o expresie mult mai apropiată de realitate și de limba vorbită, decît expresia esoterică „*dulce* mamă" care, deși nu e atît de stilizată ca „O *dulce*-al nopții mele domn" [3], din *Luceafărul*, totuși nu face parte din limba de toate zilele [4], ca de pildă, în ungurește, expresia *édesanyám, édesanya*. În orice caz, epitetul *sărman* putea să fie o aluzie atît la nenorocirile vieții Ralucăi [5], cît și la compătimirea cu care se vorbește despre moartea unei persoane iubite [6]. Epitetul *dulce* e cu totul diferit : el ne amintește mai ales de una din formulele cu care Eminescu a început o scrisoare adresată Veronichii : „*Dulcea mea amică*" (cf. mai jos în textul scrisorii : „*Tu știi, dulce și nobilă amică* ...")[7]. Aceste expresii, care la Eminescu

[1] Din manuscrise lipsește virgula pusă după *o*.

[2] Despre această virgulă, atît de necesară, vezi observațiile noastre făcute aci mai jos.

[3] După mărturia var. A de la *Luceafărul*, poemul a fost început pe la 1880 (vezi II, p. 374 și urm.).

[4] După comunicarea lui V. Șuteu ; în aceste condiții e de mirare că DLRLC înșira, fără nici o observație de ordin stilistic, exemplele literare care ilustrează înțelesul „iubit, drag, scump" al adjectivului *dulce*.

[5] Cf. tot la Eminescu : „Din *sărmana* noastră viață, am dura roman întreg" (citat de DLRLC. s. v. *sărman*).

[6] Cf. la Odobescu : „O *sărmană* păsărică a picat moartă sub stejar" (citat de DLRLC. s. v. *sărman*).

[7] Studii și doc. lit., IV, p. 136.

pot fi regăsite și în afară de stilul epistolar (cf. „Iubesc o fată ... *dulce* ca visele mării")[1], nu trebuie considerate ca niște calcuri semantice, după modelul german *süsse Mädel* [2], ci mai mult ca un caz de aplicare a posibilității (existente și în alte limbi romanice) de a califica de *dulce* o ființă (mai ales o femeie) iubită [3]. În *dulce* nu mai e nimic întristător, ca în epitetul *sărman*. Epitetul *dulce* evocă numai relațiile afective ce există între vorbitor și persoana calificată; totodată el sugerează — privitor la Raluca — ideea de afabilitate și de blîndețe. La urma urmei, expresia *dulce mamă* ne arată cum știe Eminescu să se ridice, chiar și cu ajutorul cuvintelor de toate zilele, deasupra expresivității limbii vorbite.

Tot în versul 1 găsim expresia *din negură de vremi*. Nu pentru prima dată apare această împerechere de cuvinte sub pana poetului; răsfoind variantele poeziei *Din valurile vremii* (în care versul 10 e următorul: „Cum oare din *noianul de neguri* să te rump?") putem fixa, pe baza ciornei A [4], la începutul anului 1878, data cînd o expresie asemănătoare e întrebuințată prima oară de Eminescu. Din punct de vedere semantic, există oarecare înrudire între *din negură de vremi*, *din noianul de neguri*, pe de o parte, și *din valurile vremii*, pe de alta; în această privință e semnificativ — ca un fel de interpretare — versul 1 din varianta A a aceleiași poezii („Din *valuri de aduceri aminte* îmi răsai ...") precum și ultimele versuri, de multe ori refăcute, din var. B[2] („[Doar în deșertul nopții] Și-astfel în întuneric / eu [brațul îmi] dreapta mi-o întind / Din *valurile vremii*, [să pot] cum fugi, să te cuprind")[5]. După cum reiese din aceste analogii, expresia *negură de vremi* e aproape sinonimă cu *valurile de aduceri aminte*, *valurile vremii* etc., adică cu impresia pe care o dă pălirea treptată a amintirilor. La Eminescu expresia *negură de vremi* are deci o adîncă semnificație p e r s o n a l ă, care se deosebește în mod vădit de expresia cu totul i m p e r s o n a l ă *negura timpilor*, întebuințată de pildă de Odobescu [6]. Dacă luăm în considerare faptul că în graiurile moldovenești există și expresia *negura minții*, atestată de pildă la M. Sadoveanu[7], interpretarea expresiei *negură de vremi*, într-un sens atît de personal și chiar psihologic, ne pare cu totul justificată.

Deosebirea dintre *maică-mea sărmană* și *dulce mamă* ne-a dovedit că poetul căuta să se elibereze de cătușele unor impresii extrem de dureroase; schimbarea epitetelor ne obligă să ne gîndim la un fel de idealizare a realității. Aceleași sforțări caracterizează, în versul 3, și descrierea „*sfîntului mormînt*". Simpla *groapă* de care era vorba în *Pierdută pentru mine*...[8]

[1] Exemplu semnalat de DLRLC. s. v. *dulce* 4.

[2] Citat de *Sprach-Brockhaus*, 1942, s. v. *süss*.

[3] Chiar în vechea literatură franceză se întîlnește expresia *douce amie*, de ex. în cupletul XXIII din *Aucassin et Nicolette*, „Je vous reverai encor, suer *douce amie*" (Ed. M. Roques, p. 24).

[4] Ed. Perpessicius, III, p. 216.

[5] *Op. cit.*, III, p. 219.

[6] „Căta-vom a descoperi, *prin negura timpilor* preistorici, pe sălbaticii primitivi ai pămîntului" (DLRLC, s. v. *negură*).

[7] „Clipe scurte, icoane, totuși îmi rupeau *negura minții* ca niște lumini pîlpîitoare" (DLRLC, s. v. *negură*).

[8] Mormîntul părinților e cunoscut din descrierea lui G.Călinescu (*Viața*, p. 35), care pare a fi vizitat cimitirul din Ipotești pentru a vedea și bisericuța de lemn de acolo, „pleoștită, joasă și cu ochiuri mici de fereastră ca orice casă de țară".

se preface, sub vălul amintirilor, într-o *criptă neagră*, la care, în prima redactare a textului, se adaugă ca apoziție un calificativ de ordin afectiv :

Deasupra criptei negre, a sfîntului mormînt

De cînd virgula—poate din voia poetului — a dispărut, mormîntul Ralucăi s-a mărit, cel puțin în imaginația cititorilor ; e curios de observat că în cazul acesta nici epitetul *sfînt* nu și-a păstrat înțelesul obișnuit. În sensul său tradițional acest adjectiv face aluzie la o venerație colectivă [1], pe cînd la poetul nostru și acest epitet aparține sferei simțirilor pur individuale. Înțelesul de „scump, iubit" e de altfel aproape același ca și în versurile :

Sînt ani la mijloc și-ncă mulți vor trece
Din ceasul *sfînt* în care ne-ntîlnirăm... [2]

Totuși, în ciuda acestor sforțări de idealizare, nu ne reconduce oare în vecinătatea unei bisericuțe de sat cuvîntul dialectal *țintirim*, care, la Eminescu și la alți scriitori moldoveni și ardeleni, e adeseori denumirea unui mic cimitir de sat ?[3]. Lui Eminescu îi va fi plăcut desigur și impresia acustică creată de acest cuvînt [4], în care consoana *ț* de la început putea să-i sugereze ceva asemănător cu țîrîitul greierilor.

Pentru a generaliza cele spuse, am putea afirma că în textul „lied"-ului elegiac *O, mamă...* s-au introdus numai acele vorbe „simple" care — precum ne-o arată o serie de analogii — erau pentru poet niște cuvinte deosebit de revelatoare. Această năzuință e dovedită și de faptul că strofa a 2-a nu e altceva decît transcrierea în alexandrine a trei strofe „testamentare" din var. E[1] pentru *Mai am un singur dor*[5]. Din aceste strofe din urmă avem chiar trei redactări, a căror dezvoltare ne arată bine cu ce siguranță intuitivă înainta poetul de la o variantă la alta :

a) Iar tu iubita mea
Văzîndu-mă veșted / !/
Tu nu [mai] în genunchi
Nu-mi plînge la creștet.

b) Tu dragă să-mi semeni
Văzîndu-mă veșted
Șezînd la căpătîi
Nu-mi plînge la creștet.

c) Iar tu iubita mea
Nu-mi plînge la creștet
Din teiu un ram îmi ia
Ci care-i mai veșted.

---

[1] Vezi exemplele înșirate de DLRLC.

[2] Versurile inițiale ale acestui sonet pot fi comparate, din punct de vedere semantic, cu cunoscutul sonet al XXXIX-lea al lui Petrarca : „*Benedetto* sia'l giorno e'l mese e l'anno E la stagion e'l tempo e l'ora e'l punto...".

[3] Vezi exemplele aduse de DLRLC, îndeosebi următorul citat din M. Sadoveanu : „Mormîntul ei, ca al tuturor în tristele noastre *țintirimuri*, n-avea nici un semn și nici o floare". De sigur, nu e un cimitir modern nici acela despre care în *Melancolie* se spune că „cu strîmbe cruci veghiază".

[4] E semnificativ că în ciornele poeziilor *Melancolie* și *Veneția*, *cimitir* s-a înlocuit cu *țintirim*, probabil tot din cauza efectului acustic. Vezi L. Gáldi, *Geneza sonetului „Veneția"*, 1936, p. 18—19.

[5] Cf. ed. Perpessicius, III, p. 245—246.

Precum se vede, o mare parte a şlefuirii stilistice s-a săvîrşit în legătură cu aceste texte premergătoare, ceea ce, firește, a înlesnit mult „improvizarea" poeziei *O, mamă* ... Mai departe, de la strofa următoare, ms. E [1] conține însă numai două variante :

a) Alături să-mi îngropi
Iubito o ghindă
De-asupra negrei gropi
[Ea ram] În sus să se-ntindă.

[Şi dee-n mugurul]
[Un mugur stejarul]
Să simt cum trupul meu
Crescînd, îl umbrește,
Eu voi dormi mereu
Mereu ea va crește.

b) La capu-mi să-l îngropi
Iubito, aice
Din ochii tăi doi stropi
Asupră-mi să pice.

Simțind cum teiul meu
Asupră-mi umbrește
Eu voi dormi mereu.
Mereu el va crește.

Precum se vede, chiar şi multe rime caracteristice provin din acest text cu puțin anterior primei ciorne în care apare, precum am spus, „lied"-ul cunoscut, în toată frumusețea lui.

*

Din punct de vedere morfologic şi sintactic, textul definitiv s-a cristalizat relativ uşor. Morfologia poeziei s-a limpezit, deoarece s-au eliminat din ea toate formele prea familiare ori de-a dreptul „necorecte" (după normele limbii din perioada de maturitate). În versul 4, în loc de „Salcîmii-şi *scutur*" [1] (var. A—B), s-a introdus „Se *scutură* salcîmii". Din versul 6 (var. A) s-a eliminat viitorul mai apropiat de limba vorbită „Mereu *s-or* bate" ; aceeaşi soartă a avut şi expresia „Şi vîntu-*o bate* dulce" din versul 17. Să mai amintim că viitorul de tipul „Mai *suna-vei*, dulce corn ?" s-a păstrat într-un caz, în versul 11 : „*Simți-o voi*, cum crește" (var. A, în textul definitiv : „*Simți-o-voi* odată"), însă s-a sacrificat în versul 17, unde i s-a substituit o curioasă împerechere de cuvinte prezentînd un hiat (expresiv ?) şi o aliterație care pare a evoca pleoscăitul valurilor :

[Şi vîntu-o bate dulce sunînd la capul meu]
[*Simți-te-voi* aproape pe veci de pieptul meu]
De-apururea aproape vei fi de sînul meu...

În ce privește structura sintactică a elegiei, ea a fost de la început de o mare simplitate. Numai două cazuri de „enjambement" propriu-zis sînt tolerate (v. 1—2 ; 3—4). În altep asaje, ca în versurile 7—8 şi 13—14 propozițiile subordonate (una temporală, alta ipotetică) preced propozițiile principale ; cu toate acestea, de la versul 5 sfîrşitul unei propoziții coincide totdeauna cu acela al versului, iar în nu mai puțin de 10 cazuri (versurile 5—6, 11—12, 18), fiecare emistih e o propoziție întreagă (fie verbală, fie gerundivală) [2]. Această repartizare a propozițiilor ar sugera

[1] Despre formele verbale de acest fel, v. Rosetti, *op. cit.*, p. 345.

[2] Din această categorie sintactică, strîns legată de natura refrenului (vezi mai sus), ar fi făcut parte şi versul 17, dacă s-ar fi păstrat acolo prima încercare (var. A), sugerată probabil de versul 11 ; „Şi vîntu-o bate dulce / sunînd la capul meu".

cititorului nu numai sentimentul de echilibru, ci și un fel de monotonie ritmico-sintactică, dacă formelor de indicativ pur descriptiv sau, mai bine-zis, de „prezent etern" (strofa 1) nu li s-ar opune dinamismul formelor de conjunctiv-optativ din strofele 2—3, adică din partea „testamentară". De la strofa 2 încolo conjunctivul evocă însă viitorul cu o supremă resemnare, adică cu același sentiment, cu care ciobanul din *Miorița* își așteaptă moartea. Soarta se va împlini; de aici certitudinea anunțată de formele de viitor puse în refren. Totodată, aceste forme de viitor, purtate de un ritm din ce în ce mai puternic, prevestesc nu numai Nirvana, adică contopirea omului învins cu forțele creatoare ale naturii [1], ci și triumful unei arte care — „de necessitate faciens virtutem" — va ieși victorioasă din toate încercările vieții.

[1] v. T. Vianu, *Poesia lui Eminescu*, București, f. d., p. 104.

NOTE DE CULTIVARE A LIMBII

DE

I. COTEANU

I. CUVINTE NOI SAU ARHAISME?

(vieţui, îndrăgi)

E vorba despre acele cuvinte care par cu totul noi la prima vedere, dar cînd le cercetăm mai de aproape, descoperim — adesea nu fără mirare — că ele sînt cunoscute de multă vreme de limba literară, însă din diferite cauze nu au mai fost întrebuinţate în mod curent.

Aceasta mi se pare că este situaţia verbului *vieţui*, un cuvînt care se întîlneşte astăzi exclusiv în scrierile literaţilor. Dintr-un răspuns dat de curînd de scriitorul D. Corbea la o întrebare a *Gazetei literare*, în legătură cu tema „Scriu pentru 23 August", se vede cum prozatorul citat, punînd pe *vieţui* alături de *viaţă*, a ţinut să sugereze şi înţelesul verbului şi corelaţia acestuia cu substantivul. *Pentru mine* — a spus el — *actul de la 23 August echivalează cu actul* v i e ţ i i, *de* v i e ţ u i r e *mai departe*. GL, 10/260, p. 1, col. 3. În cazul de faţă, *vieţui* seamănă cu ceea ce găsim şi în limba veche, de pildă în fraza următoare, citată de H. Tiktin în dicţionarul său : *Petru vodă ... cu vecinii de prin prejur bine* v i e ţ u i a (Gr. Ureche) şi cu verbul identic ca formă dintr-o epocă mai nouă din secolul trecut : *Olga* v i e ţ u i a *foarte retirată* (C. Negruzzi).

După H. T i k t i n, DRG, *vieţui* apare prima dată la începutul secolului al XVII-lea, în jurul anului 1640. Înainte, pentru ideea conţinută în *vieţui* existau sinonimele : *vié* (el *viiază*) şi *trăi* pe care îl avem şi astăzi. Apariţia lui *vieţui* nu coincide întru totul cu învechirea lui *vié*, astfel că, la începutul secolului al XVII-lea, limba romînă dispunea de trei verbe cu înţeles foarte apropiat : *vié*, *trăi* şi *vieţui*. Dar, spre sfîrşitul secolului, *vié* dispare din circulaţie, iar *vieţui* duce probabil o existenţă precară, căci nu-l mai găsim decît rareori citat din această perioadă de un dicţionar ca cel al lui H. Tiktin. Faptul a fost observat de celebrul nostru lexicograf, care, regăsind pe *vieţui* în textele din secolul al XIX-lea, îl consideră o reluare, „un sinonim mai distins pentru *trăi*", utilizat uneori şi din nece-

sităţi de ritm. Într-adevăr, la prezent, de pildă, *trăiesc* are o silabă mai puţin decît *vieţuiesc* care poate fi bine întrebuinţat în versuri ca : *Stau în cîmp şi mă gîndesc / Cu ce o să* v i e ţ u i e s c din V. Alecsandri (citatul la TDRG).

În postura de cuvînt distins îl găsim şi astăzi în nr. 10/260 al *Gazetei literare*, p. 1, col. 6 : „În lumea literară contemporană, alături de literatura cu caracter realist socialist, *vieţuieşte* romanul realist critic ...". Aici, înţelesul lui *vieţui* pare a fi „există", dar se poate foarte bine ca autorul să fi vrut să spună mai mult, de pildă, că romanul realist critic „continuă să existe, să fie în fiinţă". În orice caz, *vieţui* este ceva nou în proza literară de astăzi, poate chiar o creaţie spontană fără legătură cu verbul din secolul al XVII-lea sau cu cel de la începutul secolului trecut. După toate probabilităţile, cuvîntul acesta s-a format de mai multe ori, prima dată la începutul secolului al XVII-lea, cînd, ajutat de sigur şi de *trăi*, a scos din circulaţie pe *vié*, a doua oară la începutul secolului trecut şi a treia oară în zilele noastre. Dezvoltarea sa normală a fost împiedicată de un adversar puternic, de *trăi*, cunoscut şi întrebuinţat în mod obişnuit de toată lumea şi, care, fiind neutru din punct de vedere stilistic, nu lasă pe *vieţui* să iasă din limbajul poeziei şi al prozei artistice. Concurenţa dintre *trăi* şi *vieţui* nu a fost însă totdeauna atît de vie ca astăzi, căci *trăi* nu era sinonim perfect cu vieţui în secolul al XVII-lea. Atunci, *trăi* mai însemna şi „a dura, a rezista la intemperii, a continua", de pildă în cronica lui Gr. Ureche, unde se spune : *multă vreme* t r ă i n d *războiul neales* (TDRG). Înţelesul acesta îl avea şi substantivul postverbal *trai* : „pre acesta semn ... ce (=prin care) să arată domniia fără *trai*, să putea cunoaşte că nu va fi aşezarea bună între domniia Moldovei ..." (ed. E.S.P.L.A., f. an, p. 66).

Formarea unui verb nou de la substantivul *viaţă*, *vieţui*, a fost deci justificată în acel moment, căci *vieţui* reda mai clar celălalt sens al lui *trăi*, „a-şi duce viaţa". Verbul cel nou ar fi putut să-şi îndeplinească foarte bine rolul, dacă *trăi* n-ar fi evoluat în aceeaşi direcţie cu el, pierzîndu-şi înţelesul de „dura" şi rămînînd numai cu cel de „a-şi duce viaţa", „a locui" etc., sens care îl făcea sinonim perfect cu nou-creatul *vieţui*. În ciuda expresivităţii sale mai mari, *vieţui* a fost împins la periferia vocabularului, printre cuvintele învechite, devenind din această cauză un termen destinat mai mult poeziei. Reluarea lui astăzi, în special în proză, unde tinde să înlocuiască pe *exista*, se datoreşte în primul rînd noutăţii sale aparente, determinată de faptul că poate fi asociat fără greutate cu *viaţă*. Dar afară de aceasta, el a mai fost ajutat într-un anumit fel de *trăire*, abstractul verbal al lui *trăi*, compromis de curentele mistice dinainte de 23 August 1944, de „trăirismele" care i-au dat un înţeles inadmisibil pentru noi. Ca să nu fie nici un fel de confuzie, se înlocuieşte *trăire* cu *vieţuire*. Şi de vreme ce abstractul verbal *vieţuire* există, se recurge foarte uşor şi la celelalte forme verbale. În felul acesta, *trăi*, care vreme îndelungată a fost mai puternic, a cedat lui *vieţui* o parte din domeniul său de circulaţie în limba actuală.

★

Ceva mai complicat stau lucrurile cu *îndrăgi*, alt verb nou numai în aparenţă. Dar dacă *vieţui* se foloseşte încă rar, *îndrăgi* este un cuvînt la

modă, care tinde să ia locul lui *iubi*, al lui *plăcea*, al lui *prefera*, al lui *interesa*. În notița de mai jos, de pildă, din publicația *Cărți noi*, martie 1959, *îndrăgi* înseamnă „a iubi, a fi interesat de, a fi pasionat de" : „... cartea este deopotrivă de utilă pentru student, pentru tehnician ... și pentru omul care *îndrăgește* minunata și variata bogăție a faunei noastre acvatice" (e vorba despre o carte care descrie peștii apelor noastre). Iată și participiul cu sens de „preferat" : „Și tocmai această deosebire măsoară distanța pe care a parcurs-o Camil Petrescu de la personajul său *îndrăgit*, intelectualul inadaptabil și steril ... la intelectualul de tip Bălcescu ..." *Gazeta literară*, 10/260, p. 6, col. 5.

Îndrăgi este un verb românesc folosit de V. Alecsandri, de M. Eminescu, de G. Coșbuc și în poezia populară. Dicționarul fostei Academii înregistrează nenumărate exemple din cele mai vechi timpuri pînă astăzi, și cu toate acestea, *îndrăgi* ni se pare afectat, nelalocul său în fraze ca cele citate mai înainte.

De cele mai multe ori, *îndrăgi* e sinonim cu *îndrăgosti*, de pildă, la Eminescu : *Narcis ... singur fuse* îndrăgitul, *singur el îndrăgitorul* ; la Alecsandri : *babaca* s-a îndrăgit *de păsări* ; la Coșbuc : *fata* s-a îndrăgit *de el*, în fine în poezia populară : *Pe alta să nu* îndrăgesc/ *numai pe ea s-o iubesc* (exemplele în DA). Dicționarul fostei Academii îl definește astfel : „a începe să iubești, să simți atracție sau dragoste pentru ceva sau pentru cineva, a se îndrăgosti de ceva sau cineva". În CADE se face deosebire între diateza activă și diateza reflexivă a verbului, spunîndu-ni-se că la diateza activă, *îndrăgi* înseamnă „a-i cădea dragă, a prinde dragoste de cineva sau de ceva", iar la cea reflexivă, „a se îndrăgosti, a se înamora". Distincția este binevenită. Sînt totuși fraze în care lui *îndrăgi* nu i se potrivește nici una dintre cele două valori semantice, de exemplu, la Eminescu, în : *cîte numiri ar inventa el, care de care mai* îndrăgite (DA). Poetul a vrut evident să spună „numiri ... care sînt una mai dragă decît cealaltă", ceea ce arată că cel puțin participiul verbului în discuție sau forma *îndrăgit*, care are numai înfățișare de participiu, sînt echivalente cu „a fi drag".

La drept vorbind, între *a îndrăgi pe cineva* și *om îndrăgit* este o diferență prea mare de înțeles spre a putea considera că avem de-a face cu un singur cuvînt. *Îndrăgit* înseamnă pur și simplu „drag" în *om îndrăgit*, pe cînd în *am îndrăgit un om*, el are valoare verbală indiscutabilă și de aceea propoziția citată se înțelege în felul următor „ am prins dragoste de un om", „mi-a căzut drag un om". Prin urmare, *îndrăgit* este un adjectiv care are numai înfățișarea de verb în primul caz și un participiu propriu-zis în al doilea. Ca adjectiv, el seamănă foarte bine cu formațiile moderne de tipul *clișat*, *însolzat* ș. a. care ne întîmpină destul de des în stilul publicistic actual, ca în exemplele de mai jos : „am frunzărit în grabă cartea, citindu-i doar titlurile mari, *clișate* ...." C. 644, p. 2, col. 4, și „geamantănașul acela din piele (de piele, *n.n.*) albastră și-*nsolzată* de șarpe" Fl. 33/169, p. 23. Desigur, în românește, nu există nici verbul *clișa*, nici *însolza*, există însă un sufix omonim cu sufixul cu care se formează participiile. El a dat naștere mai de mult adjectivelor *buzat*, *catifelat*, *dungat*, *vărgat* etc. Omonimia a făcut apoi ca din *dungat* și *vărgat* să se construiască și verbele care

se presupunea că stau la baza acestor adjective atît de asemănătoare cu niște participii. La fel s-a întîmplat și cu adjectivul *îndrăgit* = *drag*. Dar, de data aceasta, verbul cel nou, *îndrăgi*, s-a confundat aproape simultan cu cel vechi, care însemna „a se îndrăgosti". Încurcătura pe care o provoacă acest fapt este supărătoare. Cînd ni se spune, de pildă, că „cineva *îndrăgește* bogăția faunei", nu știm bine dacă el „se îndrăgostește de bogăția faunei" sau dacă „bogăția faunei îi este dragă". Lăsăm deocamdată la o parte încurcătura stilistică suplimentară produsă de inutilitatea cuvîntului *bogăție*, care e pus numai ca să umfle fraza.

Ar fi fost mult mai bine, fără îndoială, să se fi folosit un sinonim al lui *îndrăgi*, de pildă „cartea ... este utilă ... pentru oricine se interesează" sau „este pasionat de fauna acvatică", după cum ni se pare că ar fi fost mai bine dacă, și în loc de „personajul său *îndrăgit*", s-ar fi scris „personajul său preferat", căci, cum se vede din analiza pe care am făcut-o lui *îndrăgi*, verbul acesta atît de simplu în aparență este o mică mină de stîngăcii și chiar de erori.

II. BEȚIA FIGURILOR DE STIL

Pe pagina întîi a *Tribunei* din 25 aprilie 1959, lîngă o frumoasă gravură de Iosif Mathyas, reprezentînd încordarea bărbătească a unor muncitori „La carierele de piatră", s-a publicat un scurt reportaj, intitulat *Acuarelă*. Acest reportaj este scris însă foarte neatent. Am numărat în el 10 greșeli de stil, nu mici scăpări, inevitabile uneori, ci erori elementare și vreo 9 abateri mari de la normele limbii romîne. Atîtea greșeli într-o compoziție literară de aproximativ 80 de rînduri tipărite pe două coloane înguste reprezintă un adevărat record. Dar faptul acesta, oricît de îngrijorător ar fi el, nu ar avea prea mare importanță, dacă nu s-ar întemeia pe o anumită concepție despre scrisul literar. Împotriva acestei concepții mai mult decît împotriva greșelilor m-am hotărît să scriu nota de față.

În ciuda sfaturilor și experienței marilor noștri scriitori, în ciuda recomandărilor oficiale de a scrie simplu și clar, în ciuda îndreptărilor propuse de revista noastră, uneori cu ironie, spre a le face să ajungă mai repede și mai sigur la țintă, unii publiciști tineri, pe cît se pare, continuă a arăta atîtea neglijențe față de limba națională, încît e greu să le trecem cu vederea ca pe niște nevinovate păcate ale tinereților. Nu știu de unde le vine lor ideea că pot șterge cu buretele felul simplu și firesc de exprimare, pe care cu atîta trudă s-au căznit să-l clădească marii prozatori ai literaturii noastre clasice și contemporane.

Autorul reportajului *Acuarelă* din *Tribuna* este poate un publicist tînăr. Poate nu a apucat încă să recitească multe dintre operele literaturii romînești și, în orice caz, nu s-a gîndit că, atunci cînd vrei să scrii pentru alții, ai datoria să urmărești cu condeiul în mînă ce și mai ales cum au scris alții pentru tine. Lingviștii romîni au întocmit și întocmesc dicționare, gramatici, studii de vocabular, studii de limbă literară și de stil. Trecînd cu nepăsare pe lîngă munca lor și a literaților îndrăgostiți

de limbă, nu înseamnă oare a le arăta o lipsă de interes de sub care transpare adesea lipsa de cultură?

Dar pentru ca aceste întrebări şi reflecţii să nu pară pornite dintr-o indispoziţie subiectivă determinată de neînţelegerea nu ştiu cărui pretins „nou" cu care s-ar putea cineva scuza, să trecem la faptele din *Acuarela* pe care ne-am propus s-o analizăm.

Reportajul începe cu o „figură de stil" excepţională; „Într-o dimineaţă din anotimpul *desfăşurat* al lui *aprilie*, priveam de la geamul unui tren muncitoresc căldarea cafenie pe care au spart-o apele Tîrnavei Mici în apropierea Sîngeorgiului".

Aşadar:

1. În loc de „primăvară", *anotimpul desfăşurat al lui aprilie*! Această perifrază neobişnuită pentru *primăvară* îşi are originea în dorinţa autorului de a nu vorbi ca toată lumea, căci dacă el ar fi spus *într-o dimineaţă de aprilie* sau *de primăvară*, construcţia nu ar fi avut nimic „nou" în ea. Dar nici nu ar fi trebuit să aibă, căci în reportajul cu pricina nu se descrie primăvara ca anotimp, ci primăvara dintr-un peisaj agricol-industrial. Anotimpul este un pretext artistic, fundalul pentru marea termocentrală de la Sîngeorgiul de Pădure, construită în timpul ultimilor ani de regimul nostru democrat popular.

Un pictor care se apucă să picteze numărînd frunzele copacilor pe care vrea să-i reprezinte într-un tablou, acela nu este pictor. Iată de ce începutul reportajului e o stîngăcie, o eroare artistică. Ţinînd însă la pirueta verbală în care *desfăşurat* trebuia să aducă o notă de actualitate, căci se spune des astăzi *construire desfăşurată* şi cum aprilie nu putea fi desfăşurat, fără a cădea în ridicol, autorul s-a gîndit că are nevoie de ceva care să sugereze primăvara şi a ales cuvîntul *anotimp*: dar *anotimpul* — desfăşurat sau nu — *al lui aprilie* nu e nimic! „Anotimp" — spune DM la p. 31 — este „fiecare dintre cele patru diviziuni ale anului, care prezintă caractere specifice de climă şi de lumină". Atît!

Anotimpul nu poate fi decît *al primăvereii*, *al verii* etc., şi de aceea *aprilie*, care nu este, cum se ştie, a patra parte a anului, nu avea ce căuta în figura citată. Fugind de ceea ce înţelege tot poporul romîn prin anotimp, autorul a căzut în absurd logic.

2. „Căldarea ... pe care au spart-o apele Tîrnavei ...", este tot atît de absurd. Pentru oricine se gîndeşte la conţinutul comunicării, aici e vorba de o *căldare spartă*. Faptul că apele Tîrnavei au spart-o în apropierea Sîngeorgiului e numai un detaliu. Să vedem de unde vine greşeala. Din aceeaşi nefericită goană după originalitate. Cititorul a observat de sigur că prin noua sa figură stilistică autorul *Acuarelei* citate continuă să păcătuiască împotriva compoziţiei, căci el pictează mai departe detaliile fundalului. Dar, faţă de limbă păcatul este şi mai mare. În loc să spună că privea „căldarea (cafenie) pe care apele Tîrnavei au făcut-o în apropierea Sîngeorgiului", ceea ce, fără a fi strălucit, e cel puţin corect, a crezut că poate *înghiţi* toată stilistica în cinci-şase rînduri, a scos verbul *face*, l-a pus pe *sparge*, ca să fie mai expresiv, şi a ieşit că Tîrnava Mică a spart căldarea cafenie!

3. Reporterul ne comunică *şi altă impresie a sa în* cîteva rînduri mai jos. El vede în peisaj „livezi, paralelipipedice haşurate de varul gospodarilor".

Paralelipipedic este un adjectiv de la *paralelipiped* şi înseamnă „în forma unui *paralelipiped*", iar *paralelipipedul* este o prizmă a cărei bază este un paralelogram".

Livezile în chestiune sînt aşadar nişte pometuri în forma unor prisme „haşurate de varul gospodarilor". Deşi îmi vine greu a crede, totuşi sînt semne că reporterul „*Tribunei*" confundă *paralelipipedul* cu *paralelogramul*, căci livezile ca nişte prisme sînt de neimaginat şi nu pot fi nicidecum văzute sub această formă din tren, iar *haşurate*, care urmează, se potriveşte mai bine cu o suprafaţă plană. De altminteri fraza din care am extras citatul se încheie cu cuvintele : „totul evoca o stampă naivă şi străveche". Or, pe stampă nu se prea văd prisme.

Tot fuga după originalitate, însoţită acum şi cu suficienţă, este muza şi a acestei greşeli.

4. „Satele ...abureau sub răsuflarea primăverii, focuri molatice curăţau grădinile, solist era contrabasul unui tractor. Am crezut un moment că nimerisem, greşit, într-o regiune rustică prin excelenţă".

Din aceste fraze scot în evidenţă numai două erori, cu toate că, în text, sînt mai multe. De la o imagine cu elemente de pictură, se trece fără nici o justificare artistică la un element de imagine muzicală, la „contrabasul unui tractor" — care îndeplineşte funcţia de solist într-o simfonie inexistentă, căci repet, pînă la introducerea acestei maşini agricole moderne în peisaj, totul fusese prezentat ca o acuarelă. Dar acest fapt nu ar atîrna atît de greu dacă, în atmosfera de acuarelă, tonul de contrabas al tractorului nu l-ar fi dus pe autor — în mod cu totul curios — la impresia că se afla într-o „regiune rustică prin excelenţă", din care se vede că el nu cunoaşte înţelesul cuvîntului *rustic*.

Rustic — caracterizat de DM ca termen livresc — înseamnă „ca la ţară, imitînd anumite aspecte ale vieţii de la ţară", „necioplit, grosolan neşlefuit". Cînd spui *regiune rustică prin excelenţă*, vrei probabil să arăţi că regiunea astfel caracterizată nu are nimic din aspectul industrial al oraşelor. Or, tractorul este tocmai simbolul transformării caracterului rustic al unor regiuni din R.P.R.

Rustic — este deci nepotrivit aici. El a fost pus greşit în loc de *agricol* ! Trebuia deci să se spună „am crezut" sau mai bine „credeam că nimerisem, greşit într-o regiune agricolă prin excelenţă", pentru că, după această impresie, ni se vorbeşte despre „coşul *tronconic* al celei mai mari termocentrale din ţară".

5. După cum cititorul a putut constata, reporterul *Tribunei* a vrut cu tot dinadinsul să „poetizeze" dintr-odată toate cuvintele tehnice care i-au venit în minte.

Pentru a economisi spaţiul, renunţ la celelalte erori de stil şi nu mă mai opresc decît la următoarea : „panourile de comandă — scrie reporterul *Tribunei* — sînt lipsite de ceea ce el numeşte sudoare (sic !), senzaţional ori pitoresc" ! Toate panourile sînt lipsite de sudoare, ar putea să spună cititorul, căruia i s-ar părea straniu să-i vorbească cineva despre

„panouri cu sudoare", dar aici este o figură de stil ! Încă una şi tot greu de înţeles. *Sudoarea* este simbolul muncii grele, al unor eforturi fizice susţinute, iar panourile de comandă [citeşte : oamenilor care lucrează la ele — *I. C.*] nu le curg şiroaie de transpiraţie, deci... panourile sînt lipsite de sudoare !

Şi acum cîteva din greşelile de limbă care nu sînt determinate de stilistică :

1. „Marile centrale electrice mi-au dat de obicei senzaţii abstracte".

Perfectul compus *mi-au dat* arată o lucrare terminată, încheiată şi care, evident, nu se repetă. Din această cauză el nu poate fi urmat de menţiunea adverbială *de obicei* care înseamnă *în mod obişnuit.* E ca şi cînd am spune : *el mi-a dat de obicei bomboane.*

2. „Rîndurile acestea le dedic ... tuturor uzinelor ... care încrustează diadema ...".

Incrusta— înseamnă —după DM „a împlînta ornamente pe suprafaţa unui obiect, a împodobi un obiect cu ornamente înfipte pe suprafaţă".

Sînt deci în rîndurile citate cel puţin două greşeli de limbă. Prima, *incrusta* (cu i, nu cu î) nu are obiect direct. Ce încrustează uzinele pe diadema sau în diadema ţării ?

A doua, corolarul precedentei, *diademă* nu are prepoziţie.

Reportajul *Acuarelă* a fost scris cu o intenţie frumoasă, nobilă chiar. El trebuia să arate în mod figurat transformarea regiunilor de odinioară exclusiv agricole în regiuni industrial-agricole.

Autorul şi-a spus foarte bine că pentru a exprima sugestiv această idee e potrivit s-o prezinte printr-o trecere rapidă de la peisajul rustic la cel industrial, văzută din goana trenului.

Dar, scriind, el s-a lăsat furat de figurile de stil, le-a îngrămădit fără socoteală, nu s-a mai gîndit la cititori şi a comis erori mai mult decît supărătoare faţă de limba romînă, fiind cuprins de o adevărată beţie de figuri de stil.

EXPRESII „LA MODĂ"

DE

FLORA ŞUTEU

Vorbitorii copiază, adeseori inconştient, un model lingvistic, care li se impune prin factori, în majoritate, extralingvistici. Ei adoptă din vorbirea conlocutorilor ceea ce-i frapează prin noutate şi repetă, uneori fără discernămînt, construcţiile care le-au provocat o impresie favorabilă. Pe de altă parte, vorbitorii sînt grăbiţi aproape totdeauna şi de aceea au nevoie de mijloace rapide de exprimare.

Există în limba romînă contemporană cîteva formule frazeologice a căror folosire merită atenţie din punctul de vedere al celor două aspecte semnalate mai sus.

La modul ... În limba romînă literară, complementul circumstanţial de mod poate fi exprimat, uneori, prin locuţiunea adverbială *în mod* ... urmată de un adjectiv. Din dorinţa de a înnoi mijloacele de expresie în scris s-a creat locuţiunea *la modul*, care a devenit o adevărată manieră, ca să nu spun „manie" în publicistica actuală. Locuţiunea *la modul* tinde să înlocuiască cu totul locuţiunea mai veche, pe care se pare că vorbitorii o simt perfect echivalentă cu locuţiunea mai „nouă". Acestui abuz ar trebui să i se pună capăt. Echivalarea celor două locuţiuni nu este îndreptăţită.

Folosirea locuţiunii mai noi poate fi justificată prin raportare la sensurile pe care le are, în limba romînă, cuvîntul *mod*. Primul sens al cuvîntului este definit în dicţionar[1] ca „fel de a fi al cuiva sau a ceva" ; sensul al doilea e tehnic şi priveşte gramatica : „formă verbală prin care se arată felul cum consideră vorbitorul acţiunea exprimată de verb ; iar al treilea, e folosit în muzică : „structura unei scări de sunete, determinată de raportul de intervale dintre sunetele componente".

Locuţiunea *la modul* ... atribuie valoarea de *mod*, din muzică sau gramatică, unui procedeu sau unei metode specifice unui alt sector

[1] Definiţiile sînt luate din *Dicţionarul limbii romîne moderne*.

al activității umane, înrudit atît cu arta cît și cu gramatica, și anume domeniul literaturii artistice[1]. Prin analogie cu construcțiile : *verbul este la modul conjunctiv* sau *lucrarea este scrisă în* (sau *la*) *modul major* se folosește construcția *poezia este scrisă la modul alegoric.*

În felul acesta este folosită locuțiunea în exemplele următoare :

„... frescă socială, tratată *la modul satirei* [Fl. 6 (194) 7 febr. 1959, p. 15].

„Și poemul lui Jebeleanu este un poem despre viață și moarte, însă *la modul obiectiv*" (VR, 1, 1959, p. 164/2).

Satira și *obiectivitatea*, ca atitudini specifice în procesul de creație, au căpătat denumirea de *moduri* ale creației. În ultimul citat locuțiunea are funcția sintactică de atribut, provenind dintr-un circumstanțial de mod pe lîngă un participiu, de data aceasta neexprimat :

„ ... poem despre viață și moarte, însă [scris] la modul obiectiv". Elipsa participiului face necesară folosirea locuțiunii *la modul* pentru evitarea echivocului. Dacă se spunea :

„Și poemul lui Jebeleanu este un poem despre viață și moarte, însă *în mod* obiectiv", cititorul putea înțelege că *aprecierea noastră* despre poem este obiectivă și nu *felul* cum *este scris*. Acest echivoc provine din faptul că locuțiunea *în mod* nu poate îndeplini niciodată funcția de atribut. În citatul de mai sus ea ar fi fost socotită tot un circumstanțial de mod.

În citate de felul celor pomenite, folosirea locuțiunii găsește justificare, cel puțin prin faptul că exprimă altceva decît locuțiunea *în mod.*

Fiind simțită ca savantă[2] și deci ca mai „distinsă", locuțiunea s-a răspîndit foarte mult. Prin folosirea ei, adeseori neadecvată, ea și-a pierdut valoarea expresivă și utilitatea stilistică și a căpătat caracterul unei construcții hibride. Locuțiunea pare un rest din prețiozitatea unei critici literare apuse[3].

Citatele care urmează cred că pot să confirme această părere :

„... nu poate fi vorba aici ca noi să comentăm și *la modul cel mai lapidar*, multiplele laturi ale unei opere" (Rom. lib., an. XVII, nr. 4435, 2/1).

„Confruntarea cu realitatea, legătura directă cu viața, pe care reportajul o are *la un mod sporit* îi dă reportajului o valoare sporită" (G. lit., 247, 2/1).

[Scrisul lui V. Em. Galan] „e tonic *la un mod aproape demonstrativ*" (VR, 1, 1959, p. 153/2).

„Unii dintre tinerii critici ... vorbeau pompos, *la modul cosmic* [?] *și existențialist*" (G. lit., 256, 4/8).

„... și el, pe planul său, *la modul* și la nivelul *său* încercase s-o reeduce" (VR, 1, 1959, p. 71/1).

În toate cazurile de mai sus locuțiunea *în mod* ar fi fost singura potrivită.

---

[1] Locuțiunea a apărut în critica literară și ea circulă și azi aproape exclusiv în acest domeniu.

[2] Vezi Acad. Iorgu Iordan, *Cultivarea limbii*, în *Limba română*, nr. 5, 1956, p. 11.

[3] În *op. cit.*, acad. Iorgu Iordan arată că locuțiunea reapare astăzi „după o eclipsă destul de îndelungată".

Pe parcurs. Se aude adeseori în vorbirea de astăzi locuțiunea adverbială *pe parcurs* : *vom vedea* ***pe parcurs*** *cum trebuie să acționăm* sau *piedicile mărunte au fost înlăturate* ***pe parcurs.***

Sensul locuțiunii, conform definiției din *Dicționarul limbii romîne moderne*, este : „pe drum, în timpul drumului, de la locul de pornire la locul de sosire". Cu acest sens locuțiunea se folosește mai ales în texte care descriu întreceri de alergare, unde și *parcurs*, ca substantiv, apare cu mai mare frecvență și în sintagme specifice :

„... a făcut *cel mai frumos parcurs*, terminîndu-l fără greșeală" (S. P., 3882, 30.III. 1959, p. 2/1).

„Efectuînd *un parcurs curat*, fără nici o greșeală, L. I. a cucerit primul loc în proba rezervată fetelor" (S. P., p.2/2).

Cred că limbajul sportiv este singurul, sau aproape singurul, în care locuțiunea *pe parcurs* se mai folosește încă în accepțiunea proprie, conformă cu definiția dicționarului :

„Metalurgiștii au prezentat o echipă destul de bine pregătită fapt care i-a ajutat să treacă peste greutățile întîlnite *pe parcurs*" (S. P., 3883 31.III.1959, p. 3/3). În textul de mai sus este vorba de un concurs de motocicletă.

Din limbajul sportivilor, locuțiunea s-a răspîndit în vorbirea comună îmbogățindu-și semnificația : „de la început pînă la sfîrșit", „în timpul", „în decursul" sau chiar „treptat". Dintr-o locuțiune adverbială locală ea a devenit o locuțiune adverbială cu nuanță temporală și modală :

„De asemenea *pe parcursul acțiunii* Mihail Radu Pop aduce modificări numelor eroilor' (VR, 10, 1958, 198);

„... *pe parcursul acțiunii* cei doi eroi își alternează (!) primul loc" (VR, 10, 1958, p. 204).

„În prezentarea unor autori ... la început se enumeră titlurile lucrărilor în timp ce la alții ... titlurile sînt presărate *pe parcurs* (*Cercetări filozofice*, nr. 6, 1958, p. 147).

Tipice în acest sens sînt construcțiile :

Pe parcursul *poemului* ...

și

Lupus a pierdut pe s pe parcurs[1].

Ele scot în evidență faptul că răspîndirea locuțiunii a fost mult favorizată de „avantajele" pe care le oferă vorbitorului. Folosirea ei scutește pe vorbitor de precizarea datei, a locului sau de indicarea concretă a modului în care se realizează o acțiune.

Desigur, dacă aș spune că mie locuțiunea *pe parcurs*, folosită în modul indicat mai sus, îmi displace, ar însemna să mă limitez la un criteriu cu totul subiectiv. Cred însă că există și un criteriu obiectiv. Locuțiunea, poate și din cauza sensului imprecis pe care-l are, aparține vorbirii familiare, neîngrijite, și ea introduce notele acestei vorbiri în stilul științific și în cel publicistic. De aceea ea nu poate fi folosită decît în vorbirea familiară, adică atunci cînd împrejurările ne îngăduie să neglijăm, în

[1] Din răspunsurile unor candidați la un examen la Facultatea de filologie. (Comunicate de prof. I. Coteanu).

oarecare măsură, preocuparea pentru felul nostru de a ne exprima. Aceasta în ciuda faptului că locuțiunea *pe parcurs* ne poate scuti și de unele riscuri ... la examene.

De calitate. Tot o nepotrivire de natură stilistică am remarcat și în cazul folosirii locuțiunii adjectivale ***de calitate***. Formula de proveniență comercială s-a răspîndit, ca atribut „universal", în reportajele asupra producției industriale și agricole. Aici este de altfel la locul ei. Nu stînjenește nici prin lipsa de variație și nici prin caracterul vag și imprecis pe care-l atribuie calității. Nerecomandabilă mi se pare folosirea acestei locuțiuni în critica de artă, unde ea califică în mod global și nenuanțat produse ale sensibilității umane, care ar trebui apreciate... cu sensibilitate.

Citate ca cele de mai jos :

„*Al. Kirculescu a scris un cîntec* ***de calitate*** (IB, 7656, 2/5).

„*Poetul ... a dat și cîteva piese erotice* ***de calitate***" (Cont., 616, 3/5), trădează o carență lexicală păgubitoare pentru cititori. Am convingerea însă că nu lipsa cuvintelor a dus la exprimarea stereotipă, ci comoditatea. Publicistul a uzat de un clișeu, pentru că acesta îi era mai la îndemînă, și a sacrificat conținutul de idei.

PROBLEMA STUDIERII SUBSTANTIVELOR DIN *POVEŞTILE* LUI I. CREANGĂ

DE

N. CORLĂTEANU (Chişinău)

Originalitatea lingvistică a unui scriitor trebuie studiată nu atît prin prisma utilizării unităţilor lexicale care se situează în afara normelor literare, cît mai ales în ceea ce priveşte îndemînarea, măiestria scriitorului de a alege, din tezaurul de cuvinte şi expresii cunoscute şi folosite în general, materialul necesar pentru a crea opere de o înaltă valoare literară. Marele Puşkin sublinia în special posibilităţile bogate ale limbii referitor la unirea totdeauna variată a unităţilor lexicale. „Raţiunea e inepuizabilă în conceperea noţiunilor, după cum limba e inepuizabilă în ceea ce priveşte îmbinarea cuvintelor. Toate cuvintele se află în lexicon, dar cărţile, ce-şi fac apariţia în fiece moment, nu sînt o repetare a lexiconului" [1].

În sistema lexicală a limbii, cuvintele se găsesc în raporturi de interdependenţă foarte complicate şi pentru a le percepe importanţa şi funcţia se cere izolarea şi cercetarea lor separată, concentrîndu-se atenţia asupra diferitelor elemente de detaliu. Pe baza unei analize minuţioase a amănuntelor se poate ajunge apoi la concluzii cu sens mai general. Se ştie că în orice studiu ştiinţific, indiferent dacă se referă el la ştiinţele sociale sau la cele exacte, „pentru a cunoaşte aceste amănunte trebuie să le desprindem din conexiunea lor naturală sau istorică şi să le cercetăm fiecare în parte, după natura lor, după cauzele şi efectele lor speciale etc." [2].

Cît priveşte particularităţile de vocabular ale unui maestru al slovei scrise, ele pot fi cercetate mai cu folos atunci, cînd unităţile lexicale se vor repartiza după părţile de vorbire, cărora aparţin. Acestea trebuie analizate atît din punct de vedere cantitativ, cît şi calitativ, întrucît părţile de vorbire formează fundalul stilistic al operei literare, pretîndu-se la diferite varieri cu scop expresiv.

[1] А. С. Пушкин, *Полное собрание сочинений*,, Из-во АН СССР, 1949 г., т. XII стр. 100.

[2] F. Engels, *Anti-Dühring*, ed. a III-a, Bucureşti, 1955, p. 28.

Folosind în *Poveştile* sale unităţi lexicale de largă circulaţie în limba comună, I. Creangă le îmbină în chip măiestrit, reuşind să atingă un anumit grad de originalitate, care este specific pentru maniera sa de povestire.

Dintre părţile de vorbire un rol preponderent în *Poveşti* îl joacă substantivele. Pentru a ne da seama de însemnătatea acestei părţi de vorbire, vom da aici cîteva date statistice, comparînd situaţia substantivului cu aceea a verbului, a adjectivului şi a adverbului. În zece din cele 12 poveşti ale lui I. Creangă situaţia se prezintă astfel :

Părţile de vorbire / Denumirea poveştii	Substantive		Verbe		Adjective		Adverbe		Totalul cuvintelor
	Numărul subst.	%	Numărul verbelor	%	Numărul adj.	%	Numărul adv.	%	
1. Soacra cu trei nurori	250	38,52	173	26,65	66	10,17	56	8,7	649
2. Capra cu trei iezi	222	36,27	173	28,07	49	8	55	9,3	612
3. Punguţa cu doi bani	128	34,9	99	27,2	24	6,53	33	9	366
4. Dănilă Prepeleac	326	37,14	250	28,4	89	9,53	78	8,29	880
5. Povestea porcului	371	38,76	262	27,37	90	9,42	95	9,92	957
6. Povestea lui Stan Păţitul	426	38,37	323	29,09	84	7,56	119	10,72	1 110
7. Fata babei şi fata moşneagului	185	34	146	26,84	74	13,60	52	9,56	544
8. Ivan Turbincă	370	41,4	265	29,3	56	5,1	93	10,4	895
9. Povestea unui om leneş	74	31,62	59	25,21	14	5,98	17	7,27	234
10. Poveste (Prostia omenească)	105	29,08	99	27,43	19	5,27	53	14,68	361

Această corelaţie dintre principalele părţi de vorbire nu poate fi considerată întîmplătoare. E cunoscută conexiunea metodei artistice a scriitorului şi expresivitatea stilistică a operei literare. Privit din acest punct de vedere, I. Creangă trebuie să fie trecut în categoria maeştrilor portretului clasic. Ei se interesau în special de faptele, acţiunile eroului şi erau mai puţin preocupaţi de calităţile fizice şi psihologice ale acestui erou[1]. Povestirea are la Creangă un obiect determinat, bine conturat, şi lipsa detaliilor decorative îl face pe cititor să nu se abată de la conţinutul de bază al poveştii. Iată de ce autorul nostru recurge, în primul rînd, la substantive şi verbe, pe cînd adjectivele joacă un rol cu totul neînsemnat. Într-o astfel de manieră de povestire, descrierile portretistice capătă o înfăţişare caracterizată prin laconismul lor, dar prin aceasta ele nu devin inexpresive.

În *Poveştile* lui Creangă acţiunea se desfăşoară pe trei linii principale, cuvintele grupîndu-se în jurul unei tematici de moravuri, a tematicii militare şi a celei religioase. Nu poate fi negat faptul că distribuirea unităţilor lexicale după criteriile indicate întîmpină anumite dificultăţi. Deşi nu e nici o îndoială că astfel de cuvinte ca : *armă*, *pohonţ*, *puşcă*, *raniţă*, *sabie*, *şpagă* etc. trebuie să fie cuprinse în tematica militară, iar

[1] Tudor Vianu, *Probleme de stil şi artă literară*, E.S.P.I.A. (1955), p. 73.

cuvinte ca : *apostol*, *cruce*, *diavol*, *dimon*, *drac*, *iconiță*, *rai* etc. — în tematica religioasă, totuși sînt unități lexicale a căror repartizare nu poate fi socotită ca definitivă : *soroc*, *strajă*, *păcat* etc.

Cea mai voluminoasă, atît după numărul de cuvinte, cît și după varietatea semantică, este tematica, pe care am numit-o convențional, tematică de moravuri. Denumirile părților corpului, incluse în această tematică, nu se folosesc numai cu funcția lor concretă obiectivă, ci se introduc și în componența diferitelor îmbinări frazeologice, unde de fapt ele capătă sens figurat, sporindu-și astfel puterea lor de expresie. Cf....*le luă cea tînără vorba din gură* (S. 123/5)[1] ; *și-i rîdea inima babei de bucurie* (S. 117/13) ; *lasă cu limbă de moarte* (S. 123/25) ; *de i-a mai da lui nasul să mai miroase pe aici* (C. 129/27) ; *începe a face fețe-fețe*(Iv. T. 251/3—4).

Se poate nota aici că pe cînd denumirile diferitelor părți ale corpului au o importanță general omenească și sînt interesante doar în planul cunoașterii orizontului general al scriitorului, lexicul referitor la exteriorul omului (hrana, îmbrăcămintea, încălțămintea etc.) dispune de o forță caracterologică mai importantă, întrucît ne arată obiectele ce se întrebuințau pe vremea lui Creangă în ținuturile lui natale. Cf. *plachie*, *tabacioc*, *tort*, *straie*, *antereu*, *năbragi* ș. a.

Descrierea unui chip oarecare, a unei anumite situații este mai pe înțelesul cititorilor și ascultătorilor atunci cînd scriitorul știe să trezească în mintea lor imagini, analogii cunoscute din viața lor de toate zilele. Pentru a crea diferite expresii comparative, Creangă folosește denumirea acelor obiecte, pe care țăranii le întîlnesc la fiece pas și, prin urmare, sînt bine cunoscute pentru ei. Expresive sînt mai ales acele întorsături comparative, în centrul cărora se află substantivele ce indică fenomenele naturii. Cf. *Un fior rece ca gheața îi trece prin vine* (C. 128/6).

Substantivele cu sens abstract joacă și ele un însemnat rol la sporirea expresivității diferitelor reuniri de cuvinte[2]. De regulă substantivele cu sens abstract se folosesc doar la numărul singular. Scriitorul nostru le trece și la plural, însoțindu-le de diferite determinative. În acest mod cuvintele abstracte se concretizează și servesc ca un potrivit mijloc caracterologic.

Cf. Dar ce-ai slăbit așa, Vidmă ?
De *bunătățile* tale, Ivane (Iv. T. 244/7—8)
Dar ce mîncăm noi, fetelor, hăi ?
Ia *răbdări* prăjite, dragă cumnățică (S. 120/5—6).

---

[1] Prescurtările folosite în articolul de față : S = Soacra cu trei nurori ; C = Capra cu trei iezi ; P = Punguța cu doi bani ; D = Dănilă Prepeleac ; P. p. = Povestea porcului ; S. P. = Povestea lui Stan Pățitul ; F = Fata babei și fata moșneagului ; Iv. T. = Ivan Turbincă ; P. l. = Povestea unui om leneș ; P. o. = Poveste (Prostia omenească). Citatele se dau după : Ion Creangă, *Opere*, ediție îngrijită, prefață și glosar de acad. prof. G. Călinescu, E.S.P.L.A. 1953). Cifra din numărător indică pagina, cea din numitor, rîndul.

[2] Cf. Л. А. Булаховский, *Абстрактная лексика в русском литературном ясыке первой половины XX в.*, Научные Записки Днепропетровского Гос. Университета, т. XX, вып. I, 1940 г.

Un loc aparte în *sistemul* lexical îl ocupă substantivele proprii[1]. Specificul acestor nume constă în valoarea lor semantică. Ele nu exprimă, nu redau o anumită categorie sau clasă de obiecte sau fiinţe omogene. Substantivele proprii se caracterizează mai ales prin faptul că denumesc anumite persoane strict individualizate. De aici apare şi posibilitatea de a localiza aceste personaje, de a le pune în legătură cu o anumită ţară, de a le plasa în cronologia evenimentelor. Introducînd în povestea cunoscută un personaj ca Ivan Turbincă, I. Creangă are putinţa de a reda un anumit spirit de exotism şi colorit local. E un procedeu literar pe care-l aflăm de altfel şi la alţi scriitori contemporani ai lui Creangă. Pentru a reînvia atmosfera Orientului, M. Eminescu utilizează cu multă măiestrie, în *Scrisoarea a III-a*, numele proprii : *Eufrat*, *Tigris*, *Eschişer*, *Edebali*, *Malcatun* etc.[2].

După gratii de fereastră o copilă el zări
Ce-i zîmbeşte, mlădioasă ca o creangă de alun ;
E a Şeihului copilă, e frumoasa Malcatun.

Avînd în vedere aceste însuşiri ale numelor proprii, ne dăm seama de ce se pretează ele atît de bine la diferite folosiri cu scopuri stilistice. Pentru a reda culoarea locală, atît în descrierea unei anumite situaţii, care a avut loc într-o perioadă anumită şi într-un loc anumit, cît şi pentru prezentarea trăsăturilor caracteristice ale personajelor, Creangă foloseşte şi numele proprii. Deşi în *Poveşti* e vorba, mai ales, de fiinţe supranaturale, totuşi conţinutul acestor poveşti e legat de viaţa reală a Moldovei. De aceea chiar în unităţi frazeologice Creangă introduce uneori nume proprii de locuri care contribuie şi ele la o localizare a acţiunii.

„...Am să te las să trăieşti cît zidul Goliei şi Cetatea
Neamţului", — i se adresează Moartea lui Ivan Turbincă.

Se întîlnesc însă la autorul nostru şi nume proprii ce ţin de domeniul fantasticului, cum ar fi acea *Mănăstire-de-Tămîie* din *Povestea porcului*.

În categoria substantivelor proprii trebuie incluse şi poreclele (*Ochilă*, *Buzilă*, *Gerilă* etc.), care servesc nu numai la numirea unui erou, ci caracterizează şi acţiunile acestuia. Se face aici şi portretul fizic şi descrierea caracterului (*nomen et omen*). Forma internă concretă a acestor nume proprii le măreşte expresivitatea şi prin faptul că în calitate de nume comune (*ochi*, *buză*, *ger*), ele denumesc obiecte bine cunoscute din realitatea înconjurătoare.

---

[1] W. Schulze, *Zur Geschichte der lateinischen Eigennamen*, Berlin, 1904 ; K. Michaëlsson, *Études sur les noms de personne français*, II, Uppsala, 1936 ; J. Kuriłowicz, *La position linguistique du nom propre*, în *Onomastica*, II, Wrocław, 1956 ; L. Şerdeanu, *Numele de persoane în Ţiganiada lui I. Budai-Deleanu*, în *Limba romînă*, nr. 1, 1956 ; Е. Н. Князькова, *Семантика собственных имен в полисической сатире Гюго „Кары"* („*Возмездие*"), Ученые Записки. ЛГПИ им. Герцена. т. 93. Ленинград, 1954.

[2] Cf. G. Ibrăileanu, *Studii literare*, 1931, p. 191—192.

Uneori numele proprii sînt incluse în anumite expresii eufemistice. Cf. de pildă *nenea Martin* sau *moș Ursilă* cu sensul de „urs".

★

După cum vedem, categoria substantivului joacă un rol foarte însemnat în procesul de creare a povestirii. Denumind cele mai variate fenomene și fapte, legate de activitatea omenească, importanța substantivelor sporește atunci cînd ne gîndim la posibilitățile lor derivative și de formare a diferitelor expresii frazeologice. Puterea de expresie a unor asemenea îmbinări crește mai ales în cazul comparării noțiunilor care sînt îndepărtate prin semantica lor. Cf. ... *Se înfățoșază și Ivan înaintea boierului cu turbinca plină de draci, care se zbăteau ca peștii în vîrșă* (Iv. T. 244/8—10). Scopul pe care-l urmărește autorul în asemenea situații este acela de a face mai accesibile pentru cititori și ascultători noțiunile și faptele neobișnuite, supranaturale, cu care are el de-a face atunci cînd își desfășoară firul povestirii.

Pentru a-și atinge țelul urmărit, Creangă recurge la diferite categorii de substantive (arhaisme, regionalisme, termeni ai profesiunilor etc.). În marea majoritate a cazurilor însă Creangă nu depășește limitele îngăduite de limba literară.

Cercetarea amănunțită a diferitelor părți de vorbire, introduse în operele literare, înlesnește caracterizarea generală a vocabularului și — mai larg — a sistemului lingvistic al unui scriitor.

GLOSAR REGIONAL

Regiunea Pitești (comuna Stănești, raionul Curtea de Argeș) *

AICIȘÁ, adv. = aici: *pune-l aicișa.*

AREÁPA, interj. = strigăt cu care se îndeamnă oile să se adune la un loc, grămadă.

AREÁPĂ, s.f.sg. = extremitate a turmei de oi: *stai la areapă, să nu treacă oili hoțarul.* Expr. *a da o areapă* = a aduna turma cînd e prea împrăștiată, a deplasa o extremitate a turmei spre centru: *trebuie să dau o areapă, că s-a împrăștiat oili și le pierz.*

BĂLÁȘ, **-e**, adj. = 1. (despre oameni) bălai, cu fața plină de pistrui sau de pete albe. 2. (despre animale, mai ales despre oi) cu părul alb, și cu botul alb-galben; nume ce se dă oilor albe.

BĂTÁIE, s.f., în expr. *cu bătaie* = se spune despre marfa care cîntărește ma mult decît se plătește: *ți-am cîntărit cu bătaie și tot nu ești mulțumit.*

BONTÁT, **-ă**, adj. = încrezut, fudul.

BOTÓRNIȚĂ, *botorniță*, s.f. = botniță prevăzută cu cuie pe partea exterioară, care împiedică vițelul să sugă.

BOȚÍ, *boțăsc*, vb. IV tranz. = a se ține la oi, dintr-o parte, pentru a schimba direcția turmei.

BUR, s.n.sg. = ploaie măruntă și deasă, burá.

BURDUȘÍCĂ, *burdușele*, s.f. = burduf mic făcut, de obicei, din bășica porcului.

CADORISÍ, *cadorisesc*, vb. IV tranz. = (construit cu prep. *cu*) a face cuiva cadou: *te-o cadorisi și el cu ceva.*

CAP, s.m., în expr. *capu lu crai* = persoană importantă, suspusă: *n-o fi el capu lu crai, să mă plec în fața lui!*

CARAPÁNCĂ, *carapănci*, s.f. = femeie proastă care merge urît, împiedicîndu-se.

CĂMÍN, *cămine*, s.n. = loc de casă, care are ieșire la drum.

CĂȘCĂVÁLĂ, *cășcăvăli*, s.f. = caşcaval rotund făcut în veșcă.

CĂTÁRE, s.f., în expr. *a avea cătare* = (despre obiecte) a se folosi numai într-un anumit fel, după rostul lui: *vezi că opincili are cătare: să n-o încalți pe cea stîngă în picioru drept.*

CERULÍU, **-ie**, adj., în expr. *albastru-ceruliu* = de culoarea cerului, albastru deschis; (substantivat, n.) vopsea de culoare albastră deschis: *mi-ar trebui niște albastru-ceruliu pentru fotă.*

CHELHÁNÍ, *chelhăn* și *chelhănesc*, vb. IV intranz. = a fi lihnit de foame, a flămînzi.

CHIBRÍC, *chibricuri*, s.n. = băț de chibrit.

---

* O parte din locuitorii acestei comune, ca și ai comunelor învecinate, sînt originari din Transilvania, după cum dovedesc onomastica (*Ungureanu, Ungurenuș*), toponimia (*Berevoiești-Ungureni*, alături de *Berevoiești-Pămînteni*), etnografia și folclorul (portul asemănător cu acela al mocanilor sibieni, apoi numele *ungureasca* sau *ungurica* al dansului popular „de doi"), precum și vocabularul (*bitușcă, bleh, fochi, laibăr* etc.).

CHIBRÍCĂ, *chibrice*, s.f. = cutie de chibrituri.

CHIL, s.n., în expr. *a trage chilu* = a trage chiulul.

CHÍMNITĂ, *chimniți*, s.f. = pivniță.

COÁRDĂ, *coarde*, s.f. = unul din cele patru mînere ale berbecului de bătut pari.

COÁPTĂ, *coapte*, s.f. = turtă făcută din mămăligă coaptă pe plită.

COCOLÓȘ, *cocoloașe*, s.n. (de obicei la pl.) = știuleți mici de porumb cu boabe de calitate inferioară care se folosesc numai pentru hrana animalelor.

COSCÁI, s.f.pl., în expr. *mînca-te-ar coscăili* = imprecație adresată copiilor cînd sînt certați.

COSTORÍ, *costoresc*, vb. IV tranz. = a aduna cu lingura resturile de pe fundul ceaunului.

CRÚCE, s.f., în expr. *cruce întreagă* = bărbat; *cît crucea de Vlașca* = înalt, voinic, lungan.

CUJBÍ, *cujbesc*, vb. IV refl. = a se speti cărînd o povară sau muncind prea mult.

CULEGĂTÓR, *culegătoare*, s.n. = prăjină despicată la un capăt, cu care se culeg fructele.

CÓNTRE, s.f.pl., în expr. *a face contre* = a se lua la harță, a provoca scandal, a se încontra.

CRUZICIÚNE, *cruziciuni*, s.f. = 1. fruct crud, necopt; 2. mămăligă nefiartă.

DĂDĂÚȘ, *dădăușuri*, s.n. = ghețuș pe care se dau copiii iarna.

DĂSCHEULÁ, pers. 3 *dăscheulează*, vb. I refl. = (despre o mobilă) a se descleia.

DÉVLĂ, *devle*, s.f. = epitet dat porcilor urîți, slabi.

DIVESEÁLĂ, s.f., în expr. *a face diveseală*; vezi a divesi.

DIVESÍ, *divesesc*, vb. IV tranz. = a consuma ceva fără economie, a face risipă: *norumea îmi diveseşte toată leguma.*

DOG, *doguri*, s.n. = taler rotund de lemn pe care se toacă zarzavatul sau se toarnă mămăliga; fund.

FASOLÍ, *fasolesc*, vb. IV refl. = (despre piele) a se coji: *mi s-a fasolit fața dă vînt.*

FUGÍ, vb. în expr. *fugi cu ursul* (*că sperii copiii*)! = nu minți! nu exagera! nu te lăuda!

FLÉNDERITĂ, *flenderițe*, s.f. = (depreciativ) femeie îmbrăcată orășenește; orășancă.

FLENTÍC, *flentice*, s.n. = bucată de stofă care s-a rupt din haină și atîrnă în jos.

FRECÚȘ, *frecușuri*, s.n. = obiect casnic (asemănător unui făcăleț) făcut dintr-un băț de brad cu cîteva rămurele retezate scurt la un capăt, care servește la frecatul urzicilor și al lobodei.

FUNDÉI, *fundeie*, s.n. = partea de jos a unei căpițe sau clăi de fîn.

FURCÚTĂ, *furcuțe*, s.f. = unealtă de pescuit făcută dintr-un băț care are la capăt cîțiva dinți de fier ce se înfig în pește.

FÚSCĂ, *fușe*, s.f. = lujer înalt de ceapă cu flori în vîrf.

FUSCĂLÁIE, *fuscălăi*, s.f. = (depreciativ) femeie înaltă și subțire.

GALBĂN-RUGINÍT, adj. = de culoarea ruginii, galben-ruginiu.

GHETĂÚȘ, *ghețăușuri*, s.n. = ghețuș.

GIUHÁT, s.n., în expr. *a da giuhat* = a face risipă, a consuma ceva fără economie: *cum dai tu giuhat, îmi termini untura într-o lună dă zile.*

GÎNJÓS, **-oasă**, adj. = (despre un lemn) care se rupe greu, care se crapă greu cu toporul.

GLONȚ, *gloanțe*, s.n. (de obicei la pl.) = mere mici și proaste.

GONITÓR, *gonitori*, s.m. = insectă care înoată învîrtindu-se repede la suprafața apei, goniță (*Gyrinus natator*).

GUGUMÁN, *gugumani*, s.m. = mîncăcios, mîncău.

GÚRĂ, s.f. în expr. *gură la apus* = se spune cînd, după ploaie, pe cerul acoperit de nori apare o deschizătură spre apus, o parte de cer senin, semn că un timp nu va mai ploua.

GÚȘTER, *gușteri*, s.m. = epitet dat unui porc slab, jigărit.

GUȘTERÉL, *gușterei*, s.m. = epitet dat unui purcel slab, jigărit.

HÁZNĂ, s.f., în expr. *a avea hazna* = a avea o plăcere, o satisfacție deosebită: *i-a spus vo cîteva, d-am avut hazna.*

HĂLPĂNÍ, *hălpăn*, vb. IV tranz. = a mînca lacom, cu zgomot; a hăpăi.

HĂŢ, s.n., în expr. *a se ţine hăţ de băţ* = a se ţine scai după cineva.

HERBELÁ, *herbelez*, vb. I refl. = a-şi aranja, a-şi pune îmbrăcămintea în ordine.

HOŢÓS, **-oasă**, *hoţoşi*, *-oase*, adj. = care fură cînd are ocazia.

HURLUBŨI, adj. m. sg. = (despre păr) ciufulit, vîlvoi, zbîrlit.

HURLUBUÍT, adj. m. sg. = hurlubui.

IA, adj. = da. (Cuvîntul este rar folosit, numai de bătrînii din com. Corbi, raionul Argeş).

IXPRÉ, adv. = anume, înadins; expres.

ÎMBĂRBURÁ, *îmbărburez*, vb. I refl. = a se murdări (cu ceva) pe faţă.

ÎMPOMA, *împomez*, vb. I tranz. = a sădi pomi pe un anumit loc: *grădina o împomez la toamnă cu pomi.*

ÎMPOMAT, **-ă**, adj. = (despre un teren) sădit cu pomi fructiferi.

ÎNCÎRCOMÁ, *încîrcomez*, vb. I refl. = a lua ceva greu în spate: *am dăstule dă dus, nu poci să mă mai încîrcomez şi cu tine.*

ÎNCÎRLIGĂTŨRĂ, *încîrligături*, s.f. = animal slab, slăbănog.

ÎNCROSNIÁT, **-ă**, adj., vezi PĂCAT.

ÎNCRUZÍ, pers. 3 *încruzăşte*, vb. IV refl. = (despre mămăligă) a rămîne crudă (dacă este oprită din fiert).

ÎNDEMNÁ, *îndemn*, vb. I tranz. = (cu privire la foc) a face să ardă mai intens.

ÎNTĂLĨIÁT, **-ă**, adj. = moale, lipsit de energie.

ÎNTIGNIT, **-ă**, adj. = liniştit, netulburat, tihnit.

ÎNTOÁRCE, pers. 3 *întoarce*, vb. III refl. = (despre fîn) a deveni moale, umed, aşa cum a fost înainte de a-l usca.

ÎNVÎCĂLÍ, *învicălesc*, vb. IV tranz. = a aduna vitele numai pe un anumit loc, a nu le lăsa să umble pe toată păşunea.

JIGODÍ, pers. 3 *jigodeşte*, vb. IV intranz. = (despre cîini) a se îmbolnăvi de jigodie (rapăn).

JNEÁPĂN, *jnepeni*, s.m. = pom ros, rupt, uscat: *ce prune să mai facă jneapănu ăsta?*

LÍHOTĂ, s.f. sg. = mulţime de oameni.

LIHOTÍT, **-ă**, adj. = lihnit de foame.

LOVÍ, *lovesc*, vb. IV tranz. = a da, a plăti cuiva mai puţin decît merita: *i-am muncit dă m-am spetit şi m-a lovit cu douăzeci dă lei.*

MĂTĂSÍ, pers. 3 *mătăsăşte*, vb. IV intranz. = a da mătasea la porumb: *după ploaia asta imediat mătăsăşte porumbu.*

MĂTORÉL, **-icĂ**, adj. = matur, trecut de tinereţe.

MĂTĂGÁIE, s.f. pl. = maţe.

MESTECĂR, *mestecare*, s.n. = făcăleţ cu care se mestecă mămăliga.

MIŞCOTÍ, *mişcotesc*, vb. IV intranz. = a se mişca tot timpul, a se foi, a nu avea astîmpăr.

MÍIE, *mii*, s.f. = femeie mîndră (com. Corbi, raionul Argeş).

MOLCEĂG, adj. m. sg. = (despre fîn) moale, care nu e uscat bine.

MOŢÍŞCĂ, *moţişti*, s.f. = legăturică în care se ţin bani, mărunţişuri etc.

MUCOÁRE, *mucori*, s.f. = tînăr necopt la minte; mucos.

MUHÁI, *muhaie*, s.n. = căciulă urîtă, prea mare, diformă.

NĂCĂFÍU, *năcăfii*, s.m. = nătărău, prost, nătîng.

NĂFĂCĂÍ, *năfăcăi*, vb. IV intranz. = a merge greu prin noroi sau prin zăpadă.

NĂFĂCÎÍ, vb. IV intranz. v. *năfăcăí*.

NEJUDECÁT, **-ă**. adj. = nesocotit, nechibzuit.

NETEREÁZĂ, *netereze*, s.f. = femeie proastă, toantă.

NEVÍRCĂ, *nevîrci*, s.f. = femeie toantă, proastă; neterează.

NEBUN, **-ă**. adj., în expr. *nebun în dungi* = nesocotit, nechibzuit, repezit, rău, neînţelegător.

OBĂDÁT, **-ă**. adj. = curb, încovoiat.

PĂCÁT, s.n., în expr. *păcate amărite!* sau *păcate încrosniate!* exprimă compătimirea şi regretul în legătură cu o nenorocire, cu o situaţie grea a cuiva.

PĂMÎNTÍ, *pămîntesc*, vb. IV refl. = (despre zlătari) a se stabili undeva.

PĂSTRĂMÍ, *păstrămesc*, vb. IV tranz. = a face pastramă din carne de miel sau de oaie: *păstrămesc mielul.*

PIUNÍ, pers. 3 *piune*, vb. IV intranz. = a piui.

PIŞCURÁT, adv. = tors neuniform, cu îngro-

şări şi subţieri: *nu mai toarce, faţă, pişcurat!*

POJÍTĂ, s.f. sg. = piele vopsită roşu cu care se ornează marginile, umerii şi buzunarele pieptarului.

PÓMOST, *pomosturi*, s.n. = loc de casă cu ieşire la drum; v. *cămin*.

POVÎIÉLI, s.f. pl. = marginile blănii de miel, care nu au lînă şi care din această cauză nu se pot folosi la confecţionarea căciulilor şi a pieptarelor.

PROSCÁI, s.n. sg. = ninsoare puţină.

PÚNE, vb. III, în expr. *a pune buza* = se spune despre un copil supărat care e gata să plîngă; *a pune coadă la oală* = a găsi un motiv pentru a-şi justifica refuzul.

RĂPCIÚNE, *răpciuni*, s.f. = om lacom, nesătul.

RĂSCĂBĂIÁ, *răscăbăiez*, vb. I refl. = a se aşeza dezordonat, cu braţele şi picioarele desfăcute: *mai strînge-te, mă, ce te-ai răscăbăiat aşa d-ai umplut tot patu!*

RĂSFLOCIT, **-ă**, adj. = răsfăţat, răzgîiat.

RĂSFLOCÍ, *răsflocesc*, vb. IV tranz. = a răsfăţa, a răzgîia.

RĂZBATE, *răzbat*, vb. III refl. = a munci mult, a se strădui mult în viaţă; *p-atunci te răzbăteai, te speteai muncind toată viaţa şi tot sărac rămîneai.*

RISCHÍTĂ, *rischite*, s.f. (de obicei la pl.) = faptă sau gest neserios, comic; caraghioslîc.

RÍIE, s.f., în expr. *a face rîie pe inimă* = a-i fi necaz de ceva, a fi invidios pentru ceva.

RÎNCED, adj., în expr. *rînced cu muced* = se spune despre două lucruri care nu se potrivesc sau despre două culori care nu se asortează.

SÁDIE, *sădii*, s.f. = butaş de salcie.

SCOBÁCI, adj. m.sg. = (despre lemnul de lucru) puţin curbat sau care nu are suprafaţa netedă: *lemnu ăsta e scobaci, nu e bun dă şiţă.*

SECTENVRE, s.m. = septembrie.

STEREGÍU, s.n. sg. = ţurţur de funingine care rămîne pe coş sau în podul casei agăţat de acoperiş; steregie.

SULĂ s.f., în expr. *sulă pentru amnar!* se spune cînd ceri un obiect şi ţi se oferă un altul nepotrivit.

ŞATRĂ, *şetre*, s.f. = acoperiş mobil făcut din şiţă.

ŞETRUTĂ, *şetruţe*, s.f. = diminutiv de la *şatră*: *şetruţe pentru acoperit* cărămida.

ŞOALĂ, *şoale*, s.f. = 1. verişoară; 2. prietenă.

ŞONTROP, **-oapă**, adj. = şchiop, şontorog.

ŞTOALFĂ, *ştoalfe*, s.f. = femeie urîtă, boccie.

TEBLET, *teblete*, s.n. = ghiozdănel confecţionat din lînă sau din pînză: *iau mîncare în tebleţ.*

TEŞCOÁVĂ, *teşcoave*, s.f. = pungă de piele în care se ţin diferite obiecte; geantă, taşcă.

TICLUÍT, **-ă**, adj. = (despre oameni) ordonat, meticulos.

TIMBURÍT, **-ă**, adj. (uneori adverbial) = (despre faţă) întinsă perfect, fără creţuri: *faţă timburită; pune faţa timburit.*

TÎRCOÁVĂ, *tîrcoave*, s.f. = om înşelător, mincinos.

TÎLHOCÍ, *tîlhocesc*, vb. IV refl. = a se spăla mult, cu apă multă.

TOBÎŞCĂ, *tobîşti*, s.f. = epitet ce se dă viţeilor, de obicei celor care au burta mare.

TRĂNCĂNĂU, *trăncănăi*, s.m. = om înalt şi prost.

TRÍNSI, s.m. pl. = hemoroizi, trînji.

TRÚDĂ, *trude*, s.f. = om slab, incapabil: *nu ştiu ce să mă fac cu truda asta de Pătru.*

TUSLÓS, **-oasă**, adj. = (despre îmbrăcăminte) murdar, îmbîcsit de praf şi de grăsime.

TUSLÚC, *tuslucuri*, s.n. = haină murdară, urîtă, veche.

TUTUNÁR, *tutunari*, s.m. = om care fumează mult.

TEVIÉR, *ţeviere*, s.n. = cadă de răcire prin care trec ţevile la alambic.

TOLOÁBĂ, *ţoloabe*, s.f. = ţoală sau haină veche, ruptă.

VLAJOÁGĂ, *vlajoage*, s.f. = nuia.

VATRĂ, s.f., în expr. *a fi pe vatră* = (despre lehuze) a sta şase săptămîni în casă după naştere.

ZLEÍ, *zleiesc*, vb. IV tranz. = a seca o fîntînă pentru a o curăţa.

ZANGLOÁVĂ, *zangloave*, s.f. = lucru de mică utilitate, fleac, mărunţiş.

ZĂBORÍNĂ, s.f. = borhot de prune.

Material cules şi redactat de
ION MOISE
şi pregătit pentru publicare de
ELENA CIOBANU

Regiunea Oradea (raionul Lunca Vaşcăului)

Materialul lexical pe care-l publicăm a fost adunat în cursul unor anchete dialectale pe teren, întreprinse în cursul anilor 1955—1956 în localităţile: Poiana, Criştior, Călugări, Izbuc, Cîmp, Briheni, Sîrbeşti, Stei (astăzi oraşul dr. Petru Groza), Sediştе, Şidiştel, Hîrsăşti şi Băiţa, situate în Valea Crişului Negru, la poalele munţilor Bihorului.

Acolo unde cuvîntul nu a fost înregistrat decît în una sau două comune, precum şi acolo unde definiţia este ilustrată cu exemple, se indică localitatea. Cuvintele la care nu se arată localitatea circulă în toată regiunea indicată.

ABRĂCĂLÍ, *abrăcălesc*, vb. IV tranz. = a da abrac la cai: *abrăcălesc caii.*

ABZÍCE, *abzic*, vb. III = a renunţa la ceva: *abzic d'e t'ine şi d'e toată averea voastră* (Călugări).

ABZÍCERE, s.f. = renunţare la ceva: *dacă nu lucri pămîntu trebuie să-ţi dai abzicere d'e el* (Călugări); *ş-o dat abzicere d'e avere* (Cîmp).

ÁCRĂ-CÉ, pron. = orice (Criştior).

ADĂRMĂLÍ, *adărmălesc*, vb. IV refl. = a merita, a se plăti: *nu să adărmăléşt'e să merji pă acolo păntru ńimica toată* (Cîmp).

ADĂTUÍ, *adătuiesc*, vb. IV tranz. = a aranja, a potrivi: *adătuiésc haina să steie bińe pa t'ińe* (Cîmp, Izbuc).

ADĂTUÍT, -ă, adj. = aranjat, îngrijit, pus la punct.

AD'ÉU, *ad'eie*, s.n. = (învechit) tun.

AD'IÚS, s.n. sg. = (la cal) năduf (Şidiştel). Sinonime: *chéhe, guturár, suspín, şoricéi.*

ADOJÁLĂ, *adojeli*, s.f. = petec de pînză adăugat la mînecă pentru a o lărgi; clin (Ştei, Şidiştel): *bagă adojálă la mińecă.* Sinonime: clin, larjálă, spiţ.

AGÚST, s.m. = luna august (Cîmp, Călugări, Izbuc).

AIERÁ, *áier*, vb. I intranz. = a sufla, a bate: *vînturá cu lopáta după cum áieră vîntu* (Şidiştel).

AIERÁT, s.n. sg. = aerisire (Cîmp, Şidiştel): *o pus haińele afară pă gard, la aierat* (Cîmp).

AIÉT, -ă, adj. = (despre mîncare) pipărat, care are prea mult ai (= usturoi).

AJUTÁT, -ă, adj. = ridicat, înclinat (Cîmp, Şidiştel): *pă und'e-i pămîntu mai ajutat să scurje apa* (Şidiştel).

ALBÍ, *albesc*, vb. IV tranz. = a spoi, a vărui (Băiţa).

ALBÓC, -oácă, adj. = (despre om) albicios (Briheni, Cîmp).

ALBOIÉT'IC, -ă, adj. = (despre om) albicios (Poiana).

ALDÁŞ, *aldaşuri*, s.n. = dar *ce aldáş d'e prunc aveţ!* (Cîmp).

ALDUÍ, *alduiesc*, vb. IV tranz. = (sens figurat) a înjura, a blestema, a afurisi.

ALINÁRE, s.f. = astîmpăr: *nu-l prind'e starea şi alinarea pă pruncu aista* (Şidiştel).

ALIPUÍT, -ă, adj. = liniştit, domolit, astîmpărat.

ALUŃÍŞT'E, *aluńişt'i*, s.f. = pădurice, desiş de aluni (Ştei). Sinonime: aluniş, tufár.

AMIRÓSURI, s.n. pl. = mirodenii (Briheni, Cîmp, Izbuc): *bagă tăt felu d'e amirosuri în colaci* (Cîmp).

AMISTUÍ, *amîstui*, vb. IV refl. = a se ascunde, a dispărea, a se face nevăzut.

ANDĂLITÚRĂ, *andăliturí*, s.f. = începătură, lucru abia început.

ÁND'IRET'E, adv. = în altă parte, aiurea (Cîmp, Izbuc).

AŃIMÍCA, adv. = în zadar.

APAT'ÍCĂ, s.sg. = mîncare care conţine mult

lichid: *ti prea zămoasă, ti numa apat'ică mîncarea asta* (Cîmp).

ARÉLE, adv. = în zadar, degeaba (Cîmp, Izbuc): *numa arele ț-o făgădit dacă nu ț-o dat* (Cîmp).

ARÍCI, s.m. sg. = cancer.

ARÍND'EN, s.m. vezi *arind'ińe* (Poiana).

ARÍND'IŃE, *arînzíńi, arînzi*, s.m. = arin negru.

ARÍPĂ, *arípi*, s.f. = (la ciur) vînturătoare (Poiana, Ştei). Sinonime: cúpe, língurile vîntului, lopăţélile vîntului, morîşcă.

ARMÍND'IŃE, s.m. (Cîmp) vezi *arind'ińe*.

AST'ÍTĂ, *aşt'íţe*, s.f. = aşchie.

AST'ICÚTĂ, *aşt'icuţe*, s.f. = aşchiuţă.

AZBORÍ, *azbór*, vb. IV tranz. = a doborî (Criştior).

BABÚŞCĂ, *babuşt'e*, s.f. = andrea (Ştei). Sinonim: indriáuă.

BACÍŢĂ, *bacíţe*, s.f. = lingură mare, polonic (Poiana).

BAD'ÍC, s.n. sg. = tuci.

BADÓC, *badoace*, s.n. = vas de tinichea, bidon (Izbuc, Ştei).

BĂGÁ, *bag*, vb. I tranz., în expr. *a băga grîul* = a semăna grîul.

BAIÉŞ, *baieşi*, s.m. = 1. miner; 2. (la tribunal) pîrît (Izbuc).

BAŃÉT, *bańet'e*, s.n. = baionetă.

BANTALÍ, *bantalesc*, vb. IV tranz. = a devasta o casă, a fura totul din casă.

BÁRBĂ, *bărbi*, s.f. = 1. fuior de calitate inferioară; 2. mătasea porumbului (Călugări, Criştior, Izbuc). Sinonime: chícă, coámă, musteáţă, păr.

BÁRŞON, s.n. = 1. catifea; 2. şirag de mărgele (Poiana).

BARTURÍE *bărturii*, s.f. = borul pălăriei. Sinonime: gárd'ină.

BATATURÍ, *batăturesc*, vb. IV tranz. = a tivi (pînza). Sinonime: ruptură, tivi.

BAT'ÉLE, s.f. pl. = nicovala şi ciocanul pentru coasă (Băiţa).

BÁT'IRE, *bat'iri*, s.f. = pedeapsă, blestem (Briheni, Cîmp, Izbuc).

BATRÎNCÁIE, s.f. = termen ironic, de batjocură, pentru o femeie bătrînă şi slabă (Ştei, Şidiştel). Sinonim: batrînoácă.

BATRÎNCĂU, *batrîncăi*, s.m. = bătrîn slăbănog (Şidiştel).

BATUCITÓR, *batucitoare*, s.n. = mai cu care se bătătoreşte pămîntul (Izbuc). Sinonime: pisător, butuc, mai.

BĂBURĂ, *băburi*, s.f. = (la cuptorul casei) un fel de coş, făcut din nuiele, prin care fumul se ridică în pod.

BĂCUIÉT, *băcuiete*, s.n. = un fel de traistă, improvizată dintr-o faţă curată de pernă, în care femeile pun merinde şi obiectele necesare cînd pleacă la tîrg şi care se poartă pe cap sau subsuoară (Cîmp, Ştei, Şidiştel).

BĂIŞÁG, s.n. sg. = minerit.

BĂLTĂRÍE, *băltării*, s.f. (Criştior, Izbuc), vezi *barturíe*.

BĂTUCEÁLĂ, *bătuceli*, s.f. = bătătură la mîini sau la picioare (Briheni). Sinonime: bătucitúră, bătătúră.

BEJÁR, *bejari*, s.m. = birjar, căruţaş (Ştei). Sinonime: bíriş, căráúş, cóciş.

BELECHETUIÁLĂ, *belechetuieli*, s.f. = 1. căptuşeală (la haine). Sinonime: beléj, dúflă; 2. ramă, toc de fereastră (Cîmp).

BELECHETUÍ, *belechetuiesc*, vb. IV tranz. = a căptuşi (Călugări). Sinonime: a duflăí, a căptuşi.

BELÉJ, *belejuri*, s.n. = căptuşeală. Sinonime: belechetuiálă, dúflă, căptuşeálă.

BELEJÍT, -ă, adj. = (despre îmbrăcăminte) descheiat, dezordonat: *nu sta cu haina belejítă* (Cîmp).

BEND'ÉU, *bend'éie*, s.n. = burtă.

BEŞÍCĂ, *beşici*, s.f. = membrana în care e învelit copilul cînd se naşte, placentă (Ştei). Sinonim: săláş.

BÉUCĂ, *beuci*, s.f. = spărtură mică, gaură mică făcută într-un ulcior (Cîmp).

BÍBOLĂ, *bibole*, s.f. = bivoliţă (Briheni, Ştei).

BIBOLÍC, *bibolici*, s.m. = viţel de bivol (Criştior). Sinonim: biboluţ.

BIBOLÚŢ, *biboluţi*, s.m. = viţel de bivol. Sinonime: bibolíc, biboláş, viţăl de bíbol.

BICĂU, s.n. = ovăz cosit verde, coşolină

(Cîmp, Poiana, Ştei): Sinonime: o v ă s v e r d e, t o c o r m á n.

BICHIŞÉU, *bichişeie*, s.n. = 1. pietricică; 2. cremene (Criştior).

BIFÍU, *bifii*, s.m. (Cîmp, Izbuc), vezi *buflu*.

BÍRŞOIT, s.n. sg. = tobă; cartaboş (Băiţa, Criştior). Sinonime: b i ş é u c ă, b o ş, c u t c ú ş e, g h i n ú ş e, c a r d a b ó ş.

BIŞÉUCĂ, *bişeuce*, s.f. = tobă; cartaboş (Izbuc). Sinonime: b í r ş o i t, b o ş, c u t c ú ş e, g h i n ú ş e, c a r d a b ó ş.

BIT'ÉR, *bil'eri*, s.m. = hoţ, tîlhar, pungaş (Cîmp, Izbuc).

BITICLÉTĂ, *biţiclet'e*, s.f. = bicicletă.

BÍTICLĂ, *biţicle* (Călugări, Izbuc, Ştei), vezi *biţiclétă*.

BIZÁLMĂ, s.f. sg. = bizuială, încredere: *toată bizálma-i în t'íne* (Cîmp); *nu poţ merje pa bizálma ei* (Criştior).

BÎD'IGÁI, s.m. pl. = chiloţi (Cîmp, Călugări, Ştei). Sinonim: c h i l ó ţ i.

BÎD'IGOÁIE, *bîd'igoi*, s.f. = pasăre de pradă mai mare decît uliul (Cîmp, Izbuc, Poiana). Sinonim: b u d u g ă u.

BÎRD'IGOÁLA, adv., în expr. *să dă d'e-a bîrd'igoála* = se dă de-a rostogolul (Criştior).

BÎTOÁCĂ, *bîtóci*, s.f. = bîtă mare (Cîmp, Izbuc, Ştei).

BÎTÓS, **-oásă**, adj. = fibros: *îi prea bîtoásă mazărea asta, îi prea aţoásă* (Cîmp). Sinonim: a ţ ó s.

BLOCIORÍ, *blocioresc*, vb. IV refl. = a se bălăci, a se juca în apă.

BLOCIORÍTĂ, adj. f. = (despre apă) tulbure.

BLOCIORITÚRĂ, s.f. sg. = apă tulbure (Cîmp, Călugări).

BLONCĂNÍ, *bloncănesc*, vb. IV intranz. = *cînd olu-i puţîn gol d'e apă şi clat'iňi d'e el să zîce că bloncănéşt'e olu* (Izbuc).

BLONCIURÓS, **-oásă**, adj. = noduros, plin de noduri (Cîmp, Călugări).

BOÁRE, s.f. sg. = parte, părere (Cîmp, Călugări, Izbuc): *d'e boárea noastră poat'e face ce vrea* (Cîmp).

BOB, *bobi*, s.m. = mugur (Poiana, Şidiştel). Sinonime: m ú g u r, p u p.

BOB ISTOCÉŞT'E, adv. = cu neîndemînare: *lucră bobistocéşt'e* (Şidiştel).

BOBONÍ, *bobońesc*, vb. IV tranz. = a vrăji, a fermeca.

BOBOŃÍT, **-ă**, adj. = vrăjit, fermecat cu farmece (Călugări, Izbuc, Ştei).

BOBORÚZĂ, s.f. pl. = colţişori la creasta cocoşului: *creastă cu mai mult'e boboruză* (Călugări).

BÓBOTĂ, adv., în expr. *copt în bobotă* = copt în grabă, pripit, forţat (Cîmp, Izbuc).

BOCÁLĂ, *bocale*, s.f. = fedeleş, butoiaş (Călugări). Sinonime: b u t o i é ş, h a r d a u á ş, h a r d ă u.

BOCSALÍ, *bocsalesc*, vb. IV tranz. = a văxui (ghetele).

BODÁC, *bodace*, s. n (Băiţa, Cîmp), vezi *budác*.

BOD'ILÁRĂŞ, *bod'ilarăşe*, s.n. = pungă pentru bani, portmoneu. Sinonime: b ú c s ă, p a t á ş c ă, p o r t o f é l, p ú n g ă.

BODRIGÁRIU, s.n. sg., în expr. *fin cu bodrigariu* = fîn cu rogoz, fîn de proastă calitate. Sinonime: b o d r o á j e, d r u n g á r i u, f î n r ă u.

BODRIGĂROS, adj. m. = (despre fîn) cu rogoz (Cîmp). Sinonime: b o d r o g ó s, d r u n g ă r ó s.

BODRÎNGÁR, s.n. sg. (Briheni), vezi *bodrigáriu*.

RODRÎNGARÓS, adj. m. (Briheni), vezi *bodrigărós*.

BODROÁJE, s.n. pl. = fîn cu rogoz (Criştior, Ştei, Şidiştel): *îi numa bodroaje fînu aista* (Criştior). Sinonime: b o d r i g á r i u, d r u n g á r i u, f î n r ă u.

BODROGÓS, adj. m. vezi *bodrigăros*.

BOGÁT, *bogát'e*, adj. = destul, suficient: *am fost! la el d'e bogat'e ori* (Călugări), (adverbial) *faci bogát d'e rău că nu t'e duci* (Cîmp); *mi-or plins ochii bogát* (Izbuc).

BÓGLĂ, *boglę*, s.f. = 1. căpiţă de strujeni (Şidiştel). Sinonime: c ă p i ţ ă, j i r e á d ă; 2. *boglă între hotare* = piatră de hotar (Şidiştel). Sinonim: h o l ú m b.

BOGÓI, s.n. sg. = tutunul rămas în pipă, prefăcut, în parte, în scrum, pe care bătrînii îl bagă în gură şi-l mestecă.

BOLCEÁGURI, s.n. pl. = buruieni de tot felul care cresc prin grîu (Cîmp).

BOLÍNDÓC, **-oácă**, adj. = nebunatic (Cîmp, Izbuc). Sinonim: b o l î n d é u.

BÓMNĂ, *bomńe*, s.f. = umflătură pe picior (la cal, la bou etc.).

BONCÁCI, *boncaciuri*, s. n. = baros (Şidiştel). Sinonime: b a r ó s t, c i o c á n.

BONGĂŃÍ, *bongăńesc*, vb. IV intranz. = (despre muşte) a bîzîi (Criştior, Poiana). Sinonime: a b o n g ă í, a b o r n a í, a z u n u í.

BONGĂU, *bongăi*, s.m. = muscă rea care înţeapă vitele, streche (Cîmp, Izbuc). Sinonime: b o z g á r i u, b o z g ó i u, m u s c ó i, v i é s p e.

BONGOÍ, pers. 3 *bongóaie*, vb. IV intranz. = (despre muşte) a bîzîi (Briheni). Sinonime: a b o n g a n í, a b o r n ó i, a z u n u í.

BOORÍŞT'E, *boorişt'i*, s.f. = 1. locul unde dorm vitele în timpul verii (Şidiştel). Sinonim: c u l c ă t o a r e; 2. izlazul în care pasc numai boii.

BORÎ, vb. IV intranz., în expr. *boreşte apa* = apa se revarsă, iese din albie (Şidiştel). Sinonime: a b u í, a p u h o í.

BORNOÍ, *bornói*, vb. IV intranz. = 1. (despre vite) a rage, a mugi; 2. (despre muşte) a bîzîi (Şidiştel). Sinonime: a b o n g ă n í, a b o n g o í, a z u n u í; 3. (despre ureche) a ţiui: *bornoaie urechea* (Ştei). Sinonime: a c î n t á, a v o j o í, a z î r î í, a z o n g o í, a z u n ă i.

BOROD'ÉLE, s. pl. = borhot. Sinonime: g r o ş t' i ó r, l ă t ú r i, m a l a d ă u, o s á r, p r u n á r.

BORSOCÁIE, *borsocăi*, s.f. = strigoaie care se crede că ia laptele de la vaci (Cîmp, Călugări).

BORŞ, s.n. s.g. = 1. mazăre. Sinonim: b o r ş é u; 2. t o b ă; cartaboş (Şidiştel). Sinonime: b î r ş o i t, b i ş é u c ă, c u t c ú ş e, g h i n ú ş e.

BORŞÉU, s.n. sg. = mazăre. Sinonim: b o r ş.

BÓRTĂ, *bort'e*, s.f. = 1. în expr. *bortă de casă* = temelie (Ştei). Sinonime: f u n d a m é n t, z î d, v a t r ă; 2. gaură, spărtură (Ştei, Şidiştel). Sinonime: h ú d r ă, s t r ú n g ă.

BOSCOROD'Í, *boscorod'esc*, vb. IV intranz. = a cotrobăi, a răscoli: *ce boşcorod'eşt'i prin casă?* (Băiţa). Sinonime: a b u d u l í, a b u r c u l í, a c o b î r c a l í, a c o t i l í.

BOS, adj. m. sg. = (despre oameni) mic de statură: *om boş* (Cîmp).

BOŞ, s.n. sg. = tobă; cartaboş (Poiana). Sinonime: b î r ş o i t, b i ş é u c ă, c u t c ú ş e, g h i n ú ş e.

BOT, *boturi*, s.n., în expr. *bot de oi* = turmă de oi. Sinonime: b o t' é u, t ú r m ă.

BOT, *boţi*, s.m. = 1. bulgăr, bulz: *bot d'e brînză, bot d'e mămăligă, bot d'e ńeáuă*. Sinonime: b r u ş, d a r á b, z d r o b; 2. cîlţişor, drugălău. Sinonime: c î l ţ i, d î r l ă t ú r i, d r ú j e, t r á m ă.

BOT, *boată*, adj. în expr. *om bot* (*d'e spat'e*) = cocoşat, cu cocoaşă în spate. Sinonime: c î r n, c o p ó s, î m b o ţ î t.

BOT'IORÍ *bot'ioresc*, vb. IV tranz. = a aduna, a strînge: *bot'ioresc oile*. Sinonim: a b o t o t o r í.

BOTOTORÍ, *bototoresc*, vb. IV tranz. = a aduna, a strînge. Sinonim: a b o t' i o r í.

BOTOTORÎT, -ă, adj. = adunat, strîns (Briheni Criştior).

BOTURÉLE, s.f. pl. = bucăţele de unt ce se fac în smîntînă. Sinonime: b o ţ i, b u b u r é z ă, z d r ó b u r i.

BOX, s.n. sg. = cremă de ghete.

BOZGÁRIU, *bozgari*, s.m. = muscă rea care înţeapă vitele, streche (Călugări, Izbuc). Sinonime: b o n g ă u, b o z g ó i u, m u s c ó i, v i é s p e.

BOZGÓIU, *bozgói*, s.m. = muscă rea care înţeapă vitele, streche (Briheni). Sinonime: b o n g ă u, b o z g á r i u, m u s c ó i, v i é s p e.

BRAZÍŞT'E, *brazişt'i*, s.f. = brădet (Poiana, Şidiştel). Sinonime: l o c c u b r ă d u ţ i, p l a n t a ţ i e c u p u i e ţ i d e b r a d.

BREHET'Í, *breheţ'esc*, vb. IV intranz. = a insista: *tăt or breheţ'it după noi să mai stăm* (Cîmp, Izbuc). Sinonim: a c i o h o t' í.

BRÎNCÁCIU, *brîncaciuri*, s.n. = bardă.

BRÎNCÁŞ, *brîncaşi*, s.m. = om care lucrează cu brîncile (= mîinile), pălmaş. Sinonim: p ă l m á ş.

BRÎNCĂRI, s.f. pl. = mînecări (Şidiştel).

BRÎNCI, *brîncă*, s.f. = carafte, lemne orizontale, situate sus la furci, care ţin vatalele războiului de ţesut.

BROSCOÍ, *broscoiesc*, vb. IV intranz. = (despre broaşte) a orăcăi (Şidiştel). Sinonime: a cînta, a cîrîí.

BROSCÚTĂ, *broscuţe*, s.f. = clin, petec: *broscúţă să zice la pet'icu micuţ d'e subsuoară* (Şidiştel). Sinonim: pui.

BRUŞÍ, *bruşesc*, vb. IV tranz. = a sfărîma bruşii (= bulgării) de pămînt: *bruşesc locu, c-o rămas bruşós cînd l-am grăpat* (Briheni). Sinonime: a bruşulí, a bate bruşii cu sapa, a bătuci, a sparge bruşii, a zdrobi bruşii.

BRUŞULÍ, *bruşulesc*, vb. IV tranz. = a sfărîma bruşii (=bulgării) de pămînt, rămaşi după grăpat. Sinonime: a bruşí, a bate bruşii cu sapa, a bătucí, a sparge bruşii, a zdrobi bruşii.

BRUŞÓS, **-oásă**, adj. = (despre pămînt) plin de bruşi, bulgăros.

BUBURÉZĂ, s.n. pl. = bucăţele de unt ce se fac în smîntînă (Călugări). Sinonime: boturéle, boţi, zdróburi.

BÚCSĂ, *bucse*, s.f. = portmoneu, pungă (Cîmp, Şidiştel). Sinonime: bod'ilărăş, patáşcă, portofél, púngă.

BUCTÁ, *buct*, vb. I intranz. = a cădea la examene; a rămîne repetent.

BUDÁC, *budace*, s.n. = tîrnăcop. Sinonime: săpóí, tîrnăcóp, tîrşiţă.

BUDUGÁU, *budugăi*, s.m. = pasăre de pradă mai mare decît uliul (Ştei). Sinonim: bîd'igoáie.

BUDURÓI, *buduroaie*, s.n. = ungher. Sinonime: cobiléţ, unghéţ.

BUFÍU, *bufii*, s.m. = vornicel, chemător la nuntă. Sinonime: chemătór, ţovár, vifăl.

BUHOÁNDĂ, adj. f. = (despre femeie), proastă, nătăfleaţă.

BUHÓLT, *buholturi*, s.n. = ploaie mare, furtună; puhoi.

BUÍT, s.n. sg., în expr. *buít de lemne* = acţiunea de a da lemnele pe jghiab (Şidiştel).

BUITÓR, *buitori*, s.m., în expr. *buítor d'e lemńe*, cel care dă drumul lemnelor pe jghiab. Sinonim: valauár.

BUJDÚLĂ, *bujdule*, s.f. = casă mică şi dărăpănată.

BUJÍ, *bujesc*, vb. IV = a lucra, a se zbate: *el tăt o bujít cît o putut* (Criştior).

BUMB, *bumbi*, s.m. = (la găină) bărbie (Ştei). Sinonime: cerbíce, ciurcéi.

BUMBÍT, s.m. pl. = bomboane.

BUNTUZÍT, **-Ă**, adj. = deranjat: *toată casa-i buntuzítă* (Cîmp, Călugări).

BURCULÍ, *burculesc*, vb. IV intranz. = a cotrobăi, a răscoli (Ştei). Sinonime: a boscorodí, a budulí, a cobîrcalí, a cotilí.

BURDUGÁU, *burdugaie*, s.n. = măruntaie.

BURTUGÁIE, s.n. pl. (Poiana), vezi *burdugău*.

BURDUGOLÁ, *burdugól*, vb. I refl. = a se rostogoli: *să burdugoálă la vale* (Călugări). Sinonim: a dîrgolí.

BURÉŢI, s.m. pl. = pistrui. Sinonim: păstravi.

BURGUNDÍE, *burgundii*, s.f. = sfeclă pentru vite (Şidiştel, Ştei).

BUSULÍT, **-ă** adj. = supărat, îmbufnat.

BUTANTÁU, *butantăi*, s. m. = grămadă de fîn formată din 3 porşori (Ştei).

BUT'E, *buţi*, s.f. = butelie, rezervorul lămpii.

BUTÚC, *butuci*, s.m., în expr. *butúc d'e iléu* = batcă, conul de lemn în care stă nicovala. Sinonim: iléu.

BUTUCÁIE, s.n. pl. (Călugări), vezi *burdugău*.

BUTÚCĂ, adj. f. = (despre oale) ovală, bombată la mijloc.

BUTUCÚTĂ, adj. f. = (despre prune) mică şi rotundă.

BUTURÁR, s.n. sg. = guturai (Criştior). Sinonime: guturár, harhalău, trómnă.

BUZÁRIU, *buzare*, s.n. = botniţă pentru viţel. Sinonim: fundúţ.

BÚZĂ, *buze*, s.f. = partea dinainte, îndoită, a saniei; bour (Criştior). Sinonim: gîrgói.

BUZĂLÁT, **-ă**, adj. = buzat.

BÚZĂ, *buzăz*, vb. I tranz. = a rotunji capătul unui trunchiu ca să alunece la vale (Călugări). Sinonime: a t'erte'jí, a t'eşí.

BUZDÁRŃIC, **-ă**, adj. = zburdalnic (Cîmp, Ştei).

TEOFIL TEAHA

LUCRĂRILE CELUI DE-AL IX-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE LINGVISTICĂ ROMANICĂ

În primăvara acestui an, între 31 martie și 4 aprilie, s-au întrunit în Portugalia peste 400 de lingviști din diverse țări, în vederea desfășurării celui de-al IX-lea Congres internațional de lingvistică romanică.

Data congresului a coincis cu centenarul întemeierii Cursului superior de litere (1859) — căruia i-a succedat actuala Facultate de litere — și cu sărbătorirea celei de a suta aniversări a nașterii lui José Leite de Vasconcellos, filolog, etnograf, numismat și arheolog, personalitatea cea mai de seamă a școlii de romanistică portugheză, care numără, printre reprezentanții ei, învățați ca: Adolfo Coelho, David Lopes, Carolina Michaelis de Vasconcellos, Manuel de Paiva Boléo, Armando de Lacerda, Luis F. Lindley Cintra, José Petro Machado ș. a.

Lucrările congresului au început la Lisabona, în localul noii Facultăți de litere a cetății universitare, printr-o ședință solemnă la care au luat cuvîntul prof. Gustavo Cordeiro Ramos, președintele Institutului de înaltă cultură, prof. Manuel de Paiva Boléo, președintele Comisiei de organizare a congresului, și prof. Francisco Leite Printo, ministrul educației naționale; acesta, salutînd pe congresiști, a insistat, între altele, în cuvîntarea sa, asupra necesității aplicării metodelor științei moderne cu referiri speciale la teoria informației — în studiul limbii.

La congres au participat romaniști de seamă din diverse țări: G. Rohlfs (München), A. Monteverdi (Roma) — membri în comitetul de onoare al congresului; E. Alarcos Llorach (Oviedo), Manuel Alvar (Granada), W. Bahner (Leipzig), M. Brahmer (Varșovia), K. Baldinger (Heidelberg), Andreas Blinkenberg (Aarhus), profesorul danez care a vizitat anul trecut țara noastră, Z. Czerny (Krakovia), M. Dolbouille (Liège), Pierre Gardette (Lyon), M. Leroy (Bruxelles), Harri Meier (Bonn), Bruno Migliorini (Florența), G. Straka (Strasbourg), C. Tagliavini (Padova), V. Thierbach (Berlinul democrat), St. Ulmann (Leeds), B.E. Vidos (Nijmegen) ș.a.

Cea mai numeroasă delegație a fost aceea a țării gazdă, fapt care s-a resimțit și în lucrările congresului (numărul relativ mare de comunicări asupra problemelor de lingvistică portugheză); dintre țările de democrație populară, R.D.G. a avut numărul cel mai mare de participanți (8), urmată de R.P.R. (4), R.P.Polonă (3) și R. Cehoslovacă (1).

Delegația R.P.R., a fost alcătuită din acad. Iorgu Iordan, șeful delegației, și acad. Al. Rosetti (din partea Academiei R.P.R.), prof. D. Macrea (din partea Universității „Victor Babeș" Cluj), conf. B. Cazacu (din partea Universității „C. I. Parhon" București). Toți aceștia au prezentat comunicări în diversele secții ale congresului, după cum urmează: Iorgu Iordan, *Cîteva paralele sintactice romanice*; Al. Rosetti, *Observații asupra fonemelor semivocalice în română și spaniolă*; D. Macrea *Tendințe actuale de dezvoltare a vocabularului românesc*;

B. Cazacu, *In jurul unei controverse lingvistice* „limbă" *sau* „dialect". Acad. Iorgu Iordan a avut cinstea de a prezida, într-una din zile, lucrările unei secții și a fost desemnat pentru a lua cuvîntul, în numele congresiștilor, la recepția dată de municipalitatea orașului Lisabona, în „Sera rece" a parcului Eduard al VII-lea.

O dare de seamă amănunțită a lucrărilor expuse la congres este greu de făcut, dat fiind numărul mare al comunicărilor și varietatea lor. Ar fi fost bine ca lucrările congresului să se fi deschis prin prezentarea, în ședințele plenare, a cîtorva referate care să prezinte stadiul actual al cercetărilor în anumite domenii ale lingvisticii romanice și care să supună dezbaterilor problemele controversate ale disciplinei noastre. Din acest punct de vedere, desigur că lucrările congresului anterior de la Florența (1956) ca și acelea ale ultimului congres internațional de lingvistică de la Oslo (1957) au fost mai fructuoase, tocmai fiindcă desfășurarea discuțiilor a fost axată pe cîteva teme fundamentale, de actualitate.

Lucrările congresului s-au desfășurat concomitent în trei secții. Iată o situație cifrică a comunicărilor prezentate — grupate pe teme și materii — care oferă unele indicații asupra orientării lucrărilor congresului și a direcției în care se manifestă preocupările romaniștilor din diverse țări: Latină vulgară (4); Substrat și superstrat (6); Chestiuni teoretice — Caracterizarea și clasificarea limbilor (4); Fonetică (6); Morfologie și sintaxă (8); Lexicologie (8); Originea limbilor literare romanice (4); Limba textelor literare (10); Stilistică — resursele expresive ale limbilor romanice (6); Dialecte și graiuri (14); Probleme de metodă și de tehnică — lucrări în curs de elaborare (11); Toponimie (3).

Statistica lucrărilor prezentate la congres arată că majoritatea comunicărilor au fost din domeniul dialectologiei (consacrate în special elaborării atlaselor lingvistice, problemei limitei dintre graiuri, a nivelării diferențelor dialectale etc.); de o atenție deosebită s-a bucurat, de asemenea, studiul limbii textelor literare, al stilisticii și al lexicologiei. Pentru orientarea lucrărilor congresului pare semnificativ faptul că problemelor teoretice li s-a consacrat un număr destul de redus de comunicări (4); în general s-ar putea afirma că privite în ansamblu, în comparație cu lucrările ultimului congres internațional de lingvistică de la Florența, comunicările prezentate acum s-au situat pe linia lingvisticii tradiționale (puține comunicări în care să se aplice metodele cercetării structurale, predominarea foneticii față de fonologie etc.).

În penultima zi a congresului s-a ținut ședința plenară a „Societății de lingvistică romanică"; cu acest prilej, în numele delegației R.P.R., acad. Al. Rosetti a propus ca viitorul congres să se țină la București. Propunerea a fost susținută în mod călduros de prof. C. Tagliavini (Padova) și G. Rohlfs (München) și subliniată, prin aplauze vii, în special din partea reprezentanților Spaniei și ai Americii Latine. În aceeași ședință s-au făcut încă două propuneri: una din partea prof. Harri Meier pentru Bonn și alta din partea prof. E. Schule, pentru Elveția. Biroul societății fiind incomplet (două treimi din membri absenți), adunarea a căzut de acord ca hotărîrea definitivă să se ia ulterior de birou, după consultarea în scris a tuturor membrilor societății.

Lucrările congresului s-au încheiat la Coimbra — oraș supranumit „Atena Portugaliei" — în „Sala dos Capelos" a vechii Universități.

În cuvîntarea în care a prezentat un scurt bilanț al congresului, secretarul comisiei de organizare, dr. Luis F. Lindley Cintra, a remarcat contribuția delegației R.P.R. la desfășurarea lucrărilor, menționînd volumul *Recueil d'études romanes* (publicat de Academia R.P.R.) în care sînt cuprinse 27 de lucrări ale cercetătorilor romîni, elaborate cu prilejul celui de al IX-lea Congres internațional de lingvistică romanică. De altfel, faptul că delegația R.P.R. a reușit să se prezinte la congres cu un bogat volum de comunicări tipărite a fost viu comentat de participanți, cu atît mai mult cu cît, în Italia, de-abia în anul acesta s-a publicat primul volum al lucrărilor congresului, care s-a ținut în 1956 la Florența.

În numele congresiștilor străini, profesorul Angelo Monteverdi (Roma), membru în comitetul de onoare al congresului, a mulțumit gazdelor pentru organizarea lucrărilor, pentru ospitalitatea acordată și pentru variatele manifestări culturale și artistice organizate în cinstea congresiștilor (concertul de muzică portugheză clasică și modernă, expoziția consacrată memoriei lui José Leite de Vasconcellos, recitalul de dansuri și de cîntece populare, spectacolul teatral cu piese din repertoriul lui Gil Vicente, creatorul teatrului portughez etc.).

În general se poate spune că congresul a fost un prilej pentru schimbul de vederi în știință, pentru informarea reciprocă în diferite domenii ale lingvisticii romanice, pentru crearea și strîngerea legăturilor dintre oamenii de știință, din diverse țări, care doresc prietenia și pacea între popoare.

Prin participarea sa la lucrările congresului, delegația romînă și-a adus contribuția nu numai la strîngerea legăturilor pe plan cultural, dar sperăm că a putut contribui și la creșterea prestigiului științei românești peste hotare, făcînd cunoscute dezvoltarea și nivelul actual al romanisticii din țara noastră.

B. CAZACU

PRIMA CONFERINȚĂ UNIONALĂ DE LINGVISTICĂ MATEMATICĂ

Leningrad — aprilie 1959

Cibernetica se dezvoltă ca știință de sine stătătoare abia de vreo 10 ani. Ea a cucerit însă în scurt timp atenția lumii științifice datorită importanței sale practice și metodice pentru celelalte științe. Găsindu-și o largă aplicare în cele mai variate domenii ale științei ca economia, lingvistica, biologia, medicina, științele tehnice etc., cibernetica și-a atras un număr mare de cercetători. Aplicarea ei în aceste domenii este condiționată însă de prelucrarea matematică a datelor fiecărei științe în parte. Așa se explică faptul că în ultima vreme au apărut discipline noi ca logica matematică, lingvistica matematică etc.

În Uniunea Sovietică, statul și forurile științifice acordă o atenție deosebită dezvoltării studiilor de cibernetică. Astfel, pe lîngă Prezidiul Academiei de științe a U.R.S.S. lucrează Comitetul de cibernetică, care coordonează activitatea de cercetare și aplicare a metodelor matematice în diferite ramuri ale științei, în vederea folosirii cuceririlor ciberneticii.

Pentru interesul deosebit de care se bucură această nouă disciplină în U.R.S.S. sînt caracteristice următoarele date. Pe lîngă un mare număr de lucrări, studii și articole publicate, în Uniunea Sovietică s-au organizat seminare și conferințe în care s-au dezbătut probleme teoretice și practice legate fie de domeniul propriu al ciberneticii, fie de aplicarea acesteia în celelalte științe. Astfel, în 1955—1956 la Universitatea din Moscova a avut loc un seminar în problemele ciberneticii și fiziologiei la care s-au ținut 13 ședințe unde s-au dezbătut probleme de un mare interes științific, iar în 1956—1957, la catedra de matematică a Universității din Moscova s-a ținut un seminar de cibernetică la lucrările căruia au luat parte matematicieni, fizicieni, fiziologi, psihologi, ingineri, lingviști și economiști. La acest seminar s-au făcut referate asupra unor lucrări de cibernetică importante, precum și comunicări cu interesante rezultate originale.

Între 28 mai și 31 mai 1957 la Institutul de modelare electrică al Academiei de științe a U.R.S.S. s-au desfășurat lucrările unei conferințe închinate problemei construirii mașinilor electronice. La acea conferință, într-o secție specială, au fost abordate probleme legate de studiul limbilor în legătură cu traducerea mecanizată. Aceleiași probleme i-a fost dedicată conferința din 15—21 mai 1958 care a avut loc la Moscova (vezi *Limba romînă*, 6, 1958, p. 98—100).

Anul acesta, între 15 și 21 aprilie, a avut loc la Leningrad o conferință închinată lingvisticii matematice. Conferința a fost organizată și convocată de Comitetul de lingvistică aplicată de pe lîngă secția de limbă a Comisiei de acustică a Academiei de științe a U.R.S.S. și de Universitatea de stat din Leningrad.

La lucrările conferinței au luat parte 468 de oameni de știință, cercetători științifici, cadre didactice, ingineri etc. reprezentînd 68 de instituții de cercetare sau de învățămînt. Au participat de asemenea cercetători științifici din Republica Populară Chineză, R. Cehoslovacă, R.P. Polonă și R.P. Romînă. Conferința aceasta se deosebește de cea din mai 1958 atît prin rezultatele pe care le-a înregistrat munca de aplicare a metodelor matematice la studiul limbii, ceea ce s-a reflectat în comunicările prezentate, cît și prin tematica sa mult mai variată.

Deși folosirea metodelor matematice în cercetarea lingvistică urmărește scopuri practice foarte variate, conferința s-a limitat și de data aceasta la problemele legate de realizarea mașinii de tradus. Pe lîngă încercarea de a găsi soluții concrete la problemele noi pe care le ridică dezvoltarea tehnicii, conferința a adus unele precizări în privința metodelor de cercetare, necesare dezvoltării lingvisticii.

La conferință s-au ținut și s-au discutat 57 de comunicări și referate privind:

a) Modelele matematice ale limbii.

b) Aplicarea metodelor statistice în studierea structurii limbilor.

c) Limbile mediatoare în practica traducerii mecanizate, limbi simbolice și limbi de informație (инфовмационные языки).

d) Elaborarea algoritmilor mașinii de tradus.

Citãm cîteva dintre cele mai interesante comunicări: G. P. Bagrinovskaia, O. S. Kulaghina, A. A. Liapunov, I. A. Melciuk, T. N. Moloșnaia, *Cîteva probleme de lingvistică matematică în legătură cu mașina de tradus*; V. I. Rosențveig, *Teoria lingvistică a traducerii și lingvistica matematică*; V. V. Ivanov, *Teoria raporturilor dintre sistemele lingvistice și bazele lingvisticii istorico-comparative*; V. N. Toporov, *Introducerea teoriei calculului probabilității în lingvistică și urmările ei*; R. M. Frumkina, *Metodologia elaborării dicționarelor de frecvență*; G. S. Țeitin, *Despre construirea modelelor matematice ale limbii*; L. A. Kalujnin, *Despre limba textelor matematice*; V. A. Agraev și V. V. Borodin, *Problema elaborării automate a referatelor și modul ei de rezolvare*; G. P. Melnikov, *Despre posibilitatea automatizării cercetărilor de lingvistică*; A. B. Dolgopolski, *Factorii evoluției limbii și frecvența semnului lingvistic*; R. L. Dobrușin, I. M. Iaglom, *Teoria informației și lingvistica*; E. V. Paduceva, *Cîteva observații cu privire la sistemul cazual al substantivelor în limba rusă*; I. K. Lekomțev, *Clasificarea propozițiilor simple și construirea codului*; R. G. Piotrovski, *Problema locului elementelor care suportă informația în cuvînt*; G. P. Melnikov, *Limba mașinii și planul conținutului*; I. A. Melciuk, *Despre gramatică „în limba mediatoare"*; B. P. Berkov, N. V. Gurov, *Principiile de elaborare ale vocabularului limbii mediatoare* etc.

Mă voi opri pe scurt numai la cîteva din aceste comunicări și anume la acelea care pun probleme cu caracter mai general.

În comunicarea *Teoria lingvistică a traducerii și lingvistica matematică*, V. I. Rosențveig arată că traducerea ca activitate lingvistică poate fi concepută numai ca analiză a stării sincronice a două structuri lingvistice. De aici urmează, după părerea autorului, că despre noțiunea de „precizie" (точность) a traducerii nu poate fi vorba de cît în cazul traducerii mecanizate, unde există o metodă strictă și sigură de control: retraducerea textului în limba originalului cu ajutorul mașinii. Pentru că adesea cuvîntul este polisemantic autorul propune două soluții menite să dea posibilitatea retraducerii în limba originalului:

a) limitarea, măcar deocamdată, la sfera textelor tehnice;

b) precizarea noțiunii de echivalente lexicale în două limbi.

Autorul propune definirea echivalentelor ca absolute (majoritatea termenilor, numele proprii, precum și o serie de cuvinte neutre care alcătuiesc la un loc 40% din lexicul literaturii științifice), condiționate și probabile (вероятностные). Echivalente absolute sînt acelea care se pot stabili fără să se țină seamă de contextul în care apare cuvîntul, pe cînd echivalentele condiționate sînt în strînsă legătură cu situația în care se află cuvîntul în propoziție, alegerea echivalentelor fiind în strînsă dependență de informația care o dau cuvintele vecine. Echivalentele probabile nu se pot fixa nici măcar în legătură cu contextul. Ele se stabilesc în urma unui studiu statistic cu mijloacele calculului probabilității.

Lexicul poate fi studiat numai din punct de vedere statistic, pentru faptul că sensul cuvîntului în context este determinat de o serie de cauze de ordin gramatical și stilistic. Acest fapt dă lexicului un aspect strict individual și din această cauză îngreunează transpunerea datelor lexicale în formule matematice. De aceea, elementele lexicale sînt grupate în unități omogene, în totalități statistice după diverse criterii. Formula de stabilire a echivalentelor lexicale între două limbi, propusă de autor, nu ține seama tocmai de acest fapt esențial. De aici necesitatea găsirii unor procedee de studiere formală a semanticii.

În comunicarea *Introducerea calculului probabilității în lingvistică și urmările ei*, V. I. Toporov arată că în prezent există toate premisele necesare ca să acordăm acestei metode o importanță mare atît în ce privește descrierea structurilor lingvistice în totalitatea lor, cît și în ce privește studierea anumitor compartimente ale limbii. Pînă în prezent, arată autorul, aplicarea calculului probabilității în lingvistică a dat rezultate fructuoase în stabilirea apartenenței fonetice a sunetelor individuale, în analiza mecanică a vorbirii, în studiul îmbinării sunetelor în cadrul silabei, în stabilirea gradului de înrudire între limbi, în studiul vocabularului etc. Este drept că aceste fapte sînt în majoritatea lor fenomene ale vorbirii și nu fenomene de limbă.

V. V. Ivanov, în comunicarea *Teoria raporturilor dintre sistemele lingvistice și bazele lingvisticii istorico-comparative*, arată că una dintre sarcinile principale ale lingvisticii matematice este elaborarea unei teorii a raporturilor între sistemele lingvistice ca un caz particular al unui sistem mai general de relații în cadrul diferitelor sisteme semiotice. Stabilirea și fixarea raporturilor dintre diferite sisteme lingvistice în lingvistica istorico-comparativă se deosebește de operațiile analoge în alte domenii de cercetare lingvistică, prin aceea că lingvistica istorică are de-a face cu relații care se fixează în timp. Datele statistice dau posibilitatea să se definească raporturile cronologice prin stratificarea sistemului cu ajutorul metodei reconstrucției interne și cu ajutorul analizei glotto-cronologice a limbilor înrudite.

În discuția despre dicționarele de frecvență, s-a cerut, măcar în faza inițială, ca cercetările statistice să se limiteze la limba unui singur domeniu științific. În principiu, pentru a putea folosi atît practic, la alcătuirea algoritmilor mașinii de tradus, cît și teoretic, un dicționar de frecvență trebuie să arate măcar aproximativ date privitoare la frecvența lexemelor și a întrebuințării fiecărei forme a cuvîntului, precum și raportul de dependență dintre diferitele forme ale cuvintelor (probabilitatea apariției unei anumite forme în anumite condiții). Trebuie de asemenea date relații despre diferitele tipuri de sintagme etc.

O serie de comunicări conțin indicații concrete prețioase cu privire la modul de stabilire a frecvenței în dicționarele statistice.

Pentru unele domenii ale științei, pentru matematică, de pildă, arată Kalujnin în comunicarea amintită mai sus, determinarea algoritmului pentru mașina de tradus trebuie să se facă în primul rînd prin metoda standardizării vocabularului. Autorul arată că textele matematice sînt alcătuite în unele cazuri numai din formule și cuvinte de legătură ca : *deci, prin urmare* etc. Textele matematice propriu-zise pot fi interpretate în general tot ca formule exprimate nu prin cifre și semne matematice, ci prin litere. De aceea, autorul crede că ele pot fi ușor standardizate și exprimate prin simboluri. Ca în orice domeniu științific, rămîne de rezolvat problema

terminologiei, interpretată în mod deosebit de diferiţi reprezentanţi ai domeniului respectiv. Lipsa de unitate a terminologiei este o piedică serioasă în calea standardizării propusă de autor.

Foarte interesantă a fost comunicarea ing. G. P. Melnikov cu privire la posibilitatea automatizării cercetărilor lingvistice. Autorul arată că, în general, în domeniile ştiinţei care folosesc ca metodă de cercetare statistica, automatizarea cercetărilor este posibilă. În momentul actual există maşini care pot prelua sarcina analizei statistice a diferitelor fenomene în general şi a fenomenelor lingvistice în special.

Discuţiile la referatele şi comunicările ţinute la conferinţă au relevat importanţa aplicării metodelor matematice la studiul limbii. S-a combătut însă, în special de către matematicieni, tendinţa de a introduce în analiza lingvistică procedee matematice nefolositoare scopului cercetării, cît şi pasiunea exagerată pentru formule şi simboluri. Conferinţa a combătut de asemenea tendinţa unor cercetători de a înlocui studierea descriptivă a limbilor prin formule şi metode matematice. S-a arătat, de asemenea, că aplicarea teoriei informaţiei la studiul limbii este pînă în prezent limitată, întrucît cercetările de acest fel fac abstracţie de aspectul semantic al limbii.

Rezultate pozitive se vor obţine deci numai după găsirea unor metode eficace pentru studierea sensului cuvîntului. O altă lipsă a cercetărilor constă în aceea că ele se ocupă, deocamdată, numai de limba scrisă.

În cuvîntul de încheiere la dezbaterile conferinţei, prof. L. R. Zinder şi A. A. Reformaţki au subliniat importanţa ce se dă în Uniunea Sovietică cercetărilor de lingvistică matematică şi utilitatea schimbului de păreri între oamenii de ştiinţă cu prilejul conferinţei. Concluziile conferinţei au fost prezentate într-o rezoluţie, din care îmi permit să reproduc un fragment ceva mai lung :

„Din discuţiile care au avut loc în cadrul conferinţei a reieşit că pentru realizarea principalelor sarcini legate de mecanizarea unor importante procese de descriere a limbii este necesar :

1. Să se efectueze pe scară largă studii statistice asupra unor limbi şi îndeosebi asupra limbii ruse pentru toate compartimentele limbii : fonetică, morfologie, lexic etc. Prin aceasta se urmăreşte stabilirea principalelor caracteristici statistice, stabilirea entropiei şi redondanţei, precum şi altor parametri privind datele teoretice şi de informare referitoare la limbă ;

2. Să se realizeze descrierea cît mai apropiată a faptelor de limbă cu ajutorul unor modele constituite ;

3. Să se aplice semiotica şi semantica logică în studiul limbii şi, mai ales, în studiul unor noţiuni ca aceea de sens sau de traducere, precum şi altele asemănătoare ; să se constituie limbi formalizate.

4. Să se folosească metodele utilizate de logica matematică (descrierea limbii ca unitate de calcul, compararea limbilor reale cu cele realizate prin metode logico-matematice, descrierea formală a sintaxei).

5. Să se alcătuiască algoritmi privitori la traducerea cu ajutorul maşinilor : să se facă în viitorul cel mai apropiat vaste experienţe cu aceste maşini ; să se elaboreze principiile teoretice cu privire la alcătuirea algoritmilor de traducere şi a limbilor-mediatoare.

6. Să se alcătuiască algoritmi necesari analizei lingvistice atît a vorbirii orale, cît şi a limbii scrise, urmărindu-se prin aceasta precizarea metodicii cercetărilor lingvistice.

O condiţie absolut necesară pentru realizarea unor lucrări de proporţia celor indicate mai sus, pentru aplicarea în practica lingvistică a metodelor matematice este lărgirea cercetărilor lingvistice pe baza metodelor structurale întrucît în prezent numai lingvistica structurală dispune de metode relativ exacte în analiza limbii. În legătură cu aceasta, pe primul plan trec următoarele teme de cercetare lingvistică :

1. Studiul modelelor fonologice şi raportul lor cu sunetele vorbirii.
2. Studiul modelelor morfologice şi raportul lor cu alomorfele vorbirii.

3. Stabilirea structurilor sintagmatice și relațiile lor cu unitățile reale ale vorbirii.

4. Introducerea metodelor analizei structurale în semasiologie.

5. Compararea diverselor sisteme lingvistice și clasificarea lor.

6. Crearea unei teorii a traducerilor ca disciplină lingvistică specială, bazată pe metodele structurale de descriere și pe metodele lingvisticii matematice.

Conferința se adresează Consiliului științific de cibernetică de pe lîngă Academia de științe a U.R.S.S., cu rugămintea de a se asigura desfășurarea în U.R.S.S. a unor cercetări structurale calificate în domeniul lingvisticii.

Conferința susține propunerea făcută de Institutul de studii slave de pe lîngă Academia de științe a U.R.S.S. de a se include cercetările de lingvistică structurală în rîndul problemelor majore ce se vor efectua în U.R.S.S. între anii 1959 și 1965, precum și propunerea de a se crea un Institut de semiotică încadrat în rețeaua institutelor Academiei de științe a U.R.S.S.

Avîndu-se în vedere importanța faptelor arătate mai sus, conferința consideră absolut necesar luarea unor măsuri imediate în ceea ce privește pregătirea de cadre calificate, întrucît aplicarea metodelor matematice în lingvistică impune existența unui număr de cercetători științifici înarmați cu cunoștințe speciale în domeniul lingvisticii structurale, cercetări care, cu rare excepții, lipsesc în momentul de față.

În acest scop, conferința consideră că este necesar :

1. Să se țină cursuri speciale de matematică la toate institutele de învățămînt superior care pregătesc specialiști în domeniul lingvisticii ; aceste cursuri să aibă un caracter obligatoriu.

2. Să se înființeze o secție specială de traducere mecanizată și de lingvistică aplicată pe lîngă Facultatea de traducători a Institutului pedagogic de limbi străine din Moscova.

3. Să se susțină propunerea Universității din Gorki referitoare la înființarea specialității *traducerea mecanizată* la facultățile de filologie.

4. Să se înființeze și o grupă specială de studenți, mai ales în acele institute de învățămînt superior unde există cadre calificate care desfășoară o intensă activitate științifică, pentru introducerea metodelor matematice în lingvistică.

5. Să se adreseze Ministerului Învățămîntului Superior rugămintea de a se include în nomenclatorul de specialiști pentru aspirantură titlul de „specialist în traduceri mecanizate" și să se repartizeze cîte 3 locuri de aspirant la Universitatea din Leningrad și la Institutul pedagogic de limbi străine din Moscova și unul la Tbilisi. Să se înființeze un consiliu științific format din matematicieni și lingviști în vederea susținerii disertațiilor legate de aplicarea metodelor matematice în lingvistică și, îndeosebi, de problemele traducerii mecanizate. În legătură cu aceasta, Secția de lingvistică a Consiliului științific în problemele ciberneticii de pe lîngă Academia de științe a U.R.S.S. împreună cu Comitetul de lingvistică aplicată de pe lîngă Secția de lingvistică a Comisiei de acustică vor prezenta Ministerului Învățămîntului Superior propunerile lor în legătură cu planurile de pregătire a minimului de candidat pentru aspiranți în domeniul lingvisticii aplicate și al traducerii mecanizate.

6. În vederea pregătirii de urgență a cadrelor necesare, Ministerul Învățămîntului Superior este rugat să organizeze cursuri de scurtă durată pentru pregătirea de profesori și cercetători științifici, folosindu-se, ca lectori, specialiștii în traducere mecanizată ; aceste cursuri s-ar putea organiza în cadrul Institutului pedagogic de limbi străine din Moscova, mai ales pentru profesori de limbi străine. Ministerul Învățămîntului Superior este rugat să ia măsuri în vederea editării de manuale și cursuri de traducere mecanizată și lingvistică structurală.

Consfătuirea consideră necesară îmbunătățirea radicală a schimbului de experiență și de informare dintre diversele colective științifice. În acest scop este necesar :

1. Să se transforme culegerea *Traducerea mecanizată și lingvistica aplicată* într-o publicație periodică.

2. Ministerul Învățămîntului Superior este rugat să urgenteze editarea lucrărilor primei Conferințe unionale în problemele traducerii mecanizate și a lucrărilor Consfătuirii unionale privind lingvistica matematică.

3. Să se recomande Editurii pentru literatura în limbi străine publicarea de traduceri ale lucrărilor principale de traducere mecanizată și de lingvistică structurală. În sensul acesta, se vor prezenta în scurt timp Editurii listele lucrărilor ce urmează să fie traduse.

4. Conferința se adresează Editurii de stat pentru literatura fizico-matematică cu rugămintea de a edita în mod sistematic culegeri de studii consacrate analizei logico-matematice a limbii.

5. Conferința roagă Editura Academiei de științe a U.R.S.S. să publice, la cererea Secției de lingvistică a Consiliului științific, culegeri de studii ale autorilor sovietici în problemele aplicării metodelor matematice în lingvistică.

6. Să propună înființarea unei rubrici permanente, în cadrul revistei de referate *Matematica*, intitulată *Aplicarea metodelor matematice în lingvistică*. Conferința roagă Consiliul științific în problemele de cibernetică de pe lîngă Academia de științe a U.R.S.S. să contribuie la îmbunătățirea schimbului de experiențe și de informare științifică, cît și la îmbunătățirea schimbului de lucrări științifice cu alte țări, în primul rînd cu țările de democrație populară unde se duce o activitate de cercetare științifică în domeniul aplicării metodelor matematice în lingvistică.

Rezultatele concrete în domeniul aplicării metodelor matematice în lingvistică vor fi discutate la o conferință ce va fi convocată de către Comitetul de lingvistică aplicată și de către Secția de lingvistică a Consiliului științific de cibernetică".

Din rezoluția conferinței se poate foarte ușor constata marea importanță ce se acordă problemelor de lingvistică matematică. Acest fapt a fost recunoscut de lingviștii din alte țări de democrație populară, cum sînt R. P. Chineză, R. Cehoslovacă, unde, în cadrul academiilor de științe respective, lucrează colective speciale în aceste probleme.

De aceea cred că Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R. ar trebui să analizeze posibilitatea unor studii de lingvistică matematică la noi în strînsă colaborare cu Institutul de matematică.

GH. BOLOCAN

CRESTOMATIA DE TEXTE ROMANICE

Proiectul unei crestomatii de texte romanice constituie una din manifestările interesului acordat în ultima vreme studiului limbilor romanice în țara noastră, studiu care a înregistrat în această perioadă o serie întreagă de realizări.

Astfel, de cîțiva ani s-a introdus, în învățămîntul superior, ca disciplină obligatorie pentru cei care studiază, în cadrul facultăților de filologie, limbile romanice, un curs de *Introducere în lingvistica romanică*. De asemenea printre limbile romanice care se pot studia la facultate, pe lîngă franceză și italiană, al căror studiu are o destul de veche tradiție în țara noastră, se numără de cîțiva ani și spaniola.

În vederea stimulării și sprijinirii cercetărilor de lingvistică romanică a început să apară *Revista de filologie romanică și germanică* (au apărut pînă acum 3 volume) și s-a creat în cadrul Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R., o secție de lingvistică romanică.

În cadrul acestei secții conduse de acad. Iorgu Iordan se prezintă comunicări și referate și se studiază, sub formă de seminarii, diferite limbi romanice. În ultimii ani s-au discutat, pe bază de texte, probleme de veche franceză, de provensală, de veche spaniolă și de portugheză.

Această secție a Institutului de lingvistică din București și-a asumat sarcina de a elabora o crestomatie de texte romanice.

Crestomatia urmărește să pună la îndemîna studenților filologi și în general a celor care se interesează de problemele romanisticii, un număr de texte din latină și din cele zece limbi romanice.

Textele latine ilustrează aspectul latin popular și faza latinei tîrzii din care, prin evoluție diferită, în condiții diferite, s-au format limbile romanice.

Textele romanice cuprinse în primul volum al crestomatiei aparțin epocilor vechi și medii ale limbilor, de la primele texte pînă în secolul al XVI-lea, care reprezintă o epocă importantă pentru toate limbile romanice. În cazul unora : franceză, spaniolă, portugheză, secolul acesta marchează începutul epocii moderne, pentru altele cum sînt romîna, retoromana, dalmata, constituie epoca apariției primelor texte. Textele ilustrînd faza modernă a limbilor romanice vor fi cuprinse în volumul al II-lea al crestomatiei.

Textele vor fi însoțite de note cu caracter lingvistic și filologic ; aceste note au scopul să faciliteze lectura și interpretarea textelor. În fața textelor se vor da scurte prezentări, care vor cuprinde informații de istorie literară asupra textului și, în cazurile în care autorul e cunoscut, asupra autorului.

Pe lîngă comentariile care însoțesc fiecare text în parte, fiecare grup de texte va fi precedat de o prezentare a problemelor generale pe care le ridică interpretarea diferitelor texte : probleme de grafie, fenomene fonetice, morfologice sau sintactice. Un glosar cuprinzînd cuvintele vechi, care nu se pot găsi în dicționarele uzuale ale limbii moderne respective, și cuvintele folosite în aceste texte, cu sensuri speciale, neobișnuite sau învechite, neînregistrate de dicționare, va însoți fiecare grup de texte.

Capitolele consacrate diferitelor limbi vor cuprinde și unele informații bibliografice : se vor indica pe lîngă lucrările folosite pentru elucidarea diferitelor probleme lingvistice și literare puse de unele texte și lucrările fundamentale pe care le presupune studierea diferitelor limbi și interpretarea textelor din crestomatie.

Alcătuită în acest fel, crestomatia urmărește să constituie o îndrumare în problemele filologiei romanice, sprijinind astfel studiile de romanistică în țara noastră.

V. GUȚU-ROMALO

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE, INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI, **Dicţionarul limbii romîne moderne**, Editura Academiei R.P.R. [Bucureşti], 1958, 961 p.

Deşi în prezentările şi mai ales în recenziile care i-au fost consacrate [1] s-au făcut multe observaţii juste, analiza amănunţită şi multilaterală a acestui dicţionar n-a fost încă inaugurată. Lucrat de un colectiv sub conducerea prof. univ. D. Macrea, acest dicţionar ni se pare mai util decît cel al *Limbii romîne literare contemporane* (în 4 vol.), elaborat tot de Institutul de lingvistică al Academiei R.P.R., între anii 1955—1957. Şi aceasta fiindcă în afară de un mare număr de cuvinte [2] adunate într-un singur volum uşor de mînuit, el aduce două inovaţii de seamă faţă de dicţionarul anterior: *a*) indicarea etimologiei cuvintelor pe care publicul de la noi a fost într-adevăr totdeauna dornic s-o cunoască; *b*) însoţirea definiţiilor unor noţiuni concrete prin aproximativ 3 000 de ilustraţii şi planşe.

Aceste inovaţii fac din *Dicţionarul limbii romîne moderne* tipul de dicţionar ideal pentru marele public. De aceea apariţia lui a fost pe bună dreptate salutată şi considerată un eveniment cultural de prim ordin.

*

Cu toţii sîntem de acord că dicţionare fără greşeli şi lacune n-au apărut încă şi nici nu vor apărea vreodată, din motive uşor de înţeles. După cum era de aşteptat şi DLRM are o serie de lipsuri dintre care unele explicabile. În cele ce urmează vom face cîteva observaţii în legătură cu partea lui etimologică — singura despre care se poate afirma cu certitudine că nu este la înălţimea aşteptărilor. Dintre numeroasele probleme legate de etimologie am ales, deocamdată, derivarea regresivă, pe care vom încerca s-o urmărim mai în amănunt. Înainte de începerea analizei anunţate menţionăm că, în virtutea tradiţiei, înglobăm în formaţiile regresive şi postverbalele, indiferent de modul lor de formare. Ar trebui însă să facem distincţie, în studiile de specialitate, între aşa-zisele postverbale provenite de la indicativ prezent (*port*, *zbor* etc.) şi cele formate de la infinitiv prin suprimarea sufixului verbal (*plictis* < *plictisi*; *veghe* > *veghea* etc.). La drept vorbind numai ultimele sînt formaţii regresive autentice, fiindcă numai ele iau naştere prin înlăturarea unui sufix[3].

[1] În ordine cronologică: Gavril Scridon, *Dicţionarul limbii romîne moderne*, în *Tribuna*, an. III (1959), nr. 5 (104), p. 7; J. Byck, *Un nou dicţionar al limbii romîne*, în *Romînia liberă* din 19 februarie 1959, p. 2; J. Byck, *Dicţionarul limbii romîne moderne*, în *Scînteia* din 18 martie/1959, nr. 4475, p. 2; Al. Dima, *Termeni de teoria literaturii în „Dicţionarul limbii romîne moderne"*, în *Gazeta literară*, an. VI (1959), nr. 12 (262), p. 2; Mircea Seche, *Dicţionarul limbii romîne moderne*, în *Limba romînă*, an. VIII (1959), nr. 1, p. 95 şi urm.; Vladimir Streinu, *Dicţionarul limbii romîne moderne*, în revista *Luceafărul*, an. II (1959), nr. 8 (19), p. 4.

[2] Din prefaţa semnată de prof. D. Macrea reiese că acest număr depăşeşte cifra de 50 000.

[3] Cu privire la modul de formare a substantivelor postverbale în limba franceză, s-au emis păreri contradictorii. Unii lingvişti afirmă că postverbalele se formează numai de la infinitiv (E. Egger, G. Lené, Kr. Nyrop etc.), iar alţii susţin că la originea acestor substantive nu stă infinitivul, ci rădăcina

1. Există multe cazuri cînd *Dicţionarul limbii romîne moderne* corectează sau completează dicţionarele anterioare, care nu dau etimologia cuvîntului sau o dau greşit. Ne vom referi, după cum am anunţat, numai la situaţiile legate de derivarea regresivă. Astfel substantivul *cost* e considerat de *Dicţionarul* fostei Academii ca neologism din ital. *costo* sau germ. *Kosten*, la care Scriban (DLR s. v.) mai adaugă şi pe fr. *coût*. Candrea şi Tiktin (DRG s. v.) nu dau etimologia cuvîntului. DLRM îl consideră un postverbal din *costa* (< it. *costare*), ceea ce ni se pare corect.

În cazul lui *guvern* citim în DA: „N[eologism] de origine lat. (*guberno* „guvernez")". Tiktin (DRG) nu-l înregistrează, iar Candrea admite o încrucişare a fr. *gouvernement* cu it. *governo*. DLRM arată în mod convingător că *guvern* provine din *guverna* (după it. *governo*). Tot astfel îl explică pe *deranj* din *deranja* şi pe *zbor* din *zbura*.

2. Cînd părerile lexicografilor erau împărţite, ca în cazurile pe care le vom aminti mai jos, *Dicţionarul limbii romîne moderne* a adoptat pe aceea care pare mai convingătoare. Astfel *ajun* e considerat un postverbal din *ajuna* (ca şi în DA, CADE etc.), nu dedus direct din lat. *jejunus* (DRG s.v.) sau din *ad jejunum* (DU). Tot postverbal (< *pofti*) este considerat şi *poftă* (mai vechi *pohtă*) pentru care Tiktin (DRG), Candrea şi Şăineanu (DU) pornesc de la v. sl. *pohoti*[1].

În cazul cuvîntului *altoi* se admite (ca şi în DA s. v.) că acesta are o dublă origine şi anume: *a*) Postverbal al lui *altoi* (pentru sensul abstract de „altoire"); *b*) Magh. *oltvany* pentru sensurile: „ramură mică detaşată dintr-o plantă mamă, folosind la altoire", „plantă altoită" etc.

În *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane*, care stă la baza celui într-un volum, sensul de „altoire" este ilustrat prin următorul proverb: „Şcoala face omul om şi *altoiul* pomul pom". La o examinare mai atentă a acestui citat se poate observa că el ilustrează mai de grabă sensul de „ramură cu care se altoieşte" decît pe cel de „altoire" propriu-zisă (sau pe amîndouă în acelaşi timp)[2].

3. Există în DLRM un număr destul de mare de formaţiuni regresive pe care celelalte dicţionare ale limbii romîne nu le înregistrează sau, cel mai adesea, nu le explică. Şi din acest punct de vedere se poate spune că s-a realizat un progres faţă de lucrările lexicografice anterioare. Este totuşi surprinzător că, în timp ce sînt înregistrate unele postverbale, foarte rar folosite, cum ar fi: *netez* (< *netezi*), *respir* (< *respira*), *spumeg* (< *spumega*), *încaier* (< *încăiera*) etc., lipsesc din dicţionar alte derivate regresive nu mai puţin răspîndite. Notăm dintre acestea pe *legisla* şi *transla*, formate de la numele de agent (*translator*, *legislator*) sau de la numele de acţiune în *-aţie* (*translaţie*, *legislaţie*) drept model servind verbe ca *administra* alături de care există *administraţie* şi *administrator*[3]. Destul de frecvent utilizat este şi substantivul *vomă* (cf. senzaţii de vomă), care nu există în DLRM şi care trebuie considerat tot o formaţie regresivă din *voma* (< lat. *vomere*).

Pe *acuză* (din it. *accusa* sau mai de grabă postverbal din *acuza*), omis şi el din DLRM l-am auzit nu o singură dată şi l-am întîlnit

verbului de la singular indicativ prezent. (Diez, G. Paris, Darmesteter, Brunot etc.). Vezi discuţia pe larg la N. Dănilă, *Observaţii asupra derivării regresive în limba franceză*, în vol. *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Editura Academiei R.P.R., 1958, p. 227–228. Nu este nici locul şi nici momentul să soluţionăm această delicată problemă. Ne mulţumim numai să afirmăm în treacăt că, cel puţin pentru limba romînă, ambele ipoteze sînt valabile. Mai mult: în unele cazuri putem admite că substantivul s-a putut forma chiar de la subjonctiv prezent (ex. *teamă* din *„el să se teamă"*).

[1] Pentru prima părere, care ni se pare mai justă, vezi şi G. Mihăilă, *Unele probleme de semantică a celor mai vechi împrumuturi sud-slave în limba romînă*, SCL, an. IX (1958), nr. 3, p. 367.

[2] Deşi, cel puţin teoretic, este posibil, sensul de *altoire* al lui *altoi* nu este susţinut nici de citatele pe care le întîlnim în DA (s.v.).

[3] Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 37.

de mai multe ori în presă şi în literatură: „*acuza* că am fi cumva împotriva balului nu poate să planeze deasupra noastră"[1]; „Cît priveşte *acuza* că l-aş pastişa pe Creangă aceasta este o afirmaţie gratuită..."[2]. Acelaşi substantiv (frecvent în Ardeal) apare de două ori în poemul *În frunte comuniştii* de M. Beniuc: „Trei sute pagini de *acuze* /Un veac de ani de închisoare!". Cf. şi: „Asudă şi citeşte într-una [grefierul] /*Acuzele* din păr în fir"[3].

Tot la M. Beniuc (poezia *La Gori*) a fost semnalată existenţa lui *alin* cu sensul de *alinare*: Cîntec însă nu le-ai fost, /Chiar de te ştiau de-a rost; /Numai omului sărac /Fostu-i-ai *alin* prin veac"[4]

Substantivul *alin* s-a format din verbul *alina*, după modelul lui *alint* (< *alinta*) cuvînt poetic care apare deja la G. Coşbuc: „Şi alţii, doamne! Drag *alint* /De trupuri prinse-n mărgărint" (în DLRLC s.v.).

Cicală, pe care DLRM (ca şi CADE şi DRG) îl compară cu *it. cicala* „greier şi om flecar", nu însemnează numai persoană „cicălitoare", ci şi „cicăleală". Cel puţin cu acest sens cuvîntul este un postverbal din *cicăli*(cf.*migală* < *migăli*,*pîndă* < *pîndi* etc.)[5].

La fel ca toate dicţionarele noastre anterioare, DLRM înregistrează numai abstractul verbal *bîrfeală*, nu şi pe foarte răspînditul *bîrfă*, care este indiscutabil un postverbal din *bîrfi*, a cărui origine rămîne deocamdată obscură.

E necesar, credem, ca la o nouă ediţie DLRM să înregistreze toate aceste derivate sau să facă o selecţie mai judicioasă a formaţiilor regresive din limba romînă modernă.

4. De multe ori derivatele de care ne ocupăm sînt înregistrate, dar etimologia lor nu este indicată, deşi ea este foarte clară. Acesta e cazul lui *zvoană*, pentru care sîntem trimişi la *zvon*. Dar ultimul e împrumutat din slava veche (*zvonŭ* „sunet") pe cînd *zvoană* provine din verbul *zvoni* şi e format după modelul lui *goană* (< *goni*), *prigoană* (< *prigoni*) etc. Este deci incorect să-l considerăm o simplă variantă fonetică a lui *zvon* (în acest fel admitem că şi el provine tot din v. sl. *zvonŭ*, ceea ce nu corespunde cu realitatea).

Un postverbal din *dezvăţa* este în mod cert şi *dezvăţ*, format sub influenţa antonimului său *învăţ*, cu care apare adesea în corelaţie (cf. „*învăţul* are şi *dezvăţ*"). În timp ce la cuvîntul *învăţ* se arată foarte bine că e un postverbal din *învăţa*, lui *dezvăţ* nu i se dă decît definiţia.

În cazul altor antonime cum ar fi, de pildă, *îngheţ* şi *dezgheţ* se menţionează însă că

---

[1] Vezi *Romînia liberă*, nr. 4119 din 7 ian./ 1958, p. 3, col. 1.

[2] Vezi *Iaşul literar*, an. 1957, nr. 3, p. 131, col. 2.

[3] M. Beniuc, *Versuri alese*, E.S.P.L.A. 1955, vol. II, p. 287.

[4] Vezi Ion Coteanu, *Creaţia lexicală în poezia noastră nouă*, în *Limbă şi literatură*, vol. II, 1956, p. 100. Cu acelaşi sens îl înregistrează şi acad. Iorgu Iordan în *Limba romînă contemporană*, ediţia a II-a, 1956, p. 322. În DLRM figurează numai *alin* „domol, liniştit, calm", explicat în mod nu prea convingător, ca provenind din contaminarea adj. *lin* cu verbul *alin*. Este mult mai probabil că adverbul *alin* s-a format prin adăugarea prepoziţiei *a* la adjectivul *lin* (DA s. v.). Cf. formaţiile adverbiale similare *alene* [*a* + *lene*], *anevoie* [*a*+*nevoie*], *anume* [*a*+*nume*], *arazna* [*a*+*razna*] etc.

[5] DA (s. v.) consideră că acest cuvînt e un postverbal din *cicăli* chiar în sensul de „persoană cicălitoare", ceea ce e mai greu de demonstrat. Cît priveşte verbul *cicăli* acelaşi dicţionar îl derivă din *cicară* (azi *cicoare*) „numele unui greier care prin ţiuitul lui necontenit te plictiseşte", iar *cicară* (ca şi it. cicala), ar proveni din lat. pop. **cicala* (= cls. *cicada*). Vezi DA (s. v.) şi S. Puşcariu (DR, V, p. 901). DLRM admite după CADE (s. v.) că *cicăli* e derivat din subst. *cicală*, pe care îl compară cu it. *cicala* „greier şi om flecar" (Vezi şi TDRG s. v.). Scriban (DLR s. v.) porneşte pentru explicarea lui *cicăli* de la sîrb. *čakaljati* (d. it. *cicalare* „a flecări"). *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika na svijet izdaje Jugoslavenska Akademija* îl înregistrează într-adevăr (t. 1, p. 882) şi îl traduce prin „blaterare", „garrire", „effutire" = „a flecări". Aceasta este, credem, etimologia justă.

amîndouă sînt postverbale din *îngheța-dezgheța*. Inconsecvențele de acest fel și de alte naturi ne întîmpină frecvent în DLRM[1]. Ele ies la iveală și în cazul altor formații regresive. Astfel despre *trudă* ni se spune că vine din v. sl. *trudŭ*, iar despre *osîndă* se arată că e un postverbal din *osîndi*. În fond, amîndouă cuvintele se află în aceeași situație, adică, ori sînt împrumuturi directe din slavă, ori (mult mai probabil) sînt postverbale din *trudi* și *osîndi*. Soluția ultimă este mai convingătoare, întrucît, după cum se știe, în cuvintele slave ъ final nefiind intens, nu se putea vocaliza ca în interiorul cuvintelor. Probabil și din această cauză, Tiktin la *osîndă* menționează: „Wolhl nicht ksl. *osandŭ*, sondern Postverbal von a osîndi" (DRG)[2].

5. În cele ce urmează ne vom opri asupra cîtorva substantive considerate în DLRM ca formate neîndoielnic pe teren românesc prin procedeul derivării regresive. Este vorba mai întîi de substantivul *răscoală*, interpretat ca postverbal al lui *răscula* [răs+scula]. Existența v. sl. *raskola* „despărțire", „schismă" (cf. bg. srb. rus. *raskol*) a făcut pe unii lexicografi să pornească, pentru a explica acest cuvînt, nu de la verbul românesc *răscula*, ci de la termenul vechi slav amintit. Așa au procedat Șăineanu, Candrea și Scriban (Vezi DU, CADE și DLR s.v.)[3].

Îndoieli serioase avem și în cazul cuvîntului popular *spurc*: 1) „scîrnă", 2) „nume dat la diferite boli sau bube". În timp ce DLRM îl consideră postverbal al lui *spurca* (< lat. *spurcare*), CADE și DLR îl deduc direct din lat. *spurcus*. Faptul că termenul e concret și popular ne îndreptățește să optăm pentru etimonul latin *spurcus* propus de Candrea. După cum se știe, substantivele postverbale sînt, în general, puține în graiurile populare și, de obicei, ele sînt abstracte. În afară de aceasta, sensurile lat. *spurcus* „murdar, spurcat, scîrbos, dezgustător" etc.[4] se apropie mult de unele sensuri ale cuvîntului românesc, ceea ce este decisiv în precizarea etimologiei acestuia.

În cazul lui *îmbold*, considerat și el, fără nici o rezervă, ca postverbal din *îmboldi* [*în-* + *bold*] credem că era necesar să se invoce și încrucișarea cu sinonimul *impuls*. În felul acesta s-ar putea explica prezența lui *i* în loc de *î* (normal din *îmboldi* trebuia să rezulte *îmbold*, ca și *îndemn* din *îndemna*). Se pare că aceasta și este forma originară, judecînd după felul în care prezintă lucrurile dicționarul lui Candrea și cel al lui Scriban (primul nu înregistrează decît pe *imbold*, iar al doilea îl consideră pe *imbold* „fals" tocmai pentru că e o formă hibridă rezultată din contaminarea cu *impuls*)[5].

S. Pușcariu admite și el că *imbold* e o formă hibridă, dar îl explică prin încrucișarea lui *bold* cu *impuls*[6]. Cum rămîne însă cu *îmbold* care nici măcar nu este adus în discuție, deși după toate probabilitățile el este primordial?[7] A admite că aveam de-a face cu două cuvinte independente, rezultate, unul exclusiv prin derivare regresivă (*îmbold*), iar altul numai prin contaminare [*bold*+*impuls*], înseamnă a merge prea departe cu presupunerile. Soluția cea mai clară ni se pare a fi următoarea: *imbold* provine din *îmbold* (postverbal din *îmboldi*), influențat de sinonimul *impuls* (< lat. lit. *impulsus*) sau asimilat cu neologismele care încep cu pref. *in-*.

[1] Fiindcă am amintit despre *dezghef* și *dezgheța*, semnalăm și o greșeală de tipar: *desghefat* (adj. sing.) alături de *dezghefați* (pl.).

[2] Pentru *trudă* (interpretat ca postverbal din *trudi*), vezi și G. Mihăilă, *op. cit.*, p. 370.

[3] Cf. și Al. Graur, *Fondul principal al limbii române*, Editura științifică, 1957, p. 47, unde se pune întrebarea: „*Răscoală* reprezintă p. v. sl. *raskola* „schismă" sau e un derivat postverbal al lui *răscula*?" „Poate și una și alta în același timp" — răspunde autorul lucrării citate.

[4] Vezi L. Quicherat et A. Daveluy, *Dictionnaire latin-français* revisé, corrigé et augmenté par Emile Chatelain, ediția a 52-a, Paris, 1923, p. 1299.

[5] Celelalte dicționare (cu excepția *Dicționarului limbii române contemporane*) nu înregistrează cuvîntul.

[6] Vezi *Limba română*, București, 1940, p. 404.

[7] În acest sens vorbește și folosirea acestei variante de către A. Toma, *Cîntul vieții*, ediția a II-a, p. 119 (în DLRLC, s.v.).

Mult mai clare ni se par lucrurile în cazul lui *vopsea*, pe care DLRM îl consideră de asemenea postverbal din *vopsi* (< ngr.). Aceeaşi etimologie o mai dau Şăineanu (DU s.v.), CADE (s.v.) şi Scriban (DLR s.v.). De data aceasta nu s-a ţinut seama de două lucruri şi anume : *a*) forma mai veche a cuvîntului este *văpseală* (*vopseală*) ; *b*) un postverbal din *vopsi* ar trebui să sune normal **vopsă* sau **voapsă*, în nici un caz *văpsea* sau *vopsea* [cf. formaţiile regresive normale : *pîndă* (< *pînd-i*) ; *trîntă* (< *trînt-i*) ; *dobîndă* (< *dobînd-i*) ; *clipă* (< *clip-i*) ; *şoaptă* (< *şopt-i*) etc., deci şi **vopsă* sau **voapsă* (< vops-i)].

Văpsea (*vopsea*) este un singular refăcut de la pluralul *văpsele* (*vopsele*), după modelul lui *boia-boiele* (DRG s.v.)[1].

Cît priveşte pe *văpseală* (a cărui etimologie nu este dată de dicţionar) el este în mod indiscutabil un derivat din *văpsi* + suf. *-eală*.

Pentru *vopsea* în general (indiferent de culoare) s-a folosit la început termenul *boia* (< tc. *boya*)[2], care, în luptă cu sinonimul său *văpseală*, s-a specializat, căpătînd în cele din urmă sensul de „praf de ardei roşu". Numai aşa se explică faptul că a fost posibil să apară în limbă mai întîi verbul *văpsi* şi apoi substantivul *văpseală* „substanţă cu care se vopseşte".

6. Iată acum exemple sigure şi clare de formaţii regresive, interpretate în cu totul alte chipuri în DLRM.

Substantivul *cînt* nu provine direct din lat. *cantus*, pentru că nu există în limba veche. Din DLRM (care nu precizează, ca în niciunul din celelalte cazuri „lat. lit.") reiese că l-am moştenit direct din latină, ceea ce este cu totul inexact (din latină nu ni s-au transmis decît *cantare* > *cînta* şi *canticum* > *cîntec*). Aceleaşi lucru se înţelege şi din *Limba română* a lui S. Puşcariu, unde citim : „Un caz special e al identităţi de formă între un substantiv şi o formă de conjugare a verbului respectiv. Se zice *eu joc, eu cînt, eu gust* ... (verb) şi *un joc, un cînt, un gust* ... (substantiv), pentru că atît substantivele *jocus, cantus, gustus* ... cît şi verbele *jocor, canto, gusto* ... au dat în romîneşte acelaşi rezultat"[3].

Şăineanu (DU), CADE şi Scriban (DLR) îl deduc tot din lat. *cantus*, dar îl consideră, probabil neologism. Împrumutat din latină, pe cale savantă, cuvîntul nu ar putea să aibă înfăţişarea *cînt* decît dacă admitem că a fost modelat după *cîntec* şi *cînta*. Acest lucru nu este însă arătat nicăieri, ceea ce înseamnă că autorii citaţi nu s-au gîndit la o asemenea ipoteză. Nu ne mai rămîne decît să admitem că substantivul *cînt* este un postverbal din *cînta*[4], format ca şi *avînt* (< *avînta*) ; *cuget* (< *cugeta*) ; *blestem* (< *blestema*) ; *protest* (< *protesta*) ; *salt* (< *sălta*) ; *sărut* (< *săruta*) etc[5].

Nici pentru explicarea lui *teamă* nu e necesar să recurgem la lat. neatestat **tima* (< *timere*), deoarece reconstrucţia e greu de justificat. În fond acest cuvînt este un vechi postverbal din *a se teme*, cum a şi fost, de altfel, explicat[6].

Colind este dedus din vsl. *Kolenda*, iar *colindă* e considerat o variantă a primului. La fel a procedat mai înainte Tiktin (DRG s.v.). DA nu face nici o deosebire între *colind* şi

[1] Părerea lui Tiktin este împărtăşită şi de J. Byck şi Al. Graur, *De l'influence du pluriel sur le singulier des noms en roumain*, BL, 1933, nr. 1, p. 30.

[2] Pentru noţiunea de *vopsea*, acelaşi termen există şi în neogreacă (μπογία).

[3] S. Puşcariu, *Limba română*, Bucureşti, 1940, p. 49—50.

[4] Vezi şi Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 264 şi Tiktin (DRG s.v.) unde se menţionează la etimologie : „Neubildung aus *a cînta*".

[5] La apariţia în limba romînă a deverbativului *cînt* a contribuit probabil şi fr. *chant* (< lat. *cantus*). În DA (s. v.) se arată chiar că avem de-a face cu o „formaţiune literară după fr. *chant*". De la acesta a împrumutat, de altfel, o parte din conţinutul său semantic rom. *cînt* (ex. sensul de „diviziune a unui poem" etc.).

[6] Vezi Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romîne*, Editura Academiei R.P.R., 1954, p. 152. Probabil că în cazul cuvîntului *teamă* nu s-a pornit nici de la infinitiv, nici de la indicativ prezent, ci de la subjonctiv (*să se teamă*).

colindă, admiţînd aceeaşi etimologie pentru ambele forme. CADE şi Scriban (DLR s. v.) indică numai etimonul lui *colindă*, lăsîndu-l neexplicat pe *colind*, iar Şăineanu (DU) nici măcar nu-l înregistrează, deşi, cel puţin prin Muntenia, forma de genul neutru pare a fi mai frecventă. Vechiul slav (sau mai bine zis v. bulg. *Kolęda* < lat. *calendae*) trebuia să dea normal în română *colindă*[1]. De la acest substantiv a fost derivat verbul *colinda*, iar din *colinda* a fost abstras postverbalul *colind*. Mai există, desigur, şi o altă posibilitate şi anume ca de la pluralul lui *colindă* (care este *colinde*) să se fi refăcut un nou singular = = *colind*. Trebuie să preferăm prima explicaţie, din cauză că pluralul lui *colindă*, nefiind mai uzitat decît singularul, era greu să-l influenţeze pe acesta[2].

Cît priveşte părerea că forma *colind* s-a format „pornindu-se, probabil, de la observaţia că o colindă e un cîntec religios"[3], aceasta ar putea fi admisă cel mult în subsidiar[4].

Exact în felul lui *colind* din *colinda*; *cînt* din *cînta*; *dejun* din *dejuna* sau *denunţ* din *denunţa* s-a format şi *enunţ* din *enunţa* [< fr. *enoncer* (lat. lit. *enuntiare*)]. De aceea nu avem nici un motiv să recurgem la fr. *énoncé*, cum procedează Candrea şi după el *Dicţionarul limbii romîne moderne*. În mod normal *énoncé* nu putea deveni în română *enunţ*, ci mai de grabă *enunţat*, dat fiind că în franceză acest cuvînt se foloseşte îndeosebi ca adjectiv.

Nici *coraport* nu este explicat corect, din moment ce se admite că e format din *co-* + *raport* (o astfel de creaţie pare o adevărată enormitate). Prefixul *con-* şi varianta lui *co-* servesc la formarea unor substantive şi verbe de felul lui *coautor*, *colocatar*, *convieţui* etc., cel mai adesea după modele franţuzeşti sau latine savante. A susţine că din *co-* + *raport* s-a format *coraport*, însemnează a admite că se pot asocia şi lucruri nu numai fiinţe (prefixul *co-* indică asocierea). În realitate, *coraport* s-a format din *coraportor* prin suprimarea suf. *-or*[5].

Numai aşa ne explicăm faptul că a apărut în limbă mai întîi *coraport*, şi nu **codocument*, de pildă. *Coraport* nu este deci o creaţie independentă de *coraportor*, care îl precedă în timp şi îl explică împreună cu perechea *raport raportor*. Este aici un exemplu foarte clar de derivare regresivă, întemeiată pe ceea ce Dauzat a numit „a patra proporţională"[6]:

raport (< fr. *rapport*) — *raportor* (< fr. *rapporteur*)
X — *coraportor* (*co-* + *raportor*)

O dată creat sistemul *coraport-coraportor*, a fost posibilă apariţia formei *coreferat*[7], care nu mai poate fi explicat prin derivare

[1] Al. Rosetti, *Colindele religioase la romîni*, Bucureşti, 1920, p. 15. Pentru aceeaşi etimologie vezi şi O. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, t. I, Paris, 1902, p. 261 şi 271. G. Dem. Teodorescu contestă în mod greşit originea slavă a cuvîntului în discuţie, deducîndu-l direct din grec. Καλάνθαι (în latineşte *calendae* „numire ce se dă unor vechi sărbători din anticitatea greco-latină"). Vezi *Noţiuni despre colindele romîne*, Bucureşti, 1879, p. 21. Grec. Καλάνθαι ar fi dat în română, după G. Dem. Teodorescu, *colinde* (sing. *colind*). Cît priveşte varianta originară *colindă*, nici măcar n-o aminteşte în lucrarea citată, iar în prefaţa colecţiei de *Poezii populare romîne*, Bucureşti, 1885, p. 15 îi pune sub semnul întrebării însăşi existenţa.

[2] Ne fundăm această presupunere pe concluzia la care au ajuns, în lucrările citate J. Byck şi Al. Graur, studiind un mare număr de fapte: „Il reste donc entendu que le pluriel n'a pu influer sur le singulier que là où la forme du pluriel était employée plus souvent que celle du singulier" (BL., I, p. 55).

[3] Al. Rosetti, *op. cit.*, p. 15, n. 2.

[4] Nu trebuie să pierdem din vedere că sensul lui *colind(ă)* nu este numai cel de „cîntec religios", ci şi de „umblare din casă în casă cîntînd colinde", „cutreierare", „hoinăreală" etc. La obiecţia că toate aceste sensuri sînt ulterioare, se poate răspunde prin întrebarea: „de ce lui *doină* (care e tot un cîntec) nu i s-a creat un masculin **doin*?

[5] Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 36.

[6] Vezi *La vie du langage*, ed. a IV-a, p. 137.

[7] Care este mai recent (DLRLC şi DLRM nici nu-l înregistrează), deşi în prezent pare a fi mai răspîndit decît *coraport*

regresivă. Oricît de ciudat ni s-ar părea, n-ar fi de loc exclus ca în viitor să se ajungă, prin analogie, la *corecenzie* (*corecenzent* este nu numai posibil, dar chiar normal).

Pentru explicarea verbului *a aniversa* trebuie să pornim nu de la *aniversar*, ci de la *aniversare*, provenit la rîndul lui din adjectivul feminin *aniversară* (zi *aniversară* „zi în care se sărbătoreşte un anumit eveniment"). Lăsîndu-se la o parte determinatul zi (care era subînţeles), *aniversară* a început să fie folosit singur cu valoare de substantiv, ca în următorul exemplu, pe care l-am întîlnit în *Amintiri din Junimea* de Jacob Negruzzi: „... cînd ziceai *aniversară* ziceai banchet, şi cînd ziceai banchet, ziceai luare în rîs reciprocă"[1].

Tot în acest sens amintim şi titlul nuvelei *La aniversară* de M. Eminescu. Numai după întrebuinţarea lui *aniversară* ca substantiv a fost posibilă transformarea lui în *aniversare*, prin confuzie cu infinitivele lungi ale verbelor de conjugarea I. Simţit şi el ca infinitiv lung, *aniversare* a putut servi ca punct de plecare pentru formarea verbului *aniversa*, inexistent în alte limbi[2].

O situaţie destul de ciudată avem în cazul verbului reflexiv *dezmăţa*, folosit rar cu sensul de „a se destrăbăla". După părerea noastră acest cuvînt nu e format din *des-* + *maţ(e)*, cum se arată în DLRM (s.v.), ci e un derivat regresiv din adjectivul cu aspect participial *dezmăţat*, care este mai vechi în limbă, mai bogat în sensuri şi mai răspîndit (judecînd după atestările din CADE şi DLRLC).

Astfel în timp ce verbul lipseşte din cele două dicţionare citate (şi din altele), pentru adj. *dezmăţat* se dau 6 citate. Aşa cum verbele *dunga* şi *vărga* au fost derivate din *dungat* [< *dungă* + *-at*] şi *vărgat* [< *vargă* + *-at*, la fel şi *dezmăţa* s-a putut forma din adjectivul *dezmăţat*, pe care CADE îl explică satisfăcător din *des-* + *maţe* „căruia îi atîrnă zdrenţele ca maţele unei vite spintecate".

Credem că şi verbele *nemulţumi*, *nedumeri*, *nesocoti* şi altele nu trebuie considerate ca fiind formate din prefixul *ne-* + *mulţumi*, *socoti* etc. Pentru explicarea lor trebuie, să pornim de la adjectivele *nemulţumit*, *nedumerit* şi *nesocotit*, care sînt mai vechi decît verbele în discuţie şi care au fost considerate participii ale acestora. Tranzitivul *nedumeri*, de pildă, nu este înregistrat decît de DLRLC şi DLRM (ceea ce înseamnă că e recent), pe cînd *nedumerit* există în cele mai multe dintre dicţionarele anterioare: DU, CADE şi DLR. Că aşa s-au petrecut lucrurile ne-o mai dovedesc zeci de alte adjective cu aspect participial, cărora nu le corespund, cel puţin deocamdată, verbe propriu-zise. În această situaţie sînt *neastîmpărat*, *neaşteptat*, *neatins*, *nebiruit*, *necioplit*, *neclintit*, *necugetat*, *nehotărît*, *neînfrînt*, *neînfricat* etc ... Este adevărat că sînt posibile, şi chiar corecte, construcţii gerunziale de tipul: *„neastîmpărîndu-se* a mîncat bătaie"; *„neaşteptîndu-mă* nu l-am mai putut întîlni" ş.a.m.d. Dar numai acest lucru nu probează încă existenţa unor verbe ca **neastîmpăra*, **neaştepta* etc., ci mai de grabă că procesul de apariţie al formaţiilor regresive de tipul *nemulţumi* comportă, în linii mari, patru faze:

a) formarea adjectivului cu ajutorul prefixului *ne-* + participiul trecut al unui verb existent: *ne* + *mulţumit*.

b) simţirea acestui adjectiv ca participiu al unui verb inexistent.

c) apariţia formelor gerunziale: *nemulţumindu-mă*, *nemulţumindu-te*, *nemulţumindu-se* etc.

d) apariţia verbului propriu-zis (*nemulţumi*), cu forme la toate modurile şi timpurile.

Tot un derivat regresiv este şi vb. *audia*, pe care *Dicţionarul limbii romîne moderne* îl deduce greşit, după Scriban (DLR s.v.), din lat. lit. *audire*. Am avea deci un dublet

[1] Jacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea"*, Ed. Cartea romînească, Bucureşti, 1939, p. 205. Cf. şi „Toate *aniversarele*, toate zilele „mărite" [ale poeţilor noştri de pe la 1860] sînt ca o stea mare". Maiorescu, Cr., I, 32 (în DA. s.v.).

[2] Vezi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 36—37, şi Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, ed. a II-a, p. 462.

etimologic al lui *auzi* care ni s-a transmis direct din latină. CADE, DA, DU şi TDRG nu înregistrează cuvîntul, ceea ce înseamnă, că el este recent şi nu poate fi decît abstras din *audienţă* (< lat. lit. *audientia*).

Existînd puternicul sistem: *asistent-asistenţă*; *corija-corijenţă*; *excela-excelenţă*; *neglija-neglijenţă*; *rezista-rezistenţă* etc., era firesc să i se creeze şi lui *audienţă* un corespondent verbal *audia*[1]. De altfel, lat. lit. *audire*, fiind de conjugarea a IV-a, era foarte greu să devină în limba romînă *audia* (de conjugarea I), iar de la un inexistent **audiare* nu s-a gîndit nimeni să pornească.

Într-o situaţie similară cu a lui *audia* se află şi verbele *furniza* şi *regiza*, pentru care nu trebuie să facem apel la cuvintele franţuzeşti *fournir* şi *régir*, deoarece întîmpinăm greutăţi fonetice de nebiruit. Aceste cuvinte sînt formate de la *furnizor* (< fr. *fourniseur*) şi *regizor* (< fr. *régisseur*), după modelul lui *coafa-coafor*; *controla-controlor* etc[2].

7. Uneori nu e recomandabil să pornim de la cuvinte străine şi din alte motive. De pildă verbul *amplasa* (provenit după DLRM din fr. *emplacer*) e mai normal să-l considerăm un derivat regresiv din *amplasament* (< fr. emplacement)[3] — după modelul lui *plasa -plasament*. Chiar dacă în franceză există *emplacer* el este învechit şi puţin întrebuinţat în unele sensuri pe care verbul romînesc nici măcar nu le are.

Tot considerente de ordin semantic ne fac să credem că nici *gara* „a pune la adăpost într-un garaj" nu vine direct din fr. *garer* „a băga în gară sau în port trenuri, corăbii". Nepotrivirea de sens ne împinge spre interpretarea lui ca un derivat regresiv din *garaj* (< fr. *garage*) după modelul lui *bara-baraj*; *ambala-ambalaj*; *bloca-blocaj* etc., în care ambele exemplare ne-au venit direct din franceză.

În cazul lui *stomatolog*, lucrurile sînt şi mai complicate, fiindcă nu ştim precis dacă există în limba franceză. Toate dicţionarele pe care le-am putut consulta înregistrează numai forma *stomatologiste*. De aceea ne întrebăm, dacă nu e cumva format în romîneşte din *stomatologie* (< fr. *stomatologie*) după modelul lui *ginecolog-ginecologie*; *balneolog-balneologie* etc.

Este adevărat că în franceză există dublete de tipul *paléontologue-paléontologiste*; *neurologue-neurologiste* etc., dar ele sînt înregistrate de dicţionare. *Stomatolog* se putea forma şi în romîneşte, aşa cum s-au mai format *ţiganolog* şi *sanscritolog* (în franceză *sanscritiste*). Iată şi un citat care atestă existenţa primului termen[4]: „*Ţiganologii* nu sînt mulţi în ţară, dar *sanscritiştii*, după cît ştiu, sînt şi mai puţini"[5].

8. Uneori este confundată pur şi simplu derivarea regresivă cu cea propriu-zisă. Astfel, substantive ca *răcnet*, *scîncet*, *răsuflet*, *răsunet*, *ruget* „răget, muget" şi altele sînt considerate postverbale din *răcni*, *scînci*, *răsufla* etc. Dacă un postverbal trebuie să aibă prin definiţie un corp fonetic mai mic decît verbul din care derivă şi mai ales dacă derivare regresivă însemnează suprimarea unui sufix, ne întrebăm ce fel de postverbale pot fi cuvintele care conţin în mod evident un sufix (*-et*)?

Oricît de banală ar părea explicaţia pe care o dăm, trebuie totuşi să precizăm că *răcnet*, *ruget*, *scîncet* şi alte substantive de acest fel sînt nişte derivate propriu-zise de la teme verbale cu ajutorul sufixului *-et*, care ni s-a transmis direct din latină, împreună

---

[1] Apariţia acestui verb a mai fost uşurată şi de existenţa lui *audient* („public audient" = public care audiază).

[2] Pentru toate aceste formaţii regresive, vezi şi *Gramatica Academiei R.P.R.*, vol. I, p. 326. Un exemplu clar de verb format prin derivare regresivă de la un substantiv este *intui*, pe care chiar DLRM îl deduce din *intuiţie* (< fr. *intuition*).

[3] Pentru motivele arătate de Ion Coteanu, *Cuvinte vechi şi cuvinte noi* în *Limba romînă*, an. VIII (1959), nr. 2, p. 77—78.

[4] Al doilea e înregistrat chiar de DLRM care-l consideră format din *sanscrit* (după *indolog*).

[5] Vezi *Steaua*, an. IX (1958), nr. 4, p. 124, col. 1. Cf. şi *ţiganologie* (*ibid.*, p. 123—124).

cu alte cuvinte ca: *muget* (< lat. *mugitus*), *sunet* (< lat. *sonitus*) etc. Ele nu trebuie puse pe acelaşi plan cu *preget* sau *cuget* care sînt într-adevăr postverbale (neanalizabile însă în temă + suf. *-et*), formate, fie de la tema indicativului prezent (pers. I), fie de la infinitiv, prin suprimarea sufixului *-a* (*preget-a*, *cuget-a*).

Ni se pare totuşi ciudat că, în timp ce *răcnet*, *ruget*, *scîncet* etc. sînt considerate derivate regresive, *bocet*, *foşnet*, *plesnet*, *pocnet* şi altele sînt interpretate ca derivate propriu-zise, formate de la tema infinitivului + suf. *-et*. Este aici încă un aspect al inconsecvenţelor atît de numeroase şi de supărătoare, privitoare la felul în care s-au rezolvat etimologiile în *Dicţionarul limbii romîne moderne*.

Ca toate observaţiile care s-au făcut anterior şi cele de faţă izvorăsc numai din dorinţa de a contribui, fie şi într-o măsură foarte mică, la îmbunătăţirea acestei importante opere lexicografice. Lipsurile şi calităţile ei reale vor fi puse într-o lumină mai clară de cercetările viitoare, pe care le considerăm absolut necesare. Deocamdată însă faptele discutate mai sus dovedesc că unii dintre autorii *Dicţionarului limbii romîne moderne*, nefiind la curent cu anumite principii stabilite de lingvistica noastră, n-au înţeles fenomenul derivării regresive în toată complexitatea lui.

Th. Hristea

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE, INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI, **Dicţionarul limbii romîne moderne,** Editura Academiei R.P.R. [Bucureşti], 1958, 961 p.

Noul dicţionar, aşa cum este întocmit, întrece dicţionarele publicate anterior, este mai bogat, fiindcă au fost introduse cuvintele rare care au circulat la începutul secolului al XIX-lea, precum şi cuvintele care au intrat în vocabular în ultimele decade ale secolului nostru, iar definiţiile sînt în general mai precise, mai clare şi mai concise.

Desigur, dicţionarul are şi unele lipsuri; în cele ce urmează ne vom ocupa de cuvintele de origine greacă, semnalînd etimologiile şi definiţiile care, după părerea noastră, sînt eronate şi făcînd cîteva observaţii pentru îmbunătăţirea materialului lexical.

Mai întîi ne vom opri asupra cuvintelor greceşti care au trecut în limba romînă prin filieră franceză. La multe dintre aceste cuvinte se arată că ele derivă din formele franţuzeşti corespunzătoare şi se precizează că sînt de origine greacă (de ex. *arheologie*, *caligrafie*, *psalmodie* etc.), la altele însă nici nu se aminteşte originea lor greacă (de ex. *cacofonie*, *permă*, *mastic* etc.). O a treia categorie o formează cuvintele cu etimologie multiplă (ca *filozof*, *filozofie*, *tipografie* etc.), la care se indică atît etimologia greacă, cît şi cea franceză.

Desigur că multe cuvinte greceşti, mai ales tehnice, au trecut în limba romînă prin filieră franceză, dar este greu să admitem că *arheologie* vine de la forma franţuzească *archéologie* şi nu direct din gr. ἀρχαιολογία (care se pronunţă *arheologhia*, cum s-a pronunţat şi în romîneşte la începutul secolului al XIX-lea), căci dacă ar fi un împrumut din franceză ar trebui să se pronunţe *arkeolojie*. De asemenea este greu de admis că cuvîntul *caligrafie* a trecut în limba romînă prin filieră franceză şi nu direct din limba greacă, deoarece toţi elevii din şcolile greceşti din ţara noastră învăţau καλλιγραφία (*kaligrafia*). Nu putem admite că *psalmodie* (ψαλμωδία) a trecut în limba romînă din limba franceză şi nu direct din neogreacă: era firesc ca termenii liturgici legaţi de biserica ortodoxă să pătrundă în limba romînă din limba unei ţări ortodoxe. Este greu de admis că *tipografic* derivă din

fr. *typographique*, în timp ce cuvintele *tipograf* şi *tipografie* vin din ngr. τυπογράφος şi τυπογραφία, căci în neogreacă există şi cuvîntul τυπογραφικός. De asemenea se arată că *salată* vine din ngr. σαλάτα, dar *salatieră* „din *salată* (după fr. *saladier*)", deşi în greaca populară există cuvîntul σαλατιέρα.

Un cuvînt care arată într-un mod şi mai elocvent greşeala de a exagera influenţa franceză, prezentînd unele cuvinte greceşti ca fiind trecute în limba română prin filieră franceză, este *apostazie*. După părerea noastră, acest cuvînt trebuie scris *apostasie*, aşa cum îl înregistrează I. A. Candrea în dicţionarul său şi cum se pronunţă în limba de origine (ngr. ἀποστασία). De adăugat că această formă a circulat foarte mult la începutul secolului al XIX-lea; iată două citate dintr-o cronică din 1821 scrisă de Ioan Dîrzeanu, în care se află acest cuvînt: „Iar răzvrătitorul Teodor [Vladimirescu], stînd în mănăstirea Motrului cu toată adunarea sa şi-n satul Ţinţăreni, nu înceta urmînd lucrările apostasiei" [1]. „Iar de la Ţarigrad au venit într-acele zile la Bucureşti scrisoare patriarhicească cu blestemuri asupra celor ridicaţi în cugetul apostasiei" [2]. Colectivul de etimologii, din cauză că s-a oprit asupra termenului francez *apostasie*, n-a mai dat sensul atît de frecvent la începutul secolului al XIX-lea, de „revoltă, răzvrătire, răscoală împotriva unei stăpîniri", ci a dat numai sensul care a circulat în secolele anterioare: „renunţare publică la o religie, renegare a unei doctrine sau concepţii". De notat că ngr. ἀποστασία are ambele înţelesuri, adică de „răzvrătire" şi de „renunţare la o religie", şi cred că nu putem vorbi de o influenţă franceză.

Este drept că limba română a suferit şi influenţa limbii franceze, dar credem că multe din cuvintele de origine greacă au intrat în limba română direct, şi nu prin intermediul limbii franceze. Era firesc acest lucru, deoarece poporul român a avut timp îndelungat legături directe cu poporul grec. Se ştie că după căderea Constantinopolului mulţi intelectuali şi negustori greci s-au refugiat în Ţările Române, iar mai tîrziu, în timpul fanarioţilor, numeroşi greci din Constantinopol şi din alte regiuni ale Greciei s-au stabilit în Ţara Românească şi Moldova, unde au stat în contact direct cu poporul român. Nu trebuie să uităm că limba oficială în timpul fanarioţilor era cea greacă: mii de hrisoave, foi de zestre, testamente, zapise etc. au fost scrise în greaca modernă şi se află astăzi în arhivele din ţară. De asemenea multe şcoli şi tipografii greceşti au luat fiinţă pe teritoriul românesc, unde se învăţau atît limba elenă, cît şi greaca modernă, iar o sumă de cărţi greceşti au ieşit de sub teascurile tipografilor din ţară şi au avut o largă circulaţie printre români. De notat că şi primele traduceri din limba franceză în limba română s-au făcut prin intermediul limbii neogreceşti. Aşadar, după un contact direct atît de strîns şi îndelungat între cele două limbi, neogreacă şi română, era firesc să avem o influenţă mai pronunţată a celei dintîi asupra celei de-a doua şi o îmbogăţire a vocabularului românesc cu numeroase cuvinte neogreceşti.

Impresia noastră este că membrii colectivului de etimologii s-au condus după următorul criteriu: cuvintele greceşti care au trecut în limba franceză, au intrat în limba română prin filieră franceză şi nu direct. Credem că acest criteriu n-a fost just, fiindcă, după cum am arătat mai sus, sînt unele cuvinte greceşti care, deşi au trecut în limba franceză, totuşi au intrat în limba română nu prin filieră franceză, ci direct din neogreacă, ba chiar uneori din greaca populară, ceea ce arată în mod elocvent legăturile directe dintre cele două popoare.

Aşadar ar fi de dorit ca membrii colectivului să revizuiască etimologiile cuvintelor greceşti din această categorie, fiindcă o parte din ele pătrunseseră în limba română înainte ca influenţa limbii franceze să se fi exercitat asupra celei româneşti.

De asemenea trebuie să se acorde o atenţie deosebită şi cuvintelor greceşti care ar fi trecut în limba română prin intermediul lim-

[1] N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mişcării lui Tudor Vladimirescu*, Bucureşti, 1921, p. 49.

[2] *Ibidem*, p. 68.

bilor slave, fiindcă ne vine greu să admitem că unele din aceste cuvinte au intrat în limba romînă prin intermediul acestor limbi şi nu direct. De exemplu, în dicţionar se arată că *episcop* vine din ngr. *episkopos*, dar *arhiepiscop* din slavă ; *arhierie* din ngr. *arhieria*, dar *arhiereu* din slavă; *patriarhie* din ngr. *patriarhia*, dar *patriarh* din slavă. Dacă cuvintele *episcop*, *arhierie* şi *patriarhie* au intrat în limba romînă direct din neogreacă, de ce nu puteau intra tot direct din neogreacă şi cuvintele *arhiepiscop*, *arhiereu* şi *patriarh*?

Colectivul de etimologii trebuia să dea unele explicaţii cu privire la etimologiile populare, căci în felul cum sînt prezentate nu oricine poate să le înţeleagă, ci uneori pot fi interpretate greşit. Să luăm două exemple : *patrafir* „< ngr. *patrahili* (după *fir*)" şi *trandafir* „< ngr. *trantafillon* (după *fir*)". În neogreacă avem forma cultă ἐπιτραχήλιον (*epitrahilion*) şi forma populară πετραχήλι (*petrahili*), care au rezultat din ἐπί τὸν τράχηλον („pe grumaz") ; precum vedem, etimonul grecesc n-are nici o legătură cu *fir*. De asemenea avem în greaca populară τριαντάφυλλο (*triantafilo*), care însemnează „treizeci de foi", deci nici la acest cuvînt nu e vorba de vreun *fir*. Colectivul de etimologii, care a adăugat în paranteze cuvintele „după *fir*", trebuia să arate cum a înţeles poporul legătura acestor cuvinte de origine greacă cu cuvîntul rom. *fir*.

Vom trece acum la problema transcrierii cuvintelor greceşti. Socotim că este o deficienţă a noului dicţionar faptul că etimoanele greceşti n-au fost transcrise cu litere greceşti. Prin transcrierea cuvintelor greceşti cu semne latine de multe ori nu se poate reda întocmai pronunţarea cuvîntului ; şi apoi, care pronunţare s-a adoptat în dicţionar, cea erasmiană sau cea reuchliniană? Răspunsul nostru este că au fost utilizate ambele pronunţări, şi nu înţelegem de ce : pronunţarea erasmiană nu trebuia adoptată, deoarece e vorba de influenţa limbii neogreceşti, şi mai ales a celei populare, care a avut loc în secolul al XIX-lea.

Iată cîteva exemple concludente că membrii colectivului au utilizat ambele pronunţări (dăm, în paranteză, grafia grecească) : *agonisi* < ngr. *agonizomai* (ἀγονίζομαι) ; *arhondarie* < ngr. *arhondareion* (ἀρχονταρεῖον) ; *evrica* < ngr. *eureka* (εὕρηκα) ; *catihis* < ngr. *katehesis* (κατήχησις) ; *turcomerit* < ngr. *turcomerites* (τουρκομερίτης) etc. — dar găsim şi formele : *fantaxi* < ngr. *fantazome* (φαντάζομαι), *catihisi* < ngr. *katiho* (κατήχω) ; *evhologhion* < ngr. *evhologion* (εὐγολόγιον) ; trebuie să menţionăm că acest cuvînt trebuie pronunţat *efhologhion*, cu *f* nu cu *v*, precum se pronunţă şi cuvintele *elefterie* (ἐλευθερία) „libertate", *eftihia* (εὐτυχία) „fericire", întîlnite în documentele din secolul al XIX-lea ; apoi *politefsit* < ngr. *politefome* (πολιτεύομαι), cuvînt care trebuie pronunţat *politevome*, cu *v* nu cu *f*. (Se ştie că diftongii αυ, ευ,, ηυ,se pronunţă în neogreacă *af*, *ef*, *if* înainte de consoane surde şi *av*, *ev*, *iv* înaintea unei vocale sau a unei consoane sonore).

Credem că în stabilirea etimologiilor ne ajută mult mai mult pronunţarea decît grafia cuvintelor. Iată cîteva exemple din dicţionar : cuvintele *ananghie*, *anghinară*, *cucuvaie*, *evrica*, *plasture* sînt explicate, respectiv, din ngr. *ananki*, *ankinara*, *kukuvagia*, *eurika*, *mplastri*, în vreme ce grafiile ἀνάγκη,, ἀγκινάρα,, κουκουβάγια,, εὕρῆκα,, μπλάστρι se pronunţă în realitate *ananghi*, *anghinara*, *kukuvaia*, *evrika*, *blastri*.

Atragem atenţia şi asupra lipsei de consecvenţă în redarea literei greceşti υ. Această literă este redată cînd prin *i*, cînd prin *y*. Iată cîteva exemple cu *y* : *chiparos* < ngr. *kyparissos* (κυπάρισσος), *chir* < ngr. *kyr*[*ios*] (κύριος), *tipograf* < ngr. *typografos* (τυπογράφος) ; exemple cu *i* : *poliloghie* < ngr. *poliloghia* (πολυλογία), *polieleu* < ngr. *polieleos* (πολυέλαιος), *singhel* < ngr. *sigkellos* (σύγκελλος), *tifos* < ngr. *tifos* (τῦφος) etc.

*

Ne vom opri acum asupra unor etimologii, la care avem de îndreptat sau de observat ceva. Vom da întîi cuvîntul şi etimologia din dicţionar şi apoi observaţia noastră.

Agonisi : „ngr. *agonizomai* (aor. *agonisa*)". Aoristul de la verbul ἀγωνίζομαι (*agonizome*)

nu este *agonisa*, ci *igonistin* sau, popular, *agonistika*.

Becaţă: „după fr. *bécasse*". Nu credem că e vorba de o influenţă franceză, ci mai degrabă de una neogreacă, fiindcă în neogracă avem μπεκάτσα (*becaţa*).

Camfor: „ngr. *kanfora*". În greaca populară avem forma κάμφορα (*kamfora*), nu *kanfora*.

Candelă: „slav (v. sl. *kanŭdilo*)". Nu credem că este o influenţă slavă, ci mai degrabă una neogreacă, unde avem κανδήλα (*kandila*).

Cărămidă: „ngr. *keramida*". Este necesară o precizare: în neogreacă nu există forma *keramida*, dată în dicţionar, ci κεραμίδι (*keramidi*), plural κεραμίδια (*keramidia*), care înseamnă „ţiglă".

Castan: „ngr. *kastanon*". Dar în neogreacă κάστανον este fructul, iar pomul se numeşte καστανιὰ (*kastania*); apoi la *castană* se spune că este femininul lui *castan*. Credem că era mai bine dacă la *castan* se spunea că vine de la *castană*, care la rîndul lui vine de la *kastanon*, plural *kastana*. În felul acesta s-ar fi stabilit mult mai just etimologia cuvîntului.

Aceeaşi greşeală se observă şi la alţi pomi fructiferi, de exemplu *cais*, *chitru*, *zmeur* etc.

Categorisi: „din categorie", iar etimologia lui *categorie* este: „fr. *catégorie* (lat. lit. *categoria*)"; în dicţionarul Larousse însă se spune că acest cuvînt vine din forma grecească *kategoria*. Noi adăugăm că verbul *categorisi* vine direct din greceşte, şi anume de la verbul κατηγορῶ (*katigoro*), aor. *katigorisa*.

Chindie: „tc. *ikindi*". Probabil că cuvîntul acesta a trecut din turcă în greaca populară şi din această limbă a intrat în limba romînă, fiindcă în greaca populară întîlnim forma κιντί (*kindi*).

Dichiu: „ngr. *dikeos*". Noi credem că este mai degrabă o influenţă a limbii greceşti populare, unde avem forma δίκιος (*dikios*).

Dîrmon: „ngr. *dromoni*". În neogreacă nu cunoaştem forma *dromoni*, ci numai formele δερμόνι (*dermoni*), δρεμόνι (*dremoni*) şi δρυμόνι (*drimoni*), de la care credem că vine forma romînească.

Dropică: „ngr. *idropikas*". Credem că este o influenţă a limbii greceşti populare, unde avem forma δρόπικας (*dropikas*).

Hrismos: „ngr. *krismos*". În neogreacă nu se spune *krismos*, ci χρησμός (*hrismos*).

Mutră: „ngr. *mutra*". Trebuie precizat că ngr. μοῦτρα este pluralul lui μοῦτρο (*mutro*).

Naht: „tc. *nakd*, *nakt*". Cuvîntul este într-adevăr de origine turcă, dar a fost împrumutat din neogreacă, în care găsim o formă mai apropiată de cea romînească, anume νάχτι (*nahti*).

Naramză: „ngr. *nerantzun*". În neogreacă însă nu există forma *nerantzun*, ci νεράντζι (*nerantzi*), pl. νεράντζια (*nerantzia*).

Navlosi: „din *navlu*". Nu vine din *navlu*, ci de la verbul ναυλόνω (*navlono*), aor. *navlosa*.

Paraclis[1]: „ngr. *paraklision*". De notat că în neogreaca cultă este forma παρεκκλήσιον (*pareklision*), iar în greaca populară παρακκλήσι (*paraklisi*), care, desigur, stă la baza formei romîneşti.

Parigorisi: „ngr. *parigoro*". Aici lipseşte aoristul παρηγορησα (*parigorisa*), de unde vine forma romînească.

Profir: „ngr. *profiros*". În neogreacă este cunoscută forma πορφυροῦς (*porfirus*), nu *profiros*.

Sastisi: „ngr. *sastizo* (viit. *sastisa*)". Dar *sastisa* nu este formă de viitor, ci de aorist.

Sistisi: „ngr. *sistiso*". În neogreacă nu există forma *sistiso*, ci συστήνω (*sistino*), aor. *sistisa*.

Stenahorie: „ngr. *stenohoria*". Mai degrabă este o influenţă a limbii greceşti populare, unde întîlnim forma στεναχώρια (*stenahoria*).

Tifos: „fr. *typhus* (lat. lit. *typhus*)". Cei mai mulţi termeni de medicină au trecut în limba romînă prin filieră franceză; credem însă că în cazul lui *tifos* este o influenţă directă a limbii neogreceşti, în care găsim forma τῦφος (*tifos*).

Tipar: „ngr. *tiparion*". De notat că în neogreacă nu există un cuvînt *tiparion*, ci τύπος (*tipos*) şi τυπάρι (*tipari*); primul înseamnă „tipar", iar al doilea „model,şablon".

Tipografie: „ngr. *typografia* (fr. *typographie*)". Etimologia aceasta este eronată, fiindcă atît cuvîntul grecesc, cît şi cel francez înseamnă „meşteşugul tiparului", şi atîta tot. Pentru întreprindere sau atelier în neogreacă avem τυπογραφεῖον (*tipografion*), iar în limba franceză *imprimerie*.

Tratarisi: „din *trata*". Credem că este un împrumut din ngr. τρατάρω (*trataro*), aor. *tratarisa*.

Vapor: „după fr. [bateau à] *vapeur*". Credem că mai degrabă vine din ngr. ϑαπόρι (*vapori*), decît din limba franceză.

Verighetă: „din *verigă*". Nu credem că vine din *verigă*, ci din forma neogreacă ϑεργέττα (*vergheta*).

Zaharisi: „ngr. *zaharoso* (< *zaharono*)". În neogreacă există două verbe, ζαχαρώνω (*zaharono*) cu aor. *zaharosa* şi ζαχαριάζω (*zahariazo*) cu aor. *zahariasa*, dar nu există *zaharoso*.

Zizanie: „ngr. *zizania*". Trebuie precizat că ζιζάνια este pluralul lui ζιζάνιον (*zizanion*).

*

Următoarele cuvinte, rămase în dicţionar fără explicaţie etimologică, sînt de origine neogreacă:

Aht vine din ngr. ἄχτι (*ahti*), care înseamnă „dorinţă arzătoare".

Matracucă: din ngr. ματρακοῦκα (*matrakuka*) (vezi V. Bogrea, în *Dacoromania*, I (1921), p. 263).

Zalisi: din ngr. ζαλίζω (*zalizo*), aor. *zalisa*, care înseamnă „a zăpăci, a ameţi".

*

Am observat că la cîteva cuvinte definiţiile nu sînt tocmai reuşite. Vom reproduce întîi definiţia din dicţionar şi apoi cea propusă de noi:

Canonarh „monah însărcinat cu orînduirea slujbei la strană în mănăstirile şi catedralele ortodoxe". — De fapt nu e vorba nici de monah şi nici de slujba la strană, fiindcă nici o slujbă nu se face la strană; apoi nu e vorba numai de mănăstiri şi catedrale, ci de orice biserică ortodoxă. Cuvîntul *canonarh* este compus din *canon* + *arho* (= a conduce) şi se numeşte acel tînăr, ajutor al dascălului, care cîntă la strană diferite canoane sau tropare [1].

Elenism „etapă în istoria societăţii sclavagiste a popoarelor din bazinul Mării Mediterane, cuprinsă între epoca cuceririlor lui Alexandru Macedon şi sfîrşitul secolului I î.e.n." şi *elenistic* adj. „care aparţine elenismului, privitor la elenism". — Este o confuzie în explicarea acestor două cuvinte, fiindcă primul înseamnă totalitatea grecilor, civilizaţia sau cultura greacă; iar cel de-al doilea redă exact ceea ce este trecut la cuvîntul *elenism*.

Embatic (înv.) „formă de arendare a unei proprietăţi pe termen lung, în care arendaşul se bucura de toate drepturile de proprietate". — D. Russo a stabilit următoarea definiţie precisă: „embaticul (sinonim cu *emphyteosa*) este suma pe care o plăteşte cineva ca arendă pe termen lung pentru un loc sau casă; darea anuală pe care o plătea preotul care obţinea o biserică parohială chiriarhului său" [2].

Hristoitie (înv.) „**1**. Viaţă conformă cu morala creştină. **2**. Evlavie". — În definiţia de mai sus poate să dispară cuvîntul „creştină", fiindcă cuvîntul *hristoitie* înseamnă (ca şi corespondentul său neogrec) numai „obiceiuri bune, morale". De notat că în neogreacă este χρηστοήθεια (*hristoitia*) şi nu *hristoidia*, cum se dă în dicţionar.

Eterie „nume dat unei organizaţii politice secrete, cu ramificaţii şi în ţările noastre, înfiinţată la începutul secolului al XIX-lea de patrioţii greci, pentru eliberarea ţării lor de sub jugul turcesc. — Revoluţia făcută de greci în 1821 împotriva turcilor". — Numele organizaţiei politice secrete era Φιλική Ἑταιρεία (*Filiki Eteria* „societatea prietenilor") şi nu *Eterie*; trebuia amintit şi că această organizaţie a luat fiinţă în 1814 la Odesa. După aceste explicaţii se poate înţelege şi etimologia cuvîntului: ngr. *eteria*, iar nu *etiria*, cum este scris în dicţionar, care înseamnă „societate".

[1] Léon Clugnet, *Dictionnaire grec-français des noms liturgiques en usage dans l'église grecque*, Paris, 1895. Pentru definiţia cuvintelor liturgice acest dicţionar este de mare folos.

[2] D. Russo, *Studii greco-romîne*, Bucureşti, 1939, vol. I, p. 244.

Lacherdă „peşte din Marea Neagră, a cărui carne se consumă mai ales sărată(*sarda sarda*); pălămidă", iar *pălămidă* „peşte marin de forma unui fus gros, cu solzi mici şi cu numeroşi dinţi pe fălci (*sarda sarda*)". — În limba neogreacă, de unde au fost împrumutate cele două cuvinte, lucrurile se prezintă altfel: e vorba de acelaşi peşte, care se numeşte παλαμίδα (*palamida*), iar bucăţile de pălămidă, conservate în saramură, se numesc λακέρδα (*lacherda*), — deci lacherda nu este un peşte. De notat că pălămida trăieşte atît în Marea Neagră, cît şi în Marea Mediterană şi, după cum ştim, n-are solzi.

Mavrofor (Înv.) „voluntar grec din unităţile de elită ale lui Alexandru Ipsilanti". — Ngr. *mavroforos* „îmbrăcat în negru". — Definiţia trebuia să fie mai precisă, ca să nu producă confuzie între domnitorul Alex. Ipsilanti şi fiul său Alex. Ipsilanti, conducătorul Eteriei. Acesta din urmă a avut un singur corp de elită, „Batalionul sacru", format din mavrofori, care a dat lupta de la Drăgăşani.

Turcomerit (Înv.) „partizan al turcilor". — Definiţia cuvîntului este eronată, fiindcă în neogreacă τουρκομερίτης (*turkomeritis*) înseamnă „din părţile turceşti", adică este vorba de persoanele originare din părţile sau ţinuturile de sub stăpînirea turcească, şi nu poate să însemneze „partizan al turcilor".

*

Vom adăuga două definiţii la cuvintele *căldură* şi *zizanie*:

Căldură se numeşte şi „apa încălzită care se pune în potir în timpul liturghiei" [1].

Zizanie înseamnă şi „buruiană, neghină".

*

Cu toate că noul dicţionar cuprinde un foarte bogat material lexical, totuşi lipsesc din el unele cuvinte care au circulat în secolul al XIX-lea şi pe care le întîlnim în documentele şi periodicele timpului. Credem că este necesar ca membrii colectivului care au elaborat dicţionarul să parcurgă cel puţin buletinele oficiale din cele două Principate şi să extragă cuvintele care au fost utilizate de autorităţile administrative în actele lor publicate, deoarece unele din aceste cuvinte au încetat de a mai circula în zilele noastre şi este bine ca tineretul studios, care se ocupă de istoria ţării noastre din secolul trecut, să le găsească în noul dicţionar şi să nu fie nevoit să facă cercetări speciale pentru a afla sensul lor.

Iată cîteva cuvinte care, după părerea noastră, ar fi trebuit să figureze în dicţionar: *angurai, apalt, cheaj, cvit, doxologie, erat, harabagilic, lancasterian, magere, măhălit, mitrofor, mumgerie, pandieră, paretisis, poşlina* etc.

Prin completările şi observaţiile noastre am urmărit, aşa cum am menţionat mai sus, să venim în ajutorul membrilor institutului, care sîntem siguri că în curînd se vor ocupa de o nouă ediţie a dicţionarului.

Nestor Camariano

G. GOUGENHEIM, R. MICHÉA, P. RIVÈNE şi A. SAUVAGEOT, **L'Élaboration du français élémentaire,** Didier, Paris, 1956, 256 p.

Ideea *francezei elementare* s-a născut în anul 1947 şi se datoreşte iniţiativei luate de U.N.E.S.C.O. de a lupta pentru răspîndirea limbilor de civilizaţie în ţările înapoiate. Franţa, ca toate celelalte mari state moderne, a primit cu mult interes această idee, deoarece ea servea şi altui scop — răspîndirea limbii franceze în afara graniţelor Franţei.

Dar pentru a putea fi răspîndită, franceza trebuia adaptată unor condiţii speciale. Astfel a luat naştere *franceza elementară*, care constă

[1] D. Russo, *Studii şi critice*, Bucureşti, 1910, p. 75.

în simplificarea vocabularului şi a gramaticii, pentru a da străinilor un minimum de cunoştinţe de limbă franceză, care să le permită să întreţină o conversaţie despre nevoile elementare ale vieţii cotidiene. *Franceza elementară* reprezintă, pe plan pedagogic, prima etapă în însuşirea limbii franceze. Spre deosebire de *Basic English*, ea este o limbă deschisă, adică se poate dezvolta atît în ce priveşte vocabularul, cît şi în ce priveşte structura gramaticală.

Franceza elementară a fost elaborată cu sprijinul Ministerului Educaţiei Naţionale, care în 1952 a înfiinţat în acest scop o comisie specială.

Cartea pe care o prezentăm aici, şi în care sînt expuse metodele de elaborare a *francezei elementare*, cuprinde patru secţiuni: *Istoria vocabularelor simplificate*, *Frecvenţa*, *Disponibilitatea* şi *Elaborarea francezei elementare*. Fiecare secţiune cuprinde mai multe capitole.

La începutul primei secţiuni, autorii cărţii pe care o prezentăm fac remarca importantă că simplificarea raţională a vocabularului şi a gramaticii este considerată astăzi ca o metodă înaintată de învăţare a limbilor străine.

Metoda logică de determinare a cuvintelor uzuale, chiar practicată cu toată rigoarea, cum au făcut-o Ogden şi West cînd au creat *Basic English*, presupune totuşi o oarecare doză de subiectivism. De aceea s-a simţit nevoia unei alte metode, şi anume *statistica*. Aceasta pare a oferi un criteriu mai obiectiv şi cu mai mare valoare ştiinţifică în determinarea cuvintelor celor mai uzuale. Ea a fost aplicată pentru prima dată la studiul vocabularului de Käding în *Häufigkeitswörterbuch der deutschen Sprache*, 1897. Această lucrare nu avea însă un scop pedagogic; ea era destinată stabilirii unei stenografii raţionale.

În 1921 a apărut *Teacher's Word Book* a lui Thorndike — o listă de zece mii de cuvinte, selecţionate după criteriul frecvenţei prin numărarea a 4 500 000 de cuvinte din texte foarte variate. Acest dicţionar are defectul că nu face distincţie între omonime, chiar între cele cu sens foarte diferit, şi nici între folosirea verbală sau nominală a aceluiaşi cuvînt.

Pentru limba franceză, există două dicţionare de frecvenţă, ambele publicate în Statele Unite. Primul, *A French Word Book Based on a Count of 400 000 Running Words*, de Henmon, a apărut în 1924 şi se bazează pe un număr de 400 000 de cuvinte, culese din texte cu caracter variat. El cuprinde două liste: una alfabetică, indicînd frecvenţa la fiecare cuvînt, şi alta în care cuvintele sînt date în ordinea descrescîndă a frecvenţei.

Al doilea dicţionar de frecvenţă franţuzesc — *French Word Book*, 1935 — al lui Vander Beke, aduce îmbunătăţiri dicţionarului lui Henmon prin ridicarea numărului cuvintelor numărate pentru stabilirea frecvenţei la 1 147 748, prin modul de alegere a textelor, prin deosebirea pe care o face între omonime şi între diferitele valori gramaticale ale cuvintelor şi prin aprecierea cuvintelor, nu numai din punctul de vedere al frecvenţei, ci şi din acela al repartiţiei sau al rangului lor. Vander Beke consideră că e mai important un cuvînt care se întîlneşte cîte o dată la cinci autori diferiţi, decît unul care se găseşte de zece ori la un singur autor. Noţiunea de *rang* este inovaţia cea mai importantă ce s-a adus pentru îmbunătăţirea metodei statistice.

Dicţionarul lui Vander Beke se caracterizează printr-o mare atenţie dată noţiunii de rang în raport cu cea de frecvenţă, cu scopul de a elimina din lista de cuvinte tot ceea ce autorul considera vocabular particular. (E vorba de cuvintele întîlnite numai într-un număr restrîns de texte).

Pentru a vedea dacă îmbinarea criteriului frecvenţei cu acela al rangului duce la rezultate valabile, s-au făcut investigaţii şi s-a constatat că grupurile de cuvinte considerate ca avînd aceeaşi importanţă pentru vorbitori: *mamă—tată*, *frate—soră*, *alb—negru* etc. sînt apropiate şi ca rang şi ca frecvenţă.

Tot în legătură cu aplicarea metodei statistice la studiul vocabularului, s-a ivit întrebarea în ce măsură sînt valabile cercetările întemeiate numai pe limba scrisă, şi în special pe texte aparţinînd unui singur secol sau chiar unei jumătăţi de secol, cu alte cuvinte, ce credit se poate acorda datelor statistice obţi-

nute în felul acesta, în ce măsură ele caracterizează limba în general.

În urma investigaţiilor făcute în acest scop, s-a ajuns la concluzia că datele statistice furnizate de dicţionarul lui Vander Beke nu sînt caracteristice decît pentru limba scrisă în secolul căruia îi aparţin textele pe baza cărora s-a făcut statistica. Pentru limba vorbită şi pentru limba scrisă contemporană, ele nu mai sînt valabile.

Pornindu-se de la dicţionarul lui Vander Beke au fost elaborate numeroase alte lucrări statistice, în special cu caracter pedagogic: *Vocabulaire fondamental du français*, Paris, 1936, de J. B. Haygood; *Centrala ordförräded i franskan*, 1951, de B. Schlyter; *Basic French Vocabulary*, de J. B. Tharp. Printre lucrările de statistică a vocabularului care vizează alte scopuri, sînt citate: *A Grouped - frequency French Word List based on the French Word Book of Vander Beke*, 1939, de West, Bond şi Louis Limper, lucrare în care se află grupate la un loc toate cuvintele aparţinînd aceleiaşi familii etimologice, iar frecvenţa este suma frecvenţelor derivatelor; *Lista lui Aristizabal*, care avea să stabilească un vocabular de frecvenţă mixt (al copiilor şi al adulţilor).

Printre lucrările care încearcă să determine frecvenţa cuvintelor în diferitele stiluri sau perioade istorice ale limbii, este citat *Russian Word Count*, 1953, de Harry Josselson.

În secţiunea a doua a cărţii pe care o prezentăm se discută felul cum a fost aplicat criteriul frecvenţei la stabilirea vocabularului *francezei elementare*.

Pornind de la considerentul că cei care învaţă *franceza elementară* urmăresc în primul rînd să înţeleagă şi să vorbească limba franceză şi ţinînd seamă de faptul că limba scrisă are trăsăturile ei specifice, Sauvageot a venit cu ideea că vocabularul francezei elementare trebuie să se bazeze pe limba vorbită şi nu pe cea scrisă. În acest scop au fost folosite înregistrări fonografice mai vechi, aflate la Institutul de fonetică al Universităţii din Paris, înregistrări aflate în arhiva Radiodifuziunii franceze, înregistrări de folclor, aflate la Muzeul de arte şi tradiţii populare. Dar cele mai multe texte sînt înregistrări recente. A fost înregistrat graiul a 301 persoane diferite ca vîrstă, sex, ocupaţie, grad de cultură şi loc de origine. Stabilind frecvenţa cuvintelor în aceste texte, autorii francezei elementare au alcătuit două liste: una în care cuvintele au fost clasate în ordinea descrescîndă a frecvenţei, iar alta în care cuvintele au fost aranjate alfabetic. Socotind că numai cuvintele care au obţinut frecvenţa peste 20 aparţin fondului lexical de bază al limbii franceze, s-a obţinut un total de 1063 de cuvinte.

După ce stabilesc frecvenţa cuvintelor în limba vorbită, autorii *francezei elementare* fac interesante observaţii privind raportul dintre frecvenţă şi categoriile gramaticale. S-a constatat astfel că frecvenţa cea mai mare o au uneltele gramaticale (între care şi verbele *être* şi *avoir* cu funcţia de auxiliare) şi în ordine descrescîndă urmează verbele, adjectivele şi substantivele. Merită semnalat faptul că numărul uneltelor gramaticale scade pe măsură ce scade frecvenţa, în timp ce variaţia procentului numelor este inversă: numărul numelor creşte pe măsură ce frecvenţa scade. Variaţia procentului verbelor este mai neregulată: pînă la frecvenţa 500 procentul creşte rapid de la 9,09% la 23%, apoi descreşte uşor pînă la frecvenţa 300 şi se menţine constantă în jurul frecvenţei 20. Cu mici neregularităţi, variaţia procentului adjectivelor urmează pe cea a numelor.

Autorii *francezei elementare* merg mai departe cu investigaţiile lor, examinînd raportul dintre categoriile gramaticale şi rang, pentru a vedea care dintre părţile de cuvînt cu aceeaşi frecvenţă se întîlneşte în mai multe texte. S-a observat astfel că pentru o frecvenţă dată, verbele au cel mai adesea indici de repartiţie mari, iar numele, indici inferiori celor ai verbelor. Pe baza acestei observaţii, autorii afirmă că la o frecvenţă egală verbele apar, în general, într-un număr mai mare de împrejurări diferite decît numele; ele sînt deci mai stabile decît numele, care au o legătură mai strînsă cu condiţiile exterioare ale conversaţiei. Cuvintele gramaticale, considerate la o frec-

venţă dată, ating, ca şi verbele, indici de repartiţie ridicaţi. Ele sînt deci, ca şi verbele, stabile, adică nu dispar din conversaţie, indiferent de condiţiile în care aceasta are loc. Iar adjectivele, pentru că exprimă adesea noţiuni mai generale decît numele, vor avea şi ele indici de repartiţie mai ridicaţi decît acestea.

Comparînd lista de frecvenţă a cuvintelor, stabilită de autorii *francezei elementare*, pe baza limbii vorbite, cu lista lui Vander Beke, care stabileşte frecvenţa cuvintelor în limba scrisă, se pot face numeroase observaţii interesante.

Între sinonime sau cvasi sinonime, în limba vorbită, există o mare deosebire de frecvenţă, faţă de limba scrisă, deoarece acei care scriu caută o mai mare varietate de exprimare, în timp ce în vorbire nu se urmăreşte aceasta sau nu se poate realiza ca în limba scrisă.

Unele verbe, substantive şi adjective au o frecvenţă mult mai mare în limba vorbită decît în cea scrisă — fapt explicabil tot prin lipsa de preocupare pentru varietate a limbii vorbite.

Cuvintele gramaticale cu caracter literar au o frecvenţă mult mai mare în limba scrisă decît în cea vorbită. Acelaşi lucru se poate spune şi despre cuvintele abstracte sau cele ce denumesc obiecte moderne. În schimb, termenii vulgari au o frecvenţă mai mare în limba vorbită.

În secţiunea a treia a cărţii de care ne ocupăm se discută problema cea mai importantă dintre toate cîte privesc aplicarea statisticii la studiul vocabularului : ce credit trebuie să se acorde frecvenţei, cu alte cuvinte în ce măsură datele ei slujesc cercetarea lingvistică. În ce priveşte aplicarea criteriului frecvenţei la determinarea unui vocabular de bază, autorii cărţii găsesc trei răspunsuri posibile la problema formulată aici : *a*) să se ţină cont exclusiv de frecvenţă, *b*) să nu se ţină de loc seama de ea, *c*) să i se ceară numai ceea ce poate da şi să fie completată cu alte mijloace.

Dintre autorii de vocabulare de bază, în afară de Haygood, nimeni nu s-a bazat exclusiv pe frecvenţă, deoarece cuvintele concrete (cele care denumesc anumite obiecte concrete), ca şi cele legate de anumite îndeletniciri sau cele specifice unei regiuni au o frecvenţă foarte mică. Aceasta se datoreşte faptului că ele sînt legate de anumite circumstanţe şi de anumite teme de conversaţie, ceea ce face ca să aibă o frecvenţă foarte inegală. Autorii *francezei elementare* arată cum frecvenţa acestor cuvinte este influenţată de o mulţime de factori. Ca exemplu este luat cuvîntul *roi* „rege". În urma unei astfel de analize autorii ajung la concluzia că pentru cuvintele concrete nu se poate stabili o frecvenţă proprie. Frecvenţa lor depinde de numărul de împrejurări în care pot fi folosite, ceea ce face ca slaba frecvenţă a unui cuvînt să nu fie o dovadă a inutilităţii lui şi nici invers.

Pornind de la această constatare, autorii *francezei elementare* susţin ideea coexistenţei a două vocabulare şi încearcă să determine caracterele pozitive ale fiecăruia dintre acestea. În 1950 René Michéa, în articolul *Vocabular şi cultură*, publicat în *Les langues modernes*, împărţea cuvintele în *tematice* (acelea care sînt legate de o temă anumită — cuvintele concrete) şi *atematice* (acelea care nu ţin de anumite teme, subiecte sau împrejurări : cuvintele gramaticale, un mare număr de verbe şi adjective şi cîteva nume foarte generale). Această deosebire, deşi bună din punct de vedere pedagogic, nu caracterizează cuvintele tematice în raport cu frecvenţa ; de aceea autorii *francezei elementare* printre care se află şi Michéa, au adoptat o altă terminologie şi anume : *cuvinte frecvente* şi *cuvinte disponibile* (cele cu frecvenţă mică şi nestabilă, dar uzuale şi utile). Au fost numite cuvinte disponibile, pentru că deşi nu sînt des folosite, ele se află totuşi la dispoziţia şi la îndemîna noastră cînd avem nevoie de ele.

Printr-o serie de anchete speciale, făcute cu un mare număr de subiecte, s-a încercat determinarea gradului de disponibilitate al

cuvintelor (adică uşurinţa cu care ne vine în minte un cuvînt, cînd purtăm o conversaţie pe o anumită temă). Concluzia la care s-a ajuns este că într-o situaţe dată cuvintele care ne vin cel mai uşor în minte sînt cele legate de acea situaţie şi care o caracterizează — adică numele. Celelalte părţi de vorbire nu ne vin în minte decît în măsura în care încercăm să stabilim raporturi între situaţia respectivă şi alte fenomene. Dacă în listele de frecvenţă generală — exceptînd cuvintele gramaticale — verbele erau cele mai frecvente, în anchetele pentru stabilirea gradului de disponibilitate cele mai frecvente şi mai stabile sînt cuvintele concrete (numele).

Gradul de disponibilitate prezintă deci un interes lingvistic deosebit şi este de o foarte mare importanţă pentru stabilirea unui vocabular de bază. Într-o discuţie despre corpul omului, de exemplu, interesează mai puţin faptul că *dinte* este mai frecvent decît *cot*, dar gradul lor de disponibilitate interesează foarte mult. Concluzia care se desprinde din această constatare este că numai o combinare între vocabularul frecvent şi cel disponibil ne poate duce la stabilirea vocabularului necesar, a vocabularului de bază al unei limbi.

În secţiunea a patra a cărţii — *Elaborarea francezei elementare* — se arată că această combinare a vocabularului frecvent cu cel disponibil s-a făcut avîndu-se în vedere un scop dublu: *a*) punerea la dispoziţia vorbitorilor a unui minimum de vocabular necesar pentru întreţinerea relaţiilor sociale elementare, *b*) prin componenţa lui, vocabularul *francezei elementare* să aibă şi un caracter educativ.

Astfel, din totalul de 1063 de cuvinte, cîte obţinuseră frecvenţa peste 20, au fost eliminate acelea a căror frecvenţă era sub 29 (exclusiv) — considerîndu-se că sub această frecvenţă jocul hazardului este foarte mare — şi cele care nu au fost înregistrate în cel puţin cinci texte. S-a ajuns astfel la un număr de 805 cuvinte, din care au mai fost eliminate încă 114, avîndu-se în vedere scopul precis pe care-l urmăreşte *franceza elementară*. Au fost eliminate unele interjecţii şi cuvinte de legătură, care nu sînt indispensabile comunicării, cuvintele care îşi datorau frecvenţa condiţiilor în care s-a făcut înregistrarea textelor, cuvintele familiare şi vulgare; dintre două sau mai multe sinonime a fost reţinut doar unul; din principiu au fost eliminate numele de popoare, unele cuvinte religioase, unele cuvinte care, prin diversitatea sensurilor lor, ar fi fost foarte greu de înţeles etc.

Dintre cele 1063 de cuvinte care obţinuseră frecvenţa peste 20, au intrat în vocabularul *francezei elementare*, în urma acestei trieri, numai 691. Restul de 677 (vocabularul *francezei elementare* avînd 1368 de cuvinte) au fost alese, parte după gradul de disponibilitate, parte după criterii de altă natură. Criteriul disponibilităţii a furnizat cuvintele concrete, care n-au putut fi admise prin frecvenţă. În afară de acestea au mai fost introduse cuvinte care exprimă noţiuni de cultură: *art, artiste, sculpteur, sculpture, tableau* etc., noţiuni de morală civică: *justice, liberté, libre, paix* etc., cuvinte referitoare la sănătate: *blessure, fièvre, hôpital, infirmier, maladie, médicament, opération, pansement* etc., etc.

După încheierea tuturor acestor operaţiuni de delimitare, structura vocabularului *francezei elementare* se prezintă astfel: din cele 1368 de cuvinte, cîte conţine întreg vocabularul, cele mai numeroase sînt numele (637, adică 46,5%), urmează verbele (322, adică 23%), uneltele gramaticale (248, adică 17,6%), adjectivele (94, adică 6,9%), iar în restul de 73 de cuvinte (5,5%) figurează multe adverbe.

După cîte se vede, vocabularul *francezei elementare* este un vocabular concret şi practic, care nu are pretenţia de a putea exprima toate nuanţele caracteristice limbii literare.

Structura gramaticală a *francezei elementare* a fost elaborată după aceleaşi principii şi metode după care a fost delimitat vocabularul.

Cartea celor patru autori ai *francezei elementare*, în care sînt expuse principiile

şi metodele concrete de lucru, în afară de un preţios serviciu pe care-l aduce autorilor de manuale şcolare de limbi străine, are o deosebită importanţă pentru lingvişti, în special pentru cei care se ocupă de studiul vocabularului. Deşi autorii *francezei elementare* nu au tras toate concluziile de ordin lingvistic care ar fi putut fi trase în urma unei cercetări aşa de vaste (regretăm în special faptul că nu se spune nimic despre raportul dintre frecvenţa cuvintelor concrete şi gradul lor de disponibilitate, iar graficul prin care se prezintă raportul dintre frecvenţă şi rang şi din care se vede că frecvenţa este invers proporţională cu rangul nu este explicat, pentru a putea înţelege concluzia), totuşi, observaţiile pe care ei le fac referitor la aplicarea criteriului frecvenţei în studiul vocabularului, introducerea noţiunilor de rang şi de disponibilitate oferă temeiuri noi pentru aprecierea aplicării metodei statistice la studiul vocabularului. Lucrul acesta este foarte important, dacă ţinem seama că în zilele noastre ştiinţa limbii este pe cale de a se îmbogăţi cu o nouă disciplină : lingvistica matematică.

Foarte utile pentru cercetarea lingvistică mi se par observaţiile privind deosebirile din punctul de vedere al frecvenţei dintre vocabularul limbii scrise şi vocabularul limbii vorbite, distincţia care se face între vocabularul frecvent şi vocabularul disponibil, raporturile dintre frecvenţă şi categoriile gramaticale etc.

Aprecierea pe care autorii *francezei elementare* o dau aplicării criteriului frecvenţei la studiul vocabularului mi se pare foarte judicioasă şi este menită să tempereze entuziasmul unor cercetători care au exagerat mult importanţa acestui criteriu pentru cercetarea lingvistică [1]. Faptul că dintre cele 1368 de cuvinte pe care le însumează vocabularul *francezei elementare*, numai 691 au fost alese după criteriul frecvenţei, deşi vocabularul *francezei elementare* are, după cum s-a arătat, un anumit caracter practic, adică este alcătuit din cuvintele cele mai importante pentru schimbul de idei între oameni, este o dovadă că frecvenţa nu ne ajută decît într-o anumită măsură să stabilim o ierarhie a valorii cuvintelor. Fără a diminua serviciile pe care le poate aduce cercetării lingvistice criteriul frecvenţei, trebuie să arăt că importanţa lui scade şi mai mult atunci cînd este vorba să-l folosim la determinarea fondului principal de cuvinte al unei limbi. Menţionez faptul că între noţiunea „vocabular de bază", folosită de autorii *francezei elementare*, şi aceea de „fond principal de cuvinte", folosită în anii din urmă în lucrările de lingvistică marxistă, nu există identitate. *Vocabularul de bază* în concepţia autorilor *francezei elementare* reprezintă vocabularul minim necesar celui care învaţă o limbă străină pentru a putea face schimb de idei în limba respectivă la nivelul relaţiilor sociale contemporane elementare. *Fondul principal de cuvinte* reprezintă nucleul vocabularului, unul dintre cele două elemente esenţiale care asigură stabilitatea limbii în decursul istoriei.

O comparaţie între lista fondului principal de cuvinte, stabilită de P. Miclău[2], şi lista cuvintelor care la autorii *francezei elementare* au obţinut frecvenţa peste 20 ne indică măsura în care criteriul frecvenţei poate fi folosit la delimitarea fondului principal lexical. Aproximativ 500 de cuvinte din cele 1173, incluse de P. Miclău în lista fondului principal lexical, stabilit după criterii logice[3], nu se află în lista de 1063 de cuvinte, care la autorii *francezei elementare* au obţinut frecvenţa peste 20. Iată cîteva exemple : *abandonner, abri, ajouter, alors, assiette, beurre, blé, bœuf, bonheur, bouche, cacher, cercle, chaise, ciel, conseil, défaut, défendre, degré, dent, désirer* etc. etc. E greu de admis că

[1] Vezi I. Fischer, recenzia la acad. Al. Graur, *Fondul principal al limbii romîne*, în *Studii şi cercetări lingvistice*, anul IX, nr. 1, 1958, p. 127—133.

[2] Vezi *Stabilirea fondului principal lexical al limbii franceze*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, Editura Academiei R.P.R., 1958.

[3] Vezi Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romîne*, Editura Academiei R.P.R., 1954, p. 5—31.

astfel de cuvinte, care nu au obţinut frecvenţa 20, sînt mai puţin importante decît cele care au obţinut această frecvenţă. Regretăm că nu avem la îndemînă întreaga listă de cuvinte a vocabularului *francezei elementare*, pentru a o compara cu lista cuvintelor aparţinînd fondului principal stabilită de P. Miclău. Bănuim însă că cel puţin o parte dintre cele 500 de cuvinte din lista lui P. Miclău, care nu se află în lista de frecvenţe a autorilor *francezei elementare*, şi deci din punctul de vedere al frecvenţei se menţin în zona în care acţionează jocul hazardului (sub 20), au fost introduse în vocabularul *francezei elementare* pe baza criteriului disponibilităţii, criteriu de care, fără să-l fi pomenit sub această denumire, a ţinut seama şi P. Miclău la delimitarea fondului principal lexical al limbii franceze.

Concluzia pe care o tragem în urma confruntării celor două liste este că frecvenţa ne poate ajuta la delimitarea fondului principal al unei limbi, dar nu este unicul criteriu. Date fiind trăsăturile caracteristice ale vocabularului — dintre care unele au fost subliniate de autorii *francezei elementare* — pentru delimitarea fondului principal de cuvinte al unei limbi trebuie să ţinem seama de multe alte criterii.

C. Otobîcu

Recueil d'études romanes publié à l'occasion du IXe Congrès international de linguistique romane à Lisbonne du 31 mars au 3 avril 1959, Bucureşti, 1959, 344 p.

Volumul de studii pregătit de lingviştii romîni în vederea Congresului de studii romanice de la Lisabona are un conţinut foarte bogat, atît în ceea ce priveşte numărul limbilor romanice avute în vedere cît şi, mai ales, varietatea problemelor discutate.

Cele mai numeroase articole sînt consacrate limbii romîne. Dintre acestea amintim, în primul rînd, lucrările care discută probleme de fonetică: A. Graur, *Sur le symbolisme phonétique*; E. Petrovici, *Patrimoine hérité et affinités acquises dans l'évolution phonétique du roumain (A propos de l'inflexion des voyelles roumaines é, ó)*; G. Istrate, *Un phonétisme caractéristique de la „Psaltirea Scheiană"*.

Acad. Al. Graur în studiul citat reia problema simbolismului fonetic arătînd cum, în romînă, există procedee care servesc la transformarea cuvintelor banale în cuvinte expresive. Acesta este cazul mai ales al grupurilor *-(i)rl-*, *-(i)rţ-*. În articol se discută şi cazul, interesant, al unor formaţii ca *hîrţoagă*, *mîrţoagă* etc. care sînt simţite ca derivate cu ajutorul unor sufixe de la *hîrtie*, *mort* etc. Aceasta dovedeşte că procedeele simbolice pot să se organizeze şi deci complexul sonor să nu fie arbitrar, ci determina de conţinut..

În articolul său, acad. E. Petrovici subt liniază deosebirile care există între evoluţia sistemului fonologic romînesc şi cel al altor limbi romanice (de ex. sarda), arătînd rolul sistemului fonologic slav în formarea corelaţiei de timbru din romînă.

G. Istrate reia discuţia în legătură cu fonetismele *maire*, *taire* pentru *mare*, *tare* din *Psaltirea Scheiană*, fiind de părere că acest fenomen s-ar datora unui sas, copist al *Psaltirii Scheiene*.

Reţinem faptul că dintre studiile consacrate limbii romîne un număr mare de articole tratează probleme de morfologie şi sintaxă (J. Byck, *Origine de l'infinitif abrégé en roumain*; Fulvia Ciobanu, *Remarques sur le mode de construction de la préposition* ***pînă***; M. Manoliu, *Une déviation du système de conjugaison romane; temps composés avec* ***a fi*** *„être" à la diathèse active, en roumain*; Liviu Onu, *L'origine de l'accusatif roumain avec* ***p(r)e***; Sorin Stati, *Quelques Problèmes de l'histoire de la déclinaison roumaine*; Florica Dimitrescu, *Observations sur*

le système des déictiques de la langue roumaine (L'aspect synchronique du problème); Florenţa Sădeanu, *Traces de passé composé absolu en roumain*; L. Vasiliu, *Note sur le „datif-locatif"*).

După prof. J. Byck, infinitivul scurt (*cînta*) din română nu a apărut, ca în celelalte limbi romanice, din cauze de ordin fonetic, ci din cauze lexicale, morfologice şi sintactice. Astfel infinitivul lung *cîntare*, devenit nume de acţiune, a fost simţit ca un derivat de la tema *cînt-*, cu ajutorul sufixului substantival *-are*, transmis în română din latină în cuvinte ca *brăţare*, *căldare*. Deoarece infinitivul scurt nu trebuia să exprime decît sensul verbului, care exista în tema *cînt-*, era suficient marcat prin *-a*. Acest *-a*, întocmai ca *-i* de la cealaltă conjugare productivă, s-a impus ca o trăsătură caracteristică a acestei clase de conjugare: *cîntam*, *fugi(i)am*, *cîntară*, *fugiră*.

F. Ciobanu analizează situaţia lui *pînă* în română. Autoarea ia în discuţie originea acestei prepoziţii, diferitele valori pe care le are, precum şi raportul care se stabileşte între ea şi alte prepoziţii cu care intră în corelaţie.

Într-un articol în care porneşte de la situaţia din limbile romanice, M. Manoliu prezintă cazul special al românei în care există timpuri compuse cu *a fi* la diateza activă. După o primă parte în care se discută ce factori au provocat pierderea elementului latin (folosirea lui *a avea* la timpurile compuse ale diatezei active), autoarea prezintă în partea a doua factorii lingvistici care au favorizat noul element, probabil slav.

Al. Niculescu şi Liviu Onu discută, în articole separate, obiectul direct cu *pe* din română în legătură cu procesul de reorganizare a categoriei obiectului direct. Al. Niculescu consideră că acest proces a început la pronume.

După S. Stati, flexiunea desinenţelor feminine româneşti este de dată recentă, probabil ca rezultat al influenţei sistemului morfologic slav, unde, la feminin, genitivul singular este identic cu nominativul plural.

De demonstrative şi adverbe deictice se ocupă Fl. Dimitrescu care arată că, în română, întocmai ca în alte limbi, există un paralelism între sensul pronumelor (şi al adjectivelor), care formează un sistem binar, dublu ramificat.

Fl. Sădeanu se ocupă de formele regionale de auxiliar *o* şi *or* ale perfectului compus şi le explică prin *habuit* > *o* şi *habuerunt* > **auru* > *or*. Singularul *are* se explică prin forma regională *ar* la care a fost adăugată desinenţa *-e*, frecventă pentru verbele româneşti de conjugările II, III şi IV.

L. Vasiliu discută problema dativului locativ din română.

Articolul *Sur le terme* ***lingvistică*** *„linguistique" en roumain*, semnat de Aurel Nicolescu, prezintă, pe larg, apariţia şi evoluţia cuvîntului amintit în română.

În sfîrşit, între contribuţiile care au la bază fapte româneşti trebuie citate articolele semnate de B. Cazacu şi I. Coteanu (*Autour d'une controverse linguistique: langue ou dialecte? Le problème de la classification des idiomes romans parlés au Sud du Danube* şi, respectiv, *Le roumain et le développement du latin balkanique*) consacrate aceleiaşi probleme: dacă aromîna, meglenoromîna şi istroromîna sînt dialecte sau limbi. B. Cazacu, după ce face un istoric al problemei în discuţie, arată că în precizarea limitei dintre noţiunea de „limbă" şi cea de „dialect" trebuie să se ia în considerare atît factorii extralingvistici, cît şi factorii lingvistici. În încheierea articolului, autorul este de părere că idiomurile romanice din sudul Dunării sînt dialecte de tip divergent care, din cauza unor împrejurări complexe, n-au reuşit să devină limbi independente, capabile să răspundă necesităţilor intelectuale ale vieţii moderne şi, de aceea, sînt pe punctul de a dispărea, sub presiunea limbilor străine înconjurătoare. O părere contrară este exprimată de I. Coteanu, care consideră că dintre diferitele criterii ce pot servi la delimitarea dialectelor (şi în special a dialectelor româneşti) singura soluţie acceptabilă este subordonarea. Din acest punct de vedere latina orientală s-a împărţit de la început în dalmată, aromînă şi dacoromînă;

istroromîna s-a diferenţiat, în urmă, din dacoromînă. Autorul consideră chiar necesară constituirea unei ramuri a lingvisticii romanice care să se ocupe de problemele ridicate de felul acesta de a vedea transformările care au avut loc în latina orientală şi balcanică.

Pe lîngă lucrările care iau în discuţie numai fapte din romînă trebuie să amintim o altă categorie de articole care discută, comparativ, situaţia din romînă cu aceea din alte limbi romanice. Şi de această dată cea mai mare parte a articolelor sînt de morfologie sau de sintaxă (V. Guţu-Romalo, *Remarques sur le système du pronom personnel dans les langues romanes*; Maria Iliescu, *La productivité de la* IV-e *conjugaison latine dans les langues romanes*; Iorgu Iordan, *Quelques parallèles syntaxiques romans*; A. Niculescu, *Sur l'objet direct prépositionnel dans les langues romanes*). Pe lîngă acestea înregistrăm articolul acad. Al. Rosetti (*Remarques sur l'emploi des phonèmes semi-voyelles en roumain et en espagnol*) care discută fapte de fonologie şi alte două care se ocupă de formarea cuvintelor (N. Dănilă, *Sur la vitalité de la dérivation en français et en roumain;* Em. Vasiliu, *Structure phonématique des suffixes du roumain et du français. (Essai de typologie)*.

Acad. Al. Rosetti arată cum romîna şi spaniola întrebuinţează într-un fel analog semivocalele. Astfel, în romînă, ca şi în spaniolă, semivocalele asociate unei vocale formează diftongi care în amîndouă limbile sînt bifonematici. Între semivocalele din romînă şi spaniolă există însă şi o deosebire: romîna a mers mai departe decît spaniola în sensul că în romînă semivocalele sînt foneme autonome şi nu variante ale lui *i* şi *u* ca în spaniolă.

Vom analiza articolele care se ocupă de fapte de morfologie şi sintaxă romanică. V. Guţu-Romalo discută îmbogăţirea sistemului pronumelui personal din limbile romanice, faţă de latină, şi felul cum a luat naştere pronumele personal de persoana a III-a şi pronumele de reverenţă. Autoarea subliniază cum romîna şi portugheza prezintă una dintre situaţiile cele mai interesante datorită creării unei opoziţii graduale în cadrul categoriei pronumelui de reverenţă.

Folosindu-se de metoda statisticii, Maria Iliescu arată că în ciuda părerii, mai mult sau mai puţin generală, conjugarea în *-ire* este puţin productivă în limbile romanice. Singurele formaţii noi din această categorie de verbe sînt cele care se datoresc exclusiv conjugării incoative, caracterizată prin sufixul latinesc *-esc*. Spre deosebire de celelalte limbi romanice, în romînă conjugarea în *-i* este la fel de bogată ca cea în *-a*.

Acad. Iorgu Iordan analizează o serie de fapte de natură sintactică care s-au dezvoltat independent în diferitele limbi romanice, fără vreo legătură directă cu latina. Este vorba de construcţii sintactice pleonastice, ca de exemplu repetarea subiectului substantival cu ajutorul unui pronume personal (*vine el tata*) sau repetarea complementului direct şi indirect prin forma atonă a pronumelui personal (*cartea am cumpărat-o azi*).

Seria articolelor care prezintă fapte romanice în comparaţie cu situaţia din romînă se încheie cu două articole care se ocupă de problemele derivării în romînă şi franceză. N. Dănilă arată cum în franceza actuală, spre deosebire de romînă, derivarea slăbeşte din ce în ce mai mult. Romîna a păstrat un număr mare de sufixe din latină la care a adăugat sufixe de origine slavă sau morfologică.

Em. Vasiliu, folosind metode noi de cercetare a structurii sufixelor în romînă şi franceză, stabileşte că sistemul sufixal al limbii franceze are un grad de redondanţă mai mare decît sistemul limbii romîne. În acelaşi timp, autorul observă că în limba franceză se manifestă o tendinţă mai pronunţată către economie.

Volumul de care ne ocupăm mai cuprinde şi cîteva articole consacrate exclusiv unor fapte numai din latină sau dintr-o limbă romanică.

Articolele lui G. Ivănescu (*Les formes du nominatif et de l'accusatif pluriels des Ire et IIe déclinaisons, en latin vulgaire*) şi H. Mihăescu (*Quelques remarques sur le*

latin des provinces danubiennes de l'empire romain) tratează probleme diferite din latina vulgară. G. Ivănescu reia, cu anumite corectări, părerea lui G. F. Mohl privitoare la formele cazuale din limbile romanice; se arată că formele de nominativ și acuzativ plural ale declinărilor I și a II-a din latina vulgară erau diferite în cele mai multe regiuni ale Romaniei. H. Mihăescu studiază un mare număr de texte din provinciile dunărene cu intenția de a desprinde particularitățile lingvistice locale. Autorul ajunge la concluzia că toate fenomenele studiate de el aveau o răspîndire mai largă și că, prin urmare, inscripțiile și textele din provinciile dunărene nu ne-au păstrat particularități lingvistice locale în măsură să putem vorbi de dialecte sau de diferențieri față de limba latină a documentelor similare din apusul Romaniei.

Mai găsim în volum două articole care tratează fapte de franceză (Ion Brăescu, *Le rythme ternaire dans la prose de Gustave Flaubert* și N. N. Condeescu, *Les connexions sémantiques de „envoyer paître" et de „envoyer au peautre"*), unul fapte de italiană (Nina Façon, *Concetti progressivi nella „Questione della lingua". Muratori e Salvini*) și unul fapte de spaniolă (Marius Sala, *Algunas observaciones lingüísticas sobre los refranes judeo-españoles de Bucarest*).

I. Brăescu analizează structura frazei din proza lui G. Flaubert arătînd cum se manifestă ritmul ternar, iar N. N. Condeescu explică apariția lui *envoyer paître* care a înlocuit expresia *envoyer au peautre*. Concepțiile despre limbă, despre progresul acesteia, așa cum apar ele la L. A. Muratori și A. M. Salvini, sînt prezente în lucrarea lui N. Façon. În sfîrșit, M. Sala face o prezentare a spaniolei vorbite de sefarzii din București pe baza unui număr de aproape 200 de proverbe. Este subliniată poziția laterală a spaniolei din București față de centrul sefardiților din Orient, Salonicul, și se insistă asupra influenței exercitate, mai ales în fonetică, de română asupra spaniolei cercetate.

Volumul, care se încheie cu un bogat indice de materii și nume, dovedește sfera largă de preocupări din lingvistica românească și reprezintă, fără îndoială, un succes al acesteia.

M. Sala

BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU

ERATĂ

Pag.	rîndul	în loc de :	se va citi :
4	19 de jos	*Introducerea*	*Introducere*
7	14 „ „	ultimile	ultimele
10	5 „ „	Sișmarev	Șișmarev
12	7 de sus	tmeinică	temeinică
13	14 „ „	crișan	crișean
13	18—17 de jos	Crișana	Crișeana
28	9 de sus	tendințe,	tendințe ;
40	20 „ „	împerechiate	împerecheate
41	6 „ „	întru toate	întru totul
42	17 „ „	că	să
44	23 de jos	întebuințată	întrebuințată
46	10 „ „	altep asaje	alte pasaje
52	17 „ „	*primăvereii*	*primăverii*
56	2 de sus	domeniul	domeniului
62	3 de jos	*полисической*	*политической*
62	3 „ „	Гиго	Гюго
66	23 „ „ coloana 2	*năfăcti*	*năfîcli*
73	13 „ „	Dolbouille	Delbouille
76	6 „ „	de cît	decît
79	16 de sus	cercetări	cercetători
91	1 de jos, coloana 1	*permă*	*dermă*
92	17 de sus, coloana 2	tipografilor	tipografiilor
102	21 „ „ coloana 2	subt	sub-

Din publicațiile apărute în
EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Lingvistică

Academia Republicii Populare Romîne, Subsecția de limbă și literatură, ***Revista de filologie romanică și germanică***, anul II (1958), nr. 1, 6 lei.

Institutul de lingvistică din București, ***Studii și cercetări lingvistice***, anul X (1959), nr. 1, 5 lei.

Institutul de lingvistică din Cluj, ***Cercetări de lingvistică***, anul II (1957), nr. 1—4, 8 lei.

Istorie

N. I. BARBU, ***Aspecte din viața romană în scrisorile lui Cicero***, „Biblioteca clasică I", 1959, 25×17,50, 199[—200] p. + erata, legat p. + anvelopă, 16,80 lei.

M. GUBOGLU, ***Paleografia și diplomatică turco-osmană***, Studiu și album, 1958, 43×30,50 351[—352] p. + 7 pl. + erata, legat p. + anvelopă, 96 lei.
Lucrarea e rezumată în limbile rusă și franceză.

HOREDT K., ***Contribuții la istoria Transilvaniei în secolele IV—XIII***, „Biblioteca istorică VII", 1958, 193[—195] p. + erata, legat p. + anvelopă, 16,90.
Lucrarea e rezumată în limbile rusă și germană.

Istorie și critică literară

Texte literare

PUBLII OVIDII NASONIS, ***Metamorphoseon***, libri XV; traducere în metru original de ION FLORESCU: OVIDIU, ***Metamorfoze***, revizuirea traducerii, prefață, note, anexe, PETRU CREȚIA, „Scriitori greci și latini I", 1959, 30,50×21,50, 447[—448] p. + erata legat p. + anvelopă, 28,10 lei.

Istoria artei

Institutul de istoria artei, ***Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.***, II, Secolul XIX, 1958, 30,50×21,50, 249[—251] p. + 4 pl. + erata, legat p. + anvelopă, 37,70 lei.

Institutul de istoria artei, ***Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare***, „Studii și materiale de istoria artei II", 1958, 30,50 × 21,50, 512[—519] p. + 1 pl., legat p. + anvelopă, 65 lei.
Lucrarea e rezumată în limbile rusă și franceză.

Institutul de istoria artei, T. ENESCU, ***Camil Ressu***, „Monografii de artiști I", 1958, 180[—181] p. legat p. + anvelopă, 39 lei.

Institutul de istoria artei, AMELIA PAVEL și RADU IONESCU, ***Nicolae Vermont***, „Monografii de artiști II", 1958, 30,50 × 21,50, 133[—134] p. + erata, legat p. + anvelopă, 35,80 lei.

Din

LIMBA ROMÎNĂ

au apărut:

anul I, 1952, nr. 1
anul II, 1953, 6 numere
anul III, 1954, 6 numere
anul IV, 1955, 6 numere
anul V, 1956, 6 numere
anul VII, 1957, 6 numere
anul VII, 1958, 6 numere
anul VIII, 1959, primele 2 n-re

Numerele care vă lipsesc din colecţie se pot comanda, direct sau prin poştă, prin

LIBRĂRIA ACADEMIEI R.P.R.
Bucureşti, Calea Victoriei, nr. 27

Numerele curente se găsesc de vînzare la orice librărie din ţară.

Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

Pentru străinătate, cererile de numere izolate sau de abonamente se fac prin întreprinderea de stat pentru comerţ exterior „Cartimex" I.S.C.E., str. Aristide Briand nr. 14, sau Căsuţa poştală 134—135, Bucureşti.

I. P. 2, c. 2682

Lei 3.—

i 8124

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

LIMBA ROMÎNĂ

5
ANUL VIII
1959

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

1957

0 IIII 2005

97

COMITETUL DE REDACȚIE

Acad. IORGU IORDAN — *redactor responsabil*; ION GOTEANU, *redactor responsabil adjunct*; acad. MIHAIL SADOVEANU; EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; prof. G. ISTRATE; prof. D. MACREA; GH. BOLOCAN; VL. DRIMBA; VALERIA GUȚU-ROMALO; MIRCEA MITRAN (secretar); C. OTOBÎCU; FLORA ȘUTEU.

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacția revistei *LIMBA ROMÎNĂ*

București, Raionul I. V. Stalin, Calea Victoriei, nr. 194

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, ACADEMIA R.P.R., Telefon 15.07.91

i 8124

-- UCL 2014

LIMBA ROMÎNĂ

Anul VIII 1959 nr. 5

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

2022

SUMAR

CULTIVAREA LIMBII Pag.

IORGU IORDAN, După trei ani... 3
CONSTANT MANECA, Cuvîntul tehnic în stilul presei noastre . . . 11
LUIZA SECHE, Aspecte ale limbii firmelor şi anunţurilor 14
ION BRĂESCU, Traducerile din limba franceză în trecut şi astăzi . 27
LAURA VASILIU, Cîteva observaţii asupra folosirii infinitivului în limba română actuală 36
RODICA OCHEŞEANU, Observaţii asupra folosirii greşite a prepoziţiilor în limba unor publicaţii 40
I. DĂNĂILĂ, Termeni proprii şi improprii 52

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

AL. GRAUR, Cu privire la sufixele *-abil* şi *-ibil* 59
V. RUDEANU, Omonimele şi practica lexicografică în discuţia ligviştilor sovietici 61
* * * Glosar regional 72

DIALECTOLOGIE

ŞT. IACOB, Note despre graiul din Ţara Bîrsei 79

FILOLOGIE

I. CREŢU, Rectificări la ediţiile lui Eminescu 91
F. FUGARU, Influenţa versificaţiei populare asupra poeziei lui Ioan Budai-Deleanu 96

CRONICĂ

* * * Sesiuni ştiinţifice închinate aniversării a 15 ani de la eliberarea Patriei noastre 103

RECENZII ŞI BIBLIOGRAFIE

Вопросы текстологии. Сборник статей. Издательство Академии Наук СССР, Moscova, 1957, 465 p. (*I. Rizescu* şi *V. Solomon*) 105
Sprachpflege, revistă de cultivare a limbii germane ; Eduard Koelwel, *Wegweiser zu einem guten deutschen Stil* (Îndrumător pentru un bun stil german), Leipzig, 1954, 150 p. (*Flora Şuteu*) . . 110
Despre terminologia sportivă în *Dicţionarul limbii romîne moderne* (*Vasile Teodorescu*) 114
Şcoala ardeleană, antologie, prefaţă şi note de *Emil Boldan* (*Gh. Bulgăr*) 116
I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1959, 165 p., (*Sorin Stati*) 119

R. – c. 3773.

2932

1964

DUPĂ TREI ANI...

DE

ACAD. IORGU IORDAN

În nr. 5 pe anul 1956 al revistei noastre a apărut primul articol consacrat „cultivării limbii". Au urmat apoi altele, cu preocupări asemănătoare, semnate, aproape toate, de oameni tineri, membri ai unui colectiv din Institutul de lingvistică din Bucureşti care poartă acelaşi nume ca şi rubrica de faţă.

Avem puţine ştiri despre modul cum au fost primite articolele noastre şi, mai ales, cum le apreciază cititorii obişnuiţi ai revistei. Judecînd după consfătuirile pe care le-am ţinut cu aceştia (la Bucureşti şi la Ploieşti), se pare că pe cei mai mulţi problema îi interesează, atît teoretic, cît şi practic. În ce priveşte diversele publicaţii periodice şi, mai cu seamă, pe cei vizaţi, direct sau indirect, de către autorii articolelor în discuţie, situaţia nu se prezintă de loc îmbucurător. Pe de o parte, numai extrem de rar şi foarte din fugă s-a vorbit despre ele în reviste de largă circulaţie (ca *Viaţa romînească*, *Contemporanul* sau *Gazeta literară*), pentru care, de altfel, *Limba romînă*, este mai mult ori mai puţin inexistentă, iar pe de altă parte, atunci cînd s-a luat poziţie faţă de părerile şi comentariile noastre, cei în cauză s-au „apărat" şi, mai des, au „vînat" ei înşişi „greşeli" (ca să mă exprim la fel cu dînşii), deşi teoretic sînt adversari declaraţi ai acestei umile îndeletniciri, în articolele publicate de noi.

Am afirmat şi cu alt prilej că preocuparea de căpetenie a mînuitorilor condeiului, indiferent de profesiunea lor obişnuită, este să-şi formuleze ideile în modul cel mai corect posibil, cel mai conform cu regulile limbii, consacrate prin scrisul înaintaşilor şi prin tradiţia orală a vorbirii populare. Că cutare fapt este într-adevăr o „greşeală" sau o simplă „abatere" (ori, cum le place unora să spună, eufemistic şi pretenţios totodată, o „inovaţie"), interesează mult mai puţin. Cazurile concrete pe care le relevăm şi le criticăm servesc numai ca ilustrare şi ca justificare a atitudinii noastre, ca argumente în sprijinul unui punct de vedere

teoretic. Ele nu trebuie considerate drept „capete de acuzație" contra cutărei publicații sau a cutărui publicist. Aceasta, cu atît mai mult, cu cît fapte similare, adesea identice, se întîlnesc, din păcate, în scrisul multor publicații și al unui număr mare de publiciști (îndeosebi tineri). Descoperirea unei greșeli la cutare scriitor sau critic și nu la cutare altul se datorește, foarte adesea, întîmplării, determinată totdeauna de cauze obiective : nu există cetățean al republicii noastre care să citească tot sau măcar cea mai mare parte din tot ce se scrie astăzi, și de aceea, cînd „cititorul" este lingvist sau are preocupări lingvistice, el se limitează, prin forța lucrurilor, la materialul furnizat de lecturile sale, fatal necomplete sub raportul informării, atît cantitativ, cît și calitativ.

Personal am fost totdeauna surprins de faptul, cu totul de neînțeles pentru mine, că, în ce privește criticile aduse conținutului operei lor, autorii, de orice categorie, au, în general, o atitudine justă, în sensul că le acceptă sau, dacă le resping, o fac, cel puțin aparent, fără iritare și, mai ales, fără aerul de superioritate pe care și-l iau, de obicei, atunci cînd sînt criticați pentru lipsuri în legătură cu exprimarea ideilor; acest fapt este adevărat nu numai în cazul lucrărilor științifice, unde „stilul" pare (după mine, pe nedrept) a conta mai puțin, ci și în acela al scrierilor beletristice, pentru care mult pomenita, dar și foarte neglijata (de către critici) „măiestrie artistică" este absolut obligatorie. Poate că în această situație, creată prin tradiție și considerată oarecum drept normală, ar trebui căutată, măcar în parte, explicația faptului aici în discuție, deși cred că adevărata cauză a neglijării aspectului așa-zis formal al producțiilor științifice și literare rezidă pe de o parte în ideea, justă, dar greșit înțeleasă, că „fondul" primează, chiar în domeniul literaturii artistice, care, în vremea noastră, se deosebește, trebuie să se deosebească, prin conținutul ei, în mod radical de literatura dinainte de 23 August, iar pe de altă parte, în ideea, pe care sînt convins că o mai au numeroși oameni, deși n-o exprimă niciodată direct, că a acorda o atenție... prea mare exprimării (cel puțin în cazul operelor beletristice) înseamnă a fi „formalist".

★

Cu toate acestea, un anumit interes pentru problemele de limbă a început să se manifeste în ultimul timp la conducătorii unora dintre revistele de cultură generală, cîteodată chiar în sensul prezentei rubrici. Păcat numai că se face apel la lingviști extrem de rar. Astfel *Viața românească*, după experiența regretabilă cu Oscar Lemnaru, a obținut colaborarea acad. Al. Graur, care a publicat o serie de foarte interesante articole cu conținut mai ales teoretic.

Contemporanul, mult mai puțin atent la probleme de natură lingvistică, n-a avut o mînă bună, cum se zice, în alegerea lui D. I. Suchianu, ca deținător al rubricii respective. Acest publicist, inteligent și cultivat, emite, de obicei, indiferent de domeniul pe care îl abordează, idei extravagante sau, cel puțin, ciudate, foarte nelalocul lor astăzi, mai cu seamă în articole de cultivare a limbii, destinate unui public larg, doritor să

„învețe" cum trebuie să se exprime corect. Nu înțeleg de ce *Contemporanul*, care este, cu siguranță, cea mai răspîndită și cu conținutul cel mai variat dintre toate revistele noastre de cultură generală, nu publică regulat măcar simple note, scurte, ca aceea despre *Gazeta matematică și fizică* (din numărul de la 21 noiembrie 1958).

În sfîrșit, *Gazeta literară* a apelat la Șerban Cioculescu, excelent filolog, dar fără pregătire lingvistică, ceea ce, de altfel, recunoaște el însuși, fie și cu o ușoară ironie la adresa lingviștilor. Acest publicist, care se dovedește, în tot ce scrie, a fi un bun cunoscător și mînuitor al limbii românești, mi se pare foarte indicat să întrețină, în mod permanent, la *Gazeta literară*, o rubrică asemănătoare cu a noastră. Din motive pe care nu le cunosc, dar le bănuiesc (deși sau, mai de grabă, pentru că a fost, profesor, fuge cît poate de „didacticism", considerat, probabil, ca o grea meteahnă), el și-a luat sarcina nu numai să înregistreze, ci să și recomande (ca să nu spun să impună) autorilor viitoarelor ediții ale dicționarelor apărute în ultimii ani, tot felul de „creații" lexicale ivite în momentul de față. Iată cîteva: *cosmodrom* (pentru acest cuvînt, folosit de acad. Șt. S. Nicolau în. *Scînteia tineretului*, de la 17 mai 1958, Ș. Cioculescu redactează, în *Gazeta literară* de la 2 aprilie 1959, chiar articolul care urmează să figureze în noul dicționar al limbii române: „*Cosmodrom, cosmodromuri*, (—s.n.). Teren neted, special amenajat pentru decolarea, aterizarea și staționarea aeronavelor care fac legătura dintre pămînt și lumile planetare și astrale"!); *aseleniza* „a ateriza pe lună" (pare a fi o creație proprie, „foarte sugestivă și viabilă"!); *siloxicon* „deșeu ce se formează în timpul producerii carburii de siliciu" („termen nou..., pe care *Dicționarul limbii române moderne*... nu l-a înregistrat"!); *vinilin* („se obține din prelucrarea unei substanțe plastice cu numele: vinil. Semnificativ însă! Nici *Dicționarul limbii române literare contemporane*..., nici *Dicționarul limbii române moderne*... nu conțin nici unul din cele două cuvinte"!); *rulit* (numele unui „nou produs, obținut din amestecul rumegușului de lemn, uscat artificial, cu un liant sintetic, tratate la o presiune de 120 atmosfere și o temperatură de 180 grade Celsius".); *turbobure* („mecanisme care învîrtesc cu mare viteză sapele de foraj și asigură crearea rapidă de noi sonde".); *ambliopie* („slăbire a vederii, la orice vîrstă, boală în genere incurabilă și premergătoare orbirii") și *ambliop* „cel care suferă de această boală" („A venit, așadar, momentul ca noile dicționare ale Academiei R.P.R., ambele epuizate și în curs de retipărire, să se arate receptive față de cuvîntul a cărui omisiune, din păcate, nu poate suprima beteșugul sau boala"!); *microbuz* „autobuz mic" și *macrobuz* „autobuz mare" (cu privire la aceste două cuvinte, Ș. Cioculescu se arată mai puțin sever cu autorii dicționarelor, limitîndu-se să facă următoarea reflecție, plină de bun simț: „Asupra noului radical al cuvîntului și mai ales asupra legitimității lui nu mă încumet să glosez, ca simplu filolog, lăsînd prioritatea lingviștilor cărora le rămîne inițiativa în criticarea, dacă nu și în crearea cuvintelor noi").

Ceea ce mă surprinde în atitudinea lui Șerban Cioculescu este faptul că el uită două lucruri esențiale în problema care ne interesează aici. Mai întîi, că dicționarele incriminate sînt opere lingvistice, nu enciclo-

pedice. Cuvinte de felul celor menționate mai sus își găsesc locul lor firesc în dicționare tehnice, de specialitate, nu într-un dicționar lingvistic, care, oricît de bogat ar fi, nu înregistrează și nu trebuie să înregistreze decît termenii tehnici deveniți un bun comun al limbii vorbite (și scrise) de un număr mare de oameni, adică, spus altfel, termenii care, datorită răspîndirii lor dincolo de cadrul tehnicii sau științei respective, au încetat de a mai fi termeni tehnici propriu-ziși. Cîți locuitori ai republicii noastre folosesc cuvintele *vinilin*, *rulit*, *turbobur*, *ambliopie* etc., ca să nu mai pomenesc de *cosmodrom*, *aseleniza* ș.a.? Dacă am proceda așa cum recomandă Ș. Cioculescu, ar trebui să înglobăm în dicționarele limbii romîne toți cei 80 000 de termeni explicați în *Lexiconul tehnic* (mă refer la prima ediție a acestei opere; ediția a doua, care, pe cît știu, se află în lucru, va conține, cu siguranță, mai mulți), precum și toți termenii tehnici ai celor cîteva zeci de discipline științifice, care trebuie să fi avînd fiecare o terminologie specială dacă nu chiar la fel de bogată ca a tehnicii în general, cel puțin foarte bogată.

Celălalt lucru pe care îl uită Ș. Cioculescu este că majoritatea cuvintelor de soiul celor aici în discuție dispar, adesea tot așa de repede cum au apărut, fără să lase nici o urmă în limba reală, vie a colectivității umane respective. Să ne gîndim, cu titlu de exemplu, la diversele preparate farmaceutice de pe vremuri, adică dinaintea războiului, ca *lactobil*, *biolactil*, *urolizină*, *urodonal* etc.: în momentul cînd alte preparate le-au luat locul, numele lor au murit. Aceeași soartă au sutele și miile de produse din toate domeniile de activitate științifică și tehnică: progresul impetuos al cunoștințelor noastre duce necontenit la descoperirea de procedee noi, din ce în ce mai perfecționate, menite să confecționeze obiectele necesare vieții omenești cu nevoile ei mereu în creștere, atît cantitativ, cît și calitativ vorbind. Consecința logică, inevitabilă, sub raportul lingvistic, a acestui fapt este continua apariție și dispariție, la intervale de timp adesea foarte scurte, a unui enorm număr de cuvinte: numele obiectelor respective, în majoritatea cazurilor adevărate efemeride lexicale, care lasă neatinsă ființa adevărată a limbii.

Și unii critici, dintre cei mai activi, încep, se pare, a acorda oarecare atenție din punctul de vedere aici în discuție limbii operelor pe care le analizează. Am citit cu satisfacție aluziile lui Paul Georgescu, din păcate prea generale și prea scurte, la scrisul (prezentat anonim!) cu „cuvinte iuți, joase", destul de răspîndit chiar în opere foarte valoroase ale literaturii noastre actuale, pe care îl pune față în față și în contrast (așa cum am făcut eu însumi în nr. 2 pe 1959 al acestei reviste) cu scrisul lui Sadoveanu, precum și observația, cu atît mai interesantă, cu cît vine de la un neling ist, că „opera de artă nu e bandă de magnetofon, și realismul nu trebuie confundat cu naturalismul... Naturalismul verbal e condamnabil" (*Gazeta literară*, 12 martie 1959.)

Tot așa Ov. S. Crohmălniceanu (*ibidem*, 19 martie 1959), care, după ce caracterizează scurt, dar pregnant, felul de a scrie al unui poet („Ceea ce s-ar putea spune foarte simplu e exprimat sibilinic, sucit, printr-o simbolistică gratuită și complicată"), adaugă explicația, după mine perfect justă, a acestui fapt: „De unde se naște această dorință de falsă

complicare a expresiei poetice nu e greu de văzut. La rădăcina ei stă o sărăcie a gîndirii"[1].

Şi mai aproape de preocupările noastre sînt observaţiile critice ale lui Radu Popescu din *Contemporanul* de la 28 noiembrie 1958, care, deşi se referă la limba „traducerilor de teatru" (ba încă la o singură asemenea traducere), prezintă o importanţă deosebit de mare prin faptul că ele se pot extinde la numeroase traduceri (şi nu numai de teatru!) şi la tot atît de numeroase opere literare originale. Mă mulţumesc să reproduc aceste observaţii: „Limba traducerilor proaste strică limba noastră, instrumentul de bază al literaturii şi culturii noastre... Un fals iz popular înlocuieşte, prin regionalisme, argotisme şi prin barbarisme, vocabularul autentic al limbii noastre, în care se spune *sînt*, nu *îs*, cum se spune la teatru; în care forma adevărată a declaraţiei de iubire este *te iubesc* sau *mi-eşti dragă*, nu *mi-e drag de tine*; în care nu se mai vorbeşte şi nu se mai scrie de mult[2] şi nu trebuie să se mai scrie cu poporanisme[3] dulcege şi neaoşisme descărnate ca acele care abundă pe scenele noastre... limba noastră tinde [datorită condiţiilor de viaţă materială şi spirituală de astăzi] spre îmbinarea organică a autenticităţii populare cu aspiraţiile poporului spre o înaltă cultură şi cu necesităţile de înaltă intelectualitate, ale gîndirii socialiste. Aceasta e limba noastră, şi nu acea vorbire ciudată şi prăfuită, o adevărată limbă preţioasă a bătăturii ancestrale".

Scrisul greu accesibil, chiar pentru un cititor cult, nu se explică totdeauna aşa cum a arătat Ov. S. Crohmălniceanu şi cum am admis eu însumi (v. mai înainte). Uneori, extrem de rar, e adevărat, cauza trebuie, dimpotrivă căutată în bogăţia prea mare de idei, îmbinată cu o subtilitate de gîndire puţin obişnuită. Este, de pildă, cazul „Cronicii optimistului", pe care, cu o regularitate şi o punctualitate exemplare, o publică în *Contemporanul* acad. G. Călinescu. Prin conţinutul ei, această „cronică" are menirea să contribuie într-o largă măsură la popularizarea frumuseţilor patriei noastre, a realizărilor de ordin economic şi cultural, a unor scriitori şi a unor opere literare, a cunoştinţelor de tot felul etc. Ea ar trebui, deci, scrisă într-un limbaj potrivit cu scopul amintit aici, pe care sînt sigur că-l urmăresc atît autorul, cît şi, mai ales, redacţia revistei. Ajută la atingerea acestui scop cuvinte ca *destemporaliza*, *expurga*, *intruvabil*, *ineredebil* („de o ineredibilă ieftinătate") sau grupuri sintactice de felul acestora: *aridităţi castilane*, *sală gotică policromă* (*precum aceea de la Cetăţuie*), *alboarea renascentistă* (*de la Golia*)?

Prestigiul de care se bucură, pe bună dreptate, acad. G. Călinescu în viaţa noastră culturală, s-ar cuveni să-l îndemne la o folosire mai

---

[1] Atît caracterizarea, cît şi explicaţia reproduse aici sînt valabile, în şi mai mare măsură, pentru o bună parte din articolele de critică literară, aşa de numeroase astăzi. Dacă-mi vor permite împrejurările, voi încerca să sprijin cu fapte această afirmaţie într-un articol special.

[2] Îmi permit să nu fiu de acord asupra acestui punct. Dacă Radu Popescu ar urmări de aproape, aşa cum a făcut cu traducerea incriminată (e vorba de *Avarul* lui Molière), limba operelor literare şi critice pe care le citeşte, cu siguranţă, din belşug, sînt convins că ar modifica sau, poate, chiar ar înlătura cu totul acest scurt pasaj şi ar lăsa numai ceea ce urmează.

[3] Eu aş spune „sămănătorisme", fiindcă la *Viaţa romînească* din epoca ei „poporanistă" nu scria nimeni aşa.

puțin personală [1] nu numai a bogatei și rafinatei sale erudiții, ci și a limbii românești înseși, privită din punct de vedere pur gramatical. D-sa scrie: „Din comuna Cocioc vedem Brătulești, Periș și Cocioc, nefiindu-ne deocamdată la îndemînă Bălteni. . . " (v. *Contemporanul* de la 1 februarie 1957); „Știu că București. . .este un oraș cu multe lipsuri" (idem, 5 iulie 1957). Îmi este cu neputință să admit că acad. Călinescu ignorează regula care cere ca numele de locuri (orașe, sate, ape etc.) să primească articolul enclitic în construcții ca cele de mai sus. Dovada contrară ne-o aduce el însuși, cînd spune în continuare (la primul citat) „Perișul are un restaurant bun". *Vedem Brătulești* însemnează, în bună limbă românească, „vedem un grup de oameni care se numesc Brătulescu" [2].

De ce acad. Călinescu „cochetează" cu limba românească în felul acesta, care, dată fiind marea-i autoritate, poate găsi, mai ales printre tineri, numeroși imitatori, cum au găsit alte construcții ale sale contrare regulilor limbii noastre [3]. Întrebarea mi se pare cu atît mai legitimă, cu cît, din punctul de vedere al ideilor și al atitudinii față de noua configurație a vieții poporului nostru, d-sa de multă vreme poate și trebuie să servească drept un strălucit exemplu. Nu este logic ca între conținutul și forma „cronicii optimistului" să existe o concordanță măcar aproximativ deplină?

O contradicție între teorie și practică am constatat, în alt sens, și la acad. Victor Eftimiu, care, cum știe toată lumea, este un admirabil mînuitor al limbii românești. În *Gazeta literară* de la 16 ianuarie 1958, d-sa spune lucruri foarte juste și totodată, frumoase (pe care le repetă, formulate altfel, în *Contemporanul* de la 13 februarie 1959) despre caracterul popular al limbii: „Limba o face poporul. În fixarea regulilor de scriere și pronunțare ne supunem vorbirii curente a poporului. . ." „Limba n-o fac profesorii, scriitorii, academicienii. Ei o primesc așa cum le-o oferă poporul, care o frămîntă, o dospește și o coace în cuptoarele lui subterane, în marea lui muncă anonimă. Datoria cărturarilor este s-o înregistreze, s-o cumpănească, să păstreze din ea tot ce-i frumos, armonios și logic, eliminînd tot ce nu e sănătos, muzical, viabil". Și totuși, în cazul *Odei limbii române*, acad. Eftimiu se abate de la aceste principii, întrebuințînd forma *limbei*, inexistentă în vorbirea poporului, adică în adevărata noastră limbă, în loc de *limbii*. Iată cum motivează d-sa această abatere: „Pentru o odă am simțit necesară o formulare somptuoasă: *limbei*". Lăsînd la o parte chestiunea legată de „somptuozitatea" acestei forme, pe care n-ar avea-o cealaltă, pentru motivul că avem a face cu impresii

---

[1] Vreau să spun subiectivă sau, mai degrabă „egoistă".

[2] De fapt, cu acest înțeles trebuie spus *vedem pe Brătulești*. Lipsa lui *pe*, care nu este o greșeală, dă construcției o nuanță peiorativă (de dispreț: ca și cum n-ar fi vorba de oameni: cf. *vedem case, lemne, câini* etc.).

[3] Amintesc una singură: *la modul. . .* (după ital. *a(l) modo. . .*) pentru *în modul. . .* Majoritatea criticilor și publiciștilor actuali au desființat din limbajul lor vechea construcție, încetățenită de multă vreme (fiindcă a avut ca model pe *în chipul. . .* și *în felul. . .*). Cf. *Lirismul purificat la modul absolut nu poate exista* (D. Micu, în *Contemporanul de la 10 iulie 1959*); *în timp ce la modul declarativ proclamă acest lucru* (*Scînteia*, 31 iulie 1959, p. 4, la știri externe).

strict subiective, mă întreb dacă de dragul unei simple senzații auditive se poate trece peste regulile limbii (Și, bineînțeles, răspund negativ la această întrebare).

*

Am prezentat în paginile precedente unele dintre aspectele problemei care constituie obiectul de studiu al rubricii de față. Scopul urmărit a fost, înainte de toate, să arăt cît este de complexă și de importantă în același timp această problemă, care ar trebui să preocupe în mod permanent și cu toată seriozitatea pe oamenii cu răspundere din cîmpul publicisticii noastre. Mă gîndesc, mai ales, la colectivele de redacție ale revistelor și gazetelor, care au dreptul și datoria să ajute pe colaboratorii lor, spre a-i feri de greșeli nu numai în ce privește conținutul, ci și forma contribuțiilor destinate publicării.

Să nu minimalizăm, direct sau indirect, felul cum cineva își exprimă ideile, mai cu seamă cînd este vorba de exprimarea lor scrisă. Să nu uităm, ceea ce spunem, de altfel, mereu, că într-o țară care construiește socialismul răspîndirea și asimilarea de către mase a cunoștințelor de tot felul este o necesitate vitală și că acest lucru nu se poate realiza decît prin folosirea unui limbaj accesibil oricui. Să nu credem că a scrie simplu însemnează a scrie simplist și că nu este posibil să prezentăm pe înțelesul unui cititor cu o anumită cultură cele mai grele chestiuni de natură științifică, ideologică, artistică etc. Să nu mai afișăm dispreț față de ostenelile acelor oameni, foarte puțini de altfel (și din păcate !), care încearcă, pe cît le îngăduie timpul și forțele, să dezvolte și să întrețină interesul pentru folosirea limbii naționale la nivelul cerut de năzuințele noastre actuale și de perspectivele strălucite ale unui viitor foarte apropiat.

Am arătat, în alt articol, că preocupări în legătură cu „cultivarea limbii" există în numeroase țări ale lagărului socialist (U.R.S.S., R. P. Ungară, R. D. Germană). Pot adăuga acum o țară burgheză, și anume Franța, unde, dată fiind tradiția veche și puternică a „scrisului frumos", ne-am aștepta ca interesul pentru astfel de probleme să fie mai scăzut sau, poate chiar absent, și unde, dimpotrivă, apar nu numai articole săptămînale în ziarele mai răspîndite, ci și broșuri, ba chiar cărți întregi consacrate chestiunilor de pedagogie lingvistică, adesea pe stiluri ale limbii.

Dar nu-i nevoie să ne depărtăm prea tare din punct de vedere geografic pentru a găsi argumente în sprijinul atitudinii noastre. J. Byck ne informează într-un articol din *Gazeta literară* că la 1836 Eforia Școalelor a înființat „Societatea literală" cu scopul de a „îndrepta" limba. Situația de atunci semăna cu cea de astăzi, în sensul că începeau să-și însușească o cultură, potrivit împrejurărilor istorice ale epocii, pături sociale care mai înainte nu avuseseră posibilitatea să facă acest lucru, așa cum, în momentul de față, masele largi ale poporului nostru se cultivă în condițiile construirii socialismului : și atunci, ca și acum, limba, purtătoare a culturii, juca, trebuia să joace un rol esențial în opera de culturalizare.

Aș mai da, pentru a încheia, un exemplu recent din R. P. Bulgaria Anul trecut, pe cînd mă aflam în această țară prietenă, am fost adînc impresionat citind articolul editorial din ziarul *Rabotničesko delo*, organul

Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar (cu data de 13 iulie 1958), intitulat *Să iubim şi să păzim limba maternă!*, adevărat imn de slavă închinat limbii poporului. Îmi permit să reproduc partea lui finală: „Să ne iubim şi să ne păzim limba — aceasta înseamnă s-o dezvoltăm şi s-o perfecţionăm neîncetat, să veghem la puritatea şi armonia ei, să-i studiem legile şi bogăţia ei orală. S-o perfecţionăm, pentru ca ea să fie tot timpul o armă sigură a gîndirii, a marilor noastre idei comuniste, ale căror forţă şi frumuseţe sînt demne să strălucească mereu îmbrăcate într-o limbă frumoasă. Aceasta cer de la noi Patria, Partidul comunist, poporul!".

*

P.S. În momentul cînd trebuia predat editurii prezentul articol am luat cunoştinţă de două fapte interesante pentru discuţia de faţă, ca şi pentru preocupările noastre în legătură cu cultivarea limbii.

Primul fapt este organizarea de către Academia maghiară de ştiinţe şi Societatea maghiară de ligvistică a unui congres avînd următoarea ordine de zi: 1. Bilanţul şi perspectivele lucrărilor lingvistice cu privire la corectitudinea[1] limbii; 2. Problema dezvoltării lexicului politehnic; 3. Cultul limbii şi corectitudinea ei; 4. Limba scriitorilor şi corectitudinea limbii.

Acest program mă scuteşte de orice comentariu. Îmi permit numai să amintesc un lucru, pe care l-am mai spus, cred, cu o ocazie oarecare, acela că pe lîngă Academia maghiară de ştiinţe a luat fiinţă o „Comisie a limbii" şi că preşedintele ei este marele... compozitor Kodály!

Al doilea fapt s-a petrecut mai aproape de noi şi de preocupările noastre. În *Gazeta literară* de la 27 august a.c., Şerban Cioculescu combate aceste preocupări, aducînd, printre alte argumente, pe acela că *Eminescu* a fost acuzat de către diverşi „grămătici" (termenul îmi aparţine, dar ideea este a autorului articolului) că „strică" limba romînească prin folosirea a numeroase „inovaţii", contrare regulilor gramaticale. În nr. 2 pe 1959 al revistei noastre am arătat ce cred eu despre acest aşa-zis argument. Aş mai adăuga acum că nici unul dintre mînuitorii contemporani ai condeiului, pe care îi avem noi în vedere, nu se află din nici un punct de vedere în situaţia genialului nostru poet şi că aş dori să mi se indice cîteva dintre „greşelile" sau „inovaţiile" lingvistice ale lui Eminescu de felul celor combătute în articolele noastre.

În ce priveşte tonul articolului, constat că Şerban Cioculescu uită un lucru esenţial, şi anume schimbările radicale care au avut loc în ţara noastră după 23 August 1944 şi în ce priveşte felul cum se desfăşoară polemica. Ciudat mi se pare că uită chiar propria sa schimbare, petrecută în ultima vreme.

---

[1] Am crezut că aceasta este traducerea cea mai potrivită a formulei „le bon usage", întrebuinţată în invitaţia adresată Academiei R.P.R.

CUVÎNTUL TEHNIC ÎN STILUL PRESEI NOASTRE

DE

CONSTANT MANECA

Terminologia ştiinţifică şi tehnică este o problemă care preocupă astăzi cercuri largi de specialişti din toate ramurile de activitate. Importanta acţiune de precizare şi de unificare a terminologiei noastre speciale întreprinsă în anii puterii populare de A.S.I.T.[1], de Comisia de stat a standardizării[2] şi de alte foruri a dat frumoase roade, curmînd haosul care domnea în trecut în acest domeniu.

Presa romînească din trecut oglindea perfect neorînduiala aceasta, prin folosirea neunitară, adesea improprie şi greşită a termenilor tehnici. Foarte multe erori din terminologia specială erau răspîndite prin presă şi multe au cîştigat teren şi datorită faptului că apăreau destul de des în publicaţiile periodice. Neglijenţi în ceea ce priveşte limba, cei mai mulţi ziarişti din trecut introduceau în articolele lor tot felul de termeni sau forme care nu erau în concordanţă cu structura limbii romîne.

Cercetînd presa noastră de astăzi, vedem că situaţia este cu totul alta : stilul ei este îngrijit, propriu şi clar. Sectorului lexical celui mai neglijat în trecut — acela al termenilor tehnici — i se dă multă atenţie, presa fiind un instrument de unificare şi de răspîndire a terminologiei speciale.

Termenii tehnici de largă circulaţie sînt bine folosiţi şi în general se încadrează perfect în stilul articolelor. Dificultăţi care pot da naştere la discuţii întîlnim mai ales în legătură cu termenii mai puţin răspîndiţi şi cu cei de strictă specialitate. În aceeaşi situaţie se găsesc şi cuvintele care fac parte din terminologia unor discipline sau a unor ramuri ale tehnicii mai puţin cunoscute : pedologie, inframicrobiologie, topitorie etc.

În această privinţă, credem că este necesar să se ţină seama de caracterul publicaţiei sau al articolului unde apar termenii respectivi şi de categoria de cititori căreia i se adresează ziarul sau revista.

---

[1] Prin publicarea *Lexiconului tehnic romîn*, Bucureşti, 1949—1955.

[2] Mai ales prin alcătuirea standardelor de terminologie.

În general putem spune că termenii tehnici de circulație mai restrînsă sau de strictă specialitate este bine să fie folosiți numai în publicațiile sau în articolele scrise pentru specialiști. În articole cu alt caracter, acești termeni dau naștere de cele mai multe ori la dificultăți de înțelegere sau la confuzii. Iată cîteva cazuri : în *Scînteia tineretului*, nr. 3155, la p. 1, citim : *Lupta tinerilor muncitori de la turnătoria de fontă, de pildă, s-a materializat mai ales în prima parte a acestei perioade în scăderea simțitoare, lună de lună, a procentului de rebut la cele mai multe dintre repere.* Chiar după consultarea *Dicționarului politehnic* (București, 1957)[1] cititorul nu e lămurit prea bine ce înseamnă „repere". Folosirea unui astfel de termen de strictă specialitate într-un reportaj care se adresează unor mase largi de cititori mi se pare puțin potrivită. Tot astfel sînt termeni ca *aspersor* (*Flacăra roșie*, Arad, nr. 4624, p. 1), *aparat de creițuit* (*Metalurgistul*, București, nr. 189, p. 1), *autoutilator* (*Flacăra Iașului*, Iași, nr. 3990, p. 1), *selfactor, filatură cardată* (*Flacăra Sibiului*, Sibiu, nr. 2937, p. 1), a căror înțelegere este condiționată adesea de cercetarea unor dicționare și lexicoane pe care nu le poate avea totdeauna la îndemînă cititorul unui ziar.

Uneori, pentru a scrie într-un stil mai „savant", mai „tehnic", se lasă la o parte cuvinte obișnuite și se folosesc termeni tehnici mai mult sau mai puțin răspîndiți. Astfel, în *Informația Bucureștiului*, nr. 1838, p. 1, găsim : *repararea economicoasă a parcului circulant*, cînd s-ar fi putut spune foarte bine „repararea economicoasă a parcului de vehicule sau pur și simplu „a vehiculelor".

Folosirea unui termen tehnic impune și o anumită încadrare a lui în context sau în tonul general al articolului. O frază ca : *apa... joacă un rol uriaș în metabolismul plantei* (*Flacăra roșie*, Arad, nr. 4624, p. 1) sună cam pretențios, cînd este menită să explice o fotografie.

Multă atenție trebuie dată și termenilor care pot da naștere la confuzii datorită faptului că sînt cunoscuți mai ales într-o anumită accepțiune. Într-o frază ca : *introducerea metodei de exploatare a lemnului în catarge și trunchiuri...* (*Făclia*, Cluj, nr. 3945, p. 1), cuvîntul *catarg* poate da naștere la ideea că lemnul acela este folosit pentru catarge de nave, dat fiind faptul că sensul tehnic cel mai cunoscut al acestui cuvînt este cel din marină (sensul din industria forestieră nici nu este consemnat de *Dicționarul politehnic* amintit).

Pentru termenii tehnici foarte noi sau prea speciali este foarte bun procedeul glosării lor pe loc, așa cum se face în *Scînteia*, nr. 4569, p. 3 : *... funcționează cu conducere telemecanică* (*conducere de la distanță*) sau în *Steaua roșie*, Tîrgu-Mureș, nr. 716, p. 1 :... *s-a montat o instalație de cinemascop* (*proiecție pe ecran lat*).

Pentru a reda mai fidel vorbirea dintr-un anumit loc de producție sau poate din alte motive, în unele reportaje apar termeni tehnici greșiți. În *Secera și ciocanul*, Pitești, nr. 1608, p. 1, întîlnim formularea : *armare în formă de octogonal*, în loc de „armare în formă de octogon". Trunchierea

[1] Ne referim în discuție la acest dicționar, deoarece îl socotim la îndemîna unui număr mai mare de cititori.

unor termeni tehnici compuși nu este recomandabilă, chiar dacă ea este folosită în vorbirea curentă. Astfel nu este bine să se scrie *punerea în funcțiune a... elevatorului de bruți* (*Steagul roșu*, Petroșani, nr. 3021, p. 1) în loc de „punerea în funcțiune a... elevatorului de cărbuni bruți". Trebuie să fim atenți, de asemenea, și cînd calchiem anumite cuvinte străine. Calcuri nepotrivite cu structura lexicală și morfologică a limbii noastre ca *navă pasageră* (probabil după germ. *Passagierschiff*, apărut în *Scînteia*, nr. 4567, p. 1), în loc de *navă de pasageri* ar trebui evitate. Cuvîntul *pasager* a fost luat în românește din limba franceză numai cu sensul pe care îl are ca substantiv în limba de origine „călător care folosește un mijloc de transport în comun"[1]; folosirea lui cu valoare adjectivală este deci nepotrivită. Și mai mult încă, chiar în franțuzește *passager*[2] ca adjectiv nu apare în combinații ca *bateau* sau *navire passager*.

Și termenii tehnici, ca de altfel toate cuvintele în general, este bine să fie folosiți în forma lor literară cea mai răspîndită. Forme de plural ca *receptori* (*Programul de radio*, nr. 397, p. 13), *semiconductori* (*Scînteia*, nr. 4569, p. 3), *boscheți* (*Informația Bucureștiului*, nr. 1828, p. 1) sau variante ca *safeu* (*Scînteia tineretului*, nr. 3155, p. 2) ar trebui evitate[3].

Ortografierea termenilor tehnici este în general foarte bună în presa noastră. Mai sînt cîteva ezitări la scrierea cuvintelor derivate sau compuse, care apar uneori scrise nejustificat separat: *auto-taximetre* (*Informația Bucureștiului*, nr. 1835, p. 1), *auto-operator* (*Scînteia*, nr. 4569, p. 3), *petro-chimic* (*Luceafărul*, nr. 13 (24), p. 3), *hidro-mineral* (*Programul de radio*, nr. 397, p. 7) etc.

Problemele de principiu care se pun în legătură cu folosirea termenilor tehnici în presa care apare în limba română se pun desigur și pentru publicațiile scrise în limbile naționalităților conlocuitoare.

Din expunerea făcută reiese, credem, clar modul cum ar trebui să fie folosiți termenii tehnici în stilul publicistic. Presa are un important rol în răspîndirea termenilor tehnici, datorită faptului că ea este citită de un număr foarte mare de cititori din cele mai felurite sectoare ale societății. Și ei îi revine sarcina de onoare de a contribui la precizarea și la unificarea terminologiei științifice și tehnice din țara noastră, acțiune care se desfășoară cu succes în cadrul revoluției culturale din R.P.R.

---

[1] Cf. Academia R.P.R., *Dicționarul limbii române moderne*, București, 1958, s.v.

[2] Cf. *Dictionnaire Quillet de la langue française*, Paris, 1946, s.v.

[3] Formele pe care le recomandă Academia R.P.R. în *Dicționarul limbii române moderne* (1958) sînt: *receptoare, semiconductoare, boschete, seif*.

ASPECTE ALE LIMBII FIRMELOR ŞI ANUNŢURILOR *

DE

LUIZA SEGHE

Limba firmelor şi a anunţurilor este, în esenţă, o specie a stilului publicistic. Ea reprezintă aspectul cel mai popular al acestui stil, comunicînd nemijlocit şi permanent cu masele şi constituind, prin aceasta, unul dintre mijloacele de cultivare a limbii în societate. Influenţa limbii firmelor şi a anunţurilor asupra maselor de vorbitori este mare : numeroase elemente, mai ales lexicale, au trecut din acest limbaj în limbajul oral, unde au căpătat o circulaţie largă (cf. mai jos formaţii de tipul : *auto*, *foto*, *moto* ; *Aprozar*, *Comaliment* ; *Alimentara*, *Dentara* etc.). Nu trebuie ignorat nici rolul pe care îl joacă firmele şi anunţurile în popularizarea unui mare număr de termeni tehnico-ştiinţifici. Cele arătate mai sus impun şi acestei specii a stilului publicistic o exprimare exemplară.

Două tendinţe fundamental opuse se manifestă în limba firmelor şi a anunţurilor : pe de o parte concentrarea, economia, caracterul neutru al exprimării, pe de alta exprimarea umflată, încărcată de clişee sau neglijentă. Prima tendinţă caracterizează îndeosebi firmele propriu-zise, a doua mai cu seamă anunţurile care completează aceste firme. Fiecare dintre cele două caracteristici amintite sînt determinate, în cele mai multe cazuri, de condiţii obiective. Cea dintîi condiţie care determină comprimarea exprimării este spaţiul : pe un spaţiu redus trebuie exprimată o formulare deplină. Dar comprimarea enunţării este cerută şi de cititor, adică de cetăţeanul de pe stradă, care ţine să afle cît mai repede, prin elementele esenţiale, specificul instituţiei, al magazinului etc. pe lîngă care trece. Tendinţa reducerii la maximum a enunţării are, după cum vom vedea, şi unele consecinţe negative asupra construcţiei lingvistice. Conform conţinutului exprimat în dictonul „reclama e sufletul comerţului", firmele şi anunţurile au sarcina să atragă pe cetăţean printr-un limbaj viu, pregnant, sugestiv, să comunice cu el într-un mod cît mai ispititor : iată una dintre cauzele care explică enunţările mai

* Dăm anunţului accepţiunea restrictivă de „notiţă informativă care completează firma unui magazin, a unei instituţii etc.".

ample, pline de epitete adjectivale şi de clişee. Aceasta nu este însă singura cauză care determină aspectul amintit; trebuie adăugată cel puţin şi aceea că enunţarea mai amplă, mai analitică serveşte la completarea enunţării comprimate, adică la facilitarea comunicării cu masele. Firmele (şi anunţurile) trebuie desigur să ofere esenţialul, dar, pe de altă parte, ele sînt datoare, mai mult decît o carte de vizită, să ofere şi unele amănunte suplimentare asupra magazinului, instituţiei etc. pe care le reprezintă. Caracteristice în acest sens sînt numeroase firme în care se revine chiar asupra enunţării comprimate (formată din iniţiale, din silabe etc.), enunţare „glosată", „tradusă" mai explicit, pentru cititorii nesatisfăcuţi, semantic, de aspectul comprimat al exprimării (cf., de exemplu, firma *Centrocoop*, glosată prin „Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum", Calea Victoriei, 29[1], sau I.C.A.B., glosată prin „Întreprinderea Canal-Apă Bucureşti", str. Oteteleşanu, colţ cu str. Matei Millo).

Scopul articolului de faţă este dublu:

a) el încearcă să sublinieze unele trăsături specifice ale limbii firmelor şi anunţurilor;

b) el insistă, îndeosebi, asupra corectitudinii acestui aspect al stilului publicistic, scoţînd în evidenţă erorile mai frecvente.

*

Una dintre principalele consecinţe ale exprimării telegrafice, concentrate, în limbajul firmelor şi anunţurilor, este e l i p s a. Neputîndu-se renunţa la elemente esenţiale ale comunicării, elipsa atinge în primul rînd cuvintele accesorii, de legătură, cu un cuvînt *instrumentele gramaticale*. Deoarece firmele şi anunţurile sînt, de obicei, formulate printr-un substantiv urmat de un atribut substantival prepoziţional, se renunţă la prepoziţia care leagă substantivul de atributul lui. Cea mai frecventă prepoziţie a atributului fiind *de*, aceasta lipseşte, mai ales, din limbajul firmelor şi al anunţurilor. La tot pasul întîlnim exemple ca cele de mai jos: *Aparate radio* (str. Cîmpineanu, 1), *Articole artă* (Consignaţia, Unitatea 57, str. Dobrogeanu Gherea), *Conserve carne* (str. Batiştei, 1), *Conserve peşte* (str. Batiştei, 1), *Reparaţiuni radio* (str. C. A. Rosetti, 27), *Ţesături in* (str. Lipscani, 57), *Atelier rame* (str. Biserica Enei, 4), *Foi plăcintă* (Patiseria Dîrste, bd. Republicii), *Sirop lămîie* (Patiseria Dîrste, bd. Republicii), *Voail* (!) *rochii* (Textile, Unitatea 111, bd. Republicii), *Atelier lingerie* (str. Ilie Pintilie, 51), *Pompe injecţie* (Calea Griviţei, 190).

Dacă acest tip de elipsă nu dă naştere, în general, la echivocuri, în orice caz nici nu se justifică. Interesul firmelor fiind acela de a exprima cît mai mult în cuvinte cît mai puţine (adică, în mod practic, într-un spaţiu cît mai redus), în cazul prepoziţiei *de*, care ocupă un spaţiu de... două litere, eliminarea este nemotivată. Este adevărat însă că această elipsă izvorăşte dintr-o tendinţă mai generală, care are drept efect şi eliminarea altor cuvinte de legătură decît cel amintit. Printre ele se situează în primul rînd prepoziţia *pentru*: *Croitorie bărbaţi şi femei* (str. Lipscani, 59; cu varianta mai concentrată *Croitorie bărbaţi-femei*, Calea

[1] Adresele la care trimitem în articolul de faţă sînt din oraşul Bucureşti.

Griviței, 23), *Mode copii* (Calea Victoriei, 16), *Mode femei* (Calea Victoriei, 16), *Galanterie femei și bărbați* (Magazinul General Grivița), *Se execută lucrări la domiciliu copii, nunți, reuniuni* .. (str. 13 Decembrie, 1).

Urmează, ca frecvență, elipsa prepoziției *cu* : *Executăm taioare, mantouri materialul clientului* (str. Știrbei Vodă, 118), *Stilou piston* (lîngă Circul de Stat, bd. N. Bălcescu), *Stilou pastă* (str. Aristide Briand, 16), *Lentile dublu focar* (Calea Griviței, 151).

În sfîrșit, semnalăm și absența prepoziției *în* : *Lucrări de legătorie artistică piele* (str. 13 Decembrie, 5—7), *Intrare cofetărie* (Calea Victoriei, 36).

Adeseori, firmele și anunțurile care conțin o dublă determinare atributivă nu înregistrează decît o singură dată cuvîntul de legătură, omițîndu-l între primul și al doilea atribut : *Cooperativa de prestări servicii* (str. Smîrdan, 39), *Centrul de achiziționare pene* (Calea Moșilor, 45).

Dar elipsa instrumentelor gramaticale are uneori consecințe asupra aspectului logic al exprimării. Ilustrativ în acest sens ni se pare exemplul firmei de la magazinul *Confecția* (Calea Victoriei, 26), care informează : *Vindem în rate confecțiuni bărbați femei și copii*[1]. Această „vînzare" de bărbați, de femei și de copii prilejuiește revistei umoristice *Urzica* (31 martie 1959, p. 7) o glumă reușită. Oprită în fața firmei amintite, o mamă își amenință copilul : — Dacă nu ești cuminte, te dau și-mi iau alt copil în rate, așa cum scrie aici, pe perete ![2].

La exemplul de mai sus pot fi adăugate și altele de același tip : *Executăm pentru particulari reparații imobile* (= reparații... care nu pot fi deplasate ! ; Calea Griviței, 186), *Fiole de benzină brichete* (= fiole de benzină .. sub formă de brichete sau fiole de benzină și brichete ! ; str. Ilie Pintilie colț cu Calea Dorobanților), *Atelier de reparat aparate medicale și laborator* (= atelier... și laborator de reparat... ! ; str. Buzești, 4), *Croitorie bărbătească și femei* (str. Maria Rosetti, 7).

Concluzia care se desprinde din asemenea exemple este clară : exprimarea concentrată este acceptabilă și chiar necesară în limbajul firmelor și al anunțurilor, nu însă în detrimentul corectitudinii, al limpezimii, al logicii.

Limbajul firmelor și al anunțurilor ne oferă însă și un al doilea tip de elipsă : avem a face cu ceea ce gramaticile numesc Elipsa unor elemente care denumesc noțiuni generale și obișnuite[3], substantive și verbe. Ceea ce face posibilă subînțelegerea elementelor eliminate este faptul că ele denumesc noțiuni generale și obișnuite care sînt prezente în mintea vorbitorilor. Firmele (și anunțurile) se dispensează adesea de elementul mai general și mai cunoscut și reține numai elementul specific. De exemplu, *din grupul sintactic substantiv + atribut substantival ele reține specificarea atributivă* și elimină substantivul generic (sau, cînd construcția conține un atribut dublu, elimină atributul cu sens mai general) : *Notariatul 23 August* (= Notariatul *raionului* 23 August ; str. Mihăileanu, 34), *„Centrofarm" Capitală* (= „Centrofarm"

[1] Virgulele trebuie subînțelese întrucît ele nu se indică, de obicei, pe firme.

[2] Semnalîndu-i-se greșeala, conducerea magazinului a schimbat de îndată firma amintită.

[3] *Gramatica limbii române*, vol. al II-lea, Editura Academiei R.P.R., 1954, p. 242.

secţia Capitală ; str. Lipscani, 94), *Tehnica sticlei* (= tehnica *prelucrării* sticlei; str. Ştirbei Vodă, 16), *Tehnica încălţămintei* (= tehnica *confecţionării* încălţămintei; str. Ştirbei vodă, 16), *Specialist în reparaţiuni de Parker şi Schaffers* (= specialist în reparaţiuni de *stilouri mărcile* Parker şi Schaffers; bd. N. Bălcescu, lîngă Circul de stat), *Atelier botez nunţi lenjerie* (= atelier cu *articole* pentru botez... ; Calea Griviţei, 178), *Executăm orice fel de croitorie pentru bărbaţi* (= executăm orice fel de *confecţiuni* de croitorie... ; Calea Victoriei, 190).

Nu trebuie însă să se abuzeze de acest mijloc de comprimare a exprimării ; există oricînd primejdia de a ajunge la echivoc sau chiar la situaţii comice, ca în anunţul care ne întîmpină pe mai multe ceasuri publice din capitală : *A survenit un deranjament în alimentarea dvs. cu energie electrică? Telefonaţi*... str. N. Filipescu) ; sau, pe firma care ne oferă repararea .. uzului casnic : *Reparaţiuni uz casnic* (bd. Gh. Coşbuc, la Rond).

În fond şi tipurile de firme (de dată recentă) AŢĂ (str. Lipscani, 28), BOMBOANE, CARNE, ÎNCĂLŢĂMINTE, LAPTE, PEŞTE, PÎINE etc., folosite aproape exclusiv astăzi, se încadrează tot în categoria de elipse amintită : ele provin din sintagma *Magazin de bomboane* (respectiv *de carne, de încălţăminte* etc.), prin eliminarea substantivului generic, într-adevăr de umplutură. În acest domeniu s-a produs (şi se produce încă) şi un proces de substituţie de termeni : firma CARNE înlocuieşte firma mai veche MĂCELĂRIE, firma PÎINE ţine locul firmei mai vechi BRUTĂRIE etc. Substituţia nu ni se pare recomandabilă pentru următoarele motive :

a) ea nu rezolvă (decît poate într-o măsură neînsemnată) problema spaţiului, a întinderii enunţării ; termenul nou nu e cu mult mai scurt decît termenul vechi ;

b) termenul vechi avea o valoare bisemantică, indicînd atît natura produsului cît şi localul în care se desfăcea produsul respectiv (comp. în acest sens BOMBONERIE cu BOMBOANE, BRUTĂRIE cu PÎINE etc) ;

c) termenul vechi avea avantajul de a fi mai cuprinzător, acoperea adică mai exact suma produselor magazinului pe care îl denumea : MĂCELĂRIE, de exemplu, în raport cu CARNE, substitutul lui actual, îngloba în sfera lui atît noţiunea „carne", cît şi pe aceea a unor produse înrudite (*slănină, osînză, untură* etc.), pe care termenul înlocuitor, precis şi limitat, nu le mai cuprinde.

Credem de aceea că, măcar în unele cazuri, ar trebui să se revină la nomenclatura mai veche, evident avantajoasă.

Frecvent intervine elipsa şi în grupul sintatic *substantiv + atribut adjectival* ; sintagma se reduce şi în acest caz la atribut, care, pentru a avea singur înţeles deplin, se substantivează. Firme de tipul *Alimentara* (<Magazin alimentar) sau *Dentara* (<Cabinet, atelier dentar) sînt astăzi intrate în vorbirea maselor. Alături de acestea mai pot fi amintite firme ca : *Metalica* (str. 30 Decembrie, 6), *Electrica* (Calea Griviţei, 14) şi *Electrotehnica* (str. Doamnei, 14), *Lactate* (Calea Griviţei, 182).

Procesul reducerii sintagmelor formate din *substantiv + atribut - adjectiv* este de dată recentă şi se află, în prezent, în plină desfăşurare. Trebuie să subliniem aici că tipul de elipsă amintit nu este totdeauna

recomandabil. Pentru ca atributul-adjectiv să poată înlocui sintagma, trebuie, după cum am arătat, să se substantiveze. Elipsa s-a produs însă și atunci cînd atributul-adjectiv nu poate, prin natura lui, să capete valoare substantivală. Astfel, de la tipul de firmă cu enunțare completă *Magazin cu articole tehnico-medicale* s-a trecut la etapa intermediară, întru totul recomandabilă, *Articole tehnico-medicale*, iar de aici la etapa, inacceptabilă, de comprimare maximă a exprimării, *Tehnico-medicale* (Calea Victoriei colț cu Aristide Briand; cu variantele *Tehnico-medicală*, str. Smîrdan, 18 și *Tehnico-medicala*, bd. 1848, 32).

Iată și alte exemple de același fel: *Electrice manuale* (str. Academiei, 2), *Metalo-chimice* (str. Filitti, 1), *Tehnice-sanitare* (bd. 1848, 6).

Nerecomandabile ni se par și anunțurile *Avem higienică* (str. Aristide Briand, 5) și *Ascuțim tăioase bine și ieftin* (Calea Griviței, 96), în care încercarea de substantivare a atributului-adjectiv este neizbutită și, prin urmare, enunțărilor le lipsește înțelesul deplin. Chiar în anunțul *Avem colective* [= bilete colective] *loto* (bd. 1848, 35), unde adjectivul s-a substantivat, elipsa nu poate fi acceptată, deoarece substantivul eliminat nu este prezent (cel puțin în mod obișnuit) în mintea vorbitorului și deci el nu poate fi ușor subînțeles[1].

Elipsa verbului apare mai rar în limbajul anunțurilor și (mai ales) al firmelor datorită unei situații obiective: frecvența verbelor este în general redusă în acest sector unde interesează în primul rînd indicația specifică esențială, care se exprimă prin substantive și adjective. Dăm mai jos cîteva exemple de elipsă a verbului (predicativ, copulativ și auxiliar): *Zilnic cafea cu lapte* (Patiseria Dîrste, bd. Republicii), *Farmacia deschisă zilnic de la...* (bd. N. Bălcescu, 35), *Fumatul oprit* (*intrarea oprită* etc.).

Se observă, ca un fapt caracteristic, că rolul verbului copulativ și al verbului auxiliar este îndeplinit, de obicei, de un participiu.

*

Nevoia de a exprima cît mai mult în cît mai puține cuvinte a dus la crearea de noi formații lexicale, *avînd la bază abrevieri de cuvinte*. Acad. Iorgu Iordan amintește două categorii de asemenea formații:

a) cuvinte care sînt „produsul citirii literelor inițiale ale cuvintelor care alcătuiesc împreună titulatura unei instituții, a unei întreprinderi, a unei organizații politice";

b) cuvinte formate prin „împreunarea silabelor inițiale (eventual a unor părți de silabe) de la cuvintele care alcătuiesc numele unei instituții, al unei întreprinderi etc."[2]; în a doua categorie intră și formațiile lexicale rezultate prin împreunarea unui cuvînt întreg cu silabele inițiale ale altui cuvînt.

Procedeul, foarte productiv în ultima vreme, rezolvă nu numai problema spațiului limitat pe care se poate întinde un anunț sau o firmă;

---

[1] Cititorul este derutat, în cazul de față, și de faptul că adjectivul *colectiv* (în forma feminină) s-a consacrat în limbă cu valoare substantivală numai în sensul de „gospodărie agricolă colectivă".

[2] *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 114.

el este util şi pentru mase, deoarece le ajută „să prindă repede şi să reţină uşor numele instituţiilor, întreprinderilor, organizaţiilor etc. cu titluri prea lungi"[1]. Ni se pare însă că formaţiile lexicale rezultate din iniţiale trebuie acceptate cu măsură; altfel ajungem la simboluri inaccesibile (cf., de exemplu, indicaţia O.C.L. Prod. ind. *T. V.-N.B.*, în care ultimele patru litere sînt iniţialele a două raioane ale Capitalei[2]; Calea Victoriei, 18). De altfel, tendinţa mai veche în limbă de a nota numele unei instituţii, întreprinderi etc. cu iniţialele lor, începe să fie frînată şi chiar înlocuită cu aceea de a compune cuvinte prin împreunarea silabelor iniţiale ale mai multor cuvinte. Această din urmă tendinţă, de dată foarte recentă în limba romînă, se sprijină aproape exclusiv pe modele ruseşti. Productivitatea compuselor amintite, adesea în detrimentul formaţiilor rezultate din citirea literelor iniţiale ale unor cuvinte, se explică, credem, şi prin accesibilitatea lor mai mare în raport cu acestea din urmă: *Centrofarm* sau *Pronosport*, de exemplu, spun mai mult decît O.C.L. sau I.R.T.A., deoarece în primul caz avem a face cu formaţii lexicale rezultate din părţi de cuvinte (sau din cuvinte şi părţi de cuvinte) cunoscute de cititor, în al doilea, cu iniţiale-simboluri care cer iniţiere. Notăm, mai mult la întîmplare, cîteva dintre aceste formaţii: *Agroexport*, *Agrosem*, *Arfo* (= Arta fotografică), *Centrocoop*, *Centrofarm*, *Comaliment*, *Comec* (=Cooperativa meşteşugărească de cizmărie), *Getax*, *Gostat Prodexport*, *Pronoexpres*, *Pronosport*, *Romarta*, *Tehnometal*. Topica elementelor componente la aceste noi cuvinte nu este însă totdeauna conformă cu limba noastră. *Agroexport*, de exemplu, care denumeşte o societate pentru *exportul* de produse *agricole*, rezultă din combinarea adjectiv + substantiv, contravenind topicii limbii romîne, care acordă în mod normal (adică în limbajul „neutru") primul loc substantivului; în compusul *Cartimex*, care denumeşte o întreprindere de stat pentru *importul şi exportul de cărţi* (str. A. Briand, 18), atributul precedă substantivele.

Afară de creaţiile lexicale rezultate din abrevieri de cuvinte semnalate de acad. Iorgu Iordan găsim atestată, din ce în ce mai frecvent, în limbajul firmelor şi al anunţurilor, o a treia categorie de formaţii, înrudită cu cele două amintite mai înainte: este vorba de cuvintele prescurtate prin suprimarea silabei (sau a silabelor) finale. Citäm exemple, în cea mai mare parte arhicunoscute astăzi, ca *auto*, *cinema*, *foto*, *moto*, *plexi* (= plexiglas; bd. N. Bălcescu, 16)[3].

Ni se pare interesant să amintim şi faptul că mai toate creaţiile lexicale rezultate din abrevieri (de orice tip) au trecut imediat din limbajul firmelor şi al anunţurilor în limbajul oral, încadrîndu-se „ca cuvinte propriu-zise în sistemul limbii noastre (nu numai în sistemul lexical, ci şi în cel gramatical), fiind tratate întocmai ca substantivele obişnuite"[4].

*

[1] Acad. Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, Bucureşti, 1956, p. 115.

[2] Exemple numeroase de asemenea formaţii stau oricînd la îndemîna cititorilor şi prin urmare nu le mai enumerăm aici.

[3] Scurtarea cuvîntului s-a produs, de obicei, şi în limba de la care am împrumutat cuvîntul în forma sa completă; avem a face deci, în cele mai multe cazuri de acest fel, cu împrumuturi, nu cu formaţii pe teren romînesc.

[4] Acad. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 116.

Am arătat, la începutul articolului de față, că tendința de concentrare a exprimării se întîlnește, în limba firmelor și a anunțurilor, cu tendința de exprimare mai amplă, mai „comercială", prin adăugarea de epitete (care au, de cele mai multe ori, caracteristicile clișeului lexical). În domeniul comerțului alimentar excelează, de exemplu, calificativele *gustos*, *delicios*, *renumit*: *Cele mai gustoase paste făinoase* (Calea Griviței, 80). *Delicioșii biscuiți* (bd. 1848, 16), *Delicioasele merdenele* (Bufetul Patria), *Renumiții mititei* (str. Nikos Beloiannis, 11). La un coafor particular se face reclamă în favoarea unui [oarecare Jacques] *Maestru* (!?) *permanentelor* (Calea Rahovei, 69). Ajungem pînă la epitetul exagerat în anunțul *Parodii ultracomice* afișat de Circul de Stat [1].

Dintre clișeele lingvistice, o frecvență mare au și *bine asortat*, *din (de) import*: *Bufet bine asortat* (str. Vasile Lascăr colț cu str. Dianei), *Material de import* (Romarta, Calea Victoriei colț cu A. Briand), *Avem lentile pentru ochelari soare din import* (bd. 1848, nr. 37), *Arcuri din import* (str. A. Briand, 8).

În sectorul particular și cooperatist întîlnim titluri de firme care, vrînd să fie pregnante, atrăgătoare, conțin împerecheri nepotrivite de termeni sau unități frazeologice cu elemente care nu au nimic comun cu specificul magazinului pe care îl reprezintă.

Artă și conștiință este titlul unei ceasornicării particulare (str. I. Vidu colț cu bd. Republicii; proprietarul a vrut să spună, probabil, *conștiinciozitate*); trei ateliere de fotografiat se intitulează, respectiv, *Foto Robot* (bd. 6 Martie, 20), *Foto Pelin* (Calea Griviței, 106), și *Fotografia populară* (Calea Moșilor, 43, str. Academiei, 2). Unele cooperative meșteșugărești se numesc *Avîntul îmbrăcămintei* (Calea Griviței, 145, str. Carada, 9), *Progresul marochiner* (Calea Victoriei, 103) și *Munca alimentară* (str. Smîrdan, 23), încercînd să simbolizeze, în sintagme improprii, unele caracteristici ale industriei și comerțului nostru. Un magazin cu ciorapi se intitulează, prin exagerare, *Expoziție de ciorapi* (str. Lipscani, 14), iar altul cu materiale pentru pictură *Arta pensulei* (Calea Moșilor, 37). Nici cîteva dintre piețele noastre de legume și fructe nu sînt potrivit intitulate: *Piața Mihail Eminescu*, *Piața Gheorghe Coșbuc*, *Piața Ilie Pintilie*.

În trecut, unul dintre principalele mijloace comerciale de ademenire a cetățeanului era firma sau anunțul cu elemente lexicale străine, mai ales franțuzești. Firma în limba străină asigura, în concepția societății „alese", calitatea produsului. Astăzi magazinele s-au dispensat în general de acest artificiu, care reprezenta, în fond, o formă a cosmopolitismului. Ici-colo abia, și mai ales în sectorul particular, se găsesc unele resturi ale acestei tendințe: *Longines 5 grandes prix*, citim pe firma ceasornicăriei... *Artă și conștiință*, amintită și mai înainte. Supărător este faptul că, într-o formă, e adevărat, atenuată, cîteva firme și anunțuri aparținînd magazinelor de stat reîncep concesiile față de cosmopolitism; este vorba de firme cu totul recente în care găsim termeni reîntorși la ortografia străină. *Liqueruri*, *vermouth*, citim pe una dintre aceste firme (str. M. Eminescu

[1] Cf. și *Steaua*, 1956, nr. 1, p. 119.

colţ cu str. A. Vlaicu), *Parfait chocolată*, ne informează alta (str. Academiei, 25); iar de aici ajungem la forme aberante chiar faţă de etimon, în anunţurile *Nyilon creponat* (Unitatea 111 Textile, bd. Republicii), *Kratntz* (<germ. *Krantz* = numele unei prăjituri; str. Doamnei, 3) şi... *Marons glasé* (< fr. *marrons glacés* = castane glasate; bd. 1848, 32). Credem că această tendinţă trebuie stăvilită cît mai repede: ea nu mai impresionează astăzi decît în sens negativ şi nu aduce în nici un caz vreun folos societăţii.

★

Alături de literatura publicistică, firmele şi anunţurile îndeplinesc un rol deosebit de important în popularizarea terminologiei tehnico-ştiinţifice. Faţă de cea dintîi, acestea din urmă au un avantaj concret: acela de a „ilustra", în cele mai multe cazuri, enunţarea specială cu obiectul respectiv; şi, poate, un al doilea: acela că, stînd în contact permanent şi nemijlocit cu masele, ele popularizează mai repede şi mai extensiv această terminologie. Magazinele alimentare, de exemplu, ne oferă anunţuri de tipul *Halva marmorată* (Calea Griviţei, 167), *delicioasele merdenele* (Bufetul Patria), *krantz* (str. Doamnei, 3), *brînză topită mixtă* (pe pachetele de brînză ale fabricii Sibiana); cele cu specific tehnic pun în circulaţie, prin firmele şi anunţurile lor, cuvinte ca *ambielaj* sau *bolţ* (Calea Griviţei, 190), *pompe de injecţie* sau *Düse-Elemente* (Calea Griviţei, 190); o întreprindere se intitulează *Atelier de eloxare* (= oxidare superficială a a uminiului...; str. 30 Decembrie, 30), alta, *Artizanat* (str. Academiei colţ cu str. A. Briand); o farmacie ne recomandă *reconstituantele* Viplex, Complex B, Vitamina C (bd. 1848, 10) etc.

Termenii tehnici (în sensul cel mai larg) nu sînt însă folosiţi totdeauna în mod corect. De exemplu, o firmă ne informează asupra celor două „specii" posibile de motoare: *stabile* şi *navale* (str. Ştefan cel Mare, 100); în prima categorie intră, după informaţia noastră, şi motoarele autovehiculelor, care sînt însă tot atît de... stabile ca şi cele navale. Pescuitul cu undiţa capătă, într-un anunţ, denumirea de *pescuit staţionar* (= care... stă pe loc; bd. N. Bălcescu, 27). Un magazin cu animale de decor anunţă că vinde atît *accesorii acvaristice* cît şi *accesorii teraristice* (adică acvarii, peştişori de decor etc., respectiv colivii, sămînţă pentru păsărelele cîntătoare captive etc.; str. Mihai Vodă, 2). Termenii de mai sus sînt creaţii dubioase. În sfîrşit, un calc lingvistic care s-ar putea să prindă cu vremea: *Executăm calciuri vechi mici* (Calea Dorobanţilor, 117), care „traduce" termenul italian *calcio-vecchio* (= tip de tencuială...).

★

Una dintre improprietăţile „la modă" din limba firmelor şi a afişelor o constituie pleonasmul, caracteristic în primul rînd întreprinderilor comerciale din sectorul particular. Negustorii şi meşteşugarii particulari şi-au adăugat pe firme indicaţia „Atelier" (care le asigura un anumit plafon de impozite), fără a ţine seama însă că, în acest fel, au diluat titlul iniţial al întreprinderii lor cu un dublet parţial sinonim. *Şepcărie*, firmă care indică *atelierul* unde se confecţionează şi se

vînd şepci, a devenit *Atelier de şepcărie* (str. Lipscani, 6), în care amplificarea enunţării este greşită, deoarece primul termen repetă (în parte) sensul celui din urmă[1]. În aceeaşi situaţie se află şi următoarele tipuri de firme: *Atelier de blănărie* (str. Cavafii vechi, 7), *Atelier de ceaprăzărie* (Calea Griviţei, 180), *Atelier de cismărie* (Calea Griviţei, 184; în schimb, *Atelier de încălţăminte*, care apare uneori, ni se pare corect), *Atelier de legătorie de cărţi* (str. Buzeşti, 32), *Atelier de opincărie* (Calea Griviţei, 165), *Atelier de plăpumărie* (Calea Griviţei, 70), *Atelier de spălătorie* (str. Domniţa Anastasia, 5).

Afară de tipul de pleonasm amintit, mai întîlnim, accidental, şi alte construcţii pleonastice: *Biscuiţi... hrănitori — nutritivi* (bd. 1848, 16); *Orar de funcţionare* (la mai toate centrele de pîine); *Balonseide şi impermeabile* (primul termen e doar o „specie" a celui din urmă; Calea Griviţei, 108); *Foto-montaje pentru expoziţii, ministere, instituţii* (ministerele sînt o „specie" de instituţii; str. Academiei, 6); *Coafor de dame* (*coaforul* este meseriaşul care se ocupă cu ondulatul, aranjatul etc. părului femeilor, avînd drept corespondent în limbă, cînd e vorba de bărbaţi, pe *frizer*; str. Ştirbei Vodă, 92).

*

În rîndurile următoare vrem să aducem în discuţie unele improprietăţi din limba firmelor şi a anunţurilor care nu pot fi înglobate în categorii mai generale.

Una dintre aceste improprietăţi constă în folosirea greşită din punct de vedere semantic a termenilor sau a unităţilor frazeologice. La un atelier de remaiat ni se anunţă: *Executăm orice agăţătură* (Calea Griviţei, 79); executăm, adică *reparăm*. În altă parte aflăm că *se renovează... piane* (Calea Rahovei, 53); se renovează, adică *se repară*. Pe o firmă citim: *Atelier de remaiaj* (str. Aristide Briand, 6); de remaiaj, adică de *remaiat* (deoarece, în limba romînă, *remaiatul* indică acţiunea verbală, iar *remaiajul* tehnica remaiatului). Pe fereastra vitrinei unei tutungerii apare anunţul: *Timbre fiscale. Timbre poştale* (str. Ilie Pintilie colţ cu Calea Dorobanţilor). Improprietatea aceasta este de dată veche şi a trecut de mult în limba comună: totuşi ar trebui să dispară confuzia dintre *timbru*, care este totdeauna fiscal, şi *marcă*, totdeauna poştală. Din exemplele de mai sus se vede cu uşurinţă că substituţia termenilor s-a făcut în cadrul aceleiaşi „serii" semantice: au fost luate drept sinonime „perfecte" cuvinte care nu sînt în realitate decît sinonime parţiale.

La o cooperativă ni se recomandă *Delicioşii biscuiţi... economici* (bd. 1848, 16). În ce va fi constînd oare caracterul economic al unui biscuit? O farmacie ne informează asupra orarului ei: *Deschis toată ziua 6—21* (Calea Griviţei, 169); dar ziua este egală cu 24 de ore sau (în sens curent) durează de la răsăritul şi pînă la apusul soarelui; întrebat de noi farmacistul ne-a „tradus" sintagma: *toată ziua* însemnează „fără nici o

[1] Presupunerea noastră se verifică cu ajutorul firmei *Atelier şepci civilă şi militară* (Calea Griviţei, 180), în care lipsa de acord se explică clar prin înlocuirea indicaţiei iniţiale *Şepcărie* cu indicaţia *Atelier şepci*.

întrerupere în timpul amiezii". Ciudată (şi frecventă) interpretare! Să amintim în sfîrşit de *Comicul de pasaj* pe care ni-l făgăduieşte, într-un anunţ, Circul de Stat[1]; *de pasaj* vrea să spună „care are loc în pauza dintre două acte, două tablouri etc.".

Altă improprietate care apare în limba firmelor şi a anunţurilor este legată de folosirea instrumentelor gramaticale; se produce o substituţie între diferite cuvinte de legătură: *Excepţională dresură de* [= cu] *9 lei* (Circul de Stat)[2]; *Nu daţi în* [= drept] *rest clienţilor bilete uzate* (Textile, Unitatea 111, bd. Republicii); *Cîrnaţi de purcel pe* [= cu] *fasole albă* (Calea Griviţei, 94; influenţat probabil de *raţă pe varză*). *Învăţaţi să mînuiţi materialele de incendiu din* [= aflate în] *posesia magazinului* (bd. 1848, 42).

Uneori firmele şi anunţurile sînt alcătuite din elemente lingvistice disparate; una dintre părţile enunţării întrerupe ordinea logică a enunţării principale, nu se articulează cu ea.

Reproducem mai multe exemple de acest tip: *Reparăm fiare călcat electrice, reşouri, plite electrice, aragaz, frigidere, întreţinere* (str. 30 Decembrie, 94). Defectul principal al acestui anunţ este că introducerea şi finalul lui se află pe planuri diferite (*se repară... întreţinerea*).

Reparăm fiare călcat electrice, reşouri, plite electrice, frigidere, întreţinere, transformări etc. (str. 30 Decembrie, 124); prin urmare *se repară... întreţinerea şi transformările.*

În sfîrşit mai pot fi amintite şi unele improprietăţi izolate: *Servim în fiecare zi seara* (bd. Bălcescu, 25), în care „zi" este cuvînt de umplutură; s-ar putea să avem a face cu o contaminaţie sintactică (< *servim în fiecare zi* [= zilnic] + *servim în fiecare seară*), deşi construcţia sintactică amintită pare a rezulta, mai degrabă, din grija autorului ei de a se exprima... complet.

Coloniale, mezeluri, brînzeturi, pescării (str. 13 Decembrie, 19), enumerare în care autorul, vrînd să fie consecvent în folosirea pluralelor, l-a conferit şi unui substantiv cu sens colectiv care nu are nevoie de el.

*

Alcătuită în general din enunţări simple, din puţine elemente, limba firmelor şi a anunţurilor ar trebui să fie şi din punct de vedere sintactic ireproşabilă. În realitate însă erorile de construcţie sînt, în acest domeniu, foarte frecvente şi variate.

Vom încerca, în rîndurile următoare, o sistematizare a erorilor care revin mai des.

1. Se ştie că orice substantiv în cazul nominativ capătă articolul enclitic atunci cînd este urmat de o apoziţie determinativă constituită dintr-un nume propriu. Individualitatea numelui propriu nu poate fi altfel determinată. O tendinţă din ce în ce mai răspîndită, deşi nu tocmai recentă, contrazice această normă gramaticală şi lasă nearticulat sub-

[1] Cf. *Steaua*, 1956, nr. 1, p. 119.

[2] *Ibidem*, nici înlocuirea lui *de* prin *cu* nu scapă anunţul de echivoc.

stantivul aflat înaintea numelui propriu. Întîlnim la tot pasul firme de acest fel: *Bufet Continental*, *Cinema Patria* (*Maxim Gorki*, *Arta*, *Vasile Alecsandri*, *8 Martie*, *Volga*), *Frizerie Progresul* (*Higiena*), *Hotel Ambasador* (*Muntenia*, *Oltenia*, *Tranzit*, *Union*), *Restaurant bar Lido* (*Restaurant pensiune Bulevard*, *Restaurant Zahana Mercur*) etc.

Ele sînt condamnabile, cu toată... economia de spațiu pe care o realizează (egală, de obicei, cu... două litere).

2. Acordul sintactic este uneori defectuos. Fenomenul se remarcă îndeosebi (dacă nu chiar exclusiv) în limba anunțurilor scrise de mînă care, datorită caracterului lor efemer, sînt redactate mai superficial, mai neglijent.

Gustați delicioasele plăcintă cu brînză, citim într-un astfel de anunț afișat la bufetul Patria.

Cînd un singur atribut adjectival determină mai multe substantive de genuri diferite, se constată unele abateri de la normele gramaticale ale acordului. De exemplu, în anunțul *Avem găini și pui proaspete* (bd. 1848, 42), atributul se acordă în mod greșit cu substantivul mai îndepărtat (socotit, probabil... mai important, în ordinea logică). Alt anunț ne recomandă *Renumiții mititei și fripturi* (Restaurantul Amzei), construcție care începe să fie evitată în limba romînă actuală, deoarece nu se vede clar că atributul se referă și la al doilea substantiv; prin repetarea atributului se înlătură orice echivoc. Mai gravă ni se pare greșeala care constă în construirea atributului substantival genitival fără articolul posesiv, ca în firma următoare:

Cooperativa meșteșugărească „Blănarilor" (str. Buzești, 17; cu varianta, corectă însă, dacă trecem peste faptul că ghilimelele nu au nici un rost, *Cooperativa meșteșugărească a „Blănarilor"*, str. Cavafii vechi, 32).

3. Se mai observă și tendința, nerecomandabilă, de a modifica structura gramaticală a unor sintagme constituite; printr-un acord forțat între atribute și substantivele determinate (un fel de hiperurbanism sintactic) s-a ajuns la firme și anunțuri de tipul: *Ape de colonie* (Magazinul General Griviția), *Fețe de mese* (pasajul Kretulescu, Unitatea nr. 72 Textile), *Miere de albină naturală* (pe etichetele borcanelor cu miere, la magazinul Centrocoop, Calea Victoriei colț cu str. Doamnei).

4. În sfîrșit, în firma *Atelier special în comenzi...* (Calea Moșilor, 59) avem a face cu o contaminație sintactică (de asemenea nerecomandabilă) între *Atelier specializat în comenzi...* și *Atelier special de comenzi...*

În privința *topicii* limbii firmelor și anunțurilor se pot face trei constatări mai generale:

1. În cazul substantivelor cu atribut multiplu, ordinea atributelor nu este întotdeauna cea logică, fapt care dă naștere la înțelesuri echivoce (sau măcar comice):

Vin vărsat de Buzău roșu (str. 13 Decembrie, 9), *Albume pentru fotografii din pergamoid* (str. 13 Decembrie, 5—7), *Trustul alimentației publice local* (str. Vasile Lascăr colț cu str. Dianei; și cu varianta corectă, care duce însă la alt sens, *Trustul de alimentație publică locală* (Restaurantul Universității, bd. Republicii).

Cooperativa meşteşugărească Drum nou invalizi (str. Biserica Enei, 14; cu varianta corectă *Cooperativa meşteşugărească de invalizi Drum nou* str. Berzei 79, deşi, şi în acest caz, ni se pare că ar fi fost preferabilă construcţia cu atributul substantival în genitiv precedat de articolul posesiv).

Avem lentile pentru ochelari soare din import (bd. 1848, nr. 37).

Bluze sport de vară (Calea Griviţei, 159)[1].

2. În limba romînă atributul adjectival şi cel substantival apar, de obicei, în urma substantivului determinat; excepţiile se găsesc mai cu seamă în literatura beletristică. De aceea ni se pare nepotrivită plasarea atributului înaintea substantivului pe firmele unor magazine:

Foto aparate (str. Carada, 9), *Primim comenzi pentru bărbăteşti pardesie...* (str. Ştefan cel Mare, 30).

3. În cazul verbelor cu complement multiplu, ordinea complementelor este uneori ilogică şi dă naştere la echivoc: *Aplic geamuri rotunde şi pătrate de plexi şi sticlă pe loc* (bd. N. Bălcescu, 16); *Remaez pe loc ciorapi fără cusătură* (str. 13 Decembrie, 1).

*

Numeroase împrumuturi lexicale recente ale limbii romîne circulă astăzi în mai multe variante (lexicale sau ortografice). Dicţionarul ortografic stabileşte, de obicei, care dintre variante este cea recomandabilă. Mai direct (şi, prin urmare, mai rapid) decît acesta (şi chiar decît literatura publicistică), firmele şi anunţurile pot contribui la răspîndirea şi impunerea variantelor recomandabile. Ele ar trebui să constituie ghidul imediat şi cel mai la îndemînă al scrierii corecte. Din păcate, limba firmelor şi a anunţurilor este departe de a fi exemplară din acest punct de vedere. Surprinzător este faptul că oscilaţia variantelor lexicale (şi ortografice) se întîlneşte deseori şi în sectorul de stat şi cooperatist, unde redactarea firmei nu depinde de bunul plac al unei singure persoane şi unde unitatea s-ar fi putut deci realiza mai uşor. Aceeaşi organizaţie comercială îşi intitulează magazinele cu variante lexicale deosebite; mai mult decît atît: un cuvînt apare adesea în mai multe variante pe două firme ale aceluiaşi magazin (ba chiar pe una şi aceeaşi firmă). Iată cîteva exemple de felul acesta:

Manichiure — manicure (bd. Republicii, 5 D), *Lengerie — lenjerie — lingerie* (bd. Republicii, 5 D), *Reparaţiuni — reparaţii* (bd. Republicii, 44), *Confecţiuni — confecţii* (Calea Victoriei, 114; organizaţia comercială „Confecţia" îşi intitulează majoritatea magazinelor... „Confecţiuni").

Dăm mai jos exemple de variante lexicale diferite de la un magazin la altul:

Balonseide (Bd. N. Bălcescu, 7) — *balon-seide* (Calea Griviţei, 168) — *ballonseide* (Calea Griviţei, 108) — *balonzaide* (bd. 1848, 42) — *balonsaide* (str. Lipscani, 55); *Canadiene* (Calea Griviţei, 168) — *kanadiene* (Calea Griviţei, 98); *Drogherie* (bd. Magheru, 29) — *droguerie* (str. Mendeleev, 14); *Marochinărie* (Calea Victoriei, 103) — *marochinerie* (bd.

[1] *Moftul romîn*, cunoscuta publicaţie condusă de I. L. Caragiale, a satirizat mereu asemenea construcţii cu sens echivoc rezultate din topica greşită a atributelor multiple.

N. Bălcescu, 25); *Nailon* (str. Carada, 9) — *nylon* (Calea Griviței, 79) — *nyilon* (bd. Republicii, 3); *Oranjată* (Cofetăria Scala) — *orangeadă* (Patiseria Dîrste, bd. Republicii; varianta corectă este *oranjadă*).

Majoritatea oscilațiilor de mai sus nu se justifică, deoarece *Micul dicționar ortografic* arată, în indexul de cuvinte, formele recomandabile. Viitoarea ediție a acestui dicționar trebuie să ofere însă o listă mult mai cuprinzătoare de cuvinte, care să înglobeze și neologismele cele mai recente de mare circulație (*balonzaide*, *nailon* etc.), pentru a constitui astfel un ghid complet și sigur la îndemîna acelora care au în sarcina lor redactarea firmelor și a anunțurilor.

Firmele și anunțurile folosesc în mod cu totul insuficient semnele diacritice ale limbii noastre. Această insuficiență este condamnabilă în toate cazurile, dar ea devine deosebit de gravă atunci cînd absența semnului diacritic influențează asupra sensului cuvîntului. Un afiș al teatrului Țăndărică ne informa, de curînd, asupra spectacolului *Mina* [citește *mîna* !] *cu cinci degete*; un magazin de textile anunță: O.C.L. Confecția *va îmbraca* [citește verbul la prezent, *vă îmbracă* !] *elegant pe toți* (bd. N. Bălcescu 32—34).

Absența semnelor diacritice din limba firmelor și a anunțurilor trebuie combătută.

Tot insuficient sînt puse la contribuție, în acest sector, semnele de punctuație, în primul rînd *virgula*. O tendință foarte recentă tinde să înlocuiască virgula cu cratima: *Galanterie-tricotaje-parfumerie* (str. Lipscani, 71); *Piele-încălțăminte* (str. Lipscani, 57); *Textile-confecții* (str. Lipscani, 69); *Cafea-dulciuri* (bd. 1848, 30); *Foto-muzică* (bd. 1848, 30); *Vinuri-băuturi spirtoase* (bd. N. Bălcescu colț cu bd. Republicii). Există o rațiune în această substituire a elementelor punctuației: fiecare dintre elementele lexicale care participă la enunțare alcătuiește, împreună cu celelalte, o singură unitate (mai ales că aceste elemente par uneori disparate din punct de vedere semantic). Totuși, acest argument nu justifică pe deplin renunțarea la virgulă. De altfel, în foarte multe alte cazuri nu avem a face cu înlocuirea virgulei prin cratimă, ci pur și simplu cu renunțarea la orice semn de punctuație. Absența virgulei duce, și ea, la unele consecințe semantice dăunătoare, la confuzii grave, ca în exemplele următoare: *Dulcețuri zaharoase* (str. Bălcescu, 3—5), *Nu lăsați în priză: mașina de călcat radiatoare rezouri* (la un ceas public, pe str. N. Filipescu).

Absența virgulei din limba firmelor și a anunțurilor constituie o neglijență care poate și trebuie să fie înlăturată.

*

Se impune, în concluzie, o mai mare grijă în redactarea firmelor și anunțurilor, astfel încît ele să devină cu adevărat modele de exprimare și să contribuie la cultivarea limbii noastre.

TRADUCERILE DIN LIMBA FRANCEZĂ ÎN TRECUT ȘI ASTĂZI

DE

ION BRĂESCU

Tradiția traducerilor din limba franceză este destul de veche în Romînia. Influența culturii franceze în Principate, care se manifestă încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, curentul de traduceri inițiat de Heliade Rădulescu au dus la apariția unor tălmăciri valoroase din literatura franceză, datorite scriitorilor noștri clasici. Heliade Rădulescu însuși traduce *Mahomet* de Voltaire și *Amphitryon* de Molière, precum și *Meditațiile* lui Lamartine, Iancu Văcărescu traduce *Britannicus* de Racine, Grigore Alexandrescu, *Alzire* și *Meropa* de Voltaire, C. Negruzzi, *Maria Tudor* și *Angelo, tiranul Padovei* de V. Hugo, ca și *Baladele* aceluiași, C. Bolliac traduce din Vigny ș.a.m.d.

Mai tîrziu, Caragiale traduce *Roma învinsă* de Parodi, Șt. O. Iosif, *Cidul* de Corneille, E. Gîrleanu, romanul *O viață* de Maupassant, M. Sadoveanu, o culegere de *Nuvele*, din opera aceluiași scriitor etc. Cu toate acestea, față de intensitatea cu care se manifestă influența culturii franceze în tot cursul secolului al XIX-lea și la începutul veacului actual, numărul traducerilor din literatura franceză rămîne totuși scăzut (mai numeroase sînt traducerile din literatura universală făcute prin intermediul limbii franceze, căci în general operele de frunte ale literaturii ruse, engleze, germane se traduc după tălmăciri franceze). Faptul se explică prin aceea că burghezo-moșierimea, cunoscînd limba franceză, n-avea nevoie de traduceri, iar masele largi ținute în întuneric și în cea mai mare parte analfabete nu citeau literatură.

În perioada dintre cele două războaie, editorii Romîniei burghezo-moșierești recurg la o manevră de otrăvire a maselor printr-un val de traduceri din literatura franceză decadentă, bulevardieră, polițistă sau pornografică, care corespunde de altfel și gustului pervertit al cuconițelor și domnișorilor din marea burghezie. Traducerile din literatura clasică sînt destul de rare și în general de slabă calitate, căci apariția traduce-

rilor era dictată de interese comerciale. Ele devin monopolul unor afaceriști adeseori semidocți, ale căror cunoștințe de limbă franceză lasă tot atît de mult de dorit ca și cele de limbă romînă. În general, traducerile se prezintă jalnic atît în privința fidelității față de original, cît și în ceea ce privește limba folosită. Fac excepție puținele traduceri datorite marilor noștri scriitori, mai ales traducerile în versuri, care nu puteau fi încredințate primului venit. Menționăm printre traducerile valoroase *Cyrano de Bergerac* (M. Codreanu), *Tartufe* (A. Toma), poeziile lui Baudelaire traduse de Al. Philippide și alte cîteva traduceri reeditate și folosite și azi.

În rest, vitrinele librăriilor erau inundate de traduceri de slabă calitate. B. Lăzăreanu citează într-un articol intitulat *Cum traducem* [1] unele exemple de-a dreptul ilariante ca de pildă:

„Minți! Tot răspunsul meu stă în aceste patru silabe". Deși cuvîntul „minți" n-are decît o silabă, traducătorul a tradus aidoma textul francez: „Vous en mentez. Toute ma réponse est dans ces quatre syllabes".

Asemenea traduceri umoristice nu sînt de loc rare. Limitîndu-ne la un sondaj sumar prin cîteva traduceri publicate între cele două războaie, am descoperit la rîndu-ne traduceri nu mai puțin comice ca de pildă [2]: „N-am nevoie să vă vestesc să nu luați *din cuvînt în cuvînt vorba „îngerească"* (subl. noastră) (= je n'ai pas besoin de vous avertir de ne pas prendre *à la lettre* ce mot d'angélique).

O plagă a vechilor traduceri o constituie omisiunile. Se fac adeseori traduceri prescurtate fie din inițiativa editorului, care nu vrea să fie depășit un anumit număr de pagini, fie din cea a traducătorului, care rezolvă prin omisiuni dificultățile de traducere.

Traducerea romanului *Indiana* de George Sand, tipărit de Editura Cugetarea (1930) și semnată Madeleine B., cuprinde — la format identic — 37 de pagini mai puțin decît originalul (la care mai trebuie adăugate vreo 20—25 de pagini rezultînd din faptul că ediția romînească are 38 de rînduri într-o pagină, față de 42 de rînduri în ediția franceză (Gründ).

Fraze sau chiar paragrafe întregi lipsesc din traducere la paginile 33, 98, 100, 106, 109, 112, 121, 158, 159 etc.

Contesa Laginski, titlul sub care se ascunde romanul lui Balzac *La fausse maîtresse* (traducător Const. A. I. Ghica — Ed. Adevărul, f.a.), este de fapt o traducere prescurtată. Omisiunile merg aici de la o frază pînă la pasaje mai lungi de 2—3 pagini. Din primele 11 pagini ale originalului lipsesc nu mai puțin de 6 pagini în traducere. Traducătorul nu ezită uneori să facă un rezumat al textului original. Astfel, de exemplu, o descriere de interior de 19 rînduri din textul original — (Ed. Calmann Lévy, p. 11) este rezumată de traducător în 6 rînduri (p. 8).

La plaga omisiunilor se adaugă de cele mai multe ori plaga contrasensurilor, consecință a stăpînirii imperfecte a limbii franceze de către traducători. O înșiruire a tuturor contrasensurilor găsite numai în cîteva traduceri ar forma o colecție de cîteva volume. Iată cîteva mostre găsite în *Otrava* (= L'Assommoir) de E. Zola, în traducerea lui Al. Iacobescu, Cugetarea, f.a.

[1] B. Lăzăreanu, *Cu privire la traduceri și traducători*, Cartea Romînească, f. a.
[2] A. France, *Către timpuri mai bune*, Ed. Adevărul, f. a., p. 62 — trad. de N. Ghiulea.

éraflures (zgîrieturi) = găuri mari (vol. II, p. 148);
l'établi (masă de lucru a meseriaşilor) = scara (II, p. 148);
bête traquée (fiară hăituită) = dobitoc care aşteaptă clipa răzbunării (II, p. 469);
persiennes (persiene, obloane) = perdele (I, p. 6);
Je n'aime pas qu'on me *moucharde* (nu-mi place să fiu spionat) = nu-mi place *să fiu luat din scurt* (I, p. 12);
Ce garçon qui venait l'attendre *le soir* (băiatul care venea să o aştepte seara) = băiatul care o aştepta *aseară* (II, p. 460);
Rester sur place (cu sensul „a muri") = a rămîne locului (II, p. 53);
Gervaise se tenait *en chien de fusil* (G. şedea ghemuită) = Gervaise sta *ca un cîine de vînătoare* (!) (II, p. 227).

Unele expresii sînt traduse mecanic, în loc să fie redate prin expresii romîneşti echivalente :
elle dort *à poings fermés* (doarme buştean) = doarme cu *pumnii strînşi* (II, p. 52);
mettre du beurre dans les épinards (cu sensul : a îmbunătăţi situaţia cuiva) = a pune puţin unt în spanac (II, p. 88).

Uneori incompetenţa traducătorului duce la traduceri de-a dreptul ilariante. Astfel, într-o traducere a romanului lui Jules Verne *În faţa steagului* (Socec, f.a.), expresia arhaică „à Dieu vat " (= mergeţi cu bine devine „dumnezeule Vat" (!); chiar titlul unui capitol este intitulat „Dumnezeu Vat" traducătorul vrînd să îmbogăţească pesemne, cu tot dinadinsul, mitologia cu un nume de zeu cu rezonanţe electrotehnice. Tot astfel, în traducerea romanului *Nana* de E. Zola, făcută de B. Marian (Ed. H. Steinberg, 1924), numele faimoasei actriţe Mademoiselle Mars este tradus : „domnişoara Marte" (p. 183).

Cele mai multe dintre traducerile făcute înainte de 23 August 1944 păcătuiesc nu numai prin denaturarea originalului, dar şi prin limba romînească neîngrijită sau chiar stîlcită pe care o folosesc. Mergînd pe linia comodităţii, traducătorii folosesc în general un număr mare de neologisme şi barbarisme. Citäm cîteva : contoarul (= tejgheaua) (*Nana*, trad. citată), amploiat (*Otrava*, trad. citată), bruscheţa, om bilios (*Indiana*, trad. citată), foburg, aliată cu (= înrudită cu), a supa (*Contesa Laginski*, trad. citată), baia (= golful) Neapolului (J. Verne, *Robur Cuceritorul*, Ed. Cugetarea, f.a., trad. M. H. Perera). Alţii, vrînd probabil să evite neologismele, cad în păcatul regionalismelor cu care-şi presară traducerile. De ex. *Crainquebille* de A. France şi *Livada cu măslini* de Maupassant (ambele la Ed. Adevărul), în traducerea lui M. Carp, altfel bun cunoscător al limbii franceze, conţin termeni ca : curechiu, pestelcă, prostiri, a stupi, colb, pitărie, pităriţă, hogeag, săpoi, a hăcui, ciubotărie etc.

Cei mai mulţi traducători folosesc frecvent construcţii sau expresii franţuzeşti contrare spiritului limbii romîne. Găsim astfel, în traducerea citată a romanului *Indiana*, franţuzisme de felul : „a face îngăduinţă" (p. 891) = faire des concessions, „o fire care *se ţine* de anumite sisteme" (p. 88) = un esprit qui s'attache à de certains systèmes"; vorbind de părul servitoarei sale, Indiana întreabă : *le* recunoşti ? (p. 106), traducă-

torul uitînd că în limba romînă substantivul *păr* nu este folosit (cu acest sens) la plural ca în limba franceză.

În general se poate afirma că în majoritatea traducerilor făcute din limba franceză în Romînia burghezo-moşierească preocuparea pentru cultivarea limbii romîne este ca şi inexistentă.

*

După eliberarea ţării noastre de sub jugul fascist, revoluţia culturală a dus la sporirea considerabilă a numărului de cititori. Literatura universală este larg răspîndită în mase, dornice să cunoască operele marilor scriitori. Pentru a satisface dorinţa de cultură a acestui nou public, se impunea o altă politică a traducerilor, radical deosebită faţă de cea din trecut.

În primul rînd se schimbă orientarea traducerilor. În locul romanelor poliţiste sau senzaţionale, în locul pieselor bulevardiere sau al literaturii de budoar, se traduc operele marilor clasici, urmărindu-se valorificarea a tot ce este progresist în literatura universală. Pentru prima oară se trece la traducerea de opere complete (Balzac, Molière, pentru literatura franceză), se alcătuiesc ediţii integrale (Villon, *Fabulele* lui La Fontaine). Pentru prima oară se traduc operele principale ale unor autori socotiţi înainte subversivi ca J. Vallès sau H. Barbusse, precum şi operele reprezentative ale unor scriitori progresişti, traduşi înainte numai parţial, ca de exemplu *Scrisorile persane* ale lui Montesquieu, *Inima vrăjită* de R. Rolland sau *Familia Thibault* de R. Martin du Gard. Se publică ediţii substanţiale de scrieri alese din scriitori ca Voltaire sau Diderot, cuprinzînd multe texte traduse pentru întîia oară. Se traduc masiv operele scriitorilor progresişti contemporani: Aragon, A. Stil, J. Laffitte, R. Vailland etc. S-au tradus şi pentru tineret numeroase cărţi ale lui J. Verne sau Al. Dumas-tatăl. O trăsătură caracteristică a revoluţiei culturale este şi sporirea considerabilă a tirajelor. *Teatrul* lui Molière sau *Prăpădul* de Zola au fost publicate în 25 000 de exemplare, *Nuvelele* lui P. Mérimée în 30 000, volumul I din *Opere* de Balzac, în 35 000 de exemplare. Cu toate aceste tiraje mari, ediţiile s-au epuizat repede şi multe traduceri au fost reeditate sau sînt în curs de reeditare (*Moş Goriot*, *César Birotteau*, *Doamna Bovary*, *Roşu şi Negru*, *Ruy Blas*, *Nuvelele* lui Maupassant etc.).

Beletristica nu este însă singurul domeniu din care se fac traduceri. În anii din urmă s-a tradus şi literatură filozofică (Rousseau, Holbach, La Mettrie etc.), literatură politică (operele lui Maurice Thorez, Roger Garaudy, Léo Figuères etc.), literatură tehnică şi ştiinţifică (Claude Bernard, Pasteur) ş.a.m.d. Larga răspîndire a traducerilor în mase a determinat o nouă politică privind modul *cum* se fac traducerile. Oamenilor muncii nu li se poate oferi orice fel de traducere; editurile aparţin statului şi urmăresc scopuri culturale, şi nu comerciale ca în trecut. După 23 August 1944 se face în adevăr un salt şi în ceea ce priveşte calitatea traducerilor. Au fost atraşi în această acţiune, care devine cu adevărat creatoare, cîţiva dintre scriitorii noştri de frunte. Din limba franceză au tradus bunăoară Cezar Petrescu, Ion Marin Sadoveanu, Demostene Botez,

Ioachim Botez, Al. Philippide, Geo Bogza etc. Pe lîngă aceştia, s-a făcut apel la o serie de scriitori sau publicişti talentaţi, buni cunoscători ai limbii franceze. Printr-un sistem de verificare, editurile veghează la publicarea de traduceri cît mai fidele, o trăsătură esenţială a noilor traduceri fiind tocmai respectul faţă de original, lipsa omisiunilor de orice fel. Trebuie subliniat şi faptul că majoritatea traducerilor sînt însoţite de prefeţe, studii introductive, note şi comentarii care mijlocesc tuturor categoriilor de cititori o înţelegere largă şi adîncită a textului. S-a întîmplat — e drept — să se publice şi cîte o traducere mai slabă sau inegală, dar privite în ansamblu, noile traduceri sînt incomparabil superioare celor din trecut. Ne vom permite să susţinem această afirmaţie făcînd apel la cîteva excelente traduceri semnate de scriitori şi publicişti mai puţin cunoscuţi, fapt care întăreşte şi mai mult susţinerile noastre.

Să ne oprim puţin asupra traducerii romanului *Manon Lescaut*, făcută de Alice Gabrielescu (E.S.P.L.A., 1956), pe care o remarcă şi H. Jacquier ca fiind „curgătoare şi fidelă totodată" (*Steaua*, nr. 9/1956). Fidelitatea faţă de original nu este obţinută prin concesii făcute limbii folosite în traducere. Neologismele sînt rare, franţuzismele au fost eliminate. Fiind vorba de un text din secolul al XVIII-lea, traducătoarea arhaizează uşor — lucru justificat în cazul de faţă, un arhaism fiind de obicei preferat unui neologism. Întîlnim astfel în text cuvinte ca *poteraş*, *flintă*, *arginţi*, *nurlii*, *caleaşcă*, *caretă*, *corabie*, *cîrdaş* etc. Se remarcă de altfel grija traducătoarei de a folosi un vocabular cît mai bogat. Astfel, pentru a nu se repeta prea des anumiţi termeni, se folosesc şi cuvinte mai rare ca: *împătimit*, *iotă*, *năpastă*, *liotă de străini*, am *mas* noaptea (la Evreux), *logos*, *ospătărie*, *surugiu*, *a adulmeca*, *demîncat*, *scîrnav*, *craidon*, *a umbla cu şoalda*, *zăbavă* etc. Fidelitatea faţă de original nu se exprimă prin traducerea literală a textului, ci printr-una mai iscusită ce se foloseşte adesea de expresii sau întorsături de frază echivalente. Dăm cîteva exemple, în acest sens, care ni se par deosebit de expresive, uneori chiar superioare originalului: lorsque la Fortune le favorisait = cînd aripa norocului îl atingea; je m'attachai à l'étude = m-am aşternut pe carte; les lumières (que je devais à l'amour) = ascuţimea de gîndire (pe care o datoram amorului); et je le brûlerai tout vif avec la perfide Manon = şi am să-l ard de viu cu mincinoasa de Manon cu tot; je les pressai, je les caressai, je les menaçai = am stăruit în fel şi chip, i-am luat cu laude, apoi cu ameninţări; un mari patient et commode = un soţ răbdător, un n-aude, n-a vede (exemplu deosebit de reuşit!); tu es une jolie dupe = eşti un mare găgăuţă; il nous conduisit à grand train jusqu'à Saint Denis = ne-a dus într-o întinsoare pînă la Saint Denis etc.

Fraza textului romînesc este nu numai naturală şi curgătoare, dar chiar elegantă. Aceasta se obţine prin detaşarea traducătoarei de litera frazei originale, prin folosirea unei traduceri mai libere, fără să se altereze prin aceasta în vreun fel sensul originalului. Iată cîteva exemple:

— „Je remarquai que ses regards s'attachaient sur moi d'une autre façon qu'ils n'avaient accoutumé. Je ne pouvais démêler si c'était de l'amour ou de la compassion, quoiqu'il me parût que c'était un sentiment doux et languissant" = „Mai băgai de seamă că privirile ei se pironeau

asupra-mi cu altă expresie decît cea obișnuită. Vedeam bine ceva dulce și tînjitor în ochii ei, dar nu puteam să înțeleg : dragoste era sau milă?" (Întrebarea indirectă redată printr-o întrebare directă).

— „J'étais tenté d'abord de lui découvrir mes conjectures, que je regardais plus que jamais comme certaines ; je me retins, dans l'espérance qu'il lui arriverait peut-être de me prévenir en m'apprenant tout ce qui s'était passé". = Mă ispitea gîndul să-mi dau pe față presupunerile la care ajunsesem și pe care din ce în ce le socoteam mai întemeiate, dar m-am stăpînit, în nădejdea că ea însăși mi-o va lua înainte, povestindu-mi tot ce se petrecuse. (Fraza românească folosind coordonarea în locul juxtapunerii este mai curgătoare decît fraza originală îngreunată de abundența de „que".)

Dacă opera capitală a lui Henri Barbusse, *Focul*, n-a fost tradusă înainte de 23 August 1944, faptul se datorește desigur în primul rînd orientării de stînga a autorului ei, dar probabil și greutăților foarte mari de traducere : o mare parte din text cuprinde vorbirea populară, de multe ori argotică, a soldaților din tranșee. Învingînd greutățile, Radu Popescu dă (în 1955, la E.S.P.L.A.) o reușită versiune românească a acestui roman. Remarcabil este în special dialogul, plin de termeni și expresii populare și argotice, cărora traducătorul le găsește aproape totdeauna echivalente reușite. Citățm astfel :

civelot = civiloi ;
troufion = răcan ;
l'père échantillons = taica Peticilă ;
Dubidon (poreclă ironică) = domnu Sticloi ;
la bectance = ciuguleala ;

Mon vieux, tu parles d'un bombardement qu'ils ont balancé. Quelque chose de soigné comme décoction = Mă, taică, da'știu că i-au tras bombardament. Așa chiseliță mai zic și eu ;

I' n'est pas encore fondu, ç'ui qui s'occupera de l'autre = N-a ieșit încă din fabrică ăla care să se ocupe de altul ;

Tu parles d'un louba — mamă, ce chiolhan ;
L'pognon i dansait = curgeau banii gîrlă ;
Dis donc, toi qui écris = ascultă, mă scriitorule ;

Dégagez, vous autres ! Ben quoi, dégagez que j'vous dis ! Vous êtes là à faire flanelle . . . Allons, oust, la fuite ! J'veux plus vous voir dans le passage, hé ! =Ia dați-vă la o parte, faceți loc. N-auziți, mă, cînd vă zic să faceți loc ! Stați aici și tîrnosiți mangalul . . Hai, pașol la o parte ! Să nu vă mai văd în drum !

Folosind cu succes sintaxa populară, traducătorul redă foarte bine felul de a vorbi al omului din popor, cu propoziții și fraze trunchiate sau eliptice, cu anacolute, cu întrebări și interjecții, cu expresii colorate și pitorești. Iată un exemplu :

„— Ce să vă mai spun, zice Volpatte. Nu era o groapă de ascultare, cum trebuie, să te mai miști, să te mai sucești, să-ți vezi de treabă ca lumea. Aș, o gaură de obuz ca oricare altă gaură de obuz. Joi ne-au spus : « Stați aici și trageți fără întrerupere » uite-așa, cum vă spun. E adevărat că a doua zi a venit un agent de legătură de la Batalionul 5 să dea

cu nasu pe acolo: «Ce faceți, bă, aici?» «Păi ce să facem, tragem; ni s-a spus să tragem și tragem, i-am spus noi. Dacă ne-a spus așa, trebuie să aibă vreun rost; așteptăm și noi să ne spună să mai facem și altceva decît să tragem». Marțafoiu s-a cărat: nu prea se simțea la largul lui și n-avea gust de bombardament. «E groasă» zicea el".

După 23 August 1944 au luat un avînt considerabil și traducerile operelor din sectorul politic, tehnic, științific etc. Mai mult decît în beletristică, fidelitatea față de original este o condiție *sine qua non* în aceste domenii. În același timp însă, pentru a-și atinge scopul, traducerea unei opere politice sau tehnice trebuie să aibă o claritate desăvîrșită. În fața traducătorului unui text științific sau politic se pun deseori probleme dificile de vocabular, mulți termeni neexistînd în limba romînă. Traducătorul trebuie astfel să aleagă între introducerea unui neologism, care riscă să nu fie înțeles, și redarea termenului printr-o perifrază, care riscă să fie vagă și în orice caz greu de reținut. În general, aceste greutăți au fost învinse de traducătorii noștri și, cu unele excepții, au apărut traduceri bune din domeniile menționate. Dacă aruncăm o privire asupra operei autobiografice a lui Maurice Thorez, *Fils du peuple*, în romînește: *Un fiu al poporului*, tradusă în 1950 de S. Antoniu (Ed. de stat), constatăm că traducătorul a rezolvat cel mai adesea cu succes dificultățile de vocabular ridicate de text. Iată cîteva echivalente juste: militant = activist, fascistes déclarés = fasciști notorii, fascistes larvés = fasciști latenți, calomnies éculées = calomnii răsuflate, les partageux = partizanii împărțirii, postes de vigie = posturi de observație, coron = cătun, l'absentéisme = lipsurile de la lucru, le taux de la mécanisation = indicele de mecanizare, brigandage colonial = jaf colonial.

Se remarcă străduința traducătorului de a da un plus de claritate unor fraze care, dacă ar fi traduse *ad litteram*, ar fi obscure. De exemplu: Nous mettions en garde contre la politique des cartels internationaux = Noi atrăgeam atenția *demascînd* politica practicată de cartelurile internaționale; Un parti dans la lignée des esprits puissants = Un partid ce *perpetuează* linia acelor spirite puternice.

Uneori se găsesc echivalente fericite pentru a traduce unele expresii plastice din textul original: La réaction ne décolérait pas = reacțiunea spumega; les anciens collaborateurs sont blanchis — foștii colaboraționiști sînt scoși basma curată.

Deși conține și unele contrasensuri, traducerea operei lui M. Thorez *Un fiu al poporului* are meritul de a fi contribuit la fixarea lexicului propriu acestui domeniu.

Desigur, printre traduceri s-au strecurat și unele slabe sau inegale. Trebuie însă subliniat efortul editurilor de a da traduceri din ce în ce mai bune. Astfel, în cazul reeditărilor, dacă prima ediție n-a corespuns, s-a recurs la o nouă traducere încredințată unui traducător mai competent. De exemplu, romanul lui Balzac *César Birotteau* a avut parte în ediția din 1949 de o traducere nesatisfăcătoare. În volumul V din *Opere* de Balzac (E.S.P.L.A., 1959), romanul a fost retipărit într-o nouă traducere, din toate punctele de vedere superioară, făcută de Theodosia Ioachi-

mescu. Iată, de pildă, cîteva contrasensuri supărătoare în traducerea din 1949, care dispar în cea din 1959.

Original	*Ed. 1949*	*Ed. 1959*
— Ah ! ça ! papa, tu ris ? (p. 134)	— Ce faci, tată, rîzi ? (p. 164)	— Nu, zău, tată, glumeşti ? (p. 355)
— Il a été „pris de justice" (p. 177)	El a fost închis pe drept (p. 193)	A făcut puşcărie (p. 432)
Césarine avait jeté toutes ses économies (p . 179)	Césarine îşi depusese toate economiile (p. 194)	Césarine îşi cheltuise toate economiile (p. 433)
esprit fort (p. 255)	om hotărît (p. 244)	om fără prejudecăţi (p. 499)
Ne vous faites pas de mal (p. 263)	Nu te chinui (p. 249)	Să nu te îmbolnăveşti (p. 506)
Un ministériel (p. 309)	un ministru (p. 278)	un om al guvernului (p. 545).

Unele greşeli de traducere provin în ediţia 1949 din lipsa de cultură a traducătorului. Ele sînt îndreptate în ediţia 1959. Astfel : Le chancelier de l'Hôpital = cancelarul de l' Hôpital, ed. 1959, era tradus în ediţia din 1949 prin *cancelarul de la Hospital*, confundîndu-se un nume de persoană cu un nume geografic. Fraza : „Il s'agit de tuer le pavillon Marsan" (p. 237) este greşit tradusă în ed. 1949 prin : „E vorba să se distrugă pavilionul Marsan" (p. 231), traducătorul ignorînd că „le pavillon Marsan" are un sens figurat şi înseamnă clica reacţionară a contelui d'Artois care locuia în aripa de la Tuileries numită Marsan. Sensul adevărat este restabilit în ediţia 1959, unde fraza lui Balzac sună : „E vorba să terminăm cu pavilionul Marsan" (p. 482).

Traducerea semnată de Theodosia Ioachimescu este superioară celeilalte şi prin întrebuinţarea îngrijită a limbii romîne, ferită de franţuzismele care împînzesc traducerea din 1949. De exemplu :

Ai de gînd să rămîi mereu la tejgheaua *ta* ? (ed. 1949, p. 87)	Îţi place să rămîi toată viaţa la tejghea ? (ed. 1959, p. 235)
Fiţi fericiţi copiii *mei* (p. 301)	Fiţi fericiţi, copii (p. 576)
O ştiu, (= je le sais) afacerea Roguin (p. 239)	Ştiu, istoria cu Roguin (p. 492).
Va face cuceriri în timp de pace, veţi vedea bine, va face cuceriri (p. 182).	Va face cuceriri paşnice, veţi vedea ce cuceriri ! (p. 410).

Revoluţia culturală din ţara noastră a dus la o înflorire fără precedent acest sector important al literaturii, care sînt traducerile. În afară de mărirea considerabilă a volumului de traduceri din limba franceză, ca şi din alte limbi (peste 100 000 de pagini anual), trebuie subliniat saltul evident făcut în privinţa nivelului acestor traduceri. Deşi mai persistă

unele lipsuri în această privinţă, esenţialul este că acestea sînt în general de mică însemnătate; este vizibil mai ales efortul susţinut de ameliorare continuă a traducerilor. Traducerile nu mai sînt în regimul nostru o cale de îmbogăţire pentru cîţiva editori particulari sau pentru cîţiva aventurieri care se improvizează traducători, ele apar conform unor planuri de editură bine chibzuite care au în vedere în primul rînd rolul social-educativ al literaturii. O secţie de traducători special creată în cadrul Uniunii scriitorilor are drept scop îmbunătăţirea continuă a nivelului traducerilor, publicarea de traduceri care, unind fidelitatea faţă de textul original cu folosirea unei limbi frumoase şi naturale, să nu fie întru nimic mai prejos decît opera originală. Aşa cum afirma Al. Balaci în raportul cu privire la traducerile literare, prezentat la Congresul scriitorilor din R.P.R., „o operă tradusă devine parte integrantă a literaturii poporului în limba căruia s-a făcut tălmăcirea, îndeplinind aceeaşi funcţie culturală ca şi o operă originală. Traducerea corespunde unei necesităţi efective a culturii poporului, în a cărui limbă s-a efectuat, şi acţionează sensibil asupra acestei culturi" (*Gaz. literară*, 23 iunie 1956). Este evident că un astfel de rol nu-l pot juca decît traducerile bune. În paginile de faţă am căutat să arătăm că asemenea traduceri din literatura franceză s-au făcut rar înainte de 23 August 1944; în schimb foarte multe traduceri efectuate în anii regimului de democraţie populară se prezintă la un nivel superior şi satisfac în cea mai mare parte exigenţele acestui gen. Acest salt calitativ al traducerilor este fără îndoială consecinţa directă a condiţiilor create pentru înflorirea şi dezvoltarea pe toate planurile a culturii în Republica Populară Romînă.

CÎTEVA OBSERVAȚII ASUPRA FOLOSIRII INFINITIVULUI ÎN LIMBA ROMÎNĂ ACTUALĂ

DE

LAURA VASILIU

S-a vorbit în mai multe rînduri despre înlocuirea infinitivului cu propoziții subordonate ca despre o trăsătură caracteristică a limbii romîne, care o deosebește de celelalte limbi romanice. Această caracteristică a fost pusă în legătură cu fapte asemănătoare din celelalte limbi balcanice și, în concluzie, apreciată ca o trăsătură specifică uniunii balcanice. Cu toate acestea, cercetarea evoluției istorice a infinitivului în limba romînă arată că, în secolele al XIX-lea și al XX-lea, are loc extinderea lui în dauna conjunctivului și mai puțin în dauna indicativului și a infinitivului lung [1]. În secolul al XIX-lea infinitivul este foarte frecvent în limba unor scriitori ca Bălcescu, Odobescu, Negruzzi, Hasdeu etc., iar în secolul al XX-lea și, în special, în perioada de după ultimul război mondial, el este frecvent cu deosebire în stilul publicistic în general și chiar în limbajul ședințelor (scris sau vorbit).

Apariția unora din construcțiile infinitivale în discuție a fost explicată prin influențe străine (franceză și germană); apariția altora se explică în interiorul limbii romîne, ca reluare a construcțiilor arhaice sau regionale (în special din Ardeal sau Banat). Folosirea din ce în ce mai frecventă a unora dintre construcțiile infinitivale în perioada actuală se încadrează în preferința tot mai accentuată pe care o manifestă stilul publicațiilor pentru elementele livrești, rare și uneori chiar artificiale.

De la folosirea căutată a unor anumite cuvinte, construcții sau forme, se poate ajunge însă foarte ușor la întrebuințarea lor abuzivă și apoi chiar greșită. Acesta este, între altele, cazul infinitivului. De aceea

---

[1] În *Limba romînă actuală*, p. 358—362, acad. Iorgu Iordan demonstrează, cu ajutorul unui material foarte bogat referitor la perioada dintre cele două războaie, trăinicia infinitivului în limba cultă. Evoluția infinitivului de-a lungul celor două secole (al XIX-lea și al XX-lea) am prezentat-o în articolul *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba romînă*, scris în colaborare cu F. Asan, în *Studii de gramatică*, vol. I.

vom discuta, în rîndurile următoare, cîteva exemple mai mult ori mai puțin tipice de folosire greșită sau cel puțin nerecomandabilă a infinitivului în publicistica actuală.

Existența unei tendințe, în plină dezvoltare, de extindere a infinitivului în dauna altor moduri face ca aprecierea exemplelor să fie adesea delicată, iar condamnarea lor, uneori, riscată. Considerăm însă că discuția merită cu atît mai mult să fie făcută, întrucît ea poate servi mai tîrziu ca un indiciu al stadiului de dezvoltare actual.

Vom urmări mai întîi cazurile de întrebuințare a infinitivului în locul conjunctivului, pentru că sînt cele mai numeroase și mai variate.

Categoria cea mai larg reprezentată o formează infinitivul complement direct sau indirect, regim al unor verbe care în mod obișnuit se construiesc cu conjunctivul : *vă propunem* ***a introduce*** *în tematica de plan...* LUCEAF., 1 (1958), p. 15/1) ; *organizația de pionieri l-a desemnat* ***a merge*** *într-o tabără...* ST. ROȘU, 3201, p. 1/4) ; *această acțiune s-a desfășurat pe baza unui plan concret, reușindu-se* ***a se cuprinde*** *în sfera instruirii activiști sindicali* [1] (MUNCA, 4 ian. 1959, p. 2/1).

Primele două exemple sînt cu atît mai supărătoare, cu cît infinitivul are alt subiect decît verbul regent și, fiind verb impersonal, nu poate să marcheze subiectul.

Frecvența deosebită a acestei categorii se explică în felul următor : avîndu-se în vedere sintagme de tipul *a încerca, a ști* sau diverse auxiliare de aspect + infinitivul, care apar paralel cu sintagme formate din aceleași verbe + conjunctivul, s-a tras concluzia că *orice* verb care se construiește cu conjunctivul se poate construi și cu infinitivul. În felul acesta s-a ajuns la extinderea nejustificată a acestui mod în locul conjunctivului care, ca orice mod personal, prin posibilitatea pe care o are de a exprima persoana și numărul, prezintă avantajul unei mai mari claritățI.

Artificiale și neromînești sînt construcțiile cu infinitivul precedat de *de*, atunci cînd prepoziția nu e necesară. E cazul subiectelor și al numelor predicative exprimate prin *de* + infinitivul : *pentru scriitori e o fericire a fi contemporanii acestei epoci și o sarcină de cinste* ***de a fi*** *cîntăreții ei* (G. LIT., 102, p. 1/3) ; *este deci foarte însemnat* ***de a urmări*** și *dezvălui* (V. ROM., 6/1957, p. 130) ; *ceea ce toate popoarele doresc este* ***de a se lua*** *măsuri realiste...* MUNCA, 4 mart. 1959, p. 4/6) ; *meritul mare al lui Gorchi este tocmai* ***de a fi*** *știut zugrăvi o asemenea figură care să exprime năzuințele și forțele în creștere ale proletariatului* (CONT., 13/1953, p. 4/1).

Construcțiile de acest fel pot fi calcuri după limba franceză sau germană, dar pot fi explicate și în interiorul limbii romîne. Infinitivul a fost considerat ca un atribut al unui substantiv subînțeles care reia subiectul sau, respectiv, numele predicativ. Atributul infinitival este legat în mod obișnuit de substantiv prin intermediul prepoziției *de*, de aceea s-a ajuns la *e o sarcină de cinste* (*sarcina*) *de a fi...* Procesul e ușor de conceput și poate chiar de justificat pentru cazurile în care subiectul sau numele

[1] Această ultimă construcție mai e supărătoare și pentru că cuprinde, așezate unul după altul, două moduri nepersonale și două pronume reflexive.

predicativ este exprimat printr-un substantiv ca în exemplele din *Gazeta literară* și din *Contemporanul*. Este însă mai greu de conceput pentru cazurile cînd subiectul sau numele predicativ e exprimat printr-un adjectiv sau un pronume (MUNCA și V. ROM.).

Deși explicabile, construcțiile sînt nerecomandabile : construcția normală a subiectului și a numelui predicativ în limba romînă este fără prepoziții. Este preferabil în primele trei exemple infinitivul fără *de* și mai firesc este, bineînțeles, tot conjunctivul. În exemplul din *Contemporanul* este recomandabilă reluarea subiectului prin substantivul *faptul : meritul... este faptul de a fi știut...* (cu infinitivul) sau *faptul că a știut* (cu indicativul).

Apare și situația inversă : infinitivul neprecedat de prepoziție[1], atunci cînd prezența ei e necesară : *n-avem prea multe temeiuri* ***a crede...*** FL., 10 ian. 1959, p. 26/3. Aici infinitivul e atribut. De aceea el trebuie să fie legat de substantivul determinat prin prepoziția *de* sau, pentru mai multă claritate, *pentru* (atributul are nuanță finală) : *n-avem temeiuri* ***(de) pentru a crede.*** Aceasta e *o* posibilitate de corectare a propoziției, dar nu cea mai fericită. Mai conform cu uzul limbii curente este, și în acest caz, tot conjunctivul : *n-avem temeiuri* ***să credem.***

Folosirea infinitivului scurt se răspîndește uneori și în dauna infinitivului lung sau a unei construcții echivalente cu conjunctivul. De data aceasta însă se pare că greșeala e mai puțin frecventă și se limitează la anumite verbe și la anumite forme ale lor.

Unul dintre exemplele cel mai des întîlnite în această situație este infinitivul scurt cerut de verbul *a prevedea* la diateza pasivă. Conform uzului, *a prevedea* la diateza pasivă cere un subiect exprimat printr-un substantiv, printr-un infinitiv lung (formă nominală a verbului, echivalent perfect al unui substantiv) sau printr-un conjunctiv. În citatul următor însă, în locul infinitivului lung sau al conjunctivului, apare infinitivul scurt : *noi nave de tonaj mai mare* sînt prevăzute ***a se realiza*** ... FL. 10, ian. 1959, p. 10/1.

Faptul poate fi explicat în felul următor : pornindu-se de la situațiile frecvente în care infinitivul (scurt) poate apărea în locul conjuctivului, se ajunge ca în locul construcției posibile cu conjunctivul (*se prevede* ***să se...***), să apară construcția echivalentă, cu infinitivul (scurt), care, în felul acesta, intră în concurență cu construcția corectă, cu infinitivul lung.

Construcția corectă este : *e prevăzută* ***realizarea*** *a noi nave...*

Mai puțin supărător, însă tot pretențios și, deci, nerecomandabil, e infinitivul scurt în propoziția : *părerile susținute...* se reduc ***la a nega*** *existența reală a formelor geografice.* REV. REF. AGRIC., 9/1957, p. 11. Și aici construcția uzuală este cu infinitivul lung : *se reduc* ***la negarea...***

Preferința exagerată pentru infinitiv mi se pare foarte evidentă în exemplul următor : *poetul* se definește [pe el însuși] ***a fi*** *mai întîi țăran și abia apoi poet.* G. LIT., 102, p. 2/1. Construcția poate fi explicată ca o contaminare între o construcție cu un verb care permite

[1] Ne referim la alte prepoziții decît *a*.

folosirea infinitivului (*se consideră a fi...*) și construcția cu verbul în discuție (*se definește ca...*). ***A fi*** este aici de prisos. Expresia corectă trebuie să fie formată cu adverbul *ca*, urmată de substantivul *țăran*, pentru că definiția se face prin echivalarea celor două substantive (*poet* și *țăran*): *poetul se definește mai întîi* ***ca țăran***.

Ca de obicei, cînd se manifestă puternic o tendință, apare și reversul ei: ca o manifestare de conservatorism, sau, mai adesea, de hipercorectitudine. În cazul nostru, reversul tendinței amintite este folosirea conjunctivului sau a indicativului atunci cînd e corectă folosirea infinitivului.

Iată un exemplu în care conjunctivul apare în locul infinitivului: a c ă u t a *prin aceasta să suplinești lipsa unor trăsături esențiale înseamnă* ***să nu te conformezi*** *adevărului vieții.* CONT., 13/1953, p. 4/3. Subiectul exprimat prin infinitiv cere ca și numele predicativ verbal să fie exprimat tot prin infinitiv, pentru a se realiza simetria frazei. Autorul însă a vrut, probabil, să varieze stilul și a ajuns astfel la o construcție nerecomandabilă, care trebuie refăcută prin înlocuirea conjunctivului cu infinitivul: *a căuta prin aceasta ... înseamnă a nu te conforma* ș.a.m.d.

Folosirea conjunctivului și a indicativului în locul infinitivului în construcțiile: *cu cîteva luni* î n a i n t e ***să moară***. MAG., 1, p. 3/1; *acum înțelegem de ce miorlăise pisica atît de jalnic* î n a i n t e ***de i-am dat*** *cloroform.* H. G. Wells, *Omul invizibil* (traducere de A. Ralian și C. Camil) a fost explicată ca germanism sau ca o contaminare (*înainte de a părăsi* + *cînd părăsesc*[1]. Cred că la explicațiile date mai poate fi adăugată una și anume: avem de-a face, de data aceasta, cu expresii caracteristice pentru stilul familiar. E posibil ca vorbitorii să fi simțit infinitivul în această situație ca prea pretențios și de aceea l-au înlocuit cu conjunctivul și cu indicativul, care sînt moduri uzuale în vorbirea curentă.

În orice caz construcțiile (mai ales prima) sînt greșite și trebuie corectate prin folosirea infinitivului precedat de prepoziția *de*: *înainte de a muri*, *înainte de a-i da*.

[1] Vezi acad. Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 354.

OBSERVAȚII ASUPRA FOLOSIRII GREȘITE A PREPOZIȚIILOR ÎN LIMBA UNOR PUBLICAȚII

DE

RODICA OCHEȘEANU

Parcurgînd diferite publicații, am observat numeroase greșeli în ce privește folosirea prepoziției, ceea ce denotă o slabă preocupare pentru întrebuințarea corectă a acestei părți de vorbire. Însăși natura prepozițiilor explică, în parte, aceste abateri, de cele mai multe ori greșeli propriu-zise. Prepozițiile nu au un sens lexical de sine stătător, ci ajută numai la exprimarea a numeroase și variate raporturi între cuvinte. Se poate spune că funcțiunea prepoziției este de fapt relația. Prin aceasta nu susțin că prepozițiile sînt lipsite de sens; dovada acestui fapt e că o prepoziție nu poate fi suprimată fără ca întreg contextul să sufere. Sensul prepoziției se degajă însă numai în legătură cu complementul sau cu atributul pe care-l introduce.

Faptul că, pe de o parte, aceeași prepoziție poate să ajute la exprimarea a numeroase raporturi cu totul diferite sau la exprimarea unor nuanțe diferite ale aceluiași raport fundamental, iar pe de altă parte că uneori, același raport sintactic poate fi exprimat prin prepoziții diferite duce de multe ori la confuzii.

Un alt element care contribuie la crearea de confuzii este desigur și influența limbilor străine. Aceasta din urmă a dus însă mai ales la inovații, uneori la abateri și mai rar la greșeli. Multe dintre inovațiile acestea se răspîndesc, ajungîndu-se uneori la formule care se încetățenesc în detrimentul formelor vechi.

În articolul de față vor fi semnalate formele incorecte cele mai des întîlnite, cazurile flagrante de folosire greșită, contrară structurii gramaticale a limbii romîne, a cîtorva din prepoziții.

Asupra - *la*

a) În exemplul: *M-am convins încă o dată lucrînd* ***asupra*** *piesei Ecaterina Teodoroiu.* MAG., 3, p. 4/5, verbul *a lucra* (= a munci) trebuie să fie urmat de o determinare introdusă prin prepoziția *la* și nu *asupra*, cum greșit

s-a folosit în exemplul de mai sus. La prima vedere s-ar părea că autorul a folosit intenționat prepoziția *asupra* și nu *la*, tocmai pentru a indica prin *a lucra asupra* munca de punere la punct, de finisare a piesei. Din context reiese însă limpede că nu este vorba de finisarea piesei, ci de conceperea și de elaborarea acesteia, deci era cu atît mai necesar să se spună *a lucra la*. Confuzia s-a putut produce și din pricina analogiei cu sintagma : *a sta aplecat asupra tomurilor* deci *a lucra la ele*. Construcția *a lucra asupra* se pare că e destul de răspîndită ; un exemplu mai clar găsim tot în MAG., 13, p. 4/7 : *Cum lucrați* ***asupra*** *unui rol*? Răspunsul actorului interogat : *Nu știu...mă pomenesc cu rolul știut*, arată clar că e vorba de învățarea, de aprofundarea rolului. Preferința pentru prepoziția *asupra* se datorește probabil faptului că *la*, avînd mai multe valori, e mai vag decît *asupra*, care exprimă mai ales relația.

b) În exemplele : *are o înțelegere greșită* ***asupra*** *problemelor familiale*. CONT., 471, p. 2/1 ; *Un bogat material a fost luat în considerare* ***asupra*** *valorii științifice*. CONT., 501, p. 1/4 ; și ***Asupra*** *acestui fapt stau mărturie de pildă unele poezii*. GAZ. LIT., 44 (242), p. 8/4, *asupra* reprezintă probabil traducerea fr. *sur* „în ceea ce privește, cu privire la".

c) Uneori prepoziția *asupra* se folosește fără a fi necesară. În ex. : *Concepțiilor burgheze... cultivate și insuflate* ***asupra*** *oamenilor*. REV. PED., 4/957, p. 4, era suficient să se spună *concepțiile burgheze insuflate oamenilor*, întrucît verbul *a insufla* se construiește de obicei fără prepoziție, numai cu un complement indirect în dativ.

d) Prin contaminare cu *a accentua asupra* s-a folosit și *a sublinia asupra* : *a subliniat îndeosebi asupra acestor date și fapte semnificative*. SCÎNT. TIN., 2922, p. 3/1 ; și în acest caz prepoziția *asupra* este inutilă, deoarece verbul *a sublinia* are totdeauna ca regim un complement direct.

Către — *pentru*

În exemplul : ***Către*** *o întemeiere a convingerii că balada noastră este neîndoios „poporană" militează și amplele studii ale lui Ov. Densusianu*, IAȘ. LIT., 8/1957, p. 94, verbul *a milita* trebuia construit cu prepoziția *pentru*, urmată de un complement de scop. Cum prepoziția *către* introduce de obicei un complement sau un atribut care exprimă direcția, intenția și cum acestea sînt de fapt foarte aproape de scop — în limba veche *către* exprima chiar scopul — nu a fost greu să se producă o confuzie între aceste două prepoziții.

De

E deseori folosită greșit în locul alfor prepoziții, poate tocmai din pricina multiplelor raporturi la exprimarea cărora servește.

a) **De** — *cu*

În propoziția de mai jos *de* apare greșit în locul prepoziției *cu*, aici fiind vorba de un atribut care exprimă o caracterizare : *Alături de greșeli*

de caracter subiectivist se întîlnesc în literatura noastră și descrieri naturaliste. Gaz. Lit., 44 (242), p. 8/4. Forma corectă este *greșeli cu caracter subiectivist.* De asemenea în ex.: *În rezoluțiile adoptate se prevede necesitatea ... pregătirii de cadre de calificare superioară.* Rev. Ref. Biol., 9/1957, p. 24, construcția corectă este: *pregătirii cadrelor cu calificare superioară.* Această înlocuire a prepoziției *cu* prin *de* e de altfel foarte răspîndită în stilul pretențios, probabil o influență a limbii franceze, influență ajutată de identitatea formală a prepozițiilor respective și de o relativă înrudire semantică [1].

Aceeași greșeală apare în: *O adevărată izbîndă a unui tînăr de reale însușiri.* Iaș. Lit., V, p. 85.

În exemplul:... *valul... înconjoară picioarele de o spumă rece...* Fl., 16/1957, p. 22/1, verbul *a înconjura* cu sens de „a încercui" trebuie construit cu prepoziția *cu*, care introduce un complement instrumental. (Prepoziția *de* urmată de un complement de agent se întrebuințează numai cînd acest verb are sensul de „a primi pe lîngă sine, a trăi în societatea, în tovărășia cuiva": *s-a înconjurat de oameni harnici*).

b) **De** — *de către*

În citatele: *Are mîini artificiale, dăruite lui, parașutistului englez, de cei ce l-au făcut să-și piardă mîinile, de foștii membri ai diviziei...* Fl., 33/1957, p. 11/3, și *s-a încercat de unii și de alții o soluție de compromis.* Cont., 471, 1/2, fără a-l condamna pe *de*, care introduce un complement de agent, nume de persoană, atragem atenția că *de către* ar prezenta aici avantajul unei mai mari clarități[2].

c) **De** — *din*

În: ... *va avea loc și etapa finală a campionatului universitar de șah la care participă echipele de institut.* Rom. Lib., 4433, p. 2/2, s-a folosit greșit prepoziția *de* pentru a introduce atributul „institut". Deși *de* e cea mai frecventă prepoziție a atributului — așa se explică și folosirea ei aici — în cazul de față forma corectă este *echipele institutelor* (= *reprezentativele institutelor*).

Într-un alt exemplu:... *să-și tîrască zilele muncind de primăvara și pînă toamna tîrziu.* Rev. Ped., 3/1957, p. 87, prepoziția *de* a fost greșit întrebuințată, probabil sub influența expresiei: *a munci de dimineață pînă seara.*

d) **De** — *după*

În exemplul: *Călăuzindu-te neabătut de principiile internaționalismului proletar...* Veac Nou, 700, p. 1/1, apare o greșeală pe care o întîlnim deseori în limba actuală, complementul indirect al

[1] Cf. acad. Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, București, 1954, p. 497.
[2] Cf. *Gramatica limbii romîne*, vol. II, București, 1954, p. 121.

verbului „a se călăuzi, a se conduce" este introdus prin prepoziția *de* și nu prin *după* cum ar fi corect. Formulări ca : *se călăuzește de ideile...și se călăuzește de învățătura...* deși greșite, sînt frecvente în unele publicații.

e) **De** — *prin*

În citatul : *Trebuie să fie caracterizate de un înalt spirit combativ și de o atitudine ofensivă.* V. ROM., 1/1957, p.10, *de* este folosit greșit în locul prepoziției *prin*, care ar fi trebuit să urmeze după verbul „a caracteriza", întrucît prepoziția aceasta introduce aici complementele instrumentale : *un înalt spirit combativ* și *o atitudine ofensivă.* Greșeala provine desigur din confuzia care se face, după verbe la diateza pasivă, între un complement de agent, care arată de cine e făcută acțiunea verbului, și un complement instrumental, care arată mijlocul prin care se realizează o acțiune. Legătura dintre instrument și agent a fost de altfel arătată în repetate rînduri.

f) **De** — *din cauza*

În : *Locuitorii unei moșii a boierului Mavrocosti, descendenții pecinegilor sînt amenințați să dispară de invaziunea civilizației moderne.* LUCEAF., 1, p. 2/1, s-a întrebuințat prepoziția *de* care ar fi fost potrivită numai în cazul cînd ar fi introdus un nume de agent : *amenințați de invaziunea civilizației moderne*, dar devine nepotrivită prin intercalarea propoziției *să dispară*, aceasta din urmă întrerupînd legătura dintre predicat și agent. În acest caz ar fi trebuit sau o schimbare a topicei, sau locuțiunea prepozițională *din cauza*, care e mai clară și mai precisă decît *de.*

g) **De** — *în*

Cu totul nepotrivit e folosită prepoziția *de* în următorul citat : ... *pentru că așa merg ele, de cînd este lumea, mînă de mînă*, GAZ. LIT., 44/1958, p. 1/1, probabil o construcție creată prin analogie cu expresia *a se ține de mînă.*

h) **De** — *despre*

Povestiți atunci de micuța floricică purpurie. PROGR. RADIO, 366/1958, p. 7.

În acest citat, complementul indirect al verbului *a povesti* trebuia introdus prin prepoziția *despre.* Deși în limba veche nu era de loc neobișnuită construcția cu *de*, și deși chiar în limba actuală se observă o tendință de înlocuire a lui *despre* cu *de* — DLRLC dă chiar multe exemple din autori contemporani care folosesc pe *de* pentru *despre* — socotesc că această construcție nu e recomandabilă. Prepoziția *de*, exprimînd un număr

foarte mare de raporturi, e mai echivocă în cazul de față decît *despre* care, specializîndu-se numai pentru cîteva valori, e mai precisă.

i) **De** + substantiv, în locul genitivului.

Prepoziția *de* e folosită uneori cu valoarea unui morfem genitival. În citatele : *Spectatorul capătă pînă la prima cădere* **de** *cortină cîteva certitudini.* GAZ. LIT., 44/1957, p. 1 și ... *ultimele două partide* **de** *campionat* INF. B., 1646, p. 44/2, construcția uzuală este : *prima cădere a cortinei* și *două partide ale campionatului.* În GAZ. LIT., 263, p.2/3 găsim sintagma cu totul absurdă : *întrepătrunderea* **de** *sat și oraș*... unde în mod corect autorul articolului trebuia să folosească sau genitivul : *întrepătrunderea satului și a orașului* sau *întrepătrunderea dintre oraș și sat*, în nici un caz nu este potrivită prepoziția *de*.

Aceeași greșeală apare și în MUNCIT. SAN., 22/1956, p. 5 : *Consfătuirea a avut ca scop principal găsirea celor mai juste căi*... *pentru crearea* **de** *condiții optime oamenilor muncii*, unde construcția uzuală corectă este *crearea unor condiții optime*. Pentru a evita probabil încărcarea frazei prin acumularea genitivelor, s-a ajuns la folosirea greșită a prepoziției.

j) **De** + substantiv, în locul dativului.

În citatul... *aparține* **de** *sfatul popular*, INF. B., 865, construirea greșită a verbului *aparține*, cu prepoziția *de*, în locul dativului se datorește probabil contaminării cu formula *a ține de*, unde construcția *de* + substantiv este folosită corect. Această contaminare e explicată de altfel prin înrudirea semantică dintre *aparține* și *ține* [1].

De către — *de*

De către se întrebuințează de obicei pentru a introduce numele autorului unei acțiuni exprimate printr-un verb la pasiv.

Cînd complementul de agent e un nume de persoană, el se construiește cu *de către* și mai rar cu *de*; în limba actuală se observă chiar tendința de a folosi din ce în ce mai mult pe *de către*. Cînd complementul de agent nu e un nume de persoană, ci un nume de obiect sau un substantiv abstract, el se introduce prin prepoziția *de* și nu prin *de către*, cum greșit găsim într-un pasaj din V. ROM., 1/1956, p. 189 : *a fost formulată pentru prima dată în mod precis* **de către** *marxism* ; de asemenea, în exemplele : *aceste teme izvorăsc din inima omului strivit* **de către** *societatea burgheză.* CONT., 634, p. 514 ; *la o recepție dată* **de către** *legația noastră*... GAZ. LIT., 165, p. 4 ; *noile modele de confecții sînt inspirate din cele prezentate* **de către** *țările participante la Congresul internațional al modei.* ROM. LIB., 4433, p. 2/3 ; *Controlul medico-sportiv inițial și periodic*... *să fie efectuat* **de către** *serviciile medicale.* ROM. LIB., 4433, p. 3/2.

[1] Cf. acad. Iorgu Iordan, *Limba romînă contemporană*, București, 1954, p. 497.

De la + substantiv, în locul genitivului.

În propoziția : *Cercetările au fost făcute pe nervul sciatic* ***de la*** *șobolanul alb.* REV. REF. BIOL., 9/1957, p. 31, prepoziția *de la* are valoarea unui morfem genitival. Construcția corectă este *nervul sciatic al unui șobolan alb.* Confuzia s-a făcut probabil pentru că s-a subînțeles participiul *luat.*

De pe — *pe*

În citatul : *Cîte obrazuri schimonosite de suferință n-au ieșit zîmbind* ***de pe*** *ușa spitalului după intervenția doctorului...*, CRAV. ROȘIE, 12/1958, p. 3, s-a folosit greșit prepoziția compusă *de pe* pentru *pe.* Explicația acestei greșeli ar fi faptul că *de pe* e mult mai precisă, ea exprimînd chiar punctul de plecare, în timp ce *pe,* care exprimă un număr foarte mare de raporturi, e mai echivocă.

Despre

Această prepoziție s-a extins foarte mult în ultimul timp, în mare parte datorită influenței traducerilor din limba rusă. Expresiile cu *despre* înlocuiesc adesea sau pe cele în care ar trebui să fie prepoziția *de,* sau construcții cu genitivul, sau, uneori, chiar alte prepoziții.

Tendința de a folosi această prepoziție este cîteodată într-adevăr justificată de dorința de a evita echivocul și de a face mai clară exprimarea. Există deci cazuri în care se pare că formele cu *despre* nu pot fi condamnate. În exemplele care urmează vor fi semnalate doar cazurile în care întrebuințarea lui *despre* e nejustificată.

a) **Despre — *de***

În exemplul : *Mi-am amintit* ***despre*** *puternica sugestivitate sau* ***despre*** *tablourile ...* VEAC NOU, 714, p. 4, verbul *a-și aminti* se construiește sau cu un complement în acuzativ fără prepoziție, sau cu prepoziția *de,* în nici un caz cu *despre.* De asemenea în citatul : *Își precizează noțiunea* ***despre*** *poezie.* GAZ. LIT., 592, p. 2, atributul care exprimă natura obiectului determinat trebuie introdus prin prepoziția *de* și nu prin *despre* ; aceasta din urmă introducînd de obicei atribute sau complemente care exprimă relația, locul sau timpul. În cazul de față ar putea fi chiar o construcție hipercorectă : autorul articolului înlocuind prepoziția *de,* care indică uneori un stil familiar, cu *despre* care i s-a părut mai corectă.

b) **Despre** + substantiv, în locul genitivului.

În citatul *Dînd o imagine sărăcită și îngustă* ***despre*** *problemele artei și literaturii...* GAZ. LIT., 242, p. 8/3, autorul, probabil din dorința de

a evita o acumulare de trei genitive la rînd : *o imagine... a problemelor artei și literaturii*, a folosit prepoziția *despre*.

c) **Despre** — *privitor (referitor) la, cu privire la.*

Învățătura ***despre*** *caracterul de clasă al literaturii*... V. Rom., 1/1956, p. 189 ;... *o aplicare a învățăturii lui Lenin* ***despre*** *alianța muncitorească-țărănească.* Cerc. Fil., 3/1955, p. 88 ; *Posteritatea va căuta cărți* ***despre*** *evenimentele de cotitură din viața poporului*, V. Rom., 1/1956, p. 236 ; și... *operele* ***despre*** *aceste evenimente*, V. Rom, 1/1956, p. 235. Dacă în aceste exemple nu este cu nimic justificată prezența lui *despre*, apărut desigur sub influența traducerilor din limba rusă, cu atît mai puțin în exemplele care urmează, unde *despre* introduce complemente.

În exemplul : *Lămureau masele* ***despre*** *încercarea guvernului.* Rev. Ped., 3/1957, p. 30, verbul *a lămuri* cu sens de „a face pe cineva să înțeleagă, a explica ceva" trebuie să fie urmat sau de o determinare introdusă prin prepoziția *asupra*, sau de o propoziție secundară.

Din

a) În ce privește prepoziția *din* se observă tendința de a o folosi adesea înaintea unui atribut substantival, în locul lui *de*. Astfel, în toate exemplele de mai jos :... *armăturile* ***din*** *oțel.* Steaua, 12/1958, 13/2 ; *piesa* ***din*** *beton*, Șt. Tehn., 12/1958, 13/1 ; *case mici* ***din*** *paiantă* ..., Gaz. Lit., 44 (242), p. 3/2, și *obiecte* ***din*** *vinilin*, Inf. B., atributele respective care arată materia trebuie introduse prin prepoziția *de* și nu prin *din*. Confuzia provine din faptul că autorii subînțeleg probabil *confecționat*, *lucrat* (din vinilin, paiantă etc.).

b) **Din** — *prin*

Fără a considera drept o greșeală introducerea unui complement instrumental prin prepoziția *din*, totuși în exemplul : *Preîncălzirea aerului se face parte deasupra cazanului prin căldura primită direct... parte* ***din*** *căldura cedată de...* Șt. Tehn., 12/1958, 12/2, ambele complemente instrumentale : *prin căldura primită* și *căldura cedată* trebuiau să fie construite la fel și anume cu prepoziția *prin*. De asemenea, în exemplul : *compușii... care intră în constituția semințelor obținute* ***din*** *polenizare*... complementul verbului *a obține* putea fi introdus prin prepoziția *din*, în cazul cînd acesta era un substantiv concret, nu însă în cazul de față, unde *polenizare* indică „acțiunea de a...", care fiind un complement instrumental, trebuia să fie precedat de prepoziția *prin*.

După — *la*

În exemplul : ***După*** *propunerea tov.*... *la fabrica de țigarete din Ucraina se trece la producția țigaretelor după metoda*... Rev. Ref. Agric.,

9/1957, p. 101, forma corectă este *la propunerea.* Pentru a evita probabil repetiția prepoziției *la* : *la propunerea... la fabrica... se trece la producția* autorul a folosit greșit prepoziția *după.*

În

Ca și prepoziția *de*, *în* se găsește deseori folosit în locul altor prepoziții.

a) **În** — *din*

În fraza : *Mai important decît acestea este Desnățuiul care izvorăște în zona dealurilor.* ST. ROȘU, 1722 (3201), p. 2/4, complementul care arată punctul de plecare trebuie introdus prin prepoziția *din* și nu prin *în*, cum greșit s-a procedat aici, probabil în urma confuziei rezultate din faptul că ambele prepoziții pot introduce un complement de loc. Într-un alt exemplu :... *aceste cîteva aspecte ale situației învățămîntului în Italia arată ce sarcini...* REV. PED., 3/1957, p. 62, determinarea locală atributivă trebuie introdusă prin prepoziția *din* și nu prin *în*. Aceeași confuzie între *în* și *din* se vede și în exemplele : *...să se aplece scriitorii... asupra revoluției în mințile noastre.* GAZ. LIT., 102, 2/6 ; *au fost prezentate numeroase referate în diferite domenii ale entomologiei.* REV. REF. BIOL., 9/1957, p. 16.

b) **În** — *de*

În exemplul : *Acest fiu de muncitor a fost un puternic exemplu în disciplină și muncă...* ST. ROȘU, 1722 (3201), p. 1/4, sintagma *disciplină și muncă* este de fapt un atribut care exprimă natura obiectului determinat și deci trebuie introdus prin prepoziția *de*. Într-un alt exemplu :... *cu cît mă apropii mai mult în viața lor cotidiană*, găsim verbul a se *apropia* — urmat de obicei de determinări introduse prin prepoziția *de* — construit greșit cu *în*.

c) **În** — *cu*

În citatul : *...cercetăm cîteva aspecte ale realității în intenția de-a răspunde ...* ST. ROȘU, 1722 (3201), p. 2/3, s-a folosit greșit sintagma *în intenția*, o contaminare probabil din expresia *a avea în intenție* și *a avea intenția*, aici fiind necesară de fapt locuțiunea prepozițională *cu intenția de a...*

d) **În** — *la*

În exemplele : *Participarea activă în marile prefaceri revoluționare*, LUCEAF., p. 11/2 și *Participarea cititorilor în analiza critică a unor cărți*, GAZ. LIT., 142/1, verbul *a participa* (deci și infinitivul lung *participare*) trebuia să fie urmat de determinări introduse prin prepoziția *la* și nu *în*.

e) **În** — *intru*

În exemplul: . . . *se desfășoară* ***în*** *una din încăperile garnizoanei.* Fl., 9 (106), p. 12/1, prepoziția *în*, avînd aceleași valori cu prepoziția *întru*, e folosită în locul acesteia. Astfel de cazuri sînt destul de frecvente, mai ales cînd prepoziția *în* introduce un complement circumstanțial de loc; totuși cînd prepoziția e urmată de articolul și numeralul *un, o* sau de pronumele *însul, acesta*, e mai bine să se folosească *întru* și nu *în*.

f) **În** — *pe*

În citatul: . . . *acești doisprezece ani cuprind în ei entuziasm și oboseală, avînt și . . .* ***în*** *scurt toată gama de sentimente . . .* Fl., 16(89), p. 6, locuțiunea adverbială *în scurt*, creată probabil prin analogie cu *într-un cuvînt*, deși destul de frecventă în ultimul timp, trebuie condamnată.

g) **În** — *cu scopul, în vederea*

În exemplul: *Acestea au necesitat un exercițiu . . . de educație a profesorilor* ***în*** *cunoașterea justă a elevilor, precum și un exercițiu de educație a elevilor* ***în*** *cunoașterea oamenilor.* Rev. Ped., 4/1957, p. 33, s-a folosit greșit prepoziția *în* aici fiind necesară locuțiunea prepozițională *cu scopul* sau *în vederea*, care introduce un complement final. Construcția corectă este deci *în vederea* (*cu scopul*) *cunoașterii*; de altfel în această frază și substantivul *educație* trebuie înlocuit prin *educare*.

h) **În** — *pentru*

Tot un complement de scop, introdus prin prepoziția *în*, găsim și în citatul: *Ele își strîng rîndurile* ***în*** *apărarea vieții și a păcii pentru viitorul fericit al tinerei generații.* Muncit. San., 23 (311), p. 1/2; deși nu e neobișnuit ca prepoziția *în* să introducă un complement de scop, totuși în rîndurile de mai sus era potrivit *pentru*, pe care autorul nu-l folosește în prima parte a propoziției, probabil din grija de a evita repetarea aceleiași prepoziții.

Între — *dintre*

Indicația precisă a raporturilor ***între*** *clase . . .* Gaz. Lit., 102, 2/1; *. . . el e bine cunoscut ca apostol al păcii, al relațiilor amicale* ***între*** *popoare.* Gaz. Lit., 171, 1; *distanța* ***între*** *ochi și carte în timpul citirii . . .* Rev. Ped., 4/1957, p. 74.

În toate exemplele de mai sus fiind vorba de atribute care exprimă un raport de reciprocitate, ele trebuiau precedate de prepoziția *dintre* și nu de *între* care introduce de obicei complementul unui verb. Confuzia se datorește probabil asemănării atît din punct de vedere semantic cît

și din punct de vedere formal dintre cele două prepoziții. Se pare chiar că în ultimul timp se poate vorbi de o tendință de înlocuire a lui *dintre* prin *între*, primul pierzînd terenul în favoarea celui de-al doilea.

La

a) **La** — *de la*

...a fost prins furînd cărți **la** *o bibliotecă publică.* MAG., 56, p. 2/7. În exemplul de mai sus, prepoziția *la* este greșit întrebuințată, deoarece verbul *a fura*, construindu-se cu două complemente, un complement direct și unul indirect (*a fura ceva cuiva* sau *de la cineva*), trebuia să fie urmat aici de determinarea *de la o bibliotecă*. Prepoziția *la* ar fi fost corect folosită în cazul cînd *la o bibliotecă* devenea complement circumstanțial de loc și în acest caz topica ar fi fost : *a fost prins* **la** *o bibliotecă publică furînd cărți.*

b) În exemplul : *s-au ocupat frecvent de teatru...* **la** *modul cel mai generos, mai larg posibil.* MAG., 15, p. 3, prepoziția *la* introduce un complement circumstanțial de mod, care de obicei trebuie introdus prin *în*. Expresia *la modul* a fost probabil creată prin analogie cu alte expresii în care *la* introduce un complement de mod : *a judeca la rece, a merge la trap* etc. Deși foarte răspîndită în ultimul timp, sintagma *la modul* trebuie condamnată. Aceeași greșeală și în citatul următor : *dacă judecăm* **la** *verosimil...* INF. B., 1685, p. 2/7. Aici analogia cu *a judeca la rece* apare și mai evidentă.

În citatul : *...care de obicei dispar la scurt timp după încetarea tratamentului*, MAG., 6, p. 3/5, obișnuita locuțiune adverbială *în scurt timp* a fost înlocuită aici prin *la scurt timp*, probabil din cauză că ambele prepoziții *în* și *la* introduc complemente circumstanțiale de mod.

c) **La** — *în urmă*

...această înclinație către procedeele suprarealiste... pernicioasă, mai ales **la** *lectura poeziei Nesomnul.* CONT., 616, p. 3/4. În exemplul de mai sus *la* este folosit greșit, expresia corectă fiind *în urma lecturii.*

*

O altă greșeală des întîlnită în unele publicații ale noastre este omiterea prepozițiilor. Voi cita cîteva exemple în care prepozițiile lipsesc, deși era absolut obligatoriu ca ele să nu fie omise.

Prepoziția *de* lipsește în mod aproape obișnuit între numeralul cardinal și substantivele pe care acesta le determină : *suprafața sectorului socialist s-a mărit cu încă 350 hectare.* INF. B., 1646, p. 1/5 ; *au fost aleși numai 41 deputați.* INF. B., 1646, p. 1/6 ; *... lată de peste 200 m.* MAG., 56, p. 3/2 ; *Reconstrucția altor 94 întreprinderi.* CONT., 471, p. 5/5. Exemplele de acest fel sînt nenumărate.

De asemenea, în cazul atributelor substantivale alcătuite din doi termeni, de cele mai multe ori prepoziția *de* nu se mai repetă înaintea

celui de-al doilea termen. Astfel, pot fi întîlnite: *...un laborator de patologie și igiena cărții.* INF. B., 966, 1/7; *Modele de toamnă și iarnă ...* INF. B., 998,p.1/6 etc.

Și alte prepoziții sînt adesea omise:

De la

...lupta comună a maselor muncitoare de la orașe și sate. CERC. FIL., 4/1955, p. 72.

În

Sarcinile istorice ale clasei muncitoare în eliberarea omenirii și construirea societății socialiste. V. ROM., 1/1956, p. 12.

La

...dar numai la data și ora scrise pe plic. MAG., 3, p. 8/7. *...au ajuns la Pireu și Istambul.* MAG., 6,p.3/1.

Pe

O prepoziție a cărei lipsă se întîlnește tot așa de des ca și a prepoziției *de* este *pe*: de ex., *examenul de stat care trebuie să-l dau în curînd.* EMIS. RADIO, 2 I 1957, ora 17,15; *...printre cîntecele cele mai de preț care le-a făurit omul...* FL., 31 (128), p.9/1; *...este absolut necesar să-ți dai cu părerea asupra indicațiilor care le consideri că le împărtășești,* MAG., 2, p. 8/2; *... am cunoscut mai de aproape cîțiva dintre protagoniști.* FL., 4/101, p. 24/1. Acuzativul pronumelui (personal accentuat, posesiv, demonstrativ, nehotărît și mai ales relativ-interogativ) construindu-se cu prepoziția *pe*, aceasta era absolut necesară în toate exemplele de mai sus. Construcțiile corecte sînt deci *examenul de stat pe care-l... cîntecele cele mai de preț pe care... am cunoscut mai de aproape pe cîțiva* etc. Lipsa prepoziției *pe* în aceste cazuri este cu totul inadmisibilă.

În alte exemple ca: *se străduia să cîștige de partea lor învățătorii de la sate.* REV. PED., 3/1957, p. 34; *...traducem tipărind în tiraje copleșitoare clasicii literaturii universale.* LUCEAF., 1, p. 1/1; *să antrenăm părinții elevilor din clasa VII.* REV. PED., 5/1957, p. 39, deși prepoziția *pe*, obligatorie pentru construirea acuzativului numelor de ființe, e înlocuită cu forma de acuzativ articulat fără *pe* (construcție mai puțin corectă, presupunînd oarecum o asimilare cu lucrurile), totuși lipsa lui *pe* nu poate fi socotită drept o greșeală și deci aceste exemple nu trebuie condamnate.

*

Din parcurgerea materialului prezentat observăm că sînt numeroase cauzele care duc la folosirea greșită a prepozițiilor : influența unor construcții analogice, influența unor construcții sintactice străine, traducerile din limbi străine și, ceea ce poate părea paradoxal, însăși dorința de a evita echivocul și de a exprima cît mai clar, mai precis și chiar mai frumos din punct de vedere stilistic numeroasele raporturi logice care se înmulțesc continuu.

La acestea toate se adaugă o cauză mai gravă : insuficienta cunoaștere a structurii gramaticale a limbii și neglijența în exprimare. Mai gravă, pentru că, dacă influența limbilor străine și dorința de claritate duc de multe ori la inovații, care au tendința de a se răspîndi și a lua chiar locul formelor tradiționale, necunoașterea limbii și neglijența în exprimare duc la uzuri cu totul greșite care trebuie condamnate.

TERMENI PROPRII ŞI IMPROPRII

DE

I. DĂNĂILĂ

Cerinţă fundamentală a limbii, sub toate aspectele ei, proprietatea termenilor contribuie, în mare măsură, la realizarea funcţiei de comunicare pe care o îndeplineşte vorbirea umană. Aşa se explică de ce, încă din antichitate, regula proprietăţii termenilor nu lipsea din tratatele de poetică, de retorică sau de stilistică[1]. Scopul lucrării de faţă nu este însă de a face un istoric al problemei. Ne interesează, din punctul de vedere al cultivării limbii, în ce măsură proprietatea termenilor este respectată în limba romînă literară contemporană şi, pentru că spaţiul nu ne îngăduie să discutăm această problemă în legătură cu toate stilurile limbii literare, ne vom limita numai la stilul publicistic şi la varianta lui, l i m b a j u l c r i t i c i i l i t e r a r e.

Nu putem trece la analiza materialului cules pînă nu precizăm ce se înţelege prin proprietatea termenilor. Cum în lucrările de semantică, de stilistică etc. pe care le-am avut la îndemînă nu există o definiţie a proprietăţii termenilor, sîntem nevoiţi să apelăm la definiţiile din dicţionare, acestea constituind punctul de plecare al discuţiei.

În DL, p r o p r i e t a t e înseamnă, printre altele... „calitate a unui termen, a stilului de a reda exact noţiunea sau ideea exprimată" [2]. Pentru un dicţionar explicativ, definiţia este bună sau, în orice caz, conformă cu cerinţele de conciziune necesare într-un dicţionar, dar pentru o lucrare despre proprietatea termenilor, ea este incompletă. De cine sînt exprimate noţiunea şi ideea „redate" de termenul propriu? După cum „nu există cuvinte poetice şi nepoetice în mod absolut" [3], tot aşa nu există cuvinte proprii sau improprii în afara unei comunicări. Definiţia proprie-

---

[1] Un exemplu: Demetrios, *Tratatul despre stil*, Iaşi, 1943, p. 28.

[2] În *Nouveau petit Larousse illustré*, 161e éd., Paris, 1952, p. 827: „Mot, expression qui rend exactement l'idée".

[3] Cf. acad. Al. Rosetti, *Despre unele probleme ale limbii literare*, E.S.P.L.A., Mica bibliotecă critică, nr. 32, Bucureşti, 1955, p. 11.

tăţii termenilor trebuie să cuprindă deci şi contextul [1], pentru că, practic —şi numai practic—vom putea stabili dacă un cuvînt este propriu sau nu, numai dacă vom şti ce relaţie există între sensul cuvîntului şi sensul întregului context. Din acest punct de vedere, este mai bună definiţia din *Larousse du XXe siècle*, t. V : „Potrivire exactă a expresiei cu ceea ce trebuie exprimat" [2]. Altfel spus, proprietatea termenilor este calitatea unui cuvînt de a se p o t r i v i, în ceea ce priveşte sensul său, cu sensul întregului context. După cum se vede, proprietatea termenilor este legată, în primul rînd, de sensul cuvîntului, termenul impropriu fiind, de fapt, o schimbare de sens, o „inovaţie". Prin aceasta nu trebuie să se înţeleagă că o r i c e schimbare de sens, o r i c e inovaţie reprezintă o abatere de la proprietatea termenilor. Cuvintele unei limbi pot căpăta — la un moment dat — sensuri acceptate de toată lumea şi pe care cei ce au vorbit aceeaşi limbă cu o sută de ani în urmă (sau chiar cu mai puţin) nu le-au putut bănui măcar, dar aceasta nu înseamnă că trebuie să admitem arbitrarul în folosirea cuvintelor.

Proprietatea termenilor nu se confundă cu folosirea cuvintelor în sens figurat şi în sens propriu, concret. Figurat sau nu, de pe alt plan, cuvîntul poate fi folosit propriu sau impropriu. În *Problemele metaforei şi alte studii de stilistică*, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1957, p. 15 ş. u., acad. T. Vianu arată caracterul metaforic al cuvintelor limbii, în special al celor abstracte care „s-au format prin metaforizarea unor cuvinte vechi". La prima vedere, nu există limite în ceea ce priveşte folosirea figurată a cuvintelor, dar oricîtă libertate are scriitorul să creeze figuri de stil, acestea nu pot depăşi o anumită limită impusă de sensul cuvintelor folosite. În contextul *ce titlu va alege Victor Eftimiu acestei opere* [. . .] *cînd se va hotărî să facă publică această comoară e x h u m î n d-o din s c u t e c e l e manuscriptului*, T[3], 8/1959, p. 6/4, sensul figurat al cuvîntului *exhumînd*[-o] nu se potriveşte cu sensul — tot figurat — al termenului *scutece*, fiecare dintre ele fiind impropriu în raport cu celălalt.

Înţelegem că scriitorul poate să îmbogăţească conţinutul semantic al cuvintelor pe care le foloseşte, dar trebuie ca şi scriitorul să înţeleagă — la rîndul lui — ceea ce marii artişti ai cuvîntului au demonstrat prin operele lor : inovaţiile, în materie de lexic, reprezintă rezultatul îmbinării unei bune cunoaşteri a limbii cu măiestria artistică. Într-un articol recent [4], Gh. Bulgăr arată că, la Eminescu, *adînc* are o mulţime de sensuri şi de nuanţe figurate sau concrete, unele chiar opuse semnificaţiei de bază a cuvîntului,

[1] Cf. Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, IIIe éd., A. Frank S.A. Bern, 1950, p. 490 : „/les contextes/ sont seuls capables de fixer l'acception que le mot doit recevoir dans chaque cas".

[2] „Convenance exacte de l'expression avec la chose à exprimer" p. 811. Vezi şi E. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, Ed. Hachette et Cie, t. III, Paris 1883, p. 1354 : „Parfaite convenance du mot, du langage, du style pour ce qui est à exprimer".

[3] Am folosit următoarele prescurtări : C = Contemporanul, săptămînal politic-social-cultural, Bucureşti, I, 1948; GL = Gazeta literară, organ al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Bucureşti, I, 1954; Fl. = Flacăra, revistă social-politică, literar-artistică, Bucureşti, I, 1953; T = Tribuna, săptămînal de cultură, Cluj, I, 1957; VR = Viaţa românească, organ al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Bucureşti, I, 1948.

[4] Cf. Gh. Bulgăr, *Despre sensurile lui* adînc *în poezia lui Eminescu*, Limba română, VII, 6/1958, p. 51 ş.u.

provenind din asocieri de cuvinte îndrăznețe, dar potrivite, fiind rezultatul unui complicat proces artistic. Libertatea de a îmbina cuvintele într-o comunicare, conferindu-le un sens, trebuie înțeleasă ca o necesitate de a comunica cu ceilalți oameni în așa fel, încît aceștia să priceapă ce intenționează autorul să spună.

Cu toate că problema proprietății termenilor interesează, în aceeași măsură, semantica și stilistica, cred că se poate vorbi despre proprietate semantică și despre proprietate stilistică a termenilor, între cele două noțiuni existînd deosebiri determinate de criteriile diferite ce stau la baza definirii lor. Termenul impropriu din punct de vedere semantic este considerat ca atare numai pe baza sensului pe care-l are în context. În cazul termenului impropriu din punct de vedere stilistic, intervin și alte criterii : forma cuvîntului, apartenența la un grup dialectal etc.

Dacă termenul impropriu nu reprezintă o greșeală gramaticală, este totuși o greșeală de limbă, de semantică, față de care trebuie să luăm atitudine. Pe de altă parte, trebuie să facem o deosebire între termenul impropriu folosit cu intenție de către autor în scopuri stilistice — și termenul impropriu folosit neintenționat, pentru că, în acest caz, autorul nu are conștiința că săvîrșește o greșeală, o schimbare de sens nepermisă.

Stilurile limbii literare se prezintă diferit din acest punct de vedere. În stilul literaturii beletristice, de exemplu, este permisă folosirea cu intenție stilistică a termenilor improprii. Desigur că și în celelalte stiluri sînt folosite figurile de stil, expresiile figurate, dar, în comparație cu stilul literaturii beletristice, într-o măsură mai mică.

*

Deși într-un articol de cultivare a limbii despre proprietatea termenilor din stilul publicistic și din limbajul criticii literare se poate vorbi atît despre cuvinte folosite propriu, cît și despre termeni improprii, în lucrarea de față ne vom ocupa de ultima categorie de cuvinte, în speranța că discutarea unor exemple concrete întîlnite în cîteva reviste literare ar putea fi utilă. După cum se va vedea, cauzele care duc la apariția termenilor improprii pot fi înlăturate destul de ușor.

Pentru o mică parte dintre cei ce mînuiesc condeiul paronimele devin sinonime și astfel *original* („care constituie întîiul exemplar... care a fost produs pentru prima oară într-o anumită formă... care iese din comun, ciudat" etc., DM, p. 569) capătă sensul lui *originar* („care este de loc din...care își are obîrșia în... cu forme de la început, de origine", DM, p. 569) (...*Eusebie Mandicevski, original din Romînia*, T, 9/1959, p. 11/1) ; *familiar* („bine cunoscut, obișnuit", DM, p. 291) devine *familial* („care aparține familiei, privitor la familie ; destinat familiei", DM, 291) (*Condițiile vieții lui familiare ca și condițiile în care locuia populația modestă* [...] *împrejurul său au fost din cele mai tragice* : *unsprezece frați drepți din prima căsătorie a tatălui său*... Fl., 9/1959, p. 18/1 ; *fetișcana crescută într-un mediu familiar nesănătos*, T, 31/1959, p. 12/2 ; *el* [romanul] *conține* [...] *evocarea duioasă a primei iubiri, a unor îndepărtate scene de dragoste familiară*, T, 21/1959, p. 2/1 etc.).

Urmărind să fie cît mai originali în exprimare, unii autori folosesc, pentru noţiunile cu care lucrează, cuvinte din alte stiluri, termeni tehnici. Se înţelege că delimitări precise între stiluri, în ceea ce priveşte lexicul, nu se pot face şi trecerea termenilor dintr-un stil în altul nu trebuie să ne mire. Ceea ce ne miră este faptul că sînt folosiţi termeni tehnici cu totul nepotriviţi care nu numai că nu-şi justifică prin nimic existenţa în contextul respectiv, dar influenţează negativ sensul întregii comunicări.

Vorbind despre fenomenul de decadenţă care apare în cultura — în special în literatură — burgheză contemporană, un autor se exprimă astfel: *Decadenţa se manifestă, dimpotrivă, prin ruptura acordului necesar* [dintre particular şi general, *n.n.*,] *iar decadenţa burgheză va apărea ca o îngrămădire la cei doi poli: starea coloidală se aglutinează fie într-o literatură a particularului fără idei generale, fie într-un schematism abstract*, GL, 29/1959, p. 1/3. De ce „stare coloidală" şi „se aglutinează" şi nu altfel? Pentru a ilustra fenomenul respectiv era nevoie de cei doi termeni din chimie? Nu trebuie să uităm că presa noastră (am în vedere şi periodicele literare) se adresează maselor largi de cititori şi că trebuie să tindem spre înlăturarea expresiilor ermetice, fără să cerem o sărăcire de cuvinte, o simplificare — în sensul rău — a stilului articolelor.

Un termen din domeniul sportului cum este *recordman* „deţinătorul unui record", DM, p. 702/2 a fost folosit la început numai în legătură cu o activitate umană (sportivă sau nu). Prin extinderea sensului, cuvîntul a pătruns şi în alte stiluri. Citind un reportaj din Flacăra am aflat că pot fi recordmane şi... vacile!: *Îmi explica* [...] *cum sînt îngrijite vacile şi în special recordmanele care dau cîte 25—30 de litri de lapte pe zi*, Fl. 15/1959, p. 21/1.

Lărgirea sferei semantice a cuvîntului dovedeşte că sensul etimologic (< fr. *recordman* < engl. *record* + *man* „om") nu mai este prezent în mintea vorbitorilor.

Nu ştiu în ce măsură putem condamna, fără rezerve, folosirea lui *recordman* şi pentru animale, din moment ce şi alte cuvinte care, iniţial, se foloseau numai cînd era vorba despre oameni apar foarte des în limbajul zootehnicienilor, al agronomilor etc. în legătură cu animalele (domestice, mai ales). Este cazul cuvîntului *tineret* care a ajuns să însemne — în anumite contexte — nu „oameni tineri", ci „animale, plante tinere".

Alt termen sportiv pe care l-am găsit într-un context cu totul nepotrivit este verbul *a plonja* din exemplul: *Toată această zarvă, revelatoare pentru refuzul de a duce o negociere veritabilă este de natură să confirme faptul că prin abdicările în faţa şantajului lui Adenauer, occidentalii au plonjat*[1] *conferinţa într-o situaţie critică*. C, 29/1959, p. 8/1. Cum poate fi „plonjată" o conferinţă într-o situaţie critică? Probabil că autorul a intenţionat să spună că delegaţiile statelor occidentale *au dus, au adus, au pus, au situat* etc. conferinţa de la Geneva — despre aceasta se vorbeşte în articol — într-o situaţie critică.

[1] În limba romînă *a plonja* (< fr. *plonger*) înseamnă „a se arunca", fiind deci intranzitiv. În contextul citat *a plonja* devine tranzitiv.

Dar lărgirea sensurilor unui cuvînt nu apare numai cînd este vorba de întrebuințarea unor termeni specifici altui stil decît celui în care se încadrează contextul respectiv, ci chiar atunci cînd autorul recurge la cuvinte care nu depind de un stil oarecare, fiind vorba de termeni care pot apărea în mai toate stilurile limbii literare.

Apariția termenilor improprii poate fi determinată de faptul că autorul cunoaște prea puțin noțiunile — sau obiectele — despre care vorbește, neluînd în considerare caracteristicile obiectelor la care se referă. Contextul: ... [sinucigîndu-se] *cu o țigare* (!) *îmbibată cu dinamită*, T, 18/1959, p. 8/2, dovedește că autorul respectiv a neglijat că *dinamita* („exploziv detonant, compus din nitroglicerină ca substanță explozivă principală absorbită într-un material inert sau exploziv, folosit pentru a arunca în aer obstacole naturale ...” etc., DM, p. 247) este un corp solid cu care o țigară nu poate fi îmbibată pentru că *a se îmbiba* înseamnă „a se pătrunde de un lichid”, DM, p. 400/2.

Cuvîntul *univoc* nu este echivalent ca sens cu *unilateral* cum reiese din exemplul: ... *În acest sens, răspunderea criticului nu este univocă: intervenția sa interesează deopotrivă pe producătorul și consumatorul* (!) *de artă*, T, 2/1959, p. 3/1. *Univoc* înseamnă „omonim” și — cu acest sens — nu are ce căuta în contextul citat.

Proxim înseamnă „cel mai apropiat (în timp și în spațiu)”, DM, p. 675/1, și în nici un caz nu poate fi folosit cu sensul de „următorul” ca în citatele: *În cursul proximilor șapte ani* ... T, 1/1959, p. 6/2; *Noi știm ce ne vor aduce proximele trei sute șase zeci de zile*, T, 1/1959 p. 1/1. Dintr-un anumit punct de vedere, „cel mai apropiat în spațiu și timp” este și „următorul”, dar „imediat următorul”, sinonimia lui *proxim* cu *următorul* fiind permisă numai cînd este vorba de primul fenomen dintr-o succesiune de fenomene, nu de ... 360, ca în exemplul de mai sus.

Dacă toată lumea înțelege prin cuvîntul *abdomen* „parte a corpului între torace și basin, pîntece, burtă”, DM, p. 1/2, are dreptate autorul care scrie că ... *Țara cu mari frumuseți peisagistice, Paraguay e o „țară fără ocean” fiind îngrămădită în abdomenul continentului*, Fl., 9/1959, p. 11/2? Ce sens are cuvîntul *abdomen* în acest context? Unul din sensurile proprii, concrete știute de toată lumea nu poate fi. Presupunînd că avem de-a face cu o figură de stil, trebuie să recunoască oricine — inclusiv autorul — că metafora este nereușită pentru că sensul termenului *abdomen* nu se potrivește cu sensul întregului citat, care indică totuși ce a intenționat să spună autorul: țara Paraguay se găsește în interiorul, în centrul continentului. Sînt însă și situații cînd posibilitatea aceasta de „a bănui” ce vrea autorul să scrie sînt considerabil reduse, cititorul avînd libertatea să aleagă el sensul care i se pare a fi mai bun. Scriind că ... *Biruitoarea forță a vieții se manifestă plural în grădinile lumii*, GL, 18/1959, p. 1/4, autorul ne pune la grea încercare lăsîndu-ne să găsim sensul exact al cuvîntului *plural*. În general, *plural* arată în limba romînă că este vorba de mai multe ființe sau lucruri și nu este sinonim cu *pluralitate* „multiplicitate, diversitate, mulțime”. Din context nu ne putem da seama dacă autorul a vrut să pună accentul pe

faptul că este vorba de forme multiple, diferite de manifestare a vieții sau de participarea multor, a tuturor oamenilor.

Aceeași nedumerire stîrnește și contextul: *Ne dezvăluie imensa și p l u r a l a frescă a graficei noastre*, T, 19/1959, p. 9/1. Nu știm dacă autorul a vrut să spună, prin cuvîntul *pluralâ*, „diversă, cu aspecte multiple" sau „cu personaje multe".

O categorie aparte de termeni improprii o constituie neologismele pătrunse mai de mult în limbă, folosite uneori cu unul dintre sensurile pe care le au cuvintele respective în limba de origine, nu cu sensul lor din romînă.

Astfel, cuvîntul *divorț*, cunoscut în limba romînă literară actuală numai cu sensul de „desfacere legală a căsătoriei", DM[1], ajunge să însemne „despărțire", „rupere (de relații)" etc. După unii poate divorța creația unui artist de mediul înconjurător (*ar face mai bine să mediteze cu răspundere asupra cauzelor care au provocat un d i v o r ț vizibil între creația sa, pe de o parte, și timpul și poporul său, pe de alta*, T, 12/1959, p. 3/4). Divorțul poate interveni între o carte și ... coperta care o îmbracă (*să vedem cauza acestui d i v o r ț dintre copertă și carte*, Fl., 23/1958, p. 16/2), ba chiar între un copil și ... părinții săi (*lecturile, atmosfera infectată* [...] *trasează primele semne ale divorțului — ce va evolua iremediabil — între copil și părinții săi*, Fl., 8/1958, p. 20/3). Ultimul citat dovedește că s-a mers prea departe cu folosirea cuvîntului *divorț* cu sensul de „despărțire"; chiar în franceză *divorce* este folosit destul de rar cu acest sens[2].

Credem că exemplele discutate pînă acum sînt suficiente pentru a demonstra că unii publiciști sînt pîndiți de pericolul exprimării sibilinice în care cititorul cu greu se poate descurca.

Dar nu numai cititorul are de pierdut din cauza termenilor improprii, ci și autorul, care se pune pe sine într-o lumină nefavorabilă. Scriind *Poeții și prozatorii noștri găsesc în prezent o sursă atît de vastă și pasionată de inspirație, încît le c o n f i s c ă total interesul și activitatea creatoare ...*, T, 27/1959, p. 3/5, autorul a intenționat să spună că prezentul „a t r a g e, s o l i c i t ă (cuvînt la modă) atenția scriitorilor noștri", nu „ia — cu forța — un bun, pe temeiul unei hotărîri judecătorești".

Iată dar că atunci cînd ceream să luăm atitudine împotriva folosirii improprii a cuvintelor făceam aceasta nu de dragul proprietății în sine, ci pentru a susține una din calitățile esențiale ale limbii: claritatea.

---

[1] Cum *divorț* apare în DA și cu sensul de „despărțire" etc., nu este exclus ca sensul general să fi fost împrumutat o dată cu cuvîntul. În orice caz, este greu de spus dacă este un calc sau un fenomen petrecut independent în limba romînă.

[2] Cf. Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1955, t. II, p. 1352/1.

CU PRIVIRE LA SUFIXELE *-ABIL* ŞI *-IBIL*

DE

ACAD. AL. GRAUR

Într-o lucrare mai veche am arătat că în latineşte conjugarea a IV-a, cu infinitivul terminat în *-ire*, este recentă, că s-a dezvoltat după modelul conjugării I şi că, fiind regulată şi clară, ea a continuat să se extindă şi a rămas productivă pînă azi în limbile romanice.

Într-un articol publicat în volumul *Recueil d'études romanes* (Bucureşti, 1959), Maria Iliescu a arătat, pe bază de statistici, că cele spuse de mine cu privire la limbile romanice se potrivesc pentru limba romînă, dar nu şi pentru romanica occidentală, unde conjugarea a IV-a este destul de puţin productivă. (Titlul articolului este *La productivité de la IVe conjugaison latine.*)

În articolul meu citat, am făcut apel, pentru a demonstra justeţea afirmaţiilor mele, şi la derivatele de la verbe. Cred folositor să privesc din nou, în lumina celor arătate de Maria Iliescu, situaţia sufixului latinesc *-bilis*, împrumutat în romîneşte sub două forme : *-abil* şi *-ibil*.

Acum 20 de ani (*Bulletin linguistique*, VII, 1939, p. 178) scriam că sufixul *-abil* nu a devenit productiv în romîneşte : se zicea *lavabil*, nu *spălabil*, *manjabil*, nu *mîncabil*. Acad. Iorgu Iordan, în *Buletinul Institutului de filologie romînă „Alexandru Philippide"*, VI, 1939, p. 28—29, combate această afirmaţie, citînd cîteva exemple de formaţii ca *chemabil*, *înduioşabil* etc., care nu mi se par destul de convingătoare. Dar trebuie să recunosc că *-ibil* este productiv în romîneşte, căci apare în cuvinte ca *plătibil*, *locuibil*, *găsibil* ; *auzibil*, pe care-l întîlnesc în traducerea romanului lui G. B. Adamov, *Taina celor două oceane* (Bucureşti, 1957, p. 144), a fost folosit încă de Hasdeu (*Cuvente den bătrîni*, ed. J. Byck, Bucureşti, 1937, p. 198).

În articolul *Sur le développement inégal des compartiments de la langue*, publicat în volumul *Izsledvaniia v cest na akad. D. Decev*, Sofia, 1958, p. 202, m-am servit de exemplul sufixului *-bil* pentru a arăta cum pătrunde într-o limbă un sufix de împrumut. Pentru aceasta am avut

nevoie de exemple împrumutate dar analizabile în limba noastră, apoi de exemple formate în românește. Pentru primul tip, am găsit ușor exemple ca *admirabil*, *regretabil*; de asemenea pentru al doilea, exemple dintre cele citate mai sus, cu sufixul *-ibil*. Dar n-am putut găsi exemple de creații românești durabile cu sufixul *-abil*, nici modele străine analizabile pentru sufixul *-ibil*. Acum îmi pot explica de ce.

Exemplele românești sînt cu sufixul *-ibil*, pentru că în românește conjugarea a IV-a este vie și productivă. Modelele străine nu sînt cu sufixul *-ibil*, ci cu *-abil*, deoarece în Romania apuseană conjugarea a IV-a e puțin productivă. Cînd în franțuzește se simte nevoia unui derivat în *-bil* de la un verb de conjugarea a IV-a, derivatul ia forma în *-issabil* (*saisissable* de la *saisir*, *définissable* de la *définir*, *périssable* de la *périr* etc.), cu alte cuvinte derivatele trec la conjugarea I, singura cu adevărat vie. Acest fapt poate da o indicație și în privința împrumutării în românește sub forma cu *-iza* a verbelor franțuzești în *-ir* (*sezisa* sau *sesiza* < *saisir*, *ateriza* < *atterrir* etc.).

Ce e drept, apar în românește cuvinte noi în *-abil* (*căruțabil*, vezi articolul citat din *Bulletin linguistique*; *vagonabil* „care poate justifica punerea la dispoziție a unui vagon"); este însă de remarcat că ele nu sînt formate de la verbe, ci de la substantive.

Dacă însă limba română este singura limbă romanică în care conjugarea a IV-a prosperă, nu sîntem oare obligați să vedem aici o influență a conjugării slave, unde verbele în *-i* sînt foarte numeroase și tipul este productiv? O dată mai mult s-ar dovedi justă ideea pe care am exprimat-o în *Studii de lingvistică generală* (București, 1955, p. 65): influența slavă asupra limbii române a avut de multe ori ca efect întărirea, nu eliminarea, trăsăturilor moștenite din latinește.

OMONIMELE ȘI PRACTICA LEXICOGRAFICĂ ÎN DISCUȚIA LINGVIȘTILOR SOVIETICI

DE

V. RUDEANU

În studierea lexicului unei limbi, pe lîngă sinonime și antonime, un loc deosebit ocupă omonimele — cuvinte identice din punctul de vedere al pronunțării, dar cu sensuri diferite. Îndeosebi problema corelației dintre polisemie și omonimie, stabilirea unor criterii de delimitare a omonimelor de variantele lexico-semantice ale cuvintelor, atrage din ce în ce mai mult atenția lingviștilor. Acest fapt este confirmat de numărul din ce în ce mai mare de lucrări apărute în ultimul timp, în legătură cu această problemă. Totuși, omonimia este una din problemele încă insuficient studiate în lingvistică, căci, dacă în ceea ce privește problema căilor de apariție a omonimelor și clasificarea lor, s-a ajuns la o unitate de vederi, nu se poate spune același lucru despre principiile care trebuie să stea la baza delimitării omonimelor de cuvintele polisemantice.

În articolul de față ne propunem să discutăm cîteva aspecte teoretice ale problemei, avînd în vedere bibliografia recentă și să încercăm a stabili un punct de vedere practic pentru a trata omonimele în dicționare.

În practica lexicografică s-a simțit nevoia unui principiu unitar pentru delimitarea omonimiei de polisemie. Lipsa unui principiu unic în munca lexicografică a făcut ca tratarea omonimelor să difere de la dicționar la dicționar. Mai mult, din această cauză chiar în același dicționar omonimele apar uneori inconsecvent.

Problema cea mai importantă este să știm cînd avem de-a face cu o singură unitate (un cuvînt polisemantic) sau cu două unități diferite. Uneori polisemia unui cuvînt se confundă cu omonimia, fapt care se explică prin aceea că sînt considerate drept cuvinte omonime sensurile aceluiași cuvînt. Or, se știe că unul și același complex sonor poate servi la denumirea unor obiecte diferite și deci poate include în sine noțiuni diferite, ori de cîte ori obiectele denumite au trăsături esențiale comune.

De ex. *masa* la care se mănîncă sau se scrie şi *masa* — totalitatea mîncărilor servite. În acest caz, deşi avem de-a face cu două noţiuni diferite, totuşi nu se poate spune că între ele nu este nici o legătură : obiectul *masa* a determinat sensul de „totalitate a mîncărilor" al aceluiaşi complex sonor *masă*.

Un singur complex sonor exprimă aşadar sensurile diferite, care provin din existenţa unor însuşiri comune ale noţiunilor exprimate de cuvinte[1]. De multe ori un sens nou, puţin important, poate deveni cu timpul un sens puternic, luînd locul sensului de bază al cuvîntului. Dar nici atunci nu avem de-a face cu omonime, ci doar cu sensurile aceluiaşi cuvînt.

Aşadar, în timp ce polisemia presupune sensuri ale aceluiaşi cuvînt, deci acelaşi complex sonor, omonimia reprezintă cuvinte diferite cu complex sonor identic.

Se naşte întrebarea : de unde ştim că sensurile unui cuvînt polisemantic se cuprind în unul şi acelaşi complex sonor ? Pentru a răspunde la această întrebare, credem că e util să aplicăm la omonime raportul dintre formă şi conţinut, în speţă, raportul dintre învelişul sonor al cuvîntului şi noţiunea exprimată de sensul cuvîntului. Teza, potrivit căreia conţinutul determină forma şi o precede în dezvoltarea sa, impune cercetarea unor aspecte ale omonimiei : forma (învelişul sonor) rămîne în urma dezvoltării conţinutului şi este aceeaşi în unităţile omonimice sau este vorba de o nouă formă, identică cu cea care îmbracă un alt conţinut. Cu alte cuvinte, dacă a fost folosită, prin adaptare, o formă veche pentru un conţinut nou (aceasta se referă numai la omonimele provenite din destrămarea cuvintelor polisemantice), ori s-a creat o formă nouă, identică cu forma care îmbracă alt conţinut sau conţinuturi, cum e cazul sensurilor ce au rămas în urma ruperii legăturilor semantice ?

Raportul dintre complexul sonor şi noţiune, cu aplicaţie la omonime apare clar dacă facem o comparaţie între omonime şi sinonime. În timp ce la sinonime avem de-a face cu forme diferite care îmbracă acelaşi conţinut (ne referim la sinonimele perfecte), la omonime forma este aceeaşi, iar conţinutul diferit. Aşadar, în ceea ce priveşte raportul dintre conţinut şi formă, respectiv raportul dintre noţiune şi învelişul ei sonor (cuvîntul sub aspectul lui formal) omonimele constituie un fenomen i nvers sinonimelor.

În legătură cu problema de mai sus, şi anume de unde putem şti că la cuvintele polisemantice este vorba de unul şi acelaşi sens, ne poate ajuta aşa-numita „identitate a cuvîntului"[2]. Prin identitatea cuvîntului

[1] În legătură cu teza conform căreia sensurile unui cuvînt alcătuiesc un tot organizat şi că între noţiunile exprimate printr-un cuvînt există legături, vezi Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii romîne*, 1954, p. 126, şi I. Coteanu, *Note pe marginea cîto va studii recente despre cuvînt*, în Studii şi cercetări lingvistice, 1957, nr. 2, p. 173 şi urm. şi *Contribuţii la o semasiologie sistematică*, în *Probleme de lingvistică generală*, vol. I.

[2] Pe larg despre această problemă, vezi O. S. Ahmanova, *Очерки по общей и русской лексикологии*, Ed. de stat didactică şi pedagogică a Ministerului Culturii RSFSR, Moscova, 1957, 295 p. şi A. I. Smirniţki, în *К вопросу о слове* (*Проблема „тождества слова"*), în *Труды Института языкознания*, Moscova, 1959, t. IV, p. 10—11.

(cu el însuşi) se înţelege caracterul unitar şi totodată independent al cuvîntului, cu toată varietatea formelor sale lexicale, fonetice sau semantice. Cuvîntul ca unitate independentă şi totodată de bază a limbii se deosebeşte atît de îmbinarea de cuvinte cît şi de morfeme.

Lingvistul V. I. Abaev consideră însă „scolastice" discuţiile despre „identitatea cuvîntului", „limitele cuvîntului", iar „ruperea legăturilor semantice" o pune pe seama impresiilor subiective[1]. Nu putem însă fi de acord cu aceste afirmaţii.

Pornind de la premisa că identitatea cuvîntului nu este ştirbită de variantele sale „lexico-semantice" şi „lexico-frazeologice", O. S. Ahmanova consideră că există, în felul acesta, o bază principială pentru delimitarea omonimiei de polisemie : polisemia presupune identitatea cuvîntului, care poate avea *două sau mai multe sensuri* bine distincte, iar omonimia — coincidenţa exterioară a învelişului sonor a două sau mai multe cuvinte [2].

Pentru a vedea că ruperea legăturilor semantice nu trebuie pusă pe seama impresiilor subiective, vom da un exemplu, care să ilustreze posibilitatea apariţiei omonimiei semantice. Anumite condiţii social-politice în viaţa poporului francez s-au dovedit a fi o cauză directă a apariţiei, în secolul al XIX-lea, a unui sens nou la cuvîntul *grève*, care din vechime exista cu sensul de ţărm nisipos al unei mări sau al unui rîu. În vocabularul limbii franceze contemporane cuvintele *grève*, în sensul de „ţărm nisipos", şi *grève*, în sensul de „încetare a lucrului", sînt fără îndoială omonime[3]. Folosirea cuvîntului *grève* în sensul de „încetare a lucrului" a început în secolul al XIX-lea, cînd muncitorii parizieni încetau lucrul şi se adunau în piaţa Grève — denumire provenită, desigur, de la *grève* cu sensul de „loc nisipos" — pe malul Senei, pentru a discuta revendicările lor faţă de patroni. Cu timpul, încetarea lucrului în uzine şi fabrici a început să se asocieze cu ieşirea muncitorilor în piaţa Grève (*La place de Grève* sau simplu *la Grève*). Mai tîrziu în lexicul limbii franceze au apărut expresii de tipul *faire grève*, *être en grève*, *se mettre en grève*, însemnînd „a înceta lucrul". Astăzi însă, „grève", cu sensul de „încetare a lucrului", este un cuvînt independent şi vorbitorul obişnuit nu mai vede vreo legătură între sensul actual şi un alt sens al cuvîntului.

După părerea lui V. I. Abaev, omonimia poate fi reprezentată grafic prin două linii paralele care nu se întîlnesc niciodată şi nicăieri ; polisemia poate fi reprezentată prin două linii, care au pornit din acelaşi punct[4]. „Între aceste două fenomene — spune lingvistul sovietic — nu se găseşte nici o punte, nu există nici un fel de aspecte tranzitorii".

Am văzut însă mai sus cum cuvîntul francez *grève* (ţărm nisipos) a devenit omonim cu *grève* „încetarea lucrului", cu toate că au aceeaşi etimologie, deci un punct de plecare comun. Abaev însuşi consideră ononime numai cuvintele cu complex sonor identic, care în nici o epocă

[1] Vezi V. I. Abaev, *К подаче омонимов в словарях*, în *Вопросы языкознания*, nr. 3, 1957.

[2] Vezi O S. Ahmanova, *lucr. cit.*, p. 104—120.

[3] Cf. Prof. K. A. Ganşina, *Французско-русский словарь*, ed. a III-a, 1957.

[4] V. I. Abaev, *art. cit.*, p. 40.

istorică nu au avut vreo contingenţă unul cu celălalt, iar pe de altă parte el lasă să se înţeleagă posibilitatea apariţiei unor omonime ca rezultat al unei mari diversificări a sensurilor dintr-un cuvînt : „Dar deobicei aceasta [apariţia omonimelor ca rezultat al depărtării prea mari a sensurilor unui cuvînt] are loc în acele cazuri cînd începutul diferenţierii sensurilor se află dincolo de epoca istorică a limbii date, cînd în decursul întregii istorii a limbii, sensurile diversificate erau concepute deja ca cuvinte diferite"[1]. De aceea V. I. Abaev admite existenţa aşa-numitelor „omonime derivate", a acelor „cuvinte care sînt legate între ele din punct de vedere etimologic şi sînt formate din aceleaşi elemente, dar care au apărut şi au trăit independent unul de celălalt. Dezvoltarea lor a mers pe schema liniilor paralele, care n-au ieşit dintr-un singur punct, ceea ce şi constituie un indiciu obligatoriu al unei adevărate omonimii"[2].

A admite numai criteriul etimologic, înseamnă însă a aborda omonimia în mod unilateral[3]. Omonimia ca şi polisemia nu trebuie privite numai diacronic, ci şi sincronic, întrucît între aceste fenomene există o corelaţie. Afară de aceasta, trebuie făcută distincţia dintre istoria limbii şi starea ei contemporană. Studierea diacronică a fenomenului ajută la stabilirea omonimelor etimologice, iar studierea sincronică ajută la stabilirea omonimelor semantice. Ţinînd seama de starea contemporană a unei limbi şi de modul cum sînt percepute fenomenele analizate de majoritatea vorbitorilor, se poate afla — şi lucrul acesta este util pentru delimitarea omonimelor de cuvintele polisemantice — dacă între sensurile unor cuvinte cu pronunţare identică există vreo legătură asociativă, în care caz avem de-a face cu polisemie, sau nu există această legătură între sensuri, şi deci avem de-a face cu omonimie. Este greşit a considera în mod exclusiv omonimia ca o categorie a istoriei îndepărtate a unei limbi. Aceasta se poate vedea din faptul că unele sensuri vechi ale unor cuvinte au dispărut, şi, din punctul de vedere al limbii contemporane, ele nu formează omonime. De. ex., *a apăra*, a avut sensul *a opri*, *a arăta*-*a mustra*, *dihanie-duh*, *suflet*, *fricos-straşnic*, *de temut*, *hrană-bază*, *limbă-popor*, *mişel-sărac*, *sărman*, *limbut-din neam străin*, *mîndru-înţelept*, *pădure-munte*, *prinsoare-temniţă*. Majoritatea cuvintelor de acest fel nu se folosesc decît în anumite regiuni, altele de loc cu sensurile de mai sus. Datorită unor împrejurări de ordin cultural sau politic, aceste cuvinte şi-au lărgit schema lor semantică, pînă într-atît încît uneori nu se mai poate face uşor, uneori chiar de loc, legătura între sensul contemporan al cuvîntului şi cel primitiv.

Cum se pot deosebi practic cazurile de polisemie de cele de omonimie? Ne oprim la cîteva criterii, folosite de lexicografi pînă în prezent. Încă de acum 50 de ani în lexicografia franceză a fost cunoscut şi aplicat următorul criteriu. Se înlocuiesc cuvintele care au aceeaşi formă şi pronunţare cu sinonime. Dacă cuvintele alese nu vor apărea în raporturi de sinonimie între ele, înseamnă că avem de-a face cu omonime.

---

[1] V. I. Abaev, *art. cit.*, p. 33-34.
[2] *Ibidem*, p. 41.
[3] Vezi *К обсуждению вопроса об омонимах*, în *Вопросы языкознания*, 1959, nr. 2.

Un alt criteriu de delimitare a omonimelor este stabilirea etimologiei, fapt care impune o bună cunoaştere a istoriei cuvintelor. Trebuie considerate omonime acele cuvinte care au o pronunţare identică, dar care niciodată, în nici o epocă din istoria limbii nu au avut un punct de plecare comun. Acest fapt este aplicabil însă numai la acea categorie de omonime pe care V. I. Abaev le numeşte „radicale" (provenite din rădăcini diferite). Existenţa acestei categorii se datoreşte unei simple coincidenţe fonetice. Aşa sînt de exemplu, în limba rusă *брак* „căsătorie" şi *брак* „rebut" ; *ключ* „cheie" şi *ключ* „izvor", „pîrîiaş" ; *лук* „ceapă" şi *лук* „arc" etc. sau, în limba romînă *păr*-arbore (lat. *pirus*), *păr* (de pe cap), (lat.-*pilus*).

Afară de omonimele etimologice, V. I. Abaev recunoaşte omonimia gramaticală, fapt care scoate în evidenţă o altă contradicţie a lui, deoarece omonimia gramaticală poate fi considerată ca omonimie semantică parţială.

Se ştie că un cuvînt, prin totalitatea formelor lui flexionare şi prin totalitatea sensurilor lui, formează o unitate. Totuşi, cînd aceste forme flexionare se specializează pentru *anumite sensuri* şi invers, cînd aceste sensuri nu pot fi exprimate decît prin *anumite forme* flexionare, avem de-a face cu omonime (parţiale). Acest lucru l-a arătat clar Mioara Avram într-un articol consacrat acestei probleme[1]. Tot în legătură cu omonimia gramaticală, Sorin Stati, folosind metoda statistică, a stabilit caracterul sistematic al cazurilor din limbile care au flexiune, cu aplicaţii la limba latină[2].

Pornind de la premisa că sensurile unui cuvînt exprimă noţiuni[3], Finuţa Asan, într-o comunicare prezentată la Institutul de lingvistică din Bucureşti, a încercat să demonstreze că structura semantică a cuvîntului poate constitui un criteriu obiectiv în delimitarea omonimelor de cuvintele polisemantice[4].

Metoda folosită de F. Asan — stabilirea tipului de noţiuni exprimate prin omonime — folosită şi de alţii[5], se pare a fi eficace. Ea poate fi

---

[1] Vezi bibliografia de la sfîrşitul articolului.

[2] *Redondanţa şi omonimia morfologică*, comunicare ţinută la Institutul de lingvistică din Bucureşti (1959).

[3] Nu toţi lingviştii sînt de acord cu aceasta. De pildă V. A. Zveghinţev, în ultima sa lucrare, *Семасиология* (1957), afirmă că noţiunea „care apare ca o categorie logică nu coincide, după limitele sale, cu sensul cuvîntului, fiind deseori mai largă decît sensul cuvîntului (fapt pentru care nici nu poate să se reflecte deplin în sensul cuvîntului). De asemenea, O. S. Ahmanova, în *Очерки по общей и русской лексикологии*, arată necesitatea unei cercetări mai aprofundate decît cele ce s-au făcut pînă în prezent, pentru a descoperi esenţa şi natura sensului lingvistic şi a demonstra imposibilitatea de a-l identifica cu noţiunea (p. 27—30).

[4] Lucrarea intitulată *Raportul dintre formă şi conţinut. Despre omonime* este sub tipar (în volumul *Probleme de lingvistică generală*).

[5] V. N. Komisarov, într-un articol (vezi *Проблема определерия антонимов* în *Вопросы языкознания*, 1957, 2) foloseşte corelaţia dintre aspectul logic şi cel lingvistic în semasiologie pentru a rezolva problema determinării antonimelor. Lingvistul sovietic stabileşte tipul de relaţii dintre noţiunile pe care le exprimă antonimele : noţiuni contrarii.

Acelaşi procedeu este aplicat şi în dicţionarul de sinonime al lui Webster (*Webster's dictionary of synonims*, Springfield, Mass., 1942). Autorii prefeţei acestui dicţionar ajung la concluzia că antonime trebuie considerate acele cuvinte care exprimă tipul special de noţiuni numite de obicei, în logică, „noţiuni necomparabile".

folosită ca un procedeu auxiliar pentru a micşora gradul de subiectivitate în tratarea omonimiei.

Din analiza unor cuvinte înregistrate de *Dicţionarul limbii literare contemporane*, Finuţa Asan ajunge la concluzia că „raportul dintre noţiunile corespunzătoare diverselor sensuri ale unui cuvînt poate fi de trei tipuri : raport de ordonare (supra-ordonare şi subordonare), ca în cuvintele *ansamblu*, *acord*, raport de interferenţă sau de încrucişare, ca în cuvintele : *albitură*, *balon*, şi raport de exclusivitate, ca în cuvintele : *afecţiune*, *concurs*, *afecta*, *broască*, *cotă*. ... Sensurile bazate pe noţiuni ordonate sau încrucişate formează o unitate semantică (datorită notelor comune ale acestor noţiuni), dimpotrivă, sensurile care au la bază noţiuni exclusive, necomparabile, nu pot forma o unitate semantică, ci mai multe unităţi, atîtea unităţi cîte noţiuni necomparabile există. În primul caz sensurile alcătuiesc un cuvînt polisemantic. în cel de-al doilea, două sau mai multe omonime".

*

Ca o concluzie la cele expuse pînă acum se poate spune că criteriul gramatical şi cel al structurii semantice sînt aplicabile la omonimele parţiale (omonimele din cadrul aceleiaşi părţi de vorbire care coincid numai în anumite forme şi nu în întreaga lor paradigmă), iar criteriul etimologiei este aplicabil la omonimele totale (omonimele din cadrul aceleiaşi părţi de vorbire, care coincid în întreaga lor paradigmă).

Considerînd omonimele o categorie istorică, ele trebuie studiate în cadrul legilor generale de dezvoltare a limbii. Pentru delimitarea omonimelor de cuvintele polisemantice sîntem pentru folosirea unui criteriu dublu : semantic şi etimologic. Cercetătorul sau lexicograful trebuie să ţină seama atît de structura semantică a cuvîntului, cît şi de etimologia lui. Pentru mai multă precizie, se poate folosi metoda substituirii unei serii de sinonime diferitelor sensuri ale aceluiaşi cuvînt, pentru a constata dacă avem de-a face cu o omonimie aparentă sau cu una autentică.

Să vedem acum, care au fost şi sînt principiile de tratare a omonimelor în lexicografia rusă, sovietică şi în cea românească.

În Dicţionarul Academiei ruse (1789—1794 şi 1806—1822), în afară de omoforme, tratate separat, au fost tratate ca articole de dicţionare separate următoarele categorii de omonime : *a*) cuvinte provenite din limbi diferite, care aveau aceeaşi pronunţare, dar sens diferit. Se indică etimologia cuvintelor omonime. Dar, întrucît la sfîrşitul secolului al XVIII-lea nu se cunoştea etimologia multor cuvinte, au existat multe scăpări în tratarea omonimelor după criteriul etimologic ; *b*) omonime de origini diferite, dar ambele din limba rusă (inclusiv din limbile vechi slave), deşi nu se ştie dacă alcătuitorii dicţionarului, delimitînd aceste grupe de omonime, s-au călăuzit după informaţiile concrete asupra istoriei cuvintelor sau, pur şi simplu, au ţinut seama numai de diferenţierea semantică a cuvintelor ; *c*) cuvinte-omonime, cuprinzînd cuvinte regionale şi literare care se pronunţau la fel ; *d*) omonime derivate de la cuvinte diferite şi de la cuvinte omonime.

Totuşi, în delimitarea omonimelor, la A. A. Şahmatov, se observă uneori şi criteriul lexico-gramatical.

Concepţia privitoare la delimitarea omonimelor, de felul aceleia pe care o întîlnim în ediţiile lui I. K. Grott şi A. A. Şahmatov ale Dicţionarului Academiei, nu a fost modificată. Mai mult, ea a exercitat o influenţă hotărîtoare în redactarea lucrării *Толковый словарь русского языка* (Dicţionar explicativ al limbii ruse) de sub redacţia lui D. N. Uşakov (1928—1940).

În lexicografia sovietică se duce o acţiune de coordonare în munca lexicografică. Această acţiune de coordonare a avut în vedere şi delimitarea omonimelor în dicţionare.

În ceea ce priveşte delimitarea omonimelor, şi în lexicografia sovietică există două puncte de vedere : unul tradiţional, al cărui adept este V. I. Abaev, şi un punct de vedere nou, al aşa-numitei „înţelegeri mai largi" a noţiunii de omonim. Acest din urmă punct de vedere este reprezentat de S. I. Ojegov, în *Словарь русского языка.* (Dicţionarul limbii ruse), în cele cîteva ediţii ale lui.

Punctul de vedere just, care are în vedere atît criteriul tradiţional, expus mai sus, cît şi pe cel nou, „al înţelegerii mai largi" a noţiunii de omonim e se reflectă foarte bine în instrucţiunile şi în partea intitulată *Cum trebuie folosit dicţionarul* din *Dicţionarul limbii ruse* în patru volume, editat de Academia de ştiinţe a U.R.S.S.

La începutul dicţionarului, în paragraful 6 din partea introductivă, fără a se expune consideraţiile de ordin teoretic, se spune : „Omonimele, adică cuvinte identice ca pronunţare şi ca scriere, dar diferite ca sens, sînt indicate prin indice şi sînt tratate în articole separate"[1].

În ceea ce priveşte lexicografia romînească[2], lipseşte un principiu unitar în tratarea omonimelor, ceea ce a dus inevitabil la inconsecvenţe în diferite dicţionare, sau chiar în acelaşi dicţionar.

În *Dicţionarul limbii romîne* (1913) al Academiei Romîne, sînt considerate omonime următoarele categorii de cuvinte : *a*) ambele de origine latină, aparţinînd unor părţi de vorbire diferite, de ex. *frig*[1] < lat. *frigus* şi (eu) *frig* < lat. *frigo* ; *b*) unul de origine latină — altul de origine străină, de ex. *somn*[1] < lat. *somnus* şi *somn*[2] < slav. *somŭ* (peşte) ; *c*) unul din cuvinte e vechi, iar altul e neologism, de ex. *post*[1] < v. sl. *postŭ* şi *post*[2] < rus. *postŭ* (neologism introdus în limba romînă în secolul trecut).

Cuvintele care aparţin unor părţi de vorbire diferite (substantive şi adverbe, sau adjective şi adverbe) sînt tratate în acelaşi articol, considerîndu-se că „avem de-a face cu o întrebuinţare sintactică a limbii romîne, nu cu două cuvinte de origine deosebită"[3].

Aşadar, DA în tratarea omonimiei se călăuzeşte după principiul etimologic. Ţinînd seama numai de acest principiu, era şi firesc să se

---

[1] *Словарь русского языка*, Том I,А—Й, Академия Наук СССР, Институт языкознания. Ed. de stat pentru dicţionare străine şi naţionale, Moscova, 1957.

[2] Ne vom referi îndeosebi la trei dicţionare : DA, DL şi DM.

[3] Vezi *Raport către Comisiunea Dicţionarului*, în DA, vol. I, partea I, p. XXXII.

întîmpine greutăţi atunci cînd etimologia era necunoscută. De aceea se impune să se ţină seama şi de principiul structurii semantice a cuvintelor.

Vom da cîteva exemple care să ilustreze lipsa de concordanţă între aceste dicţionare în ceea ce priveşte modul cum sînt tratate omonimele. Astfel, în DA se omite uneori nu numai principiul semantic, ci şi cel etimologic. Cuvîntul *alpaca* în DA este tratat într-un singur articol, indicîndu-se numai următoarele sensuri: 1. Rumegătoare din familia lamei, cu lînă mătăsoasă. 2. Prin extensiune, stofă din lîna acestui animal. 3. Numele unui aliaj (nichel argintat „argint nou", „alfenid"), din care se fac tacîmuri de masă etc.

În DL aceste sensuri sînt grupate corect şi anume în două articole diferite: într-un articol sînt grupate primele două sensuri, iar în altul cel de-al treilea sens.

DM grupează aceste sensuri ca şi DL, indicînd şi etimologia pentru aceste două cuvinte diferite (sensurile „animal" şi „stofă" avînd la origine fr. *alpaga*, iar sensul „aliaj" — germ. *Alpaka*).

Aşadar în DA întîlnim o *abatere* de la principiul etimologic, care, după cum se poate constata din cele spuse la începutul dicţionarului, este unicul criteriu în delimitarea omonimelor.

În DL cuvîntul *antropomorf* are două sensuri: ca adj. „care seamănă cu omul, care aminteşte de om" şi un sens subordonat, marcat printr-un romb negru: (substantivat, n. pl.) „grup de maimuţe evoluate, asemănătoare cu omul".

În DM este introdus încă un sens, redat printr-un cuvînt separat: „Obiect de artă sau reprezentare decorativă cu formă de fiinţă omenească".

Credem că aceste sensuri trebuiau tratate într-un singur articol pentru că, în primul rînd, este vorba de aceeaşi etimologie — fr. *antropomorphe* (< gr.) şi apoi, pentru că noţiunile care stau la baza acestor sensuri nu sînt noţiuni exclusive, necomparabile. Raportul dintre aceste noţiuni este un raport de ordonare. Cuvîntul *antropomorf* are un sens general „formă de fiinţă omenească" şi trei sensuri secundare, unite printr-o notă comună.

Există însă cazuri cînd sensurile aceluiaşi cuvînt diferă atît de mult, încît e greu să găsim în ele ceva comun, cu toate că s-au dezvoltat dintr-un singur sens. Cuvintele care exprimă astfel de sensuri sînt omonime. Pentru *factor*, în DL şi DM sînt date două cuvinte separate: *factor*[1], care cuprinde două sensuri (1. „cauză, forţă motrice a unui proces sau una din condiţiile principale ale producerii lui" şi 2. (mat.) „fiecare din cantităţile care, înmulţite între ele, dau un produs") şi *factor*[2] „funcţionar poştal care duce corespondenţa la destinaţie". Aşadar, în acest caz, autorii dicţionarelor au avut în vedere criteriul semantic. DA şi CADE încadrează într-un singur cuvînt toate sensurile. Aceasta, datorită faptului că în latină *factor* avea numai sensul de „cel ce face", (nume de agent). DA călăuzindu-se după criteriul etimologic a dat toate sensurile într-un singur cuvînt.

Unele cuvinte din DA şi DL, considerate ca omonime, ar putea figura numai ca sensuri ale unui singur cuvînt: *cilindru*[1] (figură geometrică) şi *cilindru*[2] (pălărie) nu exprimă noţiuni necomparabile; *chilă*[1]

(kg) şi *chilă*[2] (măsură veche de capacitate), de asemenea, exprimă noţiuni ce pot sta în raport de ordonare.

Spre deosebire de DL care, pentru *ciubuc* dă un singur cuvînt pentru trei sensuri, DA a dat trei cuvinte deosebite. Şi aceasta, pe bună dreptate, deoarece sensurile acestor cuvinte exprimă noţiuni care nu au nimic comun între ele.

Pornind de la studiul istoric al lexicului, DA a procedat bine cînd a avut în vedere şi elementele dialectale, populare, de argou etc. în tratarea omonimelor. De ex. *chiteală*[1] „chibzuială" şi *chiteală*[2] „ochire".

După consideraţiile şi exemplele de mai sus, în legătură cu modul cum au fost tratate omonimele în cele cîteva dicţionare menţionate, credem că în dicţionar trebuie înregistrate ca omonime următoarele categorii de cuvinte :

1) Cuvinte cu etimologie diferită, care coincid cu totul întîmplător din punct de vedere fonetic. De ex. : *cer* „o specie de stejar" şi *cer* „spaţiu nesfîrşit în care se află toţi aştrii".

2) Cuvinte cu etimologie diferită, care printr-o evoluţie fonetică convergentă au ajuns să aibă un complex sonor identic. De ex. *masă* (de scris), *masă* (de oameni) ; *casă* (de locuit), *casă* (de bani).

3) Cuvinte care, deşi au trecut dintr-o parte de vorbire în alta, nu şi-au schimbat structura morfologică şi fonematică (omonime lexico-gramaticale). De ex. *sovietic* (adj.) şi *sovietic* (subst.)[1].

4) Cuvinte apărute ca urmare a diferenţierii morfologice a sensurilor unui cuvînt polisemantic[2]. De ex. *calcul-calcule* (mat.) şi *calcul-calculi* (medicină) ; *car-care* (vehicul) şi *car-cari* (zool.) ; *centru-centre* (geom.) şi *centru-centri* (anat.).

5. Cuvinte rezultate prin scindarea în două a unor sensuri în urma introducerii unui sens străin în structura semantică a unui cuvînt. De exemplu *ţap* (animal) şi *ţap* (pahar special de bere) (după germ. *Bockbier*) ; *capră* (animal) şi *capră* „scaun în partea de dinainte a trăsurii pe care şade vizitiul cînd mînă caii". Un exemplu destul de edificator în acest sens este cuvîntul *leu* „animal" şi „*leu*" „monedă"[3].

6. Cuvinte care au rezultat în urma pierderii unor verigi semantice din structura unui cuvînt, ca urmare a schimbărilor produse în viaţa

---

[1] Omonimele morfologice nu trebuie confundate cu omoformele, fenomen asemănător, care constă în existenţa unor forme izolate, din cadrul unor părţi de vorbire diferite, care coincid ca pronunţare. De ex. *caz-uri* (la declinare), (*eu*) *caz* — forma populară a verbului *a cădea*, pers. I ind. ; *piei* pl. neart. de la *piele* şi *piei* ! imperativul verbului *a pieri*.

[2] Ca mijloace de diferenţiere lexicală în limba romînă, Mioara Avram distinge la substantive : 1) diferenţiere prin gen, 2) diferenţire prin forme deosebite de plural în cadrul aceluiaşi gen, 3) diferenţierea prin însăşi categoria numărului (plurale eliberate de raportarea la singular şi devenite cuvinte independente în felul acesta, 4) diferenţiere prin anumite forme cazuale, 5) diferenţiere prin formele de articulare cu articolul hotărît enclitic, 6) diferenţierea la verb se poate produce prin forme de diateză, respectiv prin forma activă sau reflexivă, dar numai atunci cînd reflexivul are valoare independentă, 7) prin forme deosebite în cadrul aceleiaşi conjugări (vezi SCL, nr. 3, 1958).

[3] Denumirea de *leu* a monedei, dată la noi pentru prima dată în 1867, o dată cu apariţia monedei capitaliste, vine de la moneda din Hansa germanică, *Löwenthaler*, care avea mare putere de circulaţie în sec. al XVII-lea. Moneda avea pe ea imaginea unui leu. Denumirea aceasta s-a extins şi asupra monedei romîneşti, fără ca aceasta să fi avut imaginea unui leu. În felul acesta se explică faptul că în limba romînă există două omonime : *leu* — animal şi *leu* — monedă.

socială, a pierderii sau învechirii unuia dintre sensurile unui cuvînt, sau folosirea unui cuvînt existent pentru denumirea unei noţiuni speciale. De ex.: *broască* „animal" şi *broască* „mecanism cu ajutorul căruia se închide o uşă, o cutie etc"; sau *agitaţie*[1] ca termen politic şi *agitaţie*[2] cu sensul de nelinişte etc. (vezi DL şi DM).

În ultima vreme, în cadrul complexei probleme a „dezmembrării" unui cuvînt polisemantic în omonime, au apărut două articole. L. A. Novicov se ocupă de omonimia abstractelor verbale în limba rusă contemporană[1]. Rezumînd ideile din articol, el spune: „Omonimia abstractelor verbale, apărută ca rezultat al destrămării polisemiei, este produsă de obicei prin pierderea acelor verigi ale structurii semantice cu care se legau intern sensurile corespunzătoare ale abstractului verbal, separat ca urmare a acestui fapt [a pierderii verigilor] în cuvinte deosebite"[2].

Printre cauzele care dau naştere la omonimia abstractelor verbale, L. A. Novicov consideră şi restrîngerea sferei de întrebuinţare a verbului, care nu reflectă forma interioară a abstractului verbal.

V. M. Prorokova s-a ocupat de problema omonimiei semantice parţiale[3].

*

În concluzie, în tratarea omonimelor lexicografii trebuie să ţină seama de istoria cuvintelor, de etimologie şi de sensul gramatical — strîns legat de cel lexical. Lexicograful va acorda o mai mare atenţie aspectelor formale, gramaticale şi anume capacităţii de îmbinare sintactică şi frazeologică, aspectului fonetic al cuvintelor etc.

Pentru evitarea confuziilor şi a inconsecvenţelor, destul de frecvente pînă acum în tratarea omonimelor în dicţionar, se cere o studiere amănunţită a dezvoltării semantice a cuvintelor, fapt care poate ajuta la determinarea acelor tipuri de sensuri care trebuie să fie considerate ca omonime. Trebuie să se aibă în vedere şi dezvoltarea omonimiei prin pătrunderea în limba literară a omonimelor de provenienţă dialectală şi din graiurile vorbite.

BIBLIOGRAFIE

În afară de lucrările şi articolele menţionate în cuprinsul articolului, trebuie amintite încă o serie de articole şi studii care se ocupă în mod special de problema omonimiei, precum şi lucrări de lingvistică în care sînt capitole ce tratează despre omonimie.

Astfel, despre omonimie se vorbeşte în gramatica lui N. Greci (p. 494 — 504), în cîteva, articole publicate în *Литературная Энциклопения*, t. I, 1925, în articolul lui L. A. Bula-

---

[1] L. A. Novicov, în *Омонимия отглагольных существительных в совоременном русском языке, возникающая в результате распада полиссмии* în *Научные доклады высшей школы. Филологические науки*, nr. 2. 1958.

[2] *Ibidem*, p. 63.

[3] V. M. Prorokova, *К вопросу о частичной семантической омонимии (на материале имен существительных современного немецкогоиелязыка)* în *Доклады высшей школы. Филологические науки*, nr. 2/1959.

hovski publicat în culegerea *Руссая речь*, 1928, III, al lui V. V. Vinogradov *Despre omonimia gramaticală în limba rusă contemporană*, în *Русский язык в школе*, nr. 1, 1940; al E. M. Galkina Fedoruk, *К вопрос омонимии в русском языке*, în *Русский язык в школе*, nr. 3, 1954; R. A. Budagov se ocupă de omonimie îndeosebi în articolul său *Многозначность слова* în *Научные доклады высшй школе* nr. 1, 1958 şi în ultima sa lucrare *Введени в нау о языке*, Moscova, 1958. Articolul lui V. I. Abaev, menţionat în articol a dus la o discuţie aprinsă în lingvistica sovietică. Această discuţie a problemei omonimiei a fost redată de P. V. Grigoriev, în *Вопрсы языкознания*, nr. 2, 1958. Dintre lingviştii romîni care s-au ocupat de problema omonimelor citäm pe acad. Iorgu Iordan, în *Introducere în limbile romanice*, Iaşi, 1932, şi în *Limba romînă contemporană*, Bucureşti, 1956; acad. Al. Graur în *Fondul principal al limbii romîne*, Bucureşti, 1957; Avram Mioara, *Mijloace morfologice de d ferenţiere lexicală în limba romînă*, SCL, nr. 3/1958; Paula Diaconescu, *Omonimia şi polisemia*, în *Probleme de lingvistică generală*, vol. I. De omonimele limbii franceze s-au ocupat Gilliéron şi Ch. Bally (*Linguistique générale et linguistique française*, ed. a III-a, Berna, 1950), S. Ullmann, (*Précis de sémantique française*, Berna, 1952); iar de omonimele limbii engleze, E. Williams (recenzia cărţii lui E. Williams cu privire la omonimele limbii engleze a făcut-o N. I. Şedova: *К изучению омонимов*, în *Доклады и сообщения филологического факультета*, выпуск, I, 1948). De asemenea problema omonimelor din limba engleză ocupă un loc important în cartea lui A. I. Smirniţki, *Лексикология английского языка*, Moscova, 1956.

GLOSAR REGIONAL

Regiunea Timișoara (comuna Bărăteaz, raionul Timișoara)

BÎRDÁC, *bîrdace*, s.n. = damigeană.
BUDÁC, *budace*, s.n. = tîrnăcop.
BUGILÁR, *bugilare*, s.n. = buzunar.
FÍCEA adv. în loc. adv. *pe de-a ficea* = pe degeaba, gratis.
GOSTÍE, *gostii*, s.f. = nuntă.
HOÁRĂ, *hoare*, s. f. = pasăre de curte.
PĂRĂZÓL s.n. sg. = umbrelă.
PÉSAC s.m. sg. = nisip.
PIGLÁIS s.n. sg. = fier de călcat.
PIN, *pini*, s.m. = ac cu gămălie.
ȘÎRĂNGLÍTĂ, *șărăngliță*, s.f. = agrafă.
ȘPORÁI, *șporáie*, s.n. = cuptor.
ȘTRÍCUÍ, *ștricuiesc*, vb. IV tranz. = a croșeta.
ȘTROPLANDĂ, *ștroplande*, s.f. = jartieră.
ȘTROPOLÍ, *ștropolesc*, vb. IV tranz. = a cîrpi.
TÓCONIȚĂ, *toconițe*, s.f. = cîrtiță.
ZINCALÁU s.m. sg. = baldachin.

Regiunea Cluj (comuna Gîlgău, raionul Dej)

BRÓZĂ, *broze*, s.f. = bicarbonat de sodiu.
CHÉRESTUL adv. (maghiarism) = cruciș.
CRÉSTUL adv. = *cherestul*.
CHIZÉȘ, *chizeși*, s.m. = flăcău care organizează jocul la șură.
DODÍȚĂ, *dodițe*, s.f. = mînă.
FIRIZUÍ, *firizuiesc*, vb. tranz. = a tăia cu ferăstrăul.
FLISCÓI s.n. sg. = fluier.
FOTOGHÍN s.n. sg. = petrol.
GOZÁC, *gozaci*, s.m. = șobolan.
GUZÁC, *guzaci* = *gozac*.
HEREGHÍE s.f. sg. = zor mare, treabă multă.
HOLTOÁN, *holtoani*, s.m. = pom roditor altoit.
LÚHĂRĂ s.f.sg. = lucernă.
MIMNÍCA pron. nehot. = nimic.
MOLÍ, *molesc*, vb. IV tranz. și refl. = a (se) umple de nămol.
ROLÁ, *rolez*, vb. I tranz. = a juca într-o piesă de teatru.
SCORBÁCI, *scorbace*, s.n. = bici, biciușcă.
SPÁTĂ s.f. sg. = joagăr.
ȘOPÎRCĂ, *șopîrci*, s.f. = șopîrlă.
TICARĂU s.n. sg. = prăjină, făcută de obicei din lemn de carpen, cu ajutorul căreia se fixează lemnele în căruță cînd sînt transportate din pădure.
VÍDERE, *videre*, s.f. = găleată.
VAL s.n. sg. = dig de pămînt și împletituri de nuiele ridicat de săteni pentru a abate drumul peștelui și a-l mîna spre năvoadele pregătite.

Regiunea Suceava (comuna Pîrteștii de Jos, raionul Gura Humorului)

FRUNZIȘOÁRĂ, *frunzișoare*, s.f. = foaie de dafin.

IUTÉI, s.m. sg. = ardei iute.

PRÍGĂ s.f. sg. = lemn de foc de calitate inferioară.

Regiunea Craiova (raioanele Caracal și Turnu Severin)

ARÉTE, *areți*, s.m. = erete (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

AZĂVÁDĂ s.f. sg. = adăpost (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

BIÓL, *bioli*, s.m. = bivol (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

BIÓLIȚĂ, *biolițe*, s.f. = bivoliță (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

BRÓZBĂ, *brozbe*, s.f. = cocean de varză (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

CHICIURÓS, -**oasă**, *chiciuroși*, *-oase* adj. = mofturos, sucit (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

CIOROFLEÁC s.n. sg. = mîncare nereușită, fiartă prea mult, în care ingredientele nu mai pot fi identificate (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

CIRÍCĂ, *cirici*, s.f. = pietricică; jocul cu pietricele (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

CÎTĂ, *cîțe*, s.f. = bibilică (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

COCORÉTE, *cocorești*, s.m. = cocoloș (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

CORÍCOV, -**ă**, adj. în expr. *mere coricove* = mere pădurețe (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

CUICIUMÍȘU s.n. sg. = nume ce se dă jocului „de-a v-ați ascunselea" (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

CUJBÍ, *cujbesc*, vb. IV tranz. = a izbi violent pe cineva (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

FARFÚZĂ, *farfuze*, adj. = (depreciativ, despre femei) neserioasă, frivolă (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

GÁVĂT, *gavăți*, s.m. = gurmand, mîncău (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

GÎNIÉTE, *gînieți*, s.m. = găinat (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

GONGORÎȚĂ, *gongorițe*, s.f. = buburuză (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

GUȚ, *guți*, s.m. = varietate de porumbel (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

HĂRPĂȚÍ, *hărpățesc*, vb. IV tranz. = a înfuleca lacom și mult (Amărăștii de jos, r. Caracal).

ÎNGĂURÎȚ, -**ă**, *îngăuriți*, *-te* adj. = prost (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

JIP s.n. sg. = jeg (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

LĂNȚÉTE, *lănțeți*, s.m. = ulucă, lat; ștachetă (Vîrciorova, r. Turnu Severin).

MĂSTĂCĂNÎȚ, -**ă** adj. = afurisit: *fir-ar măstăcănit*! (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

MIȘOMÓR s.n. sg. = mulțime mare, mușuroi: *mișomór de furnici*, ~ *de omizi* (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

MI interj. = strigăt cu care se alungă cîinii (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

OTÁJNICĂ s. f. sg. = uiumul care se dă la cazanul de fiert țuica (Vîrciorova, r. Turnu Severin).

PARADÁISĂ, *paradaise* s.f. = pătlăgea roșie (Turnu Severin).

PĂLIMÁR, *pălimare*, s.n. = **1**. funie trasă de un cal, cu ajutorul căreia se cară grămezile de paie din spatele batozei; **2**. funia și hîrdăul cu care se curăță fîntînile (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

PĂSĂRÍCĂ, *păsărici*, s.f. = vrabie; termenul *vrabie* este cu totul nefolosit (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

PUNGUÎT, -**ă**, adj. = rău cusut; pungălit (Amărăștii de Jos, r. Caracal).

RÁINĂ, *raine*, s.f. = cratiță (Turnu Severin).

SPURCÁ, *spurc*, vb. I intranz. = a face o greşeală într-un joc de copii (Amărăştii de Jos, r. Caracal).

TÎRBO EÁLĂ, *tîrboseli*, s.f., v. *ciorofleac* (Amărăştii de Jos, r. Caracal).

TÎRNOSLÍV, *tîrnoslivi*, s.m. = varietate de prun (Amărăştii de Jos, r. Caracal).

TOTÎRLĂ, *totîrle*, s.f. = rotiţă care schimbă iţele la războiul de ţesut (Amărăştii de Jos, r. Caracal).

UZMÍ, *uzmesc*, vb. IV refl. = a se opinti (Amărăştii de jos, r. Caracal).

VIR s.n. sg. = loc prielnic pentru prins peşte (Gura Văii, r. Turnu Severin).

VÎŢI-VÎŢI interj. = strigăt cu care se cheamă porumbeii la grăunţe (Amărăştii de Jos, r. Caracal).

Material cules şi redactat de
PETRE STĂNESCU

Regiunea Piteşti (raionul Horezu)

ALIMĂNÎT, -ă, *alimăniţi*, -*te* adj. = alintat, răzgîiat; izmenit.

AGĂRUÍ, *agărui*, vb. IV tranz. = a se uita cu jind la ceva, a pofti ceva.

ASTRUCÁ, *astrúc*, vb. I refl. = a se ascunde de cineva.

AIEPTÁ, pers. 3 sg. *aiáptă*, vb. I refl. = a (i) se potrivi (ceva).

AMINTRINEÁ adv. = invers, altminteri: *întoarce-te amintrinea*.

AMIRUÍ, *amírui*, vb. IV tranz. = a agonisi.

BARAGLÁDINĂ, *baragladine*, s. f. = namilă.

BAŞOÁLDĂ, *başoalde*, s.f. = (depreciativ) femeie foarte grasă.

BĂLĂBĂNÍ, *bălăbănesc*, vb. IV refl. = a se chinui din cauza unei boli.

BĂLĂÍ, *bălăiesc*, vb. IV intranz. = a vorbi mult şi fără rost, a flecări.

BĂLMĂJÍ, *bălmăjesc*, vb. IV tranz. = a răspîndi zvonuri.

BĂLŬRĂ, *băluri*, s.f. = alunecuş pe noroi.

BĂRĂIÁN, *bărăianuri*, s.n. = petrecere mare; bairam.

BĂRĂGĂNÍ, *bărăgănesc*, vb. IV intranz. = a face zgomot mare.

BĂRDÚŞ, *bărduşuri*, s.n. = foc mare, făcut din paie, fîn vechi, în aer liber.

BĂTÁC, *bătaci*, s.m. = limba clopotului purtat de oi (v. *birje*).

BĂTÁL, *bătali*, s.m. = berbec tînăr.

BĂZĂRÁT, -ă, *băzăraţi*, -te, adj. = prost vopsit.

BÎRJE, *birje*, s.f. = clopot conic pe care-l poartă oile atîrnat de gît.

BÎDII, *bîdîie*, s.n. = putinei.

BÎJBÁ, *bîjbe*, s.f. = (cu sens peiorativ) femeie solidă, înaltă şi ţeapănă.

BÎLBORÁ, *bîlbore*, s.f. = căldură mare.

BÎLTÁN, *bîltane*, s.n. = apă stătătoare, de întindere mică, formată mai ales de ploi şi care dispare în timpul verilor secetoase.

BÎLTÎCĂNÍ, *bîltícăn*, vb. IV intranz. = a produce zgomot cu găleata în apa fîntînii.

BÎRÎCE, *bîrîci*, s.f. = fîntînă rudimentară, făcută într-o scorbură de copac în care apa izvorăşte direct din pămînt, des întîlnită pe plaiuri şi prin împrejurimile satelor de munte.

BÎŢÎCHIÁT, -ă, *bîţîchiaţi*, -*te*, adj. = cocoţat.

BLEASC, *bleascuri*, s.n. = obiect de îmbrăcăminte colorat foarte viu, cu culori multe şi ţipătoare.

BLEAU adj. m. = (despre oameni) moale, delăsător; bleg.

BOBOLÓŞ, *boboloşi*, s.m. = limbă de clopot.

BOÁLCĂ adj. f. = (despre apă) călduţă.

BODRÎNGĂÍ, *bod îngăi*, vb. IV intranz. = a tuşi des şi zgomotos.

BOGHÍ, *boghesc*, vb. IV tranz = a nimeri întîmplător, a ghici.

BOJBÎCĂÍ, *bojbîcăi*, vb. IV intranz. = a bîjbîi.

BOLOVĂNÍ, *bolovănesc*, vb. IV tranz. = a bate sau a fugări pe cineva, aruncînd cu pietre după el.

BOMFURÁT, -ă, *bomfurați, -te*, adj. = bosumflat.

BOROGHÎNĂ, *boroghine*, s.f. = apă tulbure.

BRÎLĂ, *brîle*, s.f. = vătală ; brîglă.

BRICHISÍ, *brichisesc*, vb. IV tranz. = a deretica.

BRIȘTÍ, *briștesc*, vb. IV refl. (întrebuințat în forma negativă) = a nu se sinchisi, a rămîne indiferent.

BRUȘNÍ, *brușnesc*, vb. IV tranz. = a arunca cu bulgări de pămînt în păsări, pentru a le îndepărta.

BUITÁR, *buitari*, s.m. = ajutor de cioban.

BUJDÚLĂ, *bujdule*, s.f. = bîjbă.

BUJNIGÁI s.n., în expr. *bujnigai de fum* = fum foarte dens.

BURNAFÉȚE, *burnafeți*, s.m. = persoană scundă și grasă.

BUSTĂNGEÁLĂ, *bustăngeli*, s.f. = chelfăneală.

BUSTĂNGÍ, *bustăngesc*, vb. IV tranz. = a chelfăni.

BUȘUMÍ, *bușumesc*, vb. IV tranz. = a bate cu pumnii ; a buși.

BUȘTÍ, pers. 3 sg. *bușteșe*, vb. IV intranz. = 1. (despre lichide) a curge peste margini : *a bușlit laptele în foc* ; 2. (despre o rană închisă) a erupe.

CĂLÍE, adj. f. = (despre apă) călduță.

CĂTĂMUÍ, adv., în expr. *imos cătămui* (exprimă superlativul cuvîntului *imos*) = foarte murdar, îmbîcsit.

CĂȚĂOÁNĂ, *cățăoane*, s.f. = femeie rea de gură, certăreață.

Material cules și redactat de C. BRODEALĂ

Regiunea Pitești (raionul Argeș)

ACIORÁ, *acíor*, vb. I intranz. = a sta pe lîngă cineva pentru a primi ceva în dar.

BĂLĂNÍ, *bălănesc*, vb. IV refl. = a se decolora, a se albi.

CĂMĂȘÓI, *cămășoaie*, s.n. = flanelă de piele vătuită, care se poartă pe sub cămașă.

CHIRANÁ, *chiranale*, s.f. = clădire veche, dărăpănată ; șandrama.

CIOÁCĂ, *cioace*, s.f. = butaș de viță de vie care se pune în răsadniță.

CIOC, *ciocuri*, s.n. = cîrlig cu coada lungă care ajută la transportul bușteniior pe apă.

CIOCARÁLE s.f.pl. = totalitatea obiectelor care servesc la ascuțitul și bătutul coasei (ciocan, nicovală, gresie și toc).

CIÚPĂ, *ciupe*, s.f. = om costeliv, slab și zbîrcit la față.

CIÚPĂRĂ, *ciupere*, s.f. = ciupă.

COMÂNÁC, *comănaci*, s.m. = copac cu două crengi care pornesc de la pămînt.

COTOLÓI, *cotoloaie*, s.n. = știulete de porumb ; cotolan.

CREZ s.n., în expr. *a fluiera crezul* = a sta degeaba.

DÎRG, *dîrguri*, s.n. = obiect casnic făcut dintr-un băț lung prevăzut la un capăt cu o scîndură, cu ajutorul căruia se curăță zăpada de pe acoperișul casei.

DÚRĂ, *dure*, s.f. = bucată de lemn rămasă de la retezarea bușteniior la capete, care se folosește pentru foc.

FUNDÓNIE, *fundonii*, s.f. = mîncău, gurmand.

FÚSE s.n. pl., în expr. *a face fuse* = a tremura de frig.

GĂLĂGII, *gălăgiesc*, vb. IV intranz. = a face gălăgie, a face larmă.

GĂVÁN s.n., în expr. *a dat nan de găvan* = se spune despre cineva lacom, nesătul.

GHIOC, *ghiocuri*, s.n. = căruță închisă, cu cutie în loc de dric.

HURDUZÁU, *hurduzaie*, s.n. (de obicei la sg.) = bici mare făcut din cînepă, cu coadă scurtă.

IA vb. imper. = dă : *ia-ncoa lopățica aia.*

JAMBILBÓC, *jambilbocuri*, s.n. = (depreciativ) haină bărbătească proastă.

LĂCĂÚ s.n. sg. = lăcărie.

MARÎTĂ, *mariţe*, s.f. (de obicei la sg.)=obiect făcut dintr-o scîndură cu o scobitură la mijlocul uneia dintre părţi, care serveşte la scosul cizmelor din picioare.

MĂGÁR, *măgari*, s.m. = suport de lemn alcătuit dintr-o scîndură prevăzută cu două picioare triunghiulare, pe care se aşază scînduri lungi care servesc drept scaune la mesele mari.

PIŢĂ, *piţe*, s.f. = (depreciativ) capră.

PIŢĂ interj. = strigăt cu care se cheamă caprele.

PLĂTURĂ, *plături*, s.f. = bilă groasă de brad, crăpată în două pentru a pluti mai bine.

PODÉTE, *podeţi*, s.m. = peşte asemănător cu lipanul, lung de 30 cm., cu capul pătrat, cu spatele brun şi pîntecele alb; trăieşte în apele de deal şi de munte.

POLÓVĂR, *polovăre*, s.n. = pulover.

POSTÁVĂ, *postave*, s.f. = 1. covată; 2. jghiab din care beau apă vitele.

RÁNŢĂ, s.f. sg. = rumeguş.

SEMÎNŢĂ, s.f. sg. = seminţe mărunte de legume.

SÉRSEA s.f., în expr. *nici ca dracu, nici ca sersea* = nici aşa, nici aşa.

SIGHINÁŞ, -e, *sighinaşi*, *-e*, adj.=slab, nevoiaş, lipsit de puteri.

ŞUIÁTĂ, *şuiate*, s.f. (de obicei la sg.) = semn distinctiv la oi care constă în tăierea unei şuviţe subţiri din partea posterioară a urechii.

TĂRBUZÁN, *tărbuzani*, s.m. = om cu buze mari şi groase, buzat.

TĂRĬŢÁR, *tărîţari*, s.m. = peşte înrudit cu zglăvocul, de culoare cafenie şi cu pete gri închis.

TERBUZÁN s.m. = tărbuzan.

TUN s.n., în expr. *nu e bun(ă) d-un tun* = nu e bun de nimic.

VÉSCĂ conj. = deoarece, fiindcă; *dece nu-ţi faci nişte haine mai ca lumea? — Vescă n-am bani.*

ZEÁMĂ s.f., în expr. *zeamă de amnar* = ciorbă lungă, apă chioară.

ZDROŢÁN, *zdroţani*, s.m. = bucată dintr-o bilă de brad din care se face şiţa.

Material cules şi redactat de ION MOISE

Regiunea Piteşti (comuna Mioveni*)

ACRU, -ă, adj., în expr. *haine acre* = haine orăşeneşti.

BĂCĂNÍ, *băcănesc*, vb. IV intranz. = a ciocăni.

BOÁLĂ, *boale*, s.f. = armă.

BOLÎNC, -ă, *bolînci*, *-e*, adj. = greoi la mers.

BOSNEÁG adj. m. = mare.

BOŞTENÓS, -oasă, *boştenoşi*, *-oase*, adj.=mocîrlos.

BRÎNCUÍ, *brîncuiesc*, vb. IV intranz. = a împinge pe cineva, a da brînci.

CERDĂCÉL s.m. sg.=poiană mică în mijlocul pădurii.

CHIORBALTÁC, *chiorbaltace*, s.m. = topor mic, folosit de haiduci pentru luptă şi apărare.

CIURPÉTICI s.m. pl. = (inv.; depreciativ) oameni îmbrăcaţi orăşeneşti.

COADĂ s.f. sg. = ascunziş al haiducilor.

COCÓR s.m., în expr. *a-i creşte (cuiva) cocorii* = se spune despre oamenii cărora le-a albit părul.

DELIÉSC adj. m. = voinicesc.

DÎRJOÁLĂ, *dîrjoale*, s.f. = bîtă; dîrjală.

FARFARÁ s.f. sg. = fată uşuratecă.

FIÁRĂ s.f. sg., în expr. înv. *a lua ochi de fiară* = a pleca în lume din cauza sărăciei.

FOC s.n. sg., în expr. *a-l paşte focul* = a-l urmări necazurile.

GRUNZÁŞ adj. m. = rău; *cîine grunzaş*.

GUŞMÁN, *guşmane*, s.n. = acoperămînt pentru cap la haiduci.

JECMÁN, *jecmani*, s.m. = ciocoi.

LĂPTUCÍ, *lăptucesc*, vb. IV tranz. = a bate copiii.

LĂPTÚCI s.f. pl. = bătaie.

* Cuvintele înserate mai jos îşi au aria de circulaţie în comuna Mioveni şi în comunele învecinate (Racoviţa, Davideşti, Colibaşi).

MIJLOÁCĂ adj. f. = mijlocie.

POLICÁNDRU s.n. sg., în expr. *a face policandru* = a merge cocoșat în urma unei bătăi.

POIÁNĂ s.f., în expr. *a face crîngu poiană* = a fugi foarte repede.

POVÎRNÍ, *povîrnesc*, vb. IV refl. = a coborî coasta unui deal.

SCÚRSU s.n. sg. = fund al unui vas mare în care se țin prune.

SCURMÁ, *scurm*, vb. I refl. = a căuta bani (în buzunar, poșetă etc.).

TAXIDÎT, -ă, adj. = (despre oameni) care are bani; bogat.

TUN s.n., în expr. *a pune gîndurile pe tun* = a pune cuiva gînd rău.

ZÎMBÁT, *zîmbați*, s.m. = om antipatic.

*Material cules și redactat de MIHAI ROBEA**

* Întreg materialul a fost pregătit pentru tipar de *ELENA CIOBANU*.

NOTE DESPRE GRAIUL DIN ȚARA BÎRSEI

DE

ȘT. IACOB

Pornind de la poziția pe care o are Țara Bîrsei în configurația geografică a țării noastre, cu hotare naturale aproape de jur împrejur, și de la faptul că acest ținut are o veche și frămîntată istorie, ne-am aștepta ca graiul populației romîne de aici să ofere un mai pronunțat caracter dialectal și o individualitate bine conturată. Aceasta cu atît mai mult cu cît aproape toate localitățile de aici, cu cîteva excepții, au o populație mixtă : romîno-maghiară, romîno-germană (săsească) sau romînă, maghiară și săsească.

Caracteristica esențială a graiului bîrsean reiese din multiplicitatea și varietatea influențelor, care au imprimat o lipsă de unitate lexicală în interiorul teritoriului. Într-adevăr, în localitățile destul de apropiate se mențin termeni diferiți pentru aceeași noțiune, fiecare sat manifestînd un fel de conservatism în această privință. Astfel, de pildă, în comuna Hălchiu se folosește cuvîntul *ciorap*, iar ciorapilor mai groși (de lînă) li se zice *bușI*, în timp ce în Bod, numai la opt kilometri depărtare, ciorapilor li se zice *ștrimpchi*. În Bran aceluiași obiect i se zice *colțuni*, ca în Moldova. Ciorbei de varză, în Hălchiu, i se spune *liùrci* ; în Bod i se zice *floaște*, iar într-un alt sat, ceva mai îndepărtat, i se zice *varză-știùci*.

Chiar în același sat, unii locuitori mai „umblați", care au avut un contact mai strîns cu orașul, întrebuințează termeni literari, pe cînd vecinii lor numesc obiectele cu cuvinte dialectale. Unul zice : *chibrit*, *creion*, *pantaloni* altul : *cătrăniță*, *plaivàs*, *nădrăgi*.

Cu toate aceste deosebiri, mă voi strădui să desprind cîteva trăsături caracteristice ale graiului bîrsean, mai mult cu intenția de a fixa locul acestui grai în ansamblul graiurilor noastre.

Prin Țara Bîrsei s-a înțeles totdeauna teritoriul cuprins între Olt, Valea Neagră, Tărlung, și o linie care trece pe la izvoarele Tărlungului, Timișului, Bîrsei (fosta graniță) apoi peste Măgura Codlei și munții Perșani pînă la Hălmeag (lîngă Cohalm). Centrul principal al regiunii este

Orașul Stalin, înconjurat de sate înfloritoare locuite mai ales de agricultori și crescători de vite (ținutul Bîrsei este foarte fertil), dintre care unele au fost trecute, în perioada actuală, în categoria orașelor: Săcele, Rîșnov, Codlea, Zîrnești. Dintre comunele rurale, mai importante prin dezvoltarea lor economică sînt: Prejmer, Hărman, Feldioara, Hălchiu, Ghimbav, Tohan, Cristian, Bran.

În privința aspectului etnografic precizez că în acest ținut nu există oraș sau sat în care să nu se afle populație românească. Există și sate locuite numai de români (Bran, Țîncari). Românii au constituit și constituie elementul etnografic general și comun al Țării Bîrsei. Așa se explică faptul că și în trecut sașii și maghiarii învățau mai de grabă limba română decît învățau românii limba săsească sau pe cea maghiară.

*

Numesc grai bîrsean limba română vorbită de populația localnică în teritoriul determinat mai sus, cu unele mici excepții.

Românii din cartierul Schei al Orașului Stalin au un grai aparte. Vizibile particularități lexicale și, mai ales, fonetice disting graiul lor de al românilor din celelalte cartiere ale orașului și din raion. În primul rînd o intonație specifică, oarecum cîntată, deosebește de departe pe un scheian. Sunetul *v*, care în restul Țării Bîrsei s-a palatalizat devenind *y*, în graiul scheian a ajuns la *i*: *ine* (vine), *loi-te-ar* (lovi-te-ar). Diftongul *-ie* final este rostit *iă*: *Nicolàiă*, *tàiă*. Persoana a treia a indicativului prezent a verbului avea este *au*: *el au fost*. Specifice sînt și sincopele.

Ex. — Un'te'ci? — Unde te duci?
— Mă'c în ce'ate s-a'c un sac. — Mă duc în cetate (Piața Sfatului) s'aduc un sac.

Pe baza asemănărilor de grai și de folclor, profesorul C. Lacea ajunge la concluzia că scheienii, numiți în cronicile locale „bulgari", ar fi români sud-dunăreni veniți aici din Meglenia la sfîrșitul secolului al XIV-lea ca refugiați din calea turcilor (*Dacoromania*, IV, p. 353—370).

Nu consider ca aparținînd graiului bîrsean nici satele Țîncari și Vlădeni din partea vestică a acestui teritoriu, spre ținutul Făgărașului. Locuitorii din aceste sate, ca grai, aparțin țării Făgărașului. Ca și făgărășenii, ei pronunță cuvintele cu un *-u* scurt la urmă: *un omu*, *am făcutu*, fenomen care lipsește în vorbirea celor din Țara Bîrsei [1].

Graiul bîrsean are asemănări cu multe alte graiuri regionale.

Iată cîteva elemente comune cu graiul făgărășean. Verbul *a tăia* are în ambele regiuni și înțelesul de a lovi în general (M-a tăiat cu bățul în cap). Cuvîntul *lobeniță* are în ambele locuri înțelesul de *bostan* (nu de pepene). Diminutivul de la taur este *tăurenci*. Cuvintele *hrean*, *zoaie* se rostesc *hirean*, *zoale*. Multe cuvinte luate de la sași se găsesc în ambele ținuturi: *bruș* (bulgăre de pămînt), *bon* (bob), *șop* (șopron), *ferdelă* (baniță), *trihtăr* (pîlnie), *rof* (grătar) ș.a.

[1] E vorba de o consoană labializată, de fapt (*n.r.*).

Sînt destul de numeroase regionalismele comune Țării Bîrsei și ținuturilor din sudul Carpaților pînă la Dunăre, uneori însă cu deosebiri de înțeles. Iată cîteva :

Șmac (gust rău al unei mîncări) se atestă în părțile Buzăului sub forma *smag*. Cu diferite nuanțe semantice se aude și în mai multe locuri de-a lungul Dunării.

Plută cu înțeles de plop se întîlnește în mai multe regiuni din Muntenia.

Pronunțarea *tirifoi* (trifoi) e și la Cîmpina.

Damf înseamnă în Țara Bîrsei aburi, iar prin Rîmnicul Sărat și prin Ialomița circulă cu înțelesul de miros tare.

A se ciorsăi cu înțelesul de a se scărpina în cap, are același înțeles în Gorj, însă în Rîmnicul Sărat găsim forma activă *giorsăi* cu înțelesul a prăși pe loc tare.

Purcel (ciorchine) are același înțeles în Gorj.

Bitòng (bastard) are, în Gorj, forma *biteangă* cu înțelesul de om de nimic.

A înciocăla (a înjgheba) ; în Gorj s-a atestat cu sensul a se întemeia.

A dudui (a alunga), idem, în Mehedinți.

Glojdean (tuleu de păpușoi) cu înțeles asemănător în Teleorman, în Balș.

Citov are o semantică curioasă. În Transilvania se află numai în expresia negativă *nu e citov* (nu-i întreg la minte), pe cînd în Balș el înseamnă prost, nărod.

Polimă (pomeneală) se aude numai în expresia *nici polimă de așa ceva*. În Gorj are înțelesul de *început*.

Țop, țopuri (șireturi de legat cozile părului) ; în Balș, înseamnă șireturi de pantofi.

Tătărît (înverșunat) ; la Călugăreni, cu un înțeles aproape identic.

Corlon (cazan zidit servind la spălatul rufelor), în Ialomița denumește vatra zidită avînd a servi și pentru gătit.

Cu ogòdu, în expresia *a face cu ogòdu* (cu răbdare), în Ialomița a căpătat înțeles de *a lua seama* (a lua ogodu).

Sighinaș (pipernicit) are cam același înțeles în Ialomița[1].

Lobeniță, cu înțelesul de bostan în Țara Bîrsei și a Făgărașului, o aflu, din glosarele publicate , cu același înțeles tocmai la Hîrșova.

Fără îndoială că în întrepătrunderea aceasta lexicală, cel puțin în parte, cuvintele s-au întins din Transilvania peste munți, fapt dovedit de originea germană sau maghiară a unora dintre ele. De bună seamă ele au intrat întîi în limba romînilor din Transilvania și apoi în a celor din sudul Carpaților, cum sînt *șmag*, *damf*, *bitong*, *ogodu*. Aceasta se va fi făcut în primul rînd prin transhumanță. Un indiciu în această problemă ar putea fi faptul că și azi sînt mulți mocani săceleni și brăneni care au rude prin Dobrogea și pe cursul inferior al Dunării.

[1] Și în reg. Pitești, raionul Argeș, v. LR, 5/1959, p. 76 (*-n.r.*).

Sînt, firește, și regionalisme comune cu altele din restul Transilvaniei, cum ar fi spre pildă :

Hozăndroăgene, s.n. pluralia tantum = bretele ; există și la Arad, cu forma *hozondroage* (germanism) [1].

Strijàc, s.n. = saltea de paie ; există în mai multe părți din Transilvania și Maramureș sub forma *strujac* (germanism).

Donț, *doanțe*, s.n. = colț de pîine ; idem pe Mureș.

Țudulă, *-e*, s.f. = bilet, în Banat cu forma *țădulă*.

Buglă, s.f. = căpiță de fîn sau păioase nelegate în snopi ; idem Blaj ș.a.

Dar cele mai semnificative și mai interesante asemănări le are graiul din Țara Bîrsei cu graiul romînilor din părțile secuiești și apoi, în continuare, cu ale celor din nordul Transilvaniei, din Maramureș și din nordul Moldovei. Romînii din Treiscaune, de la Vîlcele pînă la Covasna și pînă la Poiana Sărată și Bretcu vorbesc, ca intonație, ca structură gramaticală, ca lexic, așa de apropiat de romînii din Țara Bîrsei, încît celor care îi aud și pe unii și pe ceilalți le este greu să stabilească o deosebire regională. În acest sens, graiul bîrsean depășește limitele geografice ale Țării Bîrsei, întinzîndu-se în părțile de sud-est ale Transilvaniei. Apoi , o serie de regionalisme comune cu maramureșenii și cu moldovenii din nordul Moldovei, cu toată diferențierea etimologică, semantică și fonetică ce se ivește acum, după cum ne indică *Atlasul lingvistic*, par a sugera ideea că un contact deosebit a existat cîndva între toate aceste ținuturi. Legătura va fi fost mai strînsă înainte de așezarea secuilor în părțile de răsărit ale Transilvaniei (în sec. al XIII-lea), dar ea nu a încetat nici după aceea. După cum arată N. Iorga în *Istoria romînilor din Transilvania și Ungaria*, episcopia ortodoxă a Vadului, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, își întindea autoritatea și în Maramureș și în secuime. E probabil ca numărul romînilor din șesul Bîrsei să fi fost îngroșat prin transfer de populație românească din șesul Treiscaunelor, precum și din părțile muntoase ale secuimii[2]. N. Iorga arată că în secolul al XV-lea tendința țăranilor romîni de a merge spre regiunile săsești era vie și explicabilă. Cei din mijlocul Transilvaniei vor fi țintit spre Sibiu, cei din răsărit spre Brașov. (Orașul Stalin a continuat și în perioada actuală să absoarbă populație, nu numai din ținuturile limitrofe, ci și din alte regiuni, mai îndepărtate, ale Transilvaniei și Moldovei).

Iată acum cîteva regionalisme cu circulație pe acest teritoriu din sud-estul Transilvaniei pînă în nordul țării, bineînțeles, fără să aibă peste tot același înțeles și aceeași formă :

Tăciùne, s.m. singularia tantum = rugina (negreala) grîului și a porumbului ; se atestă și în Toplița, Vișeu, Dej, Sighet. E de origine veche latină.

---

[1] Dar și în Muntenia, reg. București, cf. *cozondraci* (*-n.r.*).

[2] În mic, un exemplu al acestui proces îl dă chiar ascendența mea. Cel mai vechi strămoș de care îmi aminteau bătrînii în copilărie, a plecat din satul Hăghig, la nord de Olt, în marginea sudică a ținutului secuiesc. El a venit în partea de sud a Oltului, în comuna Bod, unde a întemeiat o familie. Singurul urmaș de parte bărbătească din această familie s-a mutat în Hălchiu, ceva și mai jos. El a avut 6 fii, toți băieți, subsemnatul fiind nepotul unuia dintre aceștia. Între cele două războaie mondiale, sub ochii mei, unii membri ai familiei s-au mutat în Codlea, Tohan și în alte sate, fără a mai pomeni de Orașul Stalin, unde s-au stabilit mulți, ntre aceștia și eu.

***Jip**, jipchi*, s.m. = snop împlătit. Cuvîntul există și în secuime, în nordul Transilvaniei, în Maramureș, în nordul Moldovei.E de menționat că *Atlasul lingvistic* nu-l atestă în Făgăraș, unde se zice *pîș*.

***Struji**, strujesc*, vb. IV = a desface boabele de pe știuletele de păpușoi. E și în Moldova.

Zminchișe, s.f. sg. = mîncare preparată din brînză de vaci și smîntînă, cu sare. Cf. *sămăcișă* (Borsec) și *z'emintită* (Sighet), în ambele locuri cu înțeles de brînză de vaci.

***Scul**, sculuri*, s.n. = mănunchi de fire. Se zice tot așa în Sighet și în nordul Moldovei, dar în Făgăraș e uzual *litruțe*.

***Lepedèu**, -e*, s.n. = cearșaf. E și în nordul Transilvaniei și în Cîmpulung Mold. (magh.).

***Zăblău**, -i*, s.m., are în Țara Bîrsei înțelesul de fecioraș (între copil și fecior). Are și femininul *zăblăoàică*. În alte părți înseamnă un fel de haină, iar în N. Moldovei este atestat și cu înțelesul de zăvod. Cuvîntul pare a fi foarte vechi și va fi însemnat la origine voinic.

***Șirof**, -oafe*, s.n. = șurub; cu același înțeles dar cu aspect fonetic pe alocuri schimbat, îl găsim și în Turda, Zalău, Carei.

Mușiță, s.f. colectiv = musculițe de vin, dar și spuma ivită deasupra mustului de fructe pus la fermentare și la murături. E răspîndit în Covasna, Baia Mare, Șimleul Silvaniei [1].

***Șeriglă**, -e*, s.f. = codîrlă, spatele mobil al căruței. Cu forma *șireaglă* și cu înțeles de „iesle" este atestat și în regiunea Suceava.

Gălămoz, în locuțiunea *a face gălămoz* = a cocoloși, a face ghemotoc un obiect destins. Există și verbul *a gălămosi* (*gălămozesc*). În Maramureș, *colomoz* înseamnă „fărîmitură".

***Gîlgoàză**, -e*, s.f. = măr mic (fruct). În Moldova are forma *gîlmoază*.

***Ciurdă**, ciurzi*, s.f. = cireadă; îl auzim și în secuime și în nordul Moldovei.

***Beleàznă**, belezne*, s.f. = rană; uzual și în Moldova.

Tigoàre, s.f. sg. = om slăbit. E și verbul *a se tîgorî* (a slăbi). În Moldova are un înțeles asemănător.

Bòscor, s.m. folosit numai la singular și aproape numai la vocativ (bòscorule) = om întunecat la suflet. Să aibă vreo legătură cu mold. *boscar*?

*

Dintre particularitățile fonetice se remarcă următoarele:

1. Ca intonație, graiul din Țara Bîrsei se aseamănă cu cel din partea sudică a Secuimii, nedeosebindu-se mult de rostirea literară. Remarcăm însă intonația tărăgănată, cu punerea în relief mai ales a ultimului cuvînt din frază.

2. Accentul a trecut de pe silaba antepenultimă pe silaba penultimă în cuvinte ca: *doctorîță*, *veverîță*, *porțîe* etc.

[1] Și în Muntenia! (*-n.r*).

3. Palatalizarea labialelor există, ca de altfel în cele mai multe graiuri. E de observat că, la începutul cuvîntului, avem un stadiu de palatalizare, pe cînd în interior apare alt stadiu : *chiatră*, *ghine*, *hie*, *lipchit*, *obghială*, *copchil*, *n'im'ic*, *y'ine*, *amn'iazi*, dar și : *vorghesc*, *durn'ia*.

4. Consoana *l* manifestă tendința de a se transforma în *r* : *arghînă* (albină), *știoàrfă* (șteoalfă). Cîteodată au devenit *r* și suntele *d* și *t* înaintea lui *l* sau *n* : *corlon* (cotlon), *Còrlea* (Codlea), *logòrnic* (logodnic), *purligàr* (potlogar).

Cuvîntul *nimănui* se pronunță *nimurui*.

5. Vocala *u* trece la *o* : *àor* (aur), *balàor*, *scàon*, *tàor*, *coráje*, *máscor* (mascur), *lòbeniță* (lubeniță).

6. Apare un *i* epentetic în cuvinte ca : *vèichi*, *òichi*, *ròichie*, *zèiche*, *piciòică*.

În schimb, se spune : *pîne*, *cîne*, *mîne*.

7. *Î* se pronunță des ca *î* : *zîc*, *țîn*, *strîc*, însă spre deosebire de graiul moldovenesc, *i* se menține după ș și j : *și*, *rușine*, *a îngriji*, *jilav*. Prepoziția *pentru* se rostește *pîntru*.

8. Epentezele vocalice sînt dese : *a hărăni*, *cartie* (cu *i* plenison), *mèncie* (minge), *minteanàș* (mintenaș), *hireàn*, *copenècie* (copeneață), *pèrină*, *a ciocăni* etc.

9. Consoanele *c*, *v* se transformă în *m* înaintea lui *n* : *chimniță* (pivniță), *a rămn'i* (a rîvni), *tòmna* (tocmai).

10. Fenomenul asimilării vocalice este destul de frecvent : *presnèl* (prisnel), *nìmini* (nimeni), *tinci* (tenci : moloz), *ficior*, *trubuie* etc.

11. *I* semison final se întîmplă să cadă : *lu* (lui), *tomna* (tocmai), *numa* (numai).

12. După dentale, după labiale (inclusiv *s*) *e* devine *ă* : *dă* (de) *dăparte*, *pă* (pe), *să* (se), *dăosăbire*.

13. Alte pronunțări dialectale : *àdeca*, *trin*, *plàpună*, *zoale*, *fîrșeală*, *ghiold* (ghiont), *a înghioldi*, *șelătă* (salată), *sasi* (sași), *gris* (griș), *peană*, *peară*, *sară*, *samă*, *țapăn*, *strein*, *beutură*, *țaglă* (țiglă), *laiță* (laviță), *ălălant*, *a vint*, *șindilă* (șindrilă), *belmejit* (bolmojit), *burdohàn* (burduhan), *a sterpezi* (a strepezi), *ghenùnchi* (genunchi).

Particularitățile fonetice arătate mai sus nu sînt toate strict specifice graiului bîrsean, unele din ele caracterizînd și alte graiuri.

*

Particularitățile gramaticale nu sînt multe. În esență, graiul bîrsean respectă structura gramaticală a limbii literare.

Se pot observa următoarele :

1. Genul. Sînt mai uzuale forme ca *pisic*, *mîț*, decît *pisică* și *mîță*. Prin masculinul *ghivol* (bivol), luat ca epicen, se înțelege și bivoliță, ceea ce justifică și exprimarea *lapte dă ghivol*. Se zice ora *doi* și *doisprezece* iulie, nu ora două, douăsprezece iulie ; de asemenea : *rud*, *ruduri*, nu rudă, *goz*, nu goază (cum se zice în Făgăraș), *bitong* nu biteangă, *androc* nu androacă (din săsescul *undăr Rock* : fustă).

2. Pluralul de la *cireașă* e *cerașe* (cireșe), de la *căpșună*, *căpșune* (căpșuni) „fragi", *grești* (greșeli).

3. Tot ca formă învechită se înregistrează declinarea enclitică la unele nume masculine: *Radului*, *Pîrvului*, (al) *Petrii* (al lui Petrea). În ce privește genitivul articulat al femininelor, cele două teme (*-e*, *-i*) sînt unificate în *-i*, ca și la moldoveni: *casii*, *Bîrsii* (pentru casei, Bîrsei).

4. Este evidentă tendința de trecere a substantivelor la declinarea a III-a: *foarfece*, *berbece*, *bîrzăune* (bondar), *găurice*, *măzăriche*, *mòrcove* etc. După *ș* și *j* pronunțarea este clară *e*: *uște*, *grije*, *coraje*, *ogașe* (făgaș).

5. Persoana a III-a a verbului se unifică — în privința numărului — în sensul singularului, îndeosebi la Bran: *ei merge*, *ei muncește*, spre deosebire de graiul scheian.

6. Imperfectul verbelor *a sta* și *a da* este *stam*, *dam*, nu *stăteam*, *dădeam*.

7. E uzual perfectul compus (*am mers*) nu cel simplu (*mersei*).

8. Prezentul verbelor *a mînca*, *a usca*, *a lucra* este: eu *mînc*, eu *usc*, eu *lucru*. Prezentul verbului *a mirosi* la persoana a III-a este el *n'irosă* (cu accentul pe prima silabă).

Prezentul se întrebuințează foarte des și cu înțeles de viitor. *Merg mîne la tîrg* „voi merge mîine la tîrg". Viitorul are mai mult înțeles de prezumtiv.

9. Pronumele nehotărît *cineva* circulă și sub forma *cinevaș*.

10. Pronumele demonstrative la plural se pronunță cu *e*: *eștia* (ăștia), *eia*, *estea*, *elea*. De asemenea articolul adj. *ei buni*, *ele bune* (cei buni).

11. Articolul enclitic *-l* a căzut: *omu*, *focu*, *de-a rîndu* etc. Omiterea articolului o întîlnim și în expresii ca *în toate zîle* (în toate zilele), *în toate feluri* (în toate felurile).

12. Numeralele de la 11 la 19 se rostesc *unsprece*, *doisprece* etc., uneori *unce*, *doice*. Ora este indicată, după o influență săsească, în felul următor: *un fîrtar* (sfert) *la doi* (unu și un sfert), *jumătate la doi* (unu și jumătate).

13. Cuvîntul *drept* este folosit și ca locuțiune prepozițională. *Drept noi*: în dreptul casei noastre.

14. Formula mai reverențioasă pentru interogativul *ce?* (în loc de *poftim?*) este *auz?*

15. Verbul *trebuie* este folosit și cu înțelesul de „este sigur". *Trebuie că n-a știut*: de bună seamă n-a știut.

16. Topica nu e totdeauna rigidă. Se pot auzi propoziții cu astfel de topică: *Am adus două cară ieri de grîu.*

*

Particularitățile lexicale, deși sînt cele mai bogate și în orice caz cele mai izbitoare, prezintă o mai mică importanță în fond, dată fiind variabilitatea lor, care face graiul susceptibil de schimbare și înnoire. Glosarul care urmează e departe de a epuiza întregul vocabular regional.

Bènga, s.m., numai în expresia *Benga să iasă*, joc de copii = dracul, mai exact: băiatul care face pe dracul (orig. țigănească).

Bighiuluìtă, adj., numai pe lîngă *făină; făină bighiuluită* = o anumită calitate de făină (de fiert), (orig. săsească).

Boțogăni, boțogănește, v. unip. IV = a atîrna. Îi boțogănește un nasture. (Derivat din boț).

Boscîrță, s.f. = babă rea (orig. maghiară).

Barcàn, s.n. = profil exterior la zid, sub streașină.

Brèdel, -e, s.n. = bîtă, băț gros. *S-a luăt după noi cu un bredel.* E și verbul *a îmbredeli* = a înnoda (orig. săsească).

Bărdioàză, -e, s.f. = oameni mascați urît, umblînd pe străzi și avînd dreptul de a face mici necazuri locuitorilor într-o anumită zi din an.

Buș, -i, s.m. = ciorapi groși de lînă.

Bècăn, -e, s.n. = cozonac (orig. săsească).

Bozun, defectiv de pl. = foc mare: *ai trîntit un bozun de foc! Ce-i cu bozunul ăsta?*

Buchian, -eni, s.m. = lovitură de pumn în spate: *mi-a dat un buchian.*

Bușuluit, -ă, adj. = trist, supărat, mîhnit. Și ca verb: a se *bușului, -esc* = a se mîhni (orig. magh.).

Bină, s.f. = scenă (orig. germ.).

Broc, -uri, s.n. = pîine fărîmițată; *broc cu lapte, broc cu chim* = bucățele de pîine în lapte sau în supă de chimen (orig. germ.).

Bulbòri, s.f., numai la pl. = băsicile făcute de ploaie în baltă. (Probabil o combinare a lui bulbuc cu vîlvoare).

Cuhăit, -ă, adj. = ofticos, bolnăvicios. E și verbul *a se cuhăi* (magh.).

Coțoveichi, s.m. def. pl. = licitație publică cu obiectele rămase de la cel decedat.

Cătrăniță, -e, s.f. = chibrit (derivat din cătran).

Coâstăn, -e, s.n. = dulap (germ.).

Chichineață, -ețe, s.f. = cameră mică.

Chèndelă, -e, s.f. = lăuză (mag.) și: *a se chendeli.*

Clènci, -uri = zăvor, mîner de ușă.

Căroàie, -oi, s.f. = cărucior cu două roți de împins cu mîinile.

Camput, -i, s.m. = nap (germ.).

Coldùș, -i, s.m. = om sărac. E și verbul *a coldui.*

Chepencàg, -ege, s.n. = un fel de palton mare și gros.

Cat! = interj. cu care se alungă pisica (germ.).

Candosi, candosește, v. refl. folosit aproape numai la imperativ (*candosește-te, acolo să te candosești*) = are înțeles asemănător verbului a putrezi.

Celet, s. def. pl. = familie cu copii mulți. *Are mult celet* (magh.).

Cățel, căței, s.m. în: cățel (căței) de usturoi.

Cătărígi, s.f. def. sing. = piftii.

Copenècie, -i, s.f. = penal (în alte regiuni, *copeneață* = cutie).

Dobàn, -i, s.m. = nesimțitor. Derivat de la dobă (tobă), doban = cel care bate toba.

Drâtălcin, *-i*, s.m. = suprafață de pămînt arabil mai mică decît un iugăr (germ.).

Flos, numai singular = in (germ.).

Flămînzènie = golul dintre coaste și șold la vite.

Frîuă, pl. idem = femeie săsoaică (de la Frau).

Flentecăni, *flentecănește*, v. IV = a balansa.

A fușeri, *fușeresc* = a face lucru de mîntuială (a da rasol).

Goșman, *-i* = epitrop (germ.).

Ghiușâg, s. def. pl. = belșug (magh.).

Durduì, *dúrduie*, vb. impers. = a tuna.

Ghiciului, *ghiciuluièsc* = a aprecia, a prețui, a constata valoarea.

Grumurèl, s. def. pl. = ceva strîns la un loc, s. ex. păsări : *s-au adunat grumurel.*

Dîrg, *-uri* = bățul lung cu care se lucrează la cuptorul de pîine.

Hoâlbăr, adj. = care nu observă, se împiedică de obiecte : *Stai, hoalbărule, că mă răstorni* !

Hâcîrlă, s. def. pl. = paie tăiate mărunt și amestecate cu sfeclă de vite mărunțită, hrană pentru vite.

Hoâlbăl, *-e*, s.n. = rîndea și unealtă de tăiat varză. E și verbul *a hubului* (germ.).

Fostînă, *-e* = scîndură groasă.

Izidi, *izidesc* = a risipi, a cheltui ; și : *izidă* = risipă.

Îmbîrcă, *îmbîrc* = a ajuta cuiva să se ridice, ținîndu-l din spate.

Înțăglat, adj., în : *glas înțăglat* = sunînd a spart (ca țigla spartă).

Jiț, *-uri*, s.n. = scaun cu răzimătoare și căptușit cu piele, care se prinde cu lanțuri de căruță (germ.).

Jalèpchi, s. numai la plural = mulți copii mîncători la casa omului.

Lod, *uri*, s.n. = oblon de lemn.

Încîrni, *încîrnesc* = forma regională a lui cîrnesc (cîrmesc).

Hâțo! interj. = iată.

Ei! interj. = da.

Loländròs, adj., mai ales la feminin (*loländroasă*) = cu haine largi, fără gust.

Mùgîrmelci, s. numai la sing. = lapte stricat (germ.).

Mocerli, *mocerlește* = a spăla rău rufe, a le lăsa murdare (probabil de la mocirlă).

N'imn'icòs, adj. = de nimic.

Năvăsăì, *năvăsăièște* = a umbla de colo colo fără rost.

Năièm, s. numai la sing. = chirie (a da cu năiem).

N'iorcan, *-i*, s.m. = broscoi.

Orbenècie, s. numai la sing. = jocul de-a baba-oarba.

Pînzătură = numai cu înțeles de față de masă.

Pățîcămn'ică, adv. = mereu.

Pîrșe, s. numai la sing. = carne rea, mai mult pieliță.

Pècie, *-i*, s.f. = bucată mare de slănină cît toată lungimea porcului. În alte părți (Mehedinți) înseamnă, dimpotrivă, carne fără grăsime.

Podici, *-e*, s.n. = diminutiv de la pod, cu referire specială la podul din biserică rezervat corului.

Răsfrînt, adj. = încrezut, arogant, afectat.

Rînd, *-uri*, s.n. = trotuar, partea dintre fațadele caselor și șanțul din marginea șoselii (magh.).

Rîncaci, adj. numai masculin = nepotolit, impulsiv. În alte locuri are înțeles de scopit.

Stâlniță, *-e*, s.m. = spătarul patului, scîndura de pe marginea laterală a patului care împiedecă să cazi din pat (slav).

Strumelèu, *-i*, s.m. = vlăjgan hoinar.

Ștècăl, *-e*, s.n. = tocul ghetei sau al cizmei (germ.).

Ștrincăni, *ștrincănèsc* = a croșeta (germ.).

Știuc, *-uri*, s.n. = bucăți (germ.).

Șùrlă, s. numai la sing. = tencuială desprinsă din zid. *A șurlui* (eu *șùrlui*) = a freca vasele cu șurlă.

Ștrâfuri, s. numai la pl. = zugrăveală cu desene (germ.).

Șpcădăl, *-e*, s.n. = casma (germ.).

Ștulghìc, *-uri*, s.n. = prăjină prevăzută la cap cu bucăți de talpă, cu care se mînă peștii spre plasă în apă. Se înfige în apa rîului în direcția curgerii apei.

Subșop, *-uri*, s.n. = remiză pentru căruțe și unelte. E un acoperiș pe stîlpi.

Slab, *-ă* = cu înțelesul de desfrînat, curvar.

Snițằle = s. numai la pl. = borhotul sfeclei de zahăr. Servește ca hrană pentru vite.

Șiròf, *-oafe*, s.n. = șurub.

Știulèu = știuletele de păpușoi (probabil contaminare între *tuleu* și *știulete*).

Scăunèci, *-e*, s.n. = diminutivul de la scaun.

Trìhtăr, *-e*, s.n. = pîlnie (germ.).

Y'iptăr, *-i*, s. = om sărac, murdar.

Zminchìșe, s.f. numai la sing. = mîncare făcută din amestec de brînză de vaci și smîntînă cu sare și mămăligă.

Zăbùn, *-uri*, s.n. = haină, veston. În alte regiuni : cojoc.

Adaug și o serie de locuțiuni și zicători folosite la caracterizarea oamenilor și a lucrurilor :

Ca ochiul dracului (a face ceva) = curat de tot.

Mumă de cîine (cîtă mumă dă cîne) = gloată de oameni de tot felul.

Făcîndu-i barba fuse (vine cineva) = năcăjit.

A lua în sus = a interpreta grav o vorbă spusă într-o doară.

A face furcile = a bîrfi, a judeca pe cineva.

A lăsa lucrul și a-și lua mucul = a refuza o muncă fără valoare (în mod ironic).

De cînd lupu cu cățelu = vechi de tot.

A rade hircan = a sta de pomană.

A prinde vulpea rană = rană mică (ironic).

A căra apă la morți = despre un om palid.
Sai sus că jos ești = nu găsești soluție.
Ce-o hi o hi, ce nu, or mînca și ei copchiii = caracterizează un om lăsător.
A-și lua izbînda = a termina de consumat ceva.
Cu șirof legat cu ață = (ironic) despre un lucru pretins bun.
După ploaie chepeneag = prea tîrziu.
A da de cheltuială = a bate.

★

Astăzi, strîngîndu-se tot mai mult legăturile dintre populația regiunii și restul țării, prin mijloacele de propagare a culturii multe din aceste regionalisme ies din uz. Cuvinte ca *hozăndroagene, trin, bredel, bușuluit, bină, fîrtar, țudulă, năiem* și altele aproape nu se mai aud, fiind înlocuite cu *bretele, tren, bîtă, supărat, scenă, sfert, bilet, chirie* etc. Limba literară își face tot mai mult loc în acest grai.

RECTIFICĂRI LA EDIȚIILE LUI EMINESCU

DE

I. GREȚU

De cîtăva vreme se vorbește din ce în ce mai insistent despre limba lui Eminescu. Dacă în trecut se pomenea vag despre farmecul limbii marelui poet, prin aceasta înțelegîndu-se mai cu seamă frumusețea stilistică eminesciană și armonia versurilor lui, astăzi apar studii speciale în care sînt prezentate resursele expresivității sale lingvistice și s-a anunțat chiar apariția unui dicționar special al limbii marelui scriitor.

Este drept că toate aceste preocupări se învîrtesc mai mult în jurul limbii poetice, dar, în fine, ne găsim în fața unui mare interes al cercetătorilor pentru lexicul lui Eminescu, pentru formele stilistice și gramaticale specifice limbii sale, cu un cuvînt, pentru chipul în care marele poet a știut să pună în valoare un material bogat de limbă aparținînd poporului întreg, timpului în care a trăit și chiar vremurilor mai vechi.

Problema limbii lui Eminescu prezintă însă unele greutăți mari pentru cercetători, fiindcă nu avem încă o ediție integrală, critică și științifică a operei poetului, o ediție care să garanteze autenticitatea textului și limbii eminesciene. Edițiile care au apărut după îmbolnăvirea și mai cu seamă după moartea poetului se deosebesc una de alta și din punctul de vedere al conținutului și din punctul de vedere al limbii. Este drept că progrese s-au realizat de la o ediție la alta, în sensul că s-au înlăturat una cîte una greșelile grave, ce se datoresc faptului că poetul nu și-a putut supraveghea personal, la tipar, lucrările sale. Dar mai persistă încă unele nedumeriri, care fac adesea textul neclar sau schimbă esențial limba poetului.

Într-o mare măsură limba lui Eminescu, mai cu seamă cea din poezii, a fost modificată în direcția uzului lingvistic al editorului, care a crezut că poate și trebue să „literarizeze" — evident unii muntenizînd, iar alții moldovenizînd — limba scriitorului, ba cîte unul și-a îngăduit să îndrepte după capul său ceea ce nu înțelegea, căzînd astfel sub previziunea poetului :

Răle-or zice că sunt toate cîte nu vor înțelege.

De asemenea modificări n-a scăpat nici proza marelui scriitor, datorită aceloraşi cauze.

Iată motivele pentru care socotesc că este necesar să se întreprindă o serie de cercetări şi studii, menite să identifice şi să înlăture acele intervenţii şi schimbări operate de editori în textele eminesciene, în diferite forme şi care fac să nu se asemene o ediţie cu alta.

De aceea cred că iniţiativa revistei *Limba romînă* de a deschide coloanele sale unor discuţii în jurul problemei pe care o ridică limba lui Eminescu este demnă de salutat, fiindcă dă posibilitate cititorilor şi cercetătorilor în acest domeniu să aducă contribuţia lor cît mai rodnică.

În acest spirit au fost redactate notele de mai jos, scoase dintr-o serie de însemnări făcute pe marginea unor ediţii în care s-a retipărit opera lui Eminescu.

★

BOLLIAC CÎNTA *IOBAGUL* sau *IOBAGIUL*?

În *Convorbiri literare*, IV (1870), nr. 12, 15 august, unde a apărut întîi poezia *Epigonii*, avem versul

Bolliac cînta ***iobagiul*** *ş-a lui lanţuri de aramă*

pe cînd în ediţii aflăm cînd *iobagiul*, cînd *iobagul*, unii editori respectînd forma aceasta mai veche *iobagiu*, iar alţii înlocuind-o cu *iobag*, formă mai nouă în limba noastră. C. Botez, în *M. Eminescu, Opere I, Poezii*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1933, p. 288, consideră forma *iobagiul* din *Convorbiri literare* ca o greşeală de tipar, deşi recunoaşte că această formă se întrebuinţează în unele regiuni din Ardeal, trimiţînd prin cf. la Liviu Rebreanu, *Crăişorul*, Cartea romînească, Bucureşti, p. 52, 65, 74, 79, 91, 115, 129, 136, 182, 184, ceea ce dovedeşte că o asemenea formă este destul de cunoscută în acea parte a teritoriului limbii romîne. „În vreme ce ţăranul îi spunea cum se duce cu marfa prin ţară s-o vîndă şi-i arăta obiecte ce credea că o pot interesa, ea se gîndea numai la asemănarea ciudată dintre acest *iobagiu* şi strămoşul ei" (L. Rebreanu, *op. cit.*, p. 52).

Afirmaţia lui C. Botez că forma *iobagiul* din *Convorbiri literare* este o greşeală de tipar nu se întemeiază pe nimic. Faptul că într-un manuscris anterior şi inferior, pe care poetul l-a şi desfiinţat barîndu-l cu o linie de sus şi pînă jos, se află forma *iobagul*, nu înlătură ideea că Eminescu, în manuscrisul definitiv trimis la revistă, a preferat forma *iobagiul*, pe care nici nu o putea inventa în mod fantezist un zeţar necunoscător al unei asemenea forme, dar pe care, avem motive să credem că poetul o cunoştea fie din lectura lui Ţichindeal, glorificat şi el în *Epigonii*, care folosise în scrierile sale o asemenea formă, după cum atestă dicţionarul limbii romîne, tomul II, partea I, fascicula XII, p. 882, sub cuvîntul *iobag*, unde se dă următorul citat din *Ţichindeal, F.* 15 : „Săteanu' (iobagiul) nu se sparie de neameş (spahie)", fie din vremea adolescenţei sale petrecute între bucovineni şi ardeleni. Se ştie că şi la Viena, de unde a trimis poezia şi unde a şi compus-o, Eminescu trăia printre studenţii romîni din Ardeal şi din Bucovina, iar scrierile lui din această epocă sînt presărate cu ardelenisme.

Edițiile mai vechi respectau forma *iobagiul*, dar edițiile de după intervenția lui Botez au adoptat forma *iobagul*. În această din urmă categorie se găsește și ediția Perpessicius, care a fost luată ca bază pentru extragere de material lexical la alcătuirea *Dicționarului limbii lui Eminescu* și este folosită mult de lingviști. Ne putem pune deci întrebarea : în *Dicționarul limbii lui Eminescu* va figura cuvîntul *iobagiu* în această formă regională, așa cum a apărut în *Convorbiri literare* pe baza manuscrisului definitiv trimis de poet la tipar, sau va figura forma *iobag*, pe care poetul a părăsit-o prin adoptarea celei regionale ?

Un argument în plus pentru forma din *Convorbiri literare* îl constituie și faptul că Eminescu manifestă preferințe, chiar în poezia *Epigonii*, pentru forme deosebite, fie mai vechi, fie populare și regionale : *soarte*, *astfeliu*, *dalbe*, *scripture*, *sîntă*, *prav*, *mîne* etc.

RÎDE *PINTRE* sau *PRINTRE* LACRIMI?

Tot în *Epigonii* s-a mai produs o schimbare ce trebuie semnalată. Este înlocuirea, în ediții, a formei *pintre* din *Convorbiri literare*, cu *printre* în cunoscutul vers :

> Ș'acel rege-al poeziei, veçinic tînăr și ferice
> . . . . . .
> . . . . . veselul Alecsandri.
> Ce'nșirînd mărgăritare pe a stelei blondă rază
> Acum secului străbate, o minune luminoasă,
> Acum rîde *pintre* lacrimi cînd o cîntă pe Dridri.

O asemenea schimbare s-a operat și în alt loc din aceeași poezie :

> Voi urmați cu răpejune cugetările regine,
> Cînd plutind pe aripi sînte *pintre* stelele senine
> Pe-a lor urme luminoase voi asemene mergeți.

În ambele locuri forma moldovenească, de acasă, a poetului, a fost înlocuită cu forma literarizată.

Este adevărat că Eminescu folosește și forma *printre*, precum rezultă din alte lucrări fie tipărite, fie manuscrise. Aici însă, în *Epigonii*, cuvîntul acesta se întîlnește de două ori și de ambele dăți el are forma moldovenească, iar dintr-un dicționar al limbii poetului această formă nu poate lipsi.

CEL CE *VRA* SAU CEL CE *VREA* A DESCIFRA?

Tot atît de nejustificată, deci arbitrară, este și schimbarea formei moldovenești a poetului, *vra* cu *vrea*, din versul

> . . . . . carte tristă și 'ncîlcită
> Ce mai mult o încifrează cel ce *vra* a descifra,

cum a apărut în *Convorbiri literare*.

În ediția Călinescu (1943), la pagina 29, se află următoarea notă : « B [otez] : vra. Quasi rima interioară cu „descifra" ar produce însă o supărătoare împiedecare a versului ». Pentru acest motiv editorul înlocuiește în textul poetului forma *vra* cu *vrea* și așa procedează toate edițiile care nu pornesc de la textul *Convorbirilor literare*. O asemenea procedare este însă nejustificată, fiindcă ea anulează forma pe care a preferat-o poetul și care trebuie să figureze în *Dicționarul limbii lui Eminescu*.

CE ÎNSEAMNĂ *LIN* ÎN *ÎMPĂRAT ȘI PROLETAR* ?

În *Împărat și proletar* se află strofa următoare, care s-a tipărit cu o vădită greșeală în *Convorbiri literare* :

O ! aduceți potopul, destul voi așteptarăți
Ca să vedeți ce bine prin bine o să ias',
Nimic... Locul hienei îl luă cel vorbareț,
Locul cruzimii vechie cel *lin* și pismătareț.
Formele se schimbară, dar răul a rămas.

Aici cuvîntul *lin* este pur și simplu absurd ; de aceea se pune întrebarea dacă nu avem de-a face cu o greșeală de tipar. Și editorii au încercat să rezolve problema în feluri deosebite. Astfel, spre exemplu, I. Scurtu și Bogdan-Duică au înlocuit pe *lin* cu *fin*, un cuvînt și mai absurd ca înțeles, în acest loc, decît primul, fiindcă nu se întîlnește un om care să fie în același timp și *fin* și *pismătareț*. Putem să gîndim că locul omului crud dinainte l-a luat omul *fin* de acum ? Contextul nu îngăduie o asemenea idee.

Pentru a înlătura nepotrivirea *lin* („calm", „liniștit", „blînd", „delicat") și *pismă'areț*, trebuie să admitem că în locul unde se află cuvîntul *lin* poetul a folosit altul, căci a gîndit altceva. În ajutor nu ne poate veni decît vreun manuscris al poetului, chiar dacă el conține o variantă anterioară și deci inferioară a poeziei. Și un asemenea manuscris ne prezintă ediția Perpessicius (*M. Eminescu, Opere I*, București, 1939, p. 349), unde se reproduce manuscrisul 2259, fila 168, cu următoarele versuri care ne interesează :

...locul hienei îl luă cel vorbareț
Locul cruzimii vechie... cel *lins* și pismătareț
Formele se schimbară, dar răul a rămas.

Cuvîntul *lins* prezintă însă o mare dificultate din punctul de vedere al înțelesului. „Cel *lins*" înseamnă cu aproximație „omul pomădat", „filfizonul", dar tot nu este ceea ce a gîndit poetul. Din această cauză, probabil, ediția Perpessicius adaugă următorul comentar : „În *Împărat și proletar*, oricît ne-a ispitit să adoptăm în v. 99... *Cel lins și pismătareț*, am păstrat tot... *lin și pismătareț*, ca în textul *Convorbirilor* (*op. cit., Introducere*, p. XXXII).

Să vedem însă, dacă nu găsim un alt sens al autenticului *lins* care să-l facă acceptabil în locul lui *lin*, neatestat în variantele poetului.

Adjectivul *lins, -ă*, la Eminescu, are și alt înțeles decît cel obișnuit în dicționare. Poetul îl folosește, după cum vom vedea, și în proză. Astfel, în articolul său, iscălit *Varro*, *Să facem un congres*, Eminescu zice : „Cunoaștem ființele acelea *linse*, acele suflete de sclav, cari fac politică de oportunitate, cari cerșesc posturi pentru ei, în loc de a pretinde categoric și imperativ drepturi pentru națiunea lor, cari zic cum că Romînii n-au nici un drept în această țară și cum că trebuie să cerșească pentru a căpăta" („Federațiunea" din Pesta, 5/17 aprilie 1870).

În *Geniu pustiu* îl întîlnim de asemenea :

„. . . . . .
Cei mai nalți și mai veninoși nori sunt monarchii.
Cei după ei asemenea de veninoși sunt diplomații.
„Trăsnetele lor cu care ruină, seacă, ucid popoară întregi sunt resbelele.
„Sfarămați monarchii ! Nimiciți servii lor cei mai *linși* diplomații, desființați resbelul și nu chiamați certele popoarălor decît înaintea Tribunalului popoarălor . . . " (Manuscrisul 2255, f. 25).

Și mai putem invoca încă un text al lui Eminescu : „Rău sau bun, romînul e adevărat. . Inteligent fără viclenie, rău — dacă e rău — fără fățărnicie. . . nu are apucăturile omului slab ; îi lipsește acel iz de slăbiciune, care precumpănește în fenomenele vieții noastre publice sub forma *linsă* a bizantinismului și a expedientelor" (*Timpul*, 15 martie 1880).

Din aceste citate vedem că Eminescu folosea cuvîntul *lins* cu înțelesul de „șiret", „viclean", „veninos", fățarnic" și mai ales „lingușitor". Un asemenea înțeles se potrivește pentru cuvîntul *lins* din *Împărat și proletar*. Sfera semantică a cuvîntului *lins* este mai întinsă deci decît o știam noi, și un asemenea cuvînt, folosit cu nuanța precizată mai sus de marele nostru poet, poate și trebuie să rămînă în contextul în care l-a așezat Eminescu în *Împărat și proletar*, înlăturîndu-se acel *lin*, care din greșeală s-a strecurat în textul *Convorbirilor*.

INFLUENȚA VERSIFICAȚIEI POPULARE ASUPRA POEZIEI LUI IOAN BUDAI-DELEANU

DE

F. FUGARU

În cîntecul IX al *Țiganiadei*, Deleanu prezintă două epitalame, cîntări de nuntă, cărora el le dă următoarea explicație : „Trebuie a lua sama că aceste doao cîntări sînt făcute tot pe aceaiaș măsură cu stihurile cele alalte, însă cu ritmă îndoită, adecă asemene cîntărilor de obște"[1]. Din această notiță reținem că cele două cîntări „sînt făcute", adică aparțin poetului, nu-s culese și inserate în opera sa ; ele sînt făcute „tot pe aceaiaș măsură cu stihurile cele alalte", adică au 10 silabe care pot alterna în mod normal cu 9 silabe și au „ritmă îndoită", adică emistihurile rimează, iar rima emistihurilor le face să fie „asemene cîntărilor de obște".

Primul cîntec de nuntă (IX,32—42).

În poemul său (cu excepția cîntecului lui Arghin și a odei bahice) poetul folosește îndeosebi versul decasilabic trohaic cu cezură variabilă, în rime feminine (10 silabe) ; foarte puține sînt versurile în rime masculine (9 silabe). Este semnificativ că în această orație abia *o treime* din versuri sînt în rime feminine. Să luăm spre exemplificare următoarea sextină (IX, 37) :

Apoi cu milă zisă : „O, copilă !
Ah, sorioară, dragă fecioară !
De ai fi miloasă, cum ești frumoasă,
Lege n-ai pune, îndată mi-ai spune ;
Iar eu jurămînt ți-oi jura pre sfînt
C-oi ținea cuvînt pănă la mormînt".

Comparînd versurile în rime masculine din acest cîntec (de ex. : Iar eu jurămînt ți-oi jura pre sfînt) cu oricare vers cu același fel de rimă din restul *Țiganiadei* (Sultanul mai pe un pașă, mai pe alt)[2] constatăm că,

[1] I. Budai-Deleanu, *Țiganiada*, ed. a II-a, E.S.P.L.A., 1958, p. 95.

[2] *Țiganiada*, III, 99, 2. Se va ortografia : Sultanul mai *pe-un* Pașă, mai *pe-alt*. Versul, așa cum apare ortografiat în ediția E.S.P.L.A., e dodecasilab catalectic, nu decasilab catalectic, cum se cere citit.

în afara rimei masculine și a metrului trohaic, nu le apropie nimic. În acest cîntec, versul are 10 silabe, cezură obligatorie mediană și masculină, două accente obligatorii, pe silaba a 5-a la cezură și pe a 10-a la rimă, iar emistihurile rimează, pe cîtă vreme, în restul poemului, versul are 9 silabe, accent obligatoriu la rimă și cezură variabilă.

Rezultă că un „vers" ca *Iar eu jurămînt ți-oi jura pre sfînt* reprezintă de fapt două versuri :

Iar eu jurămînt
Ți-oi jura pre sfînt

analoge trimetrului trohaic catalectic popular :

Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai

care alternează în mod normal cu versuri în rimă feminină, acatalectice :

Iată vin în cale / Se cobor la vale.

Am spus mai sus că, în acest cîntec de nuntă, o treime din versuri sînt în rimă feminină. Dacă Deleanu ar rămîne la structura versului popular pe care îl imită în versurile sale terminate în rime masculine, ar trebui ca un vers terminat în rimă feminină și format din două emistihuri care rimează să aibă 12 silabe, ca și *Iată vin în cale/ Se cobor la vale*, care au 12 silabe.

Deleanu a anunțat că acest cîntec de nuntă și cel dintre v. 45—53 pe care-l analizăm mai jos „sînt făcute tot pe aceaiaș măsură cu stihurile cele alalte", adică au 10 silabe.

În acest caz, poetul se abate de la regulile versificației populare care alternează versuri trohaice de cîte cinci silabe (în rimă masculină) cu versuri de cîte șase silabe (în rimă feminină) și creează un vers de 10 silabe în rimă feminină format din două emistihuri de cîte 5 silabe fiecare, emistihuri care rimează. De exemplu, în sextina citată fiecare din primele 4 versuri are cîte 10 silabe[1] și e format din două emistihuri care rimează.

Un vers ca :

De-ai fi miloasă, cum ești frumoasă,

comparat cu oricare altul în rimă feminină din restul *Țiganiadei*, de ex. cu

Nici să mai fie allora de ocară[2]

arată că, în afara numărului de silabe și a accentului pe silaba a noua (la rimă), cele două tipuri de vers nu au altă caracteristică comună, întrucît în versul *Lege n-ai pune, îndată mi-ai spune*[3] (dacă vrem să-l considerăm un vers cum cere Deleanu, și cum îl scrie el în manuscris), cezura e obligatoriu feminină și obligatoriu mediană, ceea ce nu e obligatoriu în restul poemului, și, în plus, emistihurile rimează. Dacă, pe de altă parte, comparăm versul *Lege n-ai pune îndată mi-ai spune* cu versurile populare în rimă feminină *Iată vin în cale/Se cobor la vale*, constatăm că versul popular (*Iată vin în cale*) are aici șase silabe, pe cînd emistihul lui Deleanu (*Lege n-ai pune*) are numai 5 silabe.

[1] Se va citi însă : *zisă* : *O copilă* ; *pune-îndată* ; *De-ai*.

[2] Se va citi însă : *fie-allora de-ocară*.

[3] *Pune-îndată*.

Versurile de 10 silabe ca *Lege n-ai pune -îndată mi-ai spune* nu participă deci nici la structura decasilabului trohaic folosit în *Țiganiada*, care e un vers cult, neobișnuit în poezia noastră populară, și nu corespunde nici cu structura versurilor populare de felul celor citate (*Iată vin în cale/ Se cobor la vale*); ele aparțin poetului care le-a făurit și respectă întru totul numărul de silabe fixat de el însuși. Fiind deci o creație nouă în poezia românească, ele merită să fie studiate atent. Chiar dacă se întîlnesc ici și colo, în poezia noastră populară, astfel de versuri nu constituie un sistem, rimînd în general cu versuri populare regulate. Iată un exemplu: *Tare ca piatra/* Iute ca săgeata/, *Tare ca fierul*/Iute ca oțelul, versuri în care *Tare ca piatra* și *Tare ca fierul* sînt întru totul analoge emistihurilor lui Deleanu (*Lege n-ai pune* etc.).

Considerate împreună, cele 23 de versuri în rime feminine repartizate în cele 11 sextine ale cîntului dau impresia că poetul a pornit de la versuri de structură populară (de 6 silabe deci) pe care le-a *redus* cu o silabă. Mijloacele prin care realizează această *reducere* a numărului de silabe sînt multiple:

1. hipermetrul, adică eroarea. În versurile

Cînd fu spre sară, ieșind o fecioară
Din codru-afară, cu frumsață rară

emistihurile *ieșind o fecioară*, și *cu frumsață rară* sînt de cîte 6 silabe, iar versul întreg cuprinde 11 silabe, nu 10 cîte a anunțat poetul. Așadar poetul nu respectă numărul de silabe propus.

Cînd însă poetul a scris *Dragă fecioară, fi-m lelișoară*[1] se cuvenea ca editorii să nu transcrie *fii-mi*[2] și să transforme și acest vers notat corect de poet într-un hipermetru.

2. Folosirea dubletelor metrice (*făr* pentru *fără*, *păn* pentru *pănă*, *spre* pentru *către*), monosilabe pentru bisilabele corespunzătoare schemei versului popular de 6 silabe, de la care socotim că pleacă poetul.

3. Omisiuni de cuvinte monosilabice, cu abateri evidente de la regulile limbii: *trei ori* pentru *de trei ori*[3], *jură-te mie* pentru *jură-mi-te mie*[4] etc. Această ultimă abatere e conformă cu părerile gramaticale ale lui Deleanu care socotește nelogică repetarea pronumelui personal în dativ.

4. Folosirea pronumelui aton, nesilabic: *zisă-i* pentru *îi zisă*[5].

5. Începerea celui de-al doilea emistih cu o vocală care, împreună cu vocala de la rimă a primului emistih, să permită prin eliziune sau sincopare citirea lor într-o singură silabă. Astfel versul *Să îmbrățoșară atunci și strigară*[6] se va ortografia *Să-îmbrățoșară-atunci și strigară*, întrucît avem de-a face cu un decasilab, nu cu un dodecasilab cum rezultă din ediții. Dacă se mai adaugă și mărturia lui Musofilos că sînt versuri „asemene cîntărilor de obște" și declarația lui Onochefalos că îi „plac", și a lui Idiotiseanu că „Mai bine făcea poetecul acesta să fie scris tot cu

[1] *Țig.*, IX, 42, 2.
[2] *Țig.*, ed. a II-a, E.S.P.L.A., vol. II, p. 94.
[3] *Țig.*, IX, 42,6.
[4] *Țig.*, IX, 36,1.
[5] *Țig.*, IX, 41,1.
[6] *Țig.*, IX, 42,2.

de aceste", cititorului îi e greu să mai surprindă inovația adusă de Deleanu, anume prelucrarea versului popular în vers decasilab.

Respectarea de către editori a metrului anunțat de poet (vers decasilab) duce la concluzii importante pentru cercetătorul limbii și al măiestriei poetului, pentru fixarea locului ocupat de Deleanu în evoluția poeziei noastre.

Anticipăm afirmînd că nu numai în acest cîntec, ci în întreaga operă, poetul a pornit de la mijloacele pe care i le oferea poezia populară, străduindu-se să acomodeze troheul popular altor scheme culte mai complicate. Deleanu nu s-a servit în *Țiganiada* de versul endecasilab iambic, pentru că metrul poeziei noastre populare era troheul.

În cîntecul analizat mai sus, Deleanu s-a străduit să încadreze în sextine decasilabice o oratie de nuntă pe un motiv cunoscut, păstrînd unitatea aparentă dintre cîntec și restul poemului. Dar versul utilizat nu mai e vers, întrucît emistihurile rimează și, ca atare, sînt întrunite două versuri într-unul singur și nici sextina nu mai e peste tot sextina obișnuită de tipul ababcc (vezi sextina citată și IX, 38, IX, 33). Atît conținutul cît și mijloacele formale apropie acest cîntec mai degrabă de poezia populară decît de versul cult decasilab folosit în restul poemului. Inovația poetului în acest cîntec nu vizează însă versurile în rimă masculină, întru totul identice cu două versuri populare, trimetri trohaici catalectici, ci numai versurile în rimă feminină.

Al doilea cîntec de nuntă (IX, 45—53).

Schema sextinei este ababcc, ca și în restul poemului. Să luăm un exemplu (IX, 46):

Și eu ducu-mă cu a mea pînără,
Eu încă în codru la fragi roșii,
Dar ah! iacă-mă în urmă singură,
De a mele soațe eu rătăcii.
Eu strig, chiemu-le, dar zădarnice
Sînt chiemările mele amarnice[1].

În fiecare din sextinele acestui cîntec versurile 2 și 4 sînt în rime masculine, dar în ciuda afirmației poetului, ele nu mai au „ritmă îndoită", adică emistihurile nu mai rimează, ci versul are 9 silabe cu accent obligatoriu pe silaba a 9-a, ca orice alt vers decasilab în rimă masculină din restul poemului.

Spre deosebire însă de alte versuri decasilabe în rime masculine din restul poemului, în care cezura e variabilă, în aceste versuri cezura e mediană, feminină și desparte versul în două emistihuri de 5 ÷ 4 silabe, adăugîndu-se dar la accentul obligatoriu de la rimă un al doilea accent obligatoriu pe silaba a 4-a, la cezură (excepții IX, 45,2; IX, 52, 2), iar fiecare emistih este împărțit de accentele obligatorii de la cezură și de la rimă în

[1] Se va citi: cu-a mea; încă-în; iacă-mă-în de-a mele; mele-amarnice.

două grupe de silabe în chipul următor: 3 ÷ 2 ÷ cezura ÷ 3 ÷ 1. În grupele de cîte 3 silabe, locul accentului tonic e variabil. Ex.:

De-a mele soațe eu rătăcii
◡ –́ ◡ –́ ◡ | ◡ ◡ ◡ –́

Versurile în rimă masculină (versurile 2 și 4 din sextină) nu oferă nici o dificultate. În schimb, versurile 1,3,5,6 prezintă o structură neîntîlnită în restul poemului.

Este cunoscut că în *Țiganiada* se întîlnesc foarte rar la rimă, și numai din eroare sau prin licență, altfel de cuvinte decît trohaice. În acest cîntec cuvîntul-rimă la versurile 1,3,5,6 este totdeauna un cuvînt dactilic sau cu final dactilic (ex. în sextina de mai sus *pinără, sîngură, zădarnice, amarnice*). Un asemenea vers e realizat din 10 silabe, cu cezură mediană după un cuvînt dactilic și cu dactil sau polisilab dactilic la rimă. Rima, „ritma îndoită, adecă asemene cîntărilor de obște" nu e respectată de poet în sensul strict, acela al unei identități de sunete începînd cu vocala accentuată. Emistihurile unui vers nu rimează deci. De exemplu, în versul: *Sînt chiemările mele-amarnice, amarnice* nu rimează cu *chiemările*. Cele două cuvinte au comun numai accentul pe antepenultima, dactilic. *Amarnice* rimează însă cu *zădarnice* care, la rîndul său, nu mai rimează cu *chiemu-le*. Prin urmare într-o astfel de sextină nu mai avem de-a face cu versuri formate fiecare din două versuri de structură populară, întrucît emistihurile nu rimează nici în versurile 2 și 4, în rimă masculină, și nici în versurile 1,3,5,6, în rimă feminină. Avem în schimb de-a face cu un vers făurit de poet din două versuri care nu rimează, fiecare vers cu următoarea structură metrică: un bisilab trohaic sau iambic, substituit adesea prin două monosilabe plus un dactil, plus cezura, de exemplu:

Sînt chiemările mele-amarnice
◡ ◡ | –́ ◡ ◡ || –́ ◡ | –́ ◡ ◡

Ceea ce-l face pe poet să considere versuri ca acesta „cu ritmă îndoită, adecă asemene cîntărilor de obște", este identitatea numărului de silabe (5) în fiecare emistih, cezura mediană și revenirea regulată a unui cuvînt dactilic înainte de cezură și la rimă (chiemările, amarnice).

Pentru a scoate în evidență „ritma îndoită" a versurilor din sextina citată, să le transcriem astfel:

Și eu ducu-mă
Cu-a mea pinără,
Dar ah! iacă-mă
(î) N-urmă sîngură,
Eu strig, chiemu-le,
Dar zădarnice
Sînt chiemările
Mele-amarnice.

Se remarcă deci că ceea ce-l face pe poet să spună că *Și eu ducu-mă* rimează cu *Cu-a mea pinără* este identitatea numărului de silabe, cezura mediană feminină (dacă vrem să le considerăm pe amîndouă un vers) și

cuvîntul dactilic obligatoriu care încheie fiecare emistih. Aceste considerente îi sînt suficiente poetului să afirme că versurile sînt cu „ritmă îndoită", așadar că emistihurile rimează.

Înaintea exigențelor de rimă propriu-zisă trece identitatea locului ocupat de silaba accentuată în fiecare emistih (silaba a 3-a):

Și eu ducu-mă || Cu-a mea pinără
∪ ∪ | ⏜ ∪ ∪ || ∪ ∪ | ⏜ ∪ ∪

Am spus mai sus însă că în acest cîntec, Deleanu se străduiește să obțină o sextină de tipul ababcc. Dacă în prima sextină a cîntecului el reușește, adică dacă *fragedă* rimează cu *lucedă*, și dacă *tinere* rimează cu *pinere*, în sextina următoare — cea citată — *pinără* nu mai constituie o rimă cu *sîngură*. În restul cîntecului vom întîlni *cumpănă* „rimînd" cu *tîmpină*, *tinără* cu *supără*, *iacă-tă* cu *scapătă*, *trainică* cu *harnică*, *împresură* cu *tremură*, *murele* cu *vesele*, *pretene* cu *cetine*, cuvinte în care se respectă propriu-zis numai accentul pe antepenultima și în care se întîlnește accidental identitate de silabe. Asonanța, întîlnită în poezia populară și folosită și de Deleanu, este aici un subsidiar al ritmului. Ceea ce primează este dactilul de la rimă și de la cezură, versurile sînt deci ritmice în primul rînd și în al doilea rînd rimate. Deleanu nu s-a mulțumit numai să regrete că în vremurile moderne nu se mai scriu versuri ritmice, cantitative, el a încercat să le realizeze omologînd silabele sub accent din limba romînă silabelor lungi din limbile clasice (greacă, latină). În cadrul poeziei noastre naționale, încercarea lui merită să fie subliniată.

2932 BIBLIOTECA CENTRALĂ SIBIU

SESIUNI ȘTIINȚIFICE ÎNCHINATE ANIVERSĂRII A 15 ANI DE LA ELIBERAREA PATRIEI NOASTRE

Pentru a cinsti a XV-a aniversare a eliberării patriei noastre de sub jugul fascist, cele mai însemnate instituții de științe sociale din țara noastră, Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu", Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R., Institutele de științe sociale ale Academiei R.P.R. și Academia Militară Generală au organizat între 14 și 18 august o largă sesiune științifică

Lucrările sesiunii științifice din București s-au desfășurat parte în plenară, parte pe secții. Numeroasele comunicări cu caracter istoric au avut ca principal obiectiv cercetarea împrejurărilor în care a fost înfăptuită insurecția armată de la 23 August 1944 și contribuția Romîniei la războiul antihitlerist (B. Bălteanu și Gh. Matei, director adjunct al Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C. C. al P.M.R., *Insurecția armată de la 23 August, început al revoluției populare în Romînia*; general-maior Gheorghe Zaharia, *Rolul istoric al Armatei Sovietice în eliberarea Romîniei de sub jugul fascist*; acad. Petre Constantinescu-Iași, *Poziția P.C.R. față de partidele burgheze în perioada pregătirii insurecției armate de la 23 August 1944*; general de armată Iacob Teclu, *Contribuția Armatei Romîne la războiul antihitlerist* etc.).

Construirea socialismului în țara noastră și politica partidului în această perioadă au constituit de asemenea obiectul comunicărilor prof. Mircea Oprișan, *Politica P.M.R. de industrializare socialistă a țării*; Marin Stancu, adjunct al ministrului Agriculturii și Silviculturii, *Lupta P.M.R. pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii*; Vasile Dumitrescu, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, *Politica externă a Republicii Populare Romîne* ș. a.

Într-o serie de comunicări s-a înfățișat marea dezvoltare pe care au luat-o cîteva din cele mai de seamă discipline din domeniul științelor sociale în țara noastră, după eliberare. Astfel, după comunicarea acad. Athanase Joja, *Patriotismul socialist, forța motrice a construirii socialismului în țara noastră*, acad. Mihail Ralea s-a ocupat de *Dezvoltarea psihologiei științifice în lumina concepției marxist-leniniste în anii puterii populare*, acad. Andrei Oțetea a prezentat *Istoriografia românească după 23 August 1944*, iar acad. G. Ionescu Gulian, *Dezvoltarea filozofiei marxist-leniniste în R.P.R., în anii puterii populare*.

În *Dezvoltarea lingvisticii românești de la 23 August 1944 pînă astăzi*, acad. Iorgu Iordan a arătat succesele obținute de lingviștii noștri, în domeniul gramaticii și al lexicografiei, în fonetică și dialectologie, în studiul limbii literare și al stilurilor limbii, în romanistică, slavistică, lingvistică generală. Acad. Iorgu Iordan a analizat totodată condițiile favorabile care au contri-

buit și contribuie la dezvoltarea neîntreruptă a lingvisticii românești : sprijinul larg acordat cercetărilor științifice de forurile de partid și de stat. În încheiere, acad. Iorgu Iordan a înfățișat principalele obiective științifice care stau astăzi în fața lingviștilor români.

În cadrul Secțiilor s-au prezentat 8 comunicări (în secția Istoria P.M.R. și a R.P.R.), 15 (în secția Filozofie, psihologie și drept), 12 (în secția Economie politică).

În ziua de 19 august s-a ținut la Academia R.P.R., ședința festivă consacrată măreței sărbători a Eliberării. Ședințe festive s-au ținut de asemenea la filialele din Cluj și din Iași ale Academiei R.P.R.

Вопросы текстологии. Сборник статей

Издательство Академии наук СССР, Moscova, 1957, 465 p.

În tematica revistei *Limba romînă* pe anul 1959, s-a prevăzut, printre altele, şi dezbaterea problemelor legate de editarea textelor.

În U.R.S.S. există o bogată tradiţie în această privinţă. Activitatea editorială din U.R.S.S. a fost ridicată — în anii puterii sovietice — pe o treaptă necunoscută în nici o altă ţară. În vederea îmbunătăţirii continue a muncii editoriale, s-au ţinut numeroase dezbateri publice. Un deosebit ecou l-a avut consfătuirea organizată de Institutul de literatură universală „A. M. Gorki" între 10 şi 13 mai 1954 (v. Izv. Ak. nauk. Seria limbă şi literatură, vol. XIII, f. 4, 1954).

La consfătuire, s-a arătat, printre altele, că în editarea clasicilor există încă deficienţe şi anume : nu sînt stabilite tipurile principale de ediţii, nu există o metodologie unică în alegerea textului definitiv. S-a subliniat că editorul trebuie să cunoască limba epocii corespunzătoare şi stilul individual al scriitorului, că este necesară colaborarea dintre editor şi lingvist.

În încheierea consfătuirii, s-au făcut mai multe propuneri printre care :

— Institutele cu profil literar şi editurile să întocmească pentru editarea operelor un plan de 5 ani, în care să se prevadă pregătirea unor ediţii ale clasicilor literaturii ruse, verificate în mod ştiinţific.

— Să se elaboreze în cel mai scurt timp un instructaj general pentru activitatea editorilor, precum şi o serie de lucrări şi culegeri consacrate teoriei şi practicii muncii editoriale.

Cele mai multe dintre referatele prezentate la consfătuire — adevărate studii — au fost adunate în volumul *Вопросы текстологии*.

În primele trei referate se dezbat probleme teoretice generale, în celelalte, probleme legate de editarea operelor unor scriitori ruşi şi sovietici.

Problema ediţiilor de tip academic este discutată de D. D. Blagoi în articolul său *Типы советских изданий русских писателей-классиков*. (Tipurile de ediţii sovietice ale scriitorilor clasici ruşi). D. D. Blagoi se opreşte, în special, asupra ediţiilor academice şi arată că ele nu au fost alcătuite totdeauna după acelaşi criteriu.

Pentru ca ediţiile academice să aibă o structură unitară, este necesar ca ele să cuprindă întreaga moştenire literară a scriitorului, toate operele lui, atît cele terminate, cît şi cele neterminate. Sarcina de bază a unei ediţii academice constă nu numai în stabilirea textului definitiv, ci şi în reproducerea tuturor variantelor existente, atît cele tipărite, cît şi cele aflate în manuscris, variante care sînt destinate să oglindească toate stadiile elaborării operei, de la primele planuri şi pînă la

întruchiparea artistică în ultima formă. Prin text definitiv sau model (în original *канонический текст*) se înţelege textul acceptat pentru reproducerea tuturor categoriilor de ediţii ale operei date.

După părerea lui D. D. Blagoi, într-o ediţie academică aparatul ştiinţific este mai important chiar decît studiul introductiv (note cu caracter biografic, istorico-literar, critic), care, în condiţiile dezvoltării rapide a ştiinţei literare, se învecheşte foarte curînd.

Aparatul ştiinţific trebuie să cuprindă trimiteri la izvoare, date bibliografice, note cu privire la istoria creării diverselor opere şi, în mod obligatoriu, motivarea amănunţită a adoptării textului de bază (adică ultima ediţie apărută în timpul vieţii scriitorului, la definitivarea căreia el însuşi a luat parte) şi a datării lui. În sfîrşit, dacă e cazul, se vor face expuneri de motive pentru precizarea apartenenţei unor texte a căror provenienţă suscită controverse.

În practica editorială sînt cunoscute şi ediţiile ştiinţifice de clasici care, fără a pretinde să aibă valoarea celor academice, urmăresc, în bună parte, aceleaşi scopuri ca şi acestea din urmă. În cazul în care lipseşte o ediţie academică bună, o ediţie ştiinţifică are drept prim scop pregătirea unui text verificat în mod critic, care urmează să fie reprodus în alte ediţii.

Într-o astfel de ediţie nu este necesar să se publice absolut toate variantele existente, ci doar cele mai importante din punct de vedere artistic sau ideologic.

Pregătirea ediţiei ştiinţifice nu trebuie să împiedice editurile să-şi îndeplinească obligaţia lor primordială de a scoate — în tiraje de masă — ediţii de tip popular, în care trebuie să se reproducă exact textul definitiv stabilit printr-o ediţie academică sau printr-una ştiinţifică.

Se înţelege că într-o ediţie populară este inutilă redarea amănunţită a unor particularităţi de limbă şi mai cu seamă de grafie, care trebuie însă să apară într-o ediţie academică. Aceste detalii ar dezorienta masele largi de cititori. Nu trebuie înglobate nici primele încercări literare din perioada de ucenicie a scriitorului.

Foarte interesant este şi referatul întocmit de V. S. Neceaeva *Проблема установления текстов в изданиях литературных произведений XIX и XX веков* (Problema stabilirii textelor în ediţiile operelor artistice din secolele al XIX-lea şi al XX-lea). În prima parte, autoarea se opreşte asupra cauzelor calităţii nesatisfăcătoare a textului operelor clasice editate în Rusia ţaristă, cauze care se datoresc uneori cenzurii oficiale, dar alteori şi moştenitorilor, care corectau în mod arbitrar textul operelor, refuzînd cercetătorilor accesul la arhiva scriitorului. Nivelul scăzut al unor ediţii se datora şi editorilor, care vedeau în publicarea operelor numai o sursă de profituri, fără a se interesa de îmbunătăţirea textelor.

V. S. Neceaeva subliniază principiul respectării voinţei autorului în alegerea textului de bază. Editorul trebuie să considere ca text de bază pe acela pe care însuşi scriitorul l-a considerat ca atare.

Este interesantă problema raportului dintre textul de bază al operei şi textul definitiv. Se poate considera ca text definitiv acel text de bază care a fost cercetat critic şi eliberat de orice fel de denaturări. Dacă nu există asemenea denaturări, textul de bază reprezintă concomitent şi textul definitiv. În domeniul editării textelor în faţa cercetătorului stau următoarele sarcini:

1) Să determine textul de bază al operei.

2) Să-l revadă în mod critic, pentru a depista eventualele denaturări care încalcă voinţa autorului.

3) Să îndepărteze aceste denaturări şi să stabilească textul definitiv.

Totuşi se poate întîmpla ca ultima ediţie apărută în timpul vieţii scriitorului să cuprindă erori şi abateri, fie din pricina cenzurii, fie din alte cauze. Este deci posibil ca autorul să continue să lucreze la opera dată şi după apariţia ultimei ediţii. Iată de ce nu este exclusă posibilitatea ca textul de bază să-l constituie, de pildă, prima publicaţie a operei şi nu ultima, sau chiar unul din manuscrisele autorului.

În cazul în care — în condiţiile existenţei mai multor izvoare (copii, reproduceri) — lipsesc date care să permită stabilirea preferinţei scriitorului, cercetătorul are obligaţia să procedeze la analiza social-politică şi istorică a textelor respective şi să se oprească la unul, după ce, în prealabil, l-a comparat sub raportul orientării ideologice generale cu alte opere — din aceeaşi perioadă — ale aceluiaşi scriitor.

Orientarea ideologică a scriitorului este dezbătută mai pe larg de L. D. Opulskaia în *Эволюция мировоззрения автора и проблема выбора текста* (Evoluţia concepţiei despre lume şi problema alegerii textului).

Autoarea aduce numeroase exemple în care anumite corecturi, şi chiar modificări însemnate, sînt legate nu numai de maturizarea artistică, ci şi de evoluţia concepţiei despre lume a scriitorului. Există şi cazuri, foarte rare de altfel, cînd prelucrarea ulterioară a textului aduce prejudicii fondului şi formei operei literare. L. D. Opulskaia socoteşte că după cum nu pot fi acceptate denaturările pricinuite de cenzură, tot aşa nu se poate ţine seama nici de „voinţa" scriitorului, care, în urma unei grele crize sufleteşti, îşi strică propriile sale creaţii. În genere, considerarea ultimei redactări drept text de bază constituie un principiu de cea mai mare însemnătate în editarea operelor clasice. Aceasta pentru că literatura clasică oglindeşte nu numai spiritul epocii respective, ci reprezintă un bun al culturii naţionale, făcînd parte din tezaurul spiritual al întregii omeniri. Tocmai de aceea, generaţiile următoare trebuie să cunoască opera în forma considerată de autor ca cea mai desăvîrşită. În felul acesta se confirmă şi principiul fundamental al editării textelor — respectarea neabătută a voinţei scriitorului.

În cazuri rare, există impresia că editorul s-a îndepărtat de la acest principiu, deoarece nu s-a orientat după ultimul act lăsat de scriitor. Aceasta este însă numai în aparenţă. În realitate, renunţarea la un text căruia intervenţia scriitorului i-a adus prejudicii, nu afectează principiul enunţat mai sus, întrucît modificările făcute nu sînt rezultatul unui act de creaţie, ci consecinţa unui concurs de împrejurări care a exercitat o înrîurire nocivă asupra scriitorului.

Studiile următoare din volumul pe care-l recenzăm se ocupă de stabilirea textului definitiv al operelor unor scriitori clasici ruşi şi sovietici. Astfel E. I. Prohorov demonstrează, pe baza unei bogate documentări, că ediţia din 1842 a operelor lui N. Gogol poate fi socotită ca text de bază şi încearcă să reabiliteze această ediţie, despre care s-a spus că ar fi la un nivel editorial necorespunzător.

L. M. Dolotova publică un articol interesant intitulat *О тексте „Записок охотника" И. С. Тургенева* (Despre textul operei „Însemnările unui vînător" de I. S. Turgheniev). Autoarea trece în revistă, în mod critic, ediţiile de pînă acum ale acestei opere, ajungînd la concluzia că ediţia apărută în 1954 a ales bine textul de bază al „Însemnărilor".

De curînd a început editarea operei lui L. N. Tolstoi în 90 de volume. Publicarea operei complete a lui Tolstoi a impus rezolvarea unor chestiuni pe cît de grele, pe atît de interesante. În studiul semnat de L. D. Opulskaia se arată felul în care au fost soluţionate unele probleme şi în special cele legate de alegerea textului de bază al romanului *Război şi pace*.

Nu numai editarea unor opere voluminoase prezintă mari greutăţi pentru editor. Şi publicarea unor opere mai restrînse, de exemplu publicarea operelor lui N. G. Cernîşevski, create în condiţii destul de grele, prezintă numeroase greutăţi. E. L. Efremenko consacră un studiu acestei probleme.

Pornind de la principiul care am văzut că stă la baza textologiei şi anume că trebuie respectată voinţa scriitorului, I. B. Şamorikov publică o lucrare intitulată *О расположении частей поэмы Н. А. Некрасова „Кому на Руси жить хорошо"* (Despre dispunerea părţilor poemului lui N. Nekrasov „Cui i-e bine în Rusia"). El critică felul în care s-a publicat această cunoscută operă, deoarece editorul a încălcat ordinea stabilită de autor. E drept că este greu de stabilit care a fost voinţa scriitorului în cazul în care există o

mare varietate de izvoare, de texte. Aceasta reprezintă o serioasă dificultate şi pentru alegerea textului definitiv. Aşa se întîmplă cu opera lui Maiakovski, operă care cuprinde, pe lîngă ediţii tipărite, o serie de manuscrise, precum şi numeroase publicaţii în cotidianele vremii, pancarte pe tema securităţii muncii şi a respectării regulilor sanitare, texte de reclamă, inclusiv inscripţii pe cutii de ţigări sau pe ambalaje de bomboane (autorul unora dintre ele nici nu se cunoaşte precis).

M. P. Ştokmar într-un articol intitulat *Проблемы научного издания сочинений Маяковского* (Problemele unei ediţii ştiinţifice a operelor lui Maiakovski) aduce cîteva idei interesante pentru editarea operelor complete ale marelui poet.

Volumul *Вопросы текстологии* se încheie cu studiul *Опыт текстологической работы над произведениями М. Горького в новом собрании его сочинений* (Experienţa muncii editoriale în pregătirea noii culegeri a operelor lui M. Gorki) de I. S. Ejov (culegere care va apărea în 30 de volume). În acest studiu, se dezvoltă şi probleme ca: „greşeală vădită", „greşeală de tipar", mod de exprimare sub care se ascunde nu o eroare în text, ci o particularitate de limbă a operei respective, particularitate care trebuie păstrată intactă. Uneori scriitorul întrebuinţează în mod premeditat un anumit cuvînt într-o formă „denaturată" în scopul obţinerii unor efecte artistice (redarea culorii locale, caracterizarea limbii unui personaj etc.), Corectarea unei asemenea denaturări ar fi o greşeală de neiertat.

O problemă asemănătoare îl preocupă şi pe A. B. Şapiro în *Текстологические заметки* (Note textologice) din volumul *Академику В. В. Виноградову* (Volumul omagial V.V. Vinogradov), Moscova, 1956. Referindu-se la pregătirea ediţiei operelor lui A. I. Herzen, autorul arată, printre altele, cum au fost lăsate o serie de abateri de la normele gramaticale, abateri care constituiau o particularitate caracteristică a limbii lui Herzen.

Interpretarea acestor „greşeli", ca şi a multor altor probleme „neclare", depinde în mare măsură de cunoaşterea temeinică a creaţiei scriitorului, a condiţiilor social-politice sub înrîurirea cărora s-a desfăşurat activitatea lui literară. Aceasta îl va feri pe specialist de interpretări subiective. Ediţia scrierilor lui M. Gorki — se mai arată în articolul lui I. S. Ejov — nu reprezintă opera unei singure persoane, ci rezultatul muncii unui colectiv larg, care a exercitat un control permanent asupra efectuării lucrărilor de pregătire şi redactare a textului. Prin aceasta, ediţia este cu atît mai bine făcută şi deci mai valoroasă.

★

În ţara noastră există o bogată tradiţie în ceea ce priveşte editarea textelor. Dacă ne-am referi numai la editarea textelor vechi trebuie să remarcăm că cele mai reprezentative figuri ale istoriei noastre lingvistice şi-au închinat forţele acestei activităţi.

În volumul pe care l-am prezentat se arată importanţa precizării *textului de bază*. Aceasta are desigur o însemnătate deosebită şi pentru scrierile romîneşti din veacurile trecute, mai ales în cazul în care o operă se găseşte în mai multe variante manuscrise (de ex. *Didahiile* lui Antim Ivireanu).

În genere, istoria filologiei romîneşti abundă în polemici pe marginea precizării textului original dintre mai multe copii, a datării unor opere, a fixării locului în care s-au scris primele texte romîneşti etc.

O problemă de deosebită importanţă pentru editarea vechilor noastre monumente de limbă rămîne însă problema transcrierii, care ar merita o dezbatere mai largă. Această dezbatere ar fi cu atît mai importantă în momentul de faţă, cu cît unele edituri au prevăzut în planurile lor de activitate tipărirea a numeroase texte vechi. Redactarea monumentalului *Dicţionar general al limbii romîne* implică de asemenea rezolvarea în condiţii cît mai bune a transcrierii textelor vechi. Dacă am privi această chestiune istoric, am vedea că au existat în trecut două direcţii opuse.

Strălucitul filolog şi lingvist B. P. Hasdeu a editat texte cu o pricepere necunoscută pînă

la el şi cu o îngrijire împinsă la extrem. De aceea el a ajuns uneori chiar la exagerări.

Direcţia opusă lui Hasdeu e reprezentată de N. Iorga, care, editînd scrierile lui Cantacuzino, spune în prefaţă : „Înlăturînd şi aici orice pedanterie nefolositoare, am căutat numai să dau textul aşa cum aveam *simţul* că a trebuit să-l scrie Stolnicul". Punctul acesta de vedere este foarte vulnerabil. El duce la greşeli grave. O comparaţie între ediţia *Scrisorilor romîneşti din Arhivele Bistriţei*, publicată de N. Iorga, şi cea reeditată de acad. Al. Rosetti, ne poate arăta numeroasele greşeli care se găsesc în prima ediţie. Erorile se datoresc nu numai consultării în grabă a scrisorilor de către N. Iorga şi folosirii unor copii făcute de o altă persoană (I. Marţian din Năsăud), ci şi transcrierii acestor texte „după simţ". Astfel, în scrisoarea cu nr. 15 din Arhivă, N. Iorga transcrie *acum* în loc de *acmu*, în nr. 63, *mănăstirii* pentru *mănăstiriei*, în nr. 116, *prieteşug* în loc de *prietenşug* etc.

Unul din sistemele de transcriere a textelor vechi (folosit şi de cercetătorii din sectorul respectiv al Institutului de lingvistică) utilizează în mare măsură atît semne diacritice, cît şi litere cirilice. Credem că lipsurile acestui sistem constau nu atît în faptul că avem de-a face cu „un text ciudat scris în două alfabete" (*Documente privind istoria Romîniei*. Introducere, vol. I, p. 34), cît mai ales în aceea că nu se folosesc întru totul posibilităţile de interpretare a vechei grafii. Activitatea filologică, bazată pe metoda materialist-dialectică, nu e doar o simplă tehnică, ea trebuie să delimiteze elementele vechi de cele noi, care există şi se dezvoltă. Se ştie că în numeroase texte din secolele al XVI-lea — al XVIII-lea există grafii duble şi chiar triple. Astfel, pe aceeaşi pagină (30 r) din *Îndreptarea legii* a lui Matei Basarab apare cuvîntul *muiere* scris în trei feluri (pe care le transcriem conform sistemului amintit mai sus) : *care preot are* ***muѧre*** (r. 14) ; *să şazâ* ***muĭarĕ*** (r. 19) ; *să fie cu voѧ* ***muerii*** lui (r. 21).

Din transcrierea folosită mai sus nu reiese că grafia *muere* — deşi apare rar — reprezintă pronunţarea din secolul al XVII-lea, iar celelalte scrieri sînt probabil „tradiţii grafice".

Nici redarea ierului moale (ь) prin litera cirilică (cînd e în interiorul cuvîntului) nu rezolvă numeroasele probleme legate de această literă, care are valori atît de diferite chiar în texte apropiate ca timp şi ca domeniu (ne referim, de exemplu, la cele două pravile : a lui Matei Basarab şi a lui Vasile Lupu).

Faptul că nu se foloseşte un sistem unitar de transcriere reiese mai ales din inconsecvenţele care apar în textele juridice editate în ultima vreme. Astfel, în *Sobornicescul Hrisov* editat de colectivul pentru vechiul drept romînesc al Academiei R.P.R. (1958) litera cirilică ѧ e redată cînd *iia*, cînd *ia* : *îi va rîndui în urma noastră la domniia acestei ţări* (p. 30), iar mai jos : *cu sfat de obşte am făcut Domnia Mea* (în manuscris apare în ambele cazuri домнiѧ).

În manuscrisul aceluiaşi text juridic apare şi скаѡнь şi скаѹн. Fără nici o motivare, editorii textului au transcris numai forma *scaun* (În *Îndreptarea legii* întîlnim, de exemplu, *răutate* şi *răotate*, *pre* şi *pe*. Putem ignora existenţa celor două variante ?). Credem că ar fi bine ca ediţiile de scrieri vechi să cuprindă pe o coloană textul original, pe cealaltă, transcrierea lui. În acest fel, cercetătorii ar putea studia mai temeinic vechile monumente de limbă.

În *Introducerea* la *Documentele privind istoria Romîniei* (vol. I, p. 34) se arată, printre altele, că „chestiunea grafiei nu este de importanţă hotărîtoare, ceea ce interesează este limba aşa cum era vorbită". Dar „reconstituirea" acestei limbi nu se poate face fără cuvîntul scris. Alte mijloace nu există.

În culegerea sovietică pe care am recenzat-o, se scoate în evidenţă, după cum am spus, necesitatea muncii colective în editarea textelor. Aceasta este o metodă de lucru foarte importantă şi pentru tipărirea vechilor scrieri din ţara noastră, scrieri care ridică la tot pasul probleme numeroase şi complicate. Pentru a face faţă acestora este necesar de

asemenea ca pregătirea tinerelor cadre de filologi să fie dublată cu efortul de creştere a unor cercetători cu bogate cunoştinţe în limbile slave şi greaca bizantină.

I. Rizescu şi *V. Solomon*

Sprachpflege, revistă de cultivare a limbii germane; EDUARD KOELWEL, *Wegweiser zu einem guten deutschen Stil* (Îndrumător pentru un bun stil german), Leipzig, 1954, 150 p.

Preocupările de cultivare a limbii germane au fost înfăţişate cititorilor revistei noastre în nr. 2, 1957, în recenzia cărţii *Verteidigung der deutschen Sprache*, a regretatului publicist german F. C. Weiskopf. Rîndurile care urmează vin să completeze cele arătate atunci. Ele se leagă de numele publicistului german prin faptul că una din lucrările pe care le voi prezenta, şi anume cartea lui Eduard Koelwel, *Wegweiser zu einem guten deutschen Stil*, găseşte cuvinte de caldă apreciere în cartea lui F. C. Weiskopf, iar celălalt obiect al recenziei de faţă, revista *Sprachpflege* din Leipzig, a primit recent, în aprilie a.c., din partea Academiei Germane de Arte, premiul F. C. Weiskopf. La această apropiere, oarecum întîmplătoare, dintre vechile mele note şi cele de faţă, se adaugă faptul că între cartea scriitorului german F. C. Weiskopf şi ideile cuprinse atît în revista de cultivare a limbii germane, cît şi în *Îndrumătorul stilistic* publicat de Eduard Koelwel, există o desăvîrşită armonie. În această unitate de vederi cred că trebuie căutată tăria acţiunii de cultivare a limbii germane. Ea a pregătit terenul pentru înfiinţarea Institutului de cultivare a limbii şi de lexicografie pe lîngă Universitatea „Friedrich Schiller" din Jena, pentru publicarea unor interesante manuale, ca cel al prof. Eduard Koelwel, şi pentru editarea folositoarei publicaţii lunare *Sprachpflege*, care apare la Leipzig începînd din aprilie 1952.

★

Revista *Sprachpflege* apare lunar în fascicule de cîte 17—20 de pagini. Fiecare fasciculă cuprinde 3—4 articole şi cîteva rubrici permanente: *sfaturi şi informaţii*; *recenzii*; *indicaţii bibliografice* şi o pagină intitulată *părerea cititorului*. Unele numere publică note etimologice, răspunsuri pentru cititorii din străinătate şi o rubrică cu titlul *mic tratat de stilistică*, în care Rudolf Köster analizează structura gramaticală a limbii germane sub raportul normelor şi al valorilor ei stilistice. Revista reproduce sub titlul *Am citit la alţii* articole sau note de cultivare a limbii publicate în alte reviste din Germania. Pagina intitulată *Părerea cititorului* constituie o adevărată tribună a vorbitorilor, a nespecialiştilor, pentru exprimarea punctului lor de vedere în problemele limbii. Unii corespondenţi semnalează aici greşeli de limbă întîlnite în presă, iar alţii fac propuneri pentru corectarea şi simplificarea terminologiei tehnice sau pentru îndreptarea formelor aberante. În nr. 1/1958, un cititor cere, în termeni foarte categorici, să se introducă un examen de calificare pentru toţi publiciştii. În schimb, în nr. 2/1958, alt corespondent socoteşte nepotrivită severitatea exagerată în judecarea limbii folosite de unii scriitori şi publicişti. În sfîrşit, în nr. 6/1959, un cititor constată că, în ciuda intensei acţiuni de cultivare a limbii germane, publicaţiile conţin încă foarte multe greşeli de limbă. Pentru remedierea situaţiei, el crede că ar fi bine ca persoanele răspunzătoare de tipărirea lucrărilor, respectiv redactorii editurilor şi ai revistelor, să contribuie efectiv la corectarea manuscriselor, să nu se mulţumească numai cu semnalarea greşelilor de limbă.

Cercetînd sumarul revistei pe anul 1958 şi al primelor şase numere din anul 1959 se

constată că preocupările colaboratorilor se îndreaptă, în primul rînd, spre lămurirea unor probleme importante ale limbii germane actuale : variantele dialectale şi sociale ale limbii germane (prof. dr. Henrik Becker, *Despre dialect şi despre studierea lui*, nr. 7/1958 ; idem, *Straturile limbii noastre*, nr. 4/1958) ; respectarea unei ortografii unitare (dr. W. Ebert, *Poate deveni obligatorie ortografia impusă prin Duden?*, nr. 1/1958 ; idem, *Cum stăm cu reforma ortografiei?*, nr. 7/1958) ; folosirea corectă a semnelor de punctuaţie (Richard Rothe, *Cu privire la folosirea semnelor de punctuaţie*, nr. 7/1958) ; înlăturarea greşelilor de limbă care apar în publicaţii (Johannes Stephan, *Limbă rău folosită*, nr. 1/1959 ; dr. Fr. Kammradt, *Folosirea greşită şi folosirea corectă a participiului*, nr. 8/1958). Alături de articolele care ilustrează preocupările menţionate mai sus, apar în revistă scurte studii asupra structurii gramaticale şi asupra vocabularului limbii germane actuale (dr. W. Jung, *Analiza sintactică a verbelor mişcării*, nr.2/1958 ; prof. Eduard Koelwel, *Să studiem cuvintele !*, nr. 6/1959). Colaboratorii revistei acordă o mare importanţă studiilor de stilistică. În acest domeniu, atenţia lingviştilor este îndreptată, pe de o parte, spre studierea mijloacelor stilistice ale clasicilor literaturii germane, cu scopul de a le arăta valoarea şi de a contribui la îmbogăţirea orizontului stilistic al scriitorilor actuali (prof. Eduard Koelwel, *Cu privire la unele mijloace stilistice folosite în Manifestul Comunist*, nr. 2/1958 ; prof. dr. Elise Riesel, *Trăsăturile lingvistice şi stilistice ale lui C. F. Meyer în „Plautus im Nonnenkloster"*, nr. 12/1958 ; Horst Meier, *Comparaţiile lui Georg Weerths în slujba satirei politice*, nr. 7/1958) ; pe de altă parte, lingviştii germani analizează diferitele stiluri ale limbii germane actuale şi critică cu vehemenţă exprimările greoaie, confuze şi incorecte care apar într-un stil sau în altul (prof. Eduard Koelwel, *Neologismul şi basmul*, nr. 3/1959 ; idem, *Să învingem germana funcţionărească*, nr. 5/1958 ; Georg Möller, *Despre stilul oral bun şi rău*, nr. 3/1958. Richard Rothe, *Critica muzicală şi arta scrisului*, nr. 3/1959). În revistă apar numeroase articole de popularizare a problemelor de lingvistică (H. Hertel şi H. Petzold, *Dezvoltarea limbii germane*, nr. 6/1959 ; *Scurtă introducere în limba greacă*, nr. 4 şi 5/1959 ; H. Görner, *Ce sînt traducerile electronice?*, nr. 6/1958) ; articole informative asupra activităţii lingvistice din alte ţări (*Predarea limbii germane în Uniunea Sovietică*, nr. 3/1959 ; József Tompa, *Căi noi în cultivarea limbii maghiare*, nr. 3/1958) şi numeroase note cu caracter practic (*Ce poate îndrepta un corector într-o ediţie a unui scriitor clasic?* nr. 1 /1959 ; *Cum se scriu şi se tipăresc limbile străine*, nr. 2/1958).

În aproape toate articolele publicate se remarcă dorinţa autorilor de a formula concluziile teoretice necesare lămuririi cititorilor asupra cauzelor greşelii şi asupra necesităţii îndreptării ei. Pe lîngă astfel de însemnări teoretice disparate, apar în revistă şi articole consacrate în întregime unei discuţii teoretice privind metodele şi scopul cultivării limbii. Un asemenea articol, intitulat *Reflecţii pe tema „cultivarea ştiinţifică a limbii"* semnează lingvista sovietică Elise Riesel, în nr. 2/1958. Autoarea se raliază la părerea exprimată, în unul dintre numerele anterioare ale revistei, de prof. Henrik Becker, care cerea să se înceteze cu problemele mărunte de limbă corectă, cu „vînătoarea de greşeli". „Corectitudinea diferitelor forme, susţine prof. Becker, trebuie să ne intereseze numai atunci cînd de ea depinde ceva esenţial pentru limbă, cînd ea atrage după sine o serie de alte fapte lingvistice. În rest lăsaţi limba să oscileze", spune prof. Becker (citat după E. Riesel).

Prof. Riesel completează părerile profesorului Becker prin cîteva consideraţii cu caracter general. Ea îşi propune, în primul rînd, să definească greşeala de limbă, pe care o socoteşte ca fiind constituită din „tot ceea ce duce la întunecarea sensului, din tot ceea ce îngreunează înţelegerea şi creează o nepotrivire între formă şi conţinut". Autoarea nu socoteşte acest criteriu ca hotărîtor

Ea aduce exemple prin care arată că în limbă pot să devină uzuale construcţii care nu rezistă la o analiză logică. Construcţiile *deutsche Literaturgeschichte* („istoria germană a literaturii"), *bürgerliches Gesetzbuch* (culegere civilă de legi), *gebildete Umgangssprache* („limba cultă de conversaţie"), *deutsche Sprachgeschichte* („istoria germană a limbii") sînt la fel de greşite, spune Elise Riesel, ca şi *reitende Artilleriekaserne* (cazarmă călăreaţă de artilerie). În toate construcţiile de acest tip, atributul, în loc să se refere la elementul principal din cuvîntul compus, determinat, se referă la cel secundar, determinant. Analizînd exemplele, constatăm însă că nepotrivirea logică în conţinutul primelor exemple este foarte mică, în comparaţie cu ultimul exemplu, unde ea este evidentă. Aşa se explică faptul că primele forme au devenit uzuale, iar ultimul este folosit numai în scopuri umoristice. Aceasta nu înseamnă că în evoluţia limbii formele greşite nu devin adeseori foarte uzuale. Pe baza acestei constatări, prof. Riesel cere, alături de prof. Becker, ca limba să fie lăsată să oscileze atunci cînd este vorba de forme aberante care au pătruns în multe dintre stilurile limbii.

Prof. Riesel recomandă cercetătorilor ca, în respingerea sau acceptarea unei noi forme lingvistice, să se orienteze după frecvenţa cu care „aşa-zisele greşeli apar în procesul de comunicare". În concluzie, articolul cercetătoarei sovietice arată că sarcinile cultivării limbii constau în cercetarea şi explicarea inovaţiilor de limbă şi de stil, pe baza unor exemple atent alese şi suficiente pentru a dezvălui esenţa şi direcţia dezvoltării limbii.

Din acest articol, ca şi din altele care atacă în mod tangenţial problemele de teorie a limbii, se constată tendinţa vădită a cercetătorilor de a identifica cultivarea limbii cu studiul amplu şi aprofundat al limbii contemporane, renunţîndu-se la aspectul practic al acestui studiu, corectarea greşelii, de orice natură ar fi ea; alte articole, în schimb, ne îndreptăţesc să afirmăm că revista *Sprachpflege* acordă o atenţie cel puţin egală „amănuntelor" lingvistice. Această poziţie, oarecum conciliantă a revistei, mi se pare foarte nimerită. Prin această atitudine revista demonstrează că, de fapt, nu fuga de amănunte ne poate feri de ceea ce ar putea apărea în activitatea specialiştilor ca o sterilă „vînătoare de greşeli", ci existenţa unor explicaţii şi a comentariilor temeinice cu privire la faptele luate în discuţie. Lingvistul trebuie să se ferească de verdicte pripite şi de interpretări înguste, fie că atenţia lui se îndreaptă asupra unei serii întregi de fapte sau asupra unui singur citat, iată concluzia teoretică importantă pe care o reţinem din lectura întregii reviste.

★

Printre colaboratorii revistei *Sprachpflege* a fost adeseori pomenit numele prof. Eduard Koelwel, autorul unui manual intitulat: *Îndrumător pentru un bun stil german*, o carte de 150 de pagini, apărută la Leipzig în 1954.

Cartea prof. Koelwel încorporează aproape toate problemele studierii limbii germane actuale sub raport stilistic. Scopul cărţii este acela de a face cunoscute normele stilistice ale limbii germane moderne. Lectura manualului delectează. Prof. Eduard Koelwel are în vedere un cerc foarte larg de cititori şi de aceea lasă la o parte orice exces de erudiţie, simplifică la maximum terminologia şi explică totul pînă la epuizare.

În fixarea normelor stilistice ale germanei literare prof. Koelwel aduce argumente de mai multe feluri. El se bazează, în primul rînd, pe studiul istoriei limbii germane şi pe expunerea regulilor limbii germane actuale. În acelaşi timp, sînt aduse în sprijinul indicaţiilor normative cuprinse în carte numeroase citate din scriitori renumiţi. Aceste citate servesc uneori ca modele de limbă, alteori ca argumente teoretice.

Autorul pledează pentru cultivarea unui stil german îngrijit şi accesibil şi încearcă să convingă prin toate mijloacele. Cel mai

convingător argument este însă stilul cărţii, care respectă indicaţiile cuprinse într-însa, demonstrînd şi în felul acesta utilitatea lor.

Studiul limbii germane literare cuprinde, în manualul lui Eduard Koelwel, două părţi : *Cuvîntul* şi *Fraza*. În prima parte sînt analizate categoriile morfologice şi se dau exemple de clasice „greşeli de stil" : abuzul în folosirea superlativelor, a construcţiilor participiale, a arhaismelor sau a regionalismelor şi, în fine, a aşa-numitelor cuvinte poetice. Autorul dă o scurtă listă de clişee stilistice, menţionînd că folosirea lor denotă incultură şi recomandînd cititorilor să şi le noteze pentru a le putea evita. În partea a doua sînt analizate diferitele construcţii sintactice, locuţiuni, expresii, figuri de stil, frazele simple şi frazele dezvoltate. Această parte cuprinde indicaţii cu privire la modul cum trebuie concepută o naraţiune epică şi mai ales cu privire la conţinutul şi la stilul pe care trebuie să le aibă introducerea şi încheierea unei lucrări în general. Citez aici două pasaje, pe care le socotesc ilustrative pentru tonul întregii expuneri a profesorului Koelwel :

„Imaginaţi-vă că aveţi în faţa d-voastră un prieten căruia trebuie să-i relataţi un anumit fapt. Dintr-un motiv sau altul el trebuie să afle totul cît mai repede. Lăsaţi deci la o parte tot ceea ce este inutil, aduceţi-vă înaintea ochilor faptul cu toată claritatea, meditaţi asupra lui în linii mari, dar cu multă siguranţă şi apoi începeţi să povestiţi" (p. 91). Cu privire la felul cum trebuie să se întocmească introducerea unei lucrări prof. Koelwel spune :

„Porniţi de la general spre particular !... Scrie astfel introducerea încît cititorul s-o poată urmări cu uşurinţă. Bagă de seamă să nu intri în casă cu uşă cu tot şi nu îndesa tot ceea ce ţi se pare important pentru cultivarea cititorului, în primele propoziţii. Acestea trebuie să fie uşoare, greutatea vine mult mai tîrziu..." (p. 115).

Vorbind despre construirea frazelor, autorul aminteşte mereu necesitatea de a scrie simplu şi clar. Ideea aceasta apare chiar la începutul lucrării : „Evitarea exprimării echivoce, neclare, nu este numai o problemă de gramatică ci, mai ales, de stilistică" (p. 21). Principiul acesta se repetă cu insistenţă aproape obsedantă, în partea a doua a lucrării : „... ceea ce este simplu scris este în acelaşi timp şi bine scris" (p. 69) ; „A scrie simplu este foarte greu. Lucrul acesta nu poate fi învăţat" (p. 89) ; „Una dintre primele porunci stilistice spune : formează fraze simple şi scurte" (p. 89) ; „Este un semn al măiestriei să obţii cu mijloace puţine impresii puteri nice..." ; „Ceea ce înţeleptul trece sub tăcere, îmi dezvăluie pe maestrul stilului — ne spune Schiller" (p. 132). Prof. Koelwel nu uită însă să menţioneze cuvintele lui Cato : *Rem tene, verba sequentur* (Cunoaşte faptele, cuvintele vin de la sine) (p. 111). Prin aceasta el subliniază ideea că elementul esenţial al creării unui stil bun este o minte limpede şi o clară cunoaştere a faptelor despre care urmează să se vorbească. Sfatul adresat de profesorul Koelwel criticilor de artă germani cred că le poate fi de folos şi unor critici de artă din ţara noastră : „Despre artă se poate scrie în mod artistic, dar totuşi cu claritate şi pe înţelesul tuturor" (p. 125).

Există în manualul prof. Koelwel unele pasaje care sînt însă mai puţin convingătoare. Autorul invocă, de exemplu, eufonia, ca argument al folosirii unor forme verbale învechite : *buck, pflog, bücke, wüsche*. El socoteşte că este o *nedreptate* faţă de limba germană să se renunţe la aceste forme (p. 42). Mi se pare perimată această subliniere a muzicalităţii limbii vech şi invocarea ideii de justiţie în cazuri de felu celui de mai sus. Aceeaşi senzaţie de vetust o dă şi capitolul intitulat *Vocalele ca mijloace de expresie* (p. 71), capitol din care reiese că autorul este, cu toată convingerea, adeptul ideii că vocalele exprimă, prin ele însele, un anumit înţeles : „În *i* se găseşte adeseori ceva ameninţător, în *a* ceva sărbătoresc" (p. 73).

Deşi autorul insistă asupra faptului că în procesul de creaţie conţinutul este precumpănitor, consideraţiile sale asupra valorii simbolice a vocalelor pot crea confuzii în mintea cititorilor. Avînd în vedere complexitatea

problemei, cred că ar fi fost mai nimerită evitarea ei, într-un astfel de manual.

•

Rîndurile de mai sus au scopul de a aduce la cunoştinţa cititorilor noştri aspecte privind cultivarea limbii în Republica Democrată Germană.

Nespecialiştii au astfel prilejul să afle că şi acolo această acţiune se desfăşoară ca un rezultat firesc al creşterii permanente a exigenţei oamenilor de cultură faţă de un instrument atît de important cum este limba. În lucrările cercetătorilor germani, lingviştii romîni găsesc un sprijin pentru tendinţa lor de a lărgi obiectivul cultivării limbii de la constatarea inovaţiilor lingvistice la explicarea şi la încadrarea lor în perspectiva istorică.

Lucrările analizate aici constituie, pentru cercetătorii interesaţi în cultivarea limbii, bune exemple de metodă.

Flora Şuteu

Despre terminologia sportivă în *Dicţionarul limbii romîne moderne*

Dicţionarul limbii romîne moderne s-a bucurat de o călduroasă primire din partea cititorilor. Nu vom relua cele spuse de recenziile care au salutat apariţia dicţionarului [1], ci vom încerca, pornind de la premisa că este o datorie să contribuim la îmbunătăţirea ediţiilor viitoare, să relevăm un aspect mai special, acela al terminologiei sportive, arătînd felul cum a fost tratată în lucrarea de care ne ocupăm.

După cum se ştie, în ultimii ani mişcarea de cultură fizică şi sport din patria noastră a cunoscut o înflorire continuă, iar literatura de specialitate s-a îmbogăţit cu noi lucrări valoroase. Ca o consecinţă a acestui fapt, tot mai mulţi termeni, care altă dată, erau înţeleşi numai de un grup restrîns de specialişti, au pătruns în vorbirea curentă şi e firesc să li se rezerve locul cuvenit în paginile dicţionarului. O cercetare mai atentă a acestuia scoate la iveală unele omisiuni sau inadvertenţe, care denotă o inegală tratare a terminologiei sportive.

În rîndurile ce urmează vom semnala unele cuvinte neînregistrate şi vom discuta unii termeni explicaţi greşit [2].

Nu sînt înregistrate în dicţionar cuvinte care au o mare sferă de răspîndire, ca: *amatorism* „practicarea sportului ca amator, *fără a fi remunerat*" [3]; *atacant* [4] „jucător care face parte din linia de atac a unei echipe de fotbal, de handbal, de hochei etc." şi *derbi* [5]. Acesta din urmă cunoaşte o interesantă evoluţie semantică. La început, el definea o mare cursă de cai, organizată în fiecare an la Epsom, în Anglia, al cărei iniţiator a fost lordul Derby, în anul 1780 [6]. Cu vremea, cuvîntul trece Canalul Mînecii şi, prin extensiune, denumeşte alergările hipice rezervate celor mai buni cai

[1] Vezi, printre altele, *Luceafărul*, II (1959), nr. 12, p. 16 şi *Tribuna* III (1959), nr. 104, p. 7.

[2] Vom folosi următoarele abrevieri:

DAALF = Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, vol. I—III, Casablanca-Paris, 1953—1957. DI = *Dicţionar invers*, Ed. Academiei R.P.R. [Bucureşti], 1957. DULR = L. Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii romîne*, ed. a III-a, Craiova, 1914.

ССРЛЯ—Словарь современного русского литературного языка. vol. I—VII, Moscova-Leningrad, Ed. Academiei de ştiinţe a U.R.S.S., 1950—1958.

Т.С.Р.Я —Толковый словарь русского языка. vol. I—IV, Moscova, 1935—1940.

CA = *Caiete de atletism.*

RLC = *Regulamentul de lupte clasice*, [Bucureşti], Ed. C.F.S., 1952.

RCH = *Regulamentul competiţiilor de haltere* [Bucureşti], Ed. C.F.S., 1950.

RB = *Regulamentul de box* [Bucureşti], Ed. C.F.S., 1953.

RJB = *Regulamentul jocului de baschet* [Bucureşti], Ed. C.F.S., 1951.

[3] Cf. şi DAALF, vol. I, p. 124.

[4] Cuvîntul e atestat în DI, p. 701, col 2.

[5] Cf. şi DAALF, vol. I, p. 355.

[6] Vezi DAALF, vol. II, p. 1218 şi DULR, p. 888.

de trei sau de patru ani[1] (*derbiul de trap, derbiul de galop*). Datorită echilibrului de forţe existent între participanţi, sfera semantică a cuvîntului s-a lărgit incluzînd şi noţiunea de „întrecere sportivă ai cărei participanţi sînt de valori foarte apropiate" (ex. *Rapid, învingînd pe Dinamo, a cîştigat derbiul etapei la fotbal*).

În afară de aceştia, sînt alţi termeni a căror arie este ceva mai restrînsă, dar care sînt totuşi răspîndiţi. Ne gîndim la cuvintele *mijlocie, mijlocie-uşoară, semi-grea, semi-mijlocie* şi *semi-uşoară* din expresiile : *categorie mijlocie*[2] — categorie în care intră luptătorii cu greutatea corpului între 73 şi 79 kg, halterofilii cu greutatea corpului între 67,5 şi 75 kg şi boxerii cu greutatea corpului cuprinsă între 71 şi 75 kg[3]; categoria *mijlocie-uşoară* — categorie în care intră boxerii care au greutatea corpului cuprinsă între 67 şi 71 kg[4]; *categoria semi-grea* — categorie în care intră luptătorii care au greutatea corpului cuprinsă între 79 — 87 kg, halterofilii cu greutatea corpului între 75—82, 5 kg şi boxerii cu greutatea corpului cuprinsă între 75 şi 81 kg[5]; *categoria semi-mijlocie* — categorie în care intră luptătorii care au greutatea corpului între 67 şi 73 kg şi boxerii cu greutatea corpului între 63,5 şi 67 kg[6] şi *categoria semi-uşoară* — categorie în care intră luptătorii cu greutatea corpului între 57 şi 62 kg, halterofilii cu greutatea corpului cuprinsă între 56 şi 60 kg şi boxerii cu greutatea corpului între 57 şi 60 kg[7].

Este de menţionat că, uneori, *pană, mijlocie, semi-grea* etc. apar ca substantive (de ex. *La grea participă doar trei boxeri*), dar *cocoş, semi-greu* etc., ca substantive, denumesc pe boxerii, halterofilii şi, mai rar, pe luptătorii din categoriile respective („*Semiuşorul" N. deţine o formă foarte bună. Sportul popular*, nr. 3441, din 13 iulie 1959, p. 2; *Cine se gîndea... că din tînărul... N. va ieşi un „greu" de valoare. Sportul popular*", nr. 3389, din 11 aprilie 1959, p. 4).

Presa sportivă foloseşte în ultima vreme pentru competiţiile de lupte clasice şi libere un procedeu simplificat. Este trecută greutatea maximă a fiecărei categorii : categoria 52 kg, 57 kg, 62 kg, 67 kg, 73 kg, 79 kg, 87 kg şi categoria grea (cf. printre altele, *Sportul Popular*, nr. 3441, din 13 aprilie 1959, p. 3, col. 1—2).

De asemenea în DLRM nu apare nici verbul *a claca*[8] care denumeşte acţiunea de rupere a fibrelor musculare[9] în urma unui accident şi substantivul *clacaj*[10] care înseamnă „ruptura", iar după unii şi „întinderea fibrelor musculare"[11] — şi nici *detentă*[12] „capacitatea pe care o au unii sportivi de a se desprinde cu uşurinţă de pe sol".

Inter este jucătorul din linia de atac a unei echipe de fotbal sau de handbal care ocupă locul din dreapta sau din stînga centrului atacant, iar *mărşăluitor*[13] se numeşte atletul care practică marşul.

Cuvîntul *paşi*[14] denumeşte, în jocul de baschet, greşeala care constă din deplasarea pe teren a jucătorului cu mingea, fără ca acesta să conducă mingea în dribling. (La baschet prin dribling se înţelege lovirea mingii de pămînt şi prinderea ei, înainte ca mingea să fie atinsă de un alt jucător[15]. *Arbitrul... a permis înscrierea cîtorva coşuri după „paşi" evidenţi.* (*Sportul Popular*, nr. 3338, din 12 ianuarie 1959, p. 1 şi 4).

Pivotul este un jucător, în general înalt, care acţionează ca vîrf de atac, la baschet sub panoul advers, iar la handbal redus în

---

[1] Cf. şi ШСРЯ, vol. I, p. 690 şi ССРЛЯ vol. III, p. 708.
[2] DI, p. 270, col. 2.
[3] RLL, p. 14; RCH, p. 7—8; RB, p. 6.
[4] RB, p. 6.
[5] RLC, p. 14; RCH, p.7—8; RB, p. 6.
[6] RLC, p. 14; RB, p. 6.
[7] RLC, p. 14; RCH, p. 7—8; RB, p. 6.
[8] DI, p. 8, col. 1.
[9] DAALF, vol. I, p. 791, col. 1—2.
[10] DI, p. 472, col. 2.
[11] CA, nr. 3, 1957, p. 8.
[12] DI, p. 172, col. 1.
[13] DI, p. 594, col 2.
[14] Cf. *Baschet, regulament comentat* [Bucureşti], 1954, p. 53—54.
[15] Cf. *Regulamentul jocului de baschetbal*, O.S.P. [Bucureşti], 1948, p. 27.

semicercul de la 6 m (. . . *pivoţii au continuat să nu dea satisfacţie. Sportul Popular*, nr. 3338, din 12 ianuarie 1959, p. 1 şi 4).

Tot *pivot* se numeşte şi mişcarea efectuată de un jucător de baschet care are mingea şi care deplasează acelaşi picior, celălalt (piciorul pivot) păstrînd contactul cu suprafaţa terenului [1]. Prin verbul *a pivota* [2] se înţelege acţiunea de a se răsuci pe acelaşi picior care, în tot timpul răsucirii, păstrează contactul cu suprafaţa terenului.

Atleţii care practică probele de sărituri se numesc *săritori* [3], la fel ca sportivii care execută sărituri pe schiuri sau ca acea categorie a înotătorilor care sar în apă de pe trambulină sau din turn.

În sfîrşit, *stopul* indică oprirea mingii (la fotbal, cu piciorul) şi a pucului (la hochei).

Vom discuta acum unele cuvinte explicate greşit sau incomplet.

La definiţia *crosului* — „cursă sportivă pedestră, pe teren variat, în cursul căreia participanţii trebuie să parcurgă peste cîmp o anumită distanţă, cu respectarea anumitor norme tehnice" (DLRM, p. 200) nu s-a ţinut seama de faptul că această cursă este o competiţie sportivă care are de cele mai multe ori caracter de masă [4] şi că ea poate fi organizată oriunde, nu numai „peste cîmp", cu condiţia ca traseul pe care se dispută să fie — dacă nu în întregime, cel puţin în mare parte — accidentat.

Disputa este socotită „competiţie" (*DLRM*, p. 252). Credem că, în sport, dispută înseamnă luptă pentru obţinerea victoriei [5]. Valoarea cuvîntului *dispută* rezultă clar din exemple ca acestea : *În primele 2 manse disputa a fost de o rară dîrzenie* (*Sportul Popular*, nr. 3355, din 10 februarie 1959, p. 5) : . . . *doar prima parte a întrecerii a fost echilibrată, ea dînd loc la o dispută interesantă ca evoluţie a scorului* (*Sportul Popular*, nr. 3354, din 9 februarie 1959, p. 4), din care rezultă că disputa nu denumeşte o competiţie — în sensul sportiv al cuvîntului — ci redă aspectul de luptă al unei probe sau competiţii sportive. Disputele — întrecerile dintre feluriţi sportivi sau diferite echipe — au loc de cele mai multe ori în cadrul unor competiţii (campionate, concursuri etc.) : „*disputele din cadrul campionatului mondial de hochei*" (Sport, anul II (XII), nr. 3(6), din martie 1959, p. 2).

Se afirmă greşit că din categoria pană fac parte „luptătorii (în trecut şi boxerii) avînd greutatea corpului între 54 şi 57 kg" (DLRM, p. 580). În categoria pană sînt incluşi numai boxerii care au greutatea corpului cuprinsă între 54 şi 57 kg [6]. Luptătorii cu greutatea corpului între 52 şi 57 kg fac parte din categoria uşoară-mică [7].

Socotim definiţia *prăjinei* — „băţ (de bambus) lung de cîţiva metri, cu care se execută sărituri în înălţime" (DLRM, p. 651) — inexactă. În ultima vreme se întrebuinţează, aproape exclusiv, prăjini de metal, ca urmare a superiorităţii acestora faţă de cele vechi, din bambus. Ele au forma unor ţevi, de anumite dimensiuni.

Vasile Teodorescu

Şcoala ardeleană
antologie, prefaţă şi note de *Emil Boldan*

Studiile publicate în ultimul deceniu cu privire la Şcoala ardeleană au căutat să explice în spirit ştiinţific (N. David, Ion Oana, D. Macrea) condiţiile istorice, caracterul concepţiilor şi valoarea operei principalilor reprezentanţi ai acestei şcoli. Discuţia teoretică este însă pe deplin convin-

[1] RJB, p. 35.
[2] DI, p. 52, col 1.
[3] DI, p. 592, col. 2.
[4] ССРЛЯ, vol. V, p. 1703, col. 1, şi ШССЯ, vol. I, p. 1526, col. 2.
[5] DAALF, vol. II, p. 1332, col.1.
[6] RB, p. 6.
[7] RLC, p. 14.

gătoare numai dacă argumentele sînt ilustrate prin fapte concrete. Cercetătorul şi cititorul au nevoie de texte pe baza cărora să-şi poată face o idee clară despre realizările fruntaşilor din prima generaţie a Şcolii ardelene. Din păcate, aceste texte lipseau pînă nu demult; opera lui Micu, Şincai şi Maior a fost publicată parte în secolul trecut, parte se află şi azi în manuscrise. Editorii burghezi mercantili nu vedeau în tipărirea acestor opere o afacere rentabilă. Critica şi istoria literară n-au încurajat de loc editarea, fie şi fragmentară, a unor opere pe care le considerau lipsite de interes estetic.

Recent, contribuţia ştiinţifică şi culturală a renaşterii ardelene, care a jucat un rol deosebit în dezvoltarea limbii şi a culturii noastre, a fost pusă în valoare prin publicarea unei binevenite antologii de texte din scrierile autorilor amintiţi, întocmită de Emil Boldan. Antologia cuprinde atît fragmente din cărţile publicate, cît şi din manuscrisele rămase în biblioteci. E un merit incontestabil al antologiei faptul că oglindeşte multilateral activitatea Şcolii ardelene, reproducînd extrase substanţiale din scrierile filologice, istorice, filozofice ale reprezentanţilor ei de frunte.

Antologia e precedată de o *Prefaţă* care sintetizează şi ordonează clar, succint, rezultatele valorificării activităţii în ansamblu a Şcolii ardelene. Activitatea reprezentanţilor Şcolii ardelene este situată în mediul social şi politic al vremii şi apreciată în raport cu realităţile, cu nevoile şi aspiraţiile societăţii de atunci. Sînt puse în evidenţă succesele, dar şi deficienţele, exagerările mai de grabă, ale operei autorilor încadraţi în acest curent. În felul acesta, prefaţa şi antologia devin un preţios auxiliar pentru documentarea noastră asupra începuturilor culturii romîneşti moderne. Observaţiile care urmează doresc să contribuie la îmbunătăţirea şi completarea unei ediţii viitoare, mai întinse, a acestui volum.

În *Prefaţă* se vorbeşte despre Ion Budai-Deleanu ca despre un fruntaş al Şcolii ardelene. În antologie nu se dă totuşi nici un fragment din opera filologică atît de bogată a acestui scriitor. Ca poet el va intra, cum se spune tot acolo, într-un alt volum consacrat literaturii; dar cred că trebuiau date neapărat cîteva fragmente bine alese din studiile lui gramaticale şi lexicologice, care au început să fie cercetate şi valorificate în cadrul Institutului de lingvistică din Bucureşti. Opera filologică a poetului amintit, în cea mai mare parte rămasă în manuscrise, conţine contribuţii originale de cel mai mare interes pentru istoria limbii noastre. Dacă s-au putut extrage fragmente din manuscrisele lui Micu păstrate la Cluj, cu atît mai uşor se puteau folosi manuscrisele lui Budai-Deleanu de la Biblioteca Academiei; s-ar fi întregit astfel imaginea de ansamblu asupra acestui curent cultural. Absenţa din antologie a lui Budai-Deleanu ca istoric şi filolog este cu atît mai regretabilă cu cît întîlnim aici texte din autori de mai mică însemnătate, ca Tempea, Diaconovici-Loga, Molnar-Piuariu, Damaschin Bojinca.

Există apoi o anumită disproporţie între volumul textelor alese din diferiţi autori. De pildă, antologia a rezervat aproape 100 de pagini lui Gh. Şincai; desigur opera dîrzului luptător, care a fost autorul *Hronicii*, merita această atenţie. În schimb Petru Maior, considerat drept „cel mai strălucit dintre cărturarii Şcolii ardelene" (p. 171) a fost oarecum nedreptăţit, acordîndu-i-se doar 55 de pagini, deşi prin întinderea şi varietatea operei sale scriitorul acesta este cel puţin la fel de reprezentativ. De asemenea, este preţuită în *Prefaţă* „Retorica" lui Molnar-Piuariu, operă unică în felul ei în acele vremuri. Antologia ne dă fragmente doar din „Istoria" lui „universală", în care figura lui Pericle apare denaturată, mult umbrită de autor, în orice caz în dezacord cu cele ce învaţă elevii din manualele didactice. Pentru cititorul de azi lucrarea istorică a lui Molnar e departe de a fi la înălţimea relatării obiective a faptelor; cu un cuvînt ea e depăşită, lipsită de interes. Din *Retorică*, în schimb, s-ar fi putut alege fragmente mult mai interesante, mai instructive.

Ediţiile care au stat la baza culegerii de faţă sînt în general cele vechi, publicate de autori în timpul vieţii lor. *Hronica* lui Şincai n-a fost decît parţial tipărită de autor în *Calendarele de la Buda*, din 1806—1807—1808. Mai tîrziu au apărut două ediţii complete : una în 1853, alta în 1886, sub îngrijirea lui Tocilescu. Textele alese sînt reproduse după această ediţie din urmă, care însă nu ni se pare a fi cea mai bună. Editorul din 1886 a intervenit destul de des în manuscrisul lui Şincai, l-a modificat, dînd de multe ori o formă latinizantă sau regională unor cuvinte, depărtîndu-se în mod considerabil de realitatea graiului vorbit în Ardeal. Ediţia din 1853 prezintă mai multe garanţii de autenticitate ; ea a fost, cum citim chiar pe copertă *„tipărită de pe manuscrisul cumpărat de către ... Grigore Alex. Ghica, domnitorul Moldaviei şi hărăzit Bibliotecii şcoalelor din Iaşi"*. Pentru aceste motive şi bibliografia *Dicţionarului general* s-a oprit la ediţia din 1853, nu la cea din 1886. Cititorul antologiei urmăreşte cu destulă greutate textul cu ortografia bizară a ediţiei mai noi : *veastit, veache* (veche), *gios, preaten, aceale, leage* etc. Iată alăturate două fragmente scurte, identice ca fond, deosebite ca ortografie în cele două ediţii : „Anul 1230. Între familiile *cele* mari din Ardeal, cea mai *veche ieste* familia *comitilor* Vaş din Sfîntul Eghidie, iară *acuma* numită a *grafilor* Vaş din Ţega" (ed. 1853) : „Între familiile *aceale* mari..cea mai *veache iaste* familia *comiţilor* Vaş din Sfîntul Eghidie, iară *acum* numită a *grofilor* Vaş din Ţega" (ed. 1886). Evident că primul text pare mai autentic decît al doilea, care s-a conformat ortografiei academice latinizante din acea vreme.

Dacă totuşi s-a ales ediţia din 1886, transcrierea textului trebuia să fie absolut fidelă. Ceea ce nu se întîmplă peste tot în cazul de faţă : între textul de bază şi cel reprodus acum apar unele nepotriviri. Astfel *pecetnic* de la p. 94 a devenit *pecelnic* la p. 95 a antologiei. Nu e vorba de o simplă greşeală de tipar în antologie, pentru că ambele cuvinte sînt şi explicate, în mod diferit, la subsol, de autorul antologiei : primul prin, „pecete" ; al doilea prin „arhondologie, istorie a nobilimii, condica boierilor". Dar contextul (pe care nu-l mai reproduc) ne dovedeşte că este vorba de unul şi acelaşi cuvînt, *pecetnic*, întîlnit la fel şi în ediţiile mai vechi (1853, 1886 ale *Hronicii*). Sub anul *1633, mérge* este transcris „merge", dar *porta* devine „poartă", *terei* — „ţărei", *înşciinţat* — „înştiinţat" ; *Enghel* — „Engel" (p. 128). *Iezuviţii* din ed. 1886 devine „iezuiţii" la p. 127, însă *iezuviţii* (corect), pe pagina următoare.

Cred că autorul antologiei a procedat bine explicînd numeroasele arhaisme şi regionalisme din textul lui Şincai în subsolul paginii, pentru ca cititorul să le aibă mai uşor sub ochi. Se impun însă şi aici cîteva rectificări : a *se dimica* de la p. 34 nu înseamnă „a dumica, a se fărîma în bucăţi", ci (fiind vorba de lat. *dimico-are*) cuvîntul înseamnă „a se lupta, a se bate", sens potrivit în textul lui Şincai, care spune : „Deci aşa *dimicîndu-se*, au ajuns la Sarmiseghetuza". Dacă s-au *dumicat*, cum au mai putut ajunge în capitala dacilor ? *Ţipăul* de la p. 46 nu era „porţie de mîncare", ci un fel de chiflă, un colăcel (cam de 500 de grame), pîinea zilnică a „diacilor" (elevilor), în internatele din Ardeal. Textul spune „le da pită trei *ţipăi* pe zi" (p. 46), sau : „să aducă la masa vlădicului şi un *ţipău* de a diacilor, ca să guste şi să vază ce pîne să dea la diaci" (p.47). *Cortel* de la p. 52 nu este „cort, locuinţă", ci „pensiune", în textul : „pre teolog în *cortel* nu-l va ţinea". Expresia *„mară de vreme"* (explicată la p. 186 prin „amar de vreme") nu poate fi decît o greşită interpretare a grafiei originalului ; s-au despărţit greşit cuvintele din textul care spune : „Întru *atîtamară* de vreme, cîtă cursă de la anul Domnului 105"... Deci nu-i vorba de o expresie rară, ci de *atît amară de vreme*, o formă mai puţin literară, dar inteligibilă, a expresiei cunoscute, încă un argument în sprijinul observaţiei noastre că ar fi fost mai bine dacă textul se reproducea după ediţia din 1853 şi, atît cît era posibil, să se fi confruntat cu textul tipărit de însuşi Şincai în *Calendarele de la Buda*.

În cazurile cînd nu e vorba de particularităţi fonetice ale limbii autorilor, transcrierea textelor trebuie să respecte ortografia actuală, nu pe cea veche, aproximativă a epocii. Volumul de faţă cuprinde însă destule inconsecvenţe şi abateri de la acest principiu. Se scrie *dumnezeu* (p. 43), dar şi *Dumnezeu* (47), tot într-*aceia* (44 şi 130), *Maer* (46), *tnoit* (57), *Bae* (*ib.*), *Burii* (75), *tîmir* (95), dar *ţimir* (100).

Încheiem capitolul acesta cu două mici rectificări: *ms. 94 II* nu mai este la Blaj, ci în Biblioteca de la Cluj, fondul Blaj (p. 67). Ion Molnar-Piuariu nu a murit la *1825* (p.300) ci, aşa cum a dovedit I. Lupaş în *Anuarul Institutului de istorie naţională*, I, 1922, p. 342, la *1815*.

La sfîrşitul volumului se dau cîteva „aprecieri critice" extrase din scrierile cercetătorilor care s-au ocupat de Şcoala ardeleană. Ni se pare nepotrivit primul pasaj al textului reprodus din „Literatura română modernă" a lui Ovid Densusianu. El conţine o opinie excesiv de severă, în dezacord cu adevăratele preocupări ale antologiei. Probabil istoricul literar se gîndea la exagerările urmaşilor cînd scria că: „Încercările şcoalei latiniste de a schimba atît fondul cît şi forma limbii noastre nu au putut să se realizeze aşa precum îşi închipuiau filologii transilvăneni". Se pot pune în seama lui Micu, Şincai şi Maior asemenea ambiţii? Să schimbe „fondul cît şi forma limbii noastre"? Dar chiar celelalte aprecieri critice, care urmează, infirmă această teză. Cîteva pagini mai departe citim din *Cugetările* lui Alecu Russo că „Petru Maior, ştiutor de gramatică ca nici unul dintre noi... a scris în limba obştească a lui Clain, a lui Şincai, a hronicarilor... nu a gîndit de fel a îmbrăca limba romînă în haine latine, a tipi slobodul îmblet şi armonia limbei pe vreo sistemă" (p.285). Cuvinte drepte, de preţuire, au scris despre fruntaşii Şcolii şi N. Iorga, D. Popovici, acesta cel mai bun cunoscător al renaşterii ardelene. De ce s-au reprodus atunci texte care contrazic chiar afirmaţiile din *Prefaţa* antologiei?

Pe de altă parte, capitolul acesta de aprecieri s-ar mai putea îmbogăţi cu extrase din scrierile altor autori cunoscuţi. De pildă, despre Iorgovici a publicat un articol Heliade în al său *Curier de ambe sexe*, periodul II (1840—1842), p. 79, spunînd despre *Observaţiile de limbă romînească* că reprezintă o contribuţie „vrednică de luat în băgare de seamă de literatorii noştri, atît pentru vremea în care s-a scris cît şi pentru frumoasele şi folositoarele ei băgări de seamă asupra limbii".

Observaţiile şi unele mici rectificări şi completări pe care le-am făcut au pornit din interesul deosebit pe care l-a trezit antologia aceasta. Discutarea ei nu poate fi decît de ajutor autorului care s-a aplecat cu dragoste asupra unor texte uitate, a răscolit manuscrise pentru a alege din ele şi din vechi tipărituri unele texte de bază pentru studiul istoriei limbii şi literaturii romîne. Lucrarea lui nu trebuie să se oprească aici. O ediţie viitoare, mai cuprinzătoare, va putea oglindi mai bine contribuţia originală a Şcolii ardelene la progresul ştiinţei şi literaturii noastre.

Gh. Bulgăr

I. I. RUSSU

Limba traco-dacilor

Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1959, 165 p.

Cu această monografie se deschide o serie de publicaţii ale Academiei R.P.R., elaborate în cadrul planului ştiinţific al Comisiei pentru studiul formării limbii şi poporului romîn. Importanţa acestei probleme şi insuficienta ei tratare în trecut fac necesară iniţierea de

cercetări ample, în sectoare ştiinţifice diferite, printre care lingvistica ocupă un loc de frunte.

Înţelegerea condiţiilor în care s-a format limba romînă se izbeşte de la început de un obstacol foarte serios: limba băştinaşilor ţinuturilor noastre dinaintea cuceririi romane a rămas pînă astăzi aproape total necunoscută. E explicabilă deci curiozitatea şi interesul deosebit pe care îl stîrneşte lucrarea cunoscutului filolog clujean I. I. Rusu, *Limba tracodacilor*, cu atît mai mult cu cît se ştie că problema aceasta face de mult obiectul preocupărilor sale.

După cum se ştie, limba tracă a dispărut la sfîrşitul epocii antice, lăsînd foarte puţine urme : o serie de nume proprii — antroponime şi toponime —, cîteva zeci de glose (cuvinte trace cu traducerea greacă), un număr de nume de plante, precum şi cîteva fraze scurte în limba frigiană (probabil foarte înrudită cu traca). Pe baza acestui material lingvistic foarte sărac, s-a ajuns la concluzia că traca este o limbă indo-europeană. Dacă, în ce priveşte fonetica, se pot face consideraţii şi ipoteze verosimile, morfologia şi sintaxa tracă rămîn încă cu totul obscure. Începînd de la mijlocul secolului trecut, cînd au apărut primele cercetări de tracologie, autorii lor au publicat o sumedenie de etimologii hazardate şi au încercat să reconstituie, fără prea mult discernămînt, o serie de caracteristici ale idiomului dispărut. S-a ajuns, pe de o parte, la acumularea de ipoteze şubrede, mereu înlocuite de altele noi şi, pe de altă parte, la un oarecare scepticism din partea filologilor de altă specialitate.

Deşi prezenta un mare interes pentru istoria limbii romîne, filologii noştri au abordat rareori, şi fără rezultate remarcabile, problema limbii trace (vezi istoricul studiilor de tracologie, în lucrarea recenzată, p. 33—49).

Abia în a doua jumătate a secolului nostru au apărut lucrări mai solid construite, datorate lingviştilor bulgari D. Decev şi Vl. Gheorghiev, deşi nici din acestea nu lipsesc destule conjecturi fanteziste şi generalizări pripite.

După un secol de cercetări anevoioase, tracologia este încă în faza tatonărilor, aşa încît o carte de sinteză cum este *Limba tracodacilor* de I. I. Russu poate părea prematură. Calităţile acestei scurte monografii, ca şi interesul problemelor pe care le discută ne fac, dimpotrivă, să considerăm binevenită apariţia ei, atît pentru specialişti, cît şi pentru publicul destul de larg căruia îi este în mare parte accesibilă.

Capitolele lucrării se intitulează astfel: 1. Tracii. Ţara, cultura, istoria lor (p. 15—24), 2. Materialul lingvistic trac (p. 24—33), 3. Istoricul cercetărilor (p. 33—49), 4. Studiul etimologic al limbii trace (p. 49—56), 5. Elemente lexicale şi etimologia lor (p. 56—83), 6. Repertoriu de rădăcini şi glosar romînesc (p. 83—93; capitolul acesta, care atrage cel dintîi atenţia cititorului, cuprinde toate rădăcinile indo-europene identificate de autor în cuvintele trace, precum şi echivalentele trace — mai mult în forma unor rădăcini — ale unor cuvinte romîneşti, un fel de „dicţionar" romîn-trac), 7. Fonetica şi poziţia limbii trace în cadrul indo-european (p. 93—101), 8. Numele proprii ale traco-dacilor (101—109), 9. Dispariţia limbii trace şi relictele ei vii (p. 109—117), 10. Anexă. Cuvintele autohtone (traco-dace) în limba romînă.

După cum arată de la început autorul, monografia pe care o prezentăm a izvorît din necesitatea de a înfăţişa un cadru cît mai larg şi riguros verificat al cunoştinţelor actuale despre limba traco-dacilor. I. I. Russu şi-a propus să expună stadiul actual al cunoştinţelor în materie, precum şi „noi contribuţii şi achiziţii, mai ales în sectorul etimologiei numelor proprii" (p. 10). Autorul se întemeiază, cum e şi firesc, pe lucrările predecesorilor, dintre care trebuie pomenite în primul rînd operele tracologilor bulgari, amintiţi de noi mai sus. Deşi recunoaşte valoarea acestor lucrări (D. Decev, *Caracteristica limbii trace*, Sofia, 1952; D. Decev, *Resturile limbii trace*, Viena, 1957; Vl. Gheorghiev, *Limba tracă*, Sofia, 1957), I. I. Russu acceptă numai 22 din cele 125 de etimologii noi propuse de Decev şi consideră că monumentala *Die thrakischen Sprachreste* — „repertoriu critic şi complet" — mai are nevoie de revizuiri şi de o reeditare

după criterii mai severe (p. 42—46). Autorul vorbeşte chiar de necesitatea alcătuirii unei noi culegeri, care să cuprindă şi elementele frigiene şi t o a t e numele proprii.

I. I. Russu supune unui examen critic sever şi deosebit de convingător materialul lingvistic trac. Deşi destul de bogat cantitativ, acest material e „lacunar, fragmentar, obscur şi prea adesea echivoc sub raport lingvistic şi cultural-istoric" (p. 9). Nu putem decît să aprobăm scepticismul autorului în ceea ce priveşte cele 19 traduceri propuse pînă acum pentru misterioasa inscripţie de pe inelul de la Ezerevo. Dintre cele 70—80 de glose (cuvinte „trace" cu echivalentul grec), unele nici nu reprezintă cuvinte trace şi numai pentru 27 se pot da etimologii sigure sau foarte probabile; multe din ele sînt corupte, mai ales în privinţa terminaţiilor. În aceeaşi situaţie se găsesc şi numele dace de plante. (Cel mult 15 pot fi explicate etimologic: dintre celelalte, multe sînt de fapt cuvinte latine sau greceşti.) Autorul este foarte îndreptăţit să nu ia în discuţie textele frigiene (formule de ameninţări şi afurisenie la adresa profanatorilor de morminte), deoarece nu se ştie încă în ce măsură sînt valabile pentru limba tracă în general (p. 32). Autorul insistă asupra numelor proprii (toponime şi antroponime) şi credem că are dreptate. Dînsul pleacă de la două premise care pot fi acceptate fără multă greutate: *a*) sistemul de formare a numelor proprii e identic cu cel al celorlalte popoare indo-europene; *b*) numele proprii sînt alcătuite din cuvintele cele mai specifice şi semnificative ale limbajului cotidian (p.54); de exemplu antroponimele cuprind de obicei cuvinte care denumesc calităţi morale sau fizice.

După această parte critică, autorul trece la problema esenţială, a etimologiei resturilor de limbă tracă. Pentru stabilirea etimologiei — şi deci a sensului aproximativ — a cuvintelor trace, trebuie mai întîi eliminate din discuţie acele cuvinte care de fapt nu sînt trace şi trebuie corectate — pe cît este posibil — formele corupte din manuscrise sau rău citite în inscripţii de epigrafişti (p.50).

După fiecare cuvînt trac se dă categoria lexicală (nume de persoană, de trib, de rîu etc.), apoi rădăcina indo-europeană din care provine, cu sensul ei aproximativ, de exemplu:

Acmonia (nume de localitate) < **ak-m-* „piatră, pisc, stîncă".

Aizis (nume de localitate) < **aig-* „capră".

Aplasa (nume de bărbat) < **ep-t-* (*op-t-*) „a lucra, a fi activ, bun".

Berecyntai (trib frigian) < **bherek-* „a străluci".

Vetespios „cal de un an", din **uet-* „an" şi **esp-* „cal".

Atît rădăcina reconstituită, cît şi sensul ei se bazează pe rezultatele comparaţiei mai multor cuvinte din diverse limbi indo-europene, pe care I. I. Russu le citează după dicţionarul lui Walde-Pokorný.

Autorul ne încredinţează că, cu toate dificultăţile obiective, se poate ajunge la un număr destul de mare de etimologii sigure sau mai mult ori mai puţin probabile. Într-adevăr, tr. *azen* (tradus de un glosator ca „bărbie") are multe şanse să fie înrudit cu gr. γέννα „bărbie"; tot aşa *brilo* „bărbier" < **bhrei-* „a tăia", *bryton* „bere" < **bhru-t-* „a fierbe", „a fermenta", *dio-* „ceresc, divin" < **diyo-*, *ezis* „arici" < **eghi-* (cf. gr. ἐχῖνος). Restul etimologiilor e însă puţin sau foarte puţin convingător:

Aidezyres, nume de femeie, ar conţine rădăcina indo-europeană **ai-dh-* „a arde, a lumina". Dar nu poate fi legat de gr. αἰδοῦμαι? Şi, în definitiv, ce ne autorizează să considerăm *Aidezyres* ca format din două rădăcini, dintre care prima e *Aide-*? E oare singura modalitate de a analiza acest cuvînt?

Berecyntai, trib frigian, e dat ca provenind din **bherek-* „a străluci". Nu poate fi însă un cuvînt compus?

Cersobleptes, rege trac, < **uel-* „a vrea", dar la fel de bine ne putem gîndi la gr. θλέπω.

καπνοβάται, preoţi la moesi, e pus în legătură cu **yat-* (lat. *uates*); de ce nu şi cu gr. θαίνω?

Teres, nume de bărbat, < **ter-* „tare" (autorul consideră rom. *tare* de origine tracă). De ce nu poate fi legat şi de lat. *terreo*?

Zimarcus < **marko-* „cal". Partea a doua a cuvîntului ne duce cu gîndul mai de grabă la gr. ἄρχω.

Discuţia aceasta s-ar putea prelungi, îmbrăţişînd cele mai multe din etimologiile trace — mai vechi sau mai noi — susţinute de I. I. Russu. În unele cazuri, ni se oferă etimologii foarte greu de acceptat chiar cu calificativul „puţin probabil": *aniarsexe*, nume de plantă, <**keqo-* „plantă verde", *Edoni*, nume de trib, < *edh-* „gard", sau *Triballi*, numele unui clan, < **treb-* „grindă".

Sintetizînd obiecţiile noastre, i s-ar putea reproşa autorului următoarele:

a. Nu vedem pe ce se întemeiază considerarea unor nume proprii ca monomembre sau ca bimembre, iar în privinţa acestora din urmă, autorul nu ne arată de ce a tăiat cuvîntul în două înaintea cutărui fonem şi nu a altuia.

b. Nu se dau toate etimologiile posibile, ţinînd seama de faptul că istoria sunetelor limbii trace nu e chiar atît de clară cum ţine să ne încredinţeze autorul. Este de-a dreptul surprinzătoare afirmaţia că „sistemul fonetic al limbii trace este şi a fost bine cunoscut în linii generale" (p. 93). Cîtă vreme numai cîteva cuvinte au o etimologie indo-europeană convingătoare, nu vedem cum se poate vorbi de cunoaşterea, fie şi „în linii generale", a sistemului fonetic al unei limbi. Rezultă din expunerea consacrată foneticii, că vocalismul e foarte conservator, afară de *e* şi *o* care dau uneori *a*, iar în privinţa consonantismului, traca este o limbă satem[1]. I. I. Russu n-a reuşit să iasă dintr-un cerc vicios, în mare parte inevitabil, pe care l-a semnalat şi criticat la alţi cercetători: etimologiile se bazează pe un sistem fonetic trac dedus chiar din aceste etimologii.

Capitolul „Fonetica..." nu satisface în multe privinţe exigenţele lingvistului. Tratarea sunetelor este prea succintă şi o serie de afirmaţii sînt prea categorice pentru un material atît de nesigur. Îndicaţiile de ordin istoric sînt puţine şi neconvingătoare: de exemplu, *o* trece parţial la *u* „în condiţii ce nu se pot preciza" (p. 95). Poate e vorba de un *o* închis, notat, din cauza aceasta, inconsecvent de greci[2]. *z* „îşi pierde sonoritatea", de vreme ce în epoca tîrzie e redat prin *s* (p. 96). Cîtă vreme nu ştim ce valoare avea acest *z* în cuvinte trace (*z*, *dz*, *zd*?) e greu de admis că „îşi pierde sonoritatea". Poate că pronunţarea *zd* > *z* (ca în greacă) şi sunetul începe să fie redat prin litera *s* (care nota uneori în latină şi greacă şi fonemul sonor *z*)[3]. E regretabil că autorul nu dă cuvintele trace în transcriere latină sau greacă, aşa cum le găsim în izvoarele latine, respectiv greceşti. Pentru studierea vocalismului în special, acest defect de metodă creează dificultăţi.

La p. 22—23 se spune că între geto-daci şi tracii de la sud de Dunăre şi Haemus exista eventual numai o diferenţiere dialectală aşa cum arată „nuanţele deosebite regionale", la numele de plante şi la antroponime şi toponime. Desigur faptele nu-i permit încă nimănui să tranşeze chestiunea, dar ar fi trebuit să aflăm mai precis pe ce se întemeiază această afirmaţie interesantă.

În *Anexă*, autorul dă lista cuvintelor romîneşti de origine tracă. Dintre acestea unele se găsesc şi în albaneză (*abure, balaur, barză, brad, bucura, copac, copil, groază* etc.), altele numai în romînă: *adia, agăţa, ameţi, amurg, anina, aprig, arunca, baier, băga, băiat, beregată, boare, bordei, brînduşă, brînză, brusture, buiestru, burlan, burtă, butuc, butură, caier, carîmb, caţă, căciulă, cîrlan, cîrlig, creţ, curma, (a) darari, deretica, dezbăra, droaie, druete, genune, gheară, gorun, grapă, grui, gudura, încurca, înghina, îngurzi, înseila, întrema, leagăn, lepădă, lespede, leşina, mărcat, melc, mieru, mire*[4], *mistreţ, mişca,*

[1] I. I. Russu propune totuşi etimologii în contradicţie cu caracterul satem, printre care *Acmonia* şi *Decebal*.

[2] D. Detschew, *Charakteristik der thrakischen Sprache*, Sofia, 1952, p. 95.

[3] Vezi şi părerea lui Decev, *loc. cit.*, p.74.

[4] Pentru care *Dicţionarul limbii romîne moderne* dă un corespondent albanez.

morman, mununâ, muşat, niţel, noian, păstra, pînză, prunc, răbda, reazem, ridica, scăpăra, scurmă, speria, starnut, steregie, sterp, străghială, strepede, strugure, sugruma, suguşa, şoric, tare, ţarc, ţarină, ţăruş, uita, zgîria, zgîrma. În total 160 de cuvinte romîneşti ar fi de origine traco-dacă; pentru trei dintre acestea (*răbda, rezema, droaie*) I. I. Russu propune etimologii noi indo-europene.

Pentru unele din aceste cuvinte s-au dat alte etimologii (de ex. *mişca* < lat. **micicare*; *ridica* < *eradicare* etc.), dar autorul îşi propune să discute problema originii acestor 160 de cuvinte într-o lucrare viitoare. În aceste condiţii, orice discuţie asupra lor e imposibilă, de aceea ne-am mulţumit să le citäm.

Este foarte verosimil ca fondul de cuvinte romîneşti cu etimologie necunoscută să fie, în total sau în parte, de origine traco-dacă; sarcina cercetătorilor istoriei limbii romîne rămîne să compare aceste cuvinte cu rădăcinile indo-europene cunoscute şi să propună etimologiile cele mai plauzibile. N-ar trebui să excludem totuşi posibilitatea apriorică ca aceste cuvinte să nu fie totuşi trace şi nici măcar indo-europene; atît înainte cît şi după cucerirea romană, au fost posibile împrumuturi din diverse limbi indo-europene sau neindo-europene.

Privită în ansamblu, monografia *Limba traco-dacilor* este un instrument de lucru util cercetătorilor istoriei limbii romîne şi indo-europeniştilor. Dificultăţile obiective sînt adesea încă de neînvins, de aceea o serie de explicaţii şi etimologii avansate de autor rămîn simple ipoteze mai mult ori mai puţin probabile. Lucrarea are meritul de a informa un public destul de larg de cititori asupra stadiului actual al cercetărilor în domeniul tracologiei. Nu putem trece cu vederea, printre calităţile monografiei, faptul că autorul se dovedeşte deosebit de prudent şi că a eliminat un număr foarte mare de conjecturi fanteziste, care abundă în lucrări mai vechi. E de aşteptat ca apariţia monografiei lui I. I. Russu să provoace interesul lingviştilor romîni în sectorul etimologiei cuvintelor considerate de autor ca autohtone. În cadrul preocupărilor legate de studiul formării limbii şi poporului romîn, monografia pe care am prezentat-o aduce reale servicii.

Sorin Stati

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

Pentru a vă asigura o colecție completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul Dvs. pentru 1960.

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE, AGENȚIILE POȘTALE, PRIN FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII VOLUNTARI DIN ÎNTREPRINDERI ȘI INSTITUȚII.

I. P. 2, c. 3773

ERATA

Pagina	rîndul	în loc de :	se va citi :
70	2 de jos	*немецкогомелязыка*	*немецкого языка*
71	6 de sus	*Ввебени*	*Введение*
71	6 ,, ,,	*нау*	*науку*
73	18 de jos (coloana 2)	MÍ	NI
75	11 de sus (coloana 2)	CĂTĂMUÍ	CĂTĂMÛI
115	8 de jos (coloana 1)	ШСРЯ	ТСРЯ
116	2 de jos (coloana 1)	ШССЯ	ТСРЯ

c. 3773. – Limba română, nr. 5, 1959.

Din publicațiile apărute în
EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Lingvistică

Academia Republicii Populare Romîne, Subsecția de limbă și literatură, ***Revista de filologie romanică și germanică***, anul II (1958), nr. 2, 6 lei.

Académie de la République Populaire Roumaine, ***Revue de Linguistique***, nº 1/1959, 5,20 lei.

Filozofie

Academia Republicii Populare Romîne, Institutul de psihologie, ***Revista de psihologie***, nr. 3/1959, 6 lei.

Istorie

Societatea de studii clasice din R.P.R., ***Studii clasice***, I, 1959, 25 × 17,50, 258 (— 260 p. + erata, legat p. + anvelopă), 21 lei. Articolele sînt rezumate în limbile rusă și franceză.

Institutul de istorie, redactor responsabil A. OTETEA, ***Documente privind Unirea Principatelor***, II, Rapoartele Consulatului Austriei din Iași (1856—1859), culegerea documentelor, studiul introductiv, rezumatele și notele de Dan Berindei, 1959, 25×17,50, LX + 551 (—552 p. + erata, legat p. + anvelopă), 32, 30 lei. Documentele sînt prezentate în limba originală (franceză sau germană).

Academia Republicii Populare Romîne, Subsecția de științe istorice și Institutul de istorie, ***Studii***, Revistă de istorie, nr. 3/1959, 8 lei.

Științe economice

Institutul de cercetări economice, ***Economia Romîniei între anii 1944/1959***, 1959, 30,50 × 21,50, 648 (—649 p. + 43 pl. + erata, legat p. + anvelopă), 69,50 lei.

Științe juridice

Academia Republicii Populare Romîne, Institutul de cercetări juridice, ***Studii și cercetări juridice***, nr. 1/1959, 10 lei.

Din

LIMBA ROMÎNĂ

au apărut:

anul I, 1952, nr. 1
anul II, 1953, 6 numere
anul III, 1954, 6 numere
anul IV, 1955, 6 numere
anul V, 1956, 6 numere
anul VI, 1957, 6 numere
anul VII, 1958, 6 numere
anul VIII, 1959, primele 4 n-re

Numerele care vă lipsesc din colecție se pot comanda, direct sau prin poștă, prin

LIBRĂRIA ACADEMIEI R.P.R.
București, Calea Victoriei, nr. 27

Numerele curente se găsesc de vînzare la orice librărie din țară.

Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții.

Pentru străinătate, cererile de numere izolate sau de abonamente se fac prin Întreprinderea de stat pentru comerț exterior „Cartimex" I.S.C.E., str. Aristide Briand, nr. 14, sau Căsuța poștală 134—135, București.

Lei 3.—

I 8125

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÎNE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREŞTI

LIMBA ROMÎNĂ

6

ANUL VIII
1959

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

0 III 2005

1994

COMITETUL DE REDACŢIE

Acad. IORGU IORDAN — *redactor responsabil*; ION COTEANU, *redactor responsabil adjunct*; acad. MIHAIL SADOVEANU; EUSEBIU CAMILAR, membru corespondent al Academiei R.P.R.; prof. G. ISTRATE; prof. D. MACREA; GH. BOLOCAN; VL. DRIMBA; VALERIA GUŢU-ROMALO; MIRCEA MITRAN (*secretar*); C. OTOBÎCU; FLORA ŞUTEU.

APARE DE 6 ORI PE AN

Redacţia revistei *LIMBA ROMÎNĂ*

Bucureşti, Raionul I. V. Stalin, Calea Victoriei nr. 194

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, ACADEMIA R. P. R., telefon 15.07.91

I 8125

-- UCL 2014

LIMBA ROMÎNĂ

Anul VIII 1959 Nr. 6

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

IAN 2022

SUMAR

ISTORIA LINGVISTICII ROMÎNEŞTI Pag.

MIRCEA SECHE, Schiţă de istorie a lexicografiei romîne 3

GRAMATICĂ ŞI VOCABULAR

V. N. RÎBALKA (Moscova), Substantive cu funcţiune de circumstanţial de mod 21
D. MARMELIUC, Cuvinte de origine greacă în limba romînă 29
GH. BULGĂR, Contribuţii lexicologice 37
* * * Glosar regional 44

FILOLOGIE

I. CREŢU, Rectificări la ediţiile lui Eminescu (II) 57

CRONICĂ

MIOARA AVRAM, Lingvistica în cadrul Colocviului internaţional de civilizaţii, literaturi şi limbi romanice 71

RECENZII ŞI BIBLIOGRAFIE

Dicţionarul limbii romîne moderne, Ed. Academiei R.P.R., 1958, 961 p. (*Gh. Trandafir*) 77
Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba romînă, vol. I, Ed. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1959, 258 p. (*Magdalena Popescu*) 90

J. BYCK, Constandina Căplescu 95

Indicele revistei pe anul 1959 97

J155

1964

SCHIȚĂ DE ISTORIE A LEXICOGRAFIEI ROMÎNE

DE

MIRCEA SECHE

I

(DE LA ORIGINI PÎNĂ LA 1825)

Lingvistica noastră dispune, în prezent, de numeroase studii de ansamblu privitoare la starea și evoluția lexicografiei romînești. Ceea ce se constată cu ușurință după parcurgerea lor este faptul că nici unul nu și-a propus să urmărească dezvoltarea lexicografiei de la origini și pînă astăzi, să cuprindă, adică, toate etapele acestei evoluții. Mai mult decît atît : studiile de ansamblu existente trec cu totul peste dicționarele neconsacrate și se opresc numai la acelea care, din punctul de vedere al fiecărui autor, marchează o dată în istoria filologiei. Cele mai dezvoltate studii asupra lexicografiei romînești — acelea ale lui Lazăr Șăineanu [1] și I. Șiadbei [2] — încep abia cu dicționarele de la începutul secolului al XIX-lea, deși se proclamă studii de sinteză. O a doua categorie o formează contribuțiile consacrate unei singure epoci din istoria lexicografiei noastre ; astfel, B. P. Hasdeu [3] și Gr. Crețu [4] se opresc la dicționarele manuscrise slavo-romîne, N. Iorga la lexicografia secolului al XVIII-lea și a începutului celui de al XIX-lea [5], în sfîrșit I. Coteanu privește dezvoltarea lexicografiei romînești în ultimii 15 ani [6]. O categorie aparte o formează contribuția academicianului Iorgu Iordan care, enumerînd principalele lucrări lexicografice romînești, de la 1825 încoace, urmărește în primul rînd gruparea

[1] *Privire critică asupra lexicografiei romîne*, în *Istoria filologiei romîne*, a doua ediție, București, 1895, p. 181 și urm.

[2] *Lexicografia romînă și istoria cuvintelor*, în *Limba romînă*, VI (1957), nr. 6, p. 14 și urm.

[3] *Cuvente den Bătrîni*, I, București, 1878, p. 259 și urm.

[4] În Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-romînesc și tîlcuirea numelor din 1649*, București, 1900, p. 22 și urm.

[5] *Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea*, II, București, 1901, p. 283.

[6] *Lexicografia și lexicologia romînească după 23 August 1944*, în *Limba romînă*, VIII (1959), nr. 4, p. 46 și urm.

lor pe tipuri de dicționare [1]. Lingvistica noastră dispune și de cîteva studii consacrate influențelor străine asupra dicționarelor românești : trebuie citate, în acest sens, studiile lui C. Tagliavini și Gáldi L. privitoare la influența maghiară asupra lexicografiei române din Ardeal [2].

*

S-a creat impresia — care încă mai persistă — că lexicografia românească a fost extrem de săracă în realizări, cel puțin pînă în a doua jumătate a veacului al XIX-lea. Această impresie a fost întărită mai ales de împrejurarea, amintită și mai sus, că studiile consacrate istoriei dicționarelor nu au luat în considerație decît o mică parte dintre aceste realizări. Articolul de față va încerca să demonstreze că această impresie este falsă : întreg secolul trecut și chiar secolele mai vechi sînt atît de bogate în lucrări lexicografice, în încercări și proiecte de dicționare, încît trecerea lor în revistă poate oglindi, în mod convingător, o veritabilă efervescență în acest domeniu.

Circulă încă numeroase erori în legătură cu începuturile și etapele de dezvoltare a lexicografiei bilingve (și poliglote), a celei explicative, a celei etimologice ; se cunoaște în mod insuficient evoluția concepției în diverse tipuri de dicționare, conținutul lor exact. Articolul de față își propune să furnizeze unele date mai amănunțite și mai sistematice în legătură cu aceste probleme.

În sfîrșit, prezenta schiță de istorie a lexicografiei române va fi urmată de o anexă bibliografică diacronică în care vor figura lucrările lexicografice tipărite care interesează limba noastră.

*

Tradiția lexicografică românească este foarte veche. De aceea părerea, în general acceptată și astăzi, că cele dintîi încercări lexicografice „datează de pe la sfîrșitul sec. XVII sau începutul sec. XVIII" [3], necesită o rectificare. *Două fragmente de vocabular slavo-românesc din veacul al XVI-lea*, păstrate pînă astăzi [4], ne dovedesc că apariția lexicografiei bilingve este, pe teren românesc, aproape concomitentă cu aceea a primelor texte bisericești traduse din limba slavonă.

La aceste fragmente pot fi adăugate, *în secolul al XVII-lea*, cel puțin alte *opt glosare slavo-românești* [5], dintre care măcar două țin de prima jumătate a secolului : este vorba de fragmentul de *Vocabular biblic sîrbesc* [= vechi slav]- *românesc* [6], a cărui redactare trebuie pusă în jurul anului

[1] *Limba română contemporană* (București), 1956, p. 123 și urm.

[2] C. Tagliavini, *L'influsso ungherese sull'antica lessicografia rumena*, Paris, 1928 și L. Göbl (= Gáldi), *A magyar szótárirodalom hatása az oláhra*, Budapesta, 1932.

[3] Acad. I. Iordan, *op. cit.*, p. 123—124.

[4] E. Kałuzniacki, *Über ein Kirchenslavisch-rumänisches Vocabular*, în *Archiv für slavische Philologie*, XVI, p. 46 și urm.

[5] Gr. Crețu, *op. cit.*, p. 22.

[6] T. Cipariu, *Principia de limba și de scriptura*, ed. a II-a, Blaj, 1866, p. 321.

1630, precum și de *Lexiconul slavo-romînesc al lui Mardarie Cozianul, din 1649*, prima operă lexicografică completă păstrată pînă astăzi.

Lexicografia slavo-romînă din secolul al XVII-lea este, fără excepție, de proveniență muntenească. Ea rezultă din nevoile practice imediate, ca anexe la o bogată literatură religioasă, slavonă sau tradusă. Glosarele slavo-romîne erau destinate slujitorilor bisericii, mai ales traducătorilor care, conform dogmelor religioase, erau obligați să respecte întocmai sensul textului original, considerat sfînt. Înmulțirea acestor glosare în veacul al XVII-lea se explică în primul rînd prin avîntul pe care îl iau acum la noi traducerile din limba slavă. Izvorul lor comun este *Lexiconul slavo-rusesc și tîlcuirea numelor*, tipărit, la 1627, de ieromonahul rus Pamvo Berînda. Față de acesta, autorii romîni reduc sau adaugă cuvinte. Din punctul de vedere al originalității față de model se remarcă îndeosebi *Lexiconul păstrat în Codicele sturzan* (circa 1660—1670) [1], precum și *Lexiconul lui Mihai* (1672) [2], lucrări masive, de peste 8 000 de cuvinte-titlu, care au mai multe mii de termeni deosebiți de lucrarea lui Berînda.

Lexicografia slavo-romînă (nu numai cea din veacul al XVII-lea) este rudimentară, lipsită de orice aparat științific, alcătuită din simple liste bilingve în care termenului slavon i se adaugă corespondentul romînesc ; ordinea alfabetică a cuvintelor, atît de strictă în lexicografia modernă, nu este, de obicei, respectată. Dar aceste caracteristici se vor prelungi pînă tîrziu, către sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în mai toată lexicografia romînească.

★

Către sfîrșitul secolului al XVII-lea și în primii ani ai secolului al XVIII-lea se produce, în istoria lexicografiei romînești, o cotitură fundamentală. Mai întîi — locul limbii slavone începe să fie luat, în dicționarele bilingve sau poliglote, de limba latină sau de o limbă romanică. În al doilea rînd — numărul unor asemenea opere crește în mod surprinzător ; într-un interval care se întinde pe mai puțin de două decenii înregistrăm cinci încercări lexicografice : un vocabular latin-romîn și altul romîn-latin, unul italian-romîn, apoi un dicționar trilingv, latin-romîn-maghiar, în sfîrșit un glosar de neologisme. Se mai constată că centrul de greutate în lexicografia romînească începe să se mute în Ardeal, unde se fac simțite și primele semne ale curentului cultural latinist.

Prima, în ordine cronologică, dintre cele 5 lucrări lexicografice amintite pare a fi însă tot un vocabular de origine muntenească : este un mic *Dicționar italian-romîn redactat, pe la 1700, de stolnicul Constantin Cantacuzino* [3], probabil la cererea lui Luigi Ferdinando Marsigli, ambasador italian la curtea lui Brîncoveanu, el însuși autor al unui dicționar despre care vom aminti mai jos. De proporții mai mult decît modeste, el are

[1] Gr. Crețu, *op. cit.*, p. 28 și urm.

[2] *Ibidem*, p. 40 și urm. ; enumerarea completă a glosarelor slavo-romîne din secolul al XVII-lea se găsește la același, p. 24 și urm.

[3] Cf. Carlo Tagliavini, *Un frammento di terminologia italo-rumena ed un dizionarietto geografico dello stolnic Cost. Cantacuzino*, Cernăuți, 1928.

totuși meritul de a deschide seria de trei vocabulare italo-române redactate în secolul al XVIII-lea. Manuscrisul are trei părți bine distincte, prima („Nomi per la lingua valacca") fiind cea mai întinsă și mai valoroasă: circa 200 de cuvinte comune, împărțite pe materii (părțile corpului, păsări, patrupede, fructe etc.); textul, împărțit pe trei coloane, cuprinde, pe prima termenul italian, pe celelalte două termenul românesc corespunzător, cu caractere chirilice și latine. Cam în același fel este organizat materialul și în celelalte două părți, care cuprind termeni geografici comuni, respectiv nume proprii geografice. În cadrul materiei, gruparea alfabetică a cuvintelor este aproximativă. Trebuie să presupunem că manuscrisul nu este definitivat, deoarece organizarea materialului contrazice, pe unele porțiuni, concepția generală a lucrării: de exemplu, enumerarea numeralelor începe cu termenul românesc, nu cu cel italian, iar numele proprii geografice sînt dispuse pe alocuri pe două coloane în loc de trei. Cît despre faptul că termenii sînt grupați în primul rînd pe materii și numai în al doilea în ordine alfabetică, el corespunde unei concepții care revine des în lexicografia mai veche, românească și străină, pînă în secolul al XIX-lea; dicționarele de acest tip suplineau astfel, într-o oarecare măsură, manualele de conversație. În sfîrșit, mai subliniem faptul că a doua parte a micului vocabular redactat de stolnicul Constantin Cantacuzino constituie prima încercare de dicționar de tip special, de termeni științifici (în cazul de față, geografici).

Din aceeași perioadă (circa 1687—1701) datează cel dintîi dicționar trilingv care interesează lexicografia românească: este *Dicționarul latin-romîn-maghiar al contelui italian Luigi Ferdinando Marsigli* [1], bun cunoscător al țării noastre, mai ales al Ardealului, unde a petrecut mai multă vreme și unde și-a scris desigur opera. Interesant este faptul că, în secolul al XVIII-lea, alți doi italieni, Amelio Silvestro și Francantino Minotto, redactează vocabulare (bilingve) în care a doua limbă este cea română. Dicționarul lui Marsigli, cunoscut astăzi sub numele de *Lexiconul marsilian*, marchează începutul influenței maghiare asupra lexicografiei românești; lucrarea își însușește în bună parte lista de cuvinte a cunoscutului *Dicționar latin-maghiar* compus de Albert Molnár, probabil după o ediție de pe la 1700 [2]. În transcrierea cu caractere latine a corespondentelor românești se vede clar originea străină a autorului, dar mai ales influența modului de scriere maghiar (cf. exemple ca *szluga*, *karnacz*, *kovács* = covaci „fierar"). Lexiconul cuprinde aproape 2 500 de termeni, dar are mai multe zeci de omisiuni la corespondentele din limbile română și maghiară, locuri albe pe care autorul nu va fi știut, cu cunoștințele sale de limbă, să le completeze.

Dacă Marsigli a prelucrat izvorul maghiar și a redus mult numărul de termeni din acest izvor, în schimb *Teodor Corbea, autorul Dicționarului*

[1] *Il „Lexicon Marsilianum", dizionario latino-rumeno-ungherese del sec. XVII*, publicat de C. Tagliavini, București, 1930.

[2] Cf. N. Drăganu, *Dacoromania*, VII (1934), p. 265.

latinesc-romînesc din jurul anului 1700 [1], transpune cuvînt cu cuvînt lista ediției a 4-a a Lexiconului lui Molnár, adăugînd de la el doar corespondentul românesc [2]. Lucrarea lui Corbea numără cifra enormă de circa 34 000 de cuvinte-titlu. Partea românească cuprinde numeroase cuvinte și forme vechi ardelenești, lucru explicabil prin originea ardeleană a scriitorului. Mai surprinzător este marele număr de neologisme prezent în lucrare, în primul rînd împrumuturi din limba latină (*declamațiia*, *orator*, *oraţiia*, *patria*, *mod*, *regula* etc.). Se constată, de altfel, că prin intermediul dicționarelor bilingve și poliglote au pătruns neîncetat termeni noi în limba noastră: neavînd la îndemînă un corespondent românesc vechi pentru termenul străin, lexicograful a fost obligat, adeseori (mai ales cînd limba de bază se înrudea cu limba noastră), să introducă acest corespondent prin „românizarea" termenului de bază străin. Corbea este, după toate probabilitățile, primul dintre lexicografii creatori de cuvinte, nu însă în spirit latinist; dicționarul abundă, de exemplu, în adverbe formate în chip artificial cu terminația *-țeaște* (*sunețeaște* = sonor).

Tot *în jurul anului 1700 a fost redactat și Dictionarium valachico-latinum*, prima dintre lucrările lexicografice bilingve cu limba de bază românească [3]. Dicționarul, cunoscut sub numele de *Anonymus Caransebesiensis* [4], nu a fost terminat: numeroase cuvinte, mai ales derivatele, nu sînt traduse în limba latină. Gruparea alfabetică a termenilor românești este numai aproximativă. Vocabularul cuprinde peste 5 000 de cuvinte, printre care numeroși termeni ardelenești, precum și unele cuvinte maghiare care, după toate probabilitățile, n-au circulat niciodată în limba română. Cuvîntul-titlu românesc este scris cu ortografie latină, într-o transcriere superioară aceleia folosite de Marsigli. Ne miră faptul că filologii n-au acceptat încă pe Mihail Halici ca autor al vocabularului, cu toate argumentele, bogate și convingătoare, pe care Nicolae Drăganu le-a adus în sprijinul acestei paternități [5]. Fără a mai reveni asupra acestor argumente, ni se pare că lucrarea *Anonymus Caransebesiensis* ar trebui să fie popularizată cu datele ei exacte; avem a face, prin urmare, cu *Dictionarium valachico-latinum redactat de bănățeanul Mihail Halici*, cunoscut în cultura noastră ca unul dintre primii poeți culți.

De la 1704 datează prima încercare de glosar de neologisme: este cunoscuta *Scară a numerelor și cuvintelor streine talcuitoare, anexă pe care Dimitrie Cantemir o adaugă la Istoria*

---

[1] Gr. Creţu, *Cel mai vechi dicţionar latino-romînesc de Todor Corbea (manuscript de pe la 1700)*, Bucureşti, 1905.

[2] Cf. N. Drăganu, *ibidem*, p. 264.

[3] Dacă excepţăm glosarul latin-romîn scris, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, de un diletant danez, Temler, glosar extrem de sărac (circa 170 de termeni) şi cu existenţă încă obscură (cf. *Revista pentru istorie, archeologie şi filologie*, VI (1891), p. 8).

[4] S-a publicat integral în *Revista Tinerimea romînă*, noua serie, I (1898), p. 326 şi urm.; mai înainte B. P. Hasdeu studiase lexiconul şi publicase o parte din el în *Revista pentru istorie, archeologie şi filologie*, VI (1891), p. 1 şi urm.

[5] Cf. N. Drăganu, *Mihail Halici (Contribuţie la istoria culturală românească din sec. XVII)*, în *Dacoromania*, IV_1 (1927), p. 77 şi urm.

ieroglifică, în primul rînd pentru a lămuri cititorilor cărții o serie de termeni pe care îi folosește, încă necunoscuți în limba romînă. *Scara*, care cuprinde 286 de termeni, deschide lunga serie de glosare-anexă de neologisme, bogată mai ales în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Aceste glosare, care însoțesc în primul rînd traducerile, au avut un rol deosebit de important în popularizarea împrumuturilor noi. Cu toate proporțiile sale modeste, *Scara* lui Dimitrie Cantemir marchează o dată importantă în istoria lexicografiei romîne. Nu avem a face numai cu primul vocabular de termeni noi, ci, în mod implicit, decurgînd din natura lucrării, cu cea dintîi lucrare lexicografică în care se folosesc definiții explicative, prin perifrază[1]. Cuvîntul neologic *Anonym* este definit, de exemplu, prin perifraza : „Cela ce izvodind ceva, numele nu i se știe, fără nume". Totodată *Scara* lui Cantemir este și primul dicționar care cuprinde indicații etimologice, e drept, sumare : alături de fiecare termen explicat se indică limba din care el a fost împrumutat, notată printr-o abreviere (lat. = limba latină ; el. = limba elină ; evr. = limba ebraică etc.). Marea majoritate a neologismelor din *Scară* sînt de origine latină și greacă. Interesantă este adaptarea acestor împrumuturi, în cea mai mare parte introduse în limba romînă de marele învățat moldovean : forma lor este surprinzătoare, în sens pozitiv, adică identică sau foarte apropiată de aceea în care ele s-au consacrat, pînă la urmă, în limba romînă literară (cf. exemple ca *avocat*, *anatomic*, *anthrax*, *anonym*, *antepathia*, *antidot*, *apothecariu*, *aporia*, *argument* etc.).

★

De la 1704 și pînă în jurul anului 1780 se constată un regres evident în dezvoltarea lexicografiei romîne, mai ales din punct de vedere cantitativ : cu excepția a două glosare slavo-romîne și a altor două italiano-romîne (acestea redactate de străini) se întinde, în această perioadă, un mare gol. Mai semnificativ ni se pare faptul că înregistrăm, după jumătatea secolului, unele proiecte de dicționare romînești, nepuse în practică, care se datoresc unor reprezentanți ai școlii ardelene, școală care va da, la începutul secolului următor, primele dicționare științifice ale limbii romîne.

Primul dintre cele două glosare slavo-romîne, datînd de pe la 1740, aparține unui muntean, pe nume Misail [2]. Lucrarea continuă cu fidelitate tradiția lexicografică slavo-romînă, fiind o prelucrare după opera aceluiași Pamvo Berînda, cu numeroase adăugiri care ridică numărul cuvintelor-titlu la circa 8 000. Mai interesant este *Păcurariul sau lexiconul păcurariului slavo-romînesc*, și el muntenesc, terminat, la *1778, de un călugăr Macarie* [3]. Spre deosebire de toate glosarele slavo-romîne anterioare, în acesta cuvintele-titlu din limba slavă veche bisericească sînt amestecate și cu unele

[1] Exceptăm cazurile izolate din lexicografia bilingvă mai veche în care autorul, neavînd pentru termenul-titlu străin un termen romînesc corespunzător, a apelat la scurte perifraze pentru explicarea cuvîntului străin.

[2] Gr. Crețu, în Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-romînesc...*, p. 52.

[3] B. P. Hasdeu, *Cuvente den Bătrîni*, I, p. 260 și Gr. Crețu, *ibidem*, p. 55.

elemente slave mai noi, de obicei rusești. O altă caracteristică interesantă a lucrării este extrem de bogata sinonimie românească ce explică termenii străini (de exemplu кисль : „acru, cu acrime, cu acreață, cu acriciune, oțătos"; пчелка : „albinuța or albinița, albinica, albinioara").

Trecînd la lexicografia bilingvă italiano-română din secolul al XVIII-lea amintim în primul rînd de *Breve vocabulario italiano-muldavo, redactat în 1719*, al doilea de acest tip după glosarul lui Constantin Cantacuzino, însă de mai mari proporții. Autorul este călugărul franciscan *Silvestro Amelio* [1], fost prefect al misiunilor catolice din Moldova, Muntenia și Ardeal. Vocabularul cuprinde circa 1 000 de termeni : corespondentele românești arată numeroasele stîngăcii ale glosatorului străin. Faptul că datorim unui călugăr catolic străin o asemenea lucrare nu trebuie să surprindă. Se știe că prima grijă a misionarilor trimiși să răspîndească, peste hotare, confesiunea pe care o reprezentau, era aceea de a învăța limba țării respective [2] și de a înlesni învățarea ei de către alți confrați. De altfel — cel de-al doilea misionar catolic italian care a compus, în secolul al XVIII-lea, o lucrare similară cu aceea a lui Amelio Silvestro, are preocupări filologice și mai complexe : *pe la 1771 Francantino (sau Francantonio) Minotto termină un plan de gramatică, un dialog și un mic vocabular italo-romîne* [3]. Într-o scrisoare trimisă, la 19 octombrie 1777, lui Ștefan Borgia, secretarul asociației „De propaganda fide", Minotto afirmă: „Vado componendo un dicionario in lingua moldava, e compito lo spedirò" [4]. Lucrarea este aproape întru totul identică, din punctul de vedere al proporțiilor și realizării, cu aceea a lui Silvestro.

Pe la jumătatea secolului al XVIII-lea înregistrăm primul proiect al unui dicționar unilingv românesc, după cît se pare de mari proporții. În anul 1759 episcopul *Petru Pavel Aaron* propune lui *Grigore Maior*, tatăl lui Petru, colaborarea în vederea redactării unui astfel de lexicon. Ni s-a păstrat doar răspunsul favorabil al acestuia, datînd din ziua de 2 noiembrie a aceluiași an [5]. Proiectul, părăsit apoi cu totul, marchează începutul contribuției școlii ardelene la lexicografia românească, remarcabilă abia în veacul următor.

Avem de asemenea păstrată mărturia lui *Gheorghe Șincai* care plănuia, la 1780, să redacteze el însuși un dicționar dacoromîn. *În prefața la Elementa linguae Dacoromanae sive Valachicae* acesta scria : „Cum dictionario daco-romano, quod dummodo otium et scribendi commodum non desit, componere fert animus".

În anul 1783 apare, în redactarea secuiului Benkö József, primul glosar de nume de plante

[1] Ovid Densusianu, *Grai și suflet*, I, fasc. 2 (1924), p. 286 și urm.

[2] I. Bianu, *Columna lui Traian*, IV (1883), p. 144.

[3] Șt. Pașca, *Manuscrisul italian-romîn din Göttingen*, în *Studii italiene*, II (1935), p. 119 și urm.

[4] I. Bianu, *ibidem*, p. 145.

[5] Cf. Z. Pîclișanu, *Din istoria Dicționarului de Buda*, în *Transilvania*, LII, aprilie 1921, nr. 4, p. 260 și N. Iorga, *op. cit.*, p. 283.

care interesează limba romînă [1]. Acest glosar de terminologie specială, al doilea după glosarul bilingv de termeni geografici al lui Constantin Cantacuzino, este trilingv, *latin-maghiar-romîn*; el marchează o dată foarte importantă în lingvistica românească: începutul lexicografiei tipărite. Trebuie să ne gîndim că, spre deosebire de dicționarele manuscrise (care circulau puțin și prin urmare exercitau o influență minimă asupra dezvoltării disciplinei lexicografice), lucrările similare tipărite au o circulație infinit mai mare, fiind exploatate la redactarea dicționarelor ulterioare. Este adevărat că, în cazul glosarului amintit mai sus, avem a face cu o lucrare dependentă tipărită, printre alte articole, în sumarul unei reviste [2]. Ea înmănunchează un număr de 620 de termeni-nume de plante. Transcrierea cuvintelor romînești s-a făcut cu ortografie maghiară. Materialul lexical este grupat pe clase de plante și nu este așezat în ordine alfabetică nici în interiorul fiecărei clase. Lucrarea, foarte cunoscută în Ardeal, a fost folosită la redactarea unor opere ulterioare [3], probabil și la redactarea Lexiconului budan.

Prima lucrare lexicografică independentă tipărită datează din același deceniu. Ea rezultă, după cît se pare, dintr-o nevoie practică imediată. *La 1789* protoiereul și omul de cultură *Mihail Strilbițki* înființează, la Iași, o mică tipografie. Aici dă el la lumină, în același an, un mic *Dicționar bilingv, rusesc-romînesc* [4]. Scopul practic al acestui prim dicționar moldovenesc rezultă din orînduirea pe materii a termenilor, ca în manualele de conversație („Pentru vremi și sărbători", „Pentru om și părțile lui", „Pentru boale" etc.). Numărul cuvintelor care figurează în lucrare este modest (circa 1 500). Dicționarul nu reprezintă, din punct de vedere științific, nici un progres față de lexicografia slavo-romînă mai veche, fiind, în esență, o simplă listă de termeni ruși cărora li se dă corespondentul romînesc. Vocabularul lui Strilbițki a servit ca model lui Ștefan Margella, în glosarul anexat la primul volum al Gramaticii sale ruso-romîne (Petersburg, 1824). Cît despre afirmația lui B. P. Hasdeu că „înainte de acest vocabular nu sînt decît dicționare romîne manuscrise" [5], ea este infirmată de lucrarea amintită a lui Benkö, tipărită cu 6 ani mai înainte, chiar dacă nu ca lucrare lexicografică independentă.

Din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea cunoaștem două dicționare poliglote. Cel dintîi, un *Lexicon germano-latino-daco-romanum*,

---

[1] I. Coteanu, *Prima listă a numelor romînești de plante*, București, 1942. Lucrarea este semnalată și de E. Pop în *Țara Bîrsei*, II, p. 164—174, 234—244.

[2] Apare în *Magyar Könyvház*, Pozsony, vol. II, 1783, p. 407 și urm.

[3] Cf. I. Coteanu, *op. cit.*, p. 6, care arată că lucrarea lui Benkö (intitulată *Nomina vegetabilium*) a fost folosită la alcătuirea listei de plante a lui P. Sigerus (din 1791), a lui S. Kräutner (1793) și a lui Veszelski Antál (din 1798).

[4] Titlul exact: *În scurtă adunare numelor după capetile ce s-au așezat, în doao limbi, întru folosul celor ce vor vrea a învăța limba rusească și moldovenească*; e semnalat de B. P. Hasdeu, *op. cit.*, p. 260, I. Moise, *Limba romînă*, V (1956), nr. 2, p. 109—110, V. Vascenco, *Studii și cercetări lingvistice*, IX (1958), nr. 2, p. 231 și urm.

[5] *Ibidem*.

aparține ardeleanului Aurelius Antoninus Praedes (sau *Predetici*) [1], „fost auditor de regiment" [2] și datează, după afirmația autorului, din „anul de la fundarea Romei 2546" [3], adică de la *1792*. Nu cunoaștem mai multe amănunte asupra acestei lucrări care se afla, prin 1944, în biblioteca episcopală din Oradea [4].

Mai important se pare că a fost *Dicționarul în patru limbi* (*romîn-german-francez-latin*) *al bănățeanului Paul Iorgovici* [5], autorul cunoscutelor *Observații de limbă romînească* tipărite în 1799. Din nefericire opera nu s-a păstrat pînă la noi; autorul a mers probabil cu redactarea pînă la litera M [6], lucrarea rămînînd neterminată. Deși nu cunoaștem conținutul ei, putem totuși reconstitui în mod indirect, prin intermediul *Observațiilor de limbă romînească*, concepția care trebuie să-l fi călăuzit pe autor în redactarea lexicografică. Ca teoretician, el este unul dintre primii lexicologi romîni puriști, dacă nu chiar cel dintîi. Iorgovici își propunea să tipărească un glosar special care să cuprindă echivalentele latinești ale cuvintelor nelatine din limba romînă, desigur în scopul înlocuirii termenilor nelatini prin termeni latini. „Aflu — scrie autorul în *Observațiile* sale — a fi spre folosul limbei noastre a introduce în limba noastră în locul cuvintelor acestora [străine] așa cuvinte, cari sînt în limba cea veche așezate de oamenii cei aleși; cari cuvinte eu le am pus în Dicționariul meu, ce-l voi da în tipariu" [7]. De asemenea, savantul bănățean preconiza remodelarea, în sens etimologist, a cuvintelor romînești de origine latină a căror formă se îndepărta prea mult de aceea a corespondentelor latinești [8]. Este posibil însă ca Dicționarul să fi înregistrat și numeroase neologisme : Paul Iorgovici este printre primii filologi romîni care susțin că unul dintre mijloacele de îmbogățire a limbii noastre este împrumutul lexical din franceză [9]. El cunoștea de altfel perfect limba franceză și introduce pentru întîia dată această limbă într-o lucrare lexicografică romînească [10]. Dicționarul lui Iorgovici este totodată p r i m u l d i c ț i o n a r î n p a t r u l i m b i d i n l e x i c o g r a f i a r o m î n e a s c ă; el datează *din jurul anului 1800*, mai probabil dinaintea acestui an.

★

[1] N. Iorga, *op. cit.*, p. 283—284 și Gáldi L., cf. Samuelis Klein, *Dictionarium valachico-latinum*, Budapesta, 1944, p. XIV și 23.

[2] N. Iorga, *ibidem*; „auditorul" avea aproximativ atribuțiile unui judecător.

[3] *Ibidem.*

[4] Iorga o considera pierdută, dar Gáldi a folosit-o, de aici, în 1944.

[5] Tr. Topliceanu, *Paul Iorgovici*, Timișoara, 1932, p. 10; ordinea limbilor nu coincide în izvoarele care semnalează lucrarea (C. Diaconovich, *Enciclopedia romînă*, II, Sibiu, p. 870, o consideră romînă-germană-latină-franceză, iar N. Iorga, *op. cit.*, p. 296, romînă-latină-franceză-germană).

[6] C. Diaconovich, *op. cit.*, p. 871.

[7] *Op. cit.*, p. 23.

[8] Tr. Topliceanu, *op. cit.*, p. 17.

[9] *Ibidem*, p. 18.

[10] Aflăm în ultima clipă de existența unui mic *Dicționar francez-romîn* redactat, în aceeași perioadă (mai precis la *1797*), de *C. și Ilie Kogălniceanu*. N-am putut vedea deocamdată acest manuscris (care se află în Biblioteca Academiei R.P.R., sub nr. 1232).

Ceea ce caracterizează primul sfert al secolului al XIX-lea pentru lexicografia românească este mai întîi mutarea totală, din Țara Românească și Moldova în Ardeal, a preocupărilor în acest domeniu. Într-adevăr, nici o singură lucrare nu poate fi semnalată acum în Țara Românească și Moldova, în timp ce Ardealul produce cel puțin zece dicționare sau proiecte de dicționare. Ele stau încă sub puternica influență (mai mult formală) a lexicografiei maghiare; dar, din punct de vedere al concepției, al scopurilor, tendințele latiniste se manifestă acum din plin. Cele mai importante dicționare care apar sau se proiectează în această perioadă năzuiesc, prin aspectul lor general (alegerea cuvintelor și a formelor, indicațiile etimologice etc.), să demonstreze latinitatea lexicului limbii române, de obicei prin sacrificarea realității obiective.

Figura cea mai proeminentă de la începutul secolului este, fără îndoială, *Samuil Micu-Klein*. Încă de la *10 martie 1801* învățatul ardelean terminase redactarea unei lucrări lexicografice bilingve, *Dictionarium valachico-latinum* [1]. După o pauză de 2 ani, la 1803, autorul se gîndește să transforme acest dicționar bilingv într-unul în patru limbi, prin adăugarea corespondentelor germane și maghiare. În acest scop el apelează la două somități ale epocii: profesorul universitar Halitzki, pentru limba germană, și Virág Benedek, pentru cea maghiară. Aceștia îi dau concursul necesar, astfel că în 1805 lucrarea, în noua versiune, este terminată. Ea constituie prima formă a viitorului *Lexicon de la Buda*, din 1825. În sfîrșit, la cererea directorului scolilor din Timișoara, Micu adaugă lucrării și corespondentul în litere latine al cuvintelor românești (scrise cu litere chirilice). Înainte de a-i accepta dicționarul, tipografia Universității din Buda cere autorului asigurarea unui suficient număr de prenumeranți; cu toate eforturile depuse în această direcție de canonicul I. Corneli, listele de prenumeranți sînt departe de a dovedi interesul pentru lucrare și nu oferă mijloacele materiale necesare în vederea tiparului. În anul 1806 tipografia budană preia totuși opera și, la începutul aceluiași an, ea anunță printr-o „Înștiințare" de popularizare apariția a două lucrări lexicografice compuse de Micu: *Dictionarium latino-valachico-germanico-hungaricum* și *Dictionarium valachico-latino-germanico-hungaricum* [2]. Avem a face, în fond, cu una și aceeași operă, în care numai ordinea primelor două limbi apare inversată. „Înștiințarea", care condiționează și ea apariția lucrării de rezultatul subscripției, este însoțită de scurte reproduceri din ambele dicționare. De la prima vedere se poate constata că această bază a suferit transformări radicale pînă să devină *Lexiconul de la Buda*; asupra acestor transformări vom insista însă mai jos. Deocamdată constatăm că dicționarul lui Klein este cea dintîi lucrare lexicografică de tip poliglot sau bilingv în care se dau, alături de cuvintele-titlu românești mai rare, și definiții explicative (cuvîntul regional *abros*, de exemplu, se definește prin „față de masă, pînzătură"; după definiția românească

[1] Z. Pîclișanu, *op. cit.*, p. 260; în această versiune bilingvă lucrarea a fost tipărită, în 1944, de Gáldi L.

[2] *Bibliografia românească veche*, IV, 1944, p. 276.

urmează corespondentele în cele 3 limbi străine). Procedeul devine frecvent în secolul al XIX-lea, cînd înregistrăm asemenea dicționare, astăzi ciudate, în același timp poliglote (sau bilingve) și explicative. În opera lui Micu partea explicativă ocupă însă un loc mai mult incidental.

„Înștiințarea" se retipărește, cu modificări, și în 1814, de către admiratorii învățatului ardelean, la 8 ani după moartea acestuia; de data aceasta se anunță că lexiconul „așezat" de Samuil Micu este „ceva îndreptat și către sfîrșit dus" de Vasile Coloși. Începe astfel lunga prefacere a lucrării care avea să devină, peste 11 ani, Dicționarul budan. Totuși mai persistă, pînă tîrziu în secolul al XIX-lea, părerea că Micu este singurul autor al lucrării de la 1825 [1]. Deși mult inferioară *Lexiconului de la Buda*, versiunea lui Micu rămîne, după părerea lui Nicolae Drăganu, „cel dintîi produs lexicografic românesc științific, alcătuit din izvoare bune" [2].

Aproape necunoscută este astăzi activitatea filologică a ardeleanului *Ștefan Crișan* (*Körösi*), fost profesor, la începutul secolului al XIX-lea, la colegiile reformate din Cluj și Mureș-Oșorhei. Într-o notă inclusă în *Orthographia latino-valachica* tipărită la Cluj, în 1805, Crișan amintește despre redactarea, care îi aparține, a unui *Lexicon romîn-latin-maghiar:* „Hac proxime pertractata Orthographia elaboratum Lexicon valachico latino hungaricum, paratamque Grammaticum habeo, haec quoque sum luci publicae editurus, si sensero lectores his meis primitiis favorem non denegaturos". *Pe la 1802 lucrarea era gata de tipar* și episcopul Ioan Bobb se arăta dispus să finanțeze o parte din publicarea ei. Se pare chiar că operația de tipărire a început, la Cluj, în anul 1803; ea a continuat pînă în clipa în care autorul a aflat de lucrarea similară a lui Samuil Micu-Klein. Presupunem că atunci el și-a retras lucrarea, sacrificînd-o în favoarea aceleia a lui Micu. La 1820, cînd autorul nu mai era în viață, Gh. Asaki cumpără manuscrisul dicționarului de la văduva lui Crișan și îl duce cu el la Iași, unde se află și astăzi. Lucrarea este de mari proporții — aproape 10 000 de cuvinte-titlu — și are în plus față de aceea a lui Micu unele „observationes etymologicae", primele din istoria lexicografiei românești care indică și etimonul cuvintelor [3]. Ca toți lexicografii ardeleni de la începutul veacului trecut, Ștefan Crișan mărește în mod artificial numărul cuvintelor românești cu termeni luați direct din limba latină [4].

Tot din primul deceniu al veacului trecut datează și *Vocabularium pertinens ad tria regna naturae, redactat, pe la 1808—1810, de Gh. Șincai.* Dacă glosarul de la 1783 al lui Benkö József cuprindea doar nume de plante, în schimb lucrarea lui Șincai urmărește să reunească terminologia generală a științelor naturii. Cei 427 de termeni ai vocabularului indică

[1] N. Bălășescu, *Dicționariu latinu-romanu* (prospect), 1851, p. 15.

[2] *Dacoromania*, VII (1934), p. 265.

[3] În *Scara* lui Dimitrie Cantemir se indica, după cum am arătat, numai limba de origine, nu și forma etimonului.

[4] Despre Ștefan Crișan, cf.: T. Cipariu, *op. cit.*, p. 321; Aron Densusianu, *Un dicționar vechi*, în *Revista critică-literară*, IV (1896), p. 33—34; N. Iorga, *op. cit.*, p. 297—299; C. Suciu, *Un filolog puțin cunoscut: Ștefan Körösi (Crișan)*, în *Romînia literară*, Aiud, 1930, p. 45 și urm.

nume de plante, de animale și de minerale, în limbile *latină-română-maghiară-germană* și *română-latină-maghiară-germană*. Autorul a folosit izvoare germane: pentru numele de plante, lucrarea *Verzeichnis der in Siebenbürgen wildwachsenden Pflanzen* a lui P. Sigerus [1], care la rîndul lui prelucrase glosarul lui Benkö [2]; pentru numele de animale și de minerale, lucrarea lui Helmuth *Istoria naturei sau a firei*, pe care o tradusese în limba română însuși Șincai [3]. Termenii românești folosiți de autor sînt, în cea mai mare parte, populari, Șincai manifestînd o deosebită și evidentă grijă în evitarea terminologiei livrești, neologice. Deși n-a văzut lumina tiparului, vocabularul lui Șincai a fost exploatat, după toate probabilitățile, în definitivarea *Lexiconului de la Buda*, care însă l-a folosit în mod critic, operînd unele rectificări [4].

Preocupări lexicografice multiple a manifestat, în al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, învățatul și scriitorul, și el ardelean, *Ioan Budai-Deleanu*. Dintre numeroasele dicționare bilingve proiectate sau începute, singurul terminat este *Lexiconul românesc-nemțesc*, pe care autorul îl avea gata de tipar în *1818*. Acest Lexicon este foarte important, din mai multe puncte de vedere. Pentru întîia dată în istoria lingvisticii românești o lucrare lexicografică se bazează pe un material obținut prin despuierea textelor. Autorul citează, în corpul articolelor, izvoare (nu însă citate) vechi ca *Biblia*, *Psaltirea*, *Mineiul*, *Cronica* lui Simion Dascălul; de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea figurează în bibliografia lucrării texte ca *Aethiopica* lui Heliodor, *Odiseea*, *Critil și Andronie*, *Istoria lui Sofronim și a Haritei*. Ne aflăm, de asemenea, în fața primului dicționar în care ordinea sensurilor la cuvintele polisemantice este istorică, etimologică. Caracterul științific al lucrării se evidențiază și printr-o a treia caracteristică: *Lexiconul românesc-nemțesc al lui Budai* este cea dintîi lucrare lexicografică în care se dau sistematic indicații asupra accentului cuvîntului-titlu, asupra categoriei gramaticale, a genului (la substantive) și a diatezei (la verbe), a răspîndirii geografice a cuvintelor, în sfîrșit asupra valorii lor stilistice. Lucrarea conține și indicații etimologice, într-o anexă formată din mai multe tabele în care termenii românești sînt grupați pe origini [5]. Meritul acestor tabele rezultă mai ales din egala (sau, mai bine-zis, obiectiva) importanță acordată termenilor românești de origine latină și celor de origine nelatină, fapt care îl deosebește net pe Budai de lexicografii latiniști. Lista de cuvinte a dicționarului cuprinde circa 10 000 de termeni — număr egal

[1] S-a publicat în *Siebenbürgische Quartalschrift*, II (1791), anexă la fascicola nr. 3.
[2] Cf. I. Coteanu, *op. cit.*, p. 6.
[3] Cf. *Dacoromania*, II (1921—1922), p. 876.
[4] Al. Borza, *Primul dicționar de științe naturale românesc...*, în *Dacoromania*, V (1927—1928), p. 553 și urm.
[5] L. Șăineanu, *op. cit.*, p. 182, le consideră primele indicații etimologice din istoria lexicografiei românești, ceea ce, evident, este inexact. Am arătat mai sus că aceste indicații apar încă de la Dimitrie Cantemir și se regăsesc, apoi, în *Dicționarul* lui Ștefan Crișan (1802).

cu acela al *Lexiconului de la Buda* — și vădește, din partea autorului, un purism moderat. Se înlătură, de exemplu, din lucrare cuvintele slave bisericești pentru care limba comună dispune de un sinonim (*precestă, spăsi, spăsitoriu, plean* etc.); dimpotrivă, autorul introduce, din diverse izvoare, o serie de termeni românești vechi, necunoscuți în limba de la 1818, bineînțeles de origine latină. Tendința puristă a filologului ardelean este însă întrecută de aceea neologizantă, care primează în lucrare. De altfel Budai-Deleanu a început și redactarea unui dicționar de neologisme, *Lexiconul pentru cărturari*, din care s-a păstrat litera *A*. Din păcate, nici una dintre lucrările lexicografice care aparțin lui Budai-Deleanu n-a văzut lumina tiparului [1].

Cel dintîi dicționar tipărit din secolul al XIX-lea este *Kleines walachisch-deutsch und deutsch-walachisches Wörterbuch, din 1821* [2], *și aparține germanului ardelean Clemens Andreas.* Dicționarul, care continuă tradiția lucrărilor lexicografice bilingve, s-a bucurat de o mare circulație, probabil în cercurile școlare și didactice; două ediții noi, în 1823 și 1837, confirmă clar succesul micului dicționar. Același tipărise, de altfel, tot în 1821, un manual de conversație în limba română pentru germani, *Walachische Sprachlehre für Deutsche*, care era urmat de „einem kleinen Wörterbuch". Semnalăm acest tip de dicționar-anexă întrucît el este frecvent în prima jumătate a veacului trecut (apare incidental și în veacul al XVIII-lea), cînd însoțește diverse manuale, tratate și mai ales traduceri de opere beletristice [3].

La 1822 se tipărește, la Sibiu, *Vocabularium nemțesc și românesc, în redactarea doctorului Ioan Molnar* [4], cunoscut prin manualele și lucrările sale de gramatică. Dicționarul numără peste 8 000 de cuvinte-titlu depășind cu mult, ca proporții, pe acela al lui Clemens, însă e tot atît de modest ca realizare științifică. Interesant ni se pare indicele de la sfîrșitul lucrării bilingve, care cuprinde toate cuvintele românești folosite în corpul dicțio-

---

[1] Despre activitatea lexicografică a lui Budai-Deleanu, cf. Ion Gheție, *I. Budai-Deleanu, teoretician al limbii literare*, în *Limba română*, VII (1958), nr. 2, p. 23 și urm.; același ne-a oferit personal o serie de date în această problemă.

[2] *Bibliografia românească veche*, III, fasc. III—VIII, 1936, p. 374, pune sub semnul îndoielii existența ediției de la 1821; dr. Andrei Veress, *Bibliografia română-ungară*, II, București, 1931, descrie însă această ediție, al cărei titlu complet diferă de acela al ediției din 1823.

[3] Pomenim cîteva exemple de la începutul secolului al XIX-lea: *Scară a cuvintelor celor streine și a celor făcute din firea limbii, care cuvinte au cerut neapărat trebuința a să metahirisi în alcătuirea pravililor*, Iași, 1815, deși apărută ca lucrare independentă este, în realitate, un glosar-anexă de neologisme, în genul *Scării* lui Cantemir, la *Pravila* lui Andronache Donici, care apăruse cu un an înainte (încercarea lui Gr. Brîncuș, cf. *Limba română*, IV (1955), nr. 6, p. 25 și urm., de a demonstra că glosarul este o lucrare independentă nu ni se pare convingătoare). 120 de termeni (juridici dar și mai generali) sînt glosați în această anexă anonimă, uneori cu definiții ample. Al doilea exemplu ni-l oferă ardeleanul *Maniu Montan Nicolaus* care, în *Orthoepia latina, latino-valachica, hungarica, germanica et serbo-valachica* (Sibiu, 1826), include un modest *Vocabularium latinum, valachicum, hungaricum et germanicum*, Lexicon budan în miniatură. În sfîrșit, manualul de conversație *Noao cuvinte rusești și românești* (București, 1829) începe cu un *Vocabular rus-romîn* care ocupă mai mult de jumătate din cuprinsul cărții.

[4] Autorul nu figurează pe pagina de titlu a lucrării.

narului, cu trimiterea la pagină. Acest indice ține, de fapt, locul unui al doilea dicționar bilingv, inversul celui dintîi. O altă caracteristică a lucrării o constituie extrem de bogata terminologie medicală inclusă în ea. Faptul este ușor explicabil, dacă ne gîndim că autorul era medic; se pare însă că Ioan Molnar a vrut să facă din acest dicționar bilingv și o lucrare de lexicografie specială, de terminologie medicală [1]. Corespondentele românești ale termenilor germani sînt date cu litere latine (în ortografie puternic influențată de cea germană) și chirilice.

Ultima lucrare lexicografică apărută înaintea *Lexiconului de la Buda* este *Dictionariu rumanesc, lateinesc și unguresc*, în două tomuri, realizat „dein orenduiala" lui *Ioan Bobb*, vlădica Făgărașului, și tipărit la Cluj, între anii *1822—1823*. Lucrarea este totodată prima operă lexicografică tipărită de mari proporții, din numeroase puncte de vedere asemănătoare Dicționarului budan. Ea întrece, ca număr de cuvinte (circa 11 000), *Lexiconul* din 1825 [2]. Ca și acesta, dicționarul lui Bobb cuprinde numeroase nume proprii; ca și acesta, lucrarea are, în lista de cuvinte, numeroase latinisme și termeni regionali de origine maghiară. Ici și colo, la unele cuvinte puțin uzuale, alături de termenul românesc apar și scurte definiții sau corespondente sinonimice (la ARMENTARIU : „pastoriu de vite"; la AGAPE : „ospetiu de iubire"; la AGER : „iute, grabnic, straduitoriu"). Unitățile frazeologice (mai ales expresii), frecvente în lucrare, figurează ca articole independente, după cuvîntul-titlu semnificativ, nefiind niciodată incluse în corpul tratării acestuia. Dicționarul este tipărit în întregime cu litere latine. Forma cuvintelor românești este în general latinizantă, etimologizantă. Cu aproape o jumătate de secol înaintea lui Laurian și Massim, Ioan Bobb inaugurează purismul extrem în lexicografie, prin exilarea, într-un apendice de la sfîrșitul tomului al II-lea, a cuvintelor populare românești de origine nelatină. Autorul a folosit în redactare trei izvoare lexicografice maghiare : izvorul principal pare a fi *Dicționarul* lui Fr. Páriz Pápai, în ediția de la 1708, iar cele două izvoare secundare, *Dicționarul* lui A. Molnár și acela al lui I. Márton [3]. Ca realizare generală, lucrarea orînduită de Ioan Bobb este în mod evident inferioară *Lexiconului de la Buda*.

Cu *Lexiconul de la Buda* (sau, după titlul exact, *Lesicon romanescu-latinescu-ungurescu-nemțescu*, Buda, 1825) lexicografia românească pășește pe o treaptă nouă. Afirmația lui Lazăr Șăineanu că „de la dînsul datează începutul lexicografiei române moderne" [4] este desigur întemeiată, ce puțin pentru lexicografia tipărită. Avem a face cu o operă în care aparatu

[1] Cf. V. Bologa (care s-a ocupat în mod special de această terminologie), *Dacoromania*, IV_1 (1927), p. 383 și urm.

[2] Afirmația lui I. Șiadbei (*Limba română*, VI (1957), nr. 6, p. 17) că *Lexiconul de la Buda* este „*superior ca bogăție de cuvinte* [s.n.]... celui apărut cu cîțiva ani înainte la Cluj (1822)" nu se confirmă la confruntarea celor două dicționare; de exemplu : *aba, abacum, abbatie, abatissa, abatut, abis, aboritoriu, aboros, absinthiu* etc. apar numai la Bobb.

[3] Cf. N. Drăganu, *op. cit.*, p. 266; cît despre afirmația lui C. Suciu, *op. cit.*, că la baza *Dicționarului* lui Bobb s-ar afla manuscrisul amintit al lui Ștefan Crișan, ea se infirmă la confruntarea celor două lucrări.

[4] *Op. cit.*, p. 184.

științific se află la nivelul celor mai bune lucrări străine similare contemporane. Prestigiul lucrării este și astăzi atît de mare, încît s-a putut face afirmația, desigur eronată, că Lexiconul budan ar fi „singura încercare făcută pînă atunci [pînă la 1825 — *n. a.*] de a se alcătui un dicționar al limbii noastre" [1]. Am arătat mai sus prima etapă în redactarea lucrării; în rîndurile următoare vom schița și etapele următoare. După moartea lui Samuil Micu-Klein, tipografia Universității din Buda încredințează lui *Vasile Coloși*, parohul unit din Săcărîmb, continuarea lucrărilor de definitivare a lexiconului. Acesta predase el însuși tipografiei, pe la 1805, un Dicționar romîn-latin-maghiar-german, desigur în vederea tiparului [2]. În urma sarcinii primite, Vasile Coloși contopește cele două dicționare, schimbînd, între altele, ordinea ultimelor două limbi din lucrarea lui Micu. Din prefața *Lexiconului de la Buda* aflăm că Vasile Coloși „Lesiconul lui Klein foarte mult l-au avutit", iar din „Înștiințarea" tipărită în 1814, despre care am amintit și mai sus, desprindem că el a „îndreptat" lucrarea „așezată" de Micu-Klein. Aportul lui Coloși la definitivarea lucrării este cu mult mai mare decît se crede îndeobște. Gáldi L. a descoperit, în biblioteca episcopală din Oradea, fragmente din redactarea acestuia, datate 1805 și 1810 [3]. Pe baza fragmentelor, extrem de prețioase pentru noi, ne convingem cu ușurință că versiunea lui Micu a fost modificată radical. De altfel autorul se modifică pe el însuși, prin amplificare, în versiunea de la 1810; unele dintre articolele sale rămîn aproape neschimbate pînă în faza tipărită a Lexiconului budan [4]. Moartea lui Coloși a împiedicat desăvîrșirea lucrării. Ea este continuată de canonicul orădean *Ioan Corneli*, de la 1815 înainte. Corneli este trimis la Buda, pe cheltuiala lui Samuil Vulcan, revizuiește și amplifică dicționarul de la litera I înainte, adăugînd lucrării mai ales numeroși termeni tehnico-științifici. Gáldi a găsit, tot la Oradea, cîteva fragmente din redactarea lui Corneli [5], cu ajutorul cărora ne putem face o imagine destul de exactă asupra contribuției canonicului la definitivarea lexiconului. Volumul articolelor este, la Corneli, în general mai mare decît în Lexiconul budan, cu definiții uneori interminabile (ÎȚE : „Suntu tortu quelu implettecitu pe fusteii cu corlétie, séu și cu ochiuri ficutu, la resboi dé supra și dedesuptu aquatiatu, prin quare se bagî firele s. urdéla, și tessitorul perendu cu piciorul..." etc., etc.). Inovația cea mai importantă pe care a introdus-o Corneli în lucrare rămîne bineînțeles indicația etimologică. După cît se pare, ea ocupa, în versiunea acestuia, un spațiu mult mai mare decît în forma definitivă [6]. Corneli este rechemat în țară și nu poate continua opera care, în 1820, este înmînată spre revizie lui *Petru Maior*. Deși a colaborat puțin la lucrare (moare în 1821), aportul lui Maior a fost, probabil, consi-

[1] *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, I, 1955, p. IV.
[2] Z. Pîclișanu, *op. cit.*, p. 266 și Gáldi L., în Samuelis Klein, *Dictionarium...*, p. 257.
[3] *Op. cit.*, p. 257 și 265.
[4] Cf. redactarea cuvîntului *mînă* în cele două versiuni, *ibidem*, p. 262—263.
[5] *Ibidem*, p. 268.
[6] Cuvîntul ÎNȚEPA — la Corneli: „Ital. *inzeppare*, intrudo, coacervo, congero, spisso. Etym. a praep. *in* et *ceppus*, *cuneus*"; la Lex. bud.: „Lat. *in* et *cipus*", cf. Gáldi L., *op. cit.*, p. 269.

derabil, mai ales în definitivarea etimologiilor. Revizuirea și completarea vastei opere au fost terminate de preotul *Ioan Teodorovici* și *Alexandru Teodori*, doctor în medicină și filozofie. Aflăm, din prefața Lexiconului, că ei au reluat opera de îmbogățire pe aproape două treimi din lucrare (iarăși de la litera *I* înainte) [1].

S-a insistat prea mult asupra caracterului de dicționar poliglot al *Lexiconului de la Buda*, trecîndu-se adesea cu vederea că importanța primordială a lucrării stă în aspectul ei explicativ și etimologic. Într-adevăr, ne aflăm în fața celui dintîi dicționar explicativ și etimologic al limbii române care a văzut lumina tiparului. Dacă în prospectele tipărite de Micu, precum și în *Dicționarul* lui Bobb procedeul de a defini unele cuvinte (rare) apărea în mod cu totul incidental, în *Lexiconul de la Buda* el devine un sistem : aproape toate cuvintele polisemantice, precum și numeroase cuvinte unisemantice incluse în lucrare au, înaintea enunțării corespondentelor din cele trei limbi străine, scurte indicații semantice (perifraze sau sinonime) în limba română. Prin această caracteristică, dicționarul în patru limbi îndeplinește totodată și rolul de dicționar explicativ romîn-romîn. Față de versiunea lui Micu-Klein, forma definitivă a Lexiconului budan adaugă indicațiile gramaticale : fiecare cuvînt-titlu este încadrat în categoria morfologică respectivă, se atestă cu regularitate pluralul substantivelor și al adjectivelor, infinitivul lung și participiul verbelor. Cuvintele polisemantice sînt grupate pe sensuri, de obicei sub cifre, iarăși spre deosebire de versiunea lui Micu-Klein, care concentra nuanțele semantice, oricît de diverse, într-o enumerare unică. Sensurile, la rîndul lor, sînt dispuse de obicei în filiație istorică, de la cele etimologice la cele recente, ca în *Dicționarul* lui Budai-Deleanu. Ceea ce mărește enorm valoarea dicționarului este apreciabilul număr de expresii incluse în corpul articolelor [2], adesea cu definiții [3]. Cuvintele pe care autorii le consideră de origine latină (eventual romanică sau greacă) au în mod sistematic indicații asupra etimonului, celelalte numai în mod incidental.

În partea etimologică însă se manifestă mai cu seamă purismul autorilor, tendința de a explica cu orice preț prin limba latină cuvintele românești, nu de puține ori prin sacrificarea conștientă a adevărului științific [4]. „Cu toate acestea, Lexiconul budan conține peste o mie de etimologii latine rămase valabile și constituie începutul serios al etimologiei românești" [5]. Lucrarea a fost de altfel utilizată, în primul rînd pentru

[1] Despre istoricul *Dicționarului* de la Buda, în afară de lucrările citate, cf. și Ar. Densusianu, *Din istoria Lexiconului de Buda*, în *Revista critică-literară*, IV (1896), p. 193 și urm. ; E. Armeanca, *Vasile Coloși, colaborator la Dicționarul de Buda*, în *Societatea de mîine*, IX (1932), p. 14 ; D. Simonescu, *Proiecte de dicționare române, S. Micu și V. Kolosi*, în *Ethos*, II (1945), p. 3—4.

[2] Rareori și ca articole-titlu independente.

[3] La cuvîntul-titlu NAS se dau, de exemplu, unități frazeologice ca *vorbesc pe nas, port pe cineva de nas, arunc cuiva ceva în nas, umblu cu nasul pe sus, îmi sare ceva în nas, cu nasul de glaje sau de ceară* etc.

[4] Împrumuturi clare din limba slavă (și derivate ale acestor împrumuturi) de felul lui *corabie, drojdii, haiduci, prost, slăbi, slăvi, slovă, slujitor* etc. au, în lucrare, etimon latinesc.

[5] I. Șiadbei, *op. cit.*, p. 18.

indicațiile etimologice, în operele a doi mari învățați străini, care au popularizat-o peste hotare : este vorba de romanistul Fr. Diez și de slavistul B. Kopitar.

În raport cu versiunea lui Micu, lista de cuvinte a *Lexiconului de la Buda* este îmbogățită în mod apreciabil, fapt relevat și în prefața lucrării. S-au adăugat, după cum am văzut, numeroase neologisme aparținînd domeniului tehnico-științific ; de asemenea unele maghiarisme ardelenești, slavonisme și chiar turcisme ; predominant este însă adaosul de elemente latinești transferate direct din dicționarele latine și prin urmare fără circulație reală în limba noastră. Adaosul latinist nu este totuși atît de mare ca în *Dicționarul* lui Bobb, autorii dovedind, din acest punct de vedere, mai multă măsură. Alegerea formei cuvintelor-titlu se face de asemenea în spirit latinist mai moderat decît la Bobb, însă mai accentuat în raport cu versiunea Micu-Klein.

Influența în epocă a *Lexiconului de la Buda* a fost enormă. Mai toate dicționarele ulterioare, pînă tîrziu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, îl iau ca model și îl pomenesc cu cel mai mare respect. Datorită — cel puțin în parte — prestigiului lucrării, curentul latinist se face simțit în majoritatea operelor lexicografice din Țara Romînească și Moldova și stăpînește cu autoritate, pînă după anul 1870 [1].

---

[1] Adăugăm mai jos cîteva lucrări lexicografice manuscrise pe care le-am aflat după redactarea articolului de față :

1) D. Russo a semnalat (în prefața *Dicționarului grec-romîn* redactat, în 1935, de H. Sarafidi) existența unui *Dicționar greco-romînesc din veacul al XVII-lea*, care s-ar afla în biblioteca „metohului sf. mormînt din Constantinopol" (p. IV).

2) Nicolae Iorga a descris (în Revista istorică, VII, p. 106—112) un mic *Dicționar trilingv, francez-grec-romînesc*, pe care l-a datat, după scris, în jurul anului 1700 (datarea este însă puțin probabilă).

3) În prefața *Cronicii lui Mitrofan Grigoràs* (București, 1935, p. 9—10), Demostene Russo amintește despre un *Dicționar greco-romînesc de pe la jumătatea secolului al XVIII-lea* ; acest dicționar se află inclus într-un manuscris al lui Calinic al III-lea, fost mitropolit al Proilavului și patriarh al Constantinopolului.

4) Carlo Tagliavini a descoperit în biblioteca din Calocea manuscrisul unui *Dicționar latin-romîn* redactat, pe la *1762—1776*, probabil de un iezuit romîn din părțile Oradiei (cf. *Despre Lexicon compendiarium latino-valachicum*, Acad. Rom., Mem. secț. lit., seria a III-a, tomul al VI-lea (1932), Memoriul 4).

5) În Biblioteca Academiei R.P.R. se află înregistrat (cu numărul 1577) manuscrisul unui *Lexicon grecesc-romînesc datînd din 1797*.

6) Tot acolo (sub numărul 1393) se găsește *Dicționarul romîn-turc* și *turc-romîn* de mici proporții redactat de *Ienăchiță Văcărescu*.

7) În aceeași Bibliotecă se păstrează *Dicționarul în 5 limbi (elin-grec modern-aromîn-german-maghiar) alcătuit, la 1821, de N. Ianovici*, aromîn din Moscopole. Manuscrisul are anexat și permisul de tipărire obținut de la cenzura din Buda.

SUBSTANTIVE CU FUNCŢIUNE DE CIRCUMSTANŢIAL DE MOD

DE

V. N. RÎBALKA (Moscova)

În limba romînă, precum şi în alte limbi, funcţiunile sintactice de bază ale substantivelor sînt cele de subiect şi de complement, ceea ce se explică prin faptul că funcţiunile menţionate corespund cel mai bine calităţii substantivelor de a denumi obiectele [1].

Trebuie totuşi să remarcăm că, în general, funcţiunile sintactice ale cuvintelor nu sînt determinate exclusiv de proprietăţile părţii de vorbire căreia îi aparţin aceste cuvinte.

Profesorul R. I. Avanesov scrie că funcţiunea sintactică a cuvîntului este determinată nu numai de categoria lui morfologică; ea este determinată de toate legăturile lui cu alte cuvinte, de context, de toate sensurile cuvîntului respectiv şi ale cuvîntului la care se referă [2].

În limba romînă, ca şi în limba rusă, substantivul poate avea şi alte funcţiuni sintactice decît cele fundamentale. De exemplu, în îmbinarea de cuvinte „om de ispravă", substantivul „ispravă", apare cu funcţiunea atributivă, după un proces complicat de schimbare a structurii lui semantice.

Pe primul plan se află aici valoarea calificativă, nu cea de denumire a obiectului. Avînd funcţiunea de atribut, substantivul „ispravă" capătă o valoare mai abstractă, asemănătoare cu valoarea adjectivului [3]. Substan-

---

[1] Autorul are în vedere categoria denumită de acad. V.V. Vinogradov предметность şi definită în felul următor: categorie lingvistică cu ajutorul căreia cuvintele, din simple denumiri ale lucrurilor, devin expresia noţiunilor corespunzătoare, şi cu ajutorul căreia pot fi concepute ca obiecte noţiunile abstracte legate nu numai de lucruri şi persoane, ci şi de calităţi şi acţiuni. (V. V. Vinogradov, Современный русский язык, Государственное учебно-педагогическое издательство наркомпросса, RSFSR, Moscova, 1938, p. 3.

[2] Vezi R. I. Avanesov, Второстепенные члены предложения, как грамматические категории în *Русский язык в школе*, nr. 4, 1936, p. 55.

[3] Despre valoarea substantivelor care apar cu funcţiune de atribut, vezi I. Iordan, *Limba romînă contemporană*. Manual pentru instituţiile de învăţămînt superior, 1954, p. 624—639.

tivul „ispravă" cu funcţiune de atribut poate fi înlocuit prin sinonimele semantico-sintactice, adică prin adjectivele calificative corespunzătoare.

De ex. : om de ispravă — om vrednic, capabil, cinstit.

Printr-un proces asemănător, substantivele ajung să îndeplinească şi alte funcţiuni sintactice, printre care şi pe aceea de complement circumstanţial de mod.

De exemplu : Zoe privi *cu ură* spatele omului îndepărtîndu-se spre uşă, cu ceafa groasă şi revărsată, cu un cerc de chelie ieşind alb de sub pălăria de pai.

CEZAR PETRESCU, *Întunecare*, p. 100.

Se naşte problema dacă toate substantivele în limba romînă contemporană pot avea funcţiunea de complement circumstanţial de mod.

În *Limba romînă contemporană*, academicianul Iorgu Iordan atrage atenţia că un număr mare de substantive au funcţiunea de complement circumstanţial de mod : „Şi această categorie este numeroasă, datorită faptului că pe de o parte există multe substantive care, precedate de prepoziţii, pot îndeplini funcţiunea unui circumstanţial de mod, iar pe de altă parte, numărul prepoziţiilor apte de a exprima raporturi modale este destul de mare" [1].

Numeroasele exemple pe care le-am cules din materialul cercetat arată că substantivele sînt larg folosite ca mijloc morfologic de exprimare a circumstanţialului de mod în limba romînă contemporană.

În articolul de faţă încercăm să arătăm, pe baza particularităţilor structural-morfologice şi semantice ale substantivelor, posibilităţile de folosire a lor ca mijloace de exprimare a complementului circumstanţial de mod.

Din material reiese că în calitate de mijloc morfologic de exprimare a complementului circumstanţial de mod pot apărea atît substantive cu înţeles abstract, cît şi substantive cu înţeles concret.

Cel mai numeros grup de cuvinte care pot îndeplini funcţiunea menţionată îl formează substantivele abstracte. Particularitatea lor structurală în funcţia de circumstanţiale de mod o constituie prepoziţiile : *cu*, *în*, *din*, *fără*, *pe* etc. Din acest grup fac parte substantive ca, de exemplu : *abnegaţie*, *admiraţie*, *amărăciune*, *bărbăţie*, *blîndeţe*, *bunătate*, *chirie*, *cinste*, *curiozitate*, *devotament*, *discreţie*, *dispreţ*, *dîrzenie*, *dragoste*, *duioşie*, *durere*, *duşmănie*, *eleganţă*, *entuziasm*, *fermitate*, *frică*, *fugă*, *glumă*, *grabă*, *grijă*, *groază*, *invidie*, *iuţeală*, *îndărătnicie*, *îngrijire*, *încremenire*, *înţelegere*, *jale*, *lăcomie*, *milă*, *mîndrie*, *mînie*, *modestie*, *nădejde*, *nedumerire*, *neputinţă*, *obidă*, *prietenie*, *pripă*, *rapiditate*, *răutate*, *regularitate*, *repeziciune*, *rîvnă*, *severitate*, *siguranţă*, *silă*, *simpatie*, *simplitate*, *spor*, *străşnicie*, *stîngăcie*, *succes*, *şoaptă*, *tărie*, *umilinţă*, *ură*, *urgie*, *uşurare*, *uşurinţă*, *viclenie*, *violenţă*, *vitejie*, *zbor*, *zor* etc.

Substantivele abstracte menţionate sînt neomogene din punctul de vedere al structurii lor morfologice. Printre ele se pot semnala în primul rînd substantivele cu sufixele : *-ie*, *-eţe*, *-(ă)tate*, *-enie*, corelative cu ad-

[1] I. Iordan, *op. cit.*, p. 691.

jective : *duioșie* (*duios*), *hărnicie* (*harnic*), *strășnicie* (*strașnic*), *strictețe* (*strict*), *simplitate* (*simplu*) *curiozitate* (*curios*) etc.

Au ținut sfat ; și învățații s-au ridicat *cu strășnicie* împotriva războiului.

MIHAIL SADOVEANU, *Clonț de fier*, în volumul *Nuvele alese*, p. 16.

Substantivele abstracte de tipul celor menționate mai sus sînt des folosite cu funcțiunea de complemente circumstanțiale de mod.

Folosirea largă a acestor substantive ca circumstanțiale de mod se explică prin faptul că ele cuprind o nuanță calificativă, determinată de legătura lor cu adjectivele calitative din care unele își trag originea [1].

Diferența dintre sensul cuvintelor de bază (adjective) și sensul celor derivate (substantive abstracte) constă numai în forma lor gramaticală : ele aparțin unor părți de vorbire diferite.

Pe lîngă substantivele derivate din adjective sînt larg folosite cu funcțiune de circumstanțiale de mod și substantivele abstracte derivate din verbe : *admirație*, *îngrijire*, *întrerupere*, *înțelegere*, *însuflețire*, *ușurare*, *ușurință* etc.

Și ochii lui alergau *cu grabă* printre rîndurile scrise.

ȘTEFAN GHEORGHIU, *Rotița*, în volumul *Nuvele alese*, p. 228.

Cînd se isprăvește, amîndoi oftează *cu ușurare*.

MIHAIL SADOVEANU, *Cocostîrcul albastru*, *Opere*, vol. 8, p. 204.

Posibilitatea de folosire a substantivelor menționate cu funcțiune de complement circumstanțial de mod se explică de asemenea prin faptul că în ele apar evident nuanțele calificative. Substantivele de acest tip desemnează o stare sau o calitate prezentată ca obiect [2].

Valoarea calitativă a acestor substantive este confirmată de faptul că au corespondente adjectivale care sînt sinonimele lor semantico-sintactice.

De ex. :

Porni *grăbit* spre ușă și ieși din cantină.

ȘTEFAN GHEORGHIU, *Rotița*, în volumul *Nuvele alese*, p. 203.

Și bătrînul răsuflă *ușurat* ca și cum spusese tot ce-i frămîntase sufletul.

ȘTEFAN GHEORGHIU, *op. cit.*, p. 223.

Cu funcțiune de complement circumstanțial de mod sînt folosite și unele substantive abstracte cu sufixul *-ie*, derivate de la adjective ; de exemplu : *dușmănie*, *prietenie*, *vitejie*, *vrăjmășie* etc.

[1] Substantivul derivat nu pierde de obicei sensul cuvîntului de bază. Sufixele transformă adjectivele în substantive și conferă un caracter abstract de obiect ideilor de calitate și de însușire exprimate de cuvîntul de bază.

[2] În substantivele abstracte ideea de calitate și ideea de stare sînt strîns legate între ele, una fiind adeseori consecința celeilalte.

Privi la grupul de la marginea mării, *cu dușmănie.*

CEZAR PETRESCU, *Întunecare*, p. 609.

Așa marfă n-are preț ! îi zicea el *cu prietenie.*

MIHAIL SADOVEANU, *Isac Zodaru*, *Opere*, vol. 8, p. 475.

Cu această funcțiune apar de asemenea substantive nederivate, de tipul : *milă*, *sete*, *voie.*

Ploaia era deasă și rece și pămîntul ars și crăpat o sugea *cu sete.*

ZAHARIA STANCU, *Dulăii*, p. 85.

Substantivele abstracte sînt des folosite ca expresie a complementelor circumstanțiale de mod datorită caracterului abstract al conținutului semantic, care permite dezvoltarea unei funcțiuni calificative.

Valoarea calificativă a acestor substantive poate fi diferită. Ele pot exprima :

1. Calități psihice ale omului, particularități ale caracterului : *amabilitate*, *bunătate*, *curiozitate*, *entuziasm*, *indiferență*, *ipocrizie*, *mîndrie*, *modestie*, *milă*, *stăruință*, *vigilență*, *vitejie* etc.

2. Proprietăți sau calități fizice : *putere*, *durere*, *silă* etc.

3. Diferite relații între oameni : *dragoste*, *dușmănie*, *prietenie*, *viclenie*, *vrăjmășie* etc.

Trebuie remarcat că nu toate substantivele abstracte pot apărea cu funcțiune de complement circumstanțial de mod.

În această funcțiune nu se pot folosi acele substantive abstracte al căror conținut semantic este incompatibil cu caracterizarea calitativă a acțiunii ori a stării. Din ele fac parte substantivele care denumesc :

1. Acțiunea sau rezultatul acțiunii : *venire*, *plecare*, *mîncare*, *vedere* etc.

2. Noțiuni abstracte cu sens restrîns :

a) Curente filozofice, politice, religioase : *anarhism*, *budism*, *clericalism* ;

b) formația socială : *capitalism*, *feudalism*, *monarhism* ;

c) diferite curente în literatură și artă : *futurism*, *naturalism* ;

d) ramuri de știință : *arheologie*, *bacteriologie*, *geometrie*, *lexicologie* ;

e) boli : *pneumonie*, *ftizie*, *paralizie*, *reumatism.*

Imposibilitatea de a folosi substantivele menționate mai sus cu funcțiunea de circumstanțial de mod este determinată de conținutul lor semantic, precum și de faptul că ele nu conțin nuanțe calificative.

Pe lîngă substantivele abstracte, pot fi folosite în funcțiunea de complement circumstanțial de mod și substantive concrete. De exemplu : *buluc*, *dulceață*, *glonț*, *grup*, *foc*, *nas*, *stol*, *șablon*, *teanc*, *țintă* etc .[1]

Ne plimbăm *în grup* prin oraș.

ZAHARIA STANCU, *Călătorind prin U.R.S.S.*, p. 239.

[1] Substantivele cu valori concrete pot apărea cu funcțiune de circumstanțial de mod atît singure cît și cu diferite prepoziții : *glonț*, *stol* ; *cu dulceață*, *pe nas.*

Alese scrisorile și le rîndui *teanc*, pe masă.

CEZAR PETRESCU, *Întunecare*, p. 62.

Spre deosebire de substantivele abstracte, substantivele concrete apar cu funcțiunea de circumstanțiale de mod mai ales cu sensurile lor figurate, metaforice.

Multe substantive concrete nu pot fi folosite cu funcțiune de circumstanțial de mod, întrucît conținutul lor semantic nu poate caracteriza calitativ o acțiune sau o stare.

Din această categorie fac parte substantivele cu sufixele : *-ar*, *-aș*, *-arie*, *-ean*, *-ez*, *-er*, *-ier*, *-est*, *-tor*, *-torie* : *fierar*, *plugar* ; *codaș*, *rîndaș* ; *fierărie*, *lemnărie* ; *bucureștean*, *orășean*, *moldovean*, *european* ; *chinez*, *francez* ; *frizer*, *miner* ; *pionier*, *bursier* ; *ceferist* ; *muncitor*, *călător* ; *spălătorie*, *curățătorie* etc.

Așadar, substantivele sînt larg folosite ca complemente circumstanțiale de mod, în funcție de particularitățile lor semantice, adică de gradul de dezvoltare a nuanței calificative în conținutul lor semantic.

Prezintă interes și cercetarea sferei semantice a substantivelor care au funcțiunea de circumstanțiale de mod.

Compararea sensului circumstanțial al substantivelor abstracte cu sensul lor obișnuit arată că aceste sensuri sînt corelative.

Ca exemplu putem compara sensurile substantivelor *exactitudine*, *jale*, *asprime*, în funcția lor obișnuită și în cea circumstanțială.

Dicționarul limbii romîne contemporane arată că substantivele : *exactitudine* și *jale* sînt cuvinte monosemantice.

1. Exactitudine. Exactitate.
   Privirea ... dovedea respectul exactitudinii.
2. Jale. Tristețe, mîhnire, durere.
   Toată împărăția era plină de jale.

Sensul circumstanțial al locuțiunilor : *cu exactitudine*, *cu jale*, e corelativ cu sensul substantivelor abstracte *exactitudine* și *jale*, care fac parte din aceste expresii, și e determinat de el.

De ex. : 1. Cu exactitudine. Exact.

Noi am expus aici, cu exactitudine și cu sinceritate, faptele.

2. Cu jale, cu tristețe, cu mîhnire, dureros.

Se opresc cu toții în cale, se opresc și zic *cu jale*.

Substantivul abstract *asprime* e un cuvînt polisemantic. El înseamnă :

1. *Asperitate*. Asprimea pielii.
2. Fig. *Severitate*, *strășnicie*.

Se temea de asprimea tată-său și de șugubața defăimare a oamenilor.

În exemplele de mai sus sensurile substantivului *asprime* n-au același grad de abstracție.

Primul sens al substantivului *asprime* este sensul lui propriu, literal. În expresia *asprimea pielii*, el caracterizează însușirea pielii.

În acest sens substantivul *asprime* nu apare cu funcţiunea de circumstanţial de mod.

În procesul de dezvoltare a vocabularului, cuvîntul *asprime* a căpătat un sens figurat, mai abstract, anume : severitate, străşnicie. Sensul figurat se adaugă sensului propriu şi contribuie la dezvoltarea conţinutului semantic al cuvîntului dat. Îmbogăţirea semantică a cuvîntului *asprime* permite folosirea lui funcţională pe scară mai largă.

În sensul al doilea, figurat, adică mai abstract, substantivul *asprime* se foloseşte cu funcţiune de complement circumstanţial de mod.

De ex. : Cu severitate, aspru.

De ce să ne cheme? întrebă în loc de răspuns Radu Comşa, *cu asprime.*

CEZAR PETRESCU, *Întunecare*, p. 37.

Prin urmare substantivul *asprime*, cuvînt polisemantic, nu poate apărea cu funcţiune de circumstanţial de mod în toate sensurile lui. El este folosit cu această funcţiune în sensul lui figurat, adică cel mai abstract.

Materialul faptic arată că în majoritatea cazurilor substantivele abstracte polisemantice nu sînt folosite cu funcţiune de circumstanţial de mod în toate sensurile lor, ele sînt folosite cu această funcţiune într-un singur sens sau în cîteva sensuri din cele mai abstracte.

Cum s-a arătat mai sus, substantivele cu înţeles concret îndeplinesc funcţiunea de complemente circumstanţiale de mod mai ales în sensul lor figurat, metaforic.

Ca exemplu, putem examina posibilitatea de întrebuinţare cu funcţiune de complemente circumstanţiale de mod a substantivului *foc*.

Foc. Substantivul *foc* în sensul lui propriu înseamnă materie în curs de ardere.

Focul arde.

Cu sensul fundamental concret, substantivul *foc* nu poate apărea cu funcţiune de circumstanţial de mod.

În acelaşi timp substantivul *foc* poate avea şi un sens figurat, abstract : patimă, avînt, entuziasm, însufleţire.

Ochii ... străluceau de un *foc* ce simţea că îl atinge.

În sensul lui figurat, substantivul poate fi folosit cu funcţiune de circumstanţial de mod. De exemplu :

Mama îi sărută pe amîndoi *cu foc*, îi rugă să-i scrie cum or ajunge [1].

Posibilitatea de folosire a substantivului *foc* în sensul lui figurat cu funcţiune de circumstanţial de mod se explică prin faptul că însuşirea calitativă, exprimată de complementul circumstanţial de mod poate fi formată pe baza valorii abstracte, calificative, exprimate de substantiv.

Substantivele cu înţeles abstract pot apărea cu funcţiune de complement circumstanţial de mod într-un sens sau în cîteva sensuri proprii care în această funcţiune capătă o dezvoltare ulterioară.

[1] Exemplele sînt luate din *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane*, 1955—1957.

Întrucît majoritatea substantivelor nu pot fi folosite cu funcțiunea de complement circumstanțial de mod în toate sensurile lor, sfera semantică a valorii lor circumstanțiale este, de regulă, mai restrînsă decît sfera semantică a acestor substantive în funcțiunea lor obișnuită.

Acest fapt e confirmat și de dicționare. Astfel, în *Dicționarul limbii romîne literare contemporane*, la substantivele polisemantice care apar cu funcțiune de complemente circumstanțiale de mod, se menționează 1—2 sensuri circumstanțiale; la aceleași substantive cu funcțiune de subiect se menționează pînă la 12 sensuri.

Precum s-a arătat mai sus, substantivele pot apărea cu funcțiune de complement circumstanțial de mod numai cu valoarea lor calificativă; în legătură cu aceasta, valoarea lor circumstanțială este de asemenea calificativă.

Trebuie totuși remarcat că gradul de calificare a circumstanțialelor substantivale nu este totdeauna același, el depinde de caracterul semantic al substantivului.

Astfel, substantivele cu înțeles abstract, care apar în funcțiune de complement circumstanțial de mod, au, de obicei, o valoare pur calificativă:

— Trei sute șaizeci și cinci! îl îndrepta *cu iuțeală* mătușa Iosefina.

MIHAIL SADOVEANU, *Focul*, *Opere*, vol. 8, p. 565.

Specialiștii noștri au cercetat *cu atenție* întregul cuprins al Patriei.

ZAHARIA STANCU, *Călătorind prin U.R.S.S.*, p. 259.

Substantivele abstracte pot fi înlocuite de adjectivele paralele care apar cu funcțiune de complement circumstanțial de mod, ceea ce confirmă valoarea calificativă a sensului lor circumstanțial.

Doamna Vorvoreanu deschise *iute* ușa și străbătu peronul în fugă.

PETRU DUMITRIU, *Bijuterii de familie*, *Nuvele*, p. 77.

Gîndurile lui Vlad se risipiră atunci cînd meșterul atelierului, apropiindu-se, i se adresă pe un ton mustrător:

— Lucrează *atent*, Vlade.

ȘTEFAN GHEORGHIU, *Roțița*, în volumul *Nuvele alese*, p. 199.

În exemplele de mai sus, adjectivele *iute* și *atent* sînt sinonimele îmbinărilor de cuvinte: *cu iuțeală*, *cu atenție*.

Diferența dintre însușirile exprimate de substantivele cu funcțiune de complement circumstanțial de mod și însușirile exprimate de adjectivele paralele cu aceeași funcțiune constă în faptul că substantivele, datorită caracterului concret al sensului lor, conferă acțiunii pe care o determină, o caracteristică mai concretă, mai precisă, decît adjectivele paralele.

Substantivele cu înțeles concret, folosite cu funcțiune de complement circumstanțial de mod, fără prepoziții au, de obicei, o valoare circumstanțială comparativă.

De exemplu :

Trăsurile se îmbulzeau *lanţ*.

CEZAR PETRESCU, *Întunecare*, p. 67.

Toţi călăreţii, dînd pinteni cailor, ieşiră *buluc* pe poarta larg deschisă ...

G. CĂLINESCU, *Necunoscut*, în volumul *Nuvele alese*, p. 69.

În exemplele de mai sus substantivele *lanţ*, *buluc*, determinînd verbele corespunzătoare *a se îmbulzi*, *a ieşi*, conferă acţiunii exprimate de aceste verbe o caracteristică calitativă cu nuanţă de comparaţie, de confruntare.

Nuanţele de comparaţie şi de confruntare, cuprinse în valoarea circumstanţială a substantivelor menţionate, sînt condiţionate de faptul că aceste substantive apar cu funcţiune de complement circumstanţial de mod în sensul lor metaforic, figurat, care conţine noţiunea de mod.

Substantivele cu înţeles concret, care apar cu funcţiune de complement circumstanţial de mod însoţite de prepoziţii, au şi ele adeseori o valoare calificativă.

O făclie trecu *în zig-zag* către mal şi se stinse.

MIHAIL SADOVEANU, *Cocostîrcul albastru*, *Opere*, vol. 8, p. 238.

... aproape de noi Florescu, încovoiat sub cele două raniţe, se pleca înainte la fiecare pas şi îngîna încet, *pe nas*, un cîntec ostăşesc ...

MIHAIL SADOVEANU, *Marş de noapte*, *Opere*, vol. 2, p. 394.

În exemplele arătate, îmbinările de cuvinte *în zig-zag*, *pe nas*, determinînd verbele *a trece*, *a îngîna*, conferă o caracteristică calitativă acţiunii exprimate de aceste verbe şi arată modul de îndeplinire a acţiunii.

Analiza substantivelor cu funcţiune de complement circumstanţial de mod arată că ele pot apărea cu această funcţiune numai cu valoarea lor calificativă. Acest grup de cuvinte este numeros şi des folosit.

Cel mai des apar cu funcţiune de complement circumstanţial de mod substantivele abstracte; mai rar, şi mai ales folosite cu sensurile lor figurate, îndeplinesc această funcţiune şi substantivele concrete.

Împreună cu adverbele şi cu adjectivele cu funcţiune de complement circumstanţial de mod, substantivele constituie baza morfologică a complementului care exprimă modalitatea acţiunii.

CUVINTE DE ORIGINE GREACĂ ÎN LIMBA ROMÎNĂ

DE

D. MARMELIUC

S-a accentuat cu diferite ocazii și de către numeroși lingviști că una dintre cele mai spinoase probleme ale lexicologiei constă în stabilirea etimologiilor cuvintelor care formează lexicul respectivei limbi.

Limba romînă a stat, în cursul evoluției sale, sub diferite influențe politice, sociale, culturale, economice și lingvistice. Afară de puținele elemente, greu de identificat, rămase din substratul vechii populații traco-ilirice, și de elementele moștenite din limba latină, studiate poate îndeajuns, în limba noastră au pătruns elemente lexicale din diferite alte surse și, de cele mai multe ori, prin diferite filiere, contemporane între ele, așa că în multe cazuri e greu să ne hotărîm pentru una din aceste surse. De aceea foarte multe etimologii, prezentate chiar de lingviști de seamă, au rămas încă problematice. Unele cuvinte comportă în această privință monografii întregi.

Cuvintele provenite din limba greacă, de care ne ocupăm în cele ce urmează, au îmbogățit fondul lexical al limbii noastre în trei perioade diferite, în conformitate cu fazele de dezvoltare ale limbii grecești de-a lungul veacurilor.

I

Au intrat întîi cuvinte provenite din greaca veche, puține la număr, atît de puține, încît autorul celui dintîi dicționar etimologic al limbii romîne, A. Cihac, în al său *Dictionnaire d'étymologie daco-romane* (Frankfurt a/M, 1879) nici nu admite cuvinte provenite din greaca veche, ci intitulează capitolul privind influența limbii grecești asupra celei romîne *Éléments Grecs-modernes*.

Cu toate acestea, multe cuvinte, socotite de el neogrecești, le urmărește pînă la forma lor primitivă, sugerînd astfel că ele, menținîndu-se în toate fazele de evoluție ale limbii grecești, pot fi de origine greacă veche. Și

atunci nu e problematic oare ca în unele cazuri să te hotărăşti pentru proveniența neogreacă a unui cuvînt, cînd el putea să-şi aibă originea în greaca veche sau cea bizantină? Şi apoi Cihac introduce în glosarul din capitolul respectiv şi cuvinte care provin fără îndoială din fondul moştenit al limbii lat. pop., în care au intrat din greaca veche, ca *martur* < lat. *martur* (= *martyr*) < gr. μάρτυς (*mártys*); *teacă* < lat. *thēca* < gr. θήκη (*thḗkē*); *tufă* < lat. *tufa* < gr. τύφη (*týphē*) sau din v. sl., ca *lighioaie* < < v. sl. *legéonŭ* (pron. *legheon*), sau chiar neologisme din limbile romanice, ca *bandieră* < it. *bandiera*.

Înaintea lui Cihac a dat o listă de cuvinte vechi greceşti în limba romînă G. Ioanid, în al său *Dicţionar elino-romîn* (Bucureşti, 1864), p. 1099—1107. Dar şi în această listă se găsesc, pe lîngă cuvinte provenite într-adevăr din greaca veche sau din celelalte două faze ale evoluţiei acestei limbi, elemente latine de origine greacă sau chiar numai înrudite din punct de vedere indo-european, ca *alb*, *ar*, *cunosc*, *gust*, *zece* etc.

S-au ocupat apoi de elementele provenite din greaca veche A. D. Xenopol, *Istoria Romînilor* (Iaşi, 1888), I, p. 170 şi urm., care admite numai şapte cuvinte de origine greacă veche şi anume: *drum*, *martur*, *papură*, *strugur*, *tufă*, *căsca* şi *teacă*, pe care, cu excepţia lui *strugure* şi *drum*, cercetătorii de mai tîrziu le atribuie pe toate fondului moştenit din limba latină (în care intraseră din limba veche greacă), şi Aron Densusianu, *Istoria limbii şi literaturii romîne* (Iaşi, 1894), p. 74, care ia în lista sa şi elemente evident slave, ca *dîrz*, *steag*, *isteţ*, *sfadă*, *pospăeală* etc., turceşti ca *zor*, sau autohtone ca *droaie* (cf. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Bucureşti, Ed. Acad. R.P.R., 1959, p. 129).

Al. Philippide, în contribuţia sa la Omagiul pentru Mussafia, intitulată *Altgriechische Elemente im Rumänischen* (Halle, 1905), reluată în V. ROM., XVII, p. 38—43, dă o listă de 9 elemente vechi greceşti în limba romînă, dintre care, în lumina cercetărilor de mai tîrziu, numai unul, *cimbru*, pare a rezista altor etimologii.

O. Densusianu, în *Histoire de la langue roumaine*, I (Bucureşti, 1901), p. 198—202, consideră ca venind din greaca veche, cele mai multe prin filieră latină, 21 cuvinte, dintre care însă pentru *bute* şi *cauc* e dată în toate dicţionarele noastre etimologia din latină, iar *argea* este element daco-trac (cf. HEM, 1580, şi I. I. Russu, *op. cit.*, p. 129).

O lucrare amplă privind problema elementelor vechi greceşti în limba romînă a dat C. Diculescu, *Elemente vechi greceşti în limba romînă* (DR, IV,, 394—516), după care m-am orientat şi în prezentarea bibliografiei de mai sus. Diculescu exclude din lucrarea sa „împrumuturile greceşti făcute de întreaga latinitate, ca *burete*, *cată*, *căţuie*, *paltin*, *şchiop*, *sămar*, *teacă* ... care trebuie studiate la un loc cu cuvintele latine propriu-zise" (*op. cit.*, p. 398). Reproşîndu-i lui O. Densusianu că „pentru fiecare cuvînd vechi grecesc din limba romînă reconstruieşte şi prototipul său latin corespunzător, prevăzut cu steluţă" (*op. cit.*, p. 396—397), Diculescu exagerează în schimb importanţa coloniştilor de origine greacă aduşi de Traian, precum şi influenţa ulterioară a grecilor din Elada asupra limbii romîne, atribuind prea multe cuvinte vechi greceşti lexicului romîn.

Observăm în treacăt că O. Densusianu n-a creat de la sine corespondențele latinești ale grecismelor, ci le-a identificat pe cele mai multe în texte și inscripții, iar etimonul lui *broască* de exemplu (< lat. pop. *brosca*) l-a reconstituit pe baza prezenței cuvîntului în toate limbile romanice, după Meyer-Lübke, în R.E.W., nr. 1329.

Încercarea lui C. Diculescu, ca și cea mult mai restrînsă a lui Al. Philippide au fost exagerate. „Influența limbii grecești asupra romanității balcanice a fost redusă" (T. Capidan, *Romanitatea balcanică*, București, 1936, p. 31 și Kr. Sandfeld, *Linguistique balkanique*, Paris, 1930, p. 30—31). Ea e prezentată ca atare și de Al. Rosetti (I.L.R., II, 55 și BL, X, 81), care reduce întreaga influență veche grecească la circa 17 cuvinte, dintre care opt se găsesc și în albaneză. Aceasta dovedește, după d-sa, o influență mai veche a limbii grecești asupra limbii romîne, deoarece aceste cuvinte au intrat în albaneză înainte de secolul al XI-lea, pe cînd dacă un cuvînt se găsește, pe lîngă dacoromînă, și în aromînă, iar υ grec s-a transformat în dr. în *iu*, atunci aceasta e un semn de împrumut mai tîrziu.

Dintre savanții străini, chestiunea aceasta o tratează Kr. Sandfeld, în lucrarea citată mai sus. Făcînd o trecere în revistă a lucrărilor privitoare la acest subiect din bibliografia romînă, el contestă multe dintre explicațiile lui C. Diculescu, ca de exemplu trecerea lui *f* în *p* în cuvîntul *pălărie* < gr. φάλαριον (phalárion), dim. al lui φάλαρα (phálara) „fel de acoperămînt de cap; placă de metal adaptată la coif, care după trebuință se putea ridica și lăsa în jos ca și marginile pălăriei" (*op. cit.*, p. 470).

Ne oprim puțin la acest cuvînt.

DA nu dă cuvîntului nici o etimologie, DM îl trimite la alb. *pëlĭare*, *paralie* „strachină, vas de lemn", care, cu același drept ca și *phalarion* al lui Diculescu ar fi putut intra în romînește în forma *pălărie*. Etimologia dată de TDRG din *păr* + suf. *-ărie* nu se poate susține, deoarece **părărie* ar însemna „grămadă, claie de păr", nu „acoperămînt de cap". În BL, XIII, 155, P. P. Panaitescu propune etimologia din ital. *cappelleria* „magazie sau atelier de pălării bărbătești". Etimologia adevărată e însă cea din bg. *paraliia* „pălărie", aflată în dicționarul „*Bolgarsko-russkii slovar*" al lui S. B. Bernstein (Moscova, 1953).

Contribuții importante pentru perioada de influență a vechii limbi grecești asupra lexicului romînesc ne-au dat Al. Graur în BL (passim), V. Bogrea (DR, I, 260 urm.), G. Giuglea (DR, III, 561—628) și S. Pușcariu (DR, passim). Multe etimologii interesante găsim și în lucrarea meritorie a lui Cr. Geagea, *Elementul grec în dialectul aromîn*, publicat în C. COSM., VII (1932), p. 214—429.

Iată acum cîteva exemple de etimologii în legătură cu perioada de influență a limbii vechi grecești, pe care o însemnăm cu „gr." :

CIMBRU s.m. e socotit de Al. Philippide ca venind din gr. θύμβρος (thýmbros), etimologie acceptată de DA și DM, pe cînd TDRG și CADE

îl consideră trecut prin filieră slavă. S. Puşcariu (DR, IV_2, 1405—1406) justifică pe deplin proveniența din greacă.

FRICĂ s. f. e dat la Cihac < ngr. φρίκη (phríkē) „groază, spaimă, tremur de spaimă". Cuvîntul a pătruns şi în alb. (*frikë*) înaintea secolului al XI-lea e.n. (Rosetti, I.L.R., II, 58). Exact cu aceleaşi sensuri cuvîntul se găseşte şi în greacă şi în greaca bizantină, pe cînd „în ngr. cuvîntul există numai ca un arhaism în limba literară, iar în limba romînă dovedeşte o origină foarte veche" (G. Murnu, *Studiu asupra elementului grec ante-fanariot în limba romînă*, Bucureşti, 1894, p. 27). Cuvîntul vine deci din greaca veche, cum îl şi dau TDRG şi DM, în opoziție cu DHLR, I, 358, DA şi CADE care îl consideră provenit din greaca bizantină.

STOL, *stoluri*, s.n. e dat de DHLR, I, 359 ca provenit din gr. biz. στόλος (stólos), trecut şi în latina medie : *stolus* „classis" (*Du Cange*). Etimologia e acceptată de CADE. În DA nu este dată etimologia, probabil dintr-o scăpare din vedere. Dar primul sens în DA e „flotă", cu un singur citat din DOSOFTEI, V. S., 216_1. Sensul **2**, dat şi el „învechit" ca şi **1**, este acela de : „coloană, şir, pîlc de ostaşi, grosul unei armate, armată, oaste", exact ca în greaca veche, iar ca fig. „oastea cerească", cu un citat din CORESI, EV., 175/18. Influențat de DHLR şi de Murnu de care ne vom ocupa mai tîrziu, redactorul lui DA a acceptat ca prim sens „flotă", nebăgînd de seamă că sensul **2** cu subsensul de „armată cerească", atestat în unul dintre cele mai vechi texte romîneşti, ne duce inevitabil la greaca veche — etimologie pe care o acceptă TDRG, accentuînd că „nu poate fi derivat din gr. biz. sau ngr., unde are numai sensul de «flotă»".

ÚDMĂ, ca variantă UÍMĂ, derivă fără îndoială din gr. οἴδημα (oídēma), οἶδμα (oídma), (cf. Diculescu, *op. cit.*, p. 429, TDRG, CADE). DA nu dă etimologia ; DM îl socoteşte provenit din neogreacă.

Şi acum cîteva etimologii contestate :

ASPÍDĂ, *aspide*, s.f. TDRG îl consideră ca venind direct din greacă. Cuvîntul aparține însă, cu tot aspectul lui grecesc, stocului de cuvinte intrate în limba noastră prin scrierile bisericeşti şi prin filieră slavă, în cazul de față din v. sl. *aspida*, cum îl dă DA.

DRUM, *drumuri*, s.n. e considerat de G. Murnu (p. 19) şi de Al. Rosetti (p. 58) ca venind de-a dreptul din greacă. DHLR îl vede venit prin lat. *dromus* (= *stadium*). Deoarece admițîndu-se această etimologie, nu se poate justifica trecerea lui *o* > *u*, trebuie să admitem filiera slavă (cf. Kr. Sandfeld, p. 29) acceptată de TDRG, CADE şi DM. Aşadar : din v. sl. *drumŭ* < gr. δρόμος (*drómos*).

Am putea cita şi exemplul cuvîntului regional *ciumurlui* pe care Al. Philippide îl reduce la un **ciumur* < gr. χυμοῦ ῥοή (hymū rhoē) „scurgerea sucurilor din nas". Cuvîntul ne-a venit însă din v. slavă *čemerŭ* „venin" prin filieră maghiară (*csömörlik* „îşi strică stomacul"), tot aşa cum *ghiftui*, dat în CADE, DA şi DM fără etimologie, iar în TDRG adus în legătură cu *buft* „pîntec mare (al animalelor)", derivă din germ. *Gift* „venin" (N. Drăganu, DR, I, 316).

II

De cea de-a doua etapă a îmbogățirii limbii romîne prin cuvinte grecești, de data aceasta mai mult bizantine, s-a ocupat, în primul rînd G. Murnu, în lucrarea citată mai sus. Între cele aproape 200 de cuvinte tratate în această lucrare, găsim, cum am constatat mai înainte, cuvinte — puține la număr — provenite din greaca veche, restul din greaca bizantină sau din aceasta prin intermediul uneia dintre limbile balcanice. „Categoria ... cuvintelor rezultate din atingerea nemijlocită cu grecii și cultura lor, formează o mică parte, abia vreo 40 de cuvinte" (p. XI). „Cuvîntul *proaspăt* de exemplu de la πρόσφατος (*prósphatos*), deopotrivă generalizat la romîni, identic sub raportul fonetic și semantic, atestă o origine veche (p. XIII). De aceea poate TDRG îl dă pe *proaspăt* ca venind din vechea greacă, pe cînd alte dicționare (CADE, DM) îl consideră provenit din greaca bizantină, căreia i-l atribuie și O. Densusianu (I, 358). Acesta enumeră în categoria cuvintelor provenite din greaca bizantină vreo 32 de elemente lexicale „nu mult mai multe decît cele provenite din limba albaneză". Ca și în lista dată de G. Murnu, și aici se găsesc multe cuvinte care se întîlnesc și în celelalte limbi balcanice. De aceea e greu de precizat prin care filieră a intrat cutare cuvînt în limba noastră, provenit din greaca bizantină. E greu apoi de tras o linie de delimitare între greaca bizantină și neogreacă. Cuvîntul *prisos* vine fără îndoială din grecescul περισσός (*perissós*), care se găsește în toate fazele de dezvoltare ale limbii grecești, cu aceleași sensuri. De aceea nu e de mirare că TDRG, CADE și DM îl prezintă ca venind din neogreacă. Citatele cele mai vechi sînt din *Psaltirea* lui Dosoftei, destul de vechi ca să ne îndreptățească să-l admitem, cu DHLR, provenit din greaca bizantină.

Dintre cele 32 de cuvinte, Densusianu (I, p. 358) dă ca sigur provenite direct din greaca bizantină *agonisi*, *condei*, *cucură*, *mirosi*, *folos*, *prisos*. Afară de *mirosi*, etimologia celorlalte cinci cuvinte e acceptată de toți lexicologii și lingviștii de mai tîrziu. *Mirosi* e arătat în DA, CADE, TDRG și DM ca provenit din v. sl. *mirosati*, care derivă la rîndul lui din greaca bizantină. Această etimologie a fost acceptată din cauza fonetismului romînesc al cuvîntului, care poate fi explicat însă și din gr. μυρόνω (myrónō), aor. ἐμύρωσα (emýrōsa) „a unge, a parfuma" (Al. Graur. BL, IV, 102), sens identic cu cel al cuvîntului vechi slav. Toate cuvintele arătate de O. Densusianu în acest loc al operei sale ca provenind din greaca bizantină nu sînt mai vechi decît secolele al VI-lea și al VII-lea e.n. Multe dintre ele se găsesc și în alte limbi balcanice. Din această cauză însuși O. Densusianu admite posibilitatea trecerii în romînește a unora dintre ele prin vechea slavă sau prin altă limbă balcanică.

Pentru perioada aceasta de influență bizantină asupra lexicului limbii romîne mai e de amintit V. Bogrea, *Urme bizantine în romînește* (*Omagiu lui N. Iorga*, Craiova, 1921, p. 51—63), din care ne interesează numai etimologia cuvintelor *iscusat* și *unzar*, pe care autorul le prezintă

ca provenind din greaca bizantină. Cuvintele sînt rare. Etimologia lui *iscusat* care este atestat numai la Păsculescu, L. P., 207, cu sensul de „scutit de dări, scutelnic", e acceptată de DA : „din gr. biz. ἐξκουσάτος (= m. lat. *excusatus*) id." — TDRG, CADE, DM nu-l înregistrează. *Unzar* (= *hînsar*) „haiduc" pe care Bogrea îl derivă din gr. biz. κουρσ.ρης (*cursárēs*), DA îl dă ca provenit din v. sl. *hasaru*, iar în sîrbă din gr. biz. κουρσάρης (cursárēs). Etimologia dată de DA se bazează şi pe autoritatea savantului slavist I. Bogdan (*Organizarea armatei moldovene în sec. al XV-lea*, An. Acad. Rom., XXX, p. 41).

Iată acum cîteva etimologii în legătură cu această a doua perioadă de influenţare a limbii romîne de către greaca bizantină :

ARVÚNĂ, s.f. . . . derivă, după G. Murnu din gr. ἀραβών (arabōn), după DHLR din gr. biz. ἀρραβών (arrabōn), care a intrat în limba romînă prin scrierile bisericeşti (DA). Din cauza sensului 2 „daruri făcute la logodnă", TDRG, CADE şi DM îl socotesc provenit din neogreacă. Din cauza întîlnirii lui în scrieri bisericeşti, vom adopta însă etimologia dată de DHLR.

PĂRĂSI, *părăsesc*, vb. IV . . . derivă, după DHLR din gr. biz. παρεάω (pareáō). Murnu presupune un παραιτέω (*paraitéo*) sau un aorist sigmatic de la παρίημι (parí˘mi), pe care DHLR le respinge. TDRG îl socoteşte provenit direct din gr. παρεάω (pareáō). DA nu dă nici o etimologie, iar CADE şi DM îl socotesc venit în romîneşte prin filieră sîrbă.

Dat fiind că *părăsi* e atestat la început în textele vechi bisericeşti, credem că nu greşim cînd propunem etimologia din gr. biz. παρεάω (pareáō), aor. παρε ασα (pareíasa) „a trece pe lîngă cineva; a omite".

PEDEPSI, *pedepsesc*, vb. IV . . . e atestat în forma slavizată încă în secolul al XV-lea (DHLR, I 395). Murnu constată că „are origine biblică". Cu toate acestea aproape toate dicţionarele îl prezintă provenit din ngr. παιδεύω (paideúō). În baza principiului stabilit de noi, că un cuvînt, atestat întîi într-un text bisericesc, derivă, dacă e de origine greacă, din greaca bizantină, vom scrie : — Din gr. biz. παιδεύω (paideúō), aor. ἐπαίδεψα (epaídepsa).

Începînd din secolul al VII-lea, limba romînă suferă o puternică influenţă slavă, care continuă pînă în secolul al XVII-lea. Dar în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea, înainte de era fanariotă, limba romînă a adoptat, în traducerile din limba slavă, pentru noţiuni sau obiecte care n-aveau încă în romîneşte termeni echivalenţi, o serie de cuvinte greceşti, unele dintre ele prin filieră maghiară, dat fiind că unele dintre traducerile acestea, ca *Palia de la Orăştie*, *Cazania şi psaltirea lui Coresi*, au fost făcute în Transilvania. DHLR (II, 543 urm.) dă o listă a acestor cuvinte, dintre care foarte puţine s-au menţinut în lexicul ulterior al limbii noastre.

III

Un număr mai mare de cuvinte greceşti a intrat în lexicul romînesc din Principatele romîne în epoca domniilor fanariote (1711—1821), despre care învăţatul maghiar L. Gáldi ne-a dat o amplă lucrare în : *Les mots*

d'origine neo-grecque en roumain à l'époque des Phanariotes, Budapesta, 1939. Peste 1100 de cuvinte din neogreacă s-au introdus în această perioadă în limba romînă, îndeosebi în limbajul claselor suprapuse, în toate domeniile în care se putea infiltra şi manifesta cultura străină : în biserică, în viaţa politică şi administrativă, în legislaţie, în viaţa socială, în cultură, (şcoală, tipar, biblioteci, ştiinţe).

Şi pentru acest timp e greu de făcut deosebirea între termenii, îndeosebi cei bisericeşti, intraţi în secolul al XVII-lea şi cei intraţi în secolul următor, către sfîrşitul căruia împrumuturile se înmulţesc considerabil.

Cele mai multe dintre cuvintele neogreceşti, pe care Gáldi le prezintă în lucrarea amintită, au dispărut însă odată cu înlăturarea regimului care le-a introdus. Nici măcar cele 150 de cuvinte pe care învăţatul maghiar le crede atestate în „textele romîneşti de astăzi" (p. 87) n-au o frecvenţă corespunzătoare unui cuvînt intrat definitiv în tezaurul limbii. Cel mult jumătate din ele împlinesc această condiţie (Graur, BL, VII, 189, cf. Capidan, *Langue et littérature*, I, 117). Unele dintre ele sînt folosite de N. Filimon, V. Alecsandri şi I. L. Caragiale mai mult cu scopul de a zeflemisi vocabularul aşa-numitei societăţi sus-puse din veacul al XIX-lea. Foarte puţine se găsesc ca arhaisme la scriitorii de mai tîrziu, ca de exemplu, *catadixi* la Vlahuţă, Sadoveanu şi Cezar Petrescu.

În acest lexic sînt înregistrate însă şi cuvinte care nu provin din neogreacă. *Haplea* derivă din bg. *hapljă*, *bandieră* din it. *bandiera*, *cangrenă* din fr. *cangrène* (*gangrène*) [1], *hod* „cale, procedură" din sl. *chodŭ*, *magherniţă* din bg. *magernica*, *planetă* din fr. *planète* (lat. lit. *planeta*) etc.

Numărul acesta de etimologii discutabile poate fi sporit printr-o cercetare amănunţită a listei de cuvinte a lui Gáldi. Lucrarea lui rămîne totuşi de o importanţă capitală pentru viitorii redactori ai dicţionarului general al limbii romîne, deoarece îi va ajuta la lămurirea multor etimologii. Cuvîntul *îmberdosi* de exemplu, care înseamnă „a supraîncărca", a fost explicat, pînă la apariţia lucrării lui Gàldi, după etimologia propusă de TDRG (< germ. *Bürde* „povară"). Acum însă, cînd ne e atestată şi varianta *emberdepsi*, etimologia lui e limpede : din ngr. ἐμπερδεύω (emperdeùō), aor. ἐμπέρδεψα (empérdepsa), cf. Graur, BL, VII, 191.

Cîteva îndreptări de etimologii ne aduce D. Russo în al său *Un cuvînt despre lexicografia greco-romînă* — prefaţă la *Dicţionarul grec-romîn* al lui H. Sarafidi (Constanţa, 1935), p. VII. Astfel, *sinorisi* (ar. *sinirsesc*) nu derivă din gr. συνορεύω (synoreúō) sau συνορίζω (synorízō) „a se învecina cu cineva", cum crede Cihac şi cum apare în TDRG şi CADE, ci din ngr. συνορίζομαι. (synorizome) „a băga de seamă, a-şi pune mintea cu cineva". Tot astfel *perifan*, atestat la Neculce, nu vine din ngr. περιφανής (periphanês) „vestit", ci din ngr. περήφανος (perēphanos) „mîndru" ş.a.m.d.

*

[1] Faptul că acest cuvînt se întîlneşte în *Noul testament* din Bălgrad (1648), p. 285, r./30, cu o glosă a lui Simeon Ştefan : „*gangrena iaste boala ce mînîncă carnea omului*", nu influenţează întru nimic etimologia cuvîntului din limba franceză. În Noul testament, cuvîntul a fost luat din versiunea grecească a bibliei, dar nu s-a răspîndit pînă în secolul al XIX-lea, cînd limba romînă a adoptat din franceză aproape întreaga terminologie medicală.

Cum vedem din această succintă expunere, problema etimologiei elementelor provenite în limba romînă din cele 3 faze de dezvoltare ale limbii greceşti necesită încă studii minuţioase.

O lucrare de ansamblu asupra tuturor cuvintelor de proveniență greacă, întemeiată pe cercetările de pînă acum şi sporită prin investigaţii proprii, ar fi nu numai de mare folos redactorilor dicţionarului general al limbii romîne şi lexicologilor romîni, ci şi o piatră de temelie pentru elaborarea dicţionarului etimologic al limbii noastre, proiectat de Academia R.P.R. pentru anii viitori.

CONTRIBUȚII LEXICOLOGICE

DE

GH. BULGĂR

ACADEMICIÁN pare, după izvoarele înregistrate în dicționarele noastre, un cuvînt nou, care circulă mai ales după reorganizarea Academiei R.P.R. Cuvîntul a intrat însă în limbă înaintea dubletului *academic*, discutat de Vl. Drimba în această revistă (nr. 1/1959, p. 26). În *Curierul rumînesc* al lui Heliade citim, în 1829 : „Gazeta de Tiflis înștiințează scrisoarea următoare a profesorului Parot, fiul *academicianului* D. P. Sankokski..." (p. 272). Se știe că primele periodice românești își culegeau informațiile mai ales din gazetele franțuzești, așa încît multe neologisme au pătruns în limba română din limba franceză, căpătînd de la început o formă potrivită.

AGRONÓM „cel ce se ocupă de agricultură ; fermier, agricultor", nuanță de sens diferită de sensul pe care ni-l dau dicționarele existente, e consemnată tot în *Curierul* din 1829, într-o relatare cu scop instructiv : „Un *agronom* (cel ce se îndeletnicește spre lucrurile cîmpenești) englez a văzut, prin încercare, că hrănind vacile în grajdiu (coșar) și potrivind ca înlăuntru să fie o căldură potrivită tot într-același grad în tot cursul anului, poate cineva să dobîndească laptele îndoit" (p. 293). Glosa redactorului a putut fi influențată de sensurile pe care termenul le are în limba franceză („agricultor, cultivator, muncitor agricol" ; *Larousse*-ul le consideră „sinonime"). Textul reprodus mai sus a acumulat într-o frază trei neologisme, demonstrînd tendințele inovatoare ale lexicului românesc din acea vreme.

CONVREMÉLNIC „contemporan", menționat în DA „numai la Marcovici" (în cartea *Datoriile omului creștin*..., 1839, p. 305), a avut, se pare, o circulație mai largă. L-am întîlnit și în gazeta *Vestitorul românesc*, din 1845 (nr. 11, p. 42) : „Dacă tot rîndul de oameni vor scri nu pentru *convremelnicii* lor, ci pentru urmași, apoi prevezi foarte lesne că limba schimonosindu-să necontenit, n-o să se statornicească niciodată". Cuvîntul discutat e un derivat hibrid, influențat de fr. *contemporain* și probabil de rus. *sovremennik*. Masiva pătrundere a neologismelor franceze, în acea epocă,

a înlăturat repede derivatul în care cele două elemente aveau şi două origini, păstrînd pe *contemporan*.

CARTOFIU „de culoarea cartofului", adjectiv neînregistrat în dicţionare, e un derivat, din aceeaşi categorie cu : *cenuşiu*, *pămîntiu*, *rubiniu*, după modelul cărora l-a făcut Titus Popovici în romanul său *Străinul* (ed. a II-a, 1956, p. 215) : „O expresie de groază, zugrăvită pe obrazul ei cartofiu". Raritäţi de acest fel mai există în limbă : *lămîiu*, *sfecliu*, *pătlăginiu*, *untdelemniu* etc. (vezi *Dicţionar invers*, Ed. Acad. R.P.R., 1957, p. 742—748).

COREGIÁ, vb., variantă a lui *corege*, neatestată în dicţionare, apare la Bolintineanu în prefaţa lui la traducerea *Istoriei lui Herodote* (cartea I), 1859 : „Herodote întrebuinţă doisprezece ani... a urma istoria sa şi a o *coregia*" (p. 7). Ambele cuvinte au fost concurate de *corecta*, format din *corect*, din care s-au dezvoltat cuvintele : *corecţie*, *corector*, *corectitudine* etc. *Coregia*, *corege*, *corija*, cuvinte savante, au mai fost folosite uneori în lucrările ştiinţifice. Pe ultimul l-am întîlnit în *Bul. Philippide*, vol. VII—VIII (1940—1941), p. 160 : „Cicero se ridică împotriva celor ce *corijează* uzul (consuetudo) numai de dragul simetriei şi al schemelor". În DA se înregistrează şi forma cea mai apropiată de originalul latin : *corige* (din *corrigere*), fără vreo atestare literară. Eminescu a folosit această variantă într-o scrisoare din 16 mai 1871 către revista *Convorbiri literare* : „Eu nu vă trimit acuma decît nişte nimicuri neînsemnate, căci pentru de-a *corige* şi a da o formă mai omenească unor operate mai întinse îmi trebuie timp şi dispoziţiune" (în *Studii şi doc. lit.*, I, p. 322).

CONTRIBUÍRE „contribuţie" un abstract verbal nefolosit azi, deoarece a fost înlocuit cu totul prin *contribuţie*, este menţionat în DA pe baza unui citat din Sbiera, F. 201, unde apare în construcţia „liste de *contribuire*" (= de subscripţie) : „Au împărţit mai multe *liste de contribuire*". În zilele noastre, cuvîntul a fost reluat de criticul Perpessicius în unul din savantele sale comentarii pe marginea variantelor eminesciene : „Un bogat capitol al *contribuirilor* îl formează subscripţiile studenţilor gimnazişti" (*Opere* de M. Eminescu, 1939, I, p. 243). Deci acest abstract verbal rar poate avea şi un plural.

DERÍVÁT „cuvînt format cu ajutorul unui prefix sau al unui sufix", a fost creat, cred, de I. Budai-Deleanu, care, cum se ştie, a fost nu numai un poet original, ci şi un filolog bine informat, autor al primei gramatici româneşti moderne. În această calitate, el a îmbogăţit în mod considerabil terminologia gramaticală românească. La lista termenilor „care sînt întru totul sau aproape în întregime asemănători cu cei de azi", întocmită de Ion Gheţie (vezi *Omagiu lui Iorgu Iordan*, p. 341), adăugăm pe *derivat*, folosit de autorul *Ţiganiadei* într-o notă-comentar la strofa 77 din Cîntecul al III-lea. În ultimul vers al acestei strofe se află compusul *prim-început* pe care poetul, sub pseudonimul Chir Filologos, îl explică : „*Prim*, adecă întîi, este adiectivă numerală, *prim*, *primă* ca şi *întîiu*, *întie*. Sînt în limba noastră şi *derivate* de la acest cuvînt, precum *primariu*, *primare*, cum să zice deobşte : *văr primariu*, adecă întîelea văr, ca să să osăbească de al doilea văr. De-acolo să zice la noi începutul verii *primă-vară*, ca cum s-ar zice întie vară" (*Ţiganiada*, ed. J. Byck, 1953, p. 149, nota 1). Astfel

de note ale scriitorului conțin multe observații lingvistice și stilistice, subtile. Inovația lui, bazată în primul rînd pe fondul latin, este adesea surprinzătoare. În citatul reprodus, e de observat că *adiectivă* este o variantă a lui *adiectiv*, folosit în *Temeiurile gramaticii românești* (manuscris), dar *derivat* e un termen perfect adaptat la necesitățile de comunicare ale limbii noastre literare. El a trebuit găsit pentru a denumi o realitate lingvistică despre care poetul vorbește clar, folosind exemple din vorbirea „obștească".

FACULTÁTE „instituție de învățămînt superior", termen intrat în limbă o dată cu dezvoltarea învățămîntului la noi, este atestat într-o formă flexionară care vădește tendința de a-l romîniza : „Înaintea *facultății* dohtoricească... să arăt facerea acestii cafele". *Documente privitoare la economia Țării Romînești, 1800—1850*, Ed. științifică, 1958, p. 752 (Doc. ec.) Textul este din 1841, dintr-o perioadă de adaptare a neologismelor și de inconsistență a sistemului gramatical.

FENEÁNT „leneș, trîntor", a fost întrebuințat de Eminescu în opera lui politică, într-o vreme cînd poetul combătea aprig galomania și cosmopolitismul. Termenul de jargon, potrivit pentru a ironiza pe franțuziți, (fr. *fainéant*) a calificat la început pe ultimii regi merovingieni, apoi, în limbajul comun, a primit sensul de „trîntor" ; așa îl folosește poetul în articolul său din *Timpul*, din 22 aug. 1881, cînd vorbește despre „*feneanți*... franțuziți, bonjuriști, demagogi", cărora li se dădea atunci „posibilitatea de a exploata poporul sub o formă sau alta". Pentru înțelegerea mai exactă a termenului, poetul a adăugat, în alt loc, un sinonim romînesc : „O reorganizare socială avînd de principiu apărarea și încurajarea muncei, înlăturarea *feneanților* și a paraziților din viața publică, iată ce e de neapărată trebuință" (3 sept. 1881). Derivatul *feneantism* a fost înregistrat, din texte mai noi, de acad. Iorgu Iordan în *Limba romînă actuală*, ed. a II-a, p. 181.

FILÁDĂ este explicat în CADE prin „broșură, foi volante", fără a se indica vreun izvor. La începutul veacului trecut (1809), cuvîntul a fost folosit cu două plurale diferite : *a*) „Au typărit acele *filăzi* cu pre multe și mari greșale" (*Bibliografia veche*, vol. III, 1912, p. 4) ; *b*) cu zece ani mai tîrziu, în 1819, într-un text administrativ : „Tipărindu-să în stambă prin *filade* pecetluite de domnie, s-au trimăs pi la toate ținuturile țării, spre înștiințare tuturor de obște" (*Sobornicescul Hrisov*, ed. critică, 1958, p. 49). Termenul livresc fiind un grecism (n. gr. φυλλάδα) a fost înlocuit repede prin cuvintele romanice : *broșură*, *gazetă*.

FORMALITÁ, pl. *formalitale* „formă, formalitate" aparținea stilului administrativ. Într-o anaforá din 1819, citim : „După atîtea *formalitale* iarăși să înfățoșează prin jalobă cerînd giudecată" ; iar în fraza următoare : „giudecăți... întovărășite de toate *formalitalele* obiceiurilor pămîntești" (*Sob. Hris.*, p. 52). Cuvîntul e din aceeași categorie cu *gheneralitá*, *cvantitá*, (Ien. Văcărescu, *Gramatica*, 1787), *diversitá*, *novitá* (toate de origine italiană). Pe acesta din urmă Asachi s-a străduit zadarnic să-l introducă în limbă. Tendința a fost combătută de Heliade în *Repede aruncătură asupra limbii și începutului rumînilor*" (1832), în care, cu o admirabilă intuire a tendințelor modernizării limbii romîne, spunea : „Alții, cunoscînd

limba franţozească, dau la multe ziceri trebuincioase formă franţozească, cum, *calité*, *ocazion*, *recomandaţion*, *formalité*, care de alţii, ştiind italieneşte, se zic : *calitá*, *ocazione*, *recomandaţione*, *formalitá*, în vreme ce ca să fie rumîneşti, trebuie a se zice : *calitate*, *ocazie*, *recomandaţie*, *formalitate*". Evoluţia ulterioară a limbii noastre literare a confirmat pe deplin principiul lui Heliade.

ÎNDATORITÓR însemna în textele juridice vechi „creditor", nu „datornic", cum explică DA, pe baza unui citat incomplet din *Uricariul*, II 80/16. Textul din care s-a luat citatul a fost recent publicat în *Sobornicescul Hrisov* (care reproduce atît ediţia primă, din 1785, a respectivei legiuiri, cît şi ediţiile mai noi, din 1835 şi 1839). Dacă redactorul dicţionarului citat s-ar fi dus la context, sensul adevărat al cuvîntului nu i-ar fi scăpat. Iată fraza completă : „Aşijderea *îndatoritoriul* ce va avea moşie sau vie sau ţigani amanet pentru datorie, şi viind zioa vadelii la care cel îndatorit prin zapisul său îl face stăpîn asupra amanetului, neplătind datoriia, să nu fie volnic a stăpîni acel amanet..." (ed. cit., p. 22). Dacă mai există vreo îndoială asupra sensului, textul din 1839 mai evoluat ca terminologie, ne lămureşte pe deplin, precizînd : „*Creditoriul* ce va avea moşii, sau vii, sau ţigani amanet pentru datorie, şi viind zioa vadelii, la care cel *îndatorit* prin zapisul său..." (ed. cit., p. 34). Aşadar : *îndatoritor* = creditor, iar *îndatorit* (pe care DA nu-l explică) = debitor.

LEGITÁTE „caracter de lege" a fost combătut ca un derivat artificial în traducerile recente din rusește (transpunînd aproximativ pe *zakonomernost'*). Cuvîntul a existat însă în limbă, în urmă cu mai bine de un secol, cu alt sens : „legalitate", folosit de Heliade : „Dreptatea, cinstea, *legitatea* şi politeţa sînt instrumentele cele mai sigure şi mai iuţi ale norocirei unui om" (*Curier de ambe sexe*, I, 1838—1840, p. 53). Termenul nu s-a menţinut în limbă, deoarece „sufixul *-itate* formează derivate de la adjective, nu de la substantive", încît „*legitate*, *moditate* sînt necorecte" (*Introducere în lingvistică*, 1958, p. 238).

LEXÍCOGRAFÍE a avut pe la mijlocul veacului trecut şi sensul de „vocabular, glosar", traducînd compusul grec λέξις + γραφεῖν (a înregistra cuvinte). În „*Arhiva Albinei*, supl. la *Albina românească*", nr. 41, din 25 mai 1847, p. 165, s-a publicat o culegere de termeni rari sub titlul : „Lexicografie de cuvinte romîne adunate din documente vechi şi din gura poporului".

LOVÍTÓR, sinonim cu „izbitor", a căpătat o întrebuinţare stilistică în fraza : „Lucru şi mai *lovitor*, ţăranii n-au fost mai bine trataţi decît ţiganii" (*Contemporanul*, vol. V, 1886, p. 174). Înlocuirea unui termen al expresiei printr-un sinonim sau prin alt cuvînt expresiv nu e un fenomen rar în limbă. Graţie acestei substituiri, forţa plastică a expresiei sporeşte ; vezi exemple la Florica Dimitrescu, *Locuţiunile verbale în limba română*, 1958, p. 46—47 : *A-şi ieşi din fire* (din *răbdări*, *din pepeni* ; sau : din *ţîţîni*, din *balamale*, de pe *şine*) etc.

MULT s.n. într-o expresie populară, neînregistrată în dicţionare, apare în revista *Familia* de la Oradea, 1886, p. 250 : „S-aibă chiar *multul cu pămîntul*, tot nu i-ar fi destul". Sinonimele expresiei sînt : *mult(ul) cu*

mult(ul) la TDRG ; *marea cu sarea* din poveștile noastre populare, iar la Pamfile întîlnim și : *multul de pe lume* (*Diavolul...*, 1914, p. 49).

NECUNOÁȘTE „a nu cunoaște", „a ignora", a fost folosit de Eminescu după modelul lui *necinsti*, *neferici*, *necredința* („la domnul dumnezeul tău ai *necredințat*, în *Biblia*, 1688, ap. TDRG). Derivatul, rar în limbă, apare în prima variantă a *Scrisorii III* : „Voi nu-ți ridica poporul ce-l urîți și *necunoașteți*". (cf. *Opere*, ed. Perpessicius, vol. II, p. 273). Derivarea cu pref. *ne-*, extrem de frecventă în sistemul numelui (substantive, adjective), în limba veche (*neavere*, *neprieten*, etc.), a ușurat crearea unor verbe noi cu acest prefix, ca cel citat mai sus ; acesta a apărut, poate, și sub influența lui *necunoscut*, *necunoaștere*, *necunoștință*.

NEDUMNEZEÍRE „nelegiuire, nemernicie" e în lexicul lui Grigore Ureche. Glosarul destul de bogat al ediției noi din 1958 a *Letopisețului Țării Moldovei* nu-l explică ; nici dicționarele existente nu ne spun nimic despre el. Reproduc textul : „Și au pierit atuncea 47 de boieri [uciși de Lăpușneanu], fără altă curte, ce nu s-au băgat de samă. Și așa după atîta nedumnezeire, îi pariia că s-au răscumpărat inima" (p. 190). Cuvîntul trebuie pus în legătură cu alt derivat de la aceeași temă, tot la Ureche : „Multe lucruri spurcate și *nedumnezeiești* făcea" (p. 213), cu sensul paralel de „nelegiuit". Cronicarul a folosit și pe „*dumnezeire*" cu înțelesul de „evlavie", „cucernicie", în alt loc al aceleiași opere : „Era o fămeie destoinică, înțeleaptă, cu *dumnezeire*, milostivă și la toate bunătățile plecată" (p. 193).

OMNIBÚS, numele unui vehicol de transport în comun, a început să circule în limbă o dată cu obiectul pe care îl denumea, la 1848. Citez din nou din *Documente economice*, p. 947 : „Pentru înlesnirea comunicații persoanelor... cît și pentru preumblare, m-am străduit cu mari cheltuieli de am făcut din lăuntru două trăsuri, în cari încape mai multe persoane (care se numește *onibus*)". În același an, termenul apare în *Vocabularul* lui I. D. Negulici, într-o formă diferită, luată direct din franțuzește și statornicită astfel în limba noastră. Autorul dicționarului dădea următoarea definiție cuvîntului : „*omnibus*, s.n. = trăsură publică cu prețul foarte mic și în care intră mai multe persoane". Dar lucrarea lui Negulici, ca să poată apărea în 1848, a fost pregătită dinainte (prefața ne spune că a lucrat 2 ani), deci neologismul fusese consemnat ca numeroase altele, înainte de a pătrunde la noi obiectul în discuție. Dicționarele din secolul trecut, cele dinaintea lui Hasdeu și Tiktin, de multe ori copiau cuvintele tehnice din dicționarele franțuzești. Atestările lor trebuie deci folosite cu prudență, pentru că nu reflectă totdeauna obiectiv realitățile limbii romînești.

PROPOZÍȚIE „problemă pusă în discuție, propunere" a circulat un timp în limbajul administrativ vechi, așa cum ne dovedește un text din 1840 : „Cinstita ocîrmuire de Dîmbovița... să aducă la îndeplinire legiuita *propoziție*" (*Doc. ec.*, p. 658). Negulici, în dicționarul său citat mai înainte, a dat cuvîntului o definiție strict etimologică „punere înainte". Termenul avea să se specializeze cu sens gramatical. El fusese astfel întrebuințat încă de Heliade în *Gramatica* sa din 1828 (un capitol purta titlul „Pentru propoziție"), cu înțelesul pe care îl are și astăzi în limba noastră.

PÚBLIC adj. apare într-o locuţiune verbală echivalentă cu a *publica*, în stilul administrativ : „Îţi poruncim să o *faci publică* la toţi neguţătorii politii" (*Doc. ec.*, 1823, p. 278). Termenul nu era atunci nou în limbă. Un text juridic îl folosise în 1785, într-o altă construcţie, asemănătoare cu cea citată mai sus : „Bune orînduiale folositoare obştii... care prin scris în *publică s-au dat*" (*Sob. Hris.*, p. 18). Forma feminină *publică* a putut apărea prin atracţia sinonimului „obşte", sau a expresiei : *a face o ştire publică*. Mai tîrziu neologismul *a publica* le-a eliminat pe toate, avînd avantajul că e scurt şi precis.

REMORCHÉR, termen tehnic, apare în culegerea *Documente economice*, cu mult înaintea atestărilor din dicţionare, într-o relatare din 1843 : „D. Nicolaie Germani cu a sa companie va înfiinţa pă Dunăre în partea stîngă deocamdată un vas de vapor numit *remorchior*, de putere de optzeci pînă la nouăzeci cai" (p. 803). În acelaşi document găsim o anexă privind *tarifa* de preţuri pentru transportul productelor „prin *remorcaţie*, atît în susul cît şi în josul Dunării" (p. 805). Primul dicţionar care înregistrează pe *remorcher* este *Vocabularul romîn-francez* al lui I. Costinescu din 1870.

SÁMET „catifea", din germ. *Sammt* (*Sammet*), a circulat un timp în Ardeal, dar în mult mai mică măsură decît magh. *bárson*, folosit şi azi în părţile cu populaţie mixtă (romîni şi maghiari), mai ales în regiunea vestică a ţării. *Catifea* e un termen „literar" care a pătruns nu de mult, pe scară mai întinsă, în Ardeal, unde turcismele au, ca în cazul de faţă, corespondent din germană sau maghiară. Iată deci sinonimul lui *catifea* în revista *Familia*, 1887, p. 7 : „Pielea sa moale ca *sametul*, lucea ca atlasul". Azi nu cred că se mai foloseşte undeva acest cuvînt.

SCLÁVIC „servil", derivat artificial, cu sufixul *-ic*, productiv în limbă, apare frecvent la Puşcariu şi a fost folosit de un lingvist într-o epocă de reacţie contra abuzului de neologisme de origine franceză : „Sînt bune prefeţele şi epiloagurile, fiindcă, de multe ori — se pare — ne redau compoziţii *stilare* foarte interesante şi deosebite de slova moartă a traducerii slabe şi făcută în mod *sclavic*" (dr. Iosif Popovici, *Palia de la Orăştie* (*1582*), extras din Analele Acad. Rom., s. II, t. XXXIII, 1911, p. 8). Un sinonim (tot cuvînt rar, derivat şi el cu un sufix productiv) al lui *sclávic* apare la Heliade în comentariul la *Imnul nopţii al lui Lamartine*, traducere „slobodă şi nicidecum *robească*" (*Curierul rum.*, 1831, p. 63). Alt derivat din primul citat : *stilar* „de stil", n-a rămas nici el în limbă.

SCRÍPET, fig. „mecanism", „maşinărie", „roată", sens mai cuprinzător decît cel înregistrat în dicţionar, apare în poezia lui Eminescu : „Cu evlavie adîncă ne-nvîrteau al minţii *scripet*,/ Legănînd cînd o planetă, cînd pe-un rege din Egipet" (*Scrisoarea II*). Într-o variantă a *Glossei*, sensul de „mecanism" e încă mai pregnant : „Că şi azi acelaşi *scripet*/ Mişcă toate ce există". (*Opere*, ed. cit., III, p. 96). Extensiunea semantică, pe care o realizează limbajul poetic în sfera de înţelesuri ale cuvintelor vechi, rezultă din vecinătăţile cuvintelor, din contextele figurate ; acestea pot determina o sinonimie neaşteptată, ca în cazul de mai sus.

SPECIÁL, „specialist" e necunoscut, cu acest sens, în dicţionare. L-a folosit însă Eminescu într-un articol din *Timpul* : „Un om cu patru clase

primare și peste această din fire mărginit, e redactor de ziar, deputat, director de bancă națională, *special* într-ale drumului de fier și curînd ministru de finanțe" (22.VII.1880, p. 1). Neologismul a putut apărea, cred, sub influența compuselor germane de tipul *Spezialarzt* (medic specialist), din care s-a reținut numai primul termen cu sensul de „specialist".

UNIVERSITÁTE, „totalitate", termen livresc, de origine latină (*universitas*), sau format, în mod greșit, cu sufixul *-itate* (cf. *legitate*, mai sus), e înregistrat cu acest sens numai în *Dicționarul* lui Laurian și Massim. S-ar părea că e o invenție latinistă. Dar într-un articol din 1845, E. Poteca criticînd compușii *ferdrum* (cale ferată), *fratiubire* (filantropie), arăta că aceste cuvinte sînt „cam silite și neînțelese de *universitatea* romînă" (*Universul* din 2 dec. 1845). Încercarea de a impune cuvîntul nu a reușit; omonimul lui luat direct din limba franceză, cu sensul de „instituție de învățămînt superior" (înregistrat încă în dicționarele lui Negulici și Stamati) a contribuit la dispariția cuvîntului.

UVERTÚRĂ în momentul în care a pătruns în limbă, prin intermediul comentariilor presei, a fost însoțit de o notă în care se vede ciocnirea a două tendințe permanente în limbă: tradiție și inovație. Termenul era necesar; noutatea noțiunii impunea noutatea cuvîntului la noi. Citez, cred ca prim izvor, acest pasaj edificator din *Curierul rumînesc*, din 1829, p. 237: „Aceste automaturi cîntă, (mi-e frică să spui ce cîntă, că iar să vor lega de mine că nu vorbesc rumînește, dar fie, că mă va dezvinovăți cineva) cîntă *uverturile* de la don Juan, de la Ifighenia și de la Vestala".

VĂRZĂRÍT a fost numele unui impozit pe vînzarea verzei. Cu ajutorul sufixului *-ărit* s-au format cuvinte, începînd din secolul al XVII-lea, pentru denumirea impozitelor feudale: *oierit*, *fumărit*, *vinărit* etc. În secolul trecut, derivatele de acest fel denumeau orice fel de taxe sau impozite (vezi, Maria Iliescu, *Din istoria terminologiei fiscale romînești* în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, p. 403—411). La lista celor menționate pînă acum adaug termeni încă neînregistrați: „*Lăptăritu*, *vărzăritu* și *cărnăritu*, dezrădăcinîndu-le cu totul... slobozi să-și facă fiecare acest puțin alișveriș, făr' dă cea mai mică supărare" (*Doc. ec.*, 1822, p. 249). Firește că această „dezrădăcinare" a fost urmată și de dispariția cuvîntului care denumea realitatea caducă a vremii.

GLOSAR REGIONAL
Regiunea Oradea (Raionul Lunca Vaşcăului)*

CACALÍ, *cacalésc*, vb. IV intranz. = (despre gişte, raţe) a striga, a face gălăgie mare: *gîştile cacalésc după mîncare* (Briheni). Sinonime: a cîcăí, a strîga, a face larmă.

CÁFIŞ, *-ă*, adj. = cafeniu. Sinonim: cafeniu.

CAFÍU, *-e*, adj. (Briheni), vezi *cáfiş*.

CAIERÁ, *cáier*, vb. I refl. = 1. a se văicări, a se plînge (Cîmp); 2. a se lăuda: *să cáieră găina că-i cu ou* (Izbuc).

CÁISĂ, *caise*, s. f. (Călugări, Poiana), vezi *caisînă*.

CAISÍNĂ, *caisine*, s. f. = fructul caisului.

CAISÍN, *caisini*, s. m. = cais.

CALCARÍ, *calcarésc*, vb. IV tranz. = a călca în picioare (Criştior): *calcarésc finu pa capiţă*. Sinonime: a dripí, a trevelí, a zolí.

CALMANATOÁRE, *calmanatori*, s. f. (Poiana), vezi *calmanáş*.

CALMANÚŞ, *calmanuşi*, s. m. = instrument pentru scărmănat şi pieptănat lîna (Criştior). Sinonim: maşină de scalmanát.

CÁMIS, *camişuri*, s. n. = ţeavă de lulea.

CAMÚC, *camucuri*, s. n. = muc (la lumînare): *rupe camúcu de la lumînă* (Izbuc). Sinonim: muc.

CANTARÍG, *cantarije*, s. n. = cumpăna fîntînii.

CAPATATOÁRE, *capatatori*, s. f. = culegătoare: *capatatoáre de cînepă* (Cîmp).

CAPATÎNĂ, *capaţîni*, s. f. = căpeţeală, partea hamului care se pune pe capul calului.

CÁPĂT, *capite*, s. n. = oglaje, cureaua de la îmblăciu care leagă hădăragul de odîrjă (Briheni). Sinonime: ceaplău, dolóji, nojíţă.

CAPITÁR, *capiţari*, s. m. = omul care face căpiţa (Sighiştel).

CÁPOŞ, adj. m. (Călugări), vezi *copós*.

CAPRAREÁTĂ, *caprareţe*, s. f. = şură în care se ţine fînul (Călugări). Sinonime: podéu, şoprareáţă.

CAPRÓI, *caproaie*, s. n. = talpa, scăunelul cu picioare pe care stă vîrtelniţa (Izbuc, Şidiştel). Sinonime: cracla vîrtelniţă, cracaléţ, scand stredelít.

CÁPTĂ, *capte*, s. f. = calapod.

CAPTATÍ, *captatésc*, vb. IV tranz. = a obţine, a pune mîna pe ceva sau cineva: *pă cine poţi captati îl chemi la lucru* (Cîmp).

CAPÚT, *caputuri*, s. n. = poarta curţii, făcută din scînduri puse una lîngă alta. Sinonim: leásă.

CARUJÁUĂ, *carujele*, s. f. = vîzdoagă (*Tagetes erecta*).

CASCARÍ, *cascarésc*, vb. IV tranz. = a căsca gura cînd ţi-e somn.

CASULÍE, *casulii*, s. f. = colivie, cuşca porumbeilor. Sinonim: galíscă.

* Vezi *Limba romînă*, VIII (1959), nr. 3, p. 68—72.

CĂBUȘÍ, *căbușésc*, vb.IV refl. = (despre oi) a se odihni la prînz, a sta la umbră în timpul verii, a se băga cu capul una în cealaltă cînd este prea cald.

CĂCIORÁ, *căcior*, vb. I refl. = (despre fructe) a se păta, a se înnegri și a se strica.

CĂCIORÁT, *-ă*, adj. = pătat, atins de putreziciune : *tătu-i căciorát măru aista* (Poiana).

CĂLCÁ, *călc*, vb. I tranz. = a treiera grîul cu batoza (Briheni, Cîmp, Izbuc, Călugări). Sinonime : a îmblăti, a mașiná.

CĂLCÁT, *mașină de călcát*, s. f. = batoză.

CĂPICIOÁRĂ, *căpicioare*, s. f. = diminutiv al lui *căpiță*.

CĂRĂTÓR, *cărători*, s. m. = prăjină, rudă pe care se cară fînul (Șidiștel). Sinonime : purtaréț, rudéle, rudíță.

CĂRĂUȘÍRE, s. f. = cărăușie (Călugări).

CĂTĂRÍGĂ, *cătărije*, s. f. = piftie (Brăița, Călugări, Criștior, Izbuc). Sinonime : aitúri, cocioáne, píștere, răci, răcitúri.

CEAPLĂU, *ceaplaie*, s. n. = oglăji la îmblăciu, curele care leagă hădăragul de odîrjă (Știei). Sinonime : cápăt, dolóji, nojíță.

CECADÁIE, *cecadăi*, s. f. = cobilă la plug (Șidiștel). Sinonime : cóbilă, crac.

CECALITÓR, *-oáre*, adj. = (despre oameni) căruia îi place să caute, să scotocească peste tot (Cîmp, Călugări).

CECÁDĂ, *cecăzi*, s. f. = spetează care leagă ceafa plugului de policioară (Călugări). Sinonim : cîrcéi.

CECÁRDĂ, *cecărzi*, s. f. (Izbuc) vezi *cecádă*.

CECĂLĂU, *cecălăi*, s. m. = bucată întărită de bălegar care se formează pe picioarele dinapoi ale vitelor, mai ales iarna cînd stau numai în grajd (Cîmp).

CECĂLÍ, *cecălésc*, vb. IV intranz. = a cotrobăi, a umbla peste tot, a scotoci (Cîmp, Călugări).

CECHENÉU s. = năravː *cal cu cechenéu* (Călugări).

CEÓN, *ceoane*, s. n. = ceaun, vas pentru făcut mămăligă.

CEPÁȘ, s. n. sg. = loc unde cineva trage să vină mereu : *aci îi cepașu iei, aci ș-o făcut vaca obiceiu să să culce* (Cîmp).

CEPLĂU, *ceplaie*, s. n. = șireturi de piele (Izbuc Poiana). Sinonim : fizău.

CERBÍCE, *cerbici*, s. f. = 1. pielea care atîrnă sub bărbia boului. Sinonim : bărbíe ; 2. bărbie la găini (Cîmp). Sinonime : búmbi, ciurcéi.

CERBÍTE, s. f. (Izbuc, Poiana, Șidiștel), vezi *cerbice*.

CERC, *cercuri*, s. n. = mînerul găleții : *cerc la videre* (Poiana).

CETÉRNĂ s. f. (Șidiștel), vezi *citérnă*.

CHECHELÍ, *chechelésc*, vb. IV (Călugări), vezi *cacalí*.

CHEFELÍ, *chefelésc*, vb IV tranz. = a lustrui pantofii cu peria.

CHÉHE, s. f. = năduf la cal. Sinonime : adiúș, suspín, șoricéi, guturár.

CHÉHIȘ, *-ă*, adj. = (despre cai) cu năduf (Băița, Briheni).

CHÉITERES adj. m. invar. = (despre grîu) amestecat cu secară (Șidiștel). Sinonim : săcăréț.

CHILÍN, *-ă*, adj. = separat.

CHILÓS, *-oásă*, adj. = (despre om) vătămat (Poiana). Sinonim : vătămat.

CHINÁI, s. n. (Poiana), vezi *chinzái*.

CHINZÁI, *chinzáiuri*, s. n. = chin, suferință (Cîmp, Izbuc).

CHINZUÍT, *-ă*, adj. = chinuit.

CHIORC, *-oárcă*, adj. = chior (Poiana, Sîrbești), Sinonime : chióroș, ciórav de ochi, coánce de ochi.

CHIÓRCOȘ, *-e*, adj. (Cîmp, Știei), vezi *chiorc*.

CHIÓROȘ, *-e*, adj. = chior. Sinonime : chiorc, ciórav de ochi, coánce de ochi.

CÎRLÉNCIU, *cîrlenciuri*, s. n. = clenci (Cîmp Izbuc).

CEAMPLĂU, *ceamplaie* (Briheni, Știei), vezi *ceplău*.

CEAPLĂU, *ceaplaie* (Șidiștel), vezi *ceplău*.

CÍCI, s. m. pl. = tăieței (Călugări, Poiana).

CICÓRT, *cicorturi*, s. n. = urcior spart care nu mai poate fi folosit pentru apă.

CICORTÁS, *cicortaşe*, s. n. = diminutiv al lui *cicort* (Briheni, Cîmp, Călugări).

CILEDÉŞ s. n. = diminutiv al lui *cilediu*.

CINCITÚRĂ, *cinciturí*, s. f. = grămadă de grîu aşezată în cinci colţuri. Sinonime: c o - j l i á ţ ă, c r ú c e, p e t í ţ ă, p i c i ó r.

CIOÁNCĂ, *cioance*, s. f. = partea de sus, de la colţuri, a acoperişului unei case (Cîmp).

CIOÁTĂ., *cioate*, s. f. = haită de lupi (Şidiştel). Sinonime: n o á j e.

CIOBÎRCĂU, *ciobîrcaie*, s. n. = vagabond, haimana.

CIOCALÍ, *ciocalésc*, vb. IV tranz. = a curăţa un copac de crengi. (Şidiştel). Sinonim: a c i o n g ă l í.

CIOCÎRTÉU, *ciocîrteie*, s. n. = cui de lemn sau de fier care se bagă în jug şi în ruda carului.

CIOCEÁN, *cioceni*, s. m. = ştiulete de porumb nedezvoltat (Poiana). Sinonime: c u c u r ú z f ă r ă r o a d ă c u c u r ú z s t ă r p.

CIÓCIU, *cioci*, s. m. = bucată de cocean care rămîne pe porumbişte (Poiana). Sinonime: c i o c, c i o c a l ă ú, c i o c l é j.

CIOGOLÍ, *ciogolésc*, vb. IV tranz. = a tăia crengile de pe trunchiul unui copac (Briheni, Cîmp). Sinonime: a c i o c a l í, a c i o n g a l í.

CIOHOTÍ, *ciohotésc*, vb. IV refl. = (despre oameni) a se ciorovăi, a se ciondăni (Cîmp, Izbuc). Sinonim: a b r e h e t í.

CIONDROMĂNEÁLĂ, *ciondromăneli*, s. f. = ceartă între două femei (Cîmp).

CIONGALÍT, *-ă*, adj. = (despre un copac) curăţat de crengi.

CIONGALITÚRĂ, *ciongalituri*, s. f. = creangă tăiată de pe copac (Briheni, Cîmp, Izbuc).

CIONGARÍ, *ciongarésc*, vb. IV tranz. = a curăţa un lemn de crengi (Ştei). Sinonime: a c i o c a l í, a c i o g o l í, a c i o n - g a l í.

CIONTÓS, *-oásă*, adj. = osos (Briheni, Cîmp).

CIOPLĂU, *cioplaie*, s. n. (Călugări), vezi *ceplău*.

CIÓPOT, *ciopote*, s. n. = grup, grămadă (Crişţior). Sinonim: c i o r o b ó r.

CIÓRAV, *-ă*, adj., în expr. *ciórav de ochi* = chior (Şidiştel). Sinonime: c h i o r c, c h i ó - r o ş, c o á n c e d e o c h i.

CIORF, *ciorfuri*, s. n. = căpăţînă de varză nedezvoltată, pipernicită (Briheni, Crişţior).

CIÓRFĂ, *ciorfe*, s. f. (Băiţa, Poiana), vezi *ciorf*.

CIORFÁR, *ciorfari*, s. m. = ştiulete pipernicit, nedezvoltat (Cîmp, Călugări, Izbuc, Ştei, Şidiştel). Sinonime: c i o c a l ă ú, c i o r f, c i o t.

CIOROBÓR, *cioroboare*, s. n. = grup, grămadă (Cîmp). Sinonim: c i ó p o t.

CIOROBOTÍ, *cioroboţésc*, vb. IV = **1.** a lucra cîte ceva prin casă, a face puţină ordine, a roboti prin casă (Cîmp); **2.** a vorbi încet, în şoaptă (Cîmp, Izbuc, Călugări).

CIOROSCLÁN, *ciorosclane*, s. n. (Briheni, Poiana, Ştei, Şidiştel), vezi *ciurusclán*.

CIOZMOLÍ, *ciozmolésc*, vb. IV refl. = (despre porc) a se rostogoli în noroi (Cîmp, Ştei). Sinonim: a s e z d r i g o l í.

CIPCIRÁ, *cipcir*, vb. I intranz. = (despre puii păsărilor) a piui (Băiţa). Sinonime: p í u i e, p i á u n ă, p i u i é s c, p i u - l é s c.

CIRÍPĂ, *cirípi*, s. f. = ţiglă.

CIŞCĂVÍ, *cişcăvésc*, vb. IV intranz. = a gîngăvi, a bîlbîi (Poiana). Sinonime: a g î n g ă v í, a - ş i î m p r i n d e v o r b a.

CITÉRNĂ, *citerne*, s. f. = uluc pe care curge apa la streaşină (Băiţa, Şidiştel). Sinonim: v a l ă ú.

CIUBÓNC, *ciuboncuri*, s. n. = urcior sau oală spartă şi fără gît (Cîmp, Călugări, Poiana).

CIUCUTÍ, *ciucutésc*, vb. IV tranz. = (despre vite) a mînca, a ciuguli cîte ceva (Izbuc, Poiana): *ciuculeşte oliacă de iarbă* (Cîmp).

CIUDÉR, s. = lapte oţetit (Briheni, Cîmp, Izbuc, Poiana): *îi ca ciuderu de acru* (Cîmp). Sinonime: l a p t e o ţ ă r í t, l a p t e p e s t r e c ú t d e a c r u, l a p t e s t r i - c a t.

CIUFÁLĂ, *ciufeli*, s. f. = batjocură. Sinonim: c i u f u l i t ú r ă.

CIUFULITÚRĂ, *ciufulituri*, s. f. = batjocură. Sinonim: c i u f a l ă.

CIULMOÁRE, *ciulmori*, s. f. = apă tulbure, amestecată cu mîl (Cîmp, Izbuc).

CIÚMĂ, *ciume*, s. f. = tăciune la porumb (Izbuc). Sinonime: m u j e á l ă, t ă - c i ú n e.

CIUMELCÍ, *ciumelcésc*, vb. IV intranz. = a glumi (Cîmp, Izbuc).

CIUMP adv., în expr. *stă ciump* = stă pe vine (Ştei, Şidiştel). Sinonime: stă ciumpéşte, şede ciumpít, stă în cúruş, stă pup.

CIUMPÉŞTE adv., în expr. *stă ciumpéşte* = stă pe vine (Şidiştel). Sinonime: stă ciump, şed ciumpit, stă în cúruş, stă pup.

CIUMPÍT adv., în expr. *şede ciumpít* = stă pe vine (Briheni). Sinonime: stă ciump, stă în cúruş, stă pup.

CIUP, *ciupi*, s. m. = fir de aţă din partea de jos de la izmene, care se destramă.

CIUPĂÍ, *ciupăésc*, vb. IV tranz. = a scălda copilul mic în ciupă (albie).

CIÚRCĂ, *ciurci*, s. f. = (la un butoi) canea, slăvină. Sinonime: şeitău.

CIURCÉL, *ciurcei*, s. m. = bărbie la găină (Ştei). Sinonime: bumbi, cerbíce.

CIURCIULÍ, *ciurciulésc*, vb. IV intranz. = (despre păsări) a ciripi (Cîmp, Poiana). Sinonime: a cipcirí, a ciurlicá.

CIURDÁŞ, *ciurdaşi*, s. m. = văcar, păstor la o ciurdă (cireadă) de vite cornute (Cîmp, Izbuc).

CIUROÍ, *ciuroiéşte*, vb. IV intranz. = a susura: *apa ciuroieşte* (Călugări).

CIURUITOÁRE, *ciuruitori*, s. f. = un fel de lopăţică cu multe găuri, cu ajutorul căreia se întinde pînza pe sulul dinainte; muierúşcă la războaie (Briheni, Călugări, Criştior). Sinonime: ciur, strungar.

CIURUSCLÁN, *ciurusclane*, s. n. = fierul lung care taie brazda (Cîmp, Călugări, Criştior, Izbuc).

CIOROSCLÁN s. n. (Briheni, Poiana, Ştei), vezi *ciurusclán*.

CIUTÚC, *ciutuce*, s. n. = lemn scurt şi gros, plin de noduri, care nu se poate crăpa (Băiţa). Sinonim: ciot, nod.

CIUVLÁIŢĂ s. pl. = toate obiectele din casă.

CÎMPAŞÉL, *cîmpaşele*, s. n. = luminiş, loc liber în pădure, poiană (Cîmp, Călugări). Sinonim: prelucă.

CÎNAPĂR, *cînaperi*, s. m. = calapăr, calomfir (Cîmp, Călugări, Izbuc).

CÎNTÁ, *cînt*, vb. IV intranz. = 1. (despre urechi) a ţiui: *cîntă urechea* (Briheni, Izbuc, Ştei). Sinonime: a bornoí, a vojoí, a zîrîí, a zongoí, a zunăí; 2. a se văiera: *să cîntă că-l doare urechea* (Cîmp), *să cîntă că n-are bani* (Izbuc).

CÎRPÉNCIU, *cîrpenci*, s. m. = cel care repară încălţăminte veche, cîrpaci. Sinonime: plotogár, súştăr.

CLACANÍŢĂ, *clacaniţe*, s. f. = femeie care lucrează în clacă.

CLANÉT, *clanete*, s. n. = clarinet.

CLĂUZ, *clauzuri*, s. n. = grămadă mare de lemne. Sinonime: ştonţ.

CLĂTÍT, *-ă*, adj. = smintit, scrîntit: *clătit la cap* (Briheni, Călugări, Criştior, Izbuc). Sinonime: strîcat de cap, túlbure de cap.

CLÉJIE, *clejii*, s. f. = pămînt care aparţinea înainte bisericii şi pe care-l folosea preotul satului.

CLEPENÍT, *-ă*, adj. = clăpăug, bleg (Cîmp, Izbuc). Sinonim: dăbălat.

CLEŞCADÍ, *cleşcadésc*, vb. IV = a face rost de ceva (Cîmp, Criştior).

CLIPONÍ, *cliponésc*, vb. IV intranz. = (despre oameni) a clipoci, a moţăi, a cucăi (Briheni, Izbuc, Ştei). Sinonime: a ştiulbicá (de somn), a clipi, a clipoti, a-l apleca somnul.

CLOCEÁLĂ, *cloceli*, s. f. = căldură înăbuşitoare, zăduf: *cloceală de ploaie* (Poiana, Ştei). Sinonime: năduşálă.

CLOCIÚMB, *clociumburi*, s. n. = par cu cîrlige în care se pun oalele la uscat (Băiţa). Sinonim: pirpilíg.

CLOJNÍ, *clojnésc*, vb. IV refl. = a se lăsa cu toată greutatea corpului pe cineva (Cîmp, Izbuc): *nu te clojni aci pe mine* (Călugări).

CLOJNÍT, *-ă*, adj. = trîntit, lăsat cu toată greutatea corpului pe cineva (Cîmp, Călugări).

CLOMBURÓS, *-oásă*, adj. = rămuros, cu multe crengi, cloambe (Cîmp, Izbuc): *pădure clomburoasă* (Briheni), *fag clomburós* (Ştei).

CLOTÁN, *clotane*, s. n. = cuptor la cazanul de fiert ţuică (Cîmp, Izbuc).

COÁJBĂ, *coajbe*, s. f. = **1.** găoace de ou. Sinonime: coáşcă, scoárţă, găoáce; **2.** *coájbă de nucă* = coajă verde de nucă (Izbuc, Ştei, Şidiştel). Sinonim: scóibă; **3.** *coájbă de măr* = coaja mărului (Călugări, Izbuc, Ştei, Şidiştel). Sinonime: curătúră, scoarţă.

COÁMĂ, *coame*, s. f. = mătasea porumbului (Şidiştel). Sinonime: barbă, chică musteáţă, păr.

COÁRDĂ, *corzi*, s.f. = borul pălăriei: *coárda clopului* (Băiţa). Sinonime: barturíe gárdină.

COÁŞCĂ, *coaşte* s.f. = găoace de ou (Cîmp, Călugări). Sinonime: coájbă, scoárţă.

COBÎLÉŢ *cobileţe* s.n. = ungher (Izbuc). Sinonime: buduróiu, unghéţ.

COBILTÓC, *cobîltoci*, s.n. = cerşetor.

COBÎRCALÍ, *cobîrcalésc*, vb. IV intranz. = a cotrobăi, a răscoli (Şidiştel). Sinonime: a budulí, a boscorodí, a burculí, a cotilí.

COBÎRLÉŢ, *cobîrleţe*, s.n. = coteţ pentru găini (Cîmp, Criştior). Sinonime: găinăríţă, ghinăríe.

COCĂTÚRĂ, *cocături*, s. f. = gogoaşe, pancovă (Cîmp, Crişitor). Sinonime: cocuréle, fáncă, páncovă, pogáce.

COCIOÁNE, s.f. = piftie. Sinonime: aitúri, cătăríje, píştere, răci, răcitúri.

COCÓŞ, *cocoşi*, s. m. = (la cap) cucui.

COCURÉLE, s. f. pl. = gogoşi, pancove (Izbuc). Sinonime: cocătúră, fáncă, páncovă, pogáce.

CODĂÚŞ, *codăúşi*, s. m. = codobatură (Ştei). Sinonim: codobátură.

CODCOREZÁ, *codcorează*, vb. I intranz. = (despre găini), a codcodăci.

COFĂRÍTĂ, *cofăriţe*, s. f. — precupeaţă (Cîmp, Izbuc).

CÓHE, *cohe*, s. f. = bucătărie (Cîmp, Izbuc, Poiana, Şidiştel). Sinonime: bucătăríe, cuptoríşte, sobă de vară, tíndă.

COIFÁT, *-ă*, adj. = (despre un perete) crăpat, coşcovit.

COIFÁ, *coifáză*, vb. I refl. = (despre un perete) a se crăpa, a se coşcovi.

COIFĂTÚRĂ, *coifături*, s. f. = crăpătură în perete.

COJBĂLÍ, *cojbăléşte*, vb. IV intranz. şi tranz. = **1.** (despre şarpe) a năpîrli (Băiţa); **2.** = a jupui (Băiţa). Sinonime: a belí, a scorţălí.

COJBÍNĂ, *cojbine*, s. f. = găoace de ou (Şidiştel).

COJLÉU, *cojleie*, s. n. = dulap, scrin (Cîmp, Călugări).

COJLEÁTĂ, *cojleţe*, s. f. = grămadă formată din cinci snopi de grîu (Ştei). Sinonime: cincitúră, crúce, petíţă, piciór.

COMĂLÍ, *comălésc*, vb. IV refl. = a se împrieteni, a se avea bine cu cineva (Cîmp).

CONCÉTĂ, adj. f. = (despre găină) care are conci, moţ de pene pe cap.

COPÍTĂ, *copite*, s. f. = un soi de bureţi buni de mîncat (Criştior). Sinonime: copitoáncă, pitoáncă.

COPITOÁNCĂ, *copitonci*, s. f. = un soi de bureţi buni de mîncat (Călugări). Sinonime: copítă, pitoáncă.

COPÓS, *-oásă*, adj. = **1.** în expr. *om copos* (*de spate*) = cocoşat, cu cocoaşă în spate (Băiţa); **2.** spîn (Ştei, Sidiştel); **3.** chel, pleşuv (Şidiştel). Sinonime: gólaş, pleş, cu lună în cap.

COPOŞÉT, *-ă*, adj. = chel, pleşuv (Cîmp).

CORBÍ, *corbeáză*, vb. IV intranz. = despre corb a croncăni (Şidiştel). Sinonime: a corofí, a croncănî.

CÓRFĂ, *corfe*, s. f. = (la plug) fierul care taie brazda pe dedesubt (Cîmp, Izbuc).

CORINTÉI, s. m. pl. = rudele miresei care vin în urma alaiului cu hainele miresei.

COROBEÁTĂ, *corobeţe*, s. f. = porumbea, fructul mărăcinelui (Briheni, Călugări).

CORTÍLĂ, *cortile*, s. f. = locuinţă, cvartir.

COSALĂU, *cosalaie*, s. n. = loc cu fînaţ.

COSĂTOÁRE, *cosători*, s. f. = croitoreasă. Sinonime: curuitoáre, curuitoreásă.

COSÁLĂ, *cosele*, s. f. = cusătură, obiectul la care coase o femeie.

COSTOMÓC, *costomoace*, s. n. = ghemotoc (Crişti or). Sinonime: v a l, v î n z ó l.

COSTÓS, *-oásă*, adj. = (despre pămînt) cu panta foarte înclinată.

COŞÉR, *coşeri*, s. m. = cel care bagă grîul în coşul batozei (Cîmp, Ştei).

COŞERÁR, *coşerari*, s. m. = omul care face coşuri. Sinonime: t o l t e u á r.

COŞNIÓG, *coşnioaje*, s. n. = culcuş, adăpost pentru şoareci, şobolani etc. (Cîmp, Călugări). Sinonime: c o ş c i ó g, c o t r ó g, h o ş n i ó g.

COTÁ, *cot*, vb. I = a se privi în oglindă: *mă cot în cotătoare* (Cîmp).

COTICIÓR, *coticioare*, s. n. = coteţ mic pentru găini, gîşte etc.

COTÍTĂ, *cotiţe*, s. f. = măsură de lemn în formă de unghi drept făcută după dimensiunea cotului de la mînă.

COTOÁRĂ, *cotoare*, s. f. = colaborare, afacere, legătură (Cîmp).

COTRÓG, *cotroaje*, s. n. = culcuş de vulpe (Briheni, Şidiştel): *cotrog de hulpe* (Călugări). Sinonime: b î r l ó g, c o ş n i ó g, c o ş c i ó g, h o ş n i ó g.

CRACALÉT, *cracaléţi*, s. m. = un fel de scăunel pe care stă vîrtelniţa (Ştei). Sinonime: c a p r ó i, s c a n d s t r e d e l i t.

CREDINTÁRE, *credinţări*, s. f. = logodnă (Cîmp, Şidiştel). Sinonim: c r e d í n ţ ă.

CREDÍNTĂ, *credinţe*, s. f. = logodnă (Crişti or). Sinonim: c r e d i n ţ á r e.

CRÉDERE, s. f. = crezare: *nu mai este credere* (Crişti or).

CREMENÍ, *cremenésc*, vb. IV = a încremeni de mirare, a înlemni, a împietri (Călugări).

CREPEŢÍ, *crepeţăsc*, vb. IV tranz. = a închide ochii pe jumătate, a mîji: *crepeţăsc ochii* (Izbuc).

CRETÁUĂ, *creţele*, s. f. = (la haină) creţ, cusătură încreţită.

CÚCĂ, *cuci*, s. f. = 1. stîncă înaltă de piatră (Crişti or, Poiana): *cucă să zice la o stîncă mare* (Poiana); 2. capătul jghiabului de unde sar lemnele: *cucă să zice la valău la lemne* (Băiţa), *cuca valăului de lemne* (Briheni).

CUCIULÍ, *cuciuléşte*, vb. IV refl. = (despre cîine) a se gudura.

CULCĂTOÁRE, *culcători*, s. f. = 1. locul unde dorm peste noapte vitele. Sinonime: b o o r í ş t e, o c ó l; 2. locul umbros unde, în timpul verii, vitele se odihnesc la prînz (Briheni, Izbuc). Sinonime: m e r e z ă t o á r e, m u s c ă r í t, s t r é c h e.

CULDUCĂU, *culducăi*, s. m. = cerşetor (Şidiştel).

CULDÚŞ, *culduşi*, s. m. = cerşetor. Sinonime: c e r ş e t ó r, s ă r î n t ó c.

CULDUSI, *culduşésc*, vb. IV = a cerşi.

CÚPĂ, *cupe*, s. f. = (la ciur) vînturătoare (Briheni, Cîmp, Călugări): *cupe de vînt* (Izbuc). Sinonime: a r i p i, m o r í ş c ă, l í n g u r i l e v î n t u l u i, l o p ă ţ e l e v î n t u l u i.

CUPRINZĂTÚRĂ, *cuprinzături*, s. f. = bucată de pămînt aparţinînd satului şi însuşită ilegal de cel care o lucrează. Sinonim: p r i n s ú r ă.

CURAJÓS, *-oasă*, adj. = vesel, cu voie bună.

CURĂTÁLĂ, *curăţeli*, s. f. = (la animale) placentă.

CÚRE, *cúră*, vb. III = a curge.

CUREÁSTĂ s. f. = primul lapte de la vacă, colastră.

CURSÚRĂ, *cursuri*, s. f. = (la pîine) scorsură, umflătură care ia naştere în timpul coacerii.

CURUÍ, *cúrui*, vb. IV tranz. = a croi (Briheni Cîmp, Izbuc).

CURUITOÁRE, *curuitóri*, s. f. = croitoreasă, (Călugări, Izbuc). Sinonime: c o s ă t o á r e.

CÚRUŞ, adv., *stă în cúru-şi* = stă pe vine (Briheni, Cîmp, Izbuc). Sinonime: s t ă c i u m p, s t ă c i u m p é ş t e, s t ă î n c ú r u ş, s t ă p u p, ş e d e c i u m p i t.

CUSĂMÁLĂ, *cusămeli*, s. f. = socoteală, chibzuinţă: *om cu cusămálă* (Cîmp), *lucrul trebuie făcut cu cusămálă* (Izbuc).

CUSĂMÍ, *cusămésc*, vb. IV = a socoti, a chibzui.

CUSĂMÎT, *-ă*, adj. = (despre oameni) socotit, chibzuit.

CÚŞTERITĂ, *cuşterițe*, s. f. = muscă la coada calului (Cîmp).

CUŞTULÍ, *cuştulésc*, vb. IV tranz. şi intranz. = a gusta (o mîncare).

CUTCÚŞE, *cutcuşi*, s. f. = tobă, cartaboş (Călugări). Sinonime: b î r ş o i t, b i ş é u c ă, b o ş, g h i n ú ş e.

CUTULÍTĂ adj. f. = (despre iarbă) păscută, mîncată (Cîmp, Izbuc, Poiana).

TEOFIL TEAHA

Regiunea Hunedoara (comuna Aurel Vlaicu, raionul Orăştie)

AIEPTÁ, *aiépt*, vb. tranz. = a potrivi, a aranja, a îndrepta: *aiaptă-ți hainele pe tine că s-or sucit!*

APUTÍ, *apút*, vb. intranz. = a avea, a exala, a răspîndi miros: *florile aput frumos.*

ARGÁT, *argați*, s. m. = salcîm (*Robinia pseudacacia*).

BARÁBĂ, *barabe*, s. f. = (peiorativ) om de nimic, pe care nu se poate conta; mincinos, secătură.

BELÍ, *belésc*, vb. tranz. = (cu privire la animale; despre oameni, depreciativ) a tăia, a omorî: *pe Crăciun beleşte porcu.*

CIOROVÉATĂ, *cioroveațe*, s. f. = fructe de orice fel, poame.

CISTINÉU, *cistinee*, s. n. = basma pătrată cu care se leagă femeile la cap.

CISTINEÚT, *cistineuțe*, s. n. = batistă (pentru şters nasul).

CIUPÁGĂ, *ciupege*, s. f. = cămaşă femeiască cusută cu rîuri pe piept şi pe mîneci şi care acoperă partea corpului de la brîu în sus; ie.

CUCURUZÓR s. n. = lăcrimioară, mărgăritar (*Convallaria majalis*).

DĂINÚŞ, *dăinuşuri*, s. n. = lunecuş, gheţuş pe care se dau copiii iarna.

DÍRI adv. = pe lîngă, în dreptul, în faţa: *căruțu s-o oprit diri casa noastră. Cînd treci pe diri noi să mă strîgi.*

DOÁMNE-ÁPĂRĂ s. m. şi f. = (depreciativ) nume dat unei persoane (femeie sau bărbat) care nu merită nici un fel de consideraţie; vai de lume, om de nimic: *ți şi omu* (sau *muierea*) *ăsta* (sau *asta*) *un* (sau *o*) *doamne-apără.*

FEDÉU, *fedee*, s. n. = capac de metal (smălţuit), de lemn etc. cu care se acoperă oalele.

FINJÍE, *finjii*, s. f. = cană, ceaşcă (pentru lapte sau ceai).

FITECÍNE pron. nehot. = (depreciativ) persoană neînsemnată, lipsită de importanţă, pe care o desconsideri: *nu asculta pe un fitecine ca ăla.*

GĂBĂNÁŞ, *găbănaşe*, s. n. = cămară (mare) în care se păstrează cereale pentru întrebuinţarea zilnică, unelte şi alte obiecte casnice: *ie cucuruz din găbănaş şi dă la pui.*

GROÁMPĂ, *groampe*, s. f. = cartof.

ÎMBLĂTÍ, *îmblătésc*, vb. tranz. = a treiera cu maşina de îmblătit. (În expr.) *maşină de îmblătit* = batoză. *Az aducem măşina de îmblătit să îmblătim grîu.*

JILĂU, s. n. = rindea specială formată din două cuţite fixate într-o ramă de lemn care serveşte la tăiat varza mărunt sau castraveţii pentru salată.

JUMĂTĂTI s. f. pl. = pantofi (în opoziţie cu ghetele sau bocancii care se numesc *„păpuci întregi"*).

MĂIÉTE, *măieți*, s. m. = un fel de mezel preparat din intestinul gros al porcului care se umple cu ficat amestecat cu condimente (se foloseşte paralel şi forma **máieş**, *maieşi*).

MÎRTÓC, *mîrtoci*, s. m. = motan.

PÁCE, s. f., în expr. *pace bună* = formulă de salut folosită cu aceeaşi valoare ca şi *bună ziua.*

PARAPLÉU, *paraplee*, s. m. = umbrelă.

PĂSÁT, s. n. = făină de porumb muiată cu apă, folosită ca hrană pentru pui.

PLIMBURĂ, *plimburi*, s. f. = panglică (de mătase): *poartă plimburi la pălărie.*

PUP, *pupi*, s. m. = (familiar) copil mic (mai ales sugar) indiferent de sex.

ŞLĂIER, *şlaiere*, s. n. = voal (de mireasă).

SLOBOZÁLĂ s. f. = făină de grîu muiată şi subţiată cu apă sau cu lapte ori amestecată cu smîntînă, cu care se drege şi se îngroaşă sosul sau ciorba, înlocuind rîntaşul.

ŞPERLÍT, *-ă*, adj. = zburlit, ciufulit; neîngrijit, dezordonat, urît: *găină şperlită*; *păr şperlit.*

ŞPOROLÍ, *şporolésc*, vb. tranz. = a face economie la ceva, a consuma cu cruţare şi chibzuială: *şporolesc banii, mîncarea.*

TICLĂZĂU, *ticlăzee*, s. n. = fier, maşină de călcat.

TICLĂZÍ, *ticlăzésc*, vb. tranz. = a netezi rufele, hainele etc. cu fierul; a călca.

TIÉR, *tiere*, s. n. = farfurie de porţelan, de metal (zmălţuit) sau de lut din care se mănîncă la masă; blid.

TULIPÁN, *tulipani*, s. m. = stînjenel, iris.

ŢUŢÚR, s. n. = izvor: *mă duc la ţuţur după apă de beut.*

VINITÚRĂ, *vinituri*, s. f. = (peiorativ) nume dat unei persoane care nu este originară din sat, ci numai pripăşită de curînd.

GEORGETA MARIN

Regiunea Timişoara (comuna Măru, raionul Caransebeş)

BĂGÍC, *băgice*, s. n. = ceaun de fier sau fontă.

BOBÓT s. n. sg. = gheţuş, lunecuş: *ai grijă să nu aluneci că-i bobot rău pe drum.*

BRĂOÁN, *-ă*, adj. = brun, maro.

BUGÉNE s. f. pl., în expr. *flori şi bugene* = expresie folosită pentru a caracteriza vorbirea unui om care spune multe lucruri fără importanţă. *Tu, fată, nu te năcăji. Vorbele lui — flori şi bugene — nu le pune la inimă!*

CĂLCĂTÚRA s. f. = cuvînt prin care se exprimă uimire sau enervare.

CĂRÍNI s. n. pl. = mîncare pentru porci şi cîini făcută din făină de porumb fiartă în apă.

CELĂU, *celăi*, s. m. şi adj. = **1.** (s. m.) ţigan care se ocupă cu fierăria, rotăria etc.: *topor bun, făcut de celău*; **2.** (adj.) înşelător, amăgitor.

CELĂICĂ, *celaice*, s. f. = ţigancă, soţie de celău.

CINĂVÍ, *cinăvesc*, vb. refl. şi tranz. = **1.** (refl.) a (se) schilodi, a (se) răni: *unde te-ai cinăvit aşa?*; **2.** (tranz.) a bate: *l-o cinăit de miru' lumii.*

COCĂIE, *cocăi*, s. f. = manivelă.

COCLEÁNTĂ, *coclenţe*, s. f. = bibilică.

COPĂÍT s. n. sg. = prima praşilă a porumbului.

CURĂTÚRI s. f. pl. = cojile rămase de la curăţatul fructelor sau al zarzavaturilor.

DÎRZĂ, *dîrze*, s. f. = zdreanţă, cîrpă.

DÎRZÁR, *dîrzări*, s. m. = persoană care se ocupă cu colectarea dîrzelor.

DREĂVĂN, *-ă*, adj. = ţeapăn: *îi dreavăn de-un picior.*

DURÚT, *duruţe*, s. n. = palton trei-sferturi din aba.

FEREÁNG, *fereanguri*, s. n. = perdea din dantelă sau pînză brodată.

FERHÁNG, *ferhanguri*, s. n. = *fereang.*

FI vb. intranz. prez. ind.: eu *mis*, tu *eşti*, el, ea *îi*, noi *nisăm*, voi *vísăţi*, ei, ele *is.*

FIŞCÁL, *-ă*, adj. = mîndru, fălos, ţanţoş.

FIŞCĂLÍ, *fişcălesc*, vb. refl. = a se ţine mîndru, a se făli.

FODORÍ, *fodorăsc*, vb. refl. şi tranz. = a (se) şifona, a (se) mototoli.

GEÁLĂ interj. = exclamaţie exprimînd uimire şi supărare. (Sinonim cu *călcătură*. Se folosesc şi împreună: *geală şi călcătură!*).

GÎRLĂ s. f. sg. = noroi : *şterge-ţi bine opincile că eşti plin de gîrlă pe ele.*

GĂŞTINĂ s. f. sg. = ceea ce rămîne după scoaterea cerii din fagurii de albine.

HĂBOTE s. f. pl. = obiecte mărunte fără valoare, puse de-a-valma.

HÓMNĂ, *homne*, s. f. = deschizătură în tavan, prin care se urcă în podul casei sau al grajdului.

HÚDBĂ, *hudbe*, s. f. = orătanie, pasăre de curte.

ISPRÁVĂ, s. f. sg., în expr. *mi-a ieşit din ispravă* = am pierdut din vedere, am uitat.

ÎMPONORÎT, *-ă*, adj. = trist, încruntat, îngîndurat.

ÎNGHESORÎ, *înghesór*, vb. refl. = a i se apleca (cuiva) din cauza mîncării : *mă doare capu, cred că m-am înghesorît de slăină.*

JÎMUÍ, pers. 3 sg. *jîmuie*, vb. intranz. = a rîma.

JÎMUÍT, *-ă*, adj. = scormonit, rîmat : *toată grădina îi jîmuită de porci.*

JUNCHÍTĂ s. f. sg. = jintiţă.

LEŞINÁT, *-ă*, adj. = ahtiat după ceva ; lacom : *îi leşinat rău după mîncare.*

LIBĂR., *-ă*, adj. = violet : *ață libără.*

MÁOR s. m. sg. = dig, zid din piatră fără mortar.

MĂSÁI, *măsaie*, s. n. = prosop.

MEDUŢÍNĂ, *meduţîni*, s. f. = medicament.

MESTÉLNIC, *mestelnice*, s. n. = făcăleţ.

MET, *meţi*, s. m. = măsură de greutate pentru cereale, egală cu trei baniţe.

MLEAT, s. n. sg. = hrană pentru păsări, în special pentru pui, făcută din făină de porumb amestecată cu apă rece.

MOCORÎ, pers. 3 sg. *mocorăşte*, vb. refl. = (despre obiecte sau alimente care au stat în umezeală) a se mucezi, a se înăcri : *curechiu s-o mocorît.*

MOROSLÍV, *-ă*, adj. = (despre obiecte) de culoare închisă, cenuşiu-murdar.

MOŞÍIE, *moşîi*, s. f. = totalitatea pomilor roditori dintr-o livadă : *are moştie frumoasă pusă în Poiană.*

NEBÚN, *-ă*, adj. = neputincios, slab.

NESTÁRNIC, *-ă*, adj. = neastîmpărat.

PĂCICÁR, *păcicari*, s. m. = farmacist.

PĂCÍCĂ, *păcice*, s. f. (rar la pl.) = farmacie.

PEMNÍ, *pemnesc*, vb. intranz. = a leşina, a-şi pierde cunoştinţa.

PERSĂCHI, s. n. sg. = dulap pentru alimente.

PJGLÁIS, *piglaise*, s. m. = fier de călcat.

PIGLUÍ, *piglui* şi *pigluiesc*, vb. tranz. = a călca (rufe).

POHUÍ, *pohuiesc*, vb. tranz. = a frige carnea după ce a fost mai întîi trecută prin ou şi făină sau pesmet.

PRĂŞCHIE, *praşchii*, s. f. = cingătoare de piele cu despărţituri pentru bani, tutun, amnar etc. ; chimir.

PRAŬ, s. n. sg. = praf, pulbere.

SĂLÍC, *sălice*, s. n. = sticlă pentru lampa cu petrol sau pentru lămpaş.

SĂRCINÉR, *sărcinere*, s. n. = unealtă pentru cărat fînul, făcută din două nuiele îndoite în formă de cerc, legate cu sfoară : *am adus un sărciner de fîn.*

SCĂCIUÍ, *scăciuiesc*, vb. tranz. = a scutura fînul cu furca în timpul uscării.

SCUCHITÁ, pers. 3 sg. *scuchiţează*, vb. refl. = (despre scînduri sau grinzi de lemn) a se deforma prin uscare.

SÎRDÚCĂ, *sîrduci*, s. f. = minge.

ŞLĂITÁF, *şlăitafuri*, s. n. = portofel.

ŞAIV, *-ă*, adj. = strîmb şi răsucit : *lemn şaiv.*

ŞOÁTĂR, s. n. sg. = pietriş.

ŞORDÚNG, *şordunguri*, s. n. = dig.

TĂNIÉR, *tăniere*, s. n. = farfurie.

TÎNĂR, *tineri*, s. m. = mire.

TÎNĂRĂ, *tinere*, s. f. = mireasă : *tînăru şi cu tînăra s-or dus la naşi.*

TÎRBÁN, *tîrbani*, s. m. = copil, puşti.

TÎRNOSÍ, *tîrnosesc*, vb. refl. = a se tăvăli pe jos.

ŢUJÍNĂ, s. f. sg. = totalitatea uneltelor pe care ciobanii şi muncitorii le poartă cu ei : *am lăsat ţujîna la sălaş.*

VĂCĂLUÍ, *văcăluiesc*, vb. tranz. = a tencui.

VOIÁGĂ, *voiegi*, s. f. = piuă : *am dat cioarecii la voiagă.*

ELENA DEBOVEANU-MĂLĂESCU

Regiunea Iași (Com. TătărușI, raionul Pașcani)

BĂTRÎN, *bătrîni*, s. m. (rar) = bunic.

BĂTRÎNĂ, *bătrîne*, s. f. (rar) = bunică.

BLĂZNÎT, *-ă*, adj. = supărat, scîrbit.

BODRÎNJÍ, *bodrînjesc*, vb. tranz. (astăzi rar) = a coase rău, a coase de mîntuială.

CARÁT, s. n. sg. = scop, plan : *cu caratu aiesta am venit la tine ca să-mi împrumuți plugul.*

CĂPĂSTRÁ, *căpăstrez*, vb. tranz = a coase un obiect pe margine, ca să nu se destrame țesătura.

CIUȘTÁC, *ciușlace*, s. n. = băț scurt folosit pentru a bate pe cineva.

COTÚȘCĂ, *coluște*, s. f. = fată mare, sprintenă, vioaie, frumușică.

FLISC, *fliscuri*, s. n. = rîtul porcului ; (ironic) gură (a omului).

FLISCUÍ, pers. 3 sg. *flîscuie*, vb. intranz. = a ninge rar, în timp ce bate vîntul ; a viscoli.

HABATÍC, *habaticuri*, s. n. = vreascuri.

HAGIÁC, *hagiacuri*, s. n. = cîrpă de șters praful etc. ; otreapă.

HAHĂU, *hahăie*, s. n. = băț lung întrebuințat pentru a bate pe cineva.

HĂBĂÚCA adv. = **1.** fără rost : *de ce nu te apuci de o treabă și tot umbli hăbăuca?* ; **2.** în loc. adv. *cu hăbăuca* = cu sila : *vrei să mi-o iei cu hăbăuca?*

HĂHĂOÁIE, *hăhăoi*, s. f. (astăzi rar) = femeie slabă la minte.

HALTÁM s. n., în loc. adv. *cu haltamul* = cu sila, pe nedrept ; cu hapca.

HODRÎMBÓS, *-oasă*, adj. în expr. *drum hodrîmbos* = drum rău, cu hopuri multe.

JOÁPĂ, *joape*, s. f. = vargă, nuia.

JUP, *jupi*, s. m. = snop de păpușoi sau de strujeni.

PARTÁM, *partamuri*, s. m. = bucată mare dintr-un aliment.

POTÎNG, *potînguri*, s. n., în expr. *negru ca potîngul* = negru ca tăciunele.

PRÎNDERE s. f. sg. = ocupație : *omul acesta nu are nici o prindere.*

RĂTÉZ, *rătezuri*, s. n. = încuietoare pentru ușă, făcută din niște capete de lemn.

SPÉCMĂ, *specme*, s. f. = ață subțire de cînepă, bine răsucită, folosită pentru cusut.

ȘOPÎRTIC, *șopîrtici* s. m. = copil care, deși e mare de ani, e mic de statură.

TANDÚR, *tanduri*, s. m. (mai ales la pl.) = (ironic) fesă.

TARAHÚLĂ, *tarahule*, s. f. = femeie mare, voluminoasă.

TĂNOÁSĂ, *tănoase*, s. f. = poznă.

TIOMP, *tiompă*, adj. = (despre oameni) prost.

VAL, *valuri*, s. n. = dispozitiv care prinde snopul (la mașina de treierat).

VALÁR, *valari*, s. m. = om care dă snopii de grîu la val.

VIU adj., în expr. *pămînt viu* = partea pămîntului în care n-au pătruns încă uneltele agricole.

VOMÍ, *vomesc* și *vomnesc*, vb. tranz. = **1.** (despre ape) a se revărsa ; **2.** (în zidărie, despre mortarul peste care nu s-au așezat bine pietrele) a se umfla și apoi a se risipi.

ZUBÁR, *zubăruri*, s. n. (mai ales la sg.) = (înv.) petrecere țărănească, mai ales nuntă.

N. BÎRLEANU

Regiunea Constanța (Raionul Fetești)

ASTUPÓI, *astupoaie*, s. n. = bucată de tablă cu ajutorul căreia se astupă orificiul prin care iese fumul din sobă, după ce s-a făcut focul : *dacă nu mai faci focul, pune astupoiul, ca să nu iasă căldura* (com. Petroiu).

BERLÍC, *berlicuri*, s. n. = geam mic (com. M. Kogălniceanu).

BRÂNIȘTE s. f. sg. = bălegar de oi (com. Cocargeaua).

CIÚJCĂ, *ciujte*, s. f. = ardei iute (com. Ogoarele).

CIÚPI s. m. pl. = inul meliţat (com. Cocargeaua).

DULMĂ, *dulmale*, s. f. = dovleac (com. Cocargeaua).

FRÍŞCĂ, *frişte*, s. f. = bici (com. Cocargeaua).

JĂRĂGHITÓS, *jărăghitoase*, s. n. = băţ cu care se răscoleşte focul pentru a arde mai bine, mai repede (com. Ogoarele).

LÚBENIŢĂ, *lubeniţe*, s. f. = dovleac (com. Vasile Roaită).

MÁCHEA adv. interog. = oare: *machea o fi aşa, cum spune lumea?*

MÁICĂ adv. = da: *-ai fost la şcoală? — maică, am fost* (com. Cocargeaua).

ORTOPÉTICI, s. m. pl. = pantofi cu faţa de pînză şi cu tocul înalt (com. M. Kogălniceanu).

POLÁTĂ, *polate*, s. f. = cameră mică de locuit (com. M. Kogălniceanu).

ROMÁNE s. f. pl. = sandale cu talpa subţire (com. M. Kogălniceanu).

SÁLCIE s. f., în expr. *salcie puturoasă* = oţetar (com. Cocargeaua).

SIGHÍNCĂ, *sighince*, s. f. = unealtă cu care se plantează viţa de vie şi varza (com. Cocargeaua).

TALÁN, *talani*, s. m. = cal rău, nărăvaş (com. M. Kogălniceanu).

TAS, *taşi*, s. m. = încălţăminte din postav com. (Cocargeaua).

TRON, *tronuri*, s. n. = ladă în care se pune mîncare, pentru plugarul care pleacă la cîmp (com. Cocargeaua).

TÚLĂ, *tule*, s. f. = chirpic (comunele Cocargeaua, Vasile Roaită, M. Kogălniceanu).

URLÓI, *urloaie*, s. n. vezi *astupoi* (com. Cocargeaua).

ANATOL TUDOSE-DROCHIA

Regiunea Piteşti (Raioanele Slatina, Potcoava, Vedea, Drăgăşani şi Drăgăneşti)

ABÓBOTA adv. = fără rost, fără socoteală: *umblă abóbota.*

ACIUCÁ, pers. 3 sg. *aciúcă*, vb. refl. şi tranz. = (despre o boală) a se prinde de cineva: *s-a aciucat boala de el.*

ADĂPÁ, *adăp*, vb. tranz. = a dilua cu apă (o băutură): *ţuică adăpată.*

AGHÍPET, *aghipeţi*, s. m. = omul de încredere al cuiva: *are aghipeţii lui.*

ALEÁTĂ s. f. sg. = bucată de carne ruptă prin muşcătură: *ciinele i-a rupt o aleată din picior.*

ANCHINOSÍT, *-ă*, adj. = (despre copii) care face năzbîtii.

ARĂNÍ, *arănesc*, vb. refl. şi intranz. = a-şi cîştiga existenţa: *se arăneşte cum poate.*

ARHALIÓS, *-oasă*, adj. = (despre oameni) vijelios, tare nebunatic: *îl găsiră arhalios.*

ARÎNÍ, *arînesc*, vb. refl. şi intranz. = a arăni.

ĂI adv. = da.

ĂRĂIMÁN, *ărăimane*, s. n. = zarvă, zgomot mare; haraiman.

ĂRIMÁN, *ărimane*, s. n., vezi *ărăiman.*

ĂU interj. = exclamaţie prin care se exprimă o emoţie, o sperietură.

BÁBĂ, *babe*, s. f. = stîlp bătut în pămînt care serveşte ca element de susţinere pentru un pod, un zăgaz, un gard etc.; tarac.

BAIARÁC, *baiaracuri*, s. n. = ceată.

BARASCOVÉNIE, *barascovenii*, s. f. = parascovenie.

BARDAHÁ, *bardahale*, s. f. = umflătură (la burtă).

BARÓI, adj. m. sg. = barosan, mare.

BAŞALDÍN, *-ă*, adj., vezi *başoldin.*

BAŞOLDÍN, *-ă*, adj. (adesea subst.) = şchiop.

BATÁL adj. şi s. m. **1.** (adj.; despre oameni) de baştină: *om batal*; **2.** (s. m., în loc. adv.) *a sta batal* (*pe capul cuiva*) = a stărui, a bate la cap pe cineva: *stă batal pe capul meu.*

BĂCĂLÍE, *băcălii*, s. f. (mai ales la pl.) = farduri, dresuri: *e cu băcălii la obraz.*

BĂLĂLĂU s. n. sg. = ruşine, ocară: *s-a făcut de bălălău.*

BĂLĂNCÁNIE, *bălăncănii*, s. f. (mai ales la pl.) = bălărie.

BĂNCĂU, *băncăi*, s.m. = copil mai mare decît cei din cercul lui de joacă: *băncăule, tu mai eşti de joacă?*

BĂSĂLĂRGÍ, *băsălărgesc*, vb. tranz. = a lărgi (un obiect) prea mult.

BÉLDIE, *beldii*, s. f. = pantă, coastă: *pasc vitele pe beldie.*

BIG, *bigi*, adj. m. = (despre boi) moale, molatec.

BÎŞCĂ, *bîşci*, s. f. = biciuşcă.

BÎCĂ, *bîci*, s. f. = **1.** bufniţă. **2.** femeie bătrînă.

BÎDÎDÁNIE, *bîdîdănii*, s. f. (mai ales la pl.) = bălărie.

BÎJĂ, s.f. sg. = vîlvătaie.

BÎJBĂ, *bîjbe*, s.f. = oală mare în care se fierbe mîncarea.

BÎJBÂNĂ, *bîjbane*, s. f. = *bîjbă*.

BÎLBĂRĂ, *bîlbăre*, s. f. = vîlvătaie.

BÎLBĂTÁIE, *bîlbătăi*, s. f. = **1.** vîlvătaie. **2.** în expr. *a lua bîlbătaia* = a înfrînge (pe cineva) într-o discuţie, într-o ceartă.

BÎRTÎCÍ, *bîrtîci* vb. tranz. = a bate putineiul.

BOLDÁN, *boldane*, s. n. = ridicătură de pămînt: *mă urcai pe boldan.*

BOLDOÁŞĂ, *boldoaşe*, s. f. (mai ales la pl.) = boarfe, haine rele, uzate.

BORHÁN, *borhane*, s. n. = (peiorativ) stomac mare, larg: *bagă la borhan.*

BOSOROÁDĂ, *bosoroade*, s. f. = năzbîtie: *te ţii de bosoroade.*

BÓŞCĂ, *boşci*, s. f. = pivniţă rudimentară, fără pereţi de cărămidă sau ciment, în care se ţin alimente.

BRESTEGĂLÍ, *brestegălesc*, vb. tranz. = a rostogoli.

BRI-BRI interj. = cuvînt prin care se atrage atenţia copiilor asupra unei jucării.

BRIGADEÁ, *brigadele*, s. f. = (mai ales la pl.) podoabe neînsemnate, bagatele: *cămaşă cu brigadele.*

BRÓDĂ s. f. sg. = probă (a hainelor): *am făcut brodă la fustă.*

BUCĂTURÍ, *bucăturesc*, vb. tranz. = a da (cuiva) îmbucături.

BUHÁZ, *buhazuri*, s. n. = mlaştină, apă de mare.

BULERCÁT, *-ă*, adj. = desfigurat (de băutură).

BULIGÁI, *buligaie*, s. n. (mai ales la sg.) = om moale, nesimţit, mătăhălos.

BURDUŞÍ, *burduşesc*, vb. tranz. = a fura mult.

BUŞNIGÁI, *buşnigaie*, s. n. (mai ales la sg.) = fum mult şi dens.

BUŞNIGĂRÁIE, *buşnigărăi*, s. f. (mai ales la sg.) = buşnigai pe întindere mai mare.

ION NIJLOVEANU şi N. POPESCU-OPTAŞI

Regiunea Bucureşti (oraşul Zimnicea)

BOTOGÁŞ, *-ă*, adj. = isteţ, şmecher.

BUZĂRNEÁ s. f. sg. = om buzat.

CIUCIÚC, *ciuciuce*, s. n. = numele unui joc de copii.

GIOÁRLĂ, *gioarle*, s. f. = om de nimic.

MĂRÓS, *-oásă*, adj. = mîndru, încrezut.

STURPÚZ, *sturpuzuri*, s. n. = joc de copii în care se folosesc cinci pietre, cu care se fac diferite figuri.

TRUMBULÚC, *trumbuluce*, s. n. = *sturpuz.*

TURPÚZ, *turpuzuri*, s. n. = *sturpuz.*

MARÍN GH. CAZACU

RECTIFICARI LA EDIȚIILE LUI EMINESCU (II)

DE

I. CREȚU

Împărat și proletar

Deși se găsea în Iași, ca director al Bibliotecii Centrale, se pare că Eminescu nu și-a supravegheat la tipar poezia *Împărat și proletar*, apărută în *Convorbiri literare* (VIII, nr. 9, din 1 decembrie 1874) cu o sumedenie de erori, dintre care unele foarte grave. De una din ele ne-am ocupat cînd am propus păstrarea cuvîntului *lins*, folosit de poet, precum rezultă clar dintr-un manuscris anterior celui trimis la tipar:

... Locul hienei îl luă cel vorbareț
Locul cruzimii vechie cel *lins* și pismătareț

nu „cel *lin* și pismătareț" cum a apărut în *Convorbiri*.

Zețarul *Convorbirilor*, sau poate chiar redactorul Iacob Negruzzi, neînțelegînd cuvîntul *lins* din manuscrisul poetului, l-a înlocuit cu *lin*, înlăturînd astfel cu totul noțiunea gîndită de poet, aceea de „șiret", „viclean", „lingușitor", exprimată prin cuvîntul *lins*.

Ulterior, unii editori au agravat și mai mult situația, punînd *fin* în loc de greșitul *lin* din revistă, precum am arătat în articolul trecut (vezi *Limba romînă*, nr. 5, 1959, p. 91).

Ca dovadă că numai lipsa de înțelegere a cuvîntului *lins* a determinat înlocuirea lui cu *lin* în *Convorbiri*, poate fi invocat faptul că, în altă împrejurare, I. Scurtu, transcriind pentru tipar scrierea inedită *Geniu pustiu* din manuscrisul 2255, s-a lovit de același cuvînt, *linși*, la fila 25 și, neînțelegîndu-i sensul, l-a modificat în *leneși*, cu care nu are nici o înrudire de înțeles. În manuscris era

Sfarămați monarchii! Nimiciți servii lor cei mai *linși*, diplomații...

dar prin intervenția lui Scurtu s-a tipărit precum urmează:

Sfărmați monarchii! Nimiciți servii lor cei mai *leneși*, diplomații...

(*Geniu pustiu*, București, Editura Minerva, 1904, p. 16).

Semnalăm că într-o ediție recentă Eminescu, *Poezii*, București, E.S.P.L.A., 1958, p. 50, Perpessicius a înlocuit forma *lin* din prima sa ediție (1939) cu *lins*.

Alte erori din *Împărat și proletar* au fost îndreptate în diferite etape. Astfel versul :

Atunci veți muri lesne fără de-*amor* și grijă

a fost rectificat, înlocuindu-se cuvîntul *amor* cu *amar*, potrivit unui manuscris anterior al poetului, în a doua ediție Ibrăileanu (București, Națională-Ciornei).

De asemenea versul greșit :

Poporul *lor* îi face tăcut și umilit

s-a îndreptat prin restabilirea cuvîntului *loc* în locul lui *lor*, potrivit aceluiași manuscris, în prima ediție Ibrăileanu(București, Națională-Ciornei).

Textul corect, cu *amar* în loc de *amor*, fusese dat în ediția Șaraga, Iași (1894), dar a trecut neobservat și abia de la ediția a doua Ibrăileanu s-a impus definitiv, iar versul corect *Poporul loc îi face tăcut și umilit*, deși a fost restabilit în textul reprodus de revista *Contemporanul*, III, nr. 7, 1 noiembrie 1883 (cf. Perpessicius, M. Eminescu, *Opere*, I, p. XV) a rămas tot în forma greșită din *Convorbiri literare*, pînă la discuția făcută de Ibrăileanu în *Viața romînească*, 1928, nr. 2, p. 288.

Iar greșeala *creța*, cuvînt care de altfel nu există în limba romînă, din versul greșit :

Uimit privea Cezarul la umbra cea din nouri
Prin *creța-i* cărei, stele lin tremurînd transpar

s-a îndreptat astfel, după propunerea lui G. Ibrăileanu în *Viața romînească*, 1929, nr. 5—6, p. 267 :

Uimit privea Cezarul la umbra cea din nouri
Prin *creți* ai cărei stele lin tremurînd transpar.

Dar în afară de aceste erori, care s-au produs încă din textul *Convorbirilor* și al căror istoric l-am înfățișat pe scurt în cele de mai sus, poemul *Împărat și proletar* s-a mai încărcat cu altele, ulterioare, pe măsura retipăririi lui în diverse ediții. Iată, spre exemplu, cazul substantivului neutru *car* („vehicul tras de boi pentru transportul poverilor"), al cărui plural are forma *care*, pe care îl folosește Eminescu în strofa următoare :

Virtutea pentru dînșii ea nu există. Însă
V-o predică, căci trebui să fie brațe tari
A statelor greoaie care trebue-mpinse
Și trebuesc luptate războaele aprinse :
Căci *voi* murind în sînge, *ei* pot să fie mari.

Dacă ar fi să semnalăm o lipsă în această strofă, ar fi lipsa unei virgule după cuvîntul *tari*. Pauza marcată de sfîrșitul versului al doilea ține însă foarte bine locul virgulei. Dar și așa cum se prezintă în *Convorbiri* strofa de mai sus, la o cît de superficială analiză a versului al treilea, constatăm

că vorba *care* ne apare ca substantiv cu înțelesul figurat. Deci *A statelor greoaie care trebue-mpinse* nu însemnează altceva decît „Carele greoaie ale statelor trebuie-mpinse". Poziția adjectivului *greoaie* înaintea substantivului *care*, pe care îl determină, este hotărîtă de versificație.

În structura acestui vers însă, ediția I Maiorescu (București, Socec, 1884) a introdus două modificări, schimbîndu-i total înfățișarea pe care o avea în textul *Convorbirilor*. Prima modificare se efectuează prin introducerea unei virgule după cuvîntul *greoaie*, despărțind astfel substantivul *care* de determinarea sa.

A doua modificare privește forma cuvîntului *care*. Ediția Maiorescu dă forma *cari* în loc de *care*. Este evident că în această formă nouă cuvîntul *cari* nu mai poate fi pluralul substantivului *car* (cu sensul de „vehicul") cum gîndise poetul. El ar putea fi luat drept pronume relativ și s-ar putea referi la substantivul *statele*, care au devenit și *greoaie* în urma acelei virgule de care am amintit mai sus.

Această intervenție, operată prin intermediul ediției Maiorescu, a denaturat complet textul poetului, precum și sensul lui logic și așa s-a transmis în edițiile ulterioare, în unele din acestea agravîndu-se cu noi denaturări, cum s-a întîmplat în ediția Șaraga (Iași), unde întîlnim :

. . . . . .

V-o predică, căci trebuie să *fiți voi* brațe tari
A statelor, greoaie, cari trebuie împinse.

G. Ibrăileanu în ediția sa a restabilit textul din *Convorbiri literare*, punînd și o virgulă după *tari* de la sfîrșitul versului al doilea din strofă. Dar C. Botez, pornind de la faptul că în două variante manuscrise Eminescu a folosit *cară*, forma moldovenească de plural a cuvîntului *car*, a modificat textul poetului din *Convorbiri* punînd în ediția sa forma *cară* în loc de *care*, sub pretextul că acest *care* „a fost considerat de către toți editorii de pînă acum drept pronume relativ, pe cînd în realitate este pluralul substantivului *car*..." (vezi M. Eminescu, *Poezii*, București, Cultura Națională, 1933, p. 300).

Soluția lui Botez nu este însă științifică, fiindcă, dacă editorii au denaturat textul clar al poetului, aflat în *Convorbiri*, precum am văzut mai sus, urmarea logică ar fi ca să fie corectate edițiile lor greșite, iar nu limba autorului. Simpla înlăturare a modificării eronate, operată în ediția Maiorescu și în cele următoare, și simpla restabilire a textului din *Convorbiri*, așa cum a făcut Ibrăileanu, ar fi fost îndestulătoare. Căci, în ultimă analiză, a înlocui forma comună *care* din *Convorbiri*, la care s-a oprit poetul, cu forma regională *cară* pe care o abandonase în mod deliberat însemnează a-i schimba limba după criterii care lui i-au fost străine.

Dacă cineva socotește necesar, poate pune o notiță lămuritoare, așa cum a procedat G. Călinescu : „v. 23 *care* cu înțeles de vehicule" (M. Eminescu, *Poezii*, București, Națională Gh. Mecu, p. 57), fără să fie nevoie de a schimba textul poetului.

Procedeul lui Botez a fost urmat de ediția Perpessicius, după care s-au orientat și unele ediții recente, schimbîndu-se astfel forma din *Convorbiri*.

★

Lunce a devenit lume în unele ediții

Se știe că Eminescu folosea uneori forme învechite ori regionale ca : *mîne* (pl. subst. *mînă*), *adînce* (pl. f. adj. *adînc*), *lunge* (pl. f. adj. *lung*) *place* (pl. subst. *placă*) etc., fiind determinat cîteodată la aceasta de necesități ritmice. O asemenea cerință ritmică l-a făcut să folosească forma de două silabe *lunce*, în locul formei de o singură silabă *lunci*, în strofa următoare din *Împărat și proletar* :

Scînteie marea lină și placele ei sure
Se mișc una pe alta ca pături de cristal
Prin *lunce* prăvălite, din tainica pădure
Apare luna mare cîmpiilor azure
Umplîndu-le cu ochiul ei mîndru, triumfal.

Comparația valurilor mării cu „păturile" lucitoare din lunci inundate de ape și luminate puternic de lună este o figură de stil căreia nu i se poate găsi nici un cusur. Dar ediția a VI-a Maiorescu, din 1892, a modificat cuvîntul *lunce*, transformîndu-l în *lume*, probabil dintr-o greșită lectură a celui ce a copiat textul din ediția a V-a. S-a dat astfel naștere unei imagini cu totul diferite de cea gîndită de poet și s-a distrus acea impresie de contemplativă s ninătate pe care o evocase poetul în versurile sale.

Greșeala din ediția a VI-a Maiorescu s-a transmis în cele următoare și a pătruns chiar în unele ediții recente, prin intermediul ediției Perpessicius.

★

Schimbarea limbii poetului este neîngăduită

Nu este vorba aici de schimbările provenite din eroare sau din ignorarea textului autentic al poetului, ci de acele modificări efectuate cu voință de către unii editori, cu ocazia retipăririi operelor lui Eminescu.

Pornind de la constatarea că Eminescu folosește forme deosebite ale aceluiași cuvînt și că alături de forme literare face uz uneori de forme regionale, unii editori au crezut că pot unifica asemenea forme, justificînd că spre această unificare tindea însuși poetul, dacă și-ar fi scos singur poeziile în volum. Evident, unificarea limbii urma să se facă în direcția formei literare, cum susținea G. Ibrăileanu (vezi *Prefața* la Mihail Eminescu, *Poezii*, București, editura Națională Ciornei, p. 18).

Fără să o spună tot atît de categoric, C. Botez procedează la o uniformizare a limbii lui Eminescu, dar nu atît în direcția literarizării, cît mai cu seamă în direcția moldovenizării unor forme, în care se constată lipsa de consecvență a poetului (vezi *Lămuriri* la Mihai Eminescu, *Opere— Poezii*, t. I, București, Cultura națională, 1933).

În *Introducerea* ediției sale, Perpessicius, condamnînd moldovenizarea limbii lui Eminescu, admite totuși schimbarea limbii poetului, cînd zice : „O problemă ce se cuvine luată în seamă este, de sigur, aceea a moldovenismelor, a formelor cu pronunție dialectală. Că Eminescu, moldovan fiind, va arăta o predispoziție firească pentru formele obîrșiei sale, e inutil a mai semnala. Greșesc totuși aceia, și Botez a slujit și întru aceasta, care susțin că trebuie respectate, ba încă generalizate toate formele moldave...” (M. Eminescu, *Opere*, I, București, 1939, p. XXXIII).

Asemenea atitudini și propuneri ale unor editori sînt, fără îndoială neștiințifice și trebuie combătute, fiindcă ele contravin metodelor filologice.

Cerința de a stabili în mod precis limbajul unui scriitor înainte de a începe descrierea și analiza lui nu este un pedantism, ci este condiția primă a oricărui studiu lingvistic de asemenea natură. Cine urmărește frecvența unui cuvînt, a unui sens, a unei forme ori a unui fonetism în limba lui Eminescu are nevoie să știe precis, dacă într-un loc poetul a întrebuințat, spre exemplu, forma populară moldovenească sau forma literară și de cîte ori a folosit o formă sau alta.

Nu vom arăta chipul în care fiecare editor și-a adus la îndeplinire principiul ce și-a propus, de a modifica într-un fel sau în altul limba lui Eminescu sau de a o „corecta”, cum se exprimă cei mai mulți, fiindcă scopul notițelor noastre nu este atît acela de a înfățișa abaterile diferitelor ediții de la textul autentic al poetului, cît mai ales acela de a atrage atenția asupra modificărilor de limbă operate în ediția Perpessicius, care este luată ca bază, în majoritatea cazurilor, de către cercetătorii limbii poeziilor lui Eminescu și mai cu seamă servește ca text pentru extragerea de cuvinte pentru proiectatul dicționar al limbii marelui poet.

Iată cazul poeziei *Împărat și proletar*. Sînt în această poezie unele cuvinte pe care poetul le-a folosit într-o formă care reproduce pronunțarea moldovenească :

Unde pătrunde ziua *pintre* ferești murdare
. . . . . .
Sfarmați statuea goală a Venerei antice
. . . . . .
Sfarmați tot ce ațiță inima lor bolnavă
Sfarmați palate, temple, ce crimele ascund
. . . . . .
Chiar moartea cînd va stinge lampa vieții finite
Vi s-a *părè* un înger cu părul blond și des.
. . . . . .
Căci va muri cînd nu va *avè* la ce trăi.
. . . . . .
Corăbii învechite . . . . . .
. . . . . ține pînzele umflate
În fața lunei care prin ele-atunci străbate
Și-n roată de foc *galbăn* stă fața-i ca un semn.

Față de toate aceste forme moldovenești, ediția Perpessicius își îngăduie să ia poziția stabilită în *Introducerea* citată și le schimbă pe toate astfel : *printre*, *Sfărmați*, *părea*, *avea*, *galben*.

Dar asemenea forme moldovenești nu-i displăceau lui Eminescu, mai ales în prima perioadă a creației sale, și avem dovezi că le folosea și mai tîrziu, precum se constată din poezia *De-or trece anii* :

De-or trece anii cum trecură,
Ea tot mai mult îmi va *plăcè*
Pentru că-n toat-a ei făptură
E-un „nu știu cum" și-un „nu știu ce".
. . . . . .
De-aceea una-mi este mie
De ar vorbi, de ar *tăcè* ;
Dac-al ei glas e armonie,
E și-n tăcere-i „nu știu ce".

Este curios că, împotriva principiului stabilit, acela al „muntenizării" sau „literarizării" moldovenismelor, ediția Perpessicius procedează și la o acțiune diametral opusă, fără o cauză bine justificată, cum este schimbarea verbului *Umplînd* în *Împlînd* în următorul text al *Convorbirilor*, deci al poetului, din aceeași poezie :

. . . . . din tainica pădure
Apare luna mare cîmpiilor azure
Umplîndu-le cu ochiul ei mîndru, triumfal.

Întrucît înlocuirea lui *umplînd* prin *împlînd* s-a operat întîi în ediția Botez, putem trage concluzia că și în acest caz ediția Perpessicius este tributară celei dintîi.

Trebuie să subliniem însă că pentru știință constituie o eroare nu atît faptul că unele forme moldovenești se muntenizează și nici acela că unele forme muntenești se moldovenizează, cît faptul schimbării în sine ; modificarea limbii poetului este o abatere neîngăduită.

Lipsa de înțelegere a unora dintre editori pentru pronunțarea moldovenească a cîtorva din cuvintele folosite de Eminescu ne amintește de vestitele comentarii ale lui G. Gellianu — pseudonim pe care unii l-au identificat cu Anghel Demetriescu, iar alții (D. Murărașu, *Năpăstuitul Anghel Demetriescu*, în *Tînărul scriitor*, VI (1957), nr. 12, p. 100) cu foarte puțin cunoscutul N. Pruncu — acel G. Gellianu, care în articolul *Poeziele D-lui Eminescu* (*Revista Contimporană*, III (1875), nr. 3, din 1 martie) zice între altele : „Iar D-lui Eminescu îi observăm că *însă* niciodată, de cînd se fac versuri în limba romînească, n-a rimat cu *aprinse*...".

Ignorînd faptul că moldovenii pronunță pe *e* neaccentuat final, după anumite consoane, ca pe *ă* și neînțelegînd că în cazul *însă-aprinse* avem de a face cu o rimă auditivă : *însă-aprinsă* și nu cu una vizuală, Gellianu califică drept neizbutite, chiar rele, multe din rimele poeziei *Împărat și proletar*. Rima *însă-aprinse* este similară cu rima *pletoase-întunecoasă* din versurile

Codrul clocoti de sgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete *pletoase*,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-*ntunecoasă*.
(*Scrisoarea a treia*)

unde nu se află o asonanță, căci poetul a simțit cuvintele din această rimă astfel : *pletoasă-'ntunecoasă*, cu *pletoase* în pronunțarea care-i era familiară din copilărie și care nu i-a dispărut niciodată din grai.

Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu va trebui, din această cauză, să înregistreze ca rime obișnuite, și nu ca asonanțe, următoarele rime din *Împărat și proletar*, izvorîte din limbajul popular care-i era propriu poetului :

Strofa a 5-a : *Însă - împinse - aprinse.*
„ a 6-a : *făloase - luxoase - apasă.*
„ a 12-a : *lasă - sgomotoase - frumoase.*
„ a 13-*a* : *rămîne - pîne - rușine.*
„ a 31-a : *arme-n braț - desperați.*

Și dacă asemenea forme moldovenești, încrustate în prozodia eminesciană, nu e posibil să le scoatem fără să înlăturăm farmecul versificației, tot astfel nu ne este îngăduit a smulge, din locul unde le-a așezat poetul, acele cuvinte proprii graiului său moldovenesc.

Textul autentic al „Scrisorii a treia"

Scrisoarea a treia a apărut, precum se știe, în *Convorbiri literare*, XV (1881), nr. 2 din 1 mai, dar Eminescu a retipărit-o cîteva zile mai tîrziu, la București, în *Timpul*, VI (1881), nr. 101 din 10 mai, zi destinată de guvernanți pentru sărbătorirea proclamării regatului. Apare deci evidentă intenția poetului de a întîmpina această serbare cu critica cea mai severă la adresa partidului care guverna țara încă de la 1876 : o bună parte a poeziei sale este concentrarea în versuri a invectivelor și stilului pamfletar din articolele sale ziaristice anterioare.

Retipărirea poeziei, în ziarul pe care-l conducea, s-a făcut sub supravegherea personală și atentă a autorului ei. Mai mult chiar, avem dovezi că Eminescu a dat în *Timpul* un text revizuit și că deci *Scrisoarea a treia* n-a fost reprodusă *tale-quale* după *Convorbiri literare*, cum în mod convențional se arată în nota respectivă a ziarului. Una din aceste dovezi este faptul că în dialogul dintre Baiazid și Mircea, care în *Convorbiri* avea forma

— Tu ești Mircea ?
— Da'mpărate !
— Am venit să mi te-nchini
Să nu schimb a ta coroană într-o ramură de spini

poetul a introdus o modificare esențială :

— Am venit să mi te-nchini
De nu, schimb a ta coroană într-o ramură de spini.

Prin înlocuirea lui *Să* cu *De* și prin punerea unei virgule după *nu*, ideea de amenințare se conturează mai bine, așa cum de altfel cere și contextul.

Supraveghind retipărirea poeziei în ziarul la care lucra zilnic, Eminescu a îndreptat unele erori grave strecurate în textul din *Convorbiri*. Astfel a înlocuit cuvîntul *Arabi* din versul :

Cad *Arabii* ca şi pîlcuri risipite pe cîmpie

cum apăruse în *Convorbiri*, punînd acum *asabii* :

Cad *asabii* ca şi pîlcuri risipite pe cîmpie

iindcă, dintr-o eroare de lectură, zeţarul *Convorbirilor* culesese *Arabi* pentru *asabi* (un corp de ostaşi turci la fel de iuţi ca şi spahiii şi ienicerii).

Prima ediţie a poeziilor lui Eminescu (Socec, 1884), copiind textul *Scrisorii a treia* din *Convorbiri literare*, a folosit cuvîntul *Arabi* în loc de *asabi* şi aşa s-a păstrat şi în ediţiile următoare.

Sub sugestia lecturii greşite a zeţarului de la *Convorbiri*, chiar şi în variantele manuscrise ale *Scrisorii a treia*, C. Botez a citit tot *arabi* în loc de *asabi*.

Strecurîndu-se această eroare şi în ediţia Perpessicius, se pune întrebarea dacă în dicţionarul limbii lui Eminescu, care se întocmeşte pe baza acestei ediţii, vom trata eroarea tradiţională *arabi* ori rectificarea categorică a poetului, *asabi*. Nu încape nici o îndoială că poetul s-a gîndit la *asabi*, şi nu la *arabi*, cînd a scris poezia, după cum rezultă nu numai din variantele manuscrise atent citite, ci şi din textul traducerii tomului întîi din *Fragmentele* lui Hurmuzachi din 1879, tipărită la Socec, în Bucureşti, unde la p. 272 citim : „În partea osmană avantrupa o forma oastea sprintenă de Asabi, apoi în centru era simburul oştirii, spahiii şi ienicerii ..." Se ştie că această traducere, deşi nesemnată, aparţine lui Eminescu.

Dezlegarea în această problemă ne-o dă tot ediţia Perpessicius (M. Eminescu, *Opere*, II, Bucureşti, 1943, p. 319) : „... În textul *Timpului* e : *asabi* şi lucrul mi se pare demn de relevat. Ca să evite confuzia, la îndemînă, între *Asabi* şi *Arabi* şi pentru ca, într-un fel, să atragă atenţia şi zeţarului şi cetitorului, că nu de *Arabi* e vorba, Eminescu a aflat cu cale să scrie, de astă dată *asabi*, cu literă mică. Rectificarea aceasta, plină de peripeţii, se cuvine aşa dar să o ţinem în seamă la viitoarele ediţii".

Tot o eroare de lectură a zeţarului de la *Convorbiri* este şi *spaimă* :

N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta *spaimă*, Baiazid !

cu această apropiere cam stridentă între *se-înfiorează* şi *spaimă* şi deci străină de gîndirea poetului, care în textul din *Timpul* înlocuieşte *spaimă* cu *faimă* :

Care nu se-nfiorează de-a ta *faimă*, Baiazid !

Presupunerea noastră că *spaimă* din textul *Convorbirilor* este o eroare de lectură se întemeiază şi pe faptul că pretutindeni în manuscrisele variante (2260, f. 83—96 şi 2282, f. 38—55) se află *faimă* şi nu *spaimă*, iar într-un vers răzleţ :

Că nimic nu s-o alege de-a ta slavă Baiazid !

se găsește cuvîntul *slavă*, care și el ne duce cu gîndul mai repede la *faimă* decît la *spaimă*.

Cea mai recentă ediție Perpessicius, citată mai înainte (p. 58), rectifică textul *Convorbirilor*, punînd *asabi* în loc de *arabi* și *faimă* în loc de *spaimă*.

Aflîndu-ne deci în fața unui text supravegheat de poet, *Scrisoarea a treia* urmează să fie în întregime rectificată după *Timpul*, pentru a se înlătura și alte erori strecurate în textul *Convorbirilor* și deci al edițiilor care, una prin intermediul alteia, pornesc toate de acolo.

★

Eminescu a scris „cinisme" sau „cinismu"?

Ni se impune această întrebare, fiindcă în *Convorbiri literare* avem :

La Paris, în lupanare de *cinisme* și de lene

cum s-a retipărit în absolut toate edițiile de pînă astăzi, pe cînd în *Timpul* se află :

La Paris, în lupanare de *cinismu* și de lene

o formă rară de singular a cuvîntului *cinism*, la care a apelat poetul din necesități ritmice, pentru a-și completa versul de 16 silabe, precum altădată procedase la fel cu cuvîntul *basm*, în *Mortua est* :

O moartea-i un secol cu sori înflorit,
Cînd viața-i un *basmu* pustiu și urît.

Eroarea provine din lectura greșită a cuvîntului *cinismu*, care nu are o formă de plural în limba noastră.

Forma de singular *cinismu* se află și în manuscrisul 2259, f. 48, unde citim cu ușurință, fără nici o expertiză grafică :

La Paris, în oceanul de *cinismu* și de lene

la fel ca și în manuscrisul 2282, f. 53, unde iarăși citim tot atît de clar :

La Paris, în lupanare de *cinismu* și de lene ...

Sugestionați de lectura greșită a zețarului de la *Convorbiri*, care a cules *cinisme* în loc de *cinismu*, atît Botez cît și Perpessicius au citit, cînd au reprodus în edițiile lor forma acestui cuvînt din manuscrisele amintite mai sus, tot greșit, *cinisme* în loc de *cinismu*, cum este în grafia destul de clară a poetului.

Trebuie să adăugăm că prin greșeala de lectură a zețarului de la *Convorbiri* s-a creat și în *Dicționarul limbii romîne*, t. I, partea a II-a, București, 1940, p. 423, o formă „rară" de plural *cinisme* (în realitate inexistentă), sprijinită pe o atestare înlăturată de poet și contestată și de manuscrisele sale.

Într-o ediție viitoare a poeziilor lui Eminescu se impune corectarea formei *cinisme*, din *Convorbiri* și din ediții, cu forma *cinismu* din *Timpul* și din manuscrise.

*

Pe baza textului din *Timpul*, mai facem cîteva constatări privitoare la aspectul limbii din *Scrisoarea a treia*.

Astfel, în *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) se află fonetismul regional *ceriuri* :

Vede cum din *ceriuri* luna lunecă și se coboară
. . . . . .
Iar pe *ceriuri* se înalță curcubeele de noapte

dar în diferite ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *ceruri*.

În *Timpul* e forma *mătase* :

Părul ei cel negru-n valuri de *mătase* se desprinde

pe cînd în ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *mătasă*.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) forma de genitiv singular a cuvîntului *arbore* e *arborului* :

Umbra *arborului* falnic peste toate e stăpînă

iar în ediția Perpessicius se află forma *arborelui*. Este chiar de mirare că această ediție, în loc să urmeze textul *Convorbirilor*, pe care declară că-l reproduce, sau măcar în acest loc să se folosească de manuscrisele 2260 și 2282, unde se află tot forma *arborului*, face această schimbare cu totul nejustificată.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) e *sunătoriu* și *Allah* ! *Allahu* :

Și lovește rînduri, rînduri în frunzișul *sunătoriu*
Strigăte de *Allah* ! *Allahu* se aud pe sus prin nori

pe cînd în diferite ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *sunător* și *Allah* ! *Allah* !. Forma *sunătoriu* e cerută și de rima *nori* și este folosită și în manuscrisul 2282, iar *Allah* ! *Allahu* se găsește și în manuscrisele 2260 și 2282.

În *Timpul* este :

Sgomotul creștea *cu* marea turburată și înaltă

cu fiind aici prepoziție asociativă cu nuanță temporală, pe cînd în *Convorbiri* și în toate edițiile, inclusiv ediția Perpessicius :

Sgomotul creștea *ca* marea turburată și înaltă.

Manuscrisul 2260, f. 87, are o grafie neclară în acest loc, *c* fiind urmat de o singură linie verticală.

În *Timpul* și în manuscrisul 2260, f. 87, este :

Iară frunzele-ascuțite se îndoaie după vînt

pe cînd în *Convorbiri* și în ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *Însă*. *Iară* e cerut de contextul narativ, ca și în versurile

Iar din inima lui simte un copac cum că răsare
. . . . . .
Iar în patru părți a lumii vede șiruri munții mari
. . . . . .
Iară flamura cea verde se înalță an cu an.

În *Timpul* este *acum:*

Dar *acum* vei vrea cu oaste și război ca să ne certi

pe cînd în *Convorbiri* și în ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *acu*.

În *Timpul* se află *să se-mpiedice:*

. . . . . a privi gîndești că pot
Ca întreg Aliotmanul *să se-mpiedice* de-un ciot?

pe cînd în unele ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *să se-mpiedece*.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) e folosită forma verbală de singular *s-a pus* în loc de pl. *s-au pus*, ceea ce e obișnuit la Eminescu:

O, tu nici visezi, bătrîne, cîți în cale *mi s-a pus*

pe cînd în diferite ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *mi s-au pus*.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) e *orizonul*:

Înegrind tot *orizonul* cu-a lor zeci de mii de scuturi

pe cînd în unele ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *orizontul*.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) e *umplu*:

Călăreții *umplu* cîmpul și roiesc după un semn

pe cînd Botez introduce în ediția sa *împlu*, ceea ce face și ediția Perpessicius.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) se află *sălbatici*:

Și în caii lor *sălbatici* bat cu scările de lemn

pe cînd în ediția Perpessicius *sălbateci*, deși chiar în manuscrisul 2282, pe care îl transcrie ca material inedit și variantă la *Scrisoarea a treia*, se găsește tot *sălbatici*.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) e *se așază*:

Pe cînd oastea *se așază*, iată soarele apune

pe cînd în ediția Perpessicius *se așează*, deși în manuscrisul 2282 e tot forma *se așază*.

În *Timpul* este *către*:

De din vale de Rovine
Grăim, Doamnă, *către* Tine

iar în *Convorbiri* și în unele ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *cătră*.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri* și în manuscrisele variante) se găsește *sprincenele* :

Codrul cu poienele
Ochii cu *sprincenele*
. . . . . .
Coiful nalt cu penele
Ochii cu *sprincenele*

iar în ediția Perpessicius, *sprîncenele.*

În *Timpul* se află rima auditivă, sprijinită pe pronunțarea moldovenească, *adumbriseți — letopiseț* :

O eroi ! cari-n trecutul de măriri vă *adumbriseți*
Ați ajuns acum de modă de vă scot din *letopiseț*

atestată și de manuscrisul 2260, f. 1—5, pe cînd în *Convorbiri* și în ediția Perpessicius, *adumbriseți — letopiseți*, cu schimbarea singularului *letopiseț* (din *Timpul* și din manuscrisul variantă) în pluralul *letopiseți*, spre a produce rima vizuală, singura cu care sînt obișnuiți cei mai mulți cititori ai versurilor.

Asemenea rime, sprijinite pe pronunțarea moldovenească a poetului, sînt — așa cum am arătat — foarte des folosite de Eminescu și astfel de exemple avem chiar în *Scrisori*, așadar din perioada deplinei maturități a poetului :

De pe galbenele file el adună mii de *coji*,
A lor nume trecătoare le însamnă pe *răboj*.
. . . . . .
Soarele ce azi e mîndru el îl vede trist și *roș*,
Cum se-nchide ca o rană printre nori *întunecoși*

(*Scrisoarea întîia*)

Codrul clocotit de zgomot și de arme și de bucium,
Iar la poala lui cea verde mii de capete *pletoase*,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-*ntunecoasă*.

(*Scrisoarea a treia*)

Stă castelul singuratic, oglindindu-se în lacuri,
Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri,
Se înalță în tăcere dintre rariștea de *brazi*
Dînd atîta întunerec rotitorului *talaz*

(*Scrisoarea a patra*).

În *Timpul* (ca și în manuscrisul variantă 2282) se află forma *cămăși* :

Oameni vrednici ca să șază în zidirea sfintei Golii,
În *cămăși* cu mîneci lunge și pe capete scufie ;

pe cîtă vreme în *Convorbiri* și în unele ediții, inclusiv ediția Perpessicius, se află *cămeși*.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri* și în manuscrisul 2282) este *ast*:

Spuma asta-nveninată, astă plebe, *ast* gunoi
Să ajung-a fi stăpînă și pe țară și pe noi!

pe cînd în unele ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *ăst*.

În *Timpul* (ca și în *Convorbiri*) se află *din*:

Drept știință-avînd în minte vre un vals *din* Bal-Mabil

pe cîtă vreme în unele ediții, inclusiv ediția Perpessicius, *de*, contrazis și de manuscrisul-variantă 2282.

În *Timpul* e forma *curtizană*:

Iar în schimb cu-averea toată vr-un papuc de *curtizană*

pe cînd în ediții, inclusiv ediția Perpessicius, după *Convorbiri*, se află *curtezană*.

Pentru încheiere ar mai fi de menționat în *Timpul*:

De-o fi una, de-o fi alta ... *ce* e scris și pentru noi

cu *c* mic, nu cu majusculă ca în *Convorbiri* și în unele ediții, inclusiv ediția Perpessicius;

O eroi! *cari*-n trecutul de măriri vă adumbriseți

cu forma *cari* în loc de *care* din *Convorbiri* și în ediții, inclusiv ediția Perpessicius;

Panglicari în ale țării *cari* joacă ca pe funii

în loc de *care* din *Convorbiri* și din ediții, inclusiv ediția Perpessicius;

Mestecînd veacul de aur în noroiul greu al *prozei*

cu forma *prozei* în loc de *prozii* din unele ediții, inclusiv ediția Perpessicius;

Ca să nu s-arate odată, ce sunteți — *niște* mișei!

cu *n* mic, nu cu majusculă cum este în *Convorbiri* și în ediția Perpessicius.

Nu mai spunem aici nimic de punctuație, care este una în *Timpul*, alta în *Convorbiri* și mai ales cu totul alta în ediții. Atît în manuscrise, cît și în textele tipărite, Eminescu este foarte măsurat în folosirea semnelor de punctuație, ceea ce a îngăduit editorilor să intervină cu o sumedenie de semne, care stînjenesc de multe ori atît ritmul, cît și gîndirea poetului.

Dar despre această problemă, cu altă ocazie.

LINGVISTICA ÎN CADRUL COLOCVIULUI INTERNAȚIONAL DE CIVILIZAȚII, LITERATURI ȘI LIMBI ROMANICE

Între 14 și 19 septembrie a.c. s-a desfășurat la București Colocviul internațional de civilizații, literaturi și limbi romanice organizat de Comisia națională romînă pentru UNESCO și de Academia Republicii Populare Romîne. La lucrări au participat savanți de seamă — istorici de artă, literați și lingviști — din 18 țări : Brazilia, Elveția, Franța, Italia, Iugoslavia, Marea Britanie, Republica Cehoslovacă, Republica Democrată Germană, Republica Federală Germană, Republica Populară Bulgaria, Republica Populară Polonă, Republica Populară Romînă, Republica Populară Ungară , Spania, Suedia, S.U.A., U.R.S.S. și Venezuela. Admirabil mijloc de schimb de idei și de cunoaștere reciprocă între reprezentanții științei din atîtea țări, colocviul a dezbătut probleme de un mare interes teoretic din toate aspectele vieții spirituale a popoarelor romanice.

După ședințele consacrate problemelor de civilizație și de literatură, în zilele de 18 și 19 septembrie au avut loc cele trei ședințe de lingvistică, axate pe discutarea următoarelor teme : geografia lingvistică a limbilor romanice, structura lor fonematică și influența substraturilor.

I. Prima dintre aceste teme a avut ca raportori pe profesorii Manuel Alvar (Spania), acad. Emil Petrovici (R.P.R.) și Mirko Deanović (Iugoslavia).

Raportul prezentat de Manuel Alvar, profesor la Universitatea din Grenada, s-a ocupat de *Noile atlase lingvistice ale Romaniei*. Constatînd înmulțirea atlaselor regionale, raportorul se pronunță de la început pentru adoptarea unui criteriu unitar, pentru coordonare în vederea unei perspective de ansamblu. După această introducere, autorul trece la discutarea diferitelor probleme legate de elaborarea atlaselor.

În problema raportului dintre f o n e t i c ă ș i f o n o l o g i e, se arată că, alături de tradiția fonetistă care trebuie continuată, e util să se introducă și unele elemente de fonologie. În ceea ce privește c h e s t i o n a r u l, pentru a obține o cunoaștere mai precisă a dialectelor, se impune divizarea lui în două părți : una comună tuturor atlaselor regionale previzibile și alta specializată. Pentru explorarea unor domenii mari autorul este de părere să se întrebuințeze un chestionar general și altele adaptate la particularitățile fiecărei regiuni, în timp ce pentru atlasele unor domenii mici nu trebuie întrebuințat decît chestionarul unic, redus în marile centre orășenești. E recomandabil, pentru stabilirea diverselor conexiuni, ca fiecare chestionar de atlas regional să cuprindă un număr apreciabil de întrebări scoase din atlasele anterioare. A n c h e t a t o r i i trebuie să fie lingviști. Raportorul este pentru folosirea mai multor anchetatori, cu scopul de a se cîștiga „bătălia timpului", dar împotriva îm-

bucătăţirii lucrului între prea mulţi. Numărul informatorilor dintr-o localitate depinde de natura anchetei şi de structura chestionarului. Atît pentru pătrunderea în „biologia" şi în „sociologia" limbajului, cît şi pentru cunoaşterea lexicului unor activităţi speciale, e necesar ca, pe lîngă informatorul unic cu care se epuizează chestionarul, să se mai ia şi informaţii secundare de la persoane de sex opus, de alt grad de cultură sau cu alte preocupări. Ultima problemă luată în discuţie este aceea a atlaselor lingvistico-etnografice, în care autorul recomandă aplicarea metodei „cuvinte şi lucruri".

Concluzia generală a raportului este că atlasele naţionale şi atlasele regionale trebuie să coexiste fără a se exclude. Viitorul atlaselor romanice pare să încline în favoarea fragmentării teritoriale, dar nu trebuie neglijată nici studierea în ansamblu a elementelor lingvistice romanice comune.

Raportul acad. Emil Petrovici, *Noile atlase lingvistice ale Romaniei orientale*, conţine mai ales informaţii asupra proiectului Noului atlas lingvistic romîn pe regiuni (NALR), care va fi compus din şapte atlase regionale ale teritoriului R.P.R. şi un atlas al dialectelor sud-dunărene (din Grecia, Albania, Iugoslavia şi Bulgaria). Cu aceste opt atlase şi cu Atlasul lingvistic moldovenesc (ALM) elaborat în R.S.S. Moldovenească şi Atlasul lingvistic al graiurilor romîneşti din Banatul iugoslav (ALBY) elaborat în Iugoslavia, Romania orientală va dispune într-un viitor apropiat de zece noi atlase lingvistice.

Informaţiile şi punctele de vedere ale raportorului s-au referit la următoarele probleme: numărul punctelor de anchetă, cele două chestionare, modul de chestionare, numărul anchetatorilor, transcrierea fonetică (în legătură cu care autorul a făcut unele propuneri concrete de semne noi), caracterul structural al chestionarului şi caracterul fonetic sau fonologic al transcrierii.

Raportul se încheie cu semnalarea colaborării dialectologilor romîni la Atlasul lingvistic comun al limbilor slave proiectat de cel de al IV-lea congres internaţional al slaviştilor (septembrie 1958, Moscova), pentru care se vor ancheta şi 30 de puncte romîneşti, precum şi la Atlasul lingvistic mediteranean. În aceste colaborări referentul vede un pas înainte spre realizarea aşteptată a unui atlas lingvistic al limbilor din întreaga Europă.

Prof. Mirko Deanović de la Universitatea din Zagreb a prezentat un scurt raport informativ despre *Perspectivele atlasului lingvistic mediteranean*, al cărui iniţiator şi conducător este.

La discuţiile care au avut loc pe marginea acestor trei rapoarte au participat prof. Gerhardt Rohlfs (R.F.G.), Paul Russell-Gebbett (Marea Britanie), Roman Jakobson (S.U.A.), René Gsell (Franţa), acad. Al. Graur, acad. Al. Rossetti, prof. B. Cazacu, G. Ivănescu şi Marius Sala. O idee susţinută cu căldură de mai mulţi vorbitori a fost ideea colaborării internaţionale a lingviştilor în vederea realizării unui atlas general romanic, a unui atlas balcanic şi a unui atlas al tuturor limbilor lumii.

II. Şedinţa consacrată discutării structurii fonematice a limbilor romanice a început cu raportul prof. Emilio Alarcos Llorach de la Universitatea din Oviedo (Spania) intitulat *Probleme de fonologie romanică*. Referindu-se mai ales la aspectele literare ale limbii franceze, italiene şi ale celor trei idiomuri romanice din Peninsula Iberică (spaniola, portugheza şi catalana), raportul s-a ocupat de probleme generale care se pot pune pentru orice limbă.

În legătură cu stabilirea sistemului fonologic al unei limbi cu tradiţie scrisă şi literară, în care coexistă de fapt mai multe sisteme, raportorul arată că singura descriere fonologică valabilă nu este limitarea la unul dintre aceste sisteme, ci stabilirea unui „diasistem" în care să se integreze ca subunităţi distincţiile cu valoare fonologică accesorie sau eventuală. Delimitarea şi identificarea unităţilor fonologice în şirul vorbirii au fost amplu exemplificate cu problema diftongilor, a semivocalelor, a vocalelor nazale, a consoanelor africate, a variaţiilor între consoane surde şi sonore, a condiţionării de către accent a fonemelor vocalice, cu

situația lui *e* mut din franceză și cu cazurile de metafonie sau „armonizare" exercitată de o vocală finală. Raportorul a discutat apoi problemele care rămîn de determinat după stabilirea fonemelor unui sistem : problema relațiilor pe care le contractează fonemele între ele, problema trăsăturilor pertinente și redondante, problema caracterului proporțional sau izolat al opozițiilor.

În concluzie, interpretarea fonologică a sistemelor depinde de punctul de vedere adoptat. În limbile romanice se pun probleme întîlnite la orice limbă : mai multe norme simultane, variante și foneme, relațiile dintre trăsăturile distinctive etc. În ceea ce privește fonologia istorică a limbilor romanice, autorul arată că numeroase probleme își așteaptă încă rezolvarea. Părerea sa este că „numai un aliaj prudent și obiectiv al celor două metode — cea fonologică și cea tradițională — va putea clarifica într-o zi soluția problemelor diacronice pe care le pun limbile romanice".

În aceeași ședință acad. Al. Rosetti a prezentat raportul (pregătit în colaborare cu Andrei Avram și Em. Vasiliu) *Problemele sistemului fonologic al limbii române*. Raportul se ocupă de cîteva probleme mai importante referitoare la sistemul fonologic al limbii române literare, a cărei normă, impusă în cursul secolelor, se bazează pe graiurile muntenești, și în special pe cel din București.

Problemele luate în discuție privesc *a*) inventarul fonematic (sistemul vocalic, interpretarea fonologică a lui *i* final și a diftongilor, valoarea distinctivă a sonorității și consoanele africate), *b*) distribuția fonemelor (structura silabei și grupurile consonantice la jonctura morfemelor) și *c*) accentul, studiat în raport cu clasele de morfeme : radicale, desinențe și afixe.

Cele două rapoarte au fost urmate de discuții bogate, în cadrul cărora au luat cuvîntul prof. Paul Aebischer (Elveția), Alf Lombard (Suedia), René Gsell (Franța), Roman Jakobson S.U.A.), Tamás Lajos (Ungaria), acad. E. Petrovici, I. Coteanu, Em. Vasiliu și Andrei Avram.

III. În ultima ședință de lingvistică s-au prezentat două rapoarte principale, al prof. Gerhardt Rohlfs (R. F. Germană) și al prof. Bertil Malmberg (Universitatea din Lund — Suedia), și un raport suplimentar al prof. Serafim da Silva Neto (Brazilia).

Raportul prof. Gerhardt Rohlfs, consacrat uneia dintre „problemele cele mai captivante ale lingvisticii romanice", *Influența elementelor autohtone asupra limbilor romanice*, grupează un număr de 19 fenomene care au fost explicate prin substratul etnic. Marea majoritate a acestora sînt fenomene lingvistice : *a*) fonetice (sonorizarea oclusivelor surde latine în poziție intervocalică în Romania occidentală, transformarea lat. *u* în *ü* în domeniul galoroman, transformarea grupului latin *ct* în *it* (> *č*) în Romania occidentală, transformarea catalană a lui *nd* în *n*), *b*) morfologice (identitatea dintre adverb și adjectiv, precum și genul substantivului „dumnică" în română și în Italia meridională), *c*) sintactice (distincția între conjuncțiile subordonatoare *că* și *să* în română și în dialectele italienești meridionale ca și în limbile balcanice, pierderea infinitivului în aceleași domenii lingvistice și locul adjectivului în limba franceză), *d*) lexicale (cîteva nume de plante de origine celtică, elementele autohtone din denumirile romanice ale stejarului, grecisme din Italia meridională, numirea, de origine iberică, a mîinii stîngi în limbile iberoromanice) și *e*) frazeologice (expresia „cîți ani ai?" în română, în unele regiuni ale Italiei meridionale și în limbile balcanice). Pe lîngă fenomenele lingvistice amintite, raportul a cuprins și un aspect etnografic al concordanțelor dintre Balcani și Italia meridională (o formă originală de leagăn pentru copii și unele dintre denumirile italienești ale acestuia) și un fenomen din domeniul gesturilor (gestul pentru exprimarea negației în Italia meridională, comun cu Grecia, Macedonia, Albania și cu unele regiuni din Romînia și Bulgaria). Expunerea raportului a fost însoțită de proiecții de hărți reprezentînd teritoriile de răspîndire ale fenomenelor respective.

Spre deosebire de raportul tradiționalist descriptiv al prof. G. Rohlfs, raportul prezentat de prof. Bertil Malmberg, *Extensiunea castilianei și problema substraturilor*, a fost un raport de metodă : după cum declară însuși autorul, dezvoltarea și extensiunea castilianei a fost aleasă ca temă „pentru a ilustra o idee metodologică generală", și anume aplicarea unui punct de vedere structural în lingvistica diacronică. Raportul s-a ocupat în esență de trei faze din istoria dialectului iberoroman ales ca exemplu : diferențierea dialectului castilian manifestată din primele monumente literare, simplificarea sistemului castilian spre sfîrșitul evului mediu și soarta castilianei în America ; toate aceste faze au în comun extensiunea unui idiom romanic pe un teritoriu colonizat, extensiune care implică, pe de o parte, o transformare socială a populației romanice, pe de alta, un contact cu limbi total diferite.

Limitîndu-se la exemple din domeniul foneticii, autorul pornește de la constatarea că fonetismul unei limbi este caracterizat printr-o anumită structură fonematică și prin anumite deprinderi fonetice și arată că prin contactul cu altă limbă se poate produce o modificare fie numai a uneia dintre aceste caracteristici, fie a amîndurora. În discutarea fenomenelor de interferență lingvistică (adică, în terminologia tradițională, a fenomenelor de substrat, superstrat și adstrat) trebuie distinse următoarele situații : 1) modificările de sistem (*a*) interpretarea unităților unei limbi după modelul alteia și *b*) adoptarea de către un grup social a sistemului astfel modificat), 2) modificări ale normelor de realizare a sistemului care rămîne intact și 3) „simplificarea la periferie" (prin periferie înțelegîndu-se „orice stare de limbă vorbită într-un mediu bilingv").

În urma interpretării materialului spaniol, raportul ajunge la formularea următoarelor concluzii :

„1. Cu cît o explicație este mai generală, cu atît este mai bună.

2. O explicație internă este preferabilă unei explicații externe (interferență).

3. Dacă o alterare implică o pierdere de distincții și de unități funcționale, e preferabil să fie explicată ca o reducere la periferie, decît să se recurgă la influența unui substrat posibil.

4. Substratul (interferența) nu trebuie pretextat ca explicație decît dacă inovația implică o creștere a numărului de opoziții sau o reinterpretare a relațiilor dintre acestea.

5. Substratul nu trebuie invocat decît în cazurile în care situația sociologică a unei populații este de așa natură încît pare probabilă adoptarea unor fapte de interferență de către păturile conducătoare din punct de vedere social."

În „tulburările" suferite de consonantismul spaniol autorul vede efectele unor vechi tendințe populare, nelegate de nici un substrat, ci explicabile prin unele principii generale de evoluție romanică. Tendințele generale au rămas aceleași timp de două mii de ani, efectele lor făcîndu-se simțite în perioade „critice" ale istoriei poporului spaniol, atunci cînd „slăbirea stabilității sociale a permis acestor tendințe să se impună", cînd a existat o ruptură cu tradiția conservatoare.

Concluzia generală a raportului este că „pentru a înțelege și pentru a explica în profunzime schimbările lingvistice, e necesar să privim limba în funcție de structura și de dezvoltarea sociologică și socio-lingvistică a populației care o vorbește".

În raportul său, prof. Serafim da Silva Neto s-a ocupat de problema contactului dintre colonizatorii portughezi și indigenii din Brazilia.

La discuțiile asupra problemei substratului au luat parte prof. R. A. Budagov (U.R.S.S.), acad. Al. Rosetti, acad. Gh. Oprescu, Roger Caillois (Franța), Alvaro Galmés de Fuentes (Spania), acad. Iorgu Iordan, acad. Al. Graur, prof. D. Macrea, G. Ivănescu și Florica Dimitrescu-Niculescu.

★

În afara lucrărilor propriu-zise ale colocviului, oaspeții lingviști de peste hotare au avut o serie de întîlniri cu cercetătorii romîni, organizate fie la Institutul de lingvistică din București al Academiei R.P.R., fie la Facultatea de filologie a Universității „C. I. Parhon".

Astfel, la 15 septembrie, prof. Manuel Alvar a vorbit, la Secția de fonetică și dialectologie a Institutului de lingvistică, despre Atlasul lingvistic și etnografic al Andalusiei, al cărui director este. La aceeași secție, în ziua de 16 septembrie, prof. Bertil Malmberg și René Gsell au făcut cîte o expunere consacrată problemelor de metodă în fonetica experimentală modernă.

La 17 septembrie prof. Roman Jakobson a ținut la Institutul de lingvistică o conferință publică intitulată *Știința limbii și arta poetică*, iar la 29 septembrie a vorbit la Secția de fonetică și dialectologie a aceluiași institut despre problemele actuale ale lingvisticii.

Clasiciștii brazilieni Ernesto Faria și Serafim da Silva Neto au avut la 19 septembrie o întîlnire cu colectivul Catedrei de limbi clasice de la Facultatea de filologie, în cadrul căreia s-au discutat mai ales probleme ale învățămîntului clasic.

La 23 septembrie au avut loc la Institutul de lingvistică două conferințe : comunicarea prof. Gerhardt Rohlfs consacrată unor probleme de istorie a vocabularului romanic (însoțită de 21 de hărți ale repartiției unor termeni, printre care cei pentru substantivele *soare*, *stea*, *ac*, *croitor*, *grădină* și altele, pentru verbele *afla*, *mînca*, *ruga* și pentru adjectivele *alb* și *rece*) și o scurtă expunere a prof. Serafim da Silva Neto asupra limbii portugheze din Brazilia.

În ziua de 28 septembrie, prof. R. A. Budagov a conferențiat la Facultatea de filologie despre *Sensul cuvîntului și sistemul limbii*.

În sfîrșit, la 5 octombrie, seria acestor manifestări marginale legate de participarea la colocviu a fost încheiată de comunicarea ținută la Institutul de lingvistică de prof. Tamás Lajos, cu tema *Etimologii din domeniul raporturilor romîno-maghiare*.

★

Atît lucrările colocviului, cît și manifestările laterale amintite au fost bogate în conținut și au constituit pentru lingviștii romîni un bun prilej de informare și de schimb de experiență cu lingviștii de peste hotare. În același timp, cercetătorii romîni au avut mîndria de a constata, prin oaspeții străini, aprecierea de care se bucură pe plan internațional realizările lingvisticii romînești.

MIOARA AVRAM

Dicţionarul limbii romîne moderne
Ed. Academiei R.P.R., 1958, 961 p.

Apariţia, la puţin timp după *Gramatica* Academiei R.P.R., a *Dicţionarului limbii romîne literare contemporane* şi a *Dicţionarului limbii romîne moderne* constituie un indiciu al progresului considerabil realizat de lingvistica noastră sub regimul democrat-popular.

Era natural ca planul de lucrări lexicografice al Academiei R.P.R. să prevadă ca prim obiectiv elaborarea unor dicţionare explicative şi normative, mai indicate pentru momentul cultural actual.

De aceea, după exemplul lexicografiei sovietice, cele două dicţionare editate de Academia R.P.R. se bazează pe principiul circulaţiei accepţiei cuvintelor, înregistrîndu-se în primul rînd sensul cel mai frecvent.

Tot ca o particularitate a dicţionarelor Academiei R.P.R. trebuie relevată, alături de orientarea ideologică marxistă, şi bogăţia fără precedent a materialului lexical.

I. 1. Abordăm întîi problema raportului dintre *Dicţionarul limbii romîne moderne* (DM) şi *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane* (DL), care este mai complexă decît rezultă din prefaţa *Dicţionarului limbii romîne moderne*, unde se afirmă că acesta ar fi „în esenţă o ediţie prescurtată" a celui precedent şi că „restrîngerea într-un singur volum a materialului lexical cuprins în cele patru volume ale *Dicţionarului limbii romîne literare contemporane* nu s-a făcut printr-o operaţie mecanică, de eliminare de material lexical, ci printr-o prelucrare minuţioasă a fiecărui articol al dicţionarului mare, din care... lipsesc doar citatele ilustrative" şi care a fost îmbogăţit cu aproape o mie de cuvinte.

Revizuirea articolelor din DL a reprezentat, în general, o îmbunătăţire a acestora, prin realizarea unei clarităţi, precizii şi concizii superioare, ca, de exemplu, în cazul cuvintelor şi expresiilor: *apolitism, avangardism, batardou, cacofonie, codism, cosmopolitism, curatelă, defecţiune, elegie, existenţialism, obiectivism* etc.

Reproducem, spre edificare, cîteva articole din DL, în paralelă cu variantele respective din DM: „*Cacofonie, cacofonii*, s. f. Asociaţie de sunete neplăcute auzului" (DL) şi „Asociaţie neplăcută de sunete" (DM). Se suprimă pleonasmul *sunete neplăcute auzului.*

„*Temă, teme*, s. f. ... 3. Parte a unui cuvînt constituită din rădăcină, la care se adaugă desinenţele sau sufixele" (DL) şi „3. Parte a unui cuvînt pînă la desinenţă, constituită din rădăcină urmată de o vocală tematică şi de unul sau de mai multe sufixe (gramaticale sau lexicale) (DM). Se corectează definiţia.

„*Ţăcălie, ţăcălii*, s. f. Bărbuţă mică şi ascuţită" (DL) şi „Barbă mică şi ascuţită" (DM). Se suprimă pleonasmul *bărbuţă mică.*

Expresia *a rupe inima tîrgului* (s. v. *inimă*) din DM este glosată diametral opus faţă de DL.

2. Uneori, însă, articolele din DM sînt inferioare sau la fel de eronate în raport cu cele corespunzătoare din DL, ca, de exemplu: *arie, înălţător, post, prejudecată, pronostic, proroga, serată, vizibil* etc.

Citãm, paralel, cîteva exemple ilustrative:

„*Arie, arii*, s. f., 1. (Geom.) Suprafaţă cuprinsă într-un contur închis" (DL) şi „1. (Geom.) Mărime ataşată unei suprafeţe finite, a cărei valoare arată de cîte ori încape în această suprafaţă un pătrat cu latura egală cu unitatea de lungime" (DM).

Deşi pleonastică (*contur închis*), definiţia ariei din DL este clară, pe cînd cea din DM păcătuieşte prin prolixitate şi obscuritate.

„*Prejudecată, prejudecăţi*, s. f. Părere greşită pe care cineva şi-o face dinainte asupra unui lucru sau pe care o adoptă cu uşurinţă, fără o cunoaştere temeinică a obiectului, a problemei" (DL) şi „părere, idee, preconcepută asupra unui lucru sau a unei probleme, adoptată uneori fără cunoaşterea directă a obiectului sau a problemei respective" (DM).

Pe cînd definiţia *prejudecăţii* din DL este pleonastică (o părere adoptată cu uşurinţă implică lipsa unei cunoaşteri temeinice a obiectului sau a problemei respective), cea din DM este contradictorie (o idee preconcepută se formează întotdeauna fără cunoaşterea directă a obiectului sau a problemei respective).

„*Pronostic, pronosticuri*, s. n. Prezicere pe care o face cineva asupra rezultatului unei acţiuni (în special la competiţiile sportive)" (DL) şi „Prezicere referitoare la desfăşurarea şi la sfîrşitul unor evenimente, al unor acţiuni, al unor dispute sportive" (DM).

Construcţia din DM se caracterizează prin prolixitate şi tautologie (*evenimentele* şi *disputele sportive* sînt tot acţiuni).

„*Vizibil, -ă*, adj. Care poate fi perceput cu ajutorul văzului, care poate fi văzut" (DL) şi „Care poate fi văzut cu ajutorul văzului" (DM).

Definiţia din DM este pleonastică (*văzut cu ajutorul văzului*).

3. Cu toate că în prefaţa DM se precizează că restrîngerea într-un singur volum a materialului lexical cuprins în cele patru volume ale DL nu s-a obţinut prin eliminare de material lexical, ci numai prin reducerea citatelor ilustrative, totuşi în DM se renunţă la numeroşi termeni sau sensuri din DL.

Astfel, numai la litera S se omit treizeci şi trei de articole, dintre care cităm: *scăpat, sclivisească, semisumă, sforişoară, stenograf, stipendiat, stîlpuşor, subîncrîngătură, sublingual, surduţ, surfilare, sus-menţionat.*

La articolul *cap* se exclud expresiile *a-i da cuiva la cap, a face cuiva de cap, a pune capul cuiva, a o scoate la cap* şi *a ieşi la un cap*; apoi se suprimă *a umbla cu pantahuza* etc.

Cuvintele şi expresiile menţionate mai sus se bucură de circulaţie activă şi generală. În orice caz, astfel de termeni sînt mai caracteristici pentru limba romînă modernă decît arhaisme sau barbarisme ca: *amenitate, echingiu, maculă, muhafiz, paraxenie, siteav, stepenă, snamenie, şogor, şohan, tamjă, tăftilcă, trilemă, zgîrfaci* etc. care figurează în DM.

Uneori suprimarea cuvintelor s-a făcut mecanic. De exemplu, se menţine *protază*, dar se elimină articolul corelativ *apodoză*, deşi cuvîntul *apodoză* se foloseşte chiar în definiţia articolului *protază*, sau dispare articolul *vilaiet*, dar cuvîntul respectiv apare în definiţia lui *valiu*, cu care se află în strînsă legătură.

Adesea în DM se menţin titlurile din DL, dar se exclud unele sensuri, în special cele figurate, ca de exemplu, la cuvintele *a ancora, a drapa, a gravita, a naufragia, naufragiat, paravan, a rima, a vira, zestre, zgură* etc.

Reducerea volumului DM faţă de DL se mai realizează şi prin contopirea unor articole. Astfel, se grupează sub acelaşi titlu omonime de tipul *savant* (adjectiv) şi *savant* (substantiv) sau *sfinx* (fluture) şi *sfinx* (monstru), precum şi substantive mobile ca *stareţ—stareţă*.

4. O caracteristică a DM faţă de DL o constituie sporirea numărului de cuvinte cu aproape o mie. Enumerăm cîteva din cele 86 de cuvinte adăugate la litera S: *sacoviţe, sacoviţă, seleam-ceauş, serat, sofra, stic, strup, stupinaş, supuşime, surchideală.*

Comparîndu-le pe acestea cu cele înregistrate de DL, dar neadoptate de DM (*scăpat, scliviseală, semisumă, sforişoară, stenograf* etc), conchidem că trierea lexicului la alcătuirea DM s-a făcut arbitrar.

La unii termeni din DM, atestaţi şi în DL, apar accepţii noi, ca la *satelit, a turna, turnător, ţăcăneală, a se ţăcăni, ţăcănit, ţăndăros* etc.

5. DM revine asupra formei unor cuvinte-titlu din DL, preferînd alte variante, mai uzuale sau considerate ca atare : *galimatie* (*galimatias* în DL), *orangutan* (*urangutan* în DL), *sentinelă* (*santinelă* în DL), *uretră* (*uretru* în DL), *profesór* (*profésor* în DL), *sátiră* (*satíră* în DL) etc.

Credem că se putea merge şi mai ferm pe calea ortografiei fonetice, optîndu-se pentru forme ca : *dezinenţă* (*desinenţă* în DM), *dizertaţie* (*disertaţie* în DM), *premiză* (*premisă* în DM), *tăieţei* (*tăiţei* în DM) etc.

În alte cazuri se rectifică termenii-titlu corupţi, ca *steregie* (*steresie* în DL), *ţapap* (*ţárap* în DL), operaţie cu atît mai necesară cu cît volumele al III-lea şi al IV-lea ale DL, ca şi DM, de altfel, n-au erată. (Chiar „*Îndreptările*" de la volumele I şi al II-lea ale DL nu cuprind decît o parte din greşelile operelor respective).

Unele inconsecvenţe referitoare la forma unor cuvinte trec din DL în DM fără a fi îndreptate, ca, de exemplu, la *a zbîrli, pănuşă, funcţie* etc. Deşi se recomandă forma *a zbîrli*, în corpul dicţionarelor se utilizează varianta *a zburli* (s. v. *înfoia, sperlit*) ; de asemenea, se adoptă pluralul *pănuşi* (s. v. *pănuşă*), dar se foloseşte *pănuşele* (s. v. *ştiulete*) ; se preferă *funcţiune* (s. v. *fonem, predicativ*), cu toate că se recomandă forma *funcţie*.

6. Sursa unora din greşelile ortografice din DM trebuie de asemenea căutată în DL : *înveliş de protecţie a unei camere cu aer* (s. v. *anvelopă*) în loc de *înveliş de protecţie al unei camere cu aer* ; *organ de conducere al unei mari unităţi militare* (s. v. *comandament*) ; *Carte care cuprinde explicaţii şi interpretări de natură superstiţioasă a unor mişcări convulsive şi involuntare, pe care le fac uneori pleoapele, buzele...* (s. v. *trepetnic*) în loc de *Carte care cuprinde explicaţii şi interpretări de natură superstiţioasă a la unor mişcări convulsive...* ; *bărbat considerat în raport cu copiii... verilor şi verişoarelor sale* (*sau ale soţiei sale*) (s. v. *unchi*) în loc de *ai soţiei sale* ; *mamifer... cu picioarele dinapoi mai lungi decît cele dinainte* (s. v. *iepure*) în loc de *picioarele de dinapoi... cele de dinainte* ; *partea dinainte a corpului omenesc* (s. v. *sîn*) ; *cele zece săptămîni dinainte de paşti* (s. v. *triod*) în loc de *săptămîni de dinainte de paşti*. (Referitor la construirea atributului adverbial cu prepoziţia *de*, v. *Gramatica* Academiei R.P.R., vol. II, p. 106) ; *Nu zi hop pînă nu treci şanţul* (s. v. *trece*) în loc de *nu zice...*

Uneori apar în DM greşeli cărora le corespund forme şi construcţii corecte sau preferabile în DL : *Primul şi cel mai mare compartiment a stomacului rumegătoarelor* (s. v. *rumen*) — *compartiment al stomacului* în DL ; *Vas de lemn plin cu apă în care se învîrteşte tocila pentru a o umezi* (s. v. troacă) — *pentru a se umezi* în DL. *Din punct de vedere al trupului* (s. v. *trupeşte*) — *Din punctul de vedere al trupului* în DL ; *Picioarele dinapoi* (s. v. *tuşina, tuşinat*) — *picioarele de dinapoi* în DL, *în aşa fel încît să nu îşi strice forma* (s. v. *umeraş*) — *în aşa fel încît să nu-şi strice forma* în DL ; corect : *aşa* (sau *astfel*) *încît să nu-şi strice forma*.

7. Spre deosebire de dicţionarul mare, DM este prevăzut cu trei mii de ilustraţii şi o serie de planşe, care îi sporesc accesibilitatea şi, deci, îi intensifică eficienţa. Sub acest raport DM este depăşit totuşi de CADE, al cărui număr de gravuri este dublu.

O altă particularitate a DM faţă de DL constă în indicarea etimologiei cuvintelor. Cu toată hotărîrea Academiei de a se elabora deocamdată dicţionare explicative, normative, ancorate în realitatea lingvistică actuală, totuşi, la cererea stăruitoare a publicului, autorii DM au adoptat hotărîrea de a nota şi etimologiile.

Dicţionarele istorice ale limbii romîne — DA, DU, CADE, ca să menţionăm pe cele mai uzuale — sînt, în mod logic, şi etimologice.

II. 1. a. DM conţine o serie de deficienţe de conţinut şi de formă. Abordăm prima categorie dintre ele, divizîndu-le, în limita posibilităţilor, pe sfere semantice şi tratîndu-le în ordine alfabetică. Începem cu termenii gramaticali. Pentru uşurarea discuţiei vom cita majoritatea articolelor respective.

„*Ablativ, ablative*, s. n. *Ablativ absolut* = = construcţie cu rol de propoziţie circumstanţială în care subiectul şi numele predicativ se pun la ablativ".

Definiţia aceasta este unilaterală, corespunzînd numai predicatului nominal. Cînd predicatul este verbal — şi acesta este cazul cel mai frecvent — el se trece la participiu şi se acordă cu fostul subiect al propoziţiei secundare, care e în vocativ, în gen, număr şi caz. Exemple : *Maximas virtutes iacere necesse est voluptate dominante Refecto ponte, Labienus exercitum traducit.*

„*Articol, articole*, s. n. 4. Particulă sau cuvînt care se alătură unui substantiv sau unui echivalent al lui, pentru a individualiza obiectul denumit de acesta".

Definiţia este valabilă numai pentru articolele hotărîte, nu şi pentru cel nehotărît, care „dă un sens nedeterminat substantivului pe care îl însoţeşte" (DM, s. v. *nehotărît*).

„*Articulat, -ă*, emis, rostit prin mişcarea organelor vorbirii".

Dinţii superiori, palatul dur şi cavitatea nazală sînt imobili în procesul vorbirii.

„*Asindet*, s. n. Figură de stil constînd în *euprimarea* conjuncţiilor copulative". Inexact. Prin asindet se înţelege omiterea oricărui fel de conjuncţie, fie coordonatoare, fie subordonatoare, adică parataxă sau juxtapunere. Exemplu : *Vrei nu vrei, bea Grigore aghiasmă.* În această frază, asindetul rezidă în eliminarea conjuncţiei coordonatoare disjunctive *sau*. În fraza : *Ai carte, ai parte*, asindetul exprimă un raport de subordonare.

„*Ca*[1] adv. I (Se compară două sau mai multe lucruri, fiinţe, situaţii)... O cîmpie... lungă ca pustiul."

Ca este denumit adverb, iar *decît*, care îndeplineşte o funcţie sintactică analogă (vezi DM, s. v. *decît*), prepoziţie. Nici *Gramatica limbii romîne* a Academiei R.P.R. n-are o atitudine consecventă în privinţa categoriei gramaticale a lui *ca*, considerîndu-l cînd prepoziţie (vol. I, p. 183), cînd adverb (*ibidem*, p. 337).

„*Coordonare, coordonări*, s. f. 2. Raport între două sau mai multe propoziţii legate între ele, fără ca una să depindă din punct de vedere sintactic de cealaltă sau de celelalte."

Definiţia este lacunară. Raportul de coordonare se stabileşte nu numai între propoziţii, ci şi între părţile de propoziţii, precum şi între o parte de propoziţie şi o propoziţie. Exemple : *Zdrobiţi orînduiala cea crudă şi nedreaptă* (Eminescu). *I-am împrumutat o carte interesantă şi care-i foloseşte şi la examenul de maturitate.*

„*Cum*[2] conj. ... 1. (Introduce o completivă directă sau indirectă). *Privind în urma lor cum se duceau* ... 2. (Introduce o propoziţie modală) ; *M-au văzut cuscrii cum dormeam.*"

Propoziţiile secundare *cum se duceau* şi *cum dormeam* îndeplinesc funcţiuni similare în frază, şi anume, de propoziţii completive directe.

„*Diateză, diateze*, s. f. Fiecare dintre formele verbale care indică raportul dintre acţiune şi cel care o săvîrşeşte."

Raportul dintre acţiune şi agentul ei este invariabil la toate diatezele. În propoziţiile *Muncitorul conduce maşina, Maşina este condusă de muncitor, Muncitorul se conduce după principii juste*, autorul acţiunii este tot *muncitorul*, deşi verbul se află, respectiv, la diatezele activă, pasivă şi reflexivă.

Diateza se defineşte pe baza raportului dintre subiectul gramatical şi obiectul direct.

„*Elida, elidez*, vb. I. tranz. A înlătura, în scris sau în vorbire, vocala finală a unui cuvînt înaintea vocalei iniţiale a cuvîntului următor."

„*Eliziune, eliziuni*, s. f. Suprimare a vocalei finale a unui cuvînt înaintea vocalei iniţiale a cuvîntului următor."

În limba romînă hiatul se poate evita şi prin elidarea vocalei iniţiale, nu numai prin

a celei finale. Exemple : — *Da-mpărate* ! — *Am venit să mi te-nchini* (Eminescu).

„*Eventiv, eventive*, adj. (În expr.) Verb reflexiv eventiv (şi substantivat) = verb reflexiv care arată că în starea subiectului se produce o schimbare, că subiectul se transpune în altă stare decît aceea în care se găsea."

Şi verbul activ poate fi eventiv, nu numai cel reflexiv : *a încărunţi* (= a deveni cărunt).

„*Fonem, foneme*, s. n. Cea mai mică unitate fonică a limbii, avînd funcţiunea de a diferenţia învelişul sonor al cuvintelor şi al morfemelor."

În această definiţie fonemul se confundă cu sunetul. „Fonemul este prin urmare un tip fonetic în care sînt reunite mai multe varietăţi fonetice, apropiate din punct de vedere fiziologic şi acustic. Din punct de vedere fiziologic şi acustic aceste varietăţi ale aceluiaşi fonem constituie sunete deosebite. Un ... *n* velar e alt sunet decît ... *n* dental. Dar aceste două varietăţi ale consoanei *n* nu au puterea, una luînd locul celeilalte, de a diferenţia cuvintele, prin urmare nu constituie foneme." (*Gramatica limbii romîne* a Academiei R.P.R., vol. I, p. 80).

„*Gramatică, gramatici*, s. f. Ansamblul de reguli cu privire la modificarea cuvintelor şi la îmbinarea lor în propoziţii."

Ar rezulta din această definiţie că gramatica nu studiază şi părţile de vorbire neflexibile (adverbul, prepoziţia, conjuncţia şi interjecţia), ceea ce nu corespunde adevărului.

„*Juxtapunere, juxtapuneri*, s. f. ... A alturare, fără ajutorul unei conjuncţii, a două propoziţii care se află, în ceea ce priveşte sensul, într-un raport de coordonare sau de subordonare."

Definiţia aceasta conţine atît erori de stil, cît şi de limbă : sintagma *fără ajutorul unei conjuncţii* este pleonastică, iar termenul *sens* este impropriu (coordonarea şi subordonarea sînt categorii de raport sintactic, nu de sens).

„*Personal, -ă, ... Pronume personal* = = pronume care are forme deosebite pentru indicarea celor trei persoane."

Şi formele pronumelui posesiv variază după persoană : *al meu, al tău, al său.*

„*Predicativ* ... Propoziţie predicativă = = propoziţie care îndeplineşte funcţiunea de nume predicativ într-o propoziţiune regentă."

Definiţia citată este corectă cu condiţia suprimării cuvîntului *regentă*. Potrivit acestei reguli, construcţia *Bine, băiete, bine, fă-te şi tu ce-i putea* (*Gramatica Academiei*, vol. II, p. 178) ar consta din două propoziţii : regenta, *Bine, băiete, bine, fă-te şi tu* şi propoziţia predicativă *ce-i putea*. Această interpretare e falsă. Prima sintagmă nu e propoziţie, pentru că-i lipseşte verbul predicativ. Verbul *a se face* este copulativ, deci el nu poate constitui predicatul decît cu ajutorul propoziţiei — nume predicativ *ce-i putea*. Construcţia *Bine, băiete, bine, fă-te şi tu ce-i putea* formează o singură propoziţie, e drept de un tip special, dar nu două. Prin suprîmarea numelui predicativ (chiar cînd acesta constă dintr-o propoziţie) dintr-o propoziţie, aceasta îşi pierde caracterul de propoziţie.

„*Sinereză, sinereze*, s. f. (Lingv.). Fuziune, într-un diftong, a două vocale (prima dintre ele devenind semivocală)."

Sinereza nu este condiţionată de caracterul de semivocală al celei dintîi dintre vocalele în hiat. În cuvinte pentru care se recomandă pronunţarea cu sinereză, ca *aus-tru* (DL, s. v.), *loi-tră* (DL, s. v.) (pe care noi le-am auzit rostite numai cu hiat : *a-ús-tru, lo-i-tră*), semivocala ocupă locul al doilea, nu primul.

„*Subiect, subiecte*, s. n. 2. Partea principală a propoziţiei care arată cine săvîrşeşte acţiunea exprimată de predicatul verbal sau cui i se atribuie o însuşire ori o caracteristică exprimată prin numele predicativ."

În cazul predicatului verbal, subiectul arată nu numai cine săvîrşeşte acţiunea, ci şi cine o suferă, ca, de exemplu, în propoziţiile *Candidatul este examinat cu atenţie* şi *Calul de dar nu se caută de dinţi*, ale căror predicate se află, respectiv, la diatezele pasivă şi reflexivă cu sens pasiv.

Structurii gramaticale a unei limbi îi aparţine şi studiul părţilor de vorbire şi a

formării cuvintelor, nu numai „organizarea cuvintelor în propoziţii şi fraze" (s. v. *structură*).

„*Subordonat, -ă*... Propoziţie subordonată (şi substantivat, f.) = propoziţie secundară dependentă de o propoziţie principală."

Propoziţia subordonată poate să depindă şi de o propoziţie regentă secundară : *Şezi aici pînă despre ziuă, că am să vin atunci tot eu să te iau* (Creangă). Propoziţia secundară *să te iau* este subordonată faţă de propoziţia, de asemenea secundară, *că am să vin atunci tot eu.*

„*Şi* [2] conj. 5 (Leagă două propoziţii de acelaşi fel, indicînd o completare, un adaos, o precizare nouă). *Încalecă şi porneşte cu bucurie* (Creangă)." Conjuncţia *şi* coordonează şi părţi de propoziţie, precum şi o parte de propoziţie cu o propoziţie : *Cei tari se îngrădiră Cu-averea şi mărirea în cercul lor de legi* (Eminescu) ; *Craiul îi dă mezinului calul său şi ce-i mai trebuie pentru drum.*

b. Despre termenii de teorie a literaturii din DM a scris cu competenţă Al. Dima (*Termeni de teoria literaturii în Dicţionarul limbii romîne moderne*, *Gazeta Literară*, VI, nr. 12, din 19.III.1959).

Adăugăm şi noi cîteva observaţii :

Unele specii literare sînt vag şi confuz definite. Astfel, *balada* nu se diferenţiază de *poem* şi se identifică cu *legenda*, care, la rîndul ei, este lacunar prezentată (s. v. *legendă*).

Motivele realiste ale legendei nu aparţin numai istoriei, cum arată definiţia, ci şi naturii.

Pe de altă parte, trebuie subliniat caracterul explicativ al elementelor fantastice din legendă, trăsătură prin care aceasta se deosebeşte de celelalte specii epice.

„*Doină, doine*, s. f. Cîntec elegiac tipic pentru lirica noastră populară, exprimînd un sentiment, de dor, de jale, de dragoste etc."

E surprinzător că în această definiţie lirica noastră populară se reduce la nota elegiacă. Reconsiderarea critică a folclorului nostru a relevat spiritul de ură, de revoltă, de răzbunare şi de optimism, caracteristic multor doine de dor şi de sărăcie, de păstorie, de cătănie, de dragoste şi de haiducie.

Noţiunile de *poem* şi de *epopee* suferă de aceeaşi lipsă de contur : „Poem eroicomic = = poem care tratează un subiect comic în forma unei epopei" (s. v. *eroicomic*), iar, la rîndul ei, epopeea este un „poem epic de mari dimensiuni".

Fabula poate fi redactată şi în proză, formă îmbrăcată şi de opera lui Esop, părintele acestei specii literare (s. v. *fabulă*).

Epitetul nu determină numai un substantiv, ci şi un verb : *Şi cerşea copilăreşte* (Eminescu).

Conceptul *figură de stil* se confundă cu *tropul*, atribuindu-li-se amîndurora sens figurat (s. v. *figură* şi *trop*). În realitate, noţiunea a doua este subordonată faţă de prima.

Comparaţia, de exemplu, este calificată *figură de stil* (s. v. *comparaţie*), deşi are sens propriu : *„În lungul acestor nopţi s-arăta pe zare un crai nou subţire, roşu, ca o seceră plină de sînge"* (Camilar). Epitetele *subţire* şi *roşu*, din propoziţia de mai sus, de asemenea figuri de stil, sînt folosite cu sens propriu. Există, însă, şi epitete cu sens figurat : *„Din izvoare şi din gîrle / Apa sună somnoroasă... Ea în valuri sperioase / Se azvîrle"* (Eminescu).

„*Glosă, glose*, s. f. ... 2. Formă fixă de poezie în care fiecare strofă, începînd de la cea de a doua, comentează cîte un vers din prima strofă (versul comentat repetîndu-se la sfîrşitul strofei respective)".

Definiţia glosei trebuie completată astfel : ultima strofă conţine aceleaşi versuri ca prima, însă inversate.

Armonia imitativă se obţine nu numai prin „alăturarea unor cuvinte ale căror sunete evocă un sunet din natură" (s. v. *imitativ*), ci chiar printr-un singur cuvînt onomatopeic : *Şi bat pămîntul tropotind* (Coşbuc).

Termenul *intrigă* figurează cu accepţia consacrată de *subiect* al unor opere literare, adică de „totalitatea incidentelor" unei opere literare (s. v. *intrigă şi deznodămînt*). Pentru

noua teorie literară, intriga este partea subiectului care determină cursul acțiunii.

Literatura populară nu cuprinde numai „creația artistică literară apărută în sînul poporului", ci și producțiile literare scrise însușite de mase și asimilate cu cele elaborate de ele însele (s. v. *literatură*).

Metonimia se confundă cu *sinecdoca*, afirmîndu-se că în cazul ambilor tropi modificarea sensului s-ar datora și raportului de întreg față de parte, ceea ce nu este valabil decît pentru sinecdocă (s. v. *metonimie* și *sinecdocă*).

„*Pleonasm, pleonasme*, s. n. Greșeală de exprimare constînd în folosirea unor cuvinte care repetă în mod inutil aceeași idee."

Pentru DM, conținutul noțiunilor *pleonasm* și *tautologie* coincide (s. v. *tautologie*), deși în realitate ele sînt distincte : în cazul tautologiei, cuvintele au aceeași semnificație (deci se poate suprima oricare dintre ele) : *a fixa* și *a împiedica să se rostogolească* (s. v. *tămîș*), pe cînd la pleonasm sensul unuia din termeni este inclus într-al cęluilalt, deci nu sînt substituibile : *a-și lua singur viața* (s. v. *sinucide*).

„*Prosopopee*, s.f. Figură de retorică prin care un orator atribuie unui obiect neînsuflețit sau unei persoane absente ori moarte vorbirea și comportarea unor persoane vii".

Contradicția acestei definiții este evidentă : dacă persoanele asbente nu-s moarte, fiindcă cele moarte au fost specificate ca atare, nu mai este cazul să li se atribuie „comportarea unor persoane vii".

Realismul socialist este caracterizat ca o „formă nouă și evoluată a dezvoltării realismului... sintetizînd totalitatea trăsăturilor care definesc creația artistică în epoca de luptă pentru construirea comunismului" (s.v. *realism*). Observăm, mai întîi, că stilul este pleonastic (*dezvoltării* trebuie suprimat), iar în al doilea rînd, greșeli de conținut. Realismul socialist este o metodă literară născută încă în epoca de luptă a clasei muncitoare împotriva orînduirii capitaliste, nu în perioada construirii comunismului.

Definiția *rimei* nu e corectă dacă nu se precizează că ea constă din identitatea sunetelor finale ale versurilor *începînd cu ultima vocală accentuată*.

„*Rondel, rondeluri*, s.n. Gen de poezie cu formă fixă, compusă din două rime, primele două versuri repetîndu-se după al optulea și ultimul vers".

Definiția citată, care reproduce pe cea din CADE este eronată și absurdă : primele două versuri devin al șaptelea și al optulea, nu se repetă după acesta, iar ultimul vers al poeziei este identic cu primul. Absurditatea definiției rezidă în faptul că după ultimul vers al poeziei ar mai exista încă două.

Prin prezentarea *semănătorismului* ca „un curent literar care a promovat o artă literară cu caracter popular, însă și cu tendințe naționaliste, care duceau la considerarea țărănimii ca un tot omogen fără diferențieri de clasă", se omit sau se denaturează o serie din caracteristicile acestui curent literar (s.v. *semănătorism*).

Caracterul popular al literaturii constituie o notă progresistă a acesteia, implicînd situarea scriitorului pe poziția poporului în alegerea și în aprecierea temelor, precum și tratarea acestora într-o formă accesibilă maselor.

Semănătorismul este „popular" prin cultul trecutului eroic, prin anticosmopolitism și prin forma literaturii, însă este reacționar, adică antipopular, prin proslăvirea vieții patriarhale și a tradițiilor înapoiate, prin idilizarea vieții țărănești, prin preconizarea armoniei sociale între țărani și exploatatorii lor, prin exaltarea boierimii, prin diversiunea șovină, prin ostilitatea față de oraș.

Rima terținelor unui *sonet* nu este liberă, ci alternantă (s. v. *sonet*).

Faptele nu se descriu, ci se povestesc (s. v. *tablou*... 3).

c. Noțiunile de economie politică, de un acut interes acum, ar trebui redactate cu mai

multă acurateţă, ceea ce nu se realizează întotdeauna.

Contradicţia şi prolixitatea definiţiei *artelului* agricol sînt flagrante. Dacă artelul este o „principală formă socialistă de producţie în comun, avînd la bază colectivizarea principalelor mijloace de producţie", el nu-şi mai poate propune „ca scop înlocuirea proprietăţii private mici şi mijlocii prin proprietatea socialistă colectivă". Lichidarea proprietăţii private mici şi mijlocii constituie o premisă a artelului, nu un scop.

„*Burghezie, burghezii*, s. f. *Marea burghezie* = vîrfurile societăţii burgheze (industriaşi, bancheri). *Mica burghezie* = pătura socială formată din micii producători de mărfuri, micii proprietari ai mijloacelor de producţie (negustori, meseriaşi, ţărani cu proprietate mică şi mijlocie), care nu exploatează forţa de muncă străină...".

Între vîrfurile societăţii burgheze trebuie incluşi şi moşierii proprietari de mari gospodării agricole capitaliste, care lucrează cu muncă salariată şi maşini agricole.

Considerarea negustorimii ca o categorie de mici producători de mărfuri constituie o gravă eroare. Funcţia lor economică rezidă în schimbul de mărfuri, nu în producerea lor.

d. Examinăm, în continuare, cîţiva termeni eterogeni.

„*Acoladă, acolade*, s. f. Semn grafic în forma a două fragmente de arc împreunate...".

Incontestabil că două fragmente de arc, oricum ar fi „împreunate", nu formează o acoladă.

E adevărat că definiţia acestei noţiuni e greu de formulat, însă chiar dicţionarele neilustrate, ca TDRG sau DU, îi prezintă imaginea, ceea ce DM, dicţionar ilustrat, nu face.

„*Anorganic -ă*... care nu aparţine clasei mari de compuşi ai carbonului". Inexact. Există şi compuşi anorganici ai carbonului, ca de exemplu, carbonaţii de fier, de magneziu etc. Trebuia: care nu aparţine hidrocarburilor şi derivaţilor acestora.

„*Dilemă, dileme*, s. f. Raţionament care pune două alternative contradictorii, dintre care trebuie să alegem una, deşi amîndouă duc la acelaşi rezultat".

Viciul acestei definiţii constă în folosirea improprie a cuvîntului *alternativă*, care la p. 22 (s. v. *alternativă*) este explicat corect ca: „*posibilitatea de a alege între două soluţii*", iar la p. 246 (s. v. *dilemă*), 870 (s. v. *totuna*) şi 881 (s. v. *trilemă*) are sensul de *soluţie, situaţie, posibilitate*.

Dacă dilema ar fi un raţionament „care pune două alternative", ea ar consta din patru premise, nu din două, deoarece o alternativă presupune două judecăţi.

Endemia este o boală „care izbucneşte periodic" (s. v. *endemie*) sau *care bîntuie constant în aceleaşi regiuni*, adăugăm noi.

Prin *epizootie* trebuie înţeleasă însăşi boala infecţioasă la un număr mare de vite dintr-o localitate sau regiune, nu procesul „extinderii [ei] prin contaminare".

„*Iepure, iepuri*, s. m. Mamifer... cu urechile lungi, cu două rînduri de dinţi incisivi aşezaţi spate în spate şi cu picioarele dinapoi mai lungi decît cele dinainte".

Ne-am străduit zadarnic să ne reprezentăm dentiţia iepurelui după definiţia reprodusă mai sus. Din ea rezultă că iepurele ar avea cîte două rînduri de dinţi incisivi pe fiecare maxilar. N-am putut, însă, înţelege dispoziţia acestora „spate în spate".

În realitate iepurele are pe fiecare maxilar cîte doi dinţi incisivi aşezaţi în faţă, iar numai pe maxilarul superior, îndărătul dinţilor incisivi, se află alţi doi dinţi, mai mici, care nu sînt folosiţi la ros. Natural că faţa acestora din urmă se află la spatele celor anteriori.

„*Influenţă*[2], *influenţe*, s. f. Acţiune care se exercită asupra unui lucru sau a unei fiinţe, putînd să le modifice conţinutul, concepţiile, sentimentele etc.".

Inadvertenţa acestei definiţii este evidentă: rezultă că lucrurile ar avea concepţii şi sentimente.

„*Mineral, minerale*, s. n. Corp solid, cu o anumită compoziţie chimică, care se găseşte în natură în stare cristalină sau amorfă".

Opinia de mai sus a DM este contrazisă la p. 611, unde se afirmă că petrolul este o rocă lichidă (s. v. *petrol*), iar roca este identificată cu mineralul (s. v. *rocă*).

Mirosul nu este simţul „care permite perceperea senzaţiilor olfactive". Senzaţia este un proces psihic care reflectă nemijlocit însuşirile separate ale obiectelor şi fenomenelor. Teza că prin intermediul organelor de simţ omul nu cunoaşte realitatea, ci propriile lui senzaţii este de natură idealist-subiectivă (s. v. *miros*).

„*Prejudecată, prejudecăţi*, s. f. Părere, idee preconcepută asupra unui lucru sau a unei probleme, adoptată uneori fără cunoaşterea directă a obiectului sau a problemei respective".

Dacă *preconceput* înseamnă „adoptat dinainte, fără o cercetare prealabilă" (s. v. *preconceput*), atunci *ideea preconcepută* exclude întotdeauna, nu numai uneori, „cunoaşterea directă a obiectului sau a problemei respective".

Putineiul e un vas în care se bate laptele (nu smîntîna), ca să se aleagă untul (s. v. *putinei*).

„*Rachetă, rachete*, s. n. ...2. Vehicul zburător sau proiectil propulsat prin reacţie, folosit în regiunile rarefiate ale atmosferei sau în stratosferă".

După această definiţie, stratosfera s-ar situa în afara atmosferei. În alt loc, stratosfera este prezentată, pe bună dreptate, ca o parte integrantă a atmosferei (s. v. *stratosferă*).

„*Simplist, -ă*... adj. (Despre concepţii, raţionamente, metode etc.). Care consideră lucrurile superficial, unilateral, neglijînd uneori chiar aspectele esenţiale".

Considerarea superficială a lucrurilor implică ignorarea constantă tocmai a aspectelor esenţiale.

După concepţia cunoscută nouă, *zară* derivă din laptele prins după ce a fost bătut, nu din smîntînă.

Prin *zăcămînt* nu se înţelege „locul... în care se găseşte un mineral" şi nici procesul de acumulare al acestuia, ci însăşi masa mineralului în poziţia naturală în care se află în pămînt.

2. O serie de termeni vechi sau de neologisme cu o circulaţie mai mult sau mai puţin intensă nu figurează în DM:

Avatar („Cînd urmăreşti destinul intelectualului democrat Dinu Bordea şi avatarurile lui morale"... *Tribuna*, III, nr. 28, din 11 iulie 1959, p. 3), *bălbătaie* (pe care îl foloseşte la p. 935 s. v. *vălvătaie*), *caracter naţional* (al artei), *caracter popular* (al artei), *coexistenţă paşnică*, *complex* (cu sens psihanalitic), *dativul etic*, *a deconspira*, *deflaţie* (corelativul *inflaţie* există), *demiurgic* („Colegii mei întru reportaj au străbătut ţara de la un capăt la altul, izbutind să surprindă... ceva din febra constructivă, din entuziasmul demiurgic ce caracterizează activitatea cotidiană a milioanelor de oameni angrenaţi în construcţia socialismului. *Tribuna*, III, nr. 18, din 30.V.1959, p. 1), *denuclearizare* (zonă denuclearizată), *a dezangaja*, *dezangajare* (zonă de dezangajare a forţelor armate), *a dezinforma*, *dezinformare* („...cetăţeanului de rînd îi apare chipul adevărat al poporului sovietic, al Rusiei, surprinzător în raport cu imaginea multiplu tendenţioasă pe care ani şi ani de-a rîndul au întreţinut-o oficinele de propagandă, dezinformarea..." *Contemporanul*, nr. 38, din 25 sept. 1958, p. 8), *erou liric*, *factologie*, *factologic* („Tot aşa secţiunea verticală... nu se reduce la un inventar factologic, ci operează în virtutea aceluiaşi criteriu selectiv". *Tribuna*, III, nr. 17, din 25.IV.1959, p. 2), *gîndirism*, *gîndirist*, *hitlerist*, *a idiliza* („Ei [Grigorescu şi Vlahuţă] nu idilizează ţăranul după reţete burgheze". Vlahuţă, *Opere alese*, I, E.S.P.L.A., 1952, p. 18), *a impulsiona*, *justiţiar* („Un asemenea personaj nu poate fi pur şi simplu admirat, ci... înţeles, iubit, imitat în ardenţa lui combativă, în avîntul lui justiţiar". *Tribuna*, III, nr. 28, din 11.VII.1959), *kinestezic* (senzaţie kinestezică), *lipitură* (nume de boală, folosit şi de Eliade în *Zburătorul*; atestat în DU, TDRG, CADE), *merceolog*,

orientativ, plat, război rece, reprofila, rejansă (cingătoare la fustă), *sectorist, securist, sincrofazotron, spații verzi, spută, stenograf, stil indirect* (deşi se trimite la el s. v. *stil*), *subordonator* (deşi există corelativul *coordonator*), *tehnoredactor, zvonist* (e atestat în schimb *svonar*) etc.

3. Unor termeni atestați le lipsesc parte din sensuri, în special cele figurate:

Afecta vb. I. Tranz. A atinge, a prejudicia („Dar zgomotul nu are efecte dăunătoare numai asupra sănătății omului; el afectează, firește, și munca acestuia" *Contemporanul*, nr. 12, din 27.III.1959). De altfel această accepție este folosită s. v. *teoretic*.

Aleluia interj. A termina, a isprăvi („Dacă ceva trece prin mîini, aleluia! zbiera notarul ca un ieșit din minți". *Bărăgan*, 1957, p. 124).

Aluneca vb. I. Intranz. A devia, a se corupe („În unele nuvele..., Delavrancea tratează cazuri patologice, izolate, fără semnificație socială, alunecînd pe panta naturalismului, *Istoria literaturii romîne*, clasa a X-a, p. 315).

Ancora vb. I. Intranz. A se fixa („Pentru ca imaginea realității reflectate în literatură să-și capete toată strălucirea, scriitorul trebuie să fie desigur solid ancorat în realitate". *Scînteia*, nr. 4532, din 26.V.1959).

Aranja vb. Unipers. cu acuz. A conveni, a-i veni la socoteală a se potrivi („Sau de cînd e voiajor nu-l mai aranjează?" *Moromeții*, p. 8).

Avizat, -ă, adj. Prevenit, informat, pregătit („Comparîndu-se definiția alegoriei și simbolului, chiar cititorul mai avizat nu va putea sezisa diferența dintre ele". *Gazeta literară*, VI, nr. 12, din 19.III.1959, p. 2).

Bale s. f. pl. (Despre zeamă de varză, vin etc.). Aspectul vîscos și sub formă de firișoare al unor lichide. Vezi și DA.

Băuni vb. IV. Intranz. (Despre arme, corpuri tari care se izbesc). A pocni, a produce un zgomot puternic.

Căpăta vb. I. Tranz. A primi ceva de pomană.

Celebra vb. I. Tranz. A proslăvi, a exalta („*Oameni și dragoste* se deschide cu un tulburător ciclu de *Marine*, instantanee vioaie care celebrează bucuriile unei vieți libere și pașnice". *Tribuna*, III, nr. 15, din 11.IV.1959, p. 2). Vezi și DA.

Confluență, -e, s. f. Contact, întîlnire („Linia de contact, confluența celor două modalități literare se realizează mai ales în persoana principalului personaj al piesei, țăranul Toma Căbulea". *Tribuna*, III, nr. 28, din 11.VII.1959).

Consuma vb. I. Tranz. A isprăvi, a termina. Vezi și DU, CADE.

Criză, -e, s. f. Tensiune, zbucium sufletesc („Acțiunea exterioară a piesei se petrece în cele douăzeci și patru de ore ale tragediei clasice, surprinzînd eroii într-un moment de criză acută, de maximă intensitate a conflictului". *Scînteia*, nr. 4547, din 12.VI.1959). Vezi și DA.

Culant, -ă, adj. Curgător (stil culant). Vezi și DA, CADE.

Denunța vb. I. Tranz. A indica, a demonstra. („O singură apucătură denunța oarecum că, sub fruntea ei senină, clipea o minte cu reazimul dezrădăcinat..." Caragiale, *Opere*, I, E.S.P.L.A., p. 351).

Epuizat, -ă, adj. (Despre cărți, un bun material oarecare) terminat, isprăvit.

Frecventa vb. I. Tranz. A cerceta adesea. Vezi CADE.

Frecventare, s. f. Cercetare, contact. („Credeți că frecventarea folclorului trebuie să capete caracterul unei preocupări constante și sistematice...?" *Romînia liberă*, nr. 4549, din 30.V.1959).

Funciar, -ă, adj. I. Agrar, referitor la pămînt („Lucrări de îmbunătățiri funciare au fost intensificate în ultima vreme în majoritatea regiunilor". *Scînteia*, nr. 4541, din 5.VI.1959). 2. Care caracterizează natura cuiva, de bază („...o demonstrație de încredere în noblețea funciară a omului." *Contemporanul*, nr. 21, din 29.V.1959).

Galerie, -ii, s. f. Serie de portrete literare. („...Obiectul principal al istoriei literare nu constă în prezentarea unei galerii de portrete individuale, ci a evoluției procesului literar și politic..." *Gazeta literară*, VI, nr. 25, din 18.VI.1959, p. 3).

Gelos, -oasă, adj. Care ţine mult la ceva („...gelos de reputaţia europeană, de liniştea şi de ordinea statului său...” Caragiale, *Opere*, III, E.S.P.L.A., 1952, p. 183). Vezi şi DA, DU, CADE.

Interfera vb. I. Intranz. A se întîlni, a se încrucişa (*Contemporanul* nr. 43, din 31.X.1958, p. 2).

Interferenţă,-e, s. f. Întîlnire, combinare, încrucişare. („Făcînd această precizare, nu trebuie să exagerăm, respingînd din principiu interferenţele posibile între cele două specii şi stabilind delimitări categorice şi fixe.” *Tribuna* III, nr. 17, din 25.IV.1959, p. 1). Vezi şi DA.

Jalona vb. I. Tranz. A indica punctele esenţiale ale unei probleme, punctaj. Vezi şi DA.

Mesaj, -e, s. n. Conţinutul de idei al unei opere de artă, nota specifică a unui scriitor. („Opera lor este durabilă prin mesajul uman pe care-l transmite posterităţii...” *Tribuna*, III, nr. 24, din 13.VI.1959, p. 6).

Peisaj, -e, s. n. Aspect al societăţii, literaturii etc. („Poetul cînta eroul... integrîndu-l în complexitatea peisajului social dintr-un anume moment istoric”. *Contemporanul*, nr. 27, din 10.VII.1959; „Impresionantul monument literar ridicat de Eminescu... a constituit în peisajul poeziei clasice româneşti o culme...” *Programul de radio*, IX, nr. 395, din 11.VI.1959, p. 1).

Polivalent, -ă. Care are valori multiple („În sistemul nostru de educaţie şi învăţămînt, prin funcţiile ei polivalente, literatura îndeplineşte un rol primordial.” *Luceafărul*, II, nr. 12 din 15.VI.1959).

Privilegiu, -ii, s. n. Particularitate avantajoasă de ordin temperamental, educativ, profesional etc. („Sufletul lui de poet [al lui Bălcescu]... l-a făcut să întrezărească pentru ţara lui zile de înseninare, cu darul de a înţelege mult din puţin, cu acele presimţiri care sînt un privilegiu al sensibilităţii poetice.” O. Densusianu, *Istoria literaturii române moderne*, III, Bucureşti, 1933.

Radical, -ă, adj. (şi subst.) În termeni tehnici, în stil neologic („Spre disperarea tradiţionaliştilor, vorbesc pe „radical” neuitînd şi grasa limbă populară.” *Gazeta literară*, nr. 15, din 9.IV.1959, p.1) Vezi şi DU şi CADE.

Recuzită, -e, s. n. Totalitate a obiectelor specifice unei sfere de activitate sau a ideilor unui sistem („Iosif Vidmar... încerca... să împrumute o patină cît de cît „marxistă” ţesăturii sale de sofisme culese din recuzita perimată a teoriei literare idealiste.” *Tribuna*, III, nr. 13, din 28.III.1959).

Suspina vb. Intranz. A dori fierbinte ceva (Cît am suspinat eu după boişorii ăştia !) Vezi şi DU, CADE.

Tributar, -ă. Dependent sub raport ideologic, influenţat. („Atunci am simţit că nu mai sînt tributar nici unei şcoli literare.” *Romînia liberă*, nr. 4549, din 30.V.1959, p. 2).

Valenţă, -e, s. f. Valoare, semnificaţie („Cînd spun „limpezire” pun în acest cuvînt toate valenţele lui ideologice şi afective”. *Gazeta literară*, nr. 10, din 5.III.1959, p. 6).

4. Deficienţele de formă ale *Dicţionarului limbii romîne moderne* apasă relativ greu în cumpănă. Stilul unui dicţionar reclamă prin excelenţă concizie şi claritate, pe care D.L.R.M nu le întruneşte totdeauna :

„Care aminteşte de un eveniment petrecut. la aceeaşi dată; cu unul sau mai mulţi ani în urmă” (s. v. *aniversar*). Din moment ce s-a petrecut la aceeaşi dată, nu mai poate fi diferenţiat prin ani. De exemplu, două persoane născute la aceeaşi dată nu pot avea decît aceeaşi vîrstă. Evenimentul aniversat nu se produce nici în aceeaşi zi, nici în aceeaşi lună şi nici în acelaşi an cu momentul aniversării, ci s-a întîmplat în ziua şi luna corespunzătoare calendaristic, cu unul sau mai mulţi ani în urmă.

Apendicita ar fi „inflamare a apendicului şi boala pe care o cauzează” (s. v. *apendicită*). Inflamarea apendicelui este însăşi boala, nu cauza acesteia.

Conştiinţa este „facultatea de a gîndi şi de a determina raporturile cu realitatea înconjurătoare, pe baza reflectării realităţii obiective în gîndire”. Construcţia aceasta sugerează ideea că *realitatea obiectivă* n-ar coincide cu *realitatea înconjurătoare*. Trebuia = *pe baza*

reflectării acesteia în gîndire şi în acest caz dispărea, o dată cu echivocul şi repetiţia.

Creierul este „organ al gîndirii şi al conştiinţei la om" (s. v. *creier*), ca şi cînd gîndirea n-ar face parte integrantă din conştiinţă.

„*Cult, -ă*, adj. Care are un nivel înalt de cultură şi de cunoştinţe". Noţiunea *cunoştinţe* este inclusă în *cultură*, deci e de prisos.

Decepţionismul ar fi o „atitudine pesimistă ... manifestată în literatură prin expresia unei dezamăgiri permanente" (s. v. *decepţionism*). Tautologia poate fi evitată construindu-se : *Atitudine pesimistă ... manifestată în literatură printr-o dezamăgire permanentă.*

În definiţia verbului *a desfide*, pleonasmul se asociază cu obscuritatea. „A provoca pe cineva la o acţiune sau la dovedirea unui lucru, ştiind de mai înainte că nu va reuşi."

Şi „*dovedirea unui lucru*" constituie o acţiune, deci este o sintagmă superfluă. Citatul ilustrativ al definiţiei arată că nu e vorba de nici o „provocare la o acţiune", ci pur şi simplu, de exprimarea unei neîncrederi.

Termenii subliniaţi din construcţiile prolixe care urmează se vor suprima : „Linie dreaptă = linie care uneşte două puncte pe drumul cel mai scurt *din spaţiu*" (s. v. *drept*) ; „Perioadă *de timp* în care *se petrece*, se desfăşoară o acţiune " (s. v. *durată*) ; „Propoziţie care cuprinde relatarea în mod obiectiv, *fără participarea afectului*, a unei constatări" (s. v. *enunţiativă*) ; „Fată bătrînă = fata trecută de vîrsta de măritat *şi rămasă necăsătorită*" (s. v. *fată*) ; „Atracţie sexuală *perversă* faţă de indivizi de acelaşi sex" (s. v. *homosexualitate*). „Dispozitiv de ochire la puşti ... *care ajută la precizarea obiectivului ochit*" (s. v. *înălţător*) ; „Resturi *rămase* după topirea slăninei (sic) şi stoarcerea unturii din ea" (s. v. *jumară*) ; „Folosire a unui cuvînt în locul altuia din neatenţie sau *din distracţie*" (s. v. *lapsus*) ; „Magicienii cred că pot răsturna legile naturii *sau pot provoca fenomene supranaturale*" (s. v. *magie*) ; „Nume dat fenomenelor meteorologice... *care se produc în atmosferă*" (s. v. *meteor*) ; „Procedeu folosit pentru realizarea unui lucru *sau atingerea unui scop*" (s. v. *metodă*) ; „Bani sau daruri date unei persoane, cu scopul de a o corupe *ca să facă un lucru ilegal*" (s. v. *mită*) ; „Fiinţă ireală ... *pe care o creează fantezia*" (s. v. *nălucă*) ; „Acordă avantaje, *favoruri, funcţii* rudelor" (s. v. *nepotism*) ; „Poezia lirică ... în care se exprimă preamărirea, *elogiul, entuziasmul sau admiraţia* faţă de persoane..." (s. v. *odă*) ; „Lungirea liniei care mărgineşte aria *unei suprafeţe*" (s. v. *perimetru*) ; „A vărsa lacrimi (de durere, de emoţie sau *de bucurie*)" (s. v. *plînge*) ; „În anumite perioade *de timp* ale anului" (s. v. *post*) ; „Eroi ireali *sau fantastici*" (s. v. *poveste*) ; „A modifica forma, dimensiunile, constituţia *sau aspectul* unui material ..." (s. v. *prelucra*) ; „Amintire vagă a unor fapte *aproape dispărute din memorie*" (s. v. *reminiscenţă*) ; „A introduce în plămîni *prin inspiraţie* aer şi a da afară *prin expiraţie* ..." (s. v. *respira*) ; „Care procedează după bunul lui plac, *nesocotind şi încălcînd voinţa şi drepturile altora*" (s. v. *samavolnic*) ; „Dezechilibrarea unităţii *şi coerenţei* psihice" (s. v. *schizofrenie*) ; „Perioada *de timp* în care membrii unui organ reprezentativ, ai unei instituţii ştiinţifice sau ai unui colectiv organizat se întrunesc pentru a rezolva împreună unele probleme *şi lucrări*" (s. v. *sesiune*) ; „A-şi lua *singur* viaţa" (s. v. *sinucide*) ; „Restul lumii fiind creat de conştiinţa *şi de reprezentarea eului*" (s. v. *solipsism*) ; „Instituţie medicală în care sînt *internaţi* şi trataţi bolnavii, *accidentaţii sau răniţii*" (s. v. *spital*) ; „Părticică *mică*" (s. v. *strelice*) ; „Comună suburbană = comuna de la marginea unui oraş, *în imediata lui apropiere* ..." (s. v. *suburban*) ; „Transpiraţie abundentă, provocată *prin mijloace terapeutice*, în scopuri curative" (s. v. *sudaţie*) ; „Influenţa exercitată asupra conştiinţei *şi voinţei* unui bolnav" (s. v. *sugestie*) ; „Care *apare*, se produce, rămîne la suprafaţă, *fără să atingă miezul, esenţa lucrurilor*" (s. v. *superficial*) ; „Taxă suplimentară adăugată altei taxe, *fixată anterior*" (s. v. *suprataxă*) ; „Repetare mecanică, *lipsită de interes şi de spirit inventiv*" (s. v. *şablon*) ;

„A freca suprafaţa unui obiect pentru a face să dispară *un lichid* sau o substanţă străină care îl acoperă" (s. v. *şterge*) ; „Grup de persoane care stau nemişcate într-o anumită po-

ziţie *şi atitudine*" ... „Privelişte de ansamblu care impresionează *vederea* prin frumuseţe şi *pitoresc*" (s. v. *tablou*); „Clopot care se atîrnă la gîtul vitelor sau al *oilor* ..." (s. v. *talangă*); „Pat portativ cu care se transportă *răniţii* şi bolnavii" (s. v. *targă*); „Parte a medicinii care se ocupă cu tratamentul bolilor *şi cu modul de întrebuinţare a medicamentelor*" (s. v. *terapeutică*); „Totalitatea termenilor tehnici *de specialitate*" (s. v. *terminologie*); „Ansamblul stărilor meteorologice *ale atmosferei* ..." (s. v. *timp*); „Ordinea sau *aşezarea* cuvintelor" (s. v. *topică*); „Este relatat *sau expus* în mod exagerat" (s. v. *trage*); „Deranjarea activităţii unui organ anatomic *sau a funcţiei lui*" (s. v. *tulburare*); „Infanterist special instruit, echipat *şi înzestrat* pentru a lupta ..." (s. v. *vînător*); „Persoana cea mai în vîrstă dintr-o adunare, chemată să deschidă şi să conducă dezbaterile pînă la alegerea biroului şi *a preşedintelui*" (s. v. *vîrstă*) „Unealta ... cu care *se apucă şi* se trag *afară* din apă peştii mari, *după ce au fost prinşi*" (s. v. *zbilţ*); „Funicular *aerian cu cablu* folosit pentru transportul persoanelor şi al mărfurilor" (s. v. *zeonifer*); „Clopoţel de forma unui *mic* glob de alamă, cu una sau mai multe găurele *în corpul lui*..." (s. v. *zurgălău*); „În ultima construcţie şi topica trebuie rectificată: *Clopoţel de alamă de forma unui glob* ...

Alteori stilul păcătuieşte prin repetiţii supărătoare, monotone: „Ţesătură moale cu fire buclate pe una dintre feţe sau pe amîndouă feţele" (s. v. *eponj*); cuvîntul feţele trebuie suprimat. „Joc sportiv cu mingea între două echipe de cîte 11 jucători, fiecare dintre jucători căutînd să introducă mingea în poarta adversă" (s. v. *fotbal*). E recomandabil ca al doilea termen *jucători* să fie înlocuit cu pronumele *aceştia*.

5. Sporadic apar şi erori de limbă: „*generalizarea* celor mai *esenţiale particularităţi*" (s. v. *abstract*). Adjectivul *esenţial* nu are grade de comparaţie. În articolele *dilemă*, *totuna* şi *trilemă* cuvîntul *alternativă* este folosit şi cu accepţia greşită de *posibilitate*, *soluţie*, nu cel de *posibilitate de a alege între două soluţii*. Cu întrebuinţare improprie mai apar termenii *sensul*, în articolul *juxtapunere*; *către*, în articolul *paparudă* (în loc de *pentru*): *desemnează*, în articolul *sinonimic* („Dovleac şi tărtăcuţă desemnează ... cap"); *atîrnă*, în articolul *spînzurătoare*; *descriere*, în articolul *tabloul* 3 („descriere ... a unor fapte"); *neluare-aminte* este un cuvînt artificial.

6. Formele articolului posesiv sînt întrebuinţate inconsecvent „Legile de dezvoltare *a* naturii şi *a* societăţii" (s. v. *libertate*), dar şi corect: „legile generale de mişcare şi de dezvoltare *ale* naturii, *ale* societăţii şi *ale* gîndirii (s.v. *dialectica*)"; „nivel de dezvoltare *a* societăţii şi *a* culturii materiale" (s. v. *civilizaţie*), dar şi corect: „nivel de intensitate sonoră *al* semnalelor auditive" (s. v. *volum*); „organ de conducere *a* unei mari unităţi militare" (s. v. *comandament*), dar şi corect: „organul de conducere şi de îndrumare *al* unei publicaţii" (s. v. *colegiu*); „modul de organizare şi funcţionare *a* unei instituţii, *a* unei întreprinderi" (s. v. *profila*), dar şi corect: „scopul, structura şi modul de funcţionare *ale* acesteia (ale unei organizaţii)" (s.v. *statut*).

Articolul posesiv se scrie uneori greşit şi în alt tip de construcţii: „Numele unei rase de oi *a* căror miei au blană buclată" (s. v. *Caracul*) în loc de oi *ai* căror miei.

Semnalăm şi cîteva dezacorduri: „îngheţarea apei provenită din ploaie" (s. v. *polei* 1) în loc de „apei provenite"; „limba unei populaţii mai vechi, dispărută în urma unei cuceriri" (s. v. *substrat*) în loc de „populaţii dispărute".

Cuvîntul *Biblic* este scris cînd cu iniţială majusculă (s. v. *testament*), cînd cu minusculă (s. v. *biblic*, *evanghelie*, *vulgata*); se recomandă forma de plural (deci şi cea de genitiv singular) *slănini* (s. v. *slănină*), dar se întrebuinţează forma *slănine* (s. v. *jumară*).

7. Greşelile de punctuaţie sînt frecvente, antrenînd uneori şi modificarea sensului.

Astfel lipseşte virgula după cuvîntul *întrebuinţează* în articolul *antifrază*, după *aripilor* în articolul *barză*, după *pielea* în articolul *epidermă*, după *latine* în articolul *latinism*, după *solide* în articolul *lubrifiant*, după *altul* în

articolul *pritoci*, după *gramatical* în articolul *reflexiv* etc.

În alte cazuri virgula trebuie suprimată: după *substantival* în articolul *partitiv*, după *bărbătească* în articolul *surtuc*, după *femeilor* în articolul *sutien* etc.

În articolul *vodevil* trebuie puse virgule după *act* şi după *cuplete*.

8. Erorile tipografice, puţine, pot fi rectificate cu uşurinţă de cititori: *o masă* (s. v. *laminor*) în loc de *o masă*, *unitate dintre forţele de producţie* (s. v. *mod*) în loc de *unitatea*, *lipsa de bază* (s. v. *obscuritate*) în loc de *lipsă de vază*; *faţă unei coli* (s. v. *recto*) în loc de *faţa unei coli*; *apă* (s. v. *săpoi*) în loc de *sapă*; *celu de al doilea ambala* (s. v. *supratară*) în loc de *celui de al doilea ambalaj* etc.

Ilustraţiile, în general clare şi instructive, precizează şi completează definiţiile. Poate că o ediţie viitoare va mări numărul imaginilor, fără de care o serie de definiţii de plante şi de instrumente nu pot fi înţelese, ca, de exemplu, *filimică*, *gura-lupului*, *schinduf*, *spinuţă*, *sunătoare* etc.

Semnalăm şi unele discordanţe între imagini şi textul corespunzător. Astfel, sub titlul *uşi turnante* (s. v. *turnant*) figurează în realitate o uşă turnantă şi o poartă turnantă; sub titlul *urcioare* (s. v. *urcior*) se află, ca şi la CADE, un urcior şi o cană; la 334, 366, 370 etc. unele gravuri sînt deplasate faţă de textul respectiv.

Dicţionarul limbii romîne moderne s-a bucurat de un interes deosebit din partea cercurilor largi de cititori şi de o primire în general favorabilă din partea criticii.

Chiar dacă n-ar prezenta decît calitatea de a fi cel mai cuprinzător dicţionar romînesc şi tot s-ar situa pe primul plan al lexicografiei noastre.

Noi i-am relevat în special insuficienţele — inerente unei atari lucrări — însufleţiţi de dorinţa de a contribui în cît mai mare măsură la îmbunătăţirea lui.

Gh. Trandafir

Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba romînă, vol. I

Ed. Academiei R.P.R., Bucureşti, 1959, 258 p.

Recent a apărut în Editura Academiei R.P.R. primul volum din seria de *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba romînă*. Ca şi studiile de gramatică sau cele de fonetică şi dialectologie, studiile de formare a cuvintelor au scopul de a aduce date noi cu privire la unul dintre domeniile lingvisticii insuficient cercetate pînă acum. Volumul cuprinde articole privitoare la diverse aspecte ale formării cuvintelor (sufixe, prefixe, compuse, derivare regresivă). Aceste studii constituie un început în vederea elaborării unui *Tratat de formare a cuvintelor în limba romînă*. Elaborarea unui astfel de tratat cere în prealabil o muncă minuţioasă de cercetare a unor sufixe, prefixe şi procedee de compunere a cuvintelor, deoarece de la apariţia lucrării lui George Pascu *Sufixele romîneşti* (Bucureşti, 1916) nu s-au mai scris decît studii disparate şi destul de puţine în raport cu mulţimea problemelor care trebuie să fie rezolvate. Totodată, aşa cum arată acad. Al. Graur în prefaţa volumului, lucrarea lui George Pascu n-a fost satisfăcătoare nici pentru vremea sa, iar astăzi ea este cu totul depăşită de dezvoltarea lingvisticii.

Volumul întîi al culegerii cuprinde articole variate, cele mai multe elaborate de cercetători ai Institutului de lingvistică din Bucureşti, sub conducerea acad. Al. Graur şi prof. J. Byck. Pe lîngă studiile propriu-zise, volumul conţine şi trei articole referitoare la

procedeele de formare a cuvintelor în unele texte din secolul al XVI-lea, utile mai ales pentru cei care urmăresc evoluţia mijloacelor de formare a cuvintelor în limba noastră.

Celelalte contribuţii cercetează situaţia cîte unui sufix sau a unui prefix (de exemplu, *Prefixul pre- în limba romînă*, *Sufixul -aj* etc.) sau a mai multor sufixe ori prefixe înrudite prin funcţia lor (de exemplu, *Sufixele -ar şi -aş la numele de agent*, *Prefixele superlative în limba romînă* etc.). Două studii se ocupă de compunerea cuvintelor; unul discută această problemă în liniile ei mari (*Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba romînă* de Halina Mirska), iar celălalt analizează *Compusele în terminologia ştiinţifică şi tehnică actuală* (Constant Maneca).

Primul studiu din volum, *Prefixul pre- în limba romînă* de I. Rizescu, discută originea, valorile şi evoluţia acestui prefix. Autorul demonstrează că, deşi are etimologie multiplă şi sensuri diferite, *pre-* se comportă ca un prefix unitar.

În articolul *Prefixul răs- în limba romînă*, Gh. Bulgăr respinge ipotezele unor cercetători mai vechi care socoteau acest prefix de origine latină. Autorul arată proveniența lui din slavul рАЗ-рАС, apoi discutînd conţinutul semantic, deosebeşte şase sensuri ale acestui prefix, dintre care trei sînt puse pentru întîia oară în evidenţă.

Făcînd comparaţii pe bază de statistici (din DA ms.), autorul ajunge la concluzia că *răs-* e mult mai frecvent în vechile traduceri religioase (datorită influenţei slave) decît în limba literară contemporană. Faţă de aceasta din urmă, limba populară este şi ea mai bogată în derivate cu *răs-*.

În studiul *Prefixele superlative în limba romînă*, Rodica Ocheşeanu scoate în evidenţă sensul de intensificare (ideea de superlativ) al multor prefixe din limba romînă. Se constată că procedeul de intensificare a sensului unor cuvinte cu ajutorul prefixelor a fost folosit atît în limba veche, cît şi în limba contemporană. Concluziile în ceea ce priveşte productivitatea prefixelor discutate sînt importante, pentru că ne arată felul în care se dezvoltă elementele noi în limbă. Autoarea demonstrează că prefixele noi cu funcţie de superlativ nu intră în concurenţă cu prefixele vechi (cu excepţia lui *arhi-*); aceasta datorită faptului că fiecare prefix se utilizează de preferinţă cu anumite teme, în anumite aspecte ale limbii etc. (*ultra-* se ataşează la termeni politici, *supra-* la termeni ştiinţifici etc.).

Cercetînd derivatele cu sufixul *-aj*, Georgeta Ciompec aduce precizări în legătură cu acest sufix, de dată recentă în limba noastră (George Pascu în lucrarea sa nici nu-l aminteşte), care a devenit productiv, întrucît nu apare numai în împrumuturi, ci şi în cuvinte derivate pe teren romînesc.

La aceeaşi concluzie în legătură cu un sufix nou ajunge şi Maria Iliescu în studiul său *Sufixul adjectival -bil în limba romînă*. Referindu-se la situaţia din limba latină şi din limbile romanice, autoarea stabileşte modul cum a pătruns acest sufix în limba romînă contemporană, unde s-a generalizat (mai ales în limbajul tehnic şi în cel familiar) devenind sufix productiv, între altele, datorită faptului că în anumite funcţii (de exemplu pentru exprimarea ideii de posibilitate) el nu este concurat de alte sufixe. Cercetarea unor sufixe noi, care au început să fie productive, a mai fost abordată în articolele: *Sufixul -ier* de Zizi Ştefănescu-Goangă şi *Sufixele -ism şi -ist* de Jana Albin, preţioase pentru noile informaţii pe care le aduc în legătură cu aceste sufixe.

Ana Canarache în articolul *Sufixele -ită, -oză şi -om* se ocupă de formaţiile pe care le creează aceste sufixe în limbajul profesional al medicilor.

Evoluţia sufixelor *-ame* şi *-ime* în limba romînă este urmărită de Elena Carabulea; autoarea observă că derivatele în *-ame* care au dispărut din limba actuală erau foarte rare chiar şi în limba veche.

Sufixul *-ime* îndeplineşte, după cum se ştie, funcţia de „colectiv" şi de „abstract".

Neproductivitatea lui în funcţia de „abstract" se datoreşte concurenţei cu sufixe ca : *-ie, -enie, -eală, -ătate*. Credem că afirmaţia autoarei, după care sufixul *-ime* şi-a pierdut productivitatea ca mijloc de derivare a substantivelor colective, este prea categorică. Luînd în consideraţie un singur derivat nou (*glotime*), pe care-l socoteşte creaţie personală a lui Cezar Petrescu, era firesc ca autoarea să ajungă la această concluzie. Dar existenţa unor derivate de la teme neologice ca : *inginerime, gazetărime, studenţime* dovedeşte că sufixul este încă productiv. Însuşi faptul că în această funcţie *-ime* este mai puţin concurat de alte sufixe, ne face să credem că el a rămas productiv.

Studiind *Sufixele -ar şi -aş la numele de agent*, Ecaterina Ionaşcu arată că specializarea semantică a acestor două sufixe a determinat productivitatea lor. Autoarea porneşte de la definiţia dată de Al. Graur numelor de agent şi arată că de fapt *-ar* nu este specializat pentru crearea de nume de agent propriu-zise ; *-aş* este acela care dezvoltă astăzi această funcţie.

Sufixul *-icesc* nu a fost tratat în nici o lucrare pînă în prezent ; originea sa rusească este demonstrată în mod convingător de Fulvia Ciobanu în articolul *Sufixul adjectival -icesc*. Studiul său documentat face adesea apel la istoria limbii ruse şi se bazează pe cercetarea atentă a textelor româneşti din secolele al XVII-lea, al XVIII-lea şi al XIX-lea. Autoarea urmăreşte pătrunderea şi apoi dispariţia din limbă a unui sufix neologic cu o largă răspîndire într-o etapă dată, lucru interesant de ştiut în legătură cu soarta multor sufixe recente.

În articolul *Observaţii asupra formării numelor de familie feminine de la masculine*, Elena Ciobanu cercetează modul cum aceeaşi funcţie este îndeplinită de mai multe sufixe (uneori se observă deosebiri după graiuri). Ar fi trebuit poate subliniat că formaţiile cu sufixe ca *-easa, -oaica* etc., destul de frecvente în limba veche, au astăzi un caracter nu numai familiar, ci chiar peiorativ.

Articolul Halinei Mirska (Varşovia), pe care l-am pomenit la început, merită toată atenţia pentru modul cum autoarea, folosindu-se de un material bogat, a reuşit să-l clasifice, punînd în lumină probleme noi ale compunerii româneşti. Deosebind ceea ce este calc sau împrumut de ceea ce este specific limbii noastre, ceea ce este vechi de ceea ce este nou, pe cale să se dezvolte, autoarea prezintă o imagine generală a compunerii româneşti şi arată căile ei de dezvoltare.

Cel de-al doilea articol referitor la aceeaşi problemă se preocupă de compunerea într-un anumit stil. E vorba de articolul *Compusele în terminologia ştiinţifică şi tehnică actuală* semnat de Constant Maneca. După cum arată şi titlul lucrării, autorul stabileşte o serie de procedee de compunere care sînt, într-un fel sau altul, caracteristice limbajului tehnic. Articolul este interesant pentru că arată metodele specifice de compunere dintr-un anumit aspect al limbii. Repartizarea cuvintelor pe care le studiază — în compuse şi grupuri de cuvinte — nu este totuşi destul de precisă, iar criteriile de deosebire a grupurilor de cuvinte de compusele propriu-zise nu sînt destul de clar expuse ; nu se înţelege, de pildă, pentru ce cuvinte ca *aparat de măsură, aparat de sudură* sînt trecute la compuse, iar *aparat de reglare, aparat de racordare* sînt considerate în acelaşi loc (p. 196) grupuri de cuvinte.

Ultimele trei articole din volum sînt preţioase pentru prezentarea şi interpretarea unui material bogat din limba veche.

Articolul Laurei Vasiliu, *Derivarea cu sufixe şi prefixe în Cartea cu învăţătură a diaconului Coresi din 1581*, întemeindu-se pe un text destul de cuprinzător, aduce un număr mare de derivate, pe care le clasifică după sensurile afixelor şi după originea derivatelor. În acelaşi timp, autoarea stabileşte comparaţia cu limba contemporană în ceea ce priveşte productivitatea şi valorile afixelor.

În articolul *Derivarea cu sufixe şi prefixe în Psaltirea Hurmuzaki*, Finuţa Asan interpretează din acelaşi punct de vedere unul dintre primele texte de limbă română. Spre

deosebire de Laura Vasiliu care consideră sufixele conjugărilor (*-a* şi *-i*) drept sufixe gramaticale propriu-zise (şi deci nu le tratează în articolul său, unde se ocupă numai de sufixele lexicale), Finuţa Asan socoteşte că sufixele conjugărilor au atît rol gramatical cît şi lexical.

Studiul Georgetei Marin se ocupă de aspectul compunerii şi al schimbării categoriei gramaticale în *Psaltirea Hurmuzaki* (*Compunerea şi schimbarea categoriei gramaticale în Psaltirea Hurmuzaki*).

Puţinele lucruri discutabile care pot fi întîlnite în volumul recent apărut nu ştirbesc valoarea în ansamblu a contribuţiilor cuprinse într-însul. Studiile acestea au mai ales meritul de a constitui un punct de plecare temeinic în vederea viitorului *Tratat de formare a cuvintelor* care se pregăteşte.

Magdalena Popescu

CONSTANDINA CĂPLESCU

Constandina Căplescu, Dina, a încetat din viață în ziua de 3 decembrie 1959, cu trei săptămîni înainte de-a fi împlinit 29 de ani și jumătate. Noi, prietenii ei, colegi și profesori, știam că de cîțiva ani încoace o boală grozavă îi măcina cu îndărătnicie existența. Dina ne deprinsese însă să credem că voința ei de a trăi va ieși pînă la urmă biruitoare, și moartea ei nu ne-a consternat numai, ne-a și surprins, dar mai ales ne-a zguduit.

În lumea acelora cu care am colaborat, în acești ani de intensă și rodnică activitate republicană, imaginea Dinei Căplescu ne apare conturată în chip deosebit. Încă de pe băncile facultății își făcuse remarcată personalitatea : inteligentă, activă, conștiincioasă, leală, devotată, — devotată științei, țării, prietenilor — discretă în tot ce făcea și în tot ce gîndea. Era pasionată pentru indiferent ce producea util și frumos spiritul omenesc. Știința, literatura, arta, tehnica o făceau să vibreze în egală măsură. Generoasă cu cei care, ca și ea, cultivau frumosul, adevărul, progresul, se simțea jenată, suferea cînd întîmpina manifestări de indiferență, de ignoranță, de suficiență.

La Facultatea de filologie, Dina Căplescu a făcut de toate. Studiul limbilor mai vechi sau mai noi, al literaturii noastre ca și al celor de peste hotare au atras-o în egală măsură. Activitatea ei de la Institutul de lingvistică, precum și aceea dinafară de zidurile acestuia sînt adînc marcate de această inițiere multilaterală. Cultura ei îndreptată în cele mai variate domenii îi înlesnise o pregătire filologică, pe care destinul nu i-a îngăduit să o pună în valoare pînă la capăt.

Dina Căplescu a făcut parte din prima echipă de tineri care, curînd după înființarea Institutului de lingvistică al Academiei R.P.R., au aderat la acțiunea de cercetare a limbii romîne în vederea realizării gramaticii și a dicționarului. Entuziasmul, puterea de muncă, priceperea ei s-au manifestat de la început și se oglindesc în valoroasa ei colaborare la înfăptuirea *Dicționarului limbii romîne contemporane* și a *Gramaticii limbii romîne*.

Cînd Institutul și-a lărgit cîmpul de preocupări lexicografice, Dina Căplescu a participat la elaborarea *Dicționarului francez-romîn*, a cărui redactare a condus-o cu multă competență.

În colectivul de „Texte românești vechi" Dina Căplescu și-a desfășurat din plin vocația filologică, încadrîndu-se în micul grup care a luat asupră-și editarea prețiosului *Lexicon romîn-german* al lui Ioan Budai-Deleanu. Devotamentul ei pentru această lucrare, întreprinsă în epoca de agravare a bolii, ne-a emoționat ca ceva ce ieșea din comun, și cei care acum duc munca mai departe continuă să-i simtă prezența și îndemnul.

Preocupări filologice au dus-o și către problemele transcrierii textelor chirilice și mai ales către acele, atît de dificile, legate de transcrierea textelor cu litere latine din acea parte a secolului al XIX-lea cînd fiecare scria cum îl tăia capul. În această epocă de anarhie ortografică izbutise ea să descopere sisteme, și acestea aveau să ne fie înfățișate într-o *Istorie a ortografiei românești* rămasă neterminată.

Pregătea, în colaborare, o nouă ediție a poeziilor lui V. Alecsandri (după ce, în 1957, ne dăduse una în mica „Bibliotecă pentru toți") și, ca ceva mai senzațional, avea pe birou o ediție a *Mavrodinadei* lui Iordache Golescu, a cărei prezentare pe scurt apucase să o scrie pentru cititorii revistei noastre.

Atașamentul Dinei Căplescu pentru operele lexicografice ale Institutului îi îndreptase cercetările lingvistice de preferință către problemele de vocabular. Din acest gen de înclinări au ieșit articolele ei *Din istoria terminologiei aritmetice românești*, *Diferențe lingvistice între două ediții ale aritmeticii lui G. Asachi* și îndemnurile *Pentru studierea vocabularului meseriilor*.

Atîtea lucrări, într-un răstimp atît de scurt și atît de zbuciumat; lucrări în care Dina Căplescu a dezvăluit toate calitățile omului de știință: maturitate de gîndire, sete de adevăr, simț de răspundere!

Pe lîngă opera ei, Dina Căplescu ne-a lăsat și o lecție de mare preț, o lecție de luptă cu adversitățile pînă la ultima suflare a vieții.

Chipul ei va stărui multă vreme în memoria tovarășilor ei, ca un exemplu de om desăvîrșit, stăpînit de conștiința rolului social al trecătoarei noastre existențe.

J. Byck

INDICELE REVISTEI PE ANUL 1959

întocmit de I. DĂNĂILĂ

INDICE DE MATERII *)

A

A accentuat + *n, m* > *ă* (*î*) în albaneză şi în română, 3/18; *a* neaccentuat > *ă* în română şi în albaneză, 3/18; aglutinarea lui *a*, 1/91; epenteza lui *a* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; labializarea lui *a* în română, 2/109.

ABATERE, ~a în limbă, 5/3.

ABLATIV, ~ul în latină, 2/9.

ACCENT, ~ul în limba română, 2/107; 4/43; 5/63; rolul ~ului în diferenţierea sensurilor cuvintelor, 4/55, 56; ~ul pe penultima silabă în graiul din Ţara Bîrsei, 5/63.

ACORD, lipsa ~ului în stilul publicistic (limba firmelor şi a anunţurilor), 5/24.

ACTIV, diateza ~ă în română, 2/3—5; 3/103; timpuri compuse cu *a fi* de la diateza ~ă, 3/103.

ACUZATIV, exprimarea complementului de agent prin ~ cu prepoziţie, 2/8; ~ul cu prepoziţia *pe* în română, 2/32, 33.

ADAPTARE, scrierile fonetică şi etimologică în ~a neologismelor, 2/89; ~a fonologică şi morfologică a împrumuturilor, 1/100.

ADJECTIV, ~e devenite adverbe în română, 2/78; ~ul la I. Creangă, 3/60; lipsa acordului între ~ şi substantiv în stilul publicistic (limba firmelor şi a anunţurilor), 5/24; topica ~ului în stilul publicistic (limba firmelor şi a anunţurilor), 5/19, 24, 25.

ADVERB, ~ul *ca* în română, 5/39; ~e provenite din adjective în română, 2/78.

ADSTRAT, 6/74; ~ul, sursă a împrumuturilor lingvistice. 1/99.

AFECTIV, conţinutul ~ al cuvîntului, 5/62.

AGENT, complementul circumstanţial de ~ în latină, 2/8; complementul circumstanţial de ~ în română, 2/3—15; 5/42—43; construcţii echivalente cu complementul circumstanţial de ~ în română, 2/5; prepoziţiile complementului circumstanţial de ~ în română, 2/3—11; confundarea complementului circumstanţial de ~ cu cel indirect, 2/30; legătura complementului circumstanţial de ~ cu cel instrumental, 2/6; 5/43.

ALBANEZĂ, asemănări fonetice între ~ şi română, 3/18; pronumele personal *aton* în dativ în ~ şi în română, 2/20; sufixele diminutivale *-s* şi *-z* în ~, 3/21.

ALGORITM, ~ii maşinii de tradus, 3/77, 78.

ANALOGIE ~ antonimică, 1/26; ~ semantică, 2/37; rolul ~ei în adaptarea împrumuturilor, 1/101; ~a în română, 3/85—90.

ANCHETĂ, chestionarul ~ei lingvistice, 1/68.

ANTONIM, ~ele în română, 1/26; 2/110; ~ele în *Dicţionarul limbii române moderne*, 3/85, 86.

ANTROPONIMIC, ~ele în română, 4/10; ~ele în tracă, 5/121.

ARGOU, ~ul în traducerile din franceză, 5/32; ~ul puşcăriaşilor, 1/31, 32.

ARHAISM, ~e lexicale în limbă, 2/102; ~e morfologice în limbă, 2/102; ~ele în română, 3/48, 49; ~ele în graiurile limbii române,

*) Cifra pusă înaintea barei indică numărul revistei, iar cifrele care sînt după, arată pagina.

1/47 ; ~ele în *Dicţionarul limbii romîne moderne*, 6/78 ; ~ele în stilul literaturii beletristice, 2/70, 73.

AROMÎNĂ, 1/8, 9, 11, 13—15 ; 3/103 ; elementul latin în ~, 1/8, 9 ; dialectul fîrşerot al ~ei, 1/14 ; dialectul meglen al ~ei, 1/14.

ARTICOL, ~ul hotărît în romînă, 2/18, căderea ~ului hotărît în graiul din Ţara Bîrsei, 5/85 ; elipsa ~ului enclitic hotărît, 1/86 ; 5/23, 24 ; ~ul adjectival demonstrativ, 2/26 ; ~ul posesiv *a*, 2/27.

ASEMĂNARE, ~a lingvistică, 1/7 ; ~i fonetice ale romînei cu albaneza, 3/13, 18 ; ~i lexicale ale romînei cu albaneza, 5/122—123 ; ~i morfologice ale romînei cu albaneza, 2/20 ; ~a romînei cu dialectele italiene, 1/10 ; ~i fonetice ale romînei cu istroromîna, 1/12 ; ~i fonetice ale romînei cu spaniola, 3/104 ; ~*i* fonetice ale graiului din Ţara Bîrsei cu celelalte graiuri ; ~i lexicale ale graiului din Ţara Bîrsei cu alte graiuri ; ~a stilului sportiv cu cel beletristic, 2/97.

ASIMILARE consonantică în contact *(s > z)*, 1/83 ; ~ vocalică *a-e > e-e*, 1/84 ; ~i vocalice în graiul din Ţara Bîrsei : *i-e > e-e*, *i-e > i-i*, *e-i > i-i*, *e-u > u-u*, 5/84.

ASPECT, redarea ~ului verbelor ruseşti în romînă, 1/75, 79 ; ~ul durativ al verbelor romîneşti, 2/5, 58 ; ~ul momentan al verbelor romîneşti, 2/5, 58 ; ~ul momentan al verbelor ruseşti, 2/112.

ATEMATIC, cuvinte ~e, 3/94.

ATITUDINE, ~a lingvistică a vorbitorilor, 4/22.

ATLAS, ancheta pentru ~ul lingvistic, 1/68 ; chestionarul pentru ~ul lingvistic, 6/71 ; rolul anchetatorului şi al informatorului în elaborarea ~ului lingvistic, 6/71, 72 ; ~ul lingvistic naţional, 6/72 ; ~ul lingvistic regional, 6/72 ; ~ul limbii moldoveneşti, 2/106 ; ~ul limbii romîne, 1/46 ; ~ul lingvistic al graiului ceangău, 4/12 ; ~ul lingvistic al graiurilor maghiare din R.P.R., 4/12, ~ul lingvistic al limbilor slave, 6/72 ; ~ul lingvistic mediteranean, 6/72 ; ~ul lingvistic al romaniei, 6/71 ; ~ul lingvistic al romaniei orientale, 6/72.

ATRIBUT, substantive romîneşti cu funcţie de ~, 6/21, 22.

AUTOMATIZARE, ~a cercetărilor lingvistice, 3/76.

Ă

Ă, trecerea la *e* a lui *ă* urmat de *ş*, *j*, în graiul din Ţara Bîrsei, 5/85, epenteza lui *ă* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84 ; trecerea la *î* a lui *ă* neaccentuat în graiul moldovenesc, 2/107.

B

B, căderea lui *b* intervocalic în albaneză şi în romînă, 3/18 ; trecerea la *u* a lui *b* urmat de *r* în romînă şi în albaneză, 3/18 ; *b + i > (b) ǵ* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.

BARBARISM, ~ele în limbă, 2/102.

BILINGVISM, 1/99.

BULGARĂ, cultivarea limbii ~e, 5/9, 10 ; pronumele personal aton în dativ în ~ 2/18.

C

C, trecerea la *it (č)* a lui *c* urmat de *l* din latină în romania occidentală, 6/73 ; trecerea la *k'* a lui *c* urmat de *l* în albaneză şi în romînă, 3/18 ; trecerea la *m* a lui *c* urmat de *n* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.

CALC, ~ul lingvistic, 1/48, 99 ; 5/13 ; ~ul lingvistic în romînă, 2/40 ; ~uri din italiană în stilul publicistic (limba firmelor şi a anunţurilor), 5/21 ; ~ul în stilul sportiv, 2/87, 88 ; ~ul în stilul ştiinţific, 2/87.

CALCUL, ~ul probabilităţilor în lingvistică, 3/77.

CASTILIANĂ, extinderea ~ei şi problema substratului, 6/74.

CATALANĂ 1/7, 12 ; trecerea grupului *nd* latin la *n* în ~, 6/73.

CATEGORIE gramaticală, 1/47 ; 2/111 ; funcţia stilistică a ~ei gramaticale, 1/76 ; ~a gramaticală în franceza elementară, 3/98 ; schimbarea ~ei gramaticale în romînă (adjectiv > adverb), 2/78.

CAUZĂ, complementul circumstanţial de ~ în romînă, 2/4, 14.

CAZ, ~ul ablativ în latină, 2/9; ~ul dativ cu sens locativ în română, 3/103; complemente indirecte construite cu ~ul dativ, 2/8; complementul circumstanţial de agent construit cu ~ul dativ, 2/8; ~urile în limbile romanice, 3/105.

CEZURĂ, ~ a mediană la I. Budai-Deleanu, 2/61.

CIBERNETICĂ, 3/75—80.

CIRCUMSTANŢIAL, complementul ~ de agent în latină, 2/9; complementul ~ de agent în română, 2/3—15; 5/42—43; complementul ~ de cauză în română, 2/4, 14; complementul ~ instrumental în română, 2/4, 6; 5/42; complementul ~ de mod, 6/21—27; complementul ~ de scop în română, 5/41.

CITAT, rolul ~elor în dicţionar, 1/43.

CLASIFICARE, ~a limbilor, 2/111; criteriile de ~ a sinonimelor, 2/35; criteriile de ~ a stilurilor, 2/101.

CLIŞEU, ~ul lingvistic în română, 2/97, 98; 3/55—58; 5/8, 20.

COMPARAŢIE, ~a la Creangă, 3/61.

COMPLEMENT, verbe care cer două ~e în română, 5/45; ~ul indirect cu dativul în română, 2/8; ~ul circumstanţial de agent în latină, 2/9; ~e circumstanţiale în română: de agent, 2/3—14; 5/42, 43, de cauză, 2/4, 14, instrumental, 2/4, 6; 5/42, de mod, 6/21—27, de scop, 5/41.

COMPUNERE, ~a cuvintelor în română, 5/18, 19; 6/92; ~a cuvintelor din abrevieri, din iniţiale şi din silabe în română, 5/18, 19.

CONCURENŢĂ, ~a sinonimelor în română, 2/39.

CONJUGARE, ~a în *-a* în română, 3/103, 104; ~a în *-i* în română, 3/103, 104; 5/60; productivitatea ~ii a IV-a din română, 5/59, 60; influenţa slavă asupra ~ii româneşti, 5/60.

CONJUNCTIV, ~ul înlocuit cu infinitivul în română, 5/36—39.

CONJUNCŢIE, ~a *că*, 1/97, 98; 6/73; ~a *să*, 6/73; ~a *şi*, 6/82 în română.

CONSOANĂ, ~e muiate în română, 1/45; ~e dure în română, 2/107.

CONSTRUCŢIE, ~ii sintactice pleonastice 3/104; ~ii echivalente cu un complement circumstanţial de agent, 2/7, 8.

CONTAMINARE sintactică, 5/24.

CONTEXT, 2/100, 102; 3/77; 5/12, 13.

CRATIMA, folosirea ~ ei în română, 1/86; 5/26.

CUVÎNT, definiţia ~ului, 2/110; structura ~ului, 2/110, 111; structura morfologică a ~ului, 4/31, 32; structura fonetică a ~ului, 2/102; ~e atematice, 3/99; ~e tematice, 3/99; ~ul temă, 3/26, 28; ~ul cheie, 3/26; ~e neutre, 2/102; ~e polisemantice, 1/37, 40; disponibilitatea ~elor, 3/100; identitatea ~elor, 5/62, 63; variantele lexico-frazeologice ale ~elor, 5/63; variantele lexico-semantice ale ~elor, 5/63; sensul ~ului, 2/110; sensul abstract al ~ului, 2/110; sensul concret al ~elor, 2/110; 5/53; sensul comun al ~elor, 1/37; sensul contextual al ~elor, 2/100, 103; sensul denominativ al ~elor, 2/102; sensul dependent al ~elor, 2/102; sensul derivat al ~elor, 2/102; sensul emoţional al ~elor, 2/102; sensul figurat al ~elor, 2/72, 110; 5/53; 6/26; sensul gramatical al ~elor, 2/110; sensul lexical al ~elor, 2/102, 110; sensul liber al ~elor, 1/102; sensul logic-material al ~elor, 2/100, 102; sensul principal al ~elor, 2/102; sensul propriu al ~elor, 2/59, 72, 110; sensul ştiinţific al ~elor, 1/37; sensul tehnic al ~elor, 1/37; caracterul metaforic al ~elor, 5/53; caracterul afectiv al ~elor, 5/62; variantele ~ului titlu, 1/36; frecvenţa ~elor în franceza elementară, 3/99, 100; ~e disponibile în franceza elementară, 3/99, 100; ~e de caracterizare în statistica lexicală, 3/28, 29; proprietatea semantică a ~ elor 2/7, 77, 78, 79; 5/54; proprietate stilistică a ~elor, 5/54; ~e care dispar, 5/6; funcţia sintactică a ~ului, 6/21; ~ şi noţiune, 2/102, 110; 5/62, 65, 66, 68; raporturile dintre ~ şi noţiune: de încrucişare, 5/66, de interferenţă, 5/66, de ordonare, 5/66, 68; statistica părţilor de ~, 3/28, 29; criteriul circulaţiei în alegerea ~ului titlu în dicţionar, 1/96.

D

D + *j* > *d* în graiul bănățean, 2/105, 107,108; trecerea la *r* a lui *d* urmat de *l*, *n* în graiul din Țara Bîrsei, 5/84.

DALMATĂ, 1/13, 14; 3/103.

DATIV, pronumele personal aton în ~ în albaneză, 2/20, în latină, 2/20; complementul circumstanțial de agent construit cu ~ul în latină, 2/9; funcțiile ~ului în română, 2/8; 3/103; ~ul interesului, 2/21; ~ul locativ, 3/103; ~ul posesiv, 2/22; pronumele personal aton în ~ în română, 2/18, 20; ~ul înlocuit de construcția substantiv + prepoziția *de*, 5/44.

DECLINARE, trecerea substantivelor de la ~ile I și a II-a la declinarea a III-a în graiul din Țara Bîrsei, 5/85.

DEFINIȚIE, tipurile de ~ în dicționarele unilingve, 4/56; ~a explicativă prin perifrază, 6/8; ~a termenilor speciali în dicționar, 1/37.

DEGLUTINARE, ~a lui *o*, 1/91.

DEICTIC, particulele ~e *-ia* și *-șa* în română, 4/42;

DEMONSTRATIV, articolul adjectival ~, 2/26.

DENTALE, pronunțarea ~lor în română, 1/12.

DERIVARE, ~a în franceză, 3/104; tipuri de ~ în latină, 2/113—115; ~a în română, 3/104; ~a regresivă în română, 2/77; 3/83, 91; a patra proporțională în ~a regresivă, 2/72; 3/88; ~a regresivă în *Dicționarul limbii române moderne*, 3/83—91;

DESINENȚĂ, ~a *-a* în română, 3/103, 104; ~a *-e* în română, 3/103; ~a *-i* în română, 3/103, 104; ~a verbală *-ire* în română, 3/104; schimbarea ~i de genitiv-dativ *(ei > ii)* în graiul din Țara Bîrsei, 5/85.

DIALECT, 1/10; ~e de tip divergent, 3/103; ~ul fîrșerot al aromînei, 1/14; ~ul meglen al aromînei, 1/14; ~ele limbii române, 1/11, 18; 3/12—15; 4/6; istoria ~elor limbii române, 2/106; criteriile de delimitare a limbii de ~: dependența, 1/10, 12, înrudirea, 1/11, înțelegerea, 1/11.

DIALECTAL, monografii ~e, 2/104; sistemul fonetic ~, 2/104—106; subdiviziunile ~e ale dacoromînei, 3/13.

DIALECTOLOGIE, ancheta lingvistică în ~, 1/68; structuralismul în ~, 2/104.

DIASISTEM, 6/72.

DIATEZĂ, ~a activă în română, 2/3—5; 3/103; ~a pasivă în română, 2/3—6, 9, 11; ~a reflexivă, 2/5, 56.

DICȚIONAR, raportul dintre ~ul lingvistic și enciclopedie, 5/6; definiția cuvîntului în ~, 4/56; definirea termenilor speciali în ~, 1/37; rolul citatelor în ~, 1/43; trimiterea în ~, 1/42, variantele cuvîntului titlu în ~, 1/36; ~ de frecvență, 3/77; ~ul de frecvență al limbii engleze, 3/97; ~ul de frecvență al limbii franceze, 3/97; ~ul general al limbii române, 1/18, 21, 25, 44; 2/34; 4/57; caracterul normativ al ~ului general, 1/34, 36; definiția prin sinonime în ~ul general, 2/42; omonimele în ~ul general al limbii române, 5/69, 70; sinonimele în ~ul general, 2/34—43; termenii tehnici în ~ul general, 1/33, 34; termenii științifici în ~ul general, 1/33; vocabularul meseriilor în ~ul general, 1/66; ~ul Academiei Române, 1/118; ~ul limbii române literare contemporane, 2/57; 3/36, 4/4, 48, 49, 50; ~ul limbii române moderne, 1/96; 3/83, 91—96; 4/4, 48; 6/77—90; greșeli de definiție în ~ul limbii române moderne, 6/77, 78, 80—85, 87—89; cuvinte omise în ~ul limbii române moderne, 6/85; arhaismele în ~ul limbii române moderne, 6/78; antonimele în ~ul limbii române moderne, 3/85, 86; termenii sportivi în ~ul limbii române moderne, 5/114, 116; ~ul invers al limbii române, 1/37; 2/111; ~ul ortoepic al limbii române 4/6; ~ul ortografic al limbii române, 4/6, 35; ~ul graiurilor limbii române, 4/16, 50; ~ul graiurilor săsești din R.P.R., 4/13, 48; ~ul limbii poetice a lui Eminescu, 1/97, 98; 3/25, 30; 4/25, 48; 5/91, 93; ~ul limbii lui Creangă, 1/97, 98; ~e bilingve românești, 4/12, 13; 6/4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 15; ~ul limbii ruse literare contemporane, 1/36; delimitarea omonimelor în ~ele ruse și sovietice, 5/67; ~ul limbii lui Pușkin, 1/97.

BIBLIOTECA CENTRALA
SIBIU

DIFTONG, ~ul *ea* în română, 4/8; monoftongarea ~ului *ea* (> *a*) în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; ~i bifonematici în română şi în spaniolă, 3/104.
DISIMILARE, ~a lui *a* (*a-a* > *a-e*), 1/84.
DISPONIBILITATE, ~a cuvintelor, 3/100.
DURATIV, aspectul ~ al verbelor româneşti, 1/75; 2/58.

E

E accentuat + *n*, *m*, > *ă* în albaneză şi în română, 3/18; *e* + *n* + dentale sau spirante > *i*, 3/18; *e* neaccentuat > *ă* în albaneză şi în română, 3/18; *e* neaccentuat > *i* în graiul moldovenesc, 2/107; *e* final neaccentuat > *ă* în graiul moldovenesc, 6/62; *e* neaccentuat + consoane labiale sau s > *ă* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; *e* închis din graiul moldovenesc, 2/105.
ECHIVALENT absolut, 3/77; ~ condiţionat, 3/77; ~ probabil, 3/77.
EDIŢIE academică, 5/105, 106; ~ populară, 5/106; ~ ştiinţifică, 5/106; ~iile operelor lui Eminescu, 5/91—95; 6/57—69; textul de bază al ~ei, 5/106; transcrierea textului în ~ii, 5/108.
ELIPSĂ, ~a în stilul publicistic (limba firmelor şi a anunţurilor), 5/15—18; ~a în stilul sportiv, 2/96—97; ~a articolului enclitic hotărît la N. şi A., 1/86.
ENGLEZĂ, dicţionar de frecvenţă al limbii ~e, 3/97; stilurile limbii ~e, 1/71; 2/99; ~a în S.U.A., 1/12.
ENTROPIE, ~a limbii ruse, 3/78.
EPENTEZĂ, ~a lui *ă*, *e*, *i* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.
EPITET, 2/102; ~ul în stilul sportiv, 2/97.
ETIMOLOGIE, 4/54; ~a în *Dicţionarul limbii române moderne*, 3/83, 84, 91; ~a multiplă, 1/96; 4/54, 55; ~a multiplă în *Dicţionarul limbii române moderne*, 3/91; ~a populară în română, 3/18; rolul ~ei populare în adaptarea împrumuturilor, 1/101; ~a populară în *Dicţionarul limbii române moderne*, 3/93; ~ii albaneze în română, 3/16; ~ii greceşti în română, 6/29—34; ~ii greceşti în *Dicţionarul limbii române moderne*, 3/91; ~ii slave în română, 6/32; ~ii traco-dacice în română, 5/122, 123.
ETIMOLOGIC, adaptarea neologismelor la scrierea ~ă, 2/89; omonimie ~ă, 5/65; criteriul ~ în definirea omonimiei, 5/66, 68.
EXPRESIE, ~ii frazeologice, 2/100, 110; ~ii idiomatice, 2/110; ~iile în limba română literară, 4/19; ~iile în stilul sportiv, 2/90, 91; ~iile în traducerile din franceză, 5/32.
EXPRIMARE orală, 2/101; ~ scrisă, 2/101; stilul ~ii scrise şi stilul ~ii vorbite, 2/111; ~i lărgite şi concentrate în stilul publicistic (limba afişelor şi a anunţurilor), 5/14.

F

F > *s* în graiul din Maramureş, 2/107; *f* + *i* > *h'* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.
FEMININ, rimă ~ă în limba română, 2/62; 3/40; 5/96—99.
FIGURAT, sensul ~ al cuvîntului, 2/72, 110; 5/53; sinonime ~e în română, 2/42.
FIGURĂ, exces de ~i de stil în română, 3/51, 52; ~i de stil în stilul sportiv, 2/92, 93.
FILOLOGIE, istoria ~i române, 1/117.
FOND principal lexical, 3/19; ~ul principal lexical al limbii franceze, 4/52; ~ul principal lexical al limbii române, 4/8, 51, 52, 53; elementul latin în ~ul principal lexical al românei, 4/8.
FONETIC, sistemul ~al limbii române, 1/3; sistemul ~ al dialectelor limbii române, 2/105; asemănări ~e între română şi albaneză: *a* neacc. > *ă*, *á* + *n*, *m*, > *ă* (*i*), *e* + *n*, *m* > *ă*, *en* + dentale > *in*, *en* + spirante > *in*, *i* final neacc. > *ă*, *i* final neacc. cade, *o* neacc. > *u*, *o* + grup consonantic > *u*, *u* neacc. cade, *l* + *i* + vocală > *l'*, *l* + *i* final > *l'*, rotacismul lui *n*, *br* > *ur*, *b* intervocalic cade, *v* intervocalic cade, *kl* > *k'*, *gl* > *g'*, 3/18; asemănări ~e între română şi istroromînă, 1/12; asemănări ~e între română şi dialectele italiene, 1/10; asemănări ~e între română şi spaniolă, 3/104; asemănări ~e între graiul din Ţara Bîrsei şi celelalte graiuri, 5/81, 82; ortografie ~ă, 6/79; simbolism ~ în română, 3/102; adaptarea

neologismelor la scrierea ~ă, 2/89; schimbări ~e în română: afereza lui *i*, 1/30, muierea lui *r* final, 1/45; schimbări ~e în graiul bănăţean: *d, t, + j > đ, c', 2/107, 108, d^i, t^i, $n^i > d'$, t', n', 2/107*; schimbări ~e în graiul moldovenesc: închiderea vocalelor (*ă > î, e > i*), 2/107; schimbări ~e în graiul din Ţara Bîrsei: *ă + s, j > e*, 5/85, *e* + consoane labiale, dentale > *ă*, 5/84, *ea > a* 5/84, *i > î*, 5/84, *o > e*, 5/84, *u > o*, 5/84, *c, v, + n > m*, 5/84, *d + l, n > r*, 5/84, *l > r*, 5/84, asimilări vocalice (*i-e > e-e, i-e > e-e, > e-i > i-i; e-u > u-u*) 5/84, palatalizarea labialelor *(p, b, f, v, n, m)*, 5/84, epenteza lui *a, ă, i*, 5/84, metateza lui *r*, 5/84, sincoparea lui *i*, 5/84; schimbări ~e în graiul scheian: *ie > iă, v > i*, 5/80.

FONETICĂ, raportul dintre ~ şi fonologie, 6/71.

FONEM, frecvenţa ~elor, 2/105; opoziţie între ~e, 2/105.

FONOGRAMIC, arhiva ~ă a limbii române, 4/10.

FONOLOGIC, adaptarea ~ă a împrumuturilor, 1/100; sistemul ~ al limbii, 6/72; sistemul ~ al limbii române, 1/3; 2/106; 3/102; 6/73;

FONOLOGIE, 2/104; raportul ~ei cu fonetica, 6/71; ~a şi geografia lingvistică, 2/105, 106.

FORMARE, ~a cuvintelor prin suprimarea silabei finale, 5/19; ~a cuvintelor prin compunerea iniţialelor, silabelor sau a abrevierilor cuvintelor, 5/18, 19.

FORMULĂ, ~e de adresare în română, 1/52–60.

FRANCEZĂ, 1/113; sufixul *-ard* în ~, 1/28; sufixul *-ier* în ~, 1/28; cuvinte disponibile în ~a elementară, 3/99, 100; frecvenţa cuvintelor în ~a elementară, 3/99, 100; categoriile gramaticale şi rangul în ~a elementară, 3/98; fondul principal lexical al ~ei elementare, 3/101; dicţionare de frecvenţă ale limbii ~e, 3/97.

FRAZEOLOGIE ~ expresivă în stilul sportiv, 2/95.

FRECVENŢĂ ~ a verbelor în stilul sportiv, 2/98; ~a folosirii cuvintelor în statistica lingvistică, 3/25, 26, 101; dicţionar de ~, 3/77; compararea listei de ~ a limbii scrise cu cea a limbii vorbite, 3/99; variaţia întîmplătoare în ~a cuvintelor, 3/26.

G

G, trecerea lui *g + l* la *g'* în albaneză şi în română, 3/18; trecerea lui *g'* la *z* în tracă, 3/21.

GEN, prepoziţia *pe* la ~ul personal în română, 5/8; schimbări de ~ în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.

GENITIV, ~ul înlocuit de construcţiile *de* + substantiv, *de la* + substantiv în română, 5/44, 45.

GERMANĂ, probleme de cultivare a limbii ~e, 5/110–114; studiul limbii literare ~e, 5/112, 113.

GLOSAR REGIONAL, ~ pe autori şi pe epoci, 1/19; ~ Bucureşti, 6/55; ~ Cluj, 5/72; ~ Constanţa, 6/53, 54; ~ Craiova, 1/61–65; 5/73, 74; ~ Hunedoara, 6/50, 51; ~ Iaşi, 6/53; ~ Oradea, 3/68–72; 6/44–50; ~ Piteşti, 2/51–55; 3/64–68; 5/74–77; 6/54–55; ~ Suceava, 5/73; ~ Timişoara, 5/72; 6/51, 52; ~ Ţara Bîrsei, 5/86–89.

GRAFIE, ~ii duble, triple, 5/109.

GREACĂ, pronumele relativ compus în ~, 2/25.

GREŞEALĂ, ~a în limbă, 5/3.

GRAI, ~uri teritoriale, 1/45; integrarea ~urilor în limba comună, 1/47; diferenţierea ~urilor, 1/45; istoria limbii şi lexicul ~urilor, 1/45; aria lexicală sinonimică în ~, 1/46; elementele arhaice în ~, 1/47; ~urile limbii române, 1/46, 48; 3/13; repartizarea ~urilor limbii române, 1/46; ~ de tranziţie (oltean), 3/13; dicţionar al ~urilor limbii române, 4/6; ~ul bănăţean, 3/13; *c' şi đ* în ~ul bănăţean, 2/105; *d^i, t^i, $n^i > d'$, t', n'*, 2/107, 108; vocala finală *î* în ~ul ceangău,

2/105; atlasul lingvistic al ~ului ceangău din R.P.R., 4/12; palatalizarea dentalelor în ~ul crişean 2/107; *f, v > s, z* în ~ul crişean, 2/108; *u* scurt final în ~ul făgărăşan, 5/80; ~urile maghiare din R.P.R., 4/12; *f, v>s, z* în ~ul maramureşean, 2/107; ~ul moldovenesc; închiderea vocalelor în ~ul moldovenesc *(ă* neacc. *> i, e > i)*, 2/107; *e* închis în ~ul moldovenesc; sinonimele în ~ul moldovenesc, 1/48; ~ul muntenesc, 3/13; ~ul din Ţara Bîrsei, 5/79—89; asemănarea ~ului din Ţara Bîrsei cu alte ~uri (scheian, moldovenesc, făgărăşan) 5/80, 81, 82; asemănări fonetice ale ~ului din Ţara Bîrsei cu celelalte ~uri; asemănări lexicale între ~ul din Ţara Bîrsei şi ~ul secuiesc, 5/82; particularităţile fonetice ale ~ului din Ţara Bîrsei: *ă + ş, j > e*, 5/85, *ea > a*, 5/84, *e* + consoană + labială + dentală *> ă*, 5,84, căderea lui *i* semison final, 5/84, *i > î*, 5/84, *ie > iă*, 5/80, *o > e*, 5/84, *u > o*, 5/84, *b + i > (b) g'*, 5/84, *c, v + n > m*, 5/84, *l > r*, 5/84, palatalizarea labialelor (p, b, m, n, f, v), 5/84, *v > c*, 5/80, *v* intervocalic cade, 5/84, asimilare vocalică *(i-e > e-e, e-i > i-i, e-u > u-u)*, 5/84, epenteza lui *ă, i, a* 5/84, metateza lui *r*, 5/84, sincoparea lui *i* urmat de *l*, 5/85, sincoparea lui *r*, sincoparea silabelor, 5/80; accentul pe silaba penultimă, 5/83; intonaţia, 5/80, 83; locuţiunile în graiul din Ţara Bîrsei, 5/88, 89; particularităţi morfologice ale graiului din Ţara Bîrsei: căderea articolului enclitic *-l*, 5/85, numeralul cardinal, 5/85, schimbări de gen (feminin > masculin), 5/84, schimbări de plural *(i > e)*, 5/85, *ei* de la genitiv-dativ trece la *ii*, 5/85, treceri de la declinările I şi a II-a la declinarea a III-a, 5/85, declinarea enclitică a numelor masculine, 5/85, indicativul prezent persoana a III-a singular de tipul (el) *au fost*, 5/80; persoana a III-a plural identică cu singularul: *ei merge*, 5/85, prezentul indicativ cu sens de viitor, 5/85, perfectul compus mai răspîndit decît perfectul simplu, 5/85; topica, 5/85.

GRAMATICAL, omonimie ~ă, 5/65; sinonimie ~ă, 2/4; mijloace ~le de exprimare a raporturilor între cuvinte, 2/111.

H

HIAT, 6/80, 81.

HIPERBOLA, 2/100, 102.

HIPERURBANISM grafic în publicistică, 1/34; ~ sintactic în stilul publicistic (limba firmelor şi a anunţurilor), 5/24.

I

I neaccentuat *> ă* în albaneză şi în română, 3/18; căderea lui *i* final în albaneză şi în română, 3/18; *i > î* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; afereza lui *i* iniţial, 1/30; epenteza lui *i* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; *i* în graiul ceangău, 2/105.

IDIOM, 1/7, 8, 10, 12.

IMPERFECT, ~ul în română, 1/75, 76.

IMPERFECTIV, trecutul ~ în română, 1/75, 76; trecutul ~în rusă, 1/75, 76.

IMPERSONAL, verbe ~le în română, 2/56.

IMPRECAŢIE, ~a în stilul literaturii beletristice, 2/73, 74.

IMPROPRIETATE, ~ a semantică a cuvintelor în stilul publicistic (limba anunţurilor şi a firmelor), 5/22, 23; ~ semantică, 5/54; ~stilistică, 5/54.

INDO-EUROPEANĂ, cercetări de ~ în R.P.R., 4/13.

INFINITIV, ~ul în română, 3/37, 39, 103; ~ul lung înlocuit de cel scurt, 5/38; ~ul scurt în română, 3/103; ~ul înlocuit de conjunctiv, 5/36—39.

INFLUENŢĂ, ~a elementului autohton asupra limbilor romanice, 6/73; ~a bulgară asupra graiului muntenesc: consoanele dure, 2/107; ~a engleză în stilul sportiv al limbii române, 2/82; ~a franceză în sintaxa limbii române, 5/42; ~a limbii greceşti asupra românei, 3/90—96, 6/29—36; ~a maghiară asupra românei, 1/12; 2/38, 106; 6/6; ~a rusă asupra lexicului limbii române, 4/54, 55; ~a rusă asupra terminologiei sportive din română, 2/85; ~a sîrbo-croată asupra românei, 1/14; 2/107; ~a slavă asupra românei, 1/12; 2/38, 106; 4/11, 52; ~a slavă asupra conjugării româneşti în *-i*, 5/60; ~a slavă asupra toponimiei româneşti, 4/11;

~a slovenă asupra istroromînei, 1/14; ~a turcă asupra sinonimelor romîneşti, 2/38: ~a ucraineană asupra trecerii lui *f*, *v* la *s*, *z* din graiul maramureşan, 2/107; ~a versificaţiei populare asupra poeziei lui I. Budai-Deleanu, 5/96—101.

INOVAŢIE ~iile în limbă, 2/76; 4/18, 19; 5/13, 53.

INSTRUMENTAL, complementul circumstanţial ~ în romînă, 2/4, 6; 5/42.

INTERJECŢIE, ~a *bă*, 1/54; ~a *fă*, 1/54, 56; ~a *mă*, *măi*, 1/52—60.

INTONAŢIE, ~a în graiul scheian, 5/83; ~a în graiul din Ţara Bîrsei, 5/80, 83.

INTRANZITIV, verbe ~e, 2/56.

IRONIE, 2/102.

ISTROROMÎNĂ, 1/8, 9, 11, 13, 44; 3/103, 104; ~a limbă mixtă, 1/14; separarea ~ei de dacoromînă, 1/13; asemănări fonetice între ~ şi romînă, 1/12; influenţa sîrbocroată şi slovenă asupra ~ei, 1/14.

ITALIANĂ, 1/12; asemănări între romînă şi dialectele ~eşti, 1/10.

ITERATIV, verbe ~e în rusă, 2/112.

Î

ÎMPRUMUT, ~ul lingvistic, 1/98—101; criterii pentru stabilirea originii ~ului, 1/99; ~ necesar şi ~ de lux, 1/100; ~uri fonetice, 1/99, 101; ~uri gramaticale (morfologice şi sintactice), 1/99, 101; ~uri lexicale, 4/54, 55; ~uri semantice, 1/99; sursele ~ului lingvistic: adstratul, substratul şi superstratul, 1/99; rolul analogiei în adaptarea ~urilor, 1/101; rolul etimologiei populare în adaptarea ~urilor, 1/101; adaptarea fonologică şi morfologică a ~urilor, 1/99—101; ~uri din greacă (greaca veche, greaca bizantină si neo-greacă) în romînă, 6/29—35.

J

JARGON, 1/101; 2/102; sinonimele în ~, 2/42.

L

L + *i* + vocală, *l* + *i* final > *l'*, în albaneză şi în romînă, 3/18; palatalizarea lui *l* în romînă, 2/106, 107; *l* > *r* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.

LABIALIZARE, ~a lui *a*, 2/109.

LATINĂ, ~a vulgară, 1/13; ~a orientală, 1/13, 15; ~a balcanică, 1/13, 15; limba ~ din inscripţiile din Balcani, 4/13; ~a în regiunea Dunării, 1/13; ~a în Galia, 1/13; tipuri de derivare în ~, 2/113—115; derivarea de la tema supinului în ~, 1/113—115; suiixul *-esc* în ~, 3/104; ablativul în ~, 2/9; pronumele personal aton în dativ în ~, 2/19; pronumele compuse, 2/25; participiul latin (*-tor*, *-tio*, *-ut*, *-tura*, *-torus*, *-uo*, *-vo*), 2/114.

LEGE fonetică, 3/4.

LEXEM, 3/77.

LEXIC, structura ~ului limbii romîne, 4/53, 54; clişeul în ~ul limbii romîne, 3/55—58; elementul arhaic în ~ul limbii romîne, 1/47; 3/48, 48; neologismele în ~ul romînesc, 2/38, 39; elementul grecesc în ~ul romînesc, 6/29—36; influenţa slavă asupra ~ului limbii romîne, 4/52; elementul trac în ~ul romînesc, 1/10; 5/122, 123; terminologia meseriilor în ~ul romînesc, 1/66.

LEXICAL, fond principal ~, 3/101; fondul principal ~ al limbii franceze, 4/52; fondul principal ~al francezei elementare, 3/101; asemănări ~le între romînă şi albaneză: elementul trac, 5/122, 123; asemănări ~le între graiul din Ţara Bîrsei şi alte graiuri, 5/80, 81, 82; atestări ~le în *Psaltirea Scheiană*, 2/47; dublete ~le sinonime, 2/38; întrepătrunderi ~le în graiul din Ţara Bîrsei, 5/81; fondul principal ~al limbii romîne, 4/8, 51—54; elementul latin în fondul principal ~al al limbii romîne, 4/8.

LEXICOGRAFIE, ~a romînească, 4/4—6; istoria ~i romîneşti, 6/3—19; ~a romînească în secolul al XVI-lea, 6/4; ~a romînească în secolul al XVII-lea, 6/4; ~a romînească în secolul al XVIII-lea, 6/5, 6, 7; ~a romînească în secolul al XIX-lea, 6/12, 13—19; ~a romîn ească du

1944, 4/46—57; influența maghiară asupra ~i românești, 6/6; primul glosar de neologisme în ~a românească, 6/7, 8; primul dicționar cu definiții explicative în ~a românească, 6/8; primul dicționar care indică etimologia în ~a românească, 6/8; dicționarele bilingve în ~a românească, 6/4—7, 14, 15; dicționarele trilingve în ~a românească, 6/10, 11; dicționarele polilingve în ~a românească, 6/6; omonimele în ~a românească, 5/67, 68; sinonimele în ~a românească, 6/34—43; omonimele în ~a rusă-sovietică, 5/66.

LEXICOLOGIE, ~a românească după 23 August 1944, 4/46—57.

LIMBAJ, ~ul familiar în stilul sportiv, 2/96; ~ul indirect, 1/31.

LIMBĂ, originea ~ii, 2/111; teoria emoțională despre originea ~ii, 2/111; teoria onomatopeică despre originea ~ii, 2/111; funcția de comunicare a ~ii, 1/11; 2/73, 110, 109; funcția de exprimare a ideilor pe care o are ~a, 2/110; ~a ca mijloc de expresie artistică, 4/18; ~ă și gîndire, 4/17, 18; 5/62; nou și vechi în ~, 2/76; caracterul popular al ~ii, 5/8; structura generală a ~ii, 1/13; structura gramaticală a ~ii, 1/12; sistemul fonologic al ~ii, 6/72, 73; sistemul lexical al ~ii, 3/59; fondul principal lexical al ~ii, 3/101; vocabularul de bază al ~ii, 3/101; vocabularul disponibil al ~ii, 3/101; vocabularul frecvent al ~ii, 3/101; arhaisme lexicale și morfologice în ~, 2/102; barbarismele în ~, 2/102; abaterea în ~, 5/3; inovațiile în ~, 2/76, 5/13, 54; împrumutul lingvistic în ~, 3/98—101; ~a comună, 1/70; 2/106; sistemul fonetic al ~ii comune, 2/105; ~a comună și dialectele, 2/105; ~a primitivă, 1/11; ~ și dialect, 1/7, 8, 12; 3/103; criteriile de delimitare a ~ii de dialect: criteriul dependenței, 1/10, criteriul înrudirii, 1/11, criteriul înțelegerii, 1/10, 11; raportul dintre ~a unică și graiuri, 1/47; graiul și dialectul în ~, 1/45; idiomul în ~, 1/12; ~ mixtă, 1/14, 101; ~ națională, 4/21: ~i internaționale, 1/101; ~ satem, 2/21; ~ scrisă, 1/69, 70; stilurile ~ii, 2/111; ~ transplantată, 1/12; clasificarea ~ilor, 2/111; ~ile lumii, 1/7; înrudirea ~ilor, 2/11; metoda logică și metoda statistică în învățarea ~ilor străine, 3/97; ~a literară, 4/17, 18; stilurile ~ii literare, 1/69, 70; 2/80; ~a română literară: origine, 4/21, 22, unificare, 4/22; păreri din secolul al XIX-lea despre ~a română literară, 1/102; expresiile, locuțiunile și proverbele în ~a română literară, 4/91; stilurile ~ii române literare: stilul administrativ, 2/14; 4/18, stilul juridic, 2/14; 4/18, stilul literaturii beletristice, 1/76; 2/70, 71, 73, 74; 4/18, stilul publicistic, 5/11, 12, 13, 25; stilul sportiv, 2/85—91, stilul științific, 2/10; 4/18; studierea ~ii scriitorului, 4/8, 9, 20, 21; limba lui I. Budai-Deleanu: versificația 2/59—67; 5/96—103; ~a lui Coșbuc: termeni din domeniul artei, 3/31; ~a lui Creangă: adjectivul, 3/60, substantivul, 3/59—62, verbul, 3/60, locuțiunile verbale, 3/61, valoarea conjuncției *că*, 1/97, 98, comparația, 3/61; ~a lui Eminescu: rima 3/38, aliterațiile, 3/42, termeni din domeniile: arhitectură, artă, natură, muzică, teorie literară, 3/31, 32, regionalismele, 6/60, 62, 63; ~a textelor românești vechi, 1/19; ~a traducerilor din franceză în trecut și astăzi, 5/27—35; ~a primelor periodice românești, 1/73.

LINGVISTICĂ, literatura și ~a, 1/19; 2/69; școala ~ marxistă, 1/11; școala ~ sociologică, 1/11; ~a matematică, 3/75; algoritmii mașinii de tradus în ~a matematică, 3/76, 77,78; calculul probabilităților în ~a matematică, 3/77; cuvinte atematice și tematice în ~a matematică, 3/99; disponibilitatea cuvintelor în ~a matematică, 3/100; dicționar de frecvență în ~a matematică, 3/77; echivalente absolute, condiționale și probabile în ~a matematică, 3/77; ~a românească, 1/18; 4/9; ~a românească după 23 August 1944, 4/13; ~a structurală, 3/79.

LOC, complement circumstanțial de ~ cu valoare de complement circumstanțial de agent, 2/7.

LOCUȚIUNE, ~ile prepoziționale *din cauza*, 2/6, *cu scopul*, 5/48 și *în vederea*, 5/48; ~ile

în graiul din Ţara Bîrsei, 5/88, 89; ~ile la Creangă, 3/61.

LOGICĂ, ~a matematică, 3/75.

M

M + *i* > *mń* sau *ń* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; *m* + *p*, *b* > *n*, 1/83.

MASCULIN, rimă ~ă 2/62; 3/38, 40, 41; 5/96, 100.

MEGLENOROMÎNĂ, 1/8, 11; 3/103.

METAFORĂ, ~a în stilul sportiv, 2/94; ~a în stilul publicistic, 2/100; ~a în stilul beletristic, 2/100; caracterul ~ic al cuvintelor, 5/53.

METODĂ, ~a analizei structurale în semasiologie, 3/79; ~a dialectică în lingvistică, 1/17; ~a dialectică în gramatică, 4/29; ~a descriptivă, 2/104; ~a comparativ-istorică, 1/12; 2/104; 3/4; ~a logică de determinare a cuvintelor, 3/97; ~a matematică în studierea limbii, 3/25, 76, 78, 79; ~a statistică în studiul vocabularului, 3/25, 30, 97; ~a statistică în învăţarea limbilor străine, 3/97.

METONIMIE, 2/102; ~a în stilul sportiv, 2/94, 95.

METRU, ~ul „Ţiganiadei" lui I. Budai-Deleanu, 2/59—67.

MIJLOC, ~e gramaticale de exprimare a raporturilor dintre cuvinte, 2/111.

MOMENTAN, aspectul ~ în limba română, 2/5,58; aspectul ~ al verbelor din limba rusă, 2/112.

MORFOLOGIC, adaptarea ~ă a împrumuturilor, 1/100; asemănări ~e între albaneză şi română: pronumele personal aton în dativ, 2/20.

N

N > *r* în albaneză şi în română, 3/18; *n* + *i* > *ń* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; n^{i} > *ń* în graiul bănăţean, 2/107, 108; trecerea lat. *nd* la *n* în catalană, 6/53.

NATURALISM lingvistic, 2/73, 74; 5/6.

NEAOŞISM, ~e în limba română, 5/7.

NEOGRAMATICII, 3/3; 4/16, 17.

NEOLOGISM, 2/110; adaptarea etimologică şi fonetică a ~elor, 2/89; ~ele în română, 2/38, 39; ~ele în primele lucrări lexicografice româneşti, 6/7; ~ele în stilul beletristic, 2/70; ~ele în limba traducerilor din trecut, 5/29; ortografierea ~elor în stilul publicistic (limba afişelor şi a anunţurilor), 5/25—26.

NOŢIUNE, cuvînt şi ~, 2/102, 110; 5/62, 65, 66; raporturile dintre cuvînt şi ~ (de încrucişare, interferenţă, ordonare), 5/66; ~a şi reprezentarea, 2/102.

NUMERAL, ~ul cardinal în graiul din Ţara Bîrsei, 5/85.

O

O accentuat + grup de consoane > *u* în albaneză şi în română, 3/18; *o* > *e* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; *o* > *u* în tracă, 5/122; aglutinarea lui *o* în română, 1/91; deglutinarea lui *o* în română, 1/91.

OMITERE, ~a prepoziţiilor: *de*, 5/49, 50, *în*, *la*, *pe*, 5/50 în română.

OMOFORM, cuvinte ~e, 5/69.

OMONIM, ~e, 5/62; mijloace de diferenţiere lexicală a ~elor, 5/69; ~ele şi practica lexicografică, 5/60; ~ele în română, 3/50; 6/78; ~ele în lexicografia românească, 5/67, 68; ~ele în „Dicţionarul general al limbii române", 5/69, 70; ~ele în lexicografia rusă şi sovietică, 5/66.

OMONIMIE, 2/37, 110, 5/61—71; ~etimologică, 5/65; ~ gramaticală, 5/65; ~ semantică, 5/65; ~ parţială, 5/66; ~ totală, 5/66; criteriul etimologic în definirea ~i, 5/66, 67; criteriul gramatical în definirea ~i, 5/66; criteriul semantic în definirea ~i, 5/68; ~ şi polisemie, 2/37; 5/62, 64; criterii de delimitare a ~i de polisemie, 5/60, 64, 65; delimitarea ~i în dicţionarele ruse, 5/67; ~a abstractului verbal în limbile română şi rusă, 5/70.

OPOZIŢIE, ~a fonemelor, 2/105.

ORTOEPIC, dicţionarul ~ al limbii române, 4/6.

ORTOGRAFIC, dicţionarul ~ al limbii române, 4/6, 35; respectarea normelor ~e, 1/81.

ORTOGRAFIE, ~ fonetică în română, 1/82; 6/79; principiile ~i limbii române: morfo-

logic, 1/84, 85, simbolic, 1/89, sintactic, 1/87, tradiţional-istoric, 1/88; ~a neologismelor în română, 1/83; ~a neologismelor în stilul publicistic (limba firmelor şi a anunţurilor), 5/20, 21, 25, 26; ~a etimologică a neologismelor în stilul sportiv, 2/89; ~a numelor proprii străine în română, 1/92; ~a numelor ruseşti în română, 1/92; ~a cuvintelor compuse în română, 1/86, 5/13; ~a lui *s + b, d, g, l, m, n, r, v* (> *z*) în română, 1/82; ~a consoanelor duble (*ss, nn*) în română, 1/82; ~a termenilor tehnici 1/36, 37.

P

P + *i* > *(p) k'* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.

PALATALIZARE, ~a dentalelor în graiurile crişean şi maramureşean, 2/106, 107; influenţa sîrbească asupra ~ii dentalelor în română, 2/107; ~a labialelor în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.

PARONIM, ~e devenite sinonime, 5/54.

PARTICIPIU, ~l latin în *-tor, -tio, -ut, -tura, -torus, -uo, -vo*, 2/114; ~l trecut în română, 1/76; 2/56.

PERFECT, ~ul compus în română, 1/75, 76; ~ul simplu înlocuit cu ~ul compus în graiul din Ţara Bîrsei, 2/85; ~ul simplu în română, 1/78; 2/58; forme vechi de ~ simplu în română, 1/45; mai mult ca ~ul în română, 1/76.

PERFECTIV, trecutul ~ în rusă, 1/75, 76.

PERSONAL, genul ~ în română, 5/8; creaţii ~e ale scriitorilor în stilul literaturii beletristice, 2/42; pronumele ~ aton în dativ în albaneză şi în română, 2/20; pronumele ~ în dativ în română, 2/18, 20, 5/89; pronumele ~ aton în dativ în latină, 2/19; pronumele ~ în limbile romanice, 3/104.

PLEONASM, ~ul în stilul publicistic (limba firmelor şi a anunţurilor) 5/21, 22.

PLETORĂ, ~a semantică, 2/93.

PLURAL, schimbarea ~ului substantivelor *(i > e)* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/85; forme nerecomandabile de ~ ale termenilor tehnici, 5/13; substantive ~ia tantum în română, 2/112.

POLISEMANTIC, cuvinte ~e, 1/37, 40; destrămarea ~ă în limba rusă actuală, 5/70.

POLISEMIE, 2/35, 110; 5/62, 63; ~ şi omonimie, 2/37, 5/62, 64; criterii de delimitare a ~ei de omonimie, 5/60, 64, 65; ~ şi sinonimie, 2/110.

POLONĂ, rima paroxitonă în ~, 2/62.

POPORANISM, ~e în română, 5/7.

POSESIV, articolul ~ *a* în română, 2/27; dativul ~ în română, 2/22.

POZITIVISM, ~ul în lingvistică, 4/16, 17.

PREFIX, ~e superlative în română, 6/61; ~ul *arhi*, 6/91, *co-*, 3/88, *con-*, 2/40; 3/88, *des-*, 1/82, 83, 88, 89, 3/89, *dez-*, 1/82, *in-*, 2/40; 3/86, *în-*, 1/82; 3/86, *ne-*, 2/40; 3/89; 4/42; 6/41, *pre-*, 6/91, *răs-*, 2/40; 6/91, *re-*, 2/40, *supra-*, *ultra-*, 6/91 în română.

PREPOZIŢIE, sensul lexical al ~i, 5/40; funcţia de relaţie a ~i, 5/40; ~iile complementului circumstanţial de agent în română, 2/3—11; ~a *a* 2/8; 3/85, *asupra*, 5/40, 41, 46, *către*, 2/21, *către*, 5/41, *cu*, 2/21, 29, 30, 5/41, 42, 47; 6/22, *de*, 2/9, 10, 12, 13, 14, 21; 5/15, 16, 37, 41—47, *de către*, 2/3, 4, 11—14; 5/42,44 *de la*, 2/7, 8, 27; 5/45, 49, 50, *de pe*, 5/45, *despre*, 2/7, 8; 5/43—46, *din*, 2/7, 8; 5/42, 43, 46, 47; 6/22, *dintre*, 5/48, 49, *după*, 5/42, 43, *fără*, 6/22, *în*, 5/16, 43, 47—50; 6/22, *între*, 5/48, 49, *întru*, 2/78; 5/48, *la*, 5/40, 41, 46, 47, 49, 50, *pe*, 2/30, 32, 33; 3/103; 5/8, 45, 48, 50, *pentru*, 2/27; 5/15, 16, 41, 48, *pînă*, 3/103, *prin*, 2/6, 8; 5/43, 46, în română.

PREZENT, ~ul istoric în română, 1/75, 76; 2/58; derivarea de la tema ~ului în română, 2/113; ~ul cu valoare de viitor în graiul din Ţara Bîrsei, 5/85.

PROCEDEU stilistic, 2/100, 102; ~e stilistice: ironia, 2/102, hiperbola, 2/100, 102, metafora, 2/102, metonimia, 2/102.

PROFESIONALISM, ~ele în limbă, 2/102.

PRONUME, ~le personal aton în dativ în albaneză, 2/20; ~le relative compuse în greacă, 2/25; ~ele personal aton în dativ în latină, 2/19; ~ele compuse în latină, 2/25; ~ele personal în limbile romanice, 3/104; ~ele de reverenţă în limbile romanice, 3/104; ~ele demonstrativ în română,

2/23 ; ~ele demonstrativ *acel*, 1/85, *acesta*, 5/48, *celălalt*, 2/24 în română ; repetarea ~lui personal în română, 3/104, 5/98 ; ~le personal aton în dativ în română, 2/18, 20 ; ~le de întărire *însul* în română, 5/48 ; ~le relativ *care* în română, 2/23,, 25, 26, 29 ; 3/31—33 ; ~le relative compuse în română *cel ce*, *cel care*, 2/23, 24 ; ~le *cine*, 5/28, 31 ; ~le *cineş*, 2/32.

PRONUNŢARE, ~a dentalelor în română, 1/12.

PROPOZIŢIE, ~ii reversibile în română, 2/4 ; specii noi de ~ii, 4/32, 33.

PROPRIETATE, ~a termenilor, 2/72, 77, 78, 79 ; 3/52, 53 ; 5/52, 55—57 ; ~ semantică a termenilor, 5/54 ; ~ stilistică a termenilor, 5/54 ; ~a termenilor în stilul publicistic, 2/52.

PROVENSALĂ, 1/7, 12.

PROVERB, ~ul în limba română literară, 4/19.

PSEUDOPREFIXUL *baş-*, 1/27.

PUNCTUAŢIE, îndreptar de ~, 4/36 ; folosirea apostrofului în ~, 1/91 ; folosirea cratimei în ~, 1/86 ; 5/26.

R

R, palatalizarea lui *r* în română, 2/106, 107 ; muierea lui *r* final, 1/45.

RANG, ~ul în franceza elementară, 3/98.

REDONDANŢĂ, ~a sufixelor limbii franceze, 3/104 ; ~a sufixelor limbii române, 3/104 ; ~a limbii ruse, 3/78.

REFLEXIV, diateza ~ă în română, 2/5,56.

REGIONALISM, ~ele în limbă, 2/102 ; ~ele în stilul beletristic, 2/70, 72 ; ~ele la Eminescu, 6/60 ; ~ele în limba traducerilor, 5/29.

REPETIŢIE, ~a pronumelui personal în română, 3/104 ; ~a pronumelui personal în dativ la I. Budai-Deleanu, 5/98.

RETOROMANĂ, 1/9.

RIMĂ, ~ a feminină în română, 2/62 ; 3/40, ~a feminină la I. Budai-Deleanu, 5/96—99 ; ~a feminină la Eminescu, 3/40 ; ~a împerecheată la Eminescu, 3/38 ; ~a masculină la I. Budai-Deleanu, 5/96, 99, 100 ; ~a masculină la Eminescu, 3/38, 40, 41.

ROMANIC, naşterea limbilor ~e, 1/13 ; grupul oriental al limbilor ~e, 1/13 ; limbi ~e occidentale, 1/13 ; derivarea de la tema prezentului în limbile ~e, 2/113 ; pronumele de reverenţă în limbile ~e, 3/104 ; pronumele personal în limbile ~e, 3/104 ; cazurile în limbile ~e, 3/105.

ROMÎNĂ, originea limbii ~e, 3/9 ; apariţia ~ei în sudul Dunării, 1/9 ; ~a comună, 4/8, 13 ; unitatea etnică a ~ei, 1/9 ; dialectele limbii ~e, 1/3, 6, 8, 11 ; formarea dialectelor limbii ~e, 3/12—15 ; graiurile limbii ~e, 1/46 ; 2/105, 107, 108 ; 3/13 ; 4/12, 48 ; 5/79—89 ; dialectele sudice ale ~ei, 1/8 ; repartiţia graiurilor limbii ~e, 1/46 ; arhiva fonogramică a limbii ~e, 4/10 ; simbolism fonetic în ~, 3/102 ; sistemul fonologic al ~ei, 3/102 ; asemănarea ~ei cu albaneza, 3/16, cu istroromîna, 1/12, cu dialectele italiene, 1/10, cu spaniola, 3/104 ; deosebiri între ~ şi albaneză, 3/19 ; schimbări fonetice în ~, vezi FONETIC ; accentul în ~, 2/107 ; 4/43 ; 5/63 ; fondul principal lexical al ~ei, 4/8 ; elementul dac în ~, 3/18, elementul autohton în ~, 3/17—23 ; influenţa greacă asupra lexicului limbii ~e, 3/90—96 ; 6/29—36 ; elementul latin în fondul principal lexical al ~ei, 4/8 ; influenţa maghiară asupra ~ei, 1/12 ; influenţa slavă asupra ~ei, 1/12 ; 4/11 ; elementul trac în lexicul limbii ~e, 5/122, 123 ; antroponimicele în ~, 4/10 ; arhaismele în ~, 1/47 ; 2/41, 43, 44 ; 3/48, 49 ; derivarea regresivă în ~, 3/83—91 ; neologismele în ~, 2/38, 39 ; sinonimele în ~, 2/37—44 ; 3/87 ; aspectul verbului în ~, 2/5, 58 ; perfectul simplu în ~, 2/58 ; cultivarea limbii ~e, 1/81—93 ; 2/69—79 ; 3/48—54 ; 5/3—57 ; originea limbii ~e literare, 4/21, 22 ; unificarea limbii ~e literare, 4/22 ; stilistica limbii ~e, 4/10 ; limba ~ în traduceri, 1/102 ; 2/40 ; 5/27—35.

ROTACISM, ~ul în română, 3/18 ; ~ul în albaneză, 3/18.

RUSĂ, entropia limbii ~e, 3/78; redondanța limbii ~e, 3/78; abstractul verbal în omonimie în limba ~ contemporană, 5/70; destrămarea polisemantică în limba ~ actuală, 5/70; trecutul imperfectiv în ~, 1/75, 76; aspectul momentan al verbelor din limba ~, 2/112; limba ~ literară din secolul al XIX-lea, 1/71; stilurile limbii ~e literare, 1/71.

S

S, asimilarea consonantică în contact a lui *s*, 1/83; sonorizarea lui *s* urmat de labiale sonore, 1/82; palatalizarea lui *s*, 2/106, 107.

SCHIMBARE, ~a categoriei gramaticale (adj. > adv.), 2/78; ~i de declinare (I, II > III) în graiul din Țara Bîrsei, 5/85; ~i de gen în graiul din Țara Bîrsei (feminin > masculin), 5/84; ~i de plural *(i > e)* în graiul din Țara Bîrsei, 5/85.

SCOP, complementul circumstanțial de ~ în română, 5/41.

SCRIERE, adaptarea neologismelor la ~a fonetică și etimologică, 2/89; ~a cu litere latine în română, 1/8.

SEMANTIC, analogie ~ă, 3/37; omonimie ~ă, 5/65; criteriul ~ în definirea omonimiei, 5/68; structura ~ă a cuvintelor, 2/102; ~a logică, 3/78; înrudire ~ă, 5/42, 44.

SEMASIOLOGIE, metoda analizei structurale în ~, 3/79; ~a limbii române.

SEMĂNĂTORISM, 6/83, ~ în limbă, 5/7.

SEMIOTICĂ, 3/78.

SENS, ~ul cuvîntului, 2/110; ~ul cuvîntului și sistemul limbii, 6/75; ~ul cuvîntului și noțiunea, 5/66, 68; rolul accentuării în diferențierea ~ului cuvîntului, 4/55, 56; ~ul abstract, 2/10, ~ul circumstanțial al substantivelor abstracte, 6/25; ~ul comun al cuvîntului, 1/37; ~ul concret, 2/110; 5/53; ~ul contextual, 2/100, 102; ~ul denominativ, 2/102; ~ul dependent, 2/102; ~ul derivat, 2/102; ~ul emoțional, 2/102; ~ul figurat, 2/72, 110; 5/53; 6/26; ~ul gramatical, 2/110; ~ul lexical, 2/102, 110; ~ul liber, 2/102, ~ul logic-material, 2/100, 102; ~ul principal, 2/102, ~ul propriu, 2/58, 72, 110; ~ul științific, 1/37; ~ul tehnic, 1/37.

SIMBOL, ~ul matematic în stilul sportiv, 2/91, 92.

SIMBOLISM, ~ul fonetic în germană, 5/113; ~ul fonetic în română, 3/102.

SINCOPAREA, ~a lui *i* (+ *i*) în graiul din Țara Bîrsei, 5/84; ~a lui *r* în graiul din Țara Bîrsei, 5/84; ~a silabelor în graiul din Țara Bîrsei, 5/80.

SINONIM, 2/110, 5/62; definiția ~ului, 2/35; studierea sincronică și diacronică a ~elor, 2/46; criterii de clasificare a ~elor, 2/35; ~ele în română, 2/34—47; 3/87; definiția ~elor în dicționarul general al limbii române, 2/42; familia lexicală a ~elor, 2/89; arii lexicale ale ~elor, 1/46; concurența ~elor în română, 2/39; ~e arhaice în română, 2/41, 43, 44; ~ele regionale în română, 2/43, 44, 45; 3/68—72; ~e semantice-sintactice, 6/22, 23; ~e stilistice, 2/110; ~e aproximative, 2/36; ~e perfecte, 1/38; 2/28, 30, 34, 36, 39, 45; ~e figurate în română, 2/42; ~e creații personale, 2/42; ~e grecești și turcești în română, 2/38; ~ele în graiul moldovean, 1/48; ~ele din jargon, 2/42; ~ele în stilul sportiv, 2/95; ~e tehnice, 1/38; 2/43; ~ele cuvîntului *ceată*, 2/44.

SINONIMIE și polisemie, 2/110; ~ gramaticală, 2/4.

SINTAGMĂ ~a în stilul sportiv, 2/90, 91, 95, 96.

SISTEM, ~ul fonetic al limbii comune, 1/13; ~ fonetic dialectal, 2/104, 105; ~ul fonologic al limbii române, 1/3; 2/73, 106; 3/102; 6/72.

SPANIOLĂ, 1/12; asemănări fonetice între română și ~, 3/104.

SLAV, venirea ~ilor pe teritoriul Peninsulei Balcanice, 1/15; influența ~ă asupra limbii române, 1/12; 2/38, 106; 4/11, 52; 5/60.

STANDARDIZARE, ~a vocabularului, 3/77.

STATISTICĂ, ~a lingvistică, 1/11; tendința dispersării și tendința concentrării analizată cu ajutorul ~ii, 3/27; ~a lexicală, 3/25, 99 ~a părților de cuvînt, 3/28, 29; ~a substantivului la Creangă, 3/59, 60; ~a numelor proprii la Creangă, 3/62; ~a adjectivului și a verbului la Creangă, 3/60.

STIL, ~urile limbii, 2/101, 111; definiţia ~ului, 2/100, 101; criterii de clasificare a ~urilor, 2/101; metaforizarea ~urilor, 2/100; ~ul academic, 2/101; ~ul administrativ, 2/69, 100, 101; 4/18; ~ul comunicării oficiale, 2/101; ~ul exprimării scrise, 2/111; ~ul exprimării vorbite, 2/111; ~ul individual, 2/69; ~ul literaturii beletristice, 2/69, 100, 101, 102, 111; 4/17, 18; 5/4; ~ul oficial-administrativ, 2/101; ~ul publicistic-gazetăresc, 2/69, 101, 102; ~ul radiodifuziunii, 2/101; ~ul scriitorului, 1/69, 70; 2/101; 3/26, 30; 4/19—21; ~ul ştiinţific, 2/69, 101, 103, 111; ~ul telegrafic, 2/101; ~ul vorbirii, 2/100, 101; ~urile limbii engleze: ~ul documentelor oficiale, 1/71, ~ul gazetăresc, 1/71; 2/103, ~ul literaturii beletristice, 1/71; 2/103; ~ul operelor în versuri, 2/103, ~ul operelor în proză, 2/103, ~ul operelor dramatice, 2/103, ~ul oficial-administrativ, 2/103, ~ul oratoric, 1/71, ~ul prozei ştiinţifice, 1/71, ~ul publicaţiilor, 1/71; ~urile limbii romîne: ~ul administrativ, 2/14, ~ul familiar, 3/87, ~ul juridic, 2/14; 4/18, ~ul literaturii beletristice, 1/70, 76, arhaismele în ~ul beletristic, 2/70, 73, elementul familiar în ~ul beletristic, 2/70, regionalismele în ~ul beletristic, 2/70, elementul popular în ~ul beletristic, 2/70, neologismele în ~ul beletristic, 2/70, imprecaţiile în ~ul beletristic 2/73, 74, ~ul publicistic, 3/57, formarea cuvintelor prin compunerea iniţialelor, a silabelor sau a abrevierilor în ~ul publicistic 5/19, expresii concentrate şi lărgite în ~ul publicistic 5/14, calcuri din italiană în ~ul publicistic 5/21, termeni improprii în ~ul publicistic 5/22, 23, clişeul lingvistic în ~ul publicistic 5/20, pleonasmul în ~ul publicistic, 5/21, 22, termenii ştiinţifici şi tehnici în ~ul publicistic, 5/11, 12, 13, 21, elipsa în ~ul publicistic, 5/15—18, 23, 24, lipsa acordului în ~ul publicistic, 5/24, contaminarea sintactică în ~ul publicistic, 5/24, hiperurbanism sintactic în ~ul publicistic, 5/24, ortografia neologismelor în ~ul publicistic, 5/20, 21, 25, 26, greşeli de punctuaţie în ~ul publicistic, 5/26, topica adjectivului în ~ul publicistic, 5/19, 24, 25, topica complementului în ~ul publicistic 5/25, ~ul sportiv, 2/80—98, 3/57, legătura ~ului sportiv cu alte ~uri, 2/93, 94, 97, 98, abrevierile în ~ul sportiv, 2/91, 92, simbolul matematic în ~ul sportiv, 2/91, 92, calcul în ~ul sportiv, 2/87, 88, clişeul în ~ul sportiv, 2/97, 98, sintagma în ~ul sportiv, 2/90, 91, 95, 96, neologismele în ~ul sportiv, 2/88, sinonimele în ~ul sportiv, 2/88, 95, terminologia militară în ~ul sportiv, 2/93, terminologia tehnică în ~ul sportiv, 2/94, elipsa în ~ul sportiv, 2/96, 97, limbajul familiar în ~ul sportiv, 2/96, 97, figurile de ~ în ~ul sportiv, 2/91, 92, 93, 94, 95, 97, pletora semantică în ~ul sportiv, 2/93, ~ul ştiinţific, 3/57; 5/4, calcurile în ~ul ştiinţific, 2/87, procedee caracteristice de compunere a cuvintelor în ~ul tehnic, 6/92; ~urile limbii ruse literare, 1/71.

STILISTIC, funcţia ~ă a categoriei gramaticale în romînă, 1/76; mijloace ~e în engleză, 2/99; definiţia procedeului ~, 2/102; ~a şi literatura, 2/100; 4/20; expresii frazeologice în ~ă, 2/100; ~a vorbirii artistice, 1/71; cercetări de ~ă în R.P.R. după 23 August 1944.

STRUCTURĂ, ~a generală a limbii, 1/13; ~ a gramaticală a limbii, 1/12; ~a cuvintelor, 2/110, 111; ~a morfologică a cuvintelor, 5/31, 32; ~a semantică a cuvintelor, 2/102; ~a lexicului limbii romîne, 4/53, 54.

STRUCTURAL, metoda analizei ~e în semasiologie, 3/79.

SUBIECT, logic, 2/3.

SUBSTANTIV, ~e colective, 2/9; ~e pluralia tantum, 2/112; ~e cu funcţie de atribut, 6/21, 22; schimbarea pluralului ~elor (*i* > *e*) în graiul din Ţara Bîrsei, 5/85; schimbarea dezinenţei de genitiv-dativ (*ei* > *ii*) a ~elor în graiul din Ţara Bîrsei 5/85; ~ul la Creangă, 3/59, 60, 61 ~e abstracte cu funcţie de complemente circumstanţiale de mod, 6/22, 23; sensul circumstanţial al ~elor abstracte, 6/25; funcţia de circumstanţiale de mod a ~elor concrete, 6/23, 24, 27, 28; cazul dativ locativ al ~elor,

3/103; eliziunea ~ului în stilul publicistic, 5/16, 17, în stilul sportiv, 2/97.

SUBSTITUIRE, ~a de sunete cu ajutorul peliculei, 2/115; ~a dativului prin construcţiile *de*, *de la* + substantiv, 5/44, [45; ~a genitivului prin construcţiile *de*, *după* + substantiv, 5/44, 45; ~a prepoziţiei *cu* prin *de*, 5/42, *pentru* prin *către*, 6/89; ~a perfectului simplu prin perfectul compus în graiul din Ţara Bîrsei, 5/85.

SUBSTRAT, 6/74; ~ul ca sursă a împrumutului lingvistic, 1/99.

SUFIX, ~ele diminutivale *-s* şi *-z* în albaneză, 3/21; redondanţa ~elor limbii franceze, 3/104; ~ul *-ard*, 1/28, *-ier*, 1/28, *-ir*, 5/60, 5/60, *-issable* 5/60 în franceză; ~ul *bilis*, 5/59, *esc*, 3/104, *ticius*, 2/115, *-tio*, 2/114, *tor*, 2/114, 115, *-toria*, 2/115, *-toriu(s)*, 2/114, 115, *-tura*, 2/114, *-uo*, 2/114, *ut*, 2/114, *-uto*, 2/114, *-utio*, 2/114, *-vo*, 2/114 în latină; redondanţa ~elor în romînă, 3/104; ~e specifice graiurilor, 1/48; ~ele limbii romîne: ~ul verbal *-a*, 6/93, *-abil*, 5/59, 60, *-aj*, 6/91, *-ame*, 6/92, *-ar*, 1/28, 50; 2/85; 6/25, 92, *-are*, 3/103, *-arie*, 6/25, ~ul diminutival *-aş*, 1/50; 2/85; 6/25, 92, *-at*, 3/89, *-aţie*. 3/84, *-ărie*, 6/31, *-ărit*, 6/43, *-ă(tate)*, 6/22, 92, *-ător*, 1/86, *-bil*, 2/40; 6/91, *-eală*, 1/86; 3/87; 6/92, *-ean*, 1/32, 86; 6/25, *-easă*, 6/92, *-ează*, 1/84, *-enie*, 6/22, 92, *-er*, 6/25, *-et*, 3/90, 91, *-eţe*, 6/22, *-ez*, 6/25 *-i*, 6/93, *-ibil*, 5/59, 60, *-ic*, 6/42, *-icesc*, 6/92, *-ie*, 6/22, 23, 92, *-ier*, 6/25, 91, *-ime*, 6/92, *-ism*, 2/40; 6/91, *-ist*, 1/31; 2/85; 6/25, 91, *-itate*, 2/40; 6/40 43, *-iţă*, 6/91, *-iune*, 4/55, *-iza*, 5/60, *-niţă*, 1/27, *-oaică*, *-oi*, 1/50, *-om*, 6/91, *-or*, 3/88, *-os*, 1/50, *-oză*, 6/91, *-tor*, 2/85, 6/25, *-torie*, 6/25, *-tura*, 2/115, *-ură*, 2/40, *-uţ*, 1/48; ~ele *-амъ*, *-емъ*, *-имъ*, *-ямъ*, *-оамъ*, *-ыамъ*, *-ямъ* în rusă, 2/112.

SUPERSTRAT, 6/74.

SUPIN, derivarea de la ~ în latină, 2/113—115.

SUPRASTRAT, ~ul ca sursă a împrumutului lingvistic, 1/99.

Ş

ŞCOALA ardeleană, 1/10; 5/116—119.

T

T > *ĉ* în graiul bănăţean, 2/107, 108; *t* + *i*, *n* > *r* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84; trecerea lui *th* din albaneză la *s*, *ţ* în romînă, 3/22.

TĂTARĂ, limba ~, 4/12, 13.

TERMINOLOGIE, ~a administrativă în romînă, 1/47; ~a artistică la Coşbuc, 3/31 şi la Eminescu, 3/31, 32; ~a medicală în dicţionarul lui Molnar, 6/16; ~a meşteşugărească, 1/34, 66; ~a militară în stilul sportiv, 2/93; ~a poetică la Eminescu, 3/31, 32; ~a sportivă în limba literară, 2/84, 85, 86; ~a sportivă în *Dicţionarul limbii romîne moderne*, 5/114—116; ~a ştiinţifică, 2/102; ~ ştiinţifică în romînă, 4/18; ~a ştiinţifică în „Dicţionarul general al limbii romîne", 1/33; compusele în ~a ştiinţifică, 6/92; ~a ştiinţifică în stilul literaturii beletristice, 2/102; ~a ştiinţifică în stilul publicistic, 5/21; ~a ştiinţifică în dicţionarul lui Şincai, 6/13, 14 [şi în dicţionarul lui C. Cantacuzino, 6/6; ~a tehnică în limba romînă, 1/47; ~a tehnică în „Dicţionarul general al limbii romîne", 1/33, 34; sinonimele în ~a tehnică, 1/38; 2/43; omonimele în ~a tehnică, 1/36, 37; ~a tehnică în stilul sportiv, 2/94; ~a tehnică în stilul publicistic, 5/11.

TEXT, ~ul de bază în ediţiile romîneşti, 5/106.

TEXTOLOGIE, grafii duble şi triple în ~a romînească, 5/109;

TOPICA, ~a adjectivului în stilul publicistic, 5/19, 24, 25; ~a complementului în stilul publicistic, 5/25; ~a în graiul din Ţara Bîrsei, 5/85.

TOPONIMIE, ~a în romînă, 4/9—11; elementul slav în ~a romînă, 4/11; ~a în limba tracă, 5/121.

TRACĂ, limba ~, 3/17—23; 5/119—123; schimbări fonetice în ~: *o* > *u*, *z* > *s*, 5/122; lexicul limbii ~e, 5/120, 121; elementul indo-european în lexicul limbii ~e,

5/121; antroponimicele şi toponimicele în ~, 5/121.

TRADUCERE, ~a în lingvistică matematică, 3/76, 77; limba ~ilor din secolul al XIX-lea, 1/102; limba ~ilor din franceză în trecut şi astăzi, 2/40; 5/27—35.

TRANSCRIERE, ~a consoanelor muiate, 1/50; ~a textelor cu caractere latine din secolul al XIX-lea, 1/21: ~a textelor vechi româneşti, 5/108, ~a literelor chirilice ѧ, 5/109, ѣ, 5/109; ~a numelor proprii ruseşti, 1/92.

TRANZITIV, verbe ~e în română, 2/4, 5, 56.

U

U, trecerea lui *u* latin la *ü* în domeniul galo-roman, 6/73; căderea lui *u* neaccentuat în albaneză şi în română, 3/18; *u* scurt final în graiul făgărăşean, 5/86; *u o* în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.

UNIPERSONAL, verbe ~e în română, 2/56, 57.

V

V, căderea lui *v* intervocalic în albaneză şi în română, 3/18; $v + i > y$, $v + n > m$; *v* intervocalic zero în graiul din Ţara Bîrsei, 5/84.

VARIANTĂ, ~ele cuvîntului titlu, 1/37; ~e lexicale ortografice în stilul publicistic, 5/25; ~a lexico-frazeologică a cuvîntului, 5/63.

VERB, aspectul ~ului, 1/74; participiul ~ului în latină, 2/114; ~e defective din cauza sensului în română, 2/56—58; ~e durative în română, 1/75; 2/5, 58; ~e momentane, 2/5, 58; influenţa slavă asupra ~elor româneşti, 5/60; diateza activă a ~ului românesc, 2/3, 4, 5, 11; diateza pasivă a ~ului românesc, 2/3—6, 9, 11; diateza reflexivă a ~ului românesc, 2/3—6; timp narativ şi timp descriptiv la ~, 1/75; ~e defective de participiu în română, 2/56; ~e intranzitive, 2/56; ~e tranzitive, 2/4 5, 56; ~e impersonale, 2/56; ~e unipersonale, 2/56, 57; ~e cu autor multiplu, 2/57; ~e care se construiesc cu două complemente (direct şi indirect), 5/49; modurile şi timpurile ~elor în română: infinitiv, 3/39, 37, infinitivul scurt, 3/103, infinitiv scurt în locul celui lung 5/38, folosirea infinitivului în locul conjunctivului, 5/36—39, folosirea conjunctivului în locul infinitivului, 5/39, participiul trecut, 1/76, prezentul etern, 3/47, prezentul istoric, 1/75, 76; 2/58, perfectul compus, 1/75, 76, perfectul simplu, 1/78; 2/58, mai mult ca perfectul, 1/76, imperfectul, 1/75, 76; eliziunea ~ului în stilul sportiv, 2/97 şi în stilul publicistic, 5/18; frecvenţa ~ului în stilul sportiv, 2/98; ~ul la Creangă, 3/60; ~ul în rusă, 2/112.

VERS, realizarea uniformă şi multiformă a ~ului, 2/67; ~ul decasilab în italiană, 2/64; rima oxitonă în ~ul german, 2/62; ~ul *Ţiganiadei*: cezura mediană, 2/61, rima masculină, 5/96, 99, 100, rima feminină, 5/96—99, trimetrul trohaic catalectic popular 5/97, ~ul decasilab, 2/60, 62; 5/96, 98, ~ul endecasilab, 2/60, 61; ~ul la Eminescu: aliteraţiile, 3/42, clauzula iambică, 2/40, emistih catalectic şi acatalectic, 3/39, sextina, 3/36—38, 40, rima feminină, 3/40, rima masculină, 3/38, 40, 41, rima împerecheată, 3/38.

VIRGULĂ, ~a în stilul publicistic, 5/26.

VOCABULAR ~mobil, 1/34; barbarismele în ~, 2/102; neologismele în ~2/102; profesionalismele în ~2/102; statistica în studiul ~ului, 3/35, 99; ~ul de bază al limbii, 3/101; ~ul disponibil al limbii, 3/101; ~ul frecvent al limbii, 3/101; standardizarea ~ului, 3/77; calcul lingvistic în ~, 1/98, 99; metoda statistică de studiere a ~ului, 3/97; elementul autohton în ~ul limbii române, 3/17, 18; elementul trac în ~ul limbii române, 5/122, 123; elementul latin în ~ul limbii române, 4/8; cuvinte care pier din ~ul limbii române, 5/6; clişeele în ~ul limbii române, 3/55, 56, 57, 58; arhais-

mele în ~ul limbii romîne, 3/48, 49 ; neologismele în ~ul limbii romîne, 2/38, 39 ; regionalismele în ~ul limbii romîne, 2/102 ; ~ul limbii trace, 5/120, 121.

VORBIRE artistică, 1/71 ; ~ curentă, 2/101 ; ~ directă, 2/111 ; ~ indirectă, 2/111.

Z

Z, palatalizarea lui *z*, 2/106, 107 ; *z* > s în limba tracă, 5/122.

ZICĂTORI din graiul din Ţara Bîrsei, 5/88, 89.

INDICE DE AUTORI

A

Aaron Petru Pavel, 6/9
Abaev V. I., 5/63—67, 71
Adamescu Gh., vezi Candrea I. A.
Aebor Mihai M., 4/68
Agraev V. A., 3/76
Ahmanova O. S., 2/34 ; 5/62, 63, 65
Aitzetmüller R., 2/112
Albin Jana, 4/102 ; 6/91
Alecsandri V., 3/50
Alexandrescu Gr., 3/37
Alexandrescu P., 4/30, 37, 76, 78
Alvar Manuel, 6/71, 75
Andrianov B. A., 4/51
Andriescu Al., 4/71, 76, 78, 79, 82, 88, 93
Aniţei Dumitru, 4/71
Appollinaire G., 3/27, 28
Apostol Ion, 2/74
Apresian I. D., 2/35, 36, 37
Ardeleanu Gh., 4/73
Arhip Iulian D., 4/69
Aristia C., 1/104
Armeanca E., 6/18
Arvinte V., 4/9, 53, 71, 79, 88, 93, 102
Asan F., 1/21 ; 2/19 ; 4/32, 72, 74, 79, 83, 88, 93, 102 ; 5/36, 65, 66 ; 6/93
Asgar Hansen Rosenstand, 4/38
Aurel V., 4/73
Avanesov R. I., 6/21
Avram Andrei, 4/71, 79, 83, 88, 93, 94 ; 6/73
Avram Mioara, 1/84, 2/10, 23, 24, 25, 27, 30 ; 4/25, 30, 32, 33, 35, 43, 55, 76, 83, 88, 94 ; 5/65, 69, 71 ; 6/75

B

Bagrinovskaia G. P., 3/76
Bahner Werner, 4/83
Bailly A., 1/37
Bajenov N. M., 4/29
Balaci Al., 5/35
Bally Ch., 1/72 ; 2/34, 42 ; 5/53, 71
Balogh Edmund, 4/94
Balu Ion, 4/71, 73
Balzac H. de, 3/28
Barac I., 2/59
Barbu Eugen, 2/73, 74
Barbu N. I., 4/66, 67, 68, 71, 83, 88
Bariţ G., 2/105
Baronzi G., 1/32
Baudelaire Ch., 3/27, 28
Băbeanu Aurel Şt., 4/71
Bălan Ion, 4/68
Bălăşescu N., 6/13
Bălcescu N., 4/16
Bălteanu B., 5/103
Bănăţeanu V., 4/67
Bănulescu Ştefan, 4/68
Bărbulescu Simion, 4/79
Beaulieux Léon, 2/18
Becker Henrik, 5/111, 112
Beldescu G., 4/31, 32, 33, 79, 88, 94
Beneş Lazăr, 4/68
Beneş P., 4/79
Benkö József, 6/9, 13, 14
Bercea Gh., 4/71,73
Berceanu B. B., 4/88
Berînda Pamvo, 6/5,8
Berkov B. P., 3/76

Bernstein S. B., 1/46, 6/31
Bianu I., 2/20, 47 ; 4/23 ; 6/9
Bielfeldt H. H., 2/111
Bîrleanu N., 6/53
Blagoi D. D., 5/105, 106
Blumauer, 2/61
Bobb Ioan, 6/16, 18, 19
Bociort Ignat, 4/88
Bodor Gh., 4/71
Bogdan Damian P., 4/94
Bogdan-Duică Gh., 2/61
Bogdan I., 6/34
Bogrea V., 1/23 ; 2/35 ; 3/95 ; 6/31, 33, 34
Boiagi Mihail C., 1/10
Bojinca Damaschin, 5/117
Boldan Emil, 4/79 ; 5/116, 117
Bolliac C., 3/37
Bolocan Gh., 1/74 ; 2/103, 112 ; 3/80 ; 4/79, 94, 103
Bologa V., 6/16
Bonfinius, 3/9
Borodin V. V., 3/76
Borşei A. T., 4/51
Borza Al., 6/14
Botez C., 5/92, 93 ; 6/59, 60, 61, 62, 64, 65, 67
Botez Demostene, 4/79
Brateş Emil, 4/69, 71
Bratu Florea Gh., 4/71
Brăescu Ion, 3/105 ; 4/94 ; 5/27
Breban Vasile, 4/74, 88
Brînceuş Gr., 4/24, 32, 68, 69, 73, 79, 83, 88, 94 ; 6/15
Brodeală L., 5/75
Brunot F., 3/84
Bucă M., 2/35
Budagov R. A., 2/34, 37, 109, 110, 111 ; 4/38, 52 ; 5/71 ; 6/75
Budai-Deleanu I., 2/59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67 ; 5/96, 97, 98, 99, 100, 101, 117 ; 6/14, 15, 18
Buhoiu Aristide, 4/94
Bujor I. I., 4/32, 79
Bulahovskii L. A., 1/71 ; 3/61 ; 5/70
Bulgăr Gh., 1/21, 73 ; 2/34, 72 ; 4/18, 21, 24, 29, 71, 74, 76, 79, 83, 88, 89, 94, 102, 103 ; 5/53, 119 ; 6/37, 91
Bürger G. A., 3/38
Byck J., 1/17, 88 ; 2/20 ; 3/83, 87, 88, 102, 103 ; 4/26, 30, 33, 36, 37, 54, 66, 69, 71, 83, 89, 94, 103 ; 5/9 ; 6/96
Bykowski Ignacy, 2/65

C

Camariano Nestor, 3/96 ; 4/103
Canarache Ana, 1/36 ; 2/56 ; 4/79, 103 ; 6/91
Candrea I. A., 1/28, 31, 32, 49, 52, 54, 67, 96 ; 2/20, 31, 40, 41, 47, 48, 49, 50, 58, 107, 108 ; 3/50, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91 ; 4/4, 46, 47 ; 5/68 ; 6/31, 32, 33, 34, 35, 79
Cantacuzino Constantin, 6/5, 9, 10, 15
Cantemir D., 3/9 ; 6/7, 8, 14
Capesius B., 4/64, 89
Capidan Th., 1/8, 9, 10, 11, 12, 14 ; 3/14 ; 6/31, 35
Carabulea Elena, 4/37, 89, 94, 103 ; 6/92
Caragiale I. L., 1/54, 59
Caragiu-Marioţeanu Matilda, 4/32, 89, 94, 97
Casti J. B., 2/61
Cavallioti Theodor Anastas, 1/8
Cazacu B., 1/53, 70 ; 3/74, 75, 103 ; 4/9, 21, 24, 27, 36, 55, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 71, 74, 76, 79, 83, 89, 90, 103
Cazacu Marin Gh., 4/69, 71 ; 6/55
Căbulea Vasile, 4/73
Călineseu G., 1/97 ; 3/34, 36, 37, 42, 44 ; 4/68, 69, 79 ; 5/7, 94 ; 6/59
Căpleseu C., 1/21, 66 ; 4/54, 94, 102, 103
Căpleseu Dina, vezi mai sus
Chamisso A., 3/41
Cheresteşiu V., 4/74
Chidun Dr. A., 4/79
Chiosa Clara Georgeta, 4/89, 94
Chiriţescu Florin, 4/71
Chiru-Nanov Otilia F., 4/69
Chiţimia Ion Const., 4/94
Ciauşanu G. F., 1/30
Cihac A. de, 3/5 ; 4/47 ; 6/29, 30, 32, 35
Ciobanu Elena, 2/55 ; 3/68 ; 4/37, 103 ; 5/77 ; 6/92
Ciobanu Fulvia, 3/102, 103 ; 4/36, 37, 38, 69, 95, 103 ; 6/92
Ciocan Rodica, 4/95
Cioculescu Şerban, 4/83, 89, 95, 103 ; 5/5, 6, 10
Ciompec Georgeta, 4/103 ; 6/91
Ciorănic Ion, 4/74
Cipariu T., 1/21 ; 3/6 ; 6/4

Ciucă Ana, 4/71
Cimpeanu E., 4/89
Claudel P., 3/27, 28
Clemens Andreas, 6/15
Cluget Léon, 3/95
Cocea Dina, 2/74
Cocoș Stelian N., 4/69
Cohen M., 1/7
Coloși Vasile, 6/13, 17, 18
Comaniciu Traian, 4/68, 69
Condeescu N. N., 3/105 ; 4/89, 95
Constantinescu Daniel, 4/71
Constantinescu N. A., 4/18
Constantinescu-Iași P., 5/103
Copăceanu Gheorghe, 4/71
Corbea D., 3/48
Corbea Teodor, 6/6, 7
Corlăteanu N. G., 1/96, 97 ; 3/59 ; 4/51, 95, 103
Corneille P., 3/27, 28
Corneli Ioan, 6/17
Cosma Viorel, 4/79
Costa Traian 4/36, 68
Costache Veniamin, 1/102, 103
Costăchel Valeria, 4/95
Costinescu I., 2/39 ; 6/42
Coșbuc G., 3/31, 50
Coteanu I., 1/7, 14, 18, 69, 101 ; 2/35, 37, 76, 109 ; 3/48, 57, 85, 90, 103 ; 4/21, 24, 32 46, 53, 63, 67, 68, 69, 73, 79, 83, 89, 95, 103, 104 ; 5/62 ; 6/3, 10, 14
Coteanu Ștefan, 4/71
Covaci Șt., 4/74
Crăciun Al. Gh., 4/68
Creangă I., 1/58 ; 3/60, 61, 62, 63
Creția P., 4/30, 36, 76, 83
Crețu Gr., 6/3, 4, 5, 7, 8
Crețu I., 5/91 ; 6/57
Crețu Teodor, 4/71
Cristea Dorina, 4/89
Crișan Al., 4/71
Crișan Ștefan, 6/13, 14, 16
Crohmălniceanu Ov. S., 5/6, 7
Croitoru M., 4/69
Cruceanu Ion, 4/73
Crucerru C., 4/69
Cuciureanu Șt., 4/79, 83, 95
Curtius E. R., 4/23

D

Daissa Emil, 4/69
Damé Frederic, 1/34, 42, 67
Dante A., 2/65
Darmesteter A., 2/77 ; 3/84
Dauzat A., 1/7
Daveluy A., 3/86
David N., 5/116
Dănăilă I., 5/52
Dănescu S., 4/74
Dănilă Leonida, 4/71
Dănilă N., 3/84, 103 ; 4/38, 74, 84, 95, 104
Deanovici Mirko, 6/71, 72
Deboveanu-Mălăescu Elena, 6/52
Decev, 5/59, 120, 122
Deme László, 2/104, 105
Demetriescu Anghel, 6/62
Demetrios, 5/52
Democrit, 2/111
Densusianu Ar., 6/18, 30
Densusianu O., 1/10, 13, 14, 18, 52, 58, 59 ; 2/19, 31 ; 3/5, 9, 14, 22, 88 ; 4/7, 10, 15, 16 46 ; 5/119 ; 6/9, 30, 31, 32, 33, 34
Deny J., 1/31
Deroy Louis, 1/98, 99, 100, 101
Diaconescu Paula, 2/3 ; 4/24, 33, 89, 90, 104 ; 5/71
Diaconovich C., 6/11
Diaconovici-Loga, 5/117
Diaconu Ion Gh., 2/23 ; 4/95, 104
Dieuleseu C., 6/30, 31
Diez F., 3/84 ; 6/19
Dima Al., 3/83 ; 4/79, 84, 95, 104 ; 6/82
Dimitrescu Florica, 3/102, 103 ; 4/24, 31, 32, 33, 38 56, 68, 76, 79, 84, 90, 94, 104
Dimitriu-Păușești Al., 4/90
Dinu Ion V., 4/68, 69
Dobrușin R. L., 3/76
Dolgopolski A. B., 2/113, 114 ; 3/76
Dolotova L. M., 5/107
Donescul C., 1/105
Donici Andronache, 6/15
Dragomirescu Gh. N., 4/96
Drașoveanu D. D., 4/76, 84
Drăganu N., 2/21 ; 4/26, 27, 66 ; 6/6, 7, 13, 16, 32
Dridifeanu F., 4/51

Drimba Vl., 1/25, 26, 48; 4/13, 67, 69, 74, 90, 95, 104; 6/37
Dukelski N. I., 2/115
Dumbravă Lucian, 4/84
Dumitrașcu N. I., 4/71
Dumitrașcu Pompiliu, 4/76, 79, 84, 95
Dumitrescu Gh. N., 4/71, 104
Dumitrescu Vasile, 5/103
Dumitrescu-Bușulenga Zoe, 4/24, 95
Dumitriu Petre, 2/73
Duployen Ioan, 2/74

E

Ebert W., 5/111
Efimov A. I., 1/71; 2/100; 5/8
Efremenko E. L., 5/107
Egger E., 3/83
Ejov I. S., 5/108
Elian M. de la Gruea, 2/81
Emilian M., 4/90
Eminescu M., 2/40, 71, 72; 3/29—45, 50, 62; 6/57—69
Eneseu Radu, 4/90, 95
Engel J. C., 3/9
Engels F., 3/59
Eustatieviei Dimitrie 4/26

F

Façon N., 3/105; 4/95, 104
Feru Nieulae, 4/73
Finkel A. M., 4/29
Fischer I., 3/101; 4/30, 37, 53, 67, 69, 75,76, 84, 90, 95, 96, 104
Flamini Fr., 2/60
Flora Radu, 4/96
Florea-Rarițte D., 4/69, 84
Florian I., 4/96, 104
Flueraș V., 2/73
Focșeneanu Eleodor, 4/69
Fourquet Jean, 2/105, 106
Frenkian A., 4/67
Frings Theodor, 2/105
Frumkina R. M., 3/76
Fugaru F., 2/59, 60, 61

G

Gabrea Maria, 4/90, 96
Gafițanu D., 3/3; 4/80, 84, 90, 104
Gáldi L., 2/59, 64, 67; 3/34, 39, 45; 4/96, 104; 6/4, 10, 12, 17, 34, 35
Gálffy Mózes, 2/104, 105, 106; 4/65, 96
Galkina-Fedoruk E. M., 4/34; 5/71
Galperin I. R., 1/71; 2/99, 100, 101, 103
Gane Iorgu, 4/69
Gane Irina, 4/68
Ganșina K. A., 5/63
Ganșina M., 4/34
Gartner Th., 3/8
Gaster M., 1/18; 3/18
Geagea Cr., 6/31
Gellianu G., vezi **Demetriescu Anghel** și **Pruneu N.**
Genilie I., 1/105
Georgescu Alexandru, 4/32, 84, 90, 96
Georgescu Gogu, 4/80
Georgescu Paul, 5/6
Gérard Albert, 3/42
Gerota Gabriela, 4/96
Gheorghiev Vl., 5/120
Gheorghiu Gh., 2/44
Ghergariu Leontin, 4/90, 96
Gheție I., 2/96; 4/90, 96; 6/15, 38
Ghica Alexandru Dimitrie, 1, 104
Gilliéron J., 5/71
Ghițu Galina, 4/96
Giese Wilhelm, 4/96
Giosu Șt. C., 4/72
Giuglea Gh., 4/67, 104; 6/31
Göbl L., vezi **Gáldi L.**
Goethe J. W., 3/39
Goga N., 4/90
Gombocz Z., 1/28
Görner H., 5/111
Gougenheim G., 3/96
Gradenwitz Otto, 2/112
Graur Al., 1/3, 8, 11, 13, 31, 38, 47, 52, 75, 96; 2/15, 23, 24, 25, 34, 35, 38, 44, 69, 70, 72, 96; 3/18, 86, 87, 88, 101, 102; 4/8, 12, 13, 18, 19, 22, 26, 27, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 43, 51, 52, 53, 54, 61, 66, 67, 70, 72, 75, 76, 80, 84, 90, 96, 104; 5/4, 59, 62, 71; 6/31, 32, 35, 91, 92

Greci N., 5/70
Grecu Alexandru, 4/70
Grigorescu M., vezi **Avram Mioara**
Grigorescu P., 4/72
Grigorie, 1/103
Grigoriev P. V., 5/71
Grosu Mitu, 4/80, 90
Grott I. K., 5/67
Gsell René, 6/72, 74
Guiraud P., 3/25, 26, 27, 28, 29, 30
Gurov N. V., 3/76
Guțu Valeria, 1/70 ; 2/47 ; 3/81, 104 ; 4/24, 32, 33, 80, 84, 90, 96, 104
Guțu-Romalo Valeria, vezi mai sus
Gvozdev A. N., 1/71, 76
Gyergyai Albert, 2/64, 66

H

Halici Mihail, 6/7
Halitzki, 6/12
Haneș P., 4/7
Harhoiu Emilia, 4/80
Hasdeu B. P., 1/27, 52 ; 3/5, 8, 17, 18 ; 4/16 ; 5/108, 109 ; 6/3, 7, 8, 10
Hașeganu I., 4/84
Hatzfeld H., 2/77
Haygood J. B., 3/98, 99
Heliade Rădulescu I., 1/9, 11, 23, 30, 32, 104, 105 ; 2/39 ; 3/37 ; 5/119 ; 6/39, 40, 41
Helmuth, 6/14
Henmon E., 3/97
Herder J. G., 3/38, 41
Herodot, 1/99
Hertel H., 5/111
Hodoș Nerva, 4/23
Hollingher Rudolf, 4/96
Homer, 3/25
Hořejší Vladimír, 4/38
Hristea Th., 3/91 ; 4/54, 96, 104
Hristea V., 1/81 ; 4/104
Hugo V., 3/28, 42

I

Iacob Lizeta, 4/90, 96
Iacob Șt., 4/36, 73, 80, 84, 90, 97 ; 5/79
Iaglom I. M., 3/76
Iancovici Bruno, 4/78
Ianeu Ț., 4/70
Ianovici N., 6/19
Iarovici Edith, 4/90
Ibrăileanu G., 3/8, 62 ; 4/7, 15, 16 ; 6/58, 59, 60
Iliescu Maria, 2/23, 24 ; 3/103 ; 4/76, 80, 84, 97, 104 ; 5/59 ; 6/43, 91
Ioanid G., 6/30
Ioanițescu Eug., 4/84
Ionașcu Al., 4/31, 32, 75, 80, 90, 97
Ionașcu Ecaterina, 4/104 ; 6/92
Ionescu Florica, 4/97
Ionescu Gulian G., 5/103
Ionescu-Nișcov Tr., 4/97
Ionescu-Sisești G., 4/75
Iordan Iorgu, 1/3, 25, 53, 54, 56, 58, 76, 84, 99 ; 2/5, 15, 18, 23, 26, 28, 34, 69, 80, 81, 82, 91, 93, 94 ; 3/11, 56, 73, 85, 87, 88, 103 ; 4/3, 9, 10, 16, 17, 21, 22, 24, 26, 30, 36, 49, 54, 55, 56, 58, 66, 67, 68, 70, 72, 73, 76, 80, 84, 90, 97, 104, 105 ; 5/18, 19, 36, 39, 42, 59, 71, 101, 103, 104 ; 6/3, 4, 21, 22, 39
Iorga N., 1/18 ; 3/5, 9, 92 ; 5/82, 109, 119 ; 6/3, 10, 19
Iorgovici Paul, 5/119 ; 6/11
Istrate G., 1/47, 48, 70 ; 3/62 ; 4/24, 61, 68, 69, 72, 76, 80, 84, 90, 97, 105
Ivașcu George, 4/80
Ivanov V. V., 3/76, 77
Ivănescu G., 1/70 ; 3/104, 105 ; 4/24, 55, 67, 80, 84, 85, 90, 91, 97, 104, 105 ; 6/72

J

Jaberg K., 1/56
Jacquier H., 4/27, 66, 85, 91, 97 ; 5/31
Jakobson Roman, 6/75
Jirecek Const., 3/10
Jirmunski W. M., 2/67
Joja Athanase, 5/103
Josselson Harry, 3/98
Jozefini A., 2/73
Juga-Vîrfureanu Gh., 4/73
Jung W., 5/111

K

Käding, 3/97
Kalujnin L. A., 3/76, 77
Kallin H., 2/5, 9

Kałuzniacki E., 6/4
Kammradt Fr., 5/111
Karakulakov VI., 4/91
Karčevskij S., 2/35
Keats J., 3/42
Kelemen Bela, 4/65, 76
Kneazkova E. N., 3/62
Kochanowski J., 2/65
Kodály Zoltan, 2/66
Koelwel Eduard, 5/110,111, 112, 113
Kogălniceanu C. şi Ilie, 6/11
Kogălniceanu M., 2/49 ; 3/6 ; 4/16
Kolosi V., vezi **Coloşi Vasile**
Komisarev V. N., 5/65
Kopitar B., 3/16, 17 ; 6/19
Köröşi Ştefan, vezi **Crişan Ştefan**
Köster Rudolf, 5/110
Kott Jan, 2/61, 65
Krasicki Ignacy, 2/61, 62, 65
Krasilnikov V. A., 1/75
Krautner S., 6/10
Kremnitz Mite, 3/35, 36
Kriucikov S. I., 4/29
Kulaghina O. S., 3/76
Kuryłowicz J., 2/35, 37 ; 3/62

L

Lacea C., 5/80
Lamartine A., 3/37
Lambertz Max, 2/20
Lambrior Alexandru, 3/3, 6
Lanson G., 1/72
Lascu Nicolae, 4/67
Laţcu Ioan, 4/70
Laurenţiu Tudor, 4/72
Laurian Aug. Treb. 3/6 ; 4/16 ; 6/16
Lazarev A., 2/38
Lăndoiu Elvira, 4/68
Lăzăreanu B., 4/75 ; 5/28
Leibniz, 2/111
Leibovici Finuţa, vezi **Asan Finuţa**
Lekomţev I. K., 3/76
Lemnaru Oscar, 5/4
Lenć G., 3/83
Leonte I., 4/55
Leonte Liviu, 4/85
Leppa Ion, 4/73
Lessing G. E., 3/38
Lesviodaes Azanoglu, 1/103
Levi Attilio, 2/65
Leviţchi Em., 4/85
Leviţchi Leon D., 4/97
Liapunov A. A., 3/76
Limper Bond, 3/98
Limper Louis, 3/98
Lisiţki V., 2/113
Lisiţki V. A., 4/38
Littré E., 3/9 ; 5/53
Llorach Emilio Alarcos, 6/72
Loicq Jean, 1/101
Lombard Alf, 2/39 ; 4/38
Löfstedt E., 2/19
Lupaş I., 5/119

M

Macarevici C., 4/78, 79, 80
Macarie, 6/8
Macedonski A., 3/42
Macovescu G., 4/80, 82
Macrea D., 1/8, 10, 11 ; 3/73, 83 ; 4/34, 48, 50, 52, 61, 75, 76, 77, 80, 85, 91, 97 ; 5/116
Maior Grigore, 6/9
Maior Petru, 1/8, 9, 11 ; 3/9 ; 5/117, 119 ; 6/17, 18
Maioresci I., 6/59, 60
Maioresci T., 3/6
Makarov V. V., 4/97
Mallarmé St., 3/27, 28
Malmberg Bertil, 6/73, 74, 75
Maneca C., 1/33, 36 ; 4/54, 79, 85, 90, 97, 105 ; 5/11 ; 6/91, 92
Maniu Montan Nicolaus, 6/15
Manoilescu M,. 4/33, 91
Manoliu M., 3/102, 103 ; 4/105
Marcea Pompiliu, 4/97
Marcovici S., 1/105
Mardarie Cozianul, 2/49 ; 6/3, 5, 8
Margella Ştefan, 6/10
Marian S. Fl., 1/31
Marin Georgeta, 4/105 ; 6/51, 93
Marin I. Z., 4/72, 73
Marinescu-Himu Maria, 4/70
Marinovici Rita, 4/85
Marmeliuc D., 6/29

Marsigli Luigi Fernando, 6/5, 6, 7
Martine A., 2/106
Márton Gyula, 4/65, 80, 97
Márton I., 6/16
Marton Iuliu, vezi **Márton Gyula**
Massim I. C., 1/22
Matei Gh., 5/103
Mavrodi Mihail, 1/103
Mayer G., 3/18, 21, 22
Mărăcinaru I., 4/70
Mărgineanu M., 4/91
Măruță T. D., 4/68, 72, 80
Meier Horst, 5/111
Meillet A., 1/7, 11, 101 ; 3/39, 42
Melciuk I. A., 3/76
Melich J., 1/28
Melnikov G. P., 3/76, 78
Meyer-Lübke W., 3/5, 8, 19 ; 6/31
Michaelsson K., 3/62
Michéa Réné, 3/96, 99
Michelet J., 3/28
Miclău P., 3/101, 102 ; 4/52, 97
Micu Klein Samuel, 5/117, 118 ; 6/11, 12, 13, 17, 18, 19
Mihalache C. N., 4/77
Mihalci D. E., 4/51
Mihăescu H., 3/104, 105 ; 4/13, 98, 105
Mihăilă G., 3/84, 86 ; 4/54, 77, 91, 98, 105
Mihuț Ioan, 4/70, 73
Miletineanu I., 4/77
Milicescu Em. St., 4/80
Miklosich Fr., 1/9 ; 3/9, 16, 17 ,18 ; 4/11
Minor J., 2/62
Minotto Francantino, 6/6, 9
Mioșan Livius, 4/70
Mirska Halina, 4/38 ; 6/91, 92
Misail, 6/8
Mitran Mircea, 1/108 ; 2/113 ; 4/36, 91, 98
Mohl G. F., 3/105
Moise I., 2/55 ; 3/68 ; 4/75, 77, 91, 105 ; 5/76 ; 6/10
Moise Nicolae, 4/72
Moisil Gr. C., 4/73
Molin V., 1/67
Möller Georg, 5/111
Molnár Albert, 6/6, 7, 16
Molnar Ioan, 6/15, 16
Molnar-Piuaru Ion, 5/117
Moloșnaia T. N., 3/76
Mosora Camelia, 2/74
Müller M., 1/101
Munteanu Ion, 4/73
Munteanu Romul, 4/85
Munteanu Șt., 4/80, 91
Muratori L. A., 3/105
Murărașu D., 6/62
Murnu G., 6/32, 33, 34
Mușatescu Eliza, 4/70

N

Naghiu I. E., 4/70
Nagy Jenö, 4/98
Nanov Liuben, 2/35
Naum Teodor, 4/91
Năsturel P. S., 4/98
Neagu Gh. I., 4/68, 70, 72
Neceaeva V. S., 5/106
Nedioglu G., 4/33, 73, 80, 84
Negruzzi Costache, 1/105
Negruzzi Iacob, 6/57
Negulici I. D., 6/41
Neiescu Petre, 4/72, 85, 99
Netea V., 4/91
Nicolau Edmond, 4/98, 105
Nicolau S. Șt., 5/5
Nicolcioiu Emil, 4/70
Nicolescu Aurel, 3/103 ; 4/98, 105
Nicolescu Octav, 4/73
Nicolescu Tatiana, 4/98
Niculescu Al., 1/56 ; 3/103, 104 ; 4/42, 80, 85, 86, 91, 98, 99, 105
Nijloveanu Ion, 6/55
Nistea Victor, 4/72
Niță Silvia, 4/33, 99
Nițulescu J., 4/75
Norberg Dag, 2/19
Novicov L. A., 5/70
Nyrop Kr., 3/83

O

Oana Ion, 2/59, 61 ; 5/116
Ocheșeanu Rodica, 4/32, 38, 77, 86, 91, 99, 105 ; 6/91
Odobescu Al., 3/44

Ogden, 3/97
Oiță I., 4/77
Ojegov S. I., 2/112; 5/67
Olteanu Pandele, 4/99
Onatskyj E., 1/28
Onciul D., 3/5, 9
Onu L., 3/103; 4/32, 77, 80, 86, 99, 105
Oprișan Mircea, 5/103
Opulskaia L. D., 5/107
Orășanu N. T., 1/32
Otobleu C., 1/45; 3/102; 4/37, 91, 99, 105
Oțetea Andrei, 5/103

P

Paduceva E. V., 3/76
Pamfile T., 1/30
Panaitescu P. P., 4/99; 6/31
Panaitescu-Perpessicius D., 3/33, 34, 36, 37, 38; 4/99; 6/60—69
Pann A., 1/54, 56, 60; 2/26
Panoianu Daniilu M., 4/23
Pantea Gh., 4/72
Panțu Zach. C., 1/34
Papadima Ovidiu, 4/91
Papadopol D., 4/86
Papahagi Pericle, 2/20
Pápai Páriz Fr., 6/16
Papazoglu Ianache, 1/106
Papiu-Ilarian Al., 1/32; 3/6
Paris Gaston, 3/5, 84
Pascu G., 4/36; 6/90, 91
Pastramă-Flopas Călin, 4/70
Pașca Ștefan, 4/75, 86; 6/9
Paul Hermann, 1/101; 3/4, 7, 8
Pavlov I. P., 2/111
Pătruț I., 1/12; 2/104, 106, 107, 108, 109; 4/31, 32, 62, 67, 68, 75, 77, 89, 81, 86, 91, 92, 99
Pedersen H., 3/22
Pencea G. C., 4/70
Penteș Ion, 4/73
Petrescu Ana, 4/77
Petrovici Cezar, 4/73
Petrovici Emil, 1/3, 45, 46, 52; 2/106, 108; 3/13, 102; 4/6, 8, 9, 11, 24, 35, 51, 60, 68, 70, 72, 73, 74, 75, 77, 81, 86, 92, 99, 105; 6/71, 72
Petruș V. P., 4/74
Petzold H., 5/111
Philippide Al., 1/10, 11, 13, 14; 2/107; 3/3—23; 6/30, 31
Philippide Al., 1/79, 80; 4/77, 81, 99
Piatkowski A., 4/67, 68
Pintilie Ilie, 2/73
Piotrovskiĭ R. G., 2/104; 3/104; 3/76
Pisani V., 1/99
Pîclișanu Z., 6/9, 12, 17
Pleșoianu Grigore, 1/103
Plettea Dem. M., 4/70, 72
Poalelungi Gh., 4/86, 92, 99
Poghire C., 4/75
Pogor Vasile, 1/104
Pokorny J., 5/121
Poncha P., 2/112
Poni P., 1/43
Pop E., 6/10
Pop Lucia, 4/81, 86
Popa N. I., 4/92
Popa V., 4/81
Popescu Emil, 4/70
Popescu Ion, 4/70, 99
Popescu Ion Apostol, 4/99
Popescu Magdalena, 4/37, 99, 100; 6/93
Popescu Radu, 5/7
Popescu Stelian, 4/72
Popescu-Optași N., 6/55
Popovici D., 3/37; 5/119
Praedes Aurelius Antoninus, 6/11
Praporgescu Dimitrie, 4/81
Preda Marin, 3/73
Preda Oprică, 4/72
Preditici Aurelius Antoninus, vezi **Praedes Aurelius Antoninus**
Procopovici Alexie, 2/18, 31; 4/67
Prodan D., 4/70
Profiri N., 4/75
Prohorov E. I., 5/107
Prorokova V. M., 5/70
Pruncu N., 6/62
Pușcariu S., 1/10, 14, 38, 52, 54; 2/18, 31, 34, 40, 93, 94; 3/5, 11, 14; 3/85, 87; 4/26, 36, 46; 6/31, 32
Pușkin A. S., 3/59

Q

Quicherat L., 3/9, 86

R

Racine J., 3/28
Radnev M., 4/74
Radu V., 4/81
Ralea Mihail, 5/103
Răceanu G. M., 4/74
Rădăceanu Lotar, 4/86
Rădulescu Maria, 4/33, 92, 100
Răduleț R., 1/36, 37, 43 ; 4/75, 81
Răgălie A., 4/70
Rățoiu Constantin I., 4/72
Reichenkron G., 2/107
Retezeanu Elena Ana, 4/68, 69, 70, 72
Reviga G. L., 4/74
Riesel Elise, 1/71 ; 5/111, 112
Rimbaud A., 3/27, 28
Rivène P., 3/96
Rizescu I., 1/101 ; 2/18, 40 ; 4/33, 37, 77, 86, 100, 105 ; 5/110 ; 6/96
Ribalka V., 4/38 ; 6/21
Robea Mihail M., 4/70, 74 ; 5/77
Robert Paul, 2/35 ; 5/57, 114, 115, 116
Roceric Al., 1/56 ; 4/91, 99, 105
Roesler R., 3/9
Rohlfs Gerhardt, 6/73, 74, 75
Roja Gh. Constantin, 1/8, 9, 10
Ronsard P., 1/101
Rosenţveig V. I., 3/76
Rosetti Al., 1/3, 8, 10, 13, 14, 70 ; 2/15, 16 ; 3/40, 41, 43, 46, 73, 88, 104 ; 4/6, 8, 9, 10 11, 24, 32, 59, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 77, 79, 81, 86, 92, 100, 105, 106 ; 5/52, 109 ; 6/31, 32, 72, 73, 74
Rotariu Ion, 4/100
Rothe Richard, 5/111
Rousseau J. J., 2/111
Rudeanu V., 2/111, 115 ; 5/61
Russev E. M., 4/51
Russo Aleeu, 5/119
Russo D., 3/95, 96 ; 6/19, 35
Russu I. I., 3/16, 22 ; 4/3, 68, 92, 106 ; 5/119–123 ; 6/30
Rusu Gr., 4/87
Rusu Liviu, 4/100
Rusu Valeriu, 1/52 ; 4/106

S

Sadnik L., 2/112
Sadoveanu M., 1/54, 58, 97 ; 2/73 ; 3/44 ; 4/69, 72, 81
Sala C., 4/105
Sala M., 3/105 ; 4/24, 72, 74, 77, 81, 87, 92, 100, 106
Sala Vasile, 1/29
Salvini A. M., 3/105
Sandfeld Kr., 3/18 ; 6/31, 32
Sarafidi H., 6/19, 35
Sauvageot A., 3/96, 98
Sava Al., 4/70
Sădeanu Florenţa, 3/103 ; 4/100, 106
Săndulescu Al., 4/69, 75
Schleicher A., 1/101
Schelley J. P., 3/42
Schiller F., 3/37
Schlyter B., 3/98
Schmalz H., 2/19
Schuchardt H., 3/15, 17, 18
Schulze W., 3/62
Scorpan Gr., 4/70
Scriban August, 1/26, 27, 28 ; 2/47 ; 3/84, 85, 86, 87, 88, 89 ; 4/47
Scriban Filaret, 1/102
Scridon Gavril, 3/83 ; 4/87, 92, 106
Scurtu I., 6/57
Seche L., 4/24, 54, 75, 77, 78, 87, 100, 101 ; 5/14
Seche Mircea, 1/97, 106 ; 2/80 ; 3/83 ; 4/24, 54, 75, 77, 78, 87, 98, 101, 106 ; 6/3
Seidel Eugen, 4/11, 66, 81, 101
Sendels E. I., 4/34
Sevastos Mihail, 4/87
Severin C. I. V., 2/44
Sievers Eduard, 3/3
Sfîrlea Lidia, 4/101
Sigerus P., 6/10, 13
Serafim da Silva Neto 6/73, 75
Silvestro Amelio, 6/6, 9
Simion Eugen, 2/69, 71, 72, 73 ; 4/101
Simonescu D., 6/18
Simonescu Dan, 4/78, 87

Siruni H. Dj., 1/28
Sîrbu Ionel, 4/70, 74
Skorodumova N. N., 2/83
Slama-Cazacu Tatiana, 4/8, 55, 76, 83, 92, 101
Slave Elena, 4/32, 92
Slavici I., 2/40 ; 3/41
Smirniţki A I., 2/36, 110 ; 5/62, 71
Solomon V., 4/101 ; 5/110
Soloviov V., 2/39, 113
Sorbală V., 2/113
Spitzer L., 4/67
Stalin I. V., 4/12
Stamati Th., 2/39
Stan Aurelia, 4/92, 101
Stan Elena, 4/87
Stan Ionel, 4/71, 81, 88, 106
Stanciu Ilie, 4/81
Stancu Marin, 5/103
Stati Sorin, 3/102, 103 ; 4/32, 33, 36, 43, 75, 77, 81, 87, 92, 101, 106 ; 5/65, 123
Stănescu Petre, 5/74
Stephan Johannes, 5/111
Stoca Laura, vezi **Vasiliu Laura**
Stoica Adam M., 4/71, 72
Štolz Fr., 2/19
Străuţ Irimie, 4/74
Strencoveanu Marin, 4/70
Strilbiţki Mihail, 6/110
Suchianu I. D., 5/4
Suchier Hermann, 3/3, 8
Suchier W., 3/38
Suciu C., 6/16
Sulzer, 3/9
Surjicov V. S., 4/81
Svetlaev M. V., 4/29
Svoboda Frantişek, 4/72
Szabó Atilla, 4/65, 71, 72

Ş

Şahmatov A. A., 5/66
Şamorikov I. B., 5/107
Şapiro A. B., 5/108
Şaraga, 6/58, 59
Şaroni I., 4/81
Şăineanu L., 1/27 ; 2/44 ; 3/84, 86, 87, 88, 89 96 ; 4/4, 47 ; 5/114 ; 6/3, 14, 16, 79
Şerban Elena, 1/73 ; 4/18, 101
Şerban V., 4/73
Şerdeanu L., 3/62 ; 4/87
Şiadbei I., 4/55, 87, 92, 93, 101 ; 6/3, 16, 18
Şincai Gh., 1/28 ; 4/22 ; 5/117, 118, 119 ; 6/9, 13, 14
Şineulescu N. C., 4/71
Şipoteanu D., 4/75
Şişmarev V. F., 3/10
Şoleriu I., 4/74, 101
Ştefan N., 4/32, 81
Ştefan Puiu, 4/78
Ştefănescu Gh. N., 4/73
Ştefănescu-Goangă Zizi, 4/106 ; 6/91
Ştokmar M. P., 5/108
Şuteu Flora, 3/55 ; 4/32, 86, 93, 106 ; 5/114
Şuteu V., 3/43 ; 4/76, 81, 101
Şvedova N. I., 5/71

T

Tagliavini C., 6/4, 5, 19
Tamás Lajos, 4/87, 101 ; 6/75
Tassoni A., 2/60
Tămăşoiu Virgil, 4/68, 71
Tănase Adrian, 4/71
Teaha Teofil, 3/72 ; 4/73, 101, 106 ; 6/50
Teclu Iacob, 5/103
Tempea R., 5/117
Templer, 6/7
Teodorescu Ecaterina, 4/82, 93
Teodorescu Gh. Dem., 3/88
Teodorescu N., 4/82
Teodorescu Vasile, 5/116
Teodori Alexandru, 6/18
Teodorovici Ioan, 6/18
Tharp J. B., 3/98
Thorndike, 3/97
Thunmann J., 1/8 ; 3/16
Tiktin H., 1/23, 28, 32, 54 ; 2/22, 28, 29, 40, 41, 47, 48, 49, 50 ; 3/5, 9, 48, 49, 83, 84, 85, 86, 90 ; 4/4, 26 ; 6/31, 32, 33, 34, 35

Timofeev L. I., 2/67 ; 3/40
Timpeanu S., 1/105
Tocilescu Gr. Gr., 5/118
Todoran R., 1/8, 46 ; 4/62, 63, 68, 73, 87, 93
Tohăneanu G. I., 4/74, 87, 93, 101, 106
Tomescu M., 4/69
Tomoioagă M., 4/73
Tompa József, 5/111
Topliceanu Tr., 6/11
Toporov V. N., 3/76, 77
Torouțiu I. E., 3/34, 35
Totir Haralambie D., 4/73
Trandafir Gh., 1/65 ; 6/90
Treimer Karl, 3/21, 22
Trubetzkoy N. S., 2/105
Tudose-Dochia Anatol, 4/73 ; 6/54

Ț

Țeitin G. S., 3/76
Țopan Grigore, 4/69, 71, 73

U

Udler R., 2/104, 106, 113
Ullman S., 2/34, 37 ; 5/71
Ungureanu-Klaster Grete, 4/93
Ursu Despina, 4/82
Ursu Neculai, 4/73
Ursu N. A., 4/8, 54, 71, 73, 74, 87, 101
Uşakov N. D., 2/12 ; 5/67

V

Valéry Paul, 3/27, 28, 29
Vander Beke G. E., 3/26, 27 ; 3/97, 98, 99
Vanț Felicia, 4/87
Vasconcelo Victor, 4/102 ; 6/10
Vasilevskaia N., 4/34
Vasiliu Al., 1/31, 32
Vasiliu Em., 3/104 ; 4/29, 30, 38, 74, 75, 78 82, 87, 90, 102, 106 ; 6/73
Vasiliu Ion C., 4/73
Vasiliu Laura, 2/31 ; 3/103 ; 4/32, 37, 38 74, 78, 83, 87, 93, 102, 106 ; 5/36 ; 6/92, 93
Văcărescu Ienăchiță, 6/19
Vega I., 4/102
Velea Alex. A., 4/71
Velichi C., 4/82, 102
Vendryes J., 1/101
Veress Andrei, 6/15
Vescu V., 4/102
Veszelski Antal, 6/10
Vianu T., 1/72 ; 2/16, 98 ; 3/25, 47, 60 ; 4/7, 15, 24, 59, 67, 74, 75, 78, 82, 87, 93, 102, 106 ; 5/53
Vinogradov V. V., 1/97 ; 5/71 ; 6/21
Viorel Remus, 4/73
Virág Benedek, 6/12
Vîrtej Const., 4/68
Vossler K., 3/11
Vraciu Anton, 4/78, 82
Vulpescu Romulus, 2/72, 73

W

Wagner M. L., 1/32 ; 4/61
Wald Lucia, 4/12, 69, 74, 78, 87, 102
Walde-Pokorný A., 5/121
Wartburg W. v., 1/72
Webster, 5/65
Weigand Gustav, 1/46 ; 2/20, 107 ; 3/8, 13
Weinreich U., 2/104
Weiskopf F. C., 5/110
West M., 3/97
Whitney W. D., 1/101
Williams E., 5/71
Wittoch Zdenek, 4/87, 102
Wordsworth W., 3/42
Wundt W., 1/54

X

Xenopol A. D., 3/5, 9 ; 6/30

Z

Zacordonet A., 4/87
Zaharia Gheorghe, 5/103
Zdrenghea M., 4/31, 32, 68, 73, 78, 82, 87, 93, 102
Zehan Ecaterina, 4/73
Zemski A. M., 4/29
Zveghințev V. A., 5/65

INDICE DE CUVINTE

ALBANEZĂ

bardhë, 3/21
brenz, 3/21
brës, 3/21
frikë, 6/32
g'ëmp, 3/22
gjemp, 3/22
mirë, 3/18
modhullë, 3/21
pëliare, 6/31
viedhullë, 3/21

ALSACIANĂ

surkrut, 1/100

AROMÎNĂ

el, 2/20
elŭ, 2/20
elu, 2/20
il', 2/20
îl', 2/20
l'i, 2/20
sinirsesc, 6/35

BULGARĂ

вашa, 2/18
kolęda, 3/88
magernica, 6/35
ми, 2/18
мoятu, 2/18
elelikam, 1/27
paraliia, 6/31
raskol, 3/86
моям, 2/18
шапката, 2/18
hoplijă, 6/35

CATALANĂ

peu(de porc), 1/32
tengut, 2/114

CEHĂ

město, 1/99

DACĂ

dierna, 3/18
kadmiliku, 3/18
miliku, 3/18
romphaia, 3/18
tierna, 3/18

DANEZĂ

stad, 1/99

ENGLEZĂ

basketball, 2/85
budget, 1/99
centre-half, 2/82
chic, 1/100
garage, 1/100
goal average, 2/82
goalgetter, 2/82
goalkeeper, 2/82
haenep, 1/99
hockei, 2/85
man, 5/55
off-side, 2/83
record, 5/55
scorer, 2/82
soccer-football, 2/82
stopper, 2/82
volley, 2/85

FRANCEZĂ

abandonner, 3/101
abri, 3/101
adorable, 3/26
ainsi, 3/28
ajouter, 3/101
alors, 3/28, 101
alpaga, 5/68
ange, 3/27
antropomorphe, 5/68
apostasie, 3/92
archéologie, 3/91
arrière, 2/82
art, 3/100
artiste, 3/100
assiette, 3/101
atterrir, 5/60
avoir, 3/98
bagage, 1/28
basketteur, 2/85
bateau, 5/13
bécasse, 3/94
beurre, 3/101
blé, 3/101
blessure, 3/100
blousard, 1/28
blousier, 1/28
boeuf, 3/101
boivent, 3/29
bonheur, 3/101
bouche, 3/101
bougette, 1/99
buteur, 2/82
cacher, 3/101
cangrène, 6/35
caravane, 3/29
catégorie, 3/94
ce, 2/24
celle, 2/24
celui, 2/24
cercle, 3/101
ceux, 2/24
chaise, 3/101
chandelle, 2/88
chant, 3/87
chevrolet, 1/101
choucroute, 1/100
citerne, 3/29
comme, 3/28
conseil, 3/101
contemporain, 6/37
coût, 3/84
défaut, 3/101
défendre, 3/101
définir, 5/60

définissable, 5/60
degré, 3/101
demi-centre, 2/82
dent, 3/101
désirer, 3/101
divorce, 5/57
eczéma, 1/90
emplacement, 2/77 ; 3/90
emplacer, 2/77 ; 3/90
énoncé, 3/88
énoncer, 3/88
envoyer (au peautre), 3/105
envoyer paître, 3/105
essayiste, 1/82
être, 3/98
être en grève, 5/63
faire grève, 5/63
fièvre, 3/100
fongible, 2/79
football, 2/82
fournir, 3/90
fournisseur, 3/90
fuyard, 2/88
gangrène, 6/35
garage, 3/90
gardien du but, 2/82
garer, 3/90
gendarme, 2/82
gloire, 3/27
gouvernement, 3/84
grève, 5/63
honneur, 3/27
hôpital, 3/100
hors-jeu, 2/82
impracticable, 1/83
imprimerie, 3/95
infirmier, 3/100
intuition, 3/90
joueur de hockei sur glace, 2/85
joueur de volley-ball, 2/85
justice, 3/100
liberté, 3/100
maladie, 3/100
marrons glacés, 5/21
marqueur du but, 2/82
masse, 1/40
médicament, 3/100
mêlée, 2/88, 94
mettre en grève, 5/63
mouche, 2/88
mur, 2/88
neurologiste, 3/90
neurologue, 3/90
opération, 3/100
paix, 3/100
pansement, 3/100
panier, 2/88
paléontologiste, 3/90
paléontologue, 3/90
parfum, 3/27
partent, 3/29
passager, 5/13
perdu, 2/114
perennité, 1/82
périr, 5/60
périssable, 5/60
pied de biche, 1/32
pied de cochon, 1/31
planète, 6/35
plonger, 5/55
plume, 2/88
que, 3/24, 28
qui, 3/24
rapport, 3/88
rapporteur, 3/88
recordman, 5/55
régir, 3/90
régisseur, 3/90
renard, 1/32
renardise, 1/32
resplendir, 3/26
rime, 2/60
risme, 2/60
roi, 3/99
sage, 3/29
saisir, 5/60
saisissable, 5/60
saladier, 3/92
sanscritiste, 3/90
score, 2/82
sculpteur, 3/100
sculpture, 3/100
si, 3/28
sois, 3/29
sorcrote, 1/100
stomatologie, 3/90
stomatologiste, 3/90
sur, 5/41
tableau, 3/100
tenu, 2/114
terrassement, 1/48
tiens-toi, 3/29
tranquille, 3/29
tutoyer, 1/52
typographie, 3/92
typographique, 3/95
typhus, 3/94
un-deux, 2/88
vapeur, 3/95
walkswagen, 1/101
zouave, 3/26

GERMANĂ

Alpaka, 5/68
Bagage, 1/28
Bockbier, 5/69
buck, 5/113
bücke, 5/113
Bürde, 6/35
Cousine, 1/100
ewig, 3/37
hanaf, 1/99
(*şvab*) *Frucht*, 1/49
Gift, 6/32
Kolback, 1/29
Kosten, 3/84
Krantz, 5/21
Löwenthaler, 5/69
Mama, 1/100
Mandel, 1/31
Manier, 1/100
Onkel, 1/100
Papa, 1/100
Passagierschiff, 5/13
pflog, 5/113
(*săs*) *undăr Rock*, 5/84
Sauerkraut, 1/100
Sammt, 6/42
Spezialarzt, 6/43
Stadt, 1/99

Tante, 1/100
Wand, 1/101
Wachs, 1/90
Wagen, 1/101
Wüsche, 5/113

GREACĂ

agonisa, 3/93, 94
ἀγωνιζομαι, 3/93
agonistika, 3/94
αἰδοῦμαι, 5/121
ἀνάγκη, 3/63
ἀναφόρι, 3/27
ἀγκιναρα, 3/93
αποστασια, 3/92
άραβών, 6/34
ἀρραβών, 6/34
ἀρχαιολογία, 3/91
arheologhia, 3/91
arhieria, 3/93
arho, 3/95
ἀρχονταρεῖον, 3/93
ἄρχω, 5/122
ἄχτι, 3/95
βαπόρι, 3/95
βεργέττα, 3/95
βλέπω, 5/121
γέννα, 5/121
δερμόνι, 3/94
dikeos, 3/94
δίκιος, 3/94
δρεμόνι, 3/94
δρυμόνι, 3/94
dromoni, 3/94
δρόμος, 6/32
δροπικας, 3/94
ἐχῖνος, 5/121
έλευθερία, 3/93
ἐμπέρδεψα, 6/35
ἐμπερδεύω, 6/35
emphyteosa, 3/95
ἐμύρωσα, 6/33
ἐξκουσάτος, 6/34
ἐπαίδεψα, 6/34
episkopos, 3/93
ἐπιτραχήλιον, 3/39
eteria, 3/95
etiria, 3/95
ἐυγολύγιον, 3/93
εὕρηκα, 3/93
εὑρῆκα, 3/93
εύτυχία, 3/93
efhologhion, 3/93
θήκη, 6/30
θύμβρος, 6/31
igonistiu, 3/94
idropikas, 3/94
καλάνθαι, 3/88
καλλιγραφία, 3/91
καμφορα, 3/94
κάναβις, 1/99
κανδήλά, 3/94
kanjora, 3/94
καπνοβάται, 5/121
kestana, 3/94
καστανια, 3/34
καστανον, 3/94
kategoria, 3/94
katigorisa, 3/94
κατηγορῶ, 3/94
κατήχισις, 3/93
κατήχῶ, 3/93
keramida, 3/94
κεραμιδι, 3/94
κιντι, 3/94
krismos, 3/94
κουκουβάγια, 3/93
κουρσάρης, 6/34
κυπάρισσος, 3/93
κύριος, 3/93
λακέρδα, 3/96
mavrofor, 3/96
mavroforos, 3/96
μαρτυς, 6/30
ματρακοῦκα, 3/95
μιδας, 1/91
μοῦτρα, 3/94
μοῦτρο, 3/94
μπεκάτα, 3/94
μπλάστρι, 3/93
μυρόνω, 6/33
ναυλόνω, 3/94
navlosa, 3/94
navlu, 3/94
νάχτι, 3/94
νεράντζι, 3/94
νεράντζια, 3/94
nerantzun, 3/94
zalizo, 3/95
zalisa, 3/95
zahariazo, 3/93
zahariosa, 3/95
zaharono, 3/95
zaharoso, 3/95
zizania 3/95
zizanion, 3/95
οἴδημα, 6/32
οἶδμα, 6/32
ὀλιγάκι, 1/91
ὅστις, 2/25
οὗτινος, 2/25
παιδεύω, 6/34
παλαμίδα, 3,96
παραιτέω, 6/34
παρακκλήσι, 3/94
paraklision, 3/94
παρεάω, 6/34
παρηγορησα, 3/94
pareiasa, 6/34
παρεκκλήσιον, 3/94
parigoro, 3/94
παρίημι, 6/34
patrahili, 3/93
patriarhia, 3/93
περήφανος, 6/35
περιφανής, 6/35
περισός, 6/33
πετραχήλι, 3/93
πολυέλαιος, 3/93
πόλυλογία, 3/93
πολιτεύομαι, 3/43
πορφυροῦς, 3/94
πρόσφατος, 6/33
profiros, 3/94
σαλάτα, 3/92
σαλατιέρα, 3/92
sastisa, 3/94
sastizo, 3/94
sigkellos, 3/93
sistino, 3/94
sistio, 3/94
sistisa, 3/94

stenahoria, 3/94
stenohoria, 3/94
stólos, 6/32
sinoreaúō, 6/35
sinorizō 6/35
συνορίζομαι, 6/35
synorizome, 6/35
τουρκομερίτης, 3/93,96
trantafillon, 3/93
tratarisa, 3/95
trataro, 3/95
trianţafilo, 3/93
τυπάρι, 3/94
tiparion, 3/94
tipografion, 3/95
τυπογραφία, 3/92,95
tipografos, 3/92, 93
τύπος, 3/04
týphē, 6/30
τῦφος, 3/93,94
φαλαρα, 6/31
φάλαριον, 6/31
fantazone, 3/93
φλοῖσβος, 1/30
phrikē
φυλλάδα, 6/39
χρησμός, 3/94
hristoidia, 3/95
χρηστοηθεια, 3/25
χυμωῦρή, 6/32
ψαλμωδια, 3/91

INDO-EUROPEANĂ

**ai-dh*, 5/121
**aig*, 5/121
**ak-m-*, 5/121
**bh(e)r-en-*, 3/21
**bhereg'-* 3/21
**bherek-*, 3/21 ; 5/121
**bherg'*, 3/21
**bhai*, 5/121
**bhrut-t-*, 5/121
**diuo* , 5/121
**edh* , 5/122
**eghi* , 5/121
**ep-t-*, 5/121
**esp-*, 5/121
**kannabis*, 1/99
**keqo* , 5/122
**marko*, 5/122
**ter-*, 5/121
**treb-*, 5/122
**uat*, 5/121
**ueg'h el* , 3/21
**uel* , 5/121
**uet* , 5/121
**vezol* , 3/21

INDO-GERMANĂ

**veg'n* , 3/21

ISTROROMÎNĂ

beutic, 2/115

ITALIANĂ

accademico, 1/26
accusa, 3/84
bandiera, 6/30, 35
calcio-vecchio, 5/21
capelleria, 6/31
cicala, 3/85
cicalare, 3/85
condottiere, 1/82
costare, 3/84
costo, 3/84
governo, 3/84
inzeppare, 6/17
/a (1)/ modo, 5/8
perduto, 2/114
tenuto, 2/114

LATINĂ

ab, 2/9
**audiare*, 3/90
audientia, 3/90
audire, 3/89
**brosca*, 6/31
branca, 3/88
cannabis, 1/99
cantare, 3/87
canticum, 3/87
canto, 3/87
cantus, 3/87
categoria, 3/94
ceppus, 6/17
cicada, 3/85
**cicala*, 3/85
cipus, 6/17
conjux, 2/19
consto, are, 1/45
corrigere, 6/38
cuius/cuius, 2/25
de, 2/9
dimico, -are, 5/118
dromus, 6/32
enuntiare, 3/88
eradicare, 5/123
eurus, 1/100
ex, 2/9
excusatus, 6/34
factor, 5/68
frigo, 5/67
frigus, 5/67
fructus, 1/49
guberno, 3/84
gusto, 3/87
gustus, 3/87
habuerunt, 3/103
habuit, 3/103
impĕdīmentum, 1/83
impulsus, 3/86
in, 6/17
jejunum, 3/84
jejunus, 3/84
jocor, 3/87
jocus, 3/87
labor, 2/40
martur, 6/30
martyr, 6/30
meus, 2/19
mi, 2/19
**micicare*, 5/123
mihi, 2/19
mugitus, 3/91
murus, 1/101
nĕcāre, 1/82
ocellus, 2/19
oculus, 2/19
parens, 2/19
pasco, 2/57
pelagus, 1/100

per, 2/9
perambŭlāre, 1/83
pilus, 5/65
pirus, 5/65
planeta, 6/35
pontus, 1/100
quemque, 2/25
quis/quis, 2/25
quoti, 2/24
quotus, 2/25
sibi, 2/19
somnus, 5/67
sonitus, 3/91
soror, 2/19
spurcare, 3/86
spurcus, 3/86
stolus, 6/32
terreo, 5/121
thēca, 6/30
tibi , 2/19
**tima*, 3/87
timere, 3/87
tufa, 6/30
typhus, 3/94
uates, 5/121
unius, 2/25
universitas, 6/43
unum, 2/25
unus, 2/25
vomere, 3/84
zephyrus, 1/100

MAGHIARĂ

bagázsia, 1/28
bárson, 6/42
beste, 1/28
bestya, 1/28
csőmőrlékeny, 1/29
csőmőrlik, 1/29 ; 6/32
édensanya, 3/43
édensanyám, 3/43
hussard, 1/100
jószág, 2/41
kinozni, 1/29
kinzás, 1/29
mandula, 1/31
oltvany, 3/84

MEGLENOROMÎNĂ

biĭutură, 2/115

OLANDEZĂ

vernegligeren, 1/100
vernineren, 1/100

POLONEZĂ

miaste, 1/99

PORTUGHEZĂ

tendo, 2/114

PROVENSALĂ

perdut, 2/114
tengut, 2/114

ROMÎNĂ

A

a-lor, 1/91
aba, 6/16
abacum, 6/16
abandon, 2/86
abandona, 2/86
abat-jour, 1/83
abatissa, 6/16
abatut, 6/16
abbatie, 6/16
abdigaţie, 2/38
abdomen, 5/56
abiotic, 1/96
abitaţie, 1/96
abis, 6/16
ablativ, 6/80
abnegaţie, 6/22
abóbota, 6/54
abordaj, 1/95
aboritoriu, 6/16
aboros, 6/16
abortiv, 1/96
(a)abrăcăli, 3/68
(a) abrevia, 2/58
abros, 6/12
absenteist, 1/96
absidial, 1/96
absinthiu, 6/16
abstract, 6/89
abţibild, 1/95
abua, 1/46
abur, 3/20
abure, 5/121
(a) aburi, 2/58
abuzuri, 2/38
(a) abzice, 3/68
abzicere, 3/68
ac, 6/74
acadea, 1/95
academic, 1/26 ; 6/37
academician, 6/37
acantacee, 1/96
accelerando, 1/96
accent, 1/95
accentuează, 1/85
accept, 1/95
(a) accidenta, 1/96
aceale, 5/118
aceea, 1/85 ; 2/23
aceeaşi, 1/85
aceia, 1/85
aceeiaşi, 1/85
acela, 2/23, 24, 26
acelaş, 1/23, 90
aceleiaşi, 1/85
aceluiaş, 1/90
acesta, 2/26, 5/48
acesti, 1/23
(a) achita, 2/36, 51
(a) aciorá, 5/75
(a) aciucá, 6/54
acmu, 5/109
acoladă, 6/84
acolo-ia, 4/42
acopereau, 1/85
acord, 5/66
ácră-cé, 3/68
acreditiv, 1/95
acromegalie, 1/95
acropolă, 1/96
acroter, 1/96
acru, 5/76
actinometrie, 1/96
actor, 3/32
acu, 6/76

acum, 5/109 ; 6/76
(a) acuza, 3/84
acuză, 3/84
acvaristic, 5/21
ad hoc, 1/86
adagiu, 2/72
adaos, 2/72
adaugi, 3/30
adăoară, 1/26
(a) adărmăli, 3/68
(a) adăpá, 6/54
(a) adătui, 3/68
adătuit, 3/68
adăurat, 1/26
adăúță, 1/65
ádeca, 5/84
ad'én, 3/68
(a) adera, 2/58
adese ori, 1/86
adevărat, 2/44
adia, 5/122
adiată, 2/38
adiectiv, 6/39
adiectivă, 6/39
ad'iúș, 3/68
adiúș, 6/45
adînc, 5/53 ; 6/60
adînce, 6/60
(a-și) adjudeca (victoria), 2/91
(a) administra, 3/84
administrator, 3/84
administrație, 3/84
admirabil, 5/60
admirație, 6/22, 23
(a) adulmeca, 5/31
aer, 1/83
aerofotogrammetrie, 1/96
face, 1/91
(a) afecta, 5/66 ; 6/86
afecțiune, 5/66
afla, 6/75
afurisenie, 2/73
agape, 6/16
(a) agărui, 5/74
(a) agățá, 5/122
ager, 6/16
aghipet, 6/54
agitație, 5/70
(a) agonisi, 3/93 : 6/33
ágost, 1/61
(a) agrega, 2/58
agregă, 2/58
agresiv, 1/41
agricol, 3/53
Agroexport, 5/119
agronóm, 6/37
Agrosem, 5/19
agúst, 3/68
aht, 3/95
ai, 1/26, 29 ; 3/30
aibă, 1/85
aibe, 1/85
aici-șa, 4/42
aicișá, 3/64
aieptá, 5/74 ; 6/50
aier, 1/83
(a) aierá, 3/68
aierát, 3/68
oiét, 3/68
aitúri, 6/45, 48
ajun, 3/84
(a) ajuna, 3/84
ajutát, 3/68
alalt, 2/24
alb, 6/30, 75
albastri, 1/23
(a) albí, 3/68
albitură, 5/66
alboárea, 5/7
albóc, 3/68
alboiét'ic, 3/68
alcătuiesc, 1/83
aldáș, 3/68
alduí, 1/96 ; 3/68
aleátă, 6/54
(a) alega, 2/58
aleluia, 6/86
Aleksandr, 1/93
alene, 3/83
aleștéu, 1/61
(a) aleza, 2/58
alfabetiza, 2/58
(a se) alia, 2/58
(a) aliena, 2/58
alifie, 1/26
alimănít, 5/74
Alimentara, 5/14, 17
alin, 3/85
alináre, 3/68, 85
(a) alinia, 2/83, 93
alint, 3/85
(a) alinta, 3/85
alipuít, 3/68
alonjă, 2/86
alor, 1/91
alpaca, 5/68
alpinism, 2/84
alpinist, 2/84
alsăuire, 2/42
alta, 2/24
altă dată, 1/87
altădată, 1/87
alte cele, 2/26
alteori, 1/86
altei(a) 2/24
(a) altera, 2/58
alterarisesc, 1/106
alternativă, 6/89
altoi, 3/84
altoire, 3/84
altui(a), 2/24
altul, 2/24
aluneca, 6/86
aluniș, 3/68
aluníșt'e, 3/68
amarnice, 5/100
amabilitate, 6/24
amar, 6/58
amatorism, 5/114
(a) amăgi, 2/41
amărăciunea, 6/22
(a) ambala, 3/90
ambalaj, 3/90
ambarcație, 2/86
ambielaj, 5/21
ambliop, 5/5
ambliopie, 5/5, 6
ametist, 2/92
(a) ameliora (un record), 2/91
amenitate, 6/78
amețeală, 1/86
(a) ameți, 5/122

amical, 2/96
amin, 2/44
(a-şi) aminti, 5/45
amintrineá, 5/74
amirósuri, 3/68
amirui, 5/74
amistui, 3/68
amńiazi, 5/84
amor, 6/58
(a) amplasa, 2/77, 78; 3/90
amplasament, 2/77; 3/90
amplasare, 2/77, 78
amplasează, 2/77
(a) amplifica, 2/58
amploiat, 5/29
amurg, 5/122
anafor, 1/27
anaforă, 1/27
anafornită, 1/26
ananghie, 3/93
anarhism, 6/24
anatomic, 6/8
anchinosit, 6/54
(a) ancora, 6/78, 86
andălitură, 3/68
and'iret'e, 3/68
(a) andosa, 2/58
androc, 5/84
(a) anemia, 2/58
anevoie, 3/85
anghinară, 3/93
angurai, 3/96
ańimica, 3/68
(a) aniversa, 3/89
aniversar, 3/89
aniversară, 3/89
aniversare, 3/89
anonym, 6/8
anorganic, 6/84
anotimp, 3/52
ansamblu, 5/66
antepathia, 6/8
antereu, 3/61
anthrax, 6/8
anti-metafizice, 1/86
anti-naţional, 1/86
(a) antidata, 2/58
antidot, 6/8, 86
antifrază, 6/90
antrenament, 2/83
antrenor, 2/83
antropomorf, 5/68
anume, 3/85
(a se) aolicăi, 1/27
áor, 5/84
apalt, 3/96
aparat, 2/86
aparţine, 5/44
apat'icá, 3/68
apă, 2/115
apă agresivă, 1/41
(a) apăra, 5/64
apărare, 2/90, 93
apărător, 2/84
(a) apărea, 2/37
ape de colonie, 5/24
apele-şi, 2/19
apendicită, 6/88
apodoză, 6/78
apolitism, 6/77
aporia, 6/8
apostasia, 3/92
apostazie, 3/92
apostol, 3/61
apothecariu, 6/8
aprig, 5/122
aprilie, 3/52
aprinjoară, 2/41
aprinjor, 2/41
aprinzătoare, 2/41
Aprozar, 5/14
apţiguit, 1/61
(a) aputi, 6/50
aquitanian, 1/35
ar, 3/103; 6/30
arabi, 6/64
aranja, 6/86
arazna, 3/85
arăni, 6/54
(a) arăta, 2/37, 5/64
arbaletă, 2/86
(a) arbitra, 2/83
arbitru, 2/83
arbor, 6/66
arborelui, 6/66
arborului, 6/66
arc, 1/27; 2/43; 3/31, 32
are, 3/103
areápă, 3/64
aréle, 3/69
arest, 2/41
aréte, 5/73
Arfo, 5/18
argat, 6/50
argea, 3/18, 20; 6/30
arghină, 5/84
arginţăresc, 1/27
arginţi, 5/31
argument, 6/8
arhaliós, 6/54
arheologie, 3/91; 6/24
arhiepiscop, 3/93
arhiereu, 3/93
arhierie, 3/93
arhitectonic, 3/31
arhondarie, 3/93
aríci, 3/69
aridităţi, 5/7
arie, 6/78
arier, 2/88
arínd'en, 3/69
arínd'ińe, 3/69
aripă, 2/84, 94; 3/69; 6/49
(a) arini, 6/54
armă, 3/60
armentariu, 6/16
armínd'ińe, 3/69
armonie, 3/31, 32
artel, 6/83
articol, 6/80
articulat, 6/80
artilerist, 1/31
artizanat, 5/21
arunca, 2/45; 5/122
aruncător, 2/84, 85
arvună, 6/34
as, 2/83
asabii, 6/64
asalt, 2/93
ascensor, 2/43
(d-a) ascunsa, 2/81
ascunziş, 2/43
aseleniza, 5/5, 6

(a) asfinți, 2/56
asia, 1/23
asindet, 6/80
asistent, 3/90
asistență, 3/90
aspersor, 5/12
aspidă, 6/32
asprime, 6/25, 26
ast, 6/69
astă vară, 1/86
astădată, 1/86
astfeliu, 5/93
astîmpărat, 2/41, 42
astrucă, 2/41; 5/74
astupói, 6/53
asupra, 5/40, 41, 46
asupreală, 2/36
asvîrli, 1/83
aș, 1/90
așa, 1/23; 2/44
așa dar, 1/86
așa numită, 1/86
așa zisa, 1/86
așa zișii, 1/86
așază, 1/84; 6/67
așează, 1/84; 6/67
așez-, 1/84
(a se) așeza, 1/84
așî, 1/90
așijderea, 4/23
áște-ziua, 1/61
așt'icúță, 3/69
așt'iță, 3/69
atac, 2/83, 93
(a) ataca, 2/83
atacant, 2/84; 5/114
atelier, 5/21
atent, 6/27
atenuiază, 1/84
ateriza, 5/60
atîrnă, 6/89
atîteaori, 1/86
atlet, 2/84, 85
atmosferă, 1/38, 39, 41, 42 43
atot-puternic, 1/86
atot-știutor, 1/86
ață, 5/117
ațós, 3/70
(a) audia, 3/89, 90
audient, 3/90
audiență, 3/90
(a) aui, 2/56
aurăresc, 1/27
**auru*, 3/103
auto, 5/14, 19
auto-analiză, 1/86
auto-operator, 5/13
auto-portret, 1/87
auto-taximetre, 5/13
autobus, 1/96
autobuz, 1/96
automobil, 1/42
autoportret, 1/87
autoutilator, 5/12
auz, 2/115; 5/85
(a) auzi, 3/90
auzibil, 5/59
avangardism, 6/77
avant-gardă, 1/86
avantaj, 2/83
avantgărzile, 1/84
avantposturi, 1/84
avatar, 6/85
(a) avea, 3/103; 5/80; 6/6
avere, 2/41
avizat, 6/86
avînt, 3/87
avînta, 3/87
avocat, 6/8
avut, 2/36
avuție, 2/41
azăvadă, 5/73
azbori, 3/69
azot, 1/38

Ă

ăi, 6/54
ălălalt, 5/84
ărăimán, 6/54
ărimán, 6/54
ăst, 6/69
ău, 6/54

B

bábă, 2/51; 6/54
bábură, 3/69
babúșcă, 3/69
baciță, 3/69
baciu, 3/18, 20
backand, 2/90
backhand, 2/86, 90
bacteriologie, 6/24
báði, 1/53
badíc, 3/69
badóc, 3/69
bageac, 2/41
baiarác, 6/54
baier, 5/122
baiéș, 3/69
balaðă, 6/82
baláor, 5/84
balaur, 3/20; 5/122
bală, 2/45
bale, 6/86
baligă, 3/20
balneolog, 3/90
balneologie, 3/90
balon, 5/66
balon-seide, 5/25
balonsaide, 5/25
balonseide, 5/25
balonzaide, 5/25, 26
ballonseide, 5/25
baltă, 2/45, 78; 3/20
ban, 3/18
bandină, 6/30, 35
bañét, 3/69
bantali, 3/69
bara, 3/90
barábă, 6/50
barabulă, 1/48
baragládină, 5/74
baraj, 2/94; 3/90
barascovénie, 6/54
bară, 2/95
barbat, 1/22
barbă, 3/69; 6/48
barcán, 5/86
bard, 3/31
bardahá, 6/54

bariu, 1/37, 38
barói, 6/54
baróst, 3/71
bârşon, 3/69
barturie, 6/48
barză, 3/18, 20, 81 ; 5/122 6/90
bască, 3/20
baschet, 2/84
baschetbalist, 2/84
basm, 3/31, 32 ; 6/65, 77
baş-băţăuş, 1/27
baş-boier, 1/27 , 28
baş-caimacam, 1/27
baş-calic, 1/27
baş-ceauş, 1/27
baş-marghiol, 1/27
başaldîn, 6/54
başoáldă, 5/74
başoldîn, 6/54
batagă, 1/96
batal, 6/54
batardou, 6/77
(a) bataturi, 3/69
(a) bate (un record), 2/91
bat'éle, 3/69
bat'ire, 3/69
batoză, 2/45
batrîn, 1/53
batrîncăie, 3/69
batrînule, 1/53, 56
batucilór, 3/69
bază, 5/64
bă, 1/54, 56
băbulică, 1/28
băcălie, 6/55
băcăni, 5/76
băcuiéţ, 3/69
(a) băgá, 3/69 ; 5/122
băgîc, 6/51
băiat, 5/122
băieţaş, 1/50
băieţuş, 2/51
băişág, 3/69
bălái, 5/74
bălăş, 3/64
bălăbăni, 5/74
bălălău, 6/55
bălăncánie, 6/55
bălăni, 5/75
bălbătaie, 6/85
bălmăji, 5/74
bălţărie, 3/69
(a se) bălti, 2/78
(a se) bălţi, 2/78
bălură, 5/74
bănat, 2/40
băncău, 6/55
bănui, 2/41
bărăgăni, 5/74
bărăián, 5/74
bărbate, 1/54, 58
bărbăţie, 6/22
bărbîe, 6/45
bărdioază, 5/86
bărdúş, 5/74
băsălărgi, 6/55
bătăc, 5/74
bătăl, 5/74
bătăie, 3/64
bătătură, 3/69
bătrîn, 6/53
bătrînă, 6/53
bătrînoácă, 3/69
bătuceálă, 3/69
(a) bătuci, 3/72
bătucitură, 3/69
băţ, 2/41
(a) băuní, 6/86
băutor, 2/115
băutură, 2/115
băzărát, 5/74
(a) bea, 2/115
becaţă, 3/94
bècăn, 5/86
bejár, 3/69
béldie, 6/55
beleáznă, 5/83
belechetuí, 3/69
belechetuiálă, 3/69
beléj, 3/69
belejít, 3/69
(a) belí, 6/48, 50
belmejít, 5/84
bendéu, 3/69
bénga, 5/86
berbeác, 1/61
berbece, 5/85
beregată, 5/122
berlíc, 6/53
beşică, 3/69
beşte, 1/28
beu, 1/61
béucă, 3/69
beutură, 1/22 ; 5/84
beznă, 2/38
biblíc, 6/90
biboláş, 3/69
bíbolă, 3/69
bibolíc, 3/69
bibolúţ, 3/69
bicău, 3/69
bichişéu, 3/70
bidă, 1/28
(a) bidi, 1/28
bídii, 5/84
bifiu, 3/70
bífte, 1/65
big, 6/55
bighiuluită, 5/86
bilă, 2/86
bilet, 5/89
bilios, 5/29
billeardul, 2/81
bină, 5/85, 89
bine asortat, 5/20
bine-venit, 1/86
binecuvînta, 2/38
bineţe, 2/73
biól, 5/73
biolactil, 5/6
bióliţă, 5/73
bir, 2/44
biriş, 3/69
birje, 5/74
birşoit, 3/70, 71 ; 6/50
bistiriu, 1/61
bíşcă, 6/55
bişéucă, 3/70, 71 ; 6/50
bit'ér, 3/70
bitong, 5/81, 84
bituşcă, 3/64
bíţiclă, 3/70
bíţiclétă, 3/70
bizálmă, 3/70

bícă, 6/55
bíd'igăi, 3/70
bíd'igoáie, 3/70
bídídánie, 6/55
bíjă, 6/55
bíjbână, 6/55
bíjbă, 5/74 ; 6/55
bílbătáie, 6/55
bílboară, 5/74
bílc, 3/20
bíltán, 5/74
bílticăní, 5/74
bírcăi, 1/61
bírdág, 5/72
bírd'igoála, 3/70
bírjă, 3/85
bírjeală, 3/85
(a) bírji, 3/85
bírice, 5/74
bírlog, 6/49
bírnă, 2/84, 86, 94
Bírsii, 5/85
bírticíi, 6/55
bírzăune, 5/85
bíșcă, 6/55
bítă, 5/89
bíticel, 2/41
bítoácă, 3/70
bítós, 3/70
bítulă, 2/41
bíțichiát, 5/74
bíză, 1/61
(a) blagoslovi, 2/38
blăznit, 6/53
bleasc, 5/74
bleáscă, 2/51
bleau, 5/74
bleh, 3/64
blescuí, 2/51
blescuít, 2/51
blestem, 3/87
(a) blestema, 3/87
bleuí, 2/51
blíndețe, 6/22
(a) bloca, 2/94 ; 3/90
blocaj, 2/94 ; 3/90
blociorí, 3/70
blocíriță, 3/70
blocioritúră, 3/70
bloncăní, 3/70
blonciurós, 3/70
bluză, 1/28
bluzar, 1/28
boácă, 1/61
boálă, 5/76
boálcă, 5/74
boáncă, 2/51
boáre, 3/70 ; 5/122
boáșcă, 1/61
bob, 3/70
bob (sleigh), 2/84
bobistocéște, 3/70
bobolós, 5/74
boboní, 3/70
bobonít, 3/70
boborúză, 3/70
bobót, 6/51
bóbotă, 3/70
bocálă, 3/70
bocet, 3/91
bocsalí, 3/70
bodác, 3/70
bod'ilăráș, 3/70, 72
bodrigáriu, 3/70
bodrigăros, 3/70
bodringăí, 5/74
bodrinjí, 6/53
bodroáje, 3/70
bodrogós, 3/70
boer, 1/22
bogágie, 1/28
bogát, 2/38 ; 3/70
bogățíe, 3/51
boghí, 5/74
bóglă, 3/70
bogói, 3/70
boia, 3/87
boiele, 3/87
boier, 1/22
bojbícăí, 5/74
bolceáguri, 3/70
bold, 3/86
boldán, 6/55
boldoáșă, 6/55
bolíncă, 5/76
bolínd, 1/46
bolíndéu, 3/70
bolíndóc, 3/70
bolovăní, 5/74
(a se) bolti, 2/57
bolț, 5/21
bombă, 2/93
bomboane, 5/17
bombonerie, 5/17
bomfurát, 5/75
bómnă, 3/71
bon, 5/80
boncóci, 3/71
boncăní, 2/51
bongăí, 3/71
bongăn'í, 3/71
bongău, 3/71
(a) bongoí, 3/71
bonjour, 1/83
bonțál, 3/64
booriște, 3/71 ; 6/49
borác, 1/61
borcut, 1/28
bordei, 5/122
borhán, 6/55
bornoí, 3/71 ; 6/47
borod'éle, 3/71
boroghină, 5/75
borsocáie, 3/71
borș, 3/71
borșéu, 3/71
bortă, 3/71
boscar, 5/83
boschete, 5/13
boscheți 5/13
boscírță, 5/86
bóscor, 5/83
(a) boscorodí, 3/71, 72 ; 6/48
borsoroádă, 6/55
bostan, 5/80
boș, 3/70,71 ; 6/50
bóșcă, 6/55
boșneag, 5/76
boștenós, 5/76
bot, 3/71
bot'éu, 3/71
bot'iorí, 3/71
botórniță, 3/64

(a) bototori, 3/71
bototorit, 3/71
boturéle, 3/71
boți, 3/71,72
boți, 3/69
boțogáș, 6/55
boțogăni, 5/86
box, 2/84 ; 3/71
boxer, 2/84, 95
bozgáriu, 3/71
bozgóiu, 3/71
bozun, 5/86
bracul, 2/73
brad, 5/122
brânișle, 6/53
bráoăn, 6/51
bras, 2/84, 89
brasist, 2/84
brasse, 2/89
brazi, 3/31
brazișle, 3/71
brăcinar, 1/35
brăilean, 1/89
brățare, 3/103
breaslă, 2/47
brédel, 5/86, 89
brehet'i, 3/71 ; 6/46
bretele, 5/89
brestegăli, 6/55
bri-bri, 6/55
brichisi, 5/75
bricșă, 3/72
brigadéá, 6/55
brișli, 5/75
brilă, 5/75
brîncáciu, 3/71
brîncáș, 3/71
brîncă, 1/43, 46
brîncări, 3/71
brînci, 1/45 ; 3/71
brîncui, 5/76
brîndușă, 5/122
brînză, 3/18 ; 5/122
briu, 3/20, 21
broască, 5/66, 70 ; 6/31
broc, 5/86
bródă, 6/55
broscoi, 3/72
broscúță, 3/72
broșură, 6/39
bróză, 5/72
brózbă, 5/73
bruscheța, 5/29
brusture, 5/122
bruș, 3/71 ; 5/80
bruși, 3/72
brușni, 5/75
brușós, 3/72
brușuli, 3/72
brutărie, 5/17
buburéză, 3/71, 72
bucătăreasă, 1/48
bucătărie, 6/48
bucături, 6/55
buchian, 5/86
buchisi, 2/73
buciumaș, 1/47
búcșă, 3/70, 72
buctá, 3/72
bucur, 3/20
(a se) bucura, 5/122
bucureștean, 6/25
budác, 3/72 ; 5/72
budhismul, 1/84
budism, 6/24
budugău, 3/70, 72
(a) buduli, 3/71, 72
(a) budului, 6/48
buduret, 2/41
budurói, 2/41 ; 3/72 : 6/48
budză, 1/45
bufiu, 3/72
bugéne, 6/51
buget, 3/20
bugilár, 5/72
buglă, 5/82
buház, 6/55
buhoándă, 3/72
buhólt, 3/72
bui, 3/71
buiestru, 5/122
buit, 3/72
buitár, 5/75
buitór, 3/72
bujdúlă, 3/72 ; 5/75
buji, 3/72
bujnigái, 5/75
bulbóri, 5/86
bulercát, 6/55
buligái, 6/55
buluc, 6/24, 28
bulumac, 2/43
bulunghenă, 1/48
bumb, 3/72
bumbeni, 2/51
búmbi, 6/45, 57
bumbit, 3/72
bun, 2/45
bună oară, 1/86
bună stare, 1/86
bunătate, 6/22, 24
bunget, 3/18, 20
bunghilău, 1/61
buntuzit, 3/72
bur, 3/64
(a) burculi, 3/71, 72 ; 6/48
burcut, 1/28
burdugău, 3/72
burdugolá, 3/72
burduși, 6/55
burdușică, 3/64
burete, 6/30
bureți, 3/72
burghezie, 6/84
burgundie, 3/72
burlan, 5/122
burnaféle, 5/75
bursier, 6/25
burtă, 1/46 ; 5/122
burtugáie, 3/72
bustăngeálă, 5/75
bustăngi, 5/75
buș, 5/86
búșă, 2/51
bușí, 5/79
bușnigái, 6/55
bușnigăráie, 6/55
bușli, 5/75
bușulit, 3/72
(a se) bușului, 5/86
bușuluit, 5/86, 89
bușumi, 5/75
but, 2/86
butantău, 3/72

but'e, 3/72 ; 6/30
butea, 1/35
butoiéș, 3/70
butuc, 1/35 ; 3/69, 72 ; 5/122
butucáie, 3/72
butúcă, 3/72
butucúță, 3/72
buturár, 3/72
butură, 5/122
buzá, 3/72
buzáriu, 3/72
buzarná, 2/51
buzat, 3/50
buză, 3/20, 62, 72
buzălat, 3/72
buzărneá, 6/55
buzdárńic, 3/72
buzdugăni, 2/51

C

ca, 5/39 ; 6/80
cabestan, 1/95
cacali, 6/44, 45
caciort, 1/62
cacofonie, 3/91 ; 6/77
cadastrare, 1/96
cadet, 2/39
cadî'n, 1/62
cadorisí, 3/64
cadru, 2/76
cael, 1/83
cáfiș, 6/44
cafiu, 6/44
caftealá, 1/62
cahlă, 1/96
caiac, 2/84, 86, 94
caiacist, 2/84, 85
caic, 1/62
caier, 5/122
caiera, 6/44
caimacam, 2/43
cais, 3/94
caisă, 6/44
caisîn, 6/44
caisînă, 6/44
cajlîp, 1/62
cal, 2/86
cal (putere), 1/95
cala, 1/95
calce, 1/96
calcarí, 6/44
calcedonie, 1/96
calcifiat, 1/96
calcinație, 1/96
calciuri vechi, 5/21
cále, 2/51
calea valea, 1/96
caleașcă, 5/31
calendar, 1/96
califica, 2/83
caligrafie, 3/91
calitá, 6/40
calitate, 1/22 ; 6/40
calité, 6/40
calmanatoáre, 6/44
calmanúș, 6/44
calomniere, 1/96
calonfíră, 1/65
calorifer, 1/95
calpac, 1/29
calțavetă, 1/96
calvinesc, 1/96
camătă, 2/36
camfor, 3/94
cámiș, 6/44
(a) campa, 2/57
campion, 2/83
campionat, 2/83, 89
campuț, 5/86
camuc, 6/44
canadiene, 5/25
canal, 2/86
candelă, 3/94
candosi, 5/96
cangrenă, 6/35
canoe, 2/84, 86, 94
canoist, 2/84
canon, 2/44 ; 3/95
canonarh, 3/95
canotagiu, 2/81
canotaj, 2/84
canotor, 2/84, 85
cantariq, 6/44
canter, 2/86
cantitate, 1/22
cap, 2/36, 37 ; 3/64 ; 6/78
capac, 2/46
capatatoáre, 6/44
capațînă, 6/44
cápăt, 2/36, 37 ; 6/44, 45
capitalism, 6/28
capițár, 6/44
cápoș, 6/44
caprareáță, 6/44
capră, 5/69
caprói, 6/44, 49
captati, 6/44
cáptă, 6/44
capút, 6/44
car, 1/42 ; 6/58, 59
caracașícuri, 2/51
caracatiță, 1/96
caracter, 1/22 ; 6/85
caracul, 6/89
carapancă, 3/64
carát, 6/53
cară, 6/59
cardabóș, 3/70
cardată, 5/12
care, 1/72 ; 2/23, 25, 26, 29 30, 31, 32, 33 ; 6/69
care, 6/58, 59
carei, 2/32
careleș, 2/32
caretă, 5/31
cari, 6/59, 69
(a se) caria, 2/56
carii, 2/31, 32
carimb, 5/122
carne, 5/17
cartie, 5/84
cartof, 1/48
cartofiu, 6/38
carujáuă, 6/44
casă, 1/50, 82 ; 2/18, 19, 20, 21 ; 5/69
cascarí, 6/44
casii, 1/23 ; 5/85
casi, 1/50
casta, 3/94
castel, 3/31
casulie, 6/47
cataclixi, 6/35

catahrisuri, 2/38
catarg, 5/12
catch as catch can, 2/84, 89
categoric, 2/97
categorie, 3/94
categorisi, 3/94
catifea, 6/42
catifelat, 3/50
catihis, 3/93
catihisi, 3/93
catul, 2/115
caţ, 5/86
caţă, 5/122; 6/30
cauc, 6/30
caz, 5/69
că, 1/97
căbuşi, 6/45
căci, 1/97
căciorá, 6/45
căciorát, 6/45
căciulă, 3/20; 5/122
(a) cădea, 5/69
cădere, 2/37
călăreţ, 2/84
călărie, 2/84
călător, 6/25
călbează, 3/20
călcá, 6/45
călcát, 6/45
călcătúra, 6/51
călcîi, 1/45, 50, 52
căldare, 3/103
căldări, 1/62
căldăroi, 1/50
căldură, 3/96
călibănós, 1/62
călie, 5/75
cămăşi, 6/68
cămăşói, 5/75
cămeşi, 6/68
cămîn, 3/64
când, 1/22
(a) căpăstrá, 6/53
(a) căpăta, 6/86
(a se) căpătui, 2/58
căpetenie, 2/46
căpeţea, 1/42
căpicioáră, 6/45
căpitan, 2/83, 93
căpiţă, 3/70
căpos, 1/50
căpşună, 5/85
căptúf, 2/51
căptuşeálă, 3/69
(a) căptuşi, 3/69
căpuşà, 3/20
căpută, 3/20
cărămidă, 3/94
cărăşél, 2/51
cărătór, 6/45
cărăúş, 3/69
cărăuşire, 6/45
cărîmbói, 2/51
cărîni, 6/51
căroáie, 5/96
cărora, 2/25
cărturarí, 1/45
căruia, 2/24
căruţabil, 5/60
căsca, 6/30
căşcăválă, 3/64
cătáre, 3/64
cătămúi, 5/75
cătărigă, 5/86, 6/45
cătră, 2/21; 5/98; 6/67
cătrăniţă, 2/41; 5/79, 86
către, 5/41; 6/57, 89
cătun, 3/20
căţăoánă, 5/75
căţărător, 2/84
căţel, 5/86
căţuie, 6/30
căuaci, 1/48
ce, 2/23, 27, 28, 29, 30; 4/23; 5/85
ceacadáie, 6/45
ceaţă, 3/20
cealaltă, 2/24
ceampláu, 6/45
ceaplău, 6/44, 45
ceată, 2/44
cecádă, 6/45
cecalitór, 6/45
cecárdă, 6/45
cecălău, 6/45
cecăli, 6/45
cechenéu, 6/45
(a) ceda (la puncte), 2/91
ceea, 2/23, 27
ceea ce, 2/23, 24, 26, 27, 28, 30
ceţăi, 2/51
ceferiadă, 2/92
ceferist, 6/25
ceilalţi, 2/24
cel, 2/23, 24, 26, 28, 29, 30
cel ce, 2/23, 24, 26, 28, 29, 30
cela, 2/23, 30
cela ce, 2/23
celáică, 6/51
celalalt, 2/24
celălalt, 2/24
celău, 6/51
cele ce, 2/28
(a) celebra, 6/86
celebru, 2/39
celeilalte, 2/24
celet, 5/86
celorlalte, 2/24
celui, 2/24, 25
celuilalt, 2/24
centerhalf, 2/80
centra, 2/94
centrare, 2/94
Centrocoop, 5/15, 19
Centrofarm, 5/19
centru, 2/38, 90
centru-half, 2/82
centură, 2/86
cenuşiu, 6/38
ceón, 6/45
cepáş, 6/45
ceplău, 6/45
cer, 3/30; 5/69
ceraşe, 5/85
cerb, 3/31
cerbice, 3/72; 6/45, 47
cerbíte, 6/45
cerc, 2/44; 6/45
cerdăcél, 5/76
ceriuri, 6/66
ceruri, 6/66
cerşetor, 1/96

cerşetorie, 1/96
cerşitor, 1/96
cerşitorie, 1/96
cerului, 3/64
cetérnă, 6/45
cetine, 5/101
championat, 2/89
character, 1/22
cheaj, 3/96
cheamă, 1/84
checheli, 6/45
chefe, 1/46
chefeli, 6/45
chéhe, 6/45
chéhiş, 6/45
cheiţereş, 6/45
chelhăni, 3/64
chem, 1/84
chemabil, 5/59
chemăm, 1/84
chemătór, 3/72
chéndelă, 5/86
(a se) chendeli, 5/86
chepeneág, 5/86
chérestul, 5/72
chiag, 1/84
chiamă, 1/84
chiatră, 5/84
chibric, 3/64
chibricá, 3/65
chibrit, 2/41 ; 5/79
chică, 3/69 ; 6/48
chichineaţă, 5/86
chiciuros, 5/73
chil, 3/65
chilă, 5/68, 69
chilin, 6/45
chilipir, 2/38
chilóm, 1/62
chilós, 6/45
chilóţi, 3/70
chilúmb, 2/51
chimniţă, 3/65 ; 5/84
chimval, 2/48
chinái, 6/45
chindercă, 2/41
chindie, 3/94
chinez, 6/25
chinzái, 1/29 ; 6/45
(a) chinzui, 1/28
chinzuit, 6/45
chiomp, 1/62
chirbaltác, 5/76
chiorc, 6/45, 46
chiórcoş, 6/45
chióroş, 6/45, 46
chiparos, 3/93
chir, 3/93
chiraná, 5/75
chirie, 5/89 ; 6/22
chitealá, 5/69
chiti, 1/62
chitru, 3/94
chizéş, 5/72
chor, 1/22
Christos, 1/22
chronometror, 2/89
ci, 4/23
ci-că, 1/86
cicară, 3/85
(a se) cicatriza, 2/56
cicăli, 3/85
cici, 6/54
ciclocros, 2/84
cicloturism, 2/84
cicloturist, 2/84
cicoare, 3/85
cicórt, 6/45, 46
cicortáş, 6/46
cihotcă, 1/29
ciledéş, 6/46
ciledíu, 6/46
cilindru, 5/68
cimbru, 6/30, 31
cimitir, 1/46
cinăvi, 6/51
cinci zeci, 1/86
cincitúră, 6/46, 48
cine, 2/28, 29, 30
cineş, 2/32
cineva, 5/85
cinevaş, 5/85
cinism, 6/65
cinisme, 6/65, 66
cinismu, 6/65
cinste, 2/37 ; 6/22
cioácă, 2/51 ; 5/75
cioáncă, 6/46
cioántă, 2/51
cioară, 3/20
cioárlă, 6/55
cioátă, 6/46
ciobîrcáie, 6/46
ciobîrcău, 6/46
cioc, 5/75 ; 6/46
ciocalău, 6/46
(a) ciocali, 6/46
ciocan, 2/84, 94 ; 3/20, 71
ciocarále, 5/75
(a) ciocăni, 5/84
cioceán, 6/46
ciócciu, 6/46
ciocîrtéu, 6/46
ciocléj, 6/46
ciofíc, 1/62
ciogoli, 6/46
cioholi, 6/46
ciolan, 1/46
ciolfăni, 2/52
ciondromăneálă, 6/46
ciongalit, 6/46
ciongalitúră, 6/46
ciongarî, 6/46
ciongălî, 6/46
ciongărî, 1/62
ciorit, 1/46
ciontós, 6/46
cioplău, 6/46
ciópot, 6/46
ciorap, 5/79
ciórbă, 1/62
ciórav, 6/45, 46
ciorf, 6/46
ciorfár, 6/46
ciórfă, 6/46
ciorobór, 6/46
ciorobotí, 6/46
ciorofleác, 5/73
ciorosclán, 6/46, 47
ciorovéaţă, 6/50
(a se) ciorsăi, 5/81
ciosvirle, 1/83
ciot, 6/46, 47
ciozmolí, 6/46

cipcir, 6/46
(a) cipcirá, 6/46
(a) cipciri, 6/47
cireașă, 5/85
cirică, 5/73
ciripă, 6/46
(a) cișcăvi, 6/46
cișlineu, 6/50
cișlineuț, 6/50
citérnă, 6/45, 46
citov, 5/81
ciubónc, 6/46
ciubuc, 5/69
ciuciúc, 6/55
ciucuti, 6/46
ciudér, 6/46
ciudesă, 2/36, 38
ciufálă, 6/46
ciufulitúră, 6/46
ciújcă, 6/53
ciulmoáre, 6/46
ciúmă, 6/46
(a) cimelci, 6/47
ciumerlechin, 1/29
ciump, 6/47, 49
ciumpește, 6/49
ciumpit, 6/47, 49
**ciumur*, 6/32
(a se) ciumurli, 1/46
ciumurlui, 1/29; 6/32
ciup, 6/47
ciupágă, 6/50
ciúpă, 5/57
ciúpără, 5/75
(a) ciupi, 1/46
ciur, 2/52; 6/47
ciúrcă, 6/47
ciurcél, 3/72; 6/47
ciurcéi, 6/45
ciurciuli, 6/47
ciurdás, 6/47
ciurdă, 5/83
ciurlică, 6/47
ciupăi, 6/47
ciupi, 6/54
ciuroi, 6/47
ciurpélec, 2/52
ciurpélic, 2/52
(a) ciurpélici, 5/76
ciuruitoáre, 6/47
ciurusclán, 6/46, 47
ciuștác, 6/53
ciut, 3/20
ciutúc, 6/47
ciuvláiță, 6/47
civilizație, 6/89
civiloi, 5/32
(a) cicăi, 6/44
cîi, 1/62
cîlți, 3/71
cîmpașél, 6/47
cîmpie, 3/31
cînapár, 6/47
cînd, 1/22
cîne, 5/84
cînt, 3/31, 34, 87, 88
(a) cînta, 1/48; 3/31, 71, 72, 87, 88, 103; 6/47
cîntam, 3/103
cîntară, 3/103
cîntare, 3/31, 103
cîntec, 3/31, 34, 87
cîrcéi, 6/45
cîrcîi, 2/52
cîrdaș, 5/31
cîrîi, 3/72
cîrlan, 5/122
cîrlénciu, 6/45
cîrlig, 5/122
cîrmă, 1/62
cîrn, 3/71
cîrpénciu, 6/47
cîștig, 2/38
cîte-odată, 1/86
cîte o dată, 1/86
cîtingan, 1/47
cîță, 5/73
(a) claca, 5/115
clacaj, 5/115
clacaniță, 6/47
clacă, 2/40
cladovcă, 1/29
clańe, 1/45
clanét, 6/47
clarificare, 2/36
(a) clasa, 2/83
clasament, 2/83
(a) clasifica, 2/83
cláuz, 6/47
clătît, 6/47
cleanc, 2/52
(a) cleștăi, 2/57
clefeli, 2/52
cléjie, 6/47
clenci, 5/86
clepeni, 6/47
clericalism, 6/24
cleșcadi, 6/47
clésniță, 2/52
clévă, 2/52
clin, 3/68
clipă, 3/87
(a) clipi, 3/87; 6/47
(a) cliponi, 6/47
(a) clipoti, 6/47
(a) clișa, 3/50
clișat, 3/50
(a) cliva, 2/58
clivează, 2/58
cloceálă, 6/47
clociúmb, 6/47
(a) clojni, 6/47
clojnit, 6/47
clomburós, 6/47
cloncănesc, 2/57
(a) cloncăni, 1/62; 2/57
clotán, 6/47
club, 2/83
clujan, 1/85
clujean, 1/85
cneághină, 1/29
cnocaut, 2/86
(a) cnocauta, 2/86, 89
coacăză, 3/20
coadă, 5/76
(a) coafa, 3/90
coafor, 3/90; 5/22
coájbă, 6/48
coámă, 3/69; 6/48
coánce, 6/45, 46
coáptă, 3/64
coárdă, 2/47; 3/65; 6/48
coarde, 3/31
coástăn, 5/86

coáşcă, 6/48
coautor, 3/88
cóbilă, 6/45
cobiléţ, 3/72 ; 6/48
cobilloc, 6/48
(a) cobîrcăli, 3/71, 72 ; 6/48
cobîrléţ, 6/48
coboară, 1/85
coboare, 1/85
(a) cobori, 1/85
cocăie, 6/51
cocătură, 6/48
cocióane, 6/45, 48
cociş, 3/69
cocîrţă, 2/52
cocleanţă, 6/51
(a) cocli, 2/56
cocolóş, 3/65
cocor, 2/115 ; 5/76
cocoréle, 5/73
cocóş, 5/115 ; 6/48
cocuréle, 6/48
codaş, 6/25
codăúş, 6/48
(a) codcorezá, 6/48
(a) codini, 1/62
codism, 6/77
codîrgeá, 2/52
codobătură, 6/48
**codocument*, 3/88
codru, 3/20
coexistenţă, 6/85
cohe, 6/48
coherenţă, 1/48
(a) coifá, 6/48
coifát, 6/48
coifătură, 6/48
coincide, 2/57
(a) cijbăli, 6/48
cojbină, 6/48
cojleáţă, 6/48
cojléu, 6/48
cojliáţă, 6/46
colbac, 1/29
(a se) coldui, 5/86
coldúş, 5/86
colectiv, 2/83 ; 5/18
colegiu, 6/89
colind, 3/87, 88
colindă, 3/87, 88
coloare, 6/89
colocatar, 3/88
colomoz, 5/83
colonade, 3/31
colonii, 2/38
color, 2/38
colos, 3/31
colţuni, 5/79
Comaliment, 5/14, 19
comandament, 6/89
comăli, 6/48
comănác, 5/75
combativ, 2/97
combinaţie, 2/83
Comec, 5/19
comediant, 3/31
(a) comite, 2/58
companie, 2/39
comparaţie, 6/82
(a) compărea, 2/58
competenţă, 1/96 ; 2/38
competinţă, 1/96
competitor, 2/83
competiţie, 2/83
complex, 2/83 ; 6/85
component, 2/83
comun, 1/105
(a) concerta, 2/58
concétă, 6/48
(a) concura, 2/84
concurs, 2/84 ; 5/66
condei, 6/33
condeier, 2/73
condottier, 1/82
(a) conduce, 2/84
confecţii, 5/25
confecţiuni, 5/25
(a) conferenţia, 2/58
confluenţă, 6/86
(a) confunda, 2/41
congelăm, 2/56
conspect, 1/27
constitue, 1/83
consuma, 6/86
conştiinţă, 6/88
conştiinciozitate, 5/20
contemporan, 6/38
(a) conteni, 2/73
contoar, 5/29
contra reformă, 1/86
contraatac, 2/93
(a se) contrage, 2/57
contrariu, 1/89
cóntre, 3/65
contribuire, 6/38
contribuţie, 6/38
(a) controla, 3/90
controlor, 3/90
convieţui, 3/88
convremélnic, 6/37
coordonare, 6/80
coordonator, 6/86
copac, 3/20 ; 5/122
copăit, 6/5
copchil, 5/84
copeneáţă, 5/86
copenécie, 5/84, 86
copia, 2/38
copil, 1/46 ; 5/122
copilaş, 1/50
(a) copilări, 2/58
copilu, 1/89
copită, 6/48
copitoáncă, 6/48
copós, 3/71 ; 6/44, 48
copoşél, 6/48
cor, 1/22 ; 3/32
corabie, 3/31 ; 6/18
coráje, 5/84, 85
coraport, 3/88
coraportor, 3/88
(a) corbi, 6/48
corcăi, 2/52
corceriţă, 1/48
corecenzent, 3/89
corecenzie, 3/89
corect, 6/38
(a) corecta, 2/91 ; 6/38
corectitudine, 6/38
corector, 6/38
corecţie, 6/38
coreferat, 3/88
corege, 6/38

coregia, 6/38
córfă, 6/48
coricov, 5/73
corige, 6/38
(a) corija, 3/90
corijeńtă, 3/90
corintéi, 6/48
córlea, 5/84
corlón, 2/52; 5/81, 84
corn, 3/31
corner, 2/86
corobeáţă, 6/48
coroí, 6/48
cortel, 5/118
cortilă, 6/48
cosálă, 6/48
cosalău, 6/48
cosătoáre, 6/48, 49
coscăi, 3/65
cosmodrom, 5/5, 6
cosmopolitism, 6/77
cosmolóc, 6/49
cosoáie, 1/62
cost, 3/84
(a) costa, 2/57; 3/84
(a) costorí, 3/65
costós, 6/49
coş, 2/41, 87, 94
coşcióg, 6/49
coşciug, 2/44
coşér, 6/49
coşerár, 6/49
coşnióg, 6/48
cotă, 5/66
(a se) cotá, 6/49
cotătoare, 1/46
(a) cotcodăci, 2/57
coticór, 6/49
(a) cotili, 3/71, 72; 6/48
cotiţă, 6/49
(a) cotingí, 2/52
cotoáră, 6/49
cotolói, 5/75
cotrog, 6/49
cotul, 2/115
cotumpléţ, 2/52
cotúşcă, 6/53
coţopení, 2/52
coţoveichi, 5/86
covali, 1/48
cozondraci, 5/82
crac, 6/44, 45
cracalét, 6/49
cracaléţ, 6/44
craidon, 5/31
cram, 1/30
craul, 2/84, 89
crawl, 2/89
(a) crea, 1/85
creanga, 3/32
crédere, 6/49
credinţare, 6/49
credinţă, 6/49
cree, 1/85
creea, 1/85
creeat, 1/85
creează, 1/85
creem, 1/85
creer, 1/83
creia, 1/85
creiat, 1/85
creier, 6/88
creind, 1/85
creion, 5/79
creiţuit, 5/12
(a) cremení, 6/49
(a) crepeţí, 6/49
créstul, 5/72
creţ, 5/122
creţávă, 6/49
crez, 5/75
crihoí, 2/52
Cristos, 1/22
criză, 6/86
cring, 3/31
crochet, 2/89
croitor, 2/45; 6/75
(a) croma, 2/58
croncăní, 6/48
cronice, 3/31
cronometror, 2/89
cronometru, 2/85
croos-country, 2/89
cros, 2/84, 89
crosă, 2/86
cross-country, 2/89
crosului, 5/116
croşeu, 2/86, 89
cruce, 1/30; 3/61, 65; 6/46, 48
(a) cruţa, 3/20
cruziciune, 3/65
cu, 2/21, 29, 30; 5/16, 23, 41, 42, 47
cuaternar, 1/35
cucă, 6/49
(a) cuceri, 2/84
cuciuli, 6/49
cucuvaie, 3/93
cucurúz, 6/46
cucuruzór, 6/50
cuget, 2/38; 3/87, 91
(a) cugeta, 3/87, 91
(a se) cuhăi, 5/86
cuhăit, 5/86
cui (pr.) 2/32
cui, 1/35, 67
cuiciumişu, 5/73
cujbí, 3/65, 73
cujniţă, 1/67
culant, 6/86
culbec, 3/18
culcătoare, 3/71; 6/49
culducău, 6/49
(a) culduşí, 6/49
culegător, 1/86; 3/65
culeşă, 1/48
culişări, 1/48
cult, 6/88
cum, 6/80
cumpănă, 5/101
cumulard, 1/28
(a) cunoaşte, 2/37
cunosc, 6/30
cupă, 2/85; 6/49
cúpe, 3/69
cuplaj, 2/94
cuprinzătură, 6/49
cuptori, 1/22
cuptorişte, 6/48
curajós, 6/49
curatelă, 6/77
curătură, 6/48
curături, 6/51
curăţálă, 6/49

curățătorie, 6/25
(a) cure, 6/49
cureástă, 6/49
curechi, 2/36
curge, 2/52, 57
curios, 6/23
curiozitate, 6/22, 23, 24
curma, 3/20; 5/122
curpăn, 3/20
cursă, 2/88, 90; 3/20
cursúră, 6/49
curtezană, 6/69
curtizană, 6/69
(a) curui, 6/49
curuitoáre, 6/48, 49
curuitoreasă, 6/48
cúruș, 6/47, 48, 49
cusămálă, 6/49
(a) cusămi, 6/49
cusămit, 6/50
(a) custa, 1/45
cușari, 2/43
cuștériță, 6/50
(a) cuștuli 1/47; 6/50
cutcúșe, 3/70, 71; 6/50
cutreere, 1/83
cutulíță, 6/50
cuviințimea, 2/38
(a) cuvinta, 2/37
cvantilá, 6/39
cvit, 3/96

D

(a) da, 2/91; 5/85
daca, 1/22
dacian, 1/35
dajálbă, 2/52
dalbe, 5/93
daltă, 3/32
dam, 5/85
damă, 2/86
(a) damblagi, 2/57
damf, 5/81
(a) dorari, 5/122
darăb, 3/71
dareavere, 1/30
daș, 3/20
dă, 5/84
dăbălat, 6/47
dădăuș, 3/65
dădeam, 5/85
dăhămá, 2/52
dăhupí, 2/52
dăinăiuș, 1/62
dăinúș, 6/50
dăosăbire, 5/84
dăparte, 5/84
dărîma, 3/20
(a) dăscăli, 2/52
(a) dăscheulá, 3/65
dăstoinicu, 4/23
dăzblenít, 2/52
de 2/3, 4, 9, 10, 12, 13, 14, 21, 27, 29; 3/39, 41—50; 5/15, 23, 37, 38
de-a lungul, 1/87
de-asupra, 1/86
de mult, 1/87
de o parte, 1/88
de obicei, 3/54
de-ocamdată, 1/86
de pe, 4/45
de plin, 1/86
de sigur, 1/86
dealungul, 1/87
debil, 2/36
decatlon, 2/84
decatlonist, 2/84, 85
(a) deceda, 2/50
decepționism, 6/88
decît, 6/80
declamație, 6/7
(a) declara, 2/37
declasează, 2/57
deconspira, 6/85
defecțiune, 6/77
defensivă, 2/93
(a) deferi, 2/56
degenerează, 2/57
dehălát, 1/62
deîndată, 1/86
dejun, 3/88
(a) dejuna, 3/88
dela, 2/39
(a) delăsa, 1/56
delfin, 2/84, 94
delfinist, 2/84
(a) delibera, 2/57
deliésc, 5/76
(a) demara, 2/94
demifond, 2/90
demifondist, 2/84, 90
demiurgic, 6/85
demîncat, 5/31
demult, 1/87
Dentara, 5/14, 17
denuclearíza, 6/85
denunț, 3/88
(a) denunța, 3/88; 6/86
deobicei, 1/86
deoparte, 1/88
depart, 2/88
(a) depopula, 2/57
deranj, 3/84
(a) deranja, 3/84
derbi, 2/84, 89; 5/114
derby, 2/89
derivat, 6/38, 39
derîdere, 2/38
desarmonie, 1/82
desarticula, 1/82
desbătute, 1/82
desbinare, 1/82
desbrăca, 1/23
desbrăcați 1/82
(a) descalifica, 2/84
(a) descăpățîna, 2/58
(a) deschide, 2/86
descoperă, 1/85
descopere, 1/85
(a) descoperi, 1/85
descriere, 6/89
dese ori, 1/86
deseatină, 2/44
desemnează, 6/89
desfălăurát, 1/62
desfășurat, 3/52
(a) desfide, 2/56; 6/88
desgust, 1/82
desiluzie, 1/82
desinență, 6/79
desinteresat, 2/82
deslănțuirea, 1/82

deslegare, 1/82
desluşire, 2/36
desnodământ, 1/82
desnădejde, 1/82
despre, 2/7, 8; 4/42; 5/43—46
desrădăcinarea, 1/82
(a) destemporaliza, 5/7
destrăbălează, 2/57
desumanizat, 1/82
desvăluirea, 1/82
desvelite, 1/82
desvoltare, 1/82
deşert, 3/31
detente, 5/115
(a se) detraca, 2/56
deţinător, 2/84
developare, 2/86
dévlă, 3/65
(a) devora, 2/56
devotament, 6/22
(a se) dezagrega, 2/56
dezangaja, 6/85
dezangajare, 6/85
dezbăra, 5/122
dezbrăca, 1/23
dezgheţ, 2/85
dezgheţa, 3/86
dezgheţaţi, 3/86
dezinenţă, 6/79
dezinforma, 6/85
dezinformare, 6/85
dezlănţuiri, 1/82
dezmăţa, 3/89
dezmăţat, 3/89
(a) dezmembra, 2/58
dezvăţ, 3/85
dezvăţa, 3/85
dezvoltării, 1/82
diademă, 3/54
dialectică, 6/89
diavol, 3/61
dialeză, 6/80
dichiu, 3/94
(a) diferi, 2/57
dihanie, 2/45; 5/64
dilemă, 6/84, 89
diligent, 2/42
diligenţă, 2/43
(a se) dimica, 5/118
dimon, 3/61
din, 1/97; 2/6, 7, 8, 22; 5/20, 40 46, 47, 64
dinamită, 5/56
dinisbog, 1/35
dinitroortocresol, 1/35
dinţe, 1/50
dintre, 5/48, 49
directă, 2/86
direcţie, 1/37, 39
diri, 6/50
disc, 2/84, 86, 94
(a) discerne, 2/56
disciplină, 2/36
discobol, 2/84, 85
discreţie, 6/22
discurs, 2/42
disertaţie, 6/79
dispreţ, 6/22
disputa, 2/84
dispută, 2/84; 5/116
distrugere, 2/37
diversitá, 6/39
diverseálă, 3/65
diversi, 3/65
divorţ, 5/57
dizertaţie, 6/79
dîndui-se, 1/91
dîrg, 5/75, 87
dîrgoli, 3/72
dîrjoálă, 5/76
dîrlătúri, 3/71
dîrmon, 3/94
dîrz, 6/30
dîrzár, 6/51
dîrză, 6/51
dîrzenie, 6/22
dîrzînă, 1/62
doa, 2/109
doamne-ápără, 6/50
doao, 2/109
doauă, 2/109
doă, 1/22
dobán, 5/86
dobîndă, 3/87
(a) dobîndi, 3/87
doboare, 1/85
docladisire, 2/39
doctoriţă, 5/83
dodiţă, 5/72
dog, 3/65
doi, 5/84
doice, 5/85
doină, 3/18; 6/82
(a) doini, 3/31, 32
doisprece, 5/85
doisprezece, 5/84
doo, 2/109
dom, 3/31
domăni, 2/52
(a) domina, 2/84
don-juan, 1/86
donţ, 5/82
dopros, 2/39
dota, 2/84
două, 1/22; 2/109
doue, 1/22
down, 2/87
doxologie, 3/96
drac, 3/6
drag, 3/51
dragoste, 6/22, 24
drama, 1/106
(a) drapa, 6/78
drastă, 3/20
drătălcin, 5/87
dreávăn, 6/51
drept, 5/85; 6/88
dresaj, 2/84, 90
dribbling, 2/89
(a) dribla, 2/86
dribling, 2/89
dripi, 6/44
drive, 2/87
(a) drîmbui, 2/52
droaie, 5/122, 123; 6/30
drogherie, 5/25
droguerie, 5/25
drojdii, 6/18
dropică, 3/94
droşcă, 1/28
druete, 3/20; 5/122
drugán, 1/62

drugână, 1/62
drúje, 3/71
drum, 6/30, 32
drungáriu, 3/70
drybolanops, 1/35
(a) dudui, 5/81
duel, 2/93
dúflă, 3/69
(a) duflăli, 3/69
dug, 2/52
dugós, 2/52
duh, 5/64
(a) duhni, 2/57
duios, 6/23
duioşie, 6/22, 23
dujdúc, 1/62
dulce, 3/43, 44
dulceaţă, 6/24
dulmá, 6/54
duminică, 6/73
dumnezeire, 6/41
dunga, 3/89
dungat, 3/50, 89
dungă, 3/89
după, 5/42, 43
duratá, 6/88
dúră, 5/75
durduí, 5/87
durere, 6/22, 24
durnía, 5/84
duruţ, 6/51
Düse-Elemente, 5/21
duşmănie, 6/22, 23, 24
dzîş, 1/45

E

earbă, 1/22
eată, 1/22
echingiu, 6/78
echipă, 2/84, 89, 95
echipaj, 2/86
echipier, 2/84
eczemă, 1/90
ediţie, 2/84
educare, 5/48
educaţie, 5/48
efectuiază, 1/84
egala, 2/84
ei !, 5/87
eia, 5/85
elea, 5/85
Electrica, 5/17
Electrice manuale, 5/18
(a) electrocuta, 2/58
Electrotehnica, 5/17
eleganţă, 6/22
elegie, 6/77
elenism, 3/95
elenistic, 3/95
(a) elida, 2/56 ; 6/80
eliminatoriile, 2/96
eliziune, 6/80
eloxare, 5/21
embatic, 3/95
emberdepsi, 6/35
(a) emigra, 2/44
endemi, 6/84
Endymion, 3/32
engles, 1/23
englez, 1/23
enigmă, 3/31
entuziasm, 6/22, 24
enunţ, 3/88
(a) enunţa, 3/88
enunţat, 3/88
enunţiativă, 6/88
epidermă, 6/90
episcop, 3/93
epilet, 6/82
epizootie, 6/84
eponj, 6/89
epopee, 3/31 ; 6/82
epuizat, 6/86
epure, 1/22
erat, 3/96
eri, 1/83
erou, 6/85
errata, 1/83
erupe, 2/56
escaladare, 2/86
esemplu, 1/23
esenţial, 6/89
espunere, 1/23
esseist, 1/82
estea, 5/85
estract, 1/23
eşi, 1/22
eştia, 5/85
(a) eşua, 2/58
etapă, 2/84
(a) etatiza, 2/57
Eterie, 3/95
european, 6/25
europenelor, 2/96
(a) evacua, 2/77
evanghelie, 6/90
evaporăm, 2/56
eventiv, 6/81
evhologhion, 3/93
evolua, 2/84
evoluează, 1/85
evoluiază, 1/84,
evoluţie, 2/84
evrica, 3/93
evul (de mijloc), 2/73
exactitudine, 6/25
excela, 3/90
excelenţă, 3/90
excursionism, 2/84
excursionist, 2/84
exhumînd, 5/53
exista, 3/49
existenţă, 2/38
existenţialism, 6/77
(a) expropria, 2/57
(a) expurga, 5/7
(a) extermina, 2/58
extraordinar, 2/40, 97
extremă, 2/84, 85, 88

F

fabulă, 6/82
(a) face, 1/50 ; 3/52
(a-şi) face parte, 2/22
(a) face tuşa, 2/96
factor, 5/68
facultate, 1/10 ; 6/39
factologic, 6/85
factologie, 6/85
fagure, 3/31
faimă, 6/64, 65

faimos, 2/39
fain, 2/45
fală, 2/42
familial, 5/54
familiar, 5/54
fáncă, 6/48
fantazie, 3/31
fantaxi, 3/93
fapt, 1/50
farbă, 2/42
farfară, 2/44 ; 5/76
farfúză, 1/65 ; 2/52 ; 5/73
fasolí, 3/65
fată, 6/88
fatia, 1/23
faţa, 1/23 ; 2/38
fă, 1/54, 56, 58
făi, 1/56
făr, 5/98
fără, 5/98
fărîm, 3/20
(a) fărîmiţa plutonul, 2/96
fătoi, 1/50
feder, 1/36
federaţie, 2/84
fedéu, 6/50
feding, 1/35
feneánt, 6/39
feneantism, 6/39
fer, 1/22
ferdelă, 5/80
ferdrum, 6/43
fereáng, 6/51
fermitate, 6/22
feştilă 2/41
(a) feti, 2/58
fete, 5/24
feudalism, 6/24
(a) fi, 2/7, 8, 10 ; 3/103 ; 6/51
fiără, 5/76
ficat, 1/48
ficea, 7/72
ficior, 5/84
fie ce, 1/86
fierar, 1/28 ; 6/25
fierărie, 6/25
(a) figura, 6/82
figură, 2/86
fii, 1/90
fiinţă, 2/38
filadă, 6/39
filatură, 5/12
filimică, 6/90
filologiă, 1/22
filologie, 1/22
filosofice, 1/84
filozof, 3/91
filozofie, 3/91
fin, 5/94 ; 6/57
finală, 2/84
finalist, 2/84
finish, 2/89
finiş, 2/89
finijie, 6/50
fir, 1/86, 3/93
firar, 1/91
fire, 2/30
firizui, 5/72
fişcál, 6/51
fişcălí, 6/51
fitecine, 6/50
fizău, 6/45
ftcili, 2/52
(a) firnîi, 2/57
firşeală, 5/84
firtar, 5/85, 89
fisclí, 2/52
fizná, 1/62
flămînzénie, 5/87
flecău, 1/22
flénderiţă, 3/65
flentecăni, 5/87
flentíc, 3/65
flintă, 5/31
flisc, 6/53
fliscói, 5/72
fliscuí, 6/53
flisv, 1/30
flişc, 1/62
floáşte, 5/79
floretă, 2/84, 86, 94
floretist, 2/84
flori, 3/31
flos, 5/87
fluier, 3/31
fluture, 2/84
fluturele, 2/94
foáche, 2/52
foae, 1/83
foale, 1/46 ; 5/84
foarfecă, 2/94
foarfece, 5/85
foburg, 5/29
foc, 1/62 ; 5/76 ; 6/24, 26
focu, 5/85
focălină, 2/41
focăriţă, 2/41
fochi, 2/52 ; 3/64
fodorí, 6/51
(a) foi, 2/87
folos, 6/33
fondist, 2/84
fonem, 6/81
(a) fonţăi, 2/57
foot-baal, 2/89
foot-ball, 2/89
football, 2/89
forehand, 2/89, 90
forhand, 2/87, 89
forjă, 1/67
formalitá, 6/39, 40
formalitate, 6/40
formalité, 6/40
formaţie, 2/84, 95
formă, 2/84
forţă, 1/36 ; 6/89
fostînă, 5/87
foşnet, 3/91
fotbal, 2/84, 89 ; 6/89
fotbalist, 2/84, 85
foto, 5/14, 19
fotoghin, 5/72
foulé, 2/89
fragedă, 5/101
frances, 1/23
francez, 1/23 ; 6/25
fratiubire, 6/43
frază, 3/31
frăţélnică, 2/52
frecúş, 3/65
frecventa, 6/86
frecventare, 6/86
frică, 6/22, 32

fricos, 5/64
frige, 2/52
frişcă, 6/54
frizer, 5/22 ; 6/25
frîu, 3/21
frînă, 5/87
frumos, 2/78 ; 3/31
frumuseţe, 2/42
frunte, 2/37
frundză, 1/45
frunză, 3/31
frunziş, 3/32
frunzişoară, 5/73
frupt, 1/49
flizie, 6/24
fug, 5/67
fuga, 2/88
fugar, 2/88
fugă, 6/22
(a) fugi, 3/65
fugi(i)am, 3/103
fugiră, 3/103
fuleu, 2/89
fumar, 2/41
fumărit, 2/44 ; 6/43
funciar, 6/86
funcţie, 6/79
funcţiune, 6/79
fundament, 3/71
fundaş, 2/88
fundéi, 3/65
fundónie, 5/75
funduţ, 3/72
fungibil, 2/79
fur, 2/44
(a) fura, 5/49
furcúţă, 3/65
furniza, 3/90
furnizor, 3/90
furtună, 3/31
fúscă, 3/65
fuscăláie, 3/65
fúse, 5/75
fuş, 1/45
fuşeri, 5/87
futurism, 6/24

G

gadină, 2/45
galbăn-ruginit, 3/65
galben, 6/61
galerie, 6/87
galimatias, 6/79
galimatie, 6/79
galiscă, 6/44
gamă, 3/32
(a) gara, 3/90
garaj, 3/90
gară, 2/115
gard, 3/20
gardă, 2/87, 93
gardină, 3/20
garduri, 2/84, 94
garnitură, 2/94
gártină, 6/48
gáştină, 6/52
gata, 3/20
gávăţ, 5/73
gazdă, 2/84
gazetă, 6/39
gazetărime, 6/92
gănănáş, 6/50
găinăriţă, 6/48
(a) gălămosi, 5/83
gălămoz, 5/83
găoáce, 6/48
găsesc, 3/20
găsibil, 5/59
găurice, 5/85
găván, 5/75
geálă, 6/51
gelos, 6/87
gemet, 1/22
general, 2/39
generozitate, 2/43
geniu, 3/31
genune, 3/18 ; 5/122
geometrie, 6/24
ger, 3/62
Gelax, 5/19
gheară, 5/122
gheaţă, 1/84
ghem, 2/87
ghenár, 2/52
gheneralitá, 6/39
ghenúnchi, 5/84
ghete, 1/84
gheţăuúş, 3/65
ghiaţă, 1/84
ghicitori, 3/31
(a)ghiciului, 5/87
ghiftui, 6/32
(a) ghilotina, 2/58
ghimp, 3/22
ghimpe, 3/20, 22
ghinărie, 6/48
ghine, 5/84
ghinúşe, 3/70, 71 ; 6/50
ghioc, 5/75
ghioagă, 2/115 ; 3/20
ghiold, 5/84
ghionoaie, 3/20
ghiorsi, 1/63
ghiuţă, 2/41
ghiuşag, 5/87
ghivent, 1/36
ghivol, 5/84
gig, 2/86
gimnast, 2/84
gimnastică, 2/81, 84
ginecolog, 3/90
ginecologie, 3/90
gingaş, 2/47
gingăşie, 2/47
gioárlă, 1/63 ; 2/52 ; 6/55
gioársă, 2/52
giormăni, 1/63
(a) giorsăi, 5/81
gios, 5/118
giuhat, 3/65
giurélnic, 1/65
glgoáză, 5/83
glmă, 1/63
gînd, 2/38
gîndirism, 6/85
gîndirist, 6/85
gîngăvi, 6/46
gîniéle, 5/73
gînjos, 3/65
gîrcui, 2/52
gîrgói, 3/72

gîrlă, 6/52
glaciar, 1/35
glajă, 1/48
(a) glăsui, 2/37
glojdean, 1/63; 5/81
(a) glojdoni, 1/63
glonț, 3/65; 6/24
glosă, 6/82
glotime, 6/92
glumă, 6/22
glupav, 2/42
goalaveraj, 2/82
goalkeeper, 2/82, 88
goană, 3/85
gobelinuri, 1/83
goghi, 2/52
gólaș, 6/48
golf, 2/84
golgeter, 2/82
gongoriță, 5/73
goni, 3/85
gonitor, 3/65
gorun, 5/122
Gostat, 5/19
gostie, 5/72
goșman, 5/87
goștină, 2/44
goz, 1/46; 5/84
gozác, 5/72
grabă, 6/22
grajdi, 1/22
grajdu, 1/89
gramatică, 6/81
grapă, 3/20; 5/122
(a) gravita, 6/78
grădină, 6/75
grădinei, 1/23
grădini, 3/30
grămadă, 2/87, 88, 94
gresie, 3/20
greșală, 1/85
greșale, 5/85
greșeală, 1/85
greutate, 2/84, 94
grijă, 6/22
grijz, 5/85
grijuliu, 2/73
gris, 5/84
grîu, 3/21
groampă, 6/50
groapă, 3/20; 6/22
groază, 5/122
gróhăi, 2/57
(a) grohăi, 2/57
gros, 2/41
groșt'ior, 3/71
grui, 5/122
grumaz, 3/20
grumurél, 5/87
grunz, 3/20
grunzáș, 5/76
grup, 6/24
gudura, 5/122
guguman, 3/65
(a) guița, 2/57
guiță, 2/57
gúlă, 1/63
gúră, 3/65
gust, 3/87; 6/30
gușă, 3/20
gușmán, 5/76
gúșter, 3/65
gușterél, 3/65
gut, 5/73
guturár, 3/72; 6/45
guvern, 3/84
(a) guverna, 3/84
guzác, 5/72

H

ha, 1/30, 31, 97
habaciu, 1/97
hábote, 6/52
habatic, 6/53
hácîrlă, 5/87
hagiác, 6/53
hahău, 6/53
haiduci, 6/18
haihui, 1/97
haitic, 2/42
halcă, 2/44
half, 2/84
haltám, 6/53
hallere, 2/84, 94
halterofil, 2/84
hándără, 1/63
handbal, 2/84
handbalist, 2/84
hapcă, 1/97
Haplea, 6/35
haplologie, 1/97
harabagilic, 3/96
harabagiu, 1/28
hardauáș, 3/70
hardău, 3/70
harță, 3/31
harhalău, 3/72
harnic, 2/42; 5/101; 6/23
hașurate, 3/53
hàțo, 5/87
háznă, 3/65
hă, 1/97
hăbăúca, 6/53
hăhăoáie, 6/53
(a) hălpăni, 3/65
(a) hămăi, 2/57
hămăie, 2/57
hămăiește, 2/57
(a) hămesi, 2/58
(a) hămui, 2/52
(a) hănțăi, 1/63
hărămig, 1/65
hărănátic, 2/52
(a) hărăni, 5/84
(a) hărăzi, 2/78
hărnicie, 6/23
hărpăți, 5/73
hăț, 3/66
(a) heiniza, 3/31
helci, 2/52
helenă, 1/84
herbelá, 3/66
Hercul, 3/32
hereghie, 5/72
hiclean, 1/32
hidro-avionul, 1/96
hidro-minerale, 5/13
hie, 5/84
higienică, 5/18
hipism, 2/84
hipostaze, 1/84
hireàn, 5/84
hirotonisi, 2/38

hitlerist, 6/85
hîd, 1/48
(a) hîlîcăni, 2/52
hîmb, 2/52
hînsar, 6/34
hîrav, 2/52
hîră, 2/52
(a) hîrîi, 2/52
hîrtie, 2/94 ; 3/102
hîrțoagă, 2/73 ; 3/102
(a se) hlizi, 2/57
hoălbăl, 5/87
hoălbăr, 5/87
hoără, 5/72
hoărcă, 1/63
hochei, 2/84
hocheist, 2/84
hod, 6/35
hodrimbós, 6/53
hogeac, 2/41
hogeag, 1/48
holtoán, 5/72
hol (ț) surub, 1/67
holúmb, 3/70
hómnă, 6/52
homosexualitate, 6/88
(a) hori, 2/53
horitúră, 2/53
horn, 1/48 ; 2/41
hoșnióg, 6/49
hotărîre, 2/39
hotnog, 1/47
hoțos, 3/66
hozăndroògene, 5/82, 89
hozondroage, 5/82
hram, 1/30
hrană, 5/64
hrean, 5/80
hrismos, 3/94
hristoitie, 3/95
(a) hubului, 5/87
hudbă, 6/52
húdră, 3/71
hule, 2/37
humorist, 1/84
humorului, 1/84
hurduit, 2/35
hurduzău, 5/75
hurlubuí, 3/66
hurlubuít, 3/66
huzmet, 2/38

I

i-ar, 1/91
ia, 3/66 ; 5/75
iacătă, 5/101
iagă, 1/47
iahting, 2/84
iapă, 2/115
iară, 6/67
iarăși, 4/23
iarbă, 1/22
iarnă, 2/76
iată, 1/22
ibînci, 2/53
ic, 1/46
icoană, 3/31
iconiță, 3/61
icram, 1/30
idee, 1/83
ideie, 1/83
idiliza, 6/85
idol, 2/49
(să) iee, 1/83
iepure, 1/22 ; 6/84
ieri, 3/30
ieșan, 1/85
(a) ieși, 1/22 ; 2/96 ; 6/28
iezuiții, 5/118
iléu, 3/72
ilustru, 2/39
imagine, 3/31
imagini, 3/34
imăciune, 2/42
imbăta, 1/22
imbold, 3/86
imbrăca, 1/22
imens, 2/40
imparabil, 2/84
impediment, 1/83
imposibil, 2/36
impracticabil, 1/83
impuls, 3/86
(a) impulsiona, 6/85
inapoi, 1/22
inch, 1/37
incognito, 2/40
incomensurabil, 2/40
incomparabil, 2/40
(a) inculpa, 2/58
incursiune, 2/93
indiferență, 6/24
indigna, 2/41
indolog, 3/90
indráuă, 3/69
ineficace, 2/84
inel, 2/44, 94, 86
inepuizabilul, 2/97
ineredebil, 5/7
infanterist, 1/31
infinit, 2/40
influență, 2/40 ; 6/84
ingenios, 2/38
inginerime, 6/92
impracticabil, 1/83
insinuează, 1/85
insinuiează, 1/85
(a) inspira, 3/31
(a) insufla, 5/41
inter, 2/84, 85 ; 5/115
intercluburi, 2/84
interechipe, 2/84
(a) interfera, 6/87
interferență, 5/87
internaționalele, 2/96
interview, 1/83
(a) intra, 2/96
intreg, 1/22
intrig, 2/57
(a) intriga, 2/57
intrigă, 6/82
intrighez, 2/57
intruvabil, 5/7
(a) intui, 3/90
intuiție, 3/90
invalid, 1/31
invidie, 6/22
iobagiul, 5/92, 93
iobagul, 5/92, 93
iolă, 2/84, 90, 94
iorgan, 1/46
iosag, 2/41
iotă, 5/31
ipocrizie, 6/24

irat, 2/44
ireal, 2/42
(a) iriga, 2/57
(a) irupe, 2/58
isbucniri, 1/83
iscălitură, 2/49
iscusat, 6/33, 34
ispravă, 6/52
isteț, 2/38; 6/30
istov, 2/44
isvor, 1/23, 83
iștic, 1/30
ițe, 6/17
iubire, 3/29
iuncăr, 2/39
iute, 6/27
iuțeală, 2/43; 622
iuței, 5/73
ivalid, 1/30
Ivalid, 1/31
ivalist, 1/31
(a se) ivi, 2/37
ixpré, 3/66
izidă, 5/87
izidi, 5/87
izlăzi, 2/53
iznoávă, 2/53
izolează, 1/84
izvor, 1/23; 3/31
izvoare, 3/32

Î

îmbărbură, 3/66
îmbăta, 1/22
îmbățoșá, 2/53
îmberdosi, 6/35
(a se) îmbiba, 5/56
îmbircá, 5/87
(a) îmblăti, 6/45, 50
(a) îmboboci, 2/57
îmbold, 3/86
(a) îmboldi, 3/86
îmboțit, 3/71
(a) îmbredi, 5/86
(a se) îmbulzi, 6/28
(a se) împăca, 1/22
(a) împăna, 1/63
(a) împăndără, 2/53
împătimit, 5/31
împlînd, 6/62
împlu, 6/67
(a) împoma, 3/66
împomat, 3/66
împonorît, 6/52
(a) împrăștia, 2/36
(a) împresura, 5/101
împrinde, 2/58
(a) împuia, 2/58
(a) împungheli, 1/6
în, 4/42; 5/8, 16, 43, 47, 48, 49, 50
în modul, 3/55, 56; 5/8
înaintaș, 2/48
înapoi, 1/22
înălțător, 4/78, 88
înălțime, 2/84
înăscute, 1/82
încaier, 3/84
(a se) încăiera, 3/84
încălțăminte, 5/17
(a) încărunți, 6/81
(a) încerca, 5/37
încheiere, 2/39
(a) inciocăla, 5/81
închisoare, 2/40, 41
(a) încîrcomá, 3/66
încîrligătură, 3/66
(a) încîrni, 5/87
(a) înconjura, 5/42
(a) încoteți, 1/63
încremenire, 6/22
încrosniát, 3/66
(a) încrusta, 3/54
(a) încruzî, 3/66
(a) încurca, 5/122
îndatorit, 6/40
îndatoritór, 6/40
îndărătnicie, 6/22
îndemn, 3/86
(a) îndemná, 3/66, 86
(a) îndrăgi, 3/49, 50, 51
îndrăgit, 3/50, 51
îndrăgosti, 3/50
îndrevenit, 1/63
înduioșabil, 5/59
înebunite, 1/82
înegrite, 1/82
(a se) înfrăți, 2/57
(a se) înfrica, 2/58
înfricoșător, 1/85
înfricoșetoare, 1/85
înfrîngere, 2/84
înfrunzesc, 2/57
(a) înfrunzi, 2/57
îngăurit, 5/73
îngeraș, 1/50
înghesorî, 6/52
înghesue, 1/83
înghețț, 3/85
(a) îngheța, 3/86
înghina, 5/122
(a) înghioldi, 5/84
îngîmfare, 2/42
(a) îngîna, 6/28
(a) îngriji, 5/84
îngrijire, 6/22, 23
(a) îngropa, 2/41
(a) îngurzi, 5/122
(a) înhuma, 2/41
(a) înierba, 2/53
înmănunchează, 1/84
înmănunchiază, 1/84
(a) înmormînta, 2/41
(se) înneacă, 1/82
(a) înnoda, 1/82; 2/53
(a se) înnora, 2/56
înnotînd, 1/82
(se) înoadă, 1/82
înotilat, 1/82
înoit, 1/82
înorat, 1/82
înotător, 2/84
înrîurire, 2/40
însă, 6/67
(a) înscrie, 2/95
(a) înseila, 5/122
(a se) însera, 2/56, 57
însolza, 3/50
însolzat, 3/50
(a) înspica, 2/57
înspică, 2/57
înspre, 4/42
însufleție, 6/23

însul, 5/48
înșciințat, 5/118
(a) înșela, 2/41
întăi, 1/22
întăliát, 3/66
(a se) întărita, 2/41
întemeere, 1/22
întemeiere, 1/22
întignit, 3/66
întindere, 1/37
întîlnire, 2/84
(a se) întîmpla, 2/57
întîmplări, 1/22
(a se) întoárce, 3/66
întort, 2/44
întradevăr, 1/86
între, 5/48, 49
(a) întrece, 2/91
întrecere, 2/84
întreg, 1/22
(a) întrema, 5/122
(a se) întrepătrunde, 2/57
întrerupere, 6/23
întru, 2/7, 8; 5/48
întrun, 1/86
întrutotul, 1/86
înțăglat, 5/87
(a) înțelege, 2/37
înțelegere, 6/22, 23
înțelepciune, 4/55
înțelept, 5/64
(a) înțepa, 6/17
(a) înțesa, 2/56
învăț, 3/85
(a) învește, 2/56
(a) învîrcăli, 3/66
îs, 5/7

J

j. o., 2/92
jácă, 2/53
jale, 6/22, 25
jalèpchi, 5/87
(a) jalona, 6/87
jambilbóc, 5/75
jápă, 2/53
jărăghitós, 6/54
jecmán, 5/76
jele, 1/22
jepi, 2/53
jeratic, 1/22
(a) jercui, 2/53
jertfă, 2/46
jgheab, 1/48
jigodi, 3/66
jilav, 5/84
jilău, 6/50
jintui, 2/53
jip, 5/73, 83
jireádă, 3/70
jitie, 2/53
jiț, 5/87
jiu-jitsu, 2/84
jimui, 6/52
jimuit, 6/52
jneápăn, 3/66
joápă, 6/53
joc, 2/84; 3/31, 87
jocheu, 2/84
jonțiune, 2/84
jongleur, 1/83
juca, 2/84
judecată, 2/38
județ, 2/43
(a) jugui, 2/53
julercău, 2/53
jumară, 6/88, 90
jumătăți, 6/50
junchiță, 6/52
junior, 2/84
jup, 6/53
justițiar, 6/85
juvaer, 3/31
juxtapunere, 6/81, 83

K

k. o., 2/92
kaliu, 1/37; 2/43
kanadiene, 5/25
karnacz, 6/6
kinestezic, 6/86
knock outa, 2/89
knockouta, 2/89
kovaács, 6/6
krantz, 5/21
kratntz, 5/21

L

la, 2/27, 3/55, 56; 5/8, 40, 41, 46, 47, 49, 50
(a) la, 2/56
laboare, 2/42
lacău, 5/75
lacherdă, 3/96
lacom, 2/42
Lactate, 5/117
lactobil, 5/6
laibăr, 3/64
(a) laiciza, 2/57
laiță, 5/84
laminor, 6/90
lancasterian, 3/96
lambă, 1/35
lance, 2/47
lanterna roșie, 2/96
lateți, 2/43
lanț, 6/28
lapsus, 6/88
lapte, 5/17
larjálă, 3/68
(a) latiniza, 2/57
latinism, 6/90
lați, 2/43
lavabil, 5/59
lăcașuri, 2/73
lăcomie, 6/22
(a) lămuri, 5/46
lămîiu, 6/38
lănțéte, 5/73
lăptúci, 5/76
lătúri, 3/71
leacă, 1/48, 91
leagăn, 5/122
leage, 5/118
leațuri, 2/43
lebădă, 3/31
lecție, 2/38
legendă, 6/82
legisla, 3/84

legislație, 3/84
legitate, 6/40, 43
(a se) lehăméti, 2/58
(a) lei, 2/72
leit, 2/72
lele, 1/27
lemnari, 1/45
lemnar, 1/50
lemnărie, 6/25
lemnuș, 2/41
lene, 3/85
leneși, 6/57
lengerie, 5/25
lenjerie, 5/25
(a) leorbăi, 2/57
lepădа, 5/122
lepedéu, 5/83
(a se) lerui, 1/53
lespede, 5/122
(a) leșina, 5/122
leșinát, 6/52
letopiseț, 6/68
letopiseți, 6/68
lețuri, 2/43
leu, 5/69
lexicografie, 6/40
lexicologie, 6/24
libăr, 6/52
libere, 2/96
libertate, 6/89
lider, 2/84
lift, 2/43
ligă, 2/84
lighioáie, 6/30
lihoță, 3/66
lihotit, 3/66
limbă, 2/43 ;5/64
limbei, 5/8
limbii, 5/8
limbut, 5/64
lin, 3/85 ; 5/94, 95 ; 6/57, 56
(a) linge, 1/50
lingerie, 5/25
lingurile, 3/69 ; 6/48
lins, 5/94, 95 ; 6/57, 58
liotă, 5/31
lip, 2/42
lipchit, 5/84
lipitură, 6/86
lipovan, 1/85
Liqueuri, 5/20
liră, 3/31, 32
litruțe, 5/83
liúrci, 5/79
lob, 2/87
loba, 2/87
lóbeniță, 5/80, 81, 84
loc, 6/58
locomotivă, 2/43
locotenent, 2/39
locuibil, 5/59
lod, 5/87
logofăt, 2/43
logórnic, 5/84
logos, 5/31
loländrós, 5/87
londonian, 1/35
lopățélile, 3/69
lor, 6/58
lot, 2/84
lotru, 1/48
(a) lovi, 3/66
lovitór, 6/40
lovitură, 2/91
lu, 5/84
(a) lua, 2/36, 91
luare aminte, 2/38
lúbeniță, 6/54
lubrifiant, 6/90
lucedă, 5/101
(a) lucra, 5/40, 85
lucrează, 1/84
lucru, 2/40 ; 5/85
luminare, 2/88, 94
luna, 3/29, 31, 32
lunce, 6/60
lunci, 6/60
lung, 6/60
lunge, 6/60
lungime, 2/84
luptă, 2/93
luptător, 2/84

M

m. g., 2/92
mac, 2/115
macera, 2/72
máchea, 6/54
macrobuz, 5/5
maculă, 6/85
maeștri, 1/83
magdalenian, 1/35
magere, 3/96
maghernița, 6/35
magie, 6/88
mai, 1/48
máică, 6/54
maieștri, 1/83
maire, 3/102
majoritate, 2/39
Maksim, 1/93
mal, 3/18, 20
maladău, 3/71
malcavéte, 2/53
maluri, 3/31
mandulă, 1/31
manegiul, 2/81
(a) mania, 2/58
manichiure, 5/25
manicure, 5/25
manjabil, 5/59
manșa, 2/86, 94
mantracúcă, 2/53
máor, 6/52
maraton, 2/84
maratonist, 2/84
(a) marca, 2/95
marcă, 5/22
mare, 3/20, 31, 102
mariță, 1/63 ; 5/76
marmorală, 5/21
marmură, 3/31, 32
marochinărie, 5/25
marons glasé, 5/21
marș, 2/81, 84
marți, 1/90
masă, 1/39, 40, 41, 82; 5/62, 69
mascór, 5/84

massă, 1/82
mastic, 3/91
maşină, 1/39, 40
martus, 6/30
(a) maşina, 6/45
maşini, 1/47
(a) materializa, 2/58
matimă, 2/38
(a) matisa, 2/58
matracucă, 3/95
maţ, 3/89
mausoleu, 3/31, 32
mazăre, 3/20
(a) mazili, 2/58
mă, 1/52, 53, 54, 56, 58, 59, 60
măcelărie, 5/112
măcina, 2/72
măgár, 5/76
măgură, 3/18, 20
măhălit, 3/96
(a) măi, 1/52
măi, 1/52, 53, 54, 56, 58, 59, 60
măiestrit, 3/31
măiéte, 6/50
măţim, 1/52, 54
mămăligă, 1/48
mămăligari, 1/48
mămulár, 2/53
mănăstiriei, 5/109
mănăstirii, 5/109
mărat, 3/20
mărcat, 5/122
măre, 1/31
măreleţ, 1/31
mărginar, 2/88
mărginaş, 2/88
(a) mări scorul, 2/95
mărime, 1/39
mărnicós, 2/53
mărós, 6/55
(a) mărşălui, 1/93
mărşăluitor, 2/84; 5/115
măsái, 6/52
măstăcănit, 5/73
măsură, 2/44
măşăl'ie, 2/53
mătasă, 6/66
mătase, 6/66
mătăsí, 3/66
mătorél, 3/66
mătură, 3/20
măturoi, 1/50
mătuşe, 1/22
măţăgáie, 3/66
măzăriche, 5/85
mea, 2/18
meci, 2/84
medalie, 2/85
meduţină, 6/52
melc, 3/18; 5/122
melesteu, 1/46
méncie, 5/84
menu, 1/83
mercenar, 2/44
(a) merceriza, 2/58
merçi, 1/83
merceolog, 6/86
merezătoáre, 6/49
merge, 5/118
(ei) merge, 5/85
mesaj, 6/87
mesadă, 1/67
meserie, 1/66
mestecár, 3/66
mestélnic, 6/52
Metalica, 5/17
(a) metaliza, 2/58
Metalo-chimice, 5/18
meteor, 6/88
metodă, 6/88
metonimie, 6/83
metru, 2/44
meţ, 6/52
mi, 2/18
miaună, 2/57
miază-zi, 1/86
mic, 2/37
microbuz, 5/5
miere, 5/24
mieru, 5/122
(a) mieuna, 2/57
migală, 3/85
migăli, 3/85
mijloácă, 5/77
mijloc, 2/38
mijlocaş, 2/84, 88
mijlocie, 5/115
milă, 6/22, 24
mimnica, 5/72
miner, 6/25
mineral, 6/85
ministri, 1/23
minoritate, 2/39
mintenáş, 5/84
minunat, 2/40
minune, 2/36, 38
mire, 3/18; 5/122
miros, 6/85
(a) mirosi, 5/85; 6/33
mistreţ, 5/122
mistue, 1/83
mişca, 5/122, 123
mişcoli, 3/66
mişel, 2/43; 5/64
mişomór, 5/73
(a) mişuna, 2/75
mit, 3/31
mită, 6/88
mitemps, 2/89
mitrofor, 3/96
mîie, 3/66
mîhnire, 2/40
mînă, 6/60
mînc, 5/85
(a) mînca, 1/48; 5/85; 6/75
mîncare, 6/24
mîncabil, 5/59
mîndrie, 6/22, 24
mîndru, 5/64
mîne, 3/30; 5/84, 93; 6/60
(a) mînea, 2/56
mînecár, 2/53
mînie, 6/22
mînz, 3/18, 20
mînzat, 3/20
mînzátă, 2/53
mîrşav, 2/44
mîrtoc, 6/50
mîrţoagă, 3/102
mîţ, 5/84
mleat, 6/52
mocerli, 5/87

mocorí, 6/52
mod, 3/55; 56; 6/7, 90
model, 2/44
modern, 2/38
modestie, 6/22
(a) modifica, 2/95
moi, 3/69
moimă, 1/47
molceág, 3/66
moldovean, 6/25
moli, 5/72
monah, 2/115
monarhism, 6/24
mondialele, 2/97
morali, 2/43
morari, 1/45
morărit, 2/44
mórcove, 5/85
morişcă, 2/94; 3/96; 6/44
morman, 5/123
morminţi, 1/46
mormînt, 3/32
morosliv, 6/52
mort, 3/102
(a) morteza, 2/58
moş, 1/53; 2/53; 3/20
mosinci, 2/53
moşíie, 6/52
moşnean, 2/47
móşule, 1/83
mot, 5/14, 19
motociclism, 2/84
motociclist, 2/84
motocros, 2/84
motonautică, 2/84
moţíşcă, 3/66
muc, 6/44
muchi, 2/53
múchie, 2/53
mucoáre, 3/66
muere, 5/109
muget, 3/91
múgîrneci, 5/87
múgur, 3/20, 70
mugure, 3/18
muhafíz, 6/78
muhái, 3/66
muierár, 2/53
muiere, 5/109
mujeálă, 6/46
mult, 6/40
mulţimea, 2/38
mulţumi, 3/89
mumgerie, 3/96
muncă, 2/40
(a) munci, 2/22
(ei) munceşte, 5/85
muncitor, 6/25
munte, 3/31; 5/64
munună, 5/123
murdărie, 2/46
murea, 2/46
murele, 5/101
mureşean, 1/86
murg, 3/20
muscă, 2/88, 94
muscărit, 6/49
muscói, 3/71
muscurie, 2/53
musteáţă, 3/69; 6/48
mustra, 5/64
muşat, 5/123
muşcoi, 3/20
muşiţă, 5/83
mutualului, 2/97
muzgurós, 2/53
muzică, 3/31

N

nádă, 2/53
naht, 3/94
náiba, 2/53
nailon, 5/26
nap, 1/48
naramză, 3/94
nari, 1/46
nas, 6/18, 24
(a se) naşte, 2/37
nataţie, 2/54
naturalism, 6/24
natură, 3/29
naţionala, 2/97
naţională, 2/84
naufragia, 6/78
naufragiat, 6/78
navale, 5/21
navă, 5/13
navlosi, 3/94
năboi, 2/53
năcaz, 2/40
năcăfiu, 3/66
nădejde, 6/22
nădragi, 3/61; 5/79
năduşală, 6/47
năfăcăi, 3/66
năfăcîi, 3/66
năiém, 5/87, 89
nălucă, 6/88
(a) năluci, 2/57
năpastă, 5/31
năpîrcă, 3/20
nărunzát, 1/63
năsăudan, 1/85
năstrúţă, 2/53
năvăsăi, 5/87
(a se) năzări, 2/57
ne, 1/86
nea, 1/46
neam, 2/53
neasemănat, 2/40
**neastîmpăra*, 3/89
neastîmpărat, 3/89
**neaştepta*, 3/89
neaşteptat, 3/89
neatins, 3/89
neavere, 6/41
nebiruit, 3/89
nebun, 3/66; 6/52
nechez, 2/57
(a) necheza, 2/57
nechíţor, 2/54
necinsti, 6/41
necioplit, 3/89
neclintit, 3/89
necredinţa, 6/41
necugetat, 3/89
necunoaşte, 6/41
necunoaştere, 6/41
necunoscut, 6/41
necunoştinţă, 6/41
nedumeri, 3/89
nedumerire, 6/22
nedumerit, 3/89

nedumnezeire, 6/41
neferici, 6/41
nefiresc, 2/42
neglija, 3/90
neglijență, 3/90
negrăit, 2/73
negreșit, 2/44
negurară, 1/82
nehotărît, 3/89
neîndoios, 2/44
neînfricat, 3/89
neînfrînt, 3/89
neînsemnat, 2/37
nejudecat, 3/66
nelimitat, 2/40
neluare-aminte, 6/89
nemărginit, 2/40
nemăsurat, 2/40
nemulțumi, 3/89
nemulțumire, 2/40
nemulțumit, 3/89
neo-greacă, 1/86
nepotism, 6/88
neprieten, 6/41
nepriință, 2/36
neputință, 2/36 ; 6/22
nesfîrșit, 2/40
nesocoti, 3/89
nesocotit, 3/89
Nessus, 3/32
nestătornic, 6/52
netereáză, 3/66
netez, 3/84
(a) netezi, 3/84
nett-balluri, 2/90
nețărmurit, 2/40
nevîrcă, 3/66
nevoiaș, 2/44
nevoie, 3/85
newton, 1/37
ni, 5/73
nici o dată, 1/86
nici un, 1/87
niciun, 1/87
nimănui, 5/84
n'im'ic, 5/84
nimini, 5/87
n'imn'icos, 5/87
numurui, 5/84
ńiorcan, 5/87
ńirosă, 5/85
nisip, 3/31
nițel, 5/123
noa, 2/109
noáje, 6/46
noao, 2/109
noapte, 3/30
noauă, 2/109
noblețe, 2/43
nocturnă, 2/84
nod, 1/82 ; 6/47
noembrie, 1/83
noian, 5/123
nojiță, 6/44, 45
noo, 2/109
Nordul, 1/90
normă, 2/44
norocos, 1/50
norod, 2/38
noroi, 2/42
nou, 2/38
nouă, 1/22 ; 2/109
noue, 1/22
nour, 3/31
novitá, 6/39
nu mai, 1/88
numa, 5/84
numai, 1/88
nume, 3/85
nurlii, 5/31
nut, 1/36
(se-) nvesmîntează, 1/84
(se-) nveșmîntează, 1/84
nylon, 5/21, 26
nylon, 5/26

O

o dată, 1/87
o leacă, 1/91
o lecuță, 1/91
obadă, 1/35
obădát, 3/66
obghială, 5/84
obidă, 6/22
obiectivism, 6/77
obinzică, 2/54
obscuritate, 6/90
(a) obseda, 2/57
(a) obține, 2/36
ocări, 2/37
ocazie, 6/40
ocazion, 6/40
ocazione, 6/40
ochi, 3/62
ochiade, 1/84
ocól, 6/49
Octombrie, 1/90
odată, 1/87
odă, 3/31 ; 6/88
ofensivă, 2/93
ofițer, 2/38, 39
ofsaid, 2/82
ogașe, 5/85
oghiol, 1/46
ogîrnît, 2/54
(cu) ogódu, 5/81
ogrinji, 2/54
ohm, 1/37
óichi, 5/84
oierit, 6/43
oină, 2/84
oiște, 1/48
Okeanos, 3/32
olandezul zburător, 2/96
oleacă, 1/91 ; 2/73
(a se) olecăi, 1/27
olecuțică, 1/91
oleo, 1/27
(a se) olicăi, 1/27
oloi, 2/48
omidă, 1/91
omet, 1/22
omnibús, 6/41
omogeneitate, 1/96
(a) omogeneiza, 1/96
omogenitate, 1/96
(a) omogeniza, 1/96
omu, 5/83
onoare, 2/37
op, 2/73
(a) opri, 5/64
or, 3/103

orangeadă, 5/26
orangutan, 6/79
oranjadă, 5/26
oranjată, 5/26
orar, 2/77
oraș, 2/49
orator, 6/7
oratiia, 6/7
orășean, 2/49 ; 6/25
orbenècie, 5/87
organ, 2/48
ori cine, 1/86
oridecîteori, 1/86
orientativ, 6/86
original, 5/54
originar, 5/54
orizontul, 6/67
orizonul, 6/67
orloman, 3/18
ortopétici, 6/54
os, 1/46
osár, 3/71
osîndă, 3/86
(a) osîndi, 3/86
ospătărie, 5/31
osiște, 2/54
otáinică, 5/73
otătăi, 2/54
otnoșenie, 2/39
(a se) oțări, 2/41, 73
oțîră, 1/91
(a) oua, 2/57
ozdrób, 1/63

P

pacat, 1/22
pace, 6/50
(a) pacifica, 2/58
pactizează, 2/57
pahar, 2/48
palat, 3/31
palavragiu, 2/44
pală, 1/47
paleolitic, 1/35
palmares, 2/84
palpitant, 2/97
paltin, 6/30
pană, 2/88, 94 ; 3/31 ; 5/115
panc, 1/65
pancovă, 6/48
pandieră, 3/96
(a) panițica, 2/58
pantalonar, 1/67
pantaloni, 5/79
paparudă, 6/89
pápiște, 2/54
papură, 6/30
paraclis, 3/94
paradáisă, 5/73
paradă, 2/93
paralele, 2/81, 84, 86
paralelipiped, 3/53
paralelipipedic, 3/53
paralizie, 6/24
paraléu, 6/50
paraşutism, 2/84
paraşutist, 2/84
paravan, 6/78
paraxenie, 6/78
parcurs, 3/57, 58
paretesis, 2/38 ; 3/96
parfait, 5/21
parigorisi, 3/94
parniu, 1/63
partám, 6/53
partant, 2/89
participant, 2/84, 89
partitiv, 6/90
pasager, 5/13
pasă, 2/86
pasere, 1/22
pasionant, 2/97
pasiune, 2/42, 44
(a) pasteuriza, 2/58
(se) pasteurizează, 2/58
paşă, 1/101
paşi, 5/115
patáşcă 3/70
patimă, 2/38, 44
patinaj, 2/84
patinator, 2/84
patinagiul, 2/81
patrafir, 3/93
patriarh, 2/93
patriarhie, 3/93
patriă, 1/22
patrie, 1/22 ; 3/29 ; 6/7
patriotard, 1/28
paţîcămńică, 5/87
pazia, 2/48
pă, 5/84
păcat, 3/61, 66
păcicár, 6/52
păc'ică, 6/52
pădure, 5/64
păhar, 2/48
pălămidă, 3/96
pălărie, 6/31
pălimár, 5/73
pălmaş, 3/71
pămînți, 3/66
pămîntiu, 6/39
pămîntu, 1/89
pănă, 1/22 ; 5/98
pănuşă, 6/79
pănuşele, 6/79
pănuşi, 6/79
păr, 3/69 ; 5/65 ; 6/31, 48
(a se) părăgini, 2/75
**părărie*, 6/31
(a) părăsi, 6/34
părăsişte, 2/54
părău, 3/20
părăzól, 5/72
părea, 6/51
părîndui-se, 1/91
(a) păsa, 2/56
păsát, 6/51
păsărica, 5/73
păstaie, 3/20
(a) păstra, 5/123
păstravi, 3/72
(a) păstrămi, 3/66
pătăchie, 2/54
pătlăginiu, 6/38
pe, 2/30, 32, 33 ; 3/57, 58, 103 ; 4/42 ; 5/45, 48, 50, 109
peană, 5/84
peară, 5/84
pecelnic, 5/118
pecetnic, 5/118
pècie, 5/87

pedepsi, 6/34
peisaj, 6/87
pejorative, 1/84
(a) pemni, 6/52
(a) penaliza, 2/84
penitenciar, 2/41
pentatlon, 2/84
pentatlonist, 2/84
pentru, 1/97 ; 2/27 ; 5/15, 38, 41, 84 ; 6/89
pepi, 1/22
perennitate, 1/82
(a) perfecta, 2/84
(a) perfora, 2/94
performanță, 2/84
peri, 1/22
perifan, 6/35
perimetru, 6/88
pérină, 5/84
(a se) perinda, 2/57
perinoc, 1/35
peripișcă, 2/39
permă, 3/91
(a se) perpetua, 2/57
(se) perpetuiază, 1/84
persăchi, 6/52
personal, 1/81
perturb, 2/58
(a) perturba, 2/58
perturbez, 2/58
pésac, 5/72
pesce, 1/23
pescuit, 5/21
peşte, 1/23 ; 5/17
petiță, 6/46, 48
(a se) petrifica, 2/57
(al) Petrii, 5/85
petro-chimic, 5/13
Petru, 2/115
Phoenix, 3/32
pic, 1/48
piáună, 6/46
piciólcă, 5/84
picior, 1/31 ; 6/46, 48
piei 5/69
piele, 5/69
pierdut, 2/114
(a) pieri, 5/69
piesă, 3/32
pigláis, 5/72 ; 6/52
piglui, 6/52
pilangiu, 1/80
pílduri, 2/54
pin, 5/72
pinără, 5/101
pinere, 5/101
ping-pong, 2/84, 90
ping-pongist, 2/90
pintre, 5/93
pionier, 6/25
piramide, 3/31
pirpilig, 6/47
pirușcă, 2/41
pisător, 3/69
pisic, 5/84
pisică, 2/84 ; 5/84
pistard, 2/85
pistoci, 1/63
pistol, 2/84, 94
pistolar, 2/85
(a) pistona, 2/94
(a) pișca, 1/46
pișcătură, 2/54
(a) pișcura, 1/46
pișcurát, 3/66
pișlere, 6/45, 48
pitea, 2/55
pitic, 2/94
pitoáncă, 6/48
piță, 5/76
(a) pițiga, 1/44
pițúr, 1/65
piuie, 6/46
piuiésc, 6/46
piulésc, 6/46
(a) piuni, 3/66
pivot, 2/94, 95 ; 5/115, 116
(a) pivota, 5/116
pline, 5/17
pînă, 3/103
pînără, 5/100
pîncete, 1/46
pîndă, 3/85, 87
(a) pîndi, 3/85
pîne, 5/84
pîntru, 5/84
pînză, 3/31 ; 5/123
pînzătură, 5/87
pîrcălab, 2/43
pîrșe, 5/87
Pîrvului, 5/85
pîș, 5/83
(a) placa, 2/87
placă, 6/60
place, 6/60
plachie, 3/61
plaivás, 5/79
planetă, 6/35
planorism, 2/84
planorist, 2/85
plápumă, 1/46 ; 5/84
(a) plasa, 2/77 ; 3/90
plasament, 2/77 ; 3/90
plasă, 2/43
plasture, 3/43
plat, 6/86
plată, 2/49
plátură, 5/76
plaz, 1/35
(a) plăti, 2/36
plătibil, 5/59
plean, 6/15
pleáșcă, 2/54
pleáznă, 1/63
plecare, 2/88 ; 6/24
pleonasm, 6/83
plesnet, 3/91
pleș, 6/48
plexi, 5/19
plictis, 3/83
plictisi, 3/83
plimbură, 6/51
plinba, 1/83
(a) plinge, 1/48 ; 6/88
ploae, 1/83
ploaie, 3/31
Ploești, 1/83
(a) plonja, 5/55
plonjon, 2/86
ploo, 2/109
plotogár, 6/47
(a) plotogi, 2/54
(a) ploua, 2/56

plug, 1/42
plugar, 6/25
plural, 5/56, 57
pluralitate, 5/56
plúșță, 2/54
(a) pluști, 2/54
pluștitúră, 2/54
plută, 5/81
pluton, 2/13
pneumonie, 6/24
poarca, 2/81
poartă, 3/32
pócie, 2/54
(a) pocíi, 2/54
pocnet, 3/91
podéțe, 5/76
podéu, 6/44
podici, 5/88
(a) podidi, 2/57
poem, 6/82
poesie, 1/23
poet, 3/31
poezie, 1/23 ; 3/31
poștă, 3/84
(a) pofti, 3/84
poftim, 5/85
pogáce, 6/48
pohtă, 3/84
pohonț, 3/60
pohui, 6/52
poiánă, 5/77
pojită, 3/67
polátă, 6/54
polc, 2/39
polcovnic, 2/39
polei, 6/89
(a) polei, 2/72
poleit, 2/72
polemizare, 5/46
(a) polfăi, 2/54
poliatlon, 2/84
policandru, 5/77
policromă, 5/7
polieleu, 3/93
poligon, 2/86
polúloghie, 3/93
polimă, 5/81
polist, 2/85
politefsit, 3/93
polivalent, 6/87
polo, 2/84, 88
(a) polomoti, 1/63
polóvăr, 5/76
poloveác, 1/63
pomărit, 2/40
pomi, 3/31
pomologie, 2/40
pómost, 3/67
pontian, 1/35
popicar, 2/85
popice, 2/84
poplon, 1/46, 47
popor, 2/36, 43 ; 5/64
populație, 2/38
porcos, 1/50
port, 3/83
porta, 5/118
portaluri, 3/32
portar, 2/85, 88
portofél, 3/70, 72
porție, 5/83
porumbar, 1/50
poruncă, 2/38
pospăeală, 6/30
post, 5/67 ; 6/78, 88
post-față, 1/86
post-scriptum, 1/86
postávă, 5/76
postscriptum, 1/86
poșlina, 3/96
potasiu, 2/43
potáșcă, 3/72
potcovar, 1/48
póte, 1/50
poteraș, 5/31
potîng, 6/53
poursuite, 2/88
poveste, 3/31 ; 6/88
povesti, 1/23
(a se) povesti, 2/10
povești, 3/32
povtiéli, 3/67
povirni, 5/77
(a) practica, 2/84
practică, 2/39
pradă, 2/43
prag, 2/86
praporcic, 2/39
prășchie, 6/52
prau, 6/52
prav, 5/93
prăbușire, 2/37
prăjină, 2/84, 86, 94
prăjinei, 5/116
prăvălie, 2/45
pre, 5/109
pre-socialiste, 1/86
preaten, 5/118
preceda, 1/85
precedă, 1/85
precede, 1/85
precestă, 6/15
predicativ, 6/81
pradlojenie, 2/38
predoslovie, 2/43
(a) preexista, 1/63
preget, 3/91
(a) pregeta, 2/73 ; 3/91
prejudecată, 6/78, 85
preliminariilor, 2/97
prelucă, 6/47
(a) prelucra, 6/88
(a) premerge, 2/57
premieră, 2/87
premisă, 6/79
premiză, 6/79
preseácă, 2/54
presnèl, 5/84
(a) presta, 2/84
prestigiu, 2/46
prelene, 5/101
(a) prevedea, 5/38
(a) pricepe, 2/37
pricurli, 1/63
prietenie, 6/22, 23, 24
prietenșug, 5/109
prieteșug, 5/109
prigă, 5/73
prigoană, 3/85
(a) prigoni, 3/85
priimi, 1/22
primăvară 3/30
primez, 2/57
primi, 2/57

prin, 2/16, 8 ; 5/43, 46
prinde-ți, 1/91
prindere, 6/53
prindeți, 1/91
prinsoare, 2/40, 41 ; 5/64
prinsură, 6/49
printre, 5/93 ; 6/61
pripă, 6/22
prisacă, 1/48
prisăcărit, 2/44
prison, 2/40
prisos, 6/33
(a) prilooi, 6/90
privilegiu, 6/87
proaspăt, 6/33
probabililor, 2/97
probă, 2/84
procedeu, 2/36
proces, 2/39
procitire, 2/38
Prodexport, 5/19
(a) profera, 1/85
proferau, 1/85
profereau, 1/85
profesór, 1/79
(a) profila, 6/89
profilare, 2/77
profir, 3/94
profum, 3/42
progesteronă, 1/95
proiect, 2/43
Pronoexpres, 5/19
Pronosport, 5/19
pronostic, 2/84
propoziție, 6/41
propriu zis, 1/86
(a) proroga, 6/78
prosopopee, 6/83
prost, 6/18
proșcăi, 3/67
protază, 6/78
protest, 3/87
(a) protesta, 3/87
proverbe, 3/31
proxim, 5/55
prozei, 6/69
prozii, 6/69
prunár, 3/71
prune, 1/46 ; 5/123
psalmodie, 3/91
públic, 6/42
(a) publica, 6/42
puc, 2/86
púcăr, 2/54
pucioasă, 2/43
pugilism, 2/84
pugilist, 2/85, 95
puhoi, 3/71
pui, 3/72
puncher, 2/84
punci, 2/87
punct, 2/84
púne, 3/67
púngă, 3/70, 72
pungulț, 5/73
pup, 3/70 ; 6/47, 49, 51
pupăză, 3/20
purcel, 5/81
purecéi, 2/54
puricéi, 2/54
purligár, 5/84
purtaréț, 6/45
purtătorul, 2/96
pururea, 3/20
pururi, 2/73
pustie, 3/31
puşcă, 3/60
puşcărie, 1/32 ; 2/41
putere, 1/36 ; 6/24
putinei, 6/85
putință, 1/36
puțin, 2/37

Q

qualitate, 1/84
quantitate, 1/22
quare, 1/22
qvazidemență, 1/84

R

rachetă, 2/86, 94 ; 6/85
radical, 6/87
radio, 2/43
Radului, 5/85
raí, 3/61
ráină, 5/73
raliță, 1/35
raniță, 3/60
ránță, 5/76
rapiditate, 6/22
raport, 3/88
raportor, 3/88
rarefiem, 2/56
rasă, 1/82
ráslă, 2/54
rastel, 2/38
razim, 3/20
razna, 3/85
răbda, 5/123
răci, 6/45, 48
răcitúri, 6/45, 48
răcnet, 3/90, 91
răcni, 3/90
răipleț, 2/41
rămas, 1/78
rămăsese, 1/78
(a) rămn'i, 5/84
(a) rănțui, 2/54
rănțuit, 2/54
răotate, 5/109
răpciúne, 3/67
(a) răposa, 2/57
răposez, 2/57
răsare, 1/21
răscăbăiá, 3/67
răscoală, 3/86
(a) răscucăi, 6/53
răscula, 3/86
(a) răsfloci, 3/67
răsflocit, 3/67
răsfrînt, 5/88
răsuciloáre, 2/54
(a) răsufla, 3/90
răsuflet, 3/90
(a) răsuna, 2/56
răsunet, 3/90
răsunói, 2/54
rătéz, 6/53
rău, 1/22 ; 2/78
răuli, 1/63
răutate, 5/109 ; 6/22

(a) răvăşi, 2/54
răvăşit, 2/54
(a) răzbate, 3/67
(a) răzbi, 1/22
război, 6/86
(a) reafla, 2/40
reazem, 5/123
(a) rebegi, 2/58
(a) recăpăta, 2/40
rece, 6/75, 86
receptoare, 5/13
receptori, 5/13
reci, 1/21
(a) reciştiga, 2/40
(a) reclădi, 2/40
recomandaţie, 6/40
recomandaţione, 6/40
reconstituante, 5/21
(a) reconstitui, 2/40
(a) reconstrui, 2/40
recordman, 5/55
recto, 6/90
recuzită, 6/87
(a) redobîndi, 2/40
(a) reduce, 2/91, 95
redus, 2/37
reese, 1/83
(a) reface, 2/40
reflexiv, 6/90
regată, 2/84
regăsi, 2/40
rege, 2/86
regiment, 2/39
regină, 2/86
regisor, 1/84
regiza, 3/90
regizorul, 1/84 ; 3/90
regretabil, 5/60
regulă, 2/44 ; 6/7
regularitate, 6/22
reieşi, 2/57
reînoire, 1/82
reînoit, 1/82
reîntîlnit, 2/40
rejansă, 6/86
remaiajul, 5/22
remaiat, 5/22
(a) remarca, 2/36
reminiscenţă, 6/88
remiză, 2/87
remorchér, 6/42
renaştere, 1/90
Renaşterea, 1/89
reparaţii, 5/25
reparaţiuni, 5/25
repară, 5/22
(a se) repercuta, 2/56
repetuire, 2/38
repeziciune, 6/22
reprezentativele, 2/97
(a) reprimi, 2/40
repriză, 2/89
(a) reprofila, 6/86
(a) repurta, 2/56, 58, 91
resare, 1/21
resort, 2/43
respir, 3/84
(a) respira, 4/84 ; 6/88
respundu, 1/21
reşiţan, 1/85
(a) retracta, 2/58
reu, 1/21, 22
reumatism, 6/24
revedea, 2/40
(a) rezbi, 1/21
rezervist, 1/31
(a) rezida, 2/56
(a) rezidi, 2/40
(a) rezista, 3/90
rezistenţă, 3/90
(a) rezulta, 2/57
(a) ridica, 5/123
rigle, 2/43
(a) rima, 6/78
rimig, 1/65
rischită, 3/67
risipă, 2/37
(a) risipi, 2/36
ritmă, 2/60
rîie, 3/67
(a) rîma, 2/57
rîmf, 3/18
rîncaci, 5/88
rînced, 3/67
(a) rîncezi, 2/56
rînd, 2/88
rîndaş, 6/25
(de-a) rîndu, 1/85
rînduială, 2/36
rînză, 3/20
rîvnă, 2/42 ; 6/22
roa, 2/109
roáce, 2/54
roao, 2/109
roată, 2/39
robotă, 2/40
(a) rodi, 2/57
rof, 5/80
(a) roi, 2/57
róichie, 5/84
rolă, 5/72
române, 6/54
romantic, 3/31
Romarta, 5/19
rondel, 6/83
röntgen, 1/37
rosă, 1/23
(a) rosti, 2/37
roşu, 6/82
rozâ, 1/23
rroa, 2/109
rubiniu, 6/38
rud, 5/84
rudă, 1/48
rudéle, 6/45
rudiţă, 6/45
ruga, 6/75
rugăciune, 4/55
rugbi, 2/84
rugbist, 2/85
ruget, 3/90, 91
(a) rugini, 2/56
ruinare, 2/37
rulit, 5/5,6
rundă, 2/87
rupturi, 3/69
rustic, 3/53
ruşine, 5/84
rutier, 2/85

S

sabáș, 1/63
sabie, 2/84, 86, 94 ; 3/60
sabrer, 2/85
sac, 2/86
sacoviște, 6/78
sacoviță, 6/78
sacro-sancte, 1/86
sádie, 3/67
saței, 5/13
salariza, 2/58
salată, 3/92
salatieră, 3/92
sálcie, 6/54
sall, 3/87
sallea, 2/86
samavolnic, 6/88
samă, 5/84
sámet, 6/42
sanie, 1/42
sanscrit, 3/90
sanscritolog, 3/90
santinelă, 6/79
sarab, 3/18
sară, 5/84
sarbăd, 3/20
sasi, 5/84
sastisi, 3/94
satará, 2/84
satelit, 6/79
sátiră, 6/79
satíră, 6/79
savant, 6/78
să(=se), 5/84
săcăluș, 1/47
săcăréț, 6/45
sălaș, 3/69
sălbateci, 6/67
sălbatici, 6/67
sălic, 6/52
sălta, 3/87
sămar, 6/30
sămăcișă, 5/83
săn, 5/98
săpoi, 3/72 ; 6/19
sărac, 5/64
sărcinér, 6/52
săritor, 2/85
săritori, 5/116
săritură, 2/84
sărman, 3/43, 44 ; 5/64
sărut, 3/87
(a) săruta, 3/87
său, 1/22
sbate, 1/83
sbăcăniță, 1/65
sborúl, 1/83
sbucium, 1/83
sburd, 1/83
scald, 3/31
scalói, 2/54
scand, 6/44, 49
scáon, 5/84
скавнь, 5/109
scapăr, 3/20
scapătă, 5/101
скашн, 5/109
scazi, 3/30
scăciui, 6/52
scăpat, 6/78, 79
(a) scăpăra, 5/123
scări, 3/22
scăunéci, 5/88
scenă, 2/76 ; 5/89
scheaun, 2/57
schelă, 2/38
schepsis, 2/38
(a) scheuna, 2/57
schi, 2/84, 94
schif, 2/84, 86, 94
schifist, 2/85
schinduf, 6/90
schior, 2/85
schiptru, 2/49
schirlopán, 2/54
schizofrenie, 6/88
sciu, 1/23
scincet, 3/90, 91
(a) scinci, 3/90
scinteie, 1/89
scirje, 1/64
scirlete, 1/64
scirnav, 5/31
scirtáș, 1/64
sclávic, 6/41
(a se) scleroza, 2/56
sclip, 2/42
(a) sclipuí, 2/54
scliviseală, 6/78, 79
scoaárță, 6/48
scoáte, 2/54
scobáci, 3/67
scoc, 1/48
scofleáje, 2/54
scóibă, 6/48
sconát, 2/54
scopit, 1/47
scor, 2/96
scorbáci, 5/72
scorer, 2/82
scornici, 1/65
scorțăli, 6/48
scrimă, 2/84
scrimer, 2/85
scripet, 6/42
scripture, 3/31 ; 5/93
scrum, 3/20
scuchiță, 6/52
scul, 5/83
scula, 3/40
scurmá, 2/57,
scurmă, 5/123
scúrsu, 5/77
scutece, 5/53
sdravăn, 6/86
seamă, 5/84
sectenvre, 3/67
sectorist, 6/86
securist, 6/86
seif, 5/13
seleam-ceauș, 6/78
selecționa, 2/84
selecționabilii, 2/97
selecționata, 2/97
selecționer, 2/84
selfactor, 5/12
(a) semăna, 2/57
semi-consoane, 1/86
semi-grea, 5/115
semi-mijlocie, 5/115
semi-ușoară, 5/115
semi-vocale, 1/86
semiconductoare, 5/13

semiconductori, 5/13
semifinală, 2/84
semifinalist, 2/84, 85
semifond, 2/90
semifondist, 2/90
semigreu, 2/86
semimijlocii, 2/86
semință, 5/76
semisumă, 6/78, 79
semiușor, 2/86
semna, 2/40
simplu, 2/54
senior, 2/84
sens, 1/37; 6/89
sensuală, 1/84
sentență, 2/39
sentinelă, 6/79
serată, 6/78
serb, 2/108
serie, 2/84
sérsea, 5/76
serviciul, 2/86
sesiza, 5/60
sesiune, 6/88
sete, 6/24
seu, 1/22
severitate, 6/22
sezisa, 5/60
sezonul, 2/76, 84
sfadă, 6/30
sfatuia, 1/22
sfărmați, 6/61
sfătuiea, 1/22
sfecliu, 6/38
sfert, 6/89
sfinx, 3/31; 6/78
sfînt, 3/45
sfîrșeală, 1/35
sfîrșit, 2/44
(a se) sfinți, 2/57
sforișoară, 6/78, 79
sgură, 1/83
sgomotos, 1/83
shoutt, 2/89
sighinăș, 5/76, 81
sighincă, 6/54
siguranță, 6/22
silă, 6/22, 24
silitor, 2/42
(a) silnici, 2/58
siloxicon, 5/5
simbol, 3/31
simbrie, 2/49
simjonie, 3/31
simpatie, 6/22
simplist, 6/85
simplitate, 6/22, 23
simplu, 6/23
simțire, 2/39
simțiciune, 2/39
simțiment, 2/39
simțitate, 2/39
simțul, 2/39
sin, 1/22
sincrofazotron, 6/86
sinecdocă, 6/83
sinereză, 6/81
singhel, 3/93
sinonimic, 6/84
sinorisi, 6/35
sint, 1/88
sinteți, 1/88, 89
sinucidere, 6/88
sistem, 2/36
sistisi, 3/94
sileav, 6/78
situiază, 1/84
simbure, 3/18, 20
sîn, 1/22
sineață, 1/47
singură, 5/100
sînt, 1/22, 84, 88; 5/7
sîntă, 5/93
sîntem, 1/88, 89
sîrdúcă, 6/52
slab, 2/36, 55; 5/88
slalom, 2/84
slavă, 6/65
(a) slăbi, 2/91; 6/18
slăbiciune, 4/55
slănine, 6/90
slănini, 6/90
slăvi, 6/18
slobozălă, 6/51
slovă, 6/18
slujitor, 6/18
smeci, 2/87
smotoci, 2/54
snamenie, 6/78
sniță, 5/88
snop, 3/31
soare, 2/115; 6/75
soarte, 5/93
socăciță, 1/48
soccer, 2/82, 89
socoti, 3/89
sofra, 6/78
solipsism, 6/88
solutrean, 1/35
someșanul, 1/85
somn, 6/83
sonet, 6/83
sori, 3/31
soroc, 3/61
sotnie, 1/47
spadă, 2/84, 86, 94
spaimă, 6/64, 65
sparge, 3/52
spată, 5/72
spate, 2/84
spatist, 2/85
spațiu, 1/37; 6/86
spălabil, 5/59
spălătorie, 6/25
spăsi, 6/15
spăsitoriu, 6/15
speciál, 6/42
spécmă, 6/53
sperja, 5/123
spinuță, 6/90
spital, 6/88
spiț, 3/68
spiță, 2/49
spîldării, 2/54
spînz, 3/20
spînzurătoare, 6/89
spleen, 1/83
splint, 1/35
spor, 6/22
sport, 2/84, 95, 96
sportiv, 2/84
spravcă, 2/39
spre, 5/98

sprincenele, 6/68
sprîncenele, 6/68
sprinter, 2/85
spuldării, 2/54
spumeg, 3/84
(a) spumega, 3/84
(a) spune, 2/37
spurc, 3/86
(a) spurcá, 3/56 ; 5/74
squar, 1/83
(a) sta, 5/85
stabile, 5/21
(a) stabili, 2/91
stadion, 2/85
(a) stagna, 2/57
stálniță, 5/88
stam, 5/85
star, 2/84
stare, 2/41
stareț, 6/78
stareță, 6/78
starnut, 5/123
statuie, 3/31
statut, 6/89
stănoși, 1/64
stăpîn, 3/20
stătea, 5/85
stăteam, 5/85
stătuse, 1/78
stăuină, 2/54
stea, 3/30 ; 6/75
steag, 2/49 ; 6/30
stenahorie, 3/94
stenograf, 6/78, 79, 86
stepenă, 6/78
steregie, 5/123 ; 6/79
steregiu, 3/67
sterp, 5/123
(a) sterpezi, 5/84
stic, 6/78
sticlă, 1/48
stih, 2/60
stihuri, 3/31
stil, 2/84 ; 6/86
stilar, 6/42
stipendiat, 6/78
stîlp, 1/41, 42
stîlpușor, 6/78
stînă, 3/20
stîncă, 3/31
stîngăcie, 6/22
stînjenar, 1/50
stol, 1/47 ; 6/24, 32
stolnică, 1/48
stomatolog, 3/90
stomatologie, 3/90
stop, 5/116
stoper, 2/82
straie, 3/61
strajă, 3/61
straşnic, 5/64 ; 6/23
străduință, 6/24
străgănî, 2/55
străghiată, 5/123
strămutări, 2/38
străpungere, 2/93
străşnicie, 6/22, 23
stréche, 6/49
stredelit, 6/40, 44
strelice, 1/22 ; 5/84
strelice, 6/88
strepede, 3/20 ; 5/23
strijác, 5/82
strict, 6/23
strictețe, 6/23
stric, 5/84
(a) striga, 6/44
strîmtoare, 2/58
strugure, 5/123 ; 6/30
strujac, 5/82
struji, 5/83
strumelèu, 5/88
strună, 2/48
strung, 1/42
strungar, 6/47
strungă, 3/20, 71
strungăreață, 1/35
strup, 6/78
studențime, 6/92
studió, 1/99
studiosul, 1/99
studiouri, 1/99
stupar, 1/50
stupinaș, 6/78
stupină, 1/48
sturpúz, 6/55
sub-sol, 1/86
sub-carpatică, 1/86
subiect, 6/81, 82
subîncrîngătură, 6/78
sublingual, 6/78
(a) sublinia, 5/41
sublocotenent, 2/39
subordonat, 6/82
subordonator, 6/86
subscrie, 2/40
substrat, 6/89
subşop, 5/88
subțire, 6/82
suburban, 6/88
succes, 6/22
sucit, 2/49
sudalmă, 2/49
sudație, 6/88
suferă, 1/85
sufere, 1/85
sufereau, 1/85
(a) suferi, 1/85
suferință, 2/38, 44
suflet, 5/64
sugător, 1/50
sugestie, 6/89
(a) sugruma, 5/123
sugurél, 2/55
suguşa, 5/123
sulă, 3/67
sulf, 2/43
sulițaş, 2/85
suliță, 2/84, 86, 94
sunătoare, 6/90
sunătoriu, 6/66
sunet, 3/31, 32, 91
sunețeaşte, 6/7
sunt, 1/22, 88, 89
suntem, 1/88, 89
sunteți, 1/88, 89
supăr, 2/40
supărare, 2/40
supărat, 5/89
supără, 5/101
superficial, 6/89
suporter, 2/84
suprataxă, 6/90

supraveghia, 1/84
(a se) supune, 2/10, 56
supuşime, 6/78
surchidéală, 6/78
surduţ, 6/78
surfilare, 6/78
surpitúră, 2/55
surprinde, 2/4
surtuc, 6/90
surugiu, 5/31
sus-menţionat, 6/78
suspin, 6/45
(a) suspina, 6/87
súşlăr, 6/47
sutien, 6/90
svéltă, 1/83
sving, 2/87
svintate, 1/83
svîrle, 1/83
svonul, 1/83
Sybile, 3/32
sympozioane, 1/84
szluga, 6/6

Ş

şabác, 1/64
şablon, 6/24, 89
şah, 2/84
şahist, 2/85
şaiv, 6/52
şampionat, 2/89
şarampoi, 2/43
şarjă, 2/93
şatră, 3/67
şărănglíţă, 5/72
şchiop, 2/55; 6/30
şedinţă, 6/89
şeitău, 6/47
şelătă, 5/84
şepcărie, 5/21
şepte, 1/22
şerigă, 5/83
şetruţă, 3/67
şezum, 1/45
şi, 5/84
şinic, 1/64
şindilă, 5/84
şipc, 2/55
şipci, 2/43
şireazlă, 5/83
şirof, 5/83, 88
şlaier, 6/51
şlăitaf, 6/52
şleahtă, 2/49
şlic, 1/30
şmac, 5/81
şmag, 5/81
şmec, 1/64
şoaptă, 3/87; 6/22
şoatăr, 6/52
şogor, 1/47; 6/78
şohan, 6/78
şontrop, 3/67
şop, 5/80
şoptreă, 5/72
şoptrlă, 3/20
şoptrtic, 6/53
şoprareáţă, 6/44
şopru, 1/89
(a) şopti, 3/87
şorching, 6/52
şoric, 5/123
şoricéi, 6/45
şpagă, 3/60
şperlít, 6/51
şplint, 5/72
spoàdăl, 5/88
şporái, 5/72
şporoli, 6/51
ştabul, 2/39
ştachetă, 2/86
ştècăl, 5/88
(a) şterge, 6/89
(a) şti, 2/37; 5/37
ştioarfă, 5/84
ştircă, 1/65
ştiu, 1/23
ştiuc, 5/88
ştiulbicá, 6/47
ştiulete, 5/88
ştiuleu, 5/88
ştiut, 2/115
ştiutor, 2/115
ştoalţă, 3/67
ştolf, 1/64
ştonţ, 6/47
ştormină, 1/64
ştráfuri, 5/88
ştricui, 5/72
ştrimpchi, 5/79
ştrincăní, 5/88
ştroplandă, 5/72
ştropoli, 5/72
ştulghic, 5/88
şuerat, 1/83
şueránci, 2/55
şuiată, 5/76
şumigai, 1/65
şurlă, 5/88
(a) şurlui, 5/88
şurub, 1/67
şut, 2/86
şut (= ciut), 3/20
şvebel, 2/41

T

tabacioc, 3/61
tabăr, 2/48
tabără, 2/48
tablou, 3/31; 6/89
tact, 3/31
taire, 3/102
talán, 2/55; 6/54
talangă, 3/32; 6/89
taler, 2/84, 86, 94
talerist, 2/85
(a) talona, 2/87
tanaboánţă, 2/55
tamfă, 6/78
tandúr, 6/53
taor, 5/84
tapálcă, 1/64
tarahúlă, 6/53
taraplóşniţă, 2/55
tare, 3/102; 5/121, 123
targă, 6/89
tartar, 2/50
tatar, 1/22
tată, 2/115
tautologie, 6/83
taxidít, 5/77

tăciúne, 5/82 ; 6/46
(a) tăia, 5/80
tăieței, 6/79
tăiței, 6/79
tăjilcă, 6/78
tălăpăni, 2/55
(a) tămădui, 2/38
(a) tăndăli, 2/55
tăniér, 6/52
tănoásă, 6/53
tărâș, 1/64
tărăbúșcă, 1/64
tărășnău, 2/55
tărbacă, 2/55
tărbuzán, 5/76
tărie, 6/22
tărțăr, 5/76
tătărît, 5/81
tăurenci, 5/80
teacă, 6/24, 30
team, 2/89
teamă, 3/84, 87
teanc, 6/24
teasc, 2/43
teatru, 3/32
tebleț, 3/67
tecár, 1/64
Tehnico-medicale, 5/18
Tehnometal, 5/19
tehnoredactor, 6/86
teiul, 3/32
teleagă, 2/48
telefon, 2/43
(a se) teme, 3/87
temeleu, 1/46, 47
temniță, 2/40, 41 ; 5/64
temple, 3/31
temut, 5/64
téncher, 2/55
tenis, 2/84, 90
tenisman, 2/85, 90
terapeutică, 6/89
terasamentului, 1/84
teraristice, 5/21
terbuzán, 5/76
tercăzău, 2/55
tercăzi, 2/55
terei, 5/118
teren, 2/85
terțeloage, 2/73
terminarisește, 2/39
terminologie, 6/89
(a) țerțejui, 3/72
tertip, 1/100 ; 2/43
tesă, 1/23
testament, 2/83 ; 6/90
teșcoávă, 3/67
(a) teși, 3/72
teză, 1/23
ticarău, 5/72
ticăzi, 6/51
ticlăzău, 6/51
ticluit, 3/67
tiér, 6/51
tifos, 3/93, 94
tigoare, 5/83
timbru, 5/22
timburît, 3/67
timp, 6/89
tină, 2/42
tinăr, 6/52
tinără, 5/101 ; 6/52
tinci, 5/84
tindă, 6/48
tinere, 5/101
tineret, 5/55
tiomp, 6/53
tipar, 2/43 ; 3/94
tipograf, 3/92, 93
tipografic, 3/91
tipografie, 3/91, 92, 95
tiptil, 2/38
tir, 2/84
tiriioi, 5/81
titea și pitea, 2/55
titlu, 2/84
(a) tivi, 2/48 ; 3/69
tivit, 2/48
tiză, 1/64
(a se) tigori, 5/83
tlhoci, 3/67
timpină, 5/101
tîrbán, 6/52
tîrboseálă, 5/74
tîrcoavă, 3/67
tîrlui, 2/55
tîrnăcop, 3/72
tîrnosi, 6/52
tîrnosliv, 5/74
tîrși, 1/65
tîrșiță, 3/72
toacă, 3/20
toamnă, 3/32
toate, 2/26
tobișcă, 3/67
toca, 2/55
tocană, 1/48
tocălie, 2/55
tóconiță, 5/72
tocormán, 3/70
tolbă, 2/44
tolteuár, 6/49
tómna, 5/84
topaz, 2/48
topazia, 2/48
topazion, 2/48
topică, 6/89
toroi, 2/55
tort, 3/61
tot una, 1/88
tolodată, 1/86
tottrlă, 5/74
totul, 2/115
toluna, 1/88 ; 6/89
(a) trage, 2/55 ; 6/89
tragedie, 3/31
tragic, 3/31
trai, 3/49
trainică, 5/101
trámă, 3/71
trambúc, 1/64
trambulină, 2/84, 94
trandafir, 3/93
transiberiană, 1/82
transla, 3/84
translație, 3/84
transsiberian, 1/82
transee, 1/83
transeie, 1/83
trap, 2/84
(a) trata, 3/95
tratarisi, 3/95
trăesc, 1/83
trăgător, 2/85, 86

(a) trăi, 2/43 ; 3/48, 49
trăiesc, 3/49
trăire, 3/49
trăncănău, 3/67
trebue, 1/83
trebuea, 1/22
trebuia, 1/22
trebuie, 2/85
trece, 6/28
tremură, 5/101
tren, 5/89
trenă, 2/96
(a) treveli, 6/44
triatlon, 2/84
tribună, 2/85
tributar, 6/87
trihtăr, 5/80, 88
trilemă, 6/78, 89
trin, 5/84, 89
triplu, 2/84, 97
trist, 2/78
triumf, 1/106
triunghiularul, 2/97
trîmbiță, 3/31
trînși, 3/67
trîntă, 2/84 ; 3/87
(a) trînti, 3/87
trofeu, 2/85
tron, 6/54
troleibus, 1/96
troleibuz, 1/96
trómnă, 3/72
trop, 6/82
trúdă, 3/67, 86
trudi, 3/86
trumbulúc, 6/55
trunchi, 3/31
trușie, 1/64
trubuie, 5/84
tu, 1/52, 53, 54, 56, 58
tufár, 3/68
tufă, 6/30
túlă, 6/54
tulburare, 6/89
tuleu, 5/88
tulipán, 6/51
tun, 5/76
(a) tuna, 2/56
turbobure, 5/5, 6
turcomerit, 3/93, 96
turism, 2/84
turist, 2/85
turmă, 3/71
turn, 2/48
(a) turna, 6/79
turnant, 6/90
turnător, 6/79
turneu, 2/84
turpúz, 6/55
tuse, 2/55
tuslós, 3/67
tuslúc, 3/67
túță, 2/55
(a) tutui, 1/52
tutunár, 3/67

Ț

țaglă, 5/84
țap, 3/20 ; 5/69
țapap, 6/79
țapăn, 5/84
țárap, 6/79
țară, 2/36
țarc, 3/20 ; 5/123
țarină, 5/123
țăcăliș, 1/64
țăcăneală, 1/64
(a se) țăcăni, 6/79
țăcănit, 6/79
țădulă, 5/82
țăndăros, 6/79
țăran, 5/39
țărînă, 3/31
țărmuri, 3/31
țăruș, 5/123
țepelegi, 1/64
țevier, 3/67
țigan, 1/48
țiganolog, 3/90
țiganologie, 3/90
țimbal, 2/48
ține, 5/44
țintă, 6/24
țintirim, 1/46
ținut, 2/114
țipău, 5/118
țipet, 1/22
țin, 5/84
ținglău, 2/55
(a) țipa, 2/45
țîr, 1/64
țîră, 1/48
țîvnă, 1/64
țoloábă, 3/67
țop, 1/64 ; 5/81
țovár, 3/72
țudulă, 5/82, 89
țujînă, 6/52
țuțúr, 6/51

U

údmă, 6/32
ududói, 1/64
uimă, 6/32
uita, 5/123
(a) umbla, 2/55 ; 5/31
umilință, 6/22
umor, 1/84
umplînd, 6/62
umplu, 6/67
un-doi, 2/87, 88
un-doiuri, 2/87
unce, 5/85
unde, 3/31
unge, 2/38
unghéț, 3/72 ; 6/48
ungureasca, 3/64
ungurica, 3/64
unic, 2/40
unilateral, 5/56
unire, 3/20
Unire, 1/89, 90
universitate, 6/43
univoc, 5/56
unsprece, 5/85
untdelemniu, 6/38
unterofițer, 2/39
unzar, 6/33, 34
upercut, 2/87
(a) upercuta, 2/87
urangutan, 6/79
ură, 6/22
urcior, 6/90

urdă, 3/18
uretră, 6/79
uretru, 6/79
urgie, 6/22
urînd, 1/22
urît, 1/22
urînd, 1/22
urît, 1/22, 48
urlát, 2/55
urlói, 6/54
urmărire, 2/87, 88
următorul, 5/56
urodonal, 5/6
urolizină, 5/6
usc, 5/85
(a) usca, 5/85
uscăturéle, 2/55
uşe, 1/22 ; 5/85
uşurare, 6/22, 23
uşurinţă, 6/22, 23
uvertură, 6/43
uzmí, 5/74

V

vacs, 1/90 *vadză*, 1/45
vagonabil, 5/60
vai, 1/29
val, 3/31 ; 5/72 ; 6,49,53
valár, 6/53
valău, 6/46
valăuár, 3/72
valenţă, 6/87
valiu, 6/78
vángăr, 1/64
vapor, 3/95
vargă, 3/89
varză, 2/36
varză-ştiúci, 5/79
vasiliisc, 2/49
vatră, 3/18, 20, 67, 71
văcălíe, 2/55
văcăluí, 6/52
văcărit, 2/44
válóg, 1/64
văpsea, 3/87
văpseală, 3/87
vărga, 3/89
vărgat, 3/50, 89
vărzărit, 6/43
vătămat, 6/45
vătămare, 2/36
vătui, 3/20
văzduh, 1/38
văzînd, 1/22
veache, 5/118
veastit, 5/118
vède, 1/50
(a) vedea, 2/36
vedere, 6/24
vediendu, 1/21
veghe, 3/83
(a) veghea, 3/83
vehsel, 2/39
vèichi, 5/84
velist, 2/85
Veneră, 3/31
venire, 6/24
venit, 2/38
verigă, 3/95
verighetă, 3/95
vermouth, 5/20
versuri, 3/32
véscă, 5/76
vesel, 2/78
vesele, 5/101
vestmînt, 1/84
veşmînt, 1/84
veveriţă, 5/83
văzând, 1/22
viaţă, 3/48, 49
vice-amiralului, 1/86
viclenie, 6/22, 24
victorie, 2/84
vicáz, 1/108
vídere, 5/72
vigilenţă, 6/24
vié, 3/48, 49
vierş, 2/60
viéspe, 3/71
vieţui, 3/48, 49
vieţuiesc, 3/49
vieţuire, 3/49
viezure, 3/18, 20, 21
viţăl, 3/72
viţorniţă, 1/27
vii, 1/23
viii, 1/23
vijelie, 3/31
vilaiet, 6/78
vinărit, 2/44 ; 6/43
vindeca, 2/38
ýine, 5/84
viňe, 1/45
vine el tata, 3/104
vinilin, 5/5, 6
vinitură, 6/51
(a) vint, 5/84
violenţă, 6/22
ýiptăr, 5/88
vir, 5/74
(a) vira, 6/78
vis-à-vis, 1/83
vit'ás, 2/108
**vit'áz*, 2/108
viťázi, 2/108
viteţie, 6/22, 23, 24
viteză, 2/43
vitezist, 2/85
viţăl, 3/69
viţi-viţi, 5/74
viu, 6/53
vizibil, 6/78
vînătoarea, 2/81, 84
vînător, 6/89
vînt, 1/89 ; 3/31, 32
vînzól, 6/49
vîrfuri, 3/32
vîrstă, 1/45
vîrtute, 1/45
vîslaş, 2/85
voa, 2/109
voao, 2/109
**voapsă*, 3/87
vodevil, 6/90
(a) voi, 2/56
voi, 1/58
voiágă, 6/52
voie, 6/24
(a) vojoi, 3/71 ; 6/47
volei, 2/84
voleibolist, 2/85
volnicie, 2/50
volum, 6/89

(a) voma, 3/84
vomă, 3/84
(a) vomi, 6/53
**vopsă*, 3/87
vopsea, 3/87
(a) vopsi, 3/87
(a) vorbi, 2/37
vorghesc, 5/84
vouă, 2/109
vra, 5/93, 94
vrădnic, 4/23
vrăjmăşie, 6/23, 24
vre-un 1/86
(a) vrea, 2/56 ; 5/93, 94
vulgata, 6/90
vulpe, 1/32 ; 3/31
vulpean, 1/32
vulpenie, 1/32
vuet, 1/83

W

w, 2/92
w. m., 2/92
waterpolo, 2/88
watt, 1/37

Y

y. g., 2/92
yard, 1/37

Z

za, 2/44
zaár, 1/64
zabún, 5/88
zăcăr, 1/64
zaharisi, 3/95
zalisi, 3/95
zangloávă, 3/68
zapiscă, 2/39
zară, 6/85
zăbavă, 5/31
zăblău, 5/83
zăbloáică, 5/83
zăborînă, 3/68
zăcămînt, 6/85
zădarnice, 5/100
zăloaga, 2/73
zălud, 2/49
zăpadă, 1/96
zăpuşală, 1/85
zătărt, 1/64
zăvor, 2/49
zbilţ, 6/89
(a) zbîrli, 6/79
zbor, 3/83, 84 ; 6/22
(a) zbura, 3/84
(a) zburli, 6/79
zdîrnăiúş, 1/65
zdrenci, 1/64
(a se) zdrigoli, 6/46
zdrob, 3/71
zdróburi, 3/71, 72
zdroţán, 5/76
(a) zdrumica, 2/50
zeámă, 5/76
zece, 6/30
zeflemea, 2/38
zèiche, 5/84
źemintilă, 5/83
zeonifer, 6/89
zestre, 6/78
zgardă, 3/20
(a) zgămîiá, 2/55
(a) zgîmşi, 1/64
zgîrcioauă, 2/55
zgîrfaci, 6/78
(a) zgîria, 5/123
(a) zgurma, 5/123
zgură, 6/78
zic, 2/37
zid, 2/88
zidiri, 3/31
zimbet, 1/22
zină, 1/22
zincalău, 5/72
zioă, 1/22
ziuă, 1/22 ; 3/30
zic, 5/84
zid, 3/71
zimbát, 5/77
zimbet, 1/22
zină, 1/22
(a) zîrîi, 3/71 ; 6/47
zîrnă, 3/18
zizanie, 3/95, 96
(a) zlei, 3/68
zmeur, 3/94
zminchişe, 5/83, 88
zmoace, 2/55
zo te custe, 1/45
zoaie, 5/80
(a) zoli, 6/44
(a) zongoi, 3/71 ; 6/47
zor, 6/22, 30
zubăr, 6/53
(a) zugrăvi, 3/31
(a) zumui, 3/71
(a) zunăi, 3/71 ; 6/47
zurgălău, 6/89
zvon, 3/85
zvonar, 6/86
zvoni, 3/85
zvonist, 6/86

RUSĂ

Александр, 1/93
академик, 1/26
араб, 2/112
баба, 2/112
baschetbolist, 2/85
боабаб, 2/112
брак, 5/65
voleibolist, 2/85
волкодав, 2/112
гав, 2/112
doklad, 2/39
жаба, 2/112
zakonomernost', 6/40
кладовка, 1/29
клюг, 5/65
княгина, 1/29
кошкодав, 2/112
лаба, 2/112
лук, 5/65
Максим, 1/93
масса, 1/40
postŭ, 5/67
раб, 2/112
raskol, 3/86

рифма, 1/78
сидел, 1/78
sovremennik, 6/37
удав, 2/112
hokkeist, 2/85
чахотка, 1/29
шваб, 2/112

SÎRBĂ

lelekati, 1/27
raskol, 3/86
čakaljati, 3/85

SLAVĂ

aspida, 6/32
az, 6/91
chodă, 6/35
drumă, 6/32
kanădilo, 3/94
кисль, 6/9
kolenda, 3/87
legeónă, 6/30
mirosati, 6/33
postă, 5/67
pohotl, 3/84
пчелка, 6/9
raskola, 3/86
somă, 5/67
svonă, 3/85
trudă, 3/86
čemeră, 6/32
hasaru, 6/34

SPANIOLĂ

perdudo, 2/114
pié de cabra, 1/32
tenudo, 2/114

TRACĂ

Acmonia, 5/121, 122
Aide, 5/121
Aidezyres, 5/121
Aizis, 5/121
aniarsexe, 5/122
Aptasa, 5/121
azen, 5/121
**barzo-*, 3/21
Berecyntai, 5/121
**berzo-*, 3/21
bherdz-, 3/21
bherz, 3/21
**branu*, 3/21
**bren-*, 3/21
**brenu-*, 3/21
brilo, 5/121
bryton, 5/121
Cersobleptes, 5/121
Decebal, 5/122
dio-, 5/121
Edoni, 5/122
ezis, 5/121
frenu-, 3/21
granu-, 3/21
módzula, 3/21
mózula, 3/21
Teres, 5/121
Triballi, 5/122
vetespios, 5/121
Zimarcus, 5/122

TURCĂ

amma, 1/31
baş boyar, 1/28
boya, 3/87
boyar, 1/28
ha, 1/31
ikindi, 3/94
ikram, 1/30
nakd, 3/94
nakt, 3/94

UCRAINEANĂ

бида, 1/28
бидути 1/29

BIBLIOTECA CENTRALĂ
SIBIU

Pentru a vă asigura o colecție completă și primirea la timp a revistei, reînnoiți abonamentul Dvs. pentru 1960.

ABONAMENTELE SE FAC LA OFICIILE POȘTALE, AGENȚIILE POȘTALE, PRIN FACTORII POȘTALI ȘI DIFUZORII VOLUNTARI DIN ÎNTREPRINDERI ȘI INSTITUȚII.

I. P. 2. 4708

Din publicațiile apărute în

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Lingvistică

Probleme de lingvistică generală, vol. I [redactor responsabil AL. GRAUR], 1959, 25 × 17,50, 172 [—174] p., broșat, 6,15 lei. Articolele sînt rezumate în limbile rusă și franceză.

Studii și cercetări lingvistice, nr. 2/1959, 5 lei.

Studii și cercetări științifice (Istorie-Filologie) Filologie, fasc. 1—2/1958, 10 lei.

Istorie

Institutul de istorie, ***Documente privind istoria Romîniei (Răscoala din 1821), Documente interne***, vol. I, comitetul de redacție: ANDREI OTETEA — redactor responsabil, NICHITA ADĂNILOAIE, NESTOR CAMARIANO, IOAN NEACȘU, SAVA IANCOVICI, ALEXANDRU VIANU, 1959, 25×17,50, 442[—444] p., legat, 19,30 lei. Documentele sînt prezentate în limba originală (romînă, rusă, franceză, germană, greacă) și traduse în limba romînă.

Studii, *Revistă de istorie*, nr. 4/1959, 8 lei.

Științe juridice

Institutul de cercetări juridice, ***Probleme privind dezvoltarea și apărarea proprietății socialiste în dreptul Republicii Populare Romîne***, 1959, 25×17,50, 275[—276] p. legat p., 19,60 lei.

248

Din

LIMBA ROMÎNĂ

au apărut:

anul I, 1952, nr. 1
anul II, 1953, 6 numere
anul III, 1954, 6 numere
anul IV, 1955, 6 numere
anul V, 1956, 6 numere
anul VI, 1957, 6 numere
anul VII, 1958, 6 numere
anul VIII, 1959, 6 numere

Numerele care vă lipsesc din colecţie se pot comanda, direct sau prin poştă, prin

LIBRĂRIA ACADEMIEI R.P.R.
Bucureşti, Calea Victoriei nr. 27

Numerele curente se găsesc de vînzare la orice librărie din ţară.

Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

Pentru străinătate, cererile de numere izolate sau de abonamente se fac prin Întreprinderea de stat pentru comerţ exterior „Cartimex" I.S.C.E., str. Aristide Briand nr. 14, sau Căsuţa poştală 134—135, Bucureşti.

Lei 3,—